

L 6515

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

SIBIU
Biblioteca Centrala

1-2

ANUL VI

IANUARIE-IUNIE 1955

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

6515

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

24 Dec 2014

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

BIBLIOTECA CENTRALA
SIBIU

1-2

ANUL VI

IANUARIE-IUNIE 1955

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

90506 • 16543.

COMITETUL DE REDACȚIE:

Academician E. PETROVICI, Redactor responsabil;
Academician AL. ROSETTI; Profesor AL. GRAUR, membru
correspondent al Academiei R.P.R.; Profesor D. MACREA;
Conferențiar J. BYCK; Conferențiar B. CAZACU;
M. GRIGORESCU; R. OCHEȘEANU

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

Tomul VI, nr. 1-2

ianuarie — iunie 1955

S U M A R

PROBLEME DE FONETICĂ

	Pag.
*** Cercetări experimentale asupra diftongilor românești, I. <i>ea</i>	7 ✓
Acad. AL. ROSETTI, Concluzii fonologice la expunerea asupra diftongului <i>ea</i>	25 ✓
Acad. E. PETROVICI, Contribuții la studiul fonemelor limbii române	29 ✓
EM. VASILIU, Alternanțele fonologice din punctul de vedere al recțiunii	43

PROBLEME DE GRAMATICĂ ȘI VOCABULAR

N. ȘTEFAN, O nouă parte a vorbirii în gramatica rusă și în gramatica română: categoria stării	51
P. ALEXANDRESCU, Cîteva observații asupra sufixelor <i>-ator</i> și <i>-or/-er</i>	79

PROBLEMELE LIMBII LITERARE

AL. NICULESCU, Părerile lui Barbu Delavrancea despre limbă și stil	83
--	----

CERCETĂRI DE DIALECTOLOGIE

G. ISTRATE, Despre însemnătatea cercetărilor dialectale	109
M. SALA, Termenii pentru « unchi » după Atlasul lingvistic român	133

CRONICĂ

V. ȘUTEU, Activitatea Institutului de lingvistică din București în anul 1954	157
---	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

« Fonetica » în « Gramatica limbii române », vol. I, București, Editura Academiei R.P.R., 1954, (acad. Al. Rosetti și acad. E. Petrovici); N. BĂLCESCU, « Opere », vol. I, Editura Academiei R.P.R., 1953 (Liviu Leonte)	161
--	-----

ÉTUDES ET RECHERCHES LINGUISTIQUES

Tome VI, N° 1—2

janvier — juin 1955

SOMMAIRE

QUESTIONS DE PHONÉTIQUE

	Pag.
* * Recherches expérimentales sur les diphtongues roumaines, I. <i>ea</i>	7
AL. ROSETTI, Conclusions phonologiques sur la diphtongue <i>ea</i>	25
E. PETROVICI, Contribution à l'étude des phonèmes de la langue roumaine	29
EM. VASILIU, Les alternances phonologiques au point de vue de la rection	43

QUESTIONS DE GRAMMAIRE ET DE VOCABULAIRE

N. ȘTEFAN, Une nouvelle partie du discours: la catégorie exprimant l'état, dans les grammaires russe et roumaine	51
P. ALEXANDRESCU, Quelques remarques sur les suffixes roumains <i>-ator</i> et <i>-or/-er</i>	79

QUESTIONS DE LANGUE LITTÉRAIRE

AL. NICULESCU, Barbu Delavrancea et ses vues sur la langue et le style	83
--	----

RECHERCHES DE DIALECTOLOGIE

G. ISTRATE, De l'importance des recherches dialectales	109
M. SALA, Les dénominations de <i>unchi</i> « oncle », d'après l'« Atlas linguistique roumain »	133

CHRONIQUE

V. ȘUTEU, L'activité de l'Institut de linguistique de Bucarest en 1954	157
--	-----

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

La « Phonétique » dans la « Grammaire de la Langue Roumaine » I-er volume, Bucarest, Editions de l'Académie de la R.P.R., 1954 (acad. <i>Al. Rosetti</i> et acad. <i>E. Petrovici</i>); N. BĂLCESCU, « Oeuvres » I-er volume, Editions de l'Académie de la R.P.R., 1953 (<i>Liviu Leonte</i>)	161
--	-----

ТРУДЫ И ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ЯЗЫКОЗНАНИЮ

Том VI, № 1—2

январь — июнь 1955

СОДЕРЖАНИЕ

ВОПРОСЫ ФОНЕТИКИ

Стр.

- *** Экспериментальные исследования дифтонгов румынского языка,
Г. *ea* 7
- А. РОСЕТТИ, Фонологические заключения к изложению о дифтонге *ea* 25
- Э. ПЕТРОВИЧ, К вопросу о фонемах румынского языка 29
- Э. ВАСИЛИУ, Фонологическое чередование с точки зрения управ-
ления 43

ВОПРОСЫ ГРАММАТИКИ И ЛЕКСИКОЛОГИИ

- Н. ШТЕФАН, Категория состояния — новая часть речи в русской
и румынской грамматике 51
- П. АЛЕКСАНДРЕСКУ, Некоторые уточнения о суффиксах *-ator* и
-or / -er в румынском языке 79

ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

- А. НИКУЛЕСКУ, Языковые и стилистические воззрения Барбу Делла-
врача 83

ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ДИАЛЕКТОЛОГИИ

- Г. ИСТРАТЕ, О значении диалектных исследований 109
- М. САЛА, Термины понятия «*unchi*» (дядя), по «Румынскому Лингви-
стическому Атласу» 133

ХРОНИКА

- В. ШУТЕУ, Деятельность бухарестского Института языкознания за
1954 год 157

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

- «Фонетика» в «Грамматике румынского языка», т. I, Бухарест. Изда-
тельство Академии РНР, 1954 (акад. А. *Росетти* и акад. Э.
*Петрови*ч); Н. Бэлческу, «Сочинения», т. I. Издательство Ака-
демии РНР, 1953 (*Ливиу Леонте*) 161

CERCETĂRI EXPERIMENTALE
ASUPRA DIFTONGILOR ROMÎNEȘTI

I. ea

Lucrare întocmită sub conducerea acad. AL. ROSETTI de membrii colectivului de fonetică al Institutului de lingvistică din București (A. AVRAM, C. COCIAN, G. GHIȚU, V. ȘUTEU, I. ZAMFIRESCU și S. COCENAI, tehnician)

Cercetările experimentale asupra diftongilor românești au început în ianuarie 1954, din însărcinarea Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R., care a înscris acest subiect de cercetare în programul de lucru al Institutului pe anul 1954. Pentru executarea lucrării a luat ființă un colectiv de fonetică format din 5 cercetători și 1 tehnician. Colectivul și-a propus să studieze diftongii *ea* (*ia*) și *oa*, asupra cărora s-au ivit discuții, în timpul din urmă. Curînd, necesitățile experienței, de o parte, faptul că nu am avut la dispoziție decît un singur aparat de înregistrare și un număr redus de cercetători, de alta, ne-au obligat să ne limităm la diftongul *ea* (*ia*).

Diftongul *ea* (*ia*) a fost studiat în cuvintele: *beat*, *cartea*, *deal*, *rupea* (vb.), *stea*, *teacă*; *biată*, *iapă*, *piatră*, concomitent cu *a* în *bat*, *bată*, *săpa* (vb.), *sta* (vb.); *tacă* (vb.), *vacă*; *apă*, *bată* (vb.), *patru*.

Mijloace de cercetare. Mijloacele noastre de cercetare au fost următoarele: înregistrarea directă, cu ajutorul chimografului,

înregistrarea electrică, sunetele fiind pronunțate în fața microfonului, trecute printr-un amplificator și înscrise pe cilindrul chimografului, cu ajutorul unei penițe electromagnetice ¹,

palatul artificial, cu care am obținut palatograme ²,

audiția directă, la inversarea cuvîntului, obținută după înscrierea lui pe banda magnetofonului.

Experiențele noastre au decurs după cum urmează:

Cuvîntul respectiv a fost pronunțat cu voce normală în fața aparatului. Pentru fiecare subiect de experiență, s-a întocmit o fișă conținînd datele necesare asupra stării civile, proveniență etc. S-au notat pe fișă eventualele particularități ale pronunțării subiectului.

¹ Pentru înscrierea electromagnetică a sunetelor vorbite v. încercările lui Th. Rosset, *Recherches expérimentales pour l'inscription de la voix parlée*, Paris, 1911; Bertil Malmberg, *Sur un procédé d'enregistrement kymographique*, în « *Studia linguistica* », III, 1949, p. 106 și urm. și Th. Baader, *Einführung in die Lautschrift und instrumentale Sprachregistrierung*, Nijmegen, 1933, p. 42 și pl. VIII.

² Palatale artificiale au fost construite la Centrul Stomatologic de proteze dentare nr. 1, Calea Victoriei 212, București, vezi planșele I și II din Anexă.

Pe fiecare foaie de experiență cuvîntul studiat a fost înscris cel puțin de 2 ori. La inversiuni, sunetele pronunțate au fost notate concomitent de 4 observatori. Fiecare foaie a fost studiată cu de-amănuntul, experimentatorul notîndu-și pe o foaie de observație toate particularitățile demne de a fi reținute.

În «Anexa» la prezenta lucrare sînt date o serie de amănunte privitoare la înregistrările făcute. Tot acolo să găsește detaliul măsurătorilor duratei și graficul rezumativ (planșa III).

Rezultatele experiențelor. Vom înfățișa aici rezultatele la care am ajuns.

Din cercetările noastre rezultă că diftongul *ea* este mai lung ca monoftongul *a*, rostit în condiții egale, în cuvinte cu aceeași structură fonetică (de ex. *beat* și *bat*, *teacă* și *tacă* etc.). Elementele din care este compus diftongul *ea* se pot distinge pe traseu și deci fiecare sunet poate fi, de obicei, delimitat cu precizie (vezi Anexa, tabloul 1 și 2). În stabilirea elementelor componente ale diftongului am pornit de la constatarea că traseul fiecărui sunet, pronunțat în condiții identice, are întotdeauna același aspect. Comparînd, așadar, pe *e* izolat sau pe *e* din cuvîntul *bete* cu traseul lui *ea* din *teacă*, de exemplu, am putut distinge pe *e* de *a* în diftongul *ea*, și la fel în alte cazuri (*i* și *a*, în *ia* etc.).

Am măsurat durata elementelor componente ale diftongului *ea* (sau *ia*), în comparație cu monoftongul *a*, întrucît factorul durată, deși e neesențial pentru diftong (căci există cazuri cînd durata diftongului e inferioară duratei monoftongului), totuși, în majoritatea cazurilor constituie o caracteristică, întrucît durata diftongului e superioară duratei monoftongului.

Iată rezultatul cercetărilor noastre:

e e cam de 2 ori și jumătate — 3 ori mai scurt decît *a* în *ea*; *i* e cam de 2 ori mai scurt decît *a* în *ia*. Rezultă din aceste observații că *i* în *ia* e mai lung decît *e* în *ea*. Aceasta se explică prin faptul că între *i* și *a*, în *ia*, există o fază de tranziție formată din vibrații asemănătoare cu vibrațiile lui *e*, după care urmează vibrațiile caracteristice ale lui *a*. Cifrele aproximative sînt următoarele:

e în *ea* durează între 4 și 10 sutimi de secundă, în cuvîntul *beat* (13 înregistrări), și între 4 și 9 sutimi de secundă, în cuvîntul *teacă* (15 înregistrări); *a* în *ea* durează între 10—21 sutimi de secundă, în cuvîntul *beat* (13 înregistrări), și între 10—18 sutimi de secundă în cuvîntul *teacă* (15 înregistrări); în *stea*, *a* durează între 15—31 sutimi de secundă; în *cartea*, între 17 și 23 sutimi de secundă; *i* în *ia* durează între 4 și 17 sutimi de secundă; *a* în *ia* durează între 10 și 15 sutimi de secundă.

Durata lui *e* în *ea* e deci inferioară duratei lui *i* în *ia*, dar diftongii *ea* și *ia* au cam aceeași durată, ceea ce înseamnă că, în regulă generală, compensarea se face prin scurtarea duratei lui *a*, în *ia* (v. Anexa, tabloul 1 și 2). Monoftongul este în regulă generală mai scurt decît diftongul. Astfel, din tabloul nr. 3 din Anexă se poate constata că *ea*, în *beat*, *teacă* și *stea* e mai lung ca *a* în *bat*, *tacă* și *sta*. În medie, diftongul durează între 1 și 5,66 sutimi de secundă mai mult decît monoftongul. În cuvîntul *piatră*, *a* durează între 10 și 21 sutimi de secundă, iar *i* între 4 și 15 sutimi de secundă (9 înregistrări). În *biată*, *piatră* și *iapă*, față de *bată patru* și *apă* diferența între durata lui *ia*, în raport cu *a*, variază între 3,66 și 8,33 sutimi de secundă.

Aceste constatări corespund cu observația că vocala diftongată dă impresia, la audiere, de lungime. Diftongul constituie, așadar, o silabă lungă, în raport cu celelalte silabe din cuvîntul fonetic ¹.

¹ Marguerite Durand, *Durée phonétique et durée phonologique*, în *Proceedings of the third Congress of Phonetic Sciences*, Gand, 1939, p. 264.

Din cifrele citate rezultă deci că diftongul *ea* (sau *ia*) e mai lung decât monof-tongul *a* și că durata lui *ia* e uneori superioară duratei lui *ea*.

Experiențele noastre dovedesc, așadar, că în cuvintele studiate (*beat* etc.) se pronunță realmente un diftong *ea*, compus din *e* + *a*, după cum în *biată* etc. se pronunță un diftong compus din *i* + *a*.

Prin procedeul inversării rezultatele acestea se pot controla cu ajutorul urechii.

Experiențele au fost făcute în prezența a 4 membri ai colectivului. Cuvîntul respectiv a fost înregistrat pe banda magnetofonului, iar banda a fost pusă apoi în mișcare în sens invers, auditorii notînd cuvîntul auzit. În cuvintele inversate *aveam*, *beat*, *deal*, *manea*, *nea*, *teacă*, cei prezenți au notat un *a* urmat de *e* (*ae*) sau un *a* urmat de *i* (*ai*), corespunzînd diftongului *ea* (vezi Anexa, tabloul 4).

Așadar, două elemente: *a* + *e* (sau *i*).

Cercetările noastre sînt deci concludente. Realitatea diftongului *ea* (*ia*) nu poate fi pusă la îndoială.

Palatogramele. Am comparat palatogramele lui *e*, *i* și *a* izolați cu palatogramele lui *ai*, *ia*, *ma* — *mea*, *na* — *nea*, *pa* — *pia*. După cum se poate constata din figurile reproduse aci, diferența dintre silabele conținînd un *e* sau un *i* ca prim element de diftong e vădită. Palatogramele lui *pia* seamănă foarte bine cu palatogramele lui *i* (v. pl. I și II); ele sînt diferite de palatogramele lui *ea* (v. pl. I și II). Pentru *i* se poate observa « culoarul » caracteristic al lui *iod*, care unește partea anterioară cu partea posterioară a boltei; la *ea* (*bea*), limba atinge numai marginile boltei. Așadar, diferența dintre *ea* și *ia* e bine marcată pe palat.

Coarticulația. Experiențele probează că, în înlănțuirea silabelor, sunetele vorbite sînt articulate nu unul după altul, ci concomitent, sunetele fiind gata în același timp: unele mișcări articulatorii încep să fie pregătite înainte ca sunetul vecin să fie articulat. Este ceea ce foneticienii numesc coarticulație. P. Menzerath și A. de Lacerda, cu ajutorul labiografului, pentru mișcarea buzelor, și geniogramului, pentru înregistrarea mișcărilor bărbiei, au studiat de aproape mișcările organelor vorbirii în cuvinte ca *aba*, *afa*, *ama*, *apa*, *ava*, *baba*, *mama*, *papa*, cu accentul pe primul sau pe al doilea *a*, precum și în timpul emisiunii unor fraze¹.

Dintre mișcările articulatorii ale organelor vorbirii care trebuie luate în considerație, pentru lămurirea naturii diftongilor, mișcările mușchiului lingual și modul cum se produce contactul limbii cu bolta palatului sînt hotărîtoare. În această privință, ne referim la observațiile noastre precedente asupra palatogramelor lui *ea* și *ia*. Mișcările buzelor și ale bărbiei nu sînt determinante, în cazul de față.

Cîteva observații asupra sunetelor vorbite. Socotim necesare cîteva observații asupra sunetelor vorbite, spre a ne lămuri cu privire la posibilitățile de a distinge, pe traseul unui cuvînt, un sunet de altul. Vrem deci să răspundem afirmativ la întrebarea dacă un sunet vorbit poate fi recunoscut, pe un traseu, și deosebit de un alt sunet, rostit în condiții fonetice identice.

¹ Dr. A. de Lacerda, Die Abgrenzung der Labiallaute mittels Mundtrichter, în « Archives néerlandaises de phonétique expérimentale », VII, 1932, p. 30 și urm.; Idem, Neue Untersuchungen und Ergebnisse über das Problem der Abteilung. Der Polychromograph, în op. cit., VIII-IX, 1933, p. 265 și urm.; P. Menzerath und A. de Lacerda, Koartikulation, Steuerung und Lautabgrenzung, Berlin-Bonn, 1933; P. Menzerath, Neue Untersuchungen zur Steuerung und Koartikulation, în Proceedings of the second International Congress of Phonetic Sciences, 1935, p. 220 și urm.

Experiențele noastre confirmă cercetările anterioare asupra structurii vocalelor, în baza înșierii lor cu ajutorul oscilografului ¹. S-a constatat că traseul unei vocale înregistrate la fonograf sau cu ajutorul altui mijloc mecanic și pronunțate pe tonuri variate, are întotdeauna același aspect ².

Traseele noastre ne permit să afirmăm că fiecare vocală e formată din perioade sau cicluri atipice și din perioade sau cicluri tipice. Perioadele sau ciclurile tipice sînt întotdeauna identice pentru aceeași vocală și diferă pentru fiecare vocală ³. Perioadele sau ciclurile atipice apar la începutul și la sfîrșitul emisiunii vocalice. Ele sînt cauzate de sunetul care precedă și care urmează vocala, în înlănțuirea silabelor, și corespund cu așa-zisele « sunete de pasaj » sau « sunete tranzitorii », care au stîrnit vii discuții, printre foneticieni ⁴.

În privința normei silabice numite diftong, trebuie observat că diftongii *ea* și *ia* au exact aceeași structură. În amîndoi diftongii, prima vocală (*e* sau *i*) joacă rol de consoană. Primul element e mai închis ca al doilea (*a*). Din punct de vedere structural, normele silabice *ea* și *ia* sînt perfect echivalente; în amîndouă, prima vocală a devenit semi-vocală și a fost modificată prin noua normă silabică. Faptul e aparent pe traseele obținute: *e* în *ea* e diferit de *e* izolat; și la fel, *i* în *ia*. Așadar, fiecare element al diftongului se condiționează reciproc. Diftongul este o înșirare de două sunete vorbite, de apertură diferită, pronunțate în aceeași silabă, cu o singură tensiune musculară; articulațiile care formează diftongul depind una de alta ⁵.

Am văzut că din cele două vocale reunite în aceeași silabă, prima e articulată ca o consoană (*e* sau *i* în *ea*, *ia* este semi-consoană), cealaltă ca o vocală (*a*, în *ea*, *ia*). Funcțional, *e* sau *i* în *ea*, *ia* joacă același rol ca *l*, *r* (*m*, *n*, *ŋ*, *s*, *ʃ*) în *la*, *ra* etc., aceste consoane fiind consoane cu aer; (*k* în *ka* se află în altă în situație, întrucît *k* nu e modificat, așa cum e modificată vocala *e* sau *i* în norma silabică *ea*, *ia*); *i* și *u*, în diftongii *ea*, *ia*, *oa*, sînt deci semi-consoane prin poziție.

În concluzie, *e* și *i* sînt semi-consoane în diftongii *ea* și *ia* (= *ea'*, *i'a'*).

Diftongul *ea* în « Gramatica limbii romîne ». Față de rezultatele la care am ajuns, cu privire la structura diftongilor *ea* și *ia*, descrierea diftongului *ea* dată în « Gramatica limbii romîne », Ed. Academiei R.P.R. (vol. I, 1954, București, p. 61), e nereală. Cităm pasajul respectiv: « § 37. Un loc deosebit printre diftongii limbii romîne îl ocupă cei notați ortografic *ea*, *oa*, *eo*, *io* și *iu* după consoane. Diftongul *ea* (într-un cuvînt ca *bea*) se produce în felul următor: în momentul exploziei lui *b*, dosul limbii, care s-a ridicat spre palat încă de la

¹ A. Gemelli et G. Pastori, Analyse électrique du langage, I. Recherches sur la nature des voyelles, în « Arch. néerl. de phonét. expér. », X, 1934, p. 1 și urm. și L'analisi elettro-acustica del linguaggio, 2 vol., Milano, 1934.

² A. Abas, L'évolution historique des voyelles et les recherches expérimentales sur leur timbre, în « Neophilologus », XIV, 1928; Fr. Agostino Gemelli, Nouvelle contribution à la connaissance de la structure des voyelles, în « Arch. néerl. de phonét. expér. », XIV, 1938, p. 126 și urm.

³ A. Gemelli, l. c.

⁴ J. Chlumský, Essai de mesures des sons et des syllabes tchèques dans le discours suivi, în « Revue de phonétique », II, 1912, p. 253-254, Idem, La quantité, la mélodie et l'accent d'intensité en tchèque, Praga, 1928, p. VI și urm. Cf. P. Menzerath u. A. de Lacerda, Koartikulation etc., p. 60 și urm.

⁵ Vezi A. Rosetti, Mélanges de linguistique et de philologie, București, 1947, p. 38-39 și 80 și urm.

începutul ocluziunii lui *b*, este în poziția unui *e*, astfel încît îndată după explozia consoanei se aude timbrul *e*. Limba nu persistă însă nici o sutime de secundă în poziția lui *e*, ci coboară brusc, în cîteva sutimi de secundă, spre poziția vocalei *a*, care are aproximativ durata unei vocale obișnuite. Fonetic un astfel de *a*, care începe cu timbrul *e*, se notează *ea*: *b^eau* ».

Descrierea aceasta nu ne lămurește asupra naturii diftongului *ea*, care constituie o normă silabică aparte, după cum am văzut mai sus. Analiza mișcărilor articulatorii ale limbii nu e suficientă pentru lămurirea naturii diftongului, cît timp se ignorează caracteristicile coloanei de aer expirat, care constituie esența sonoră a diftongului. Diftongul este o normă silabică compusă din vocale, în care una din vocale este mai închisă și joacă rolul de consoană. Importanța dată de autorii « foneticii » din « Gramatica limbii romîne », Ed. Academiei R.P.R. consoanei *b* din *beat*, transpusă la descrierea cuvîntului *bat* (vb.), ar echivala cu afirmația că în acest cuvînt se articulează un *b* cu timbrul *a* !

Analiza sunetelor vorbite din tratatul de gramatică amintit trebuie deci completată cu considerația sunetelor vorbite ca unități separabile, care în cursul vorbirii, în înlănțuirea silabelor, constituie silabe de sine stătătoare.

Pornind de la concepția pe care am înfățișat-o mai sus a autorilor « foneticii », privitoare la structura diftongului *ea*, nu e de mirare că, puțin mai departe (p. 53), *ea* e despărțit în mod arbitrar de diftongii *ia* etc., sub motivul că diftongii *ia* etc. ar fi « de altă natură » decît *ea*. Noi am văzut, însă, că *e* joacă în norma silabică *ea* exact același rol ca și *i* în diftongul *ia*. Traseele obținute de noi arată în mod lămurit că diftongul *ea* are exact aceeași constituție silabică ca și *ia*.

Concluzie. În concluzie, vom spune că cercetările noastre ne lămuresc asupra structurii diftongului *ea*, normă silabică identică cu *ia*, în care *e* joacă același rol de semi-consoană ca și *i* în *ia*. Durata diftongului *ea* este aproximativ egală cu a diftongului *ia*, dar *i* e mai lung decît *e*, durata lui *e* fiind compensată prin lungimea lui *a* în *ea*.

A N E X Ă

Înregistrările (foile 1-75 inclusiv) au fost făcute între 31 decembrie 1953-10 iulie 1954)¹.

Din aceste 75 de înregistrări, 23 nu sînt reușite (cele mai multe aparțin primei perioade, cînd aparatul nostru de înregistrare nu era perfect pus la punct).

Înregistrările utile sînt deci în număr de 52.

Am înregistrat pronunțările unui număr de 44 de subiecte, dintre care 3 femei și 41 de bărbați, și anume: 9 cercetători din cadrul Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R., 5 funcționari sau oameni de serviciu ai Institutului și 30 de persoane din afară.

¹ Înregistrările au continuat pînă la sfîrșitul lunii iulie 1954, depășindu-se cifra de 100 de înregistrări.

Tabel nominal al subiectelor

Nr. înreg.	Numele și pronumele	Vîrsta	Locul nașterii	Domiciliul actual	Particularități de pronunțare
18	C. N.	62	Reg. Pitești	București	
19	D. D.	59	» București	»	
21	M. I.	53	» Bacău	Brănești	particularități de grai moldovenesc
32	I. V.	28	U.R.S.S.	București	» » »
23	D. P. F.	23	Reg. Birlad	»	» » »
25	I. V. N.	38	» București	»	
26	P. G.	25	București	»	
27	T. T.	29	Reg. Suceava	»	grai specific moldovenesc
28	P. G.	25	București	»	
30	D. N.	18	»	»	
36	C. G.	24	Cluj	»	particularități de grai ardelenesc
37	S. I.	45	Baia Mare	Baia Mare	grai ardelenesc
38	G. G.	18	București	București	
39	C. S.	40	U.R.S.S.	»	limba maternă rusă
40	G. I.	23	Craiova	»	
42	D. I.	22	Timișoara	»	particularități de grai bănățean
43	V. N.	59	Galați	»	particularități de grai moldovenesc
44	V. R.	26	Bacău	»	
48	A. A.	24	Turda	»	particularități de grai ardelenesc
49	S. O.	18	Prahova	»	
51	C. I.	30	București	»	
52	G. N.	25	Hotin	»	
53	M. C.	31	Reg. Pitești	»	
54	G. D.	—	R.P. Bulgaria	»	
55	S. D.	59	București	»	
56	S. Ș.	—	—	—	
57	T. G.	32	Constanța	București	
58	T. S.	33	Prahova	»	
59	C. D.	18	București	»	
60	D. C.	19	București	»	
61	Z. I.	24	»	»	
62	Ș. V.	25	Blaj	»	
63	C. S.	17	Constanța	»	
64	M. A.	16	București	»	
65	S. M.	30	»	»	
66	D. P.	19	»	»	
67	A. A.	24	Turda	»	particularități de grai ardelenesc
68	N. G.	35	București	»	
70	P. E.	14	Botoșani	»	
71	F. M.	26	Galați	»	particularități de grai moldovenesc
72	B. I.	27	Craiova	»	
73	M. I.	26	Pitești	»	
74	G. M.	17	București	»	
75	R. D.	57	Sibiu	Cluj	

Tablou rezumativ:

- a) limba comună din regiunea București : 31 subiecte
 b) graiul moldovenesc : 7 »
 c) graiul ardelenesc : 4 »
 d) graiul bănățean : 1 »
 e) limba maternă rusă : 1 »

NOTĂ ASUPRA TABLOURILOR ȘI GRAFICULUI

Tablourile nu sînt complete, din cauză că nu s-a lucrat cu aceeași listă de cuvinte.

N-au fost luate în considerație foile cu înregistrări nereușite.

La alcătuirea tablourilor s-au luat în considerație cuvinte de pe aceleași foi, pentru ca datele să fie comparabile. Astfel, *teacă*, de exemplu, s-a comparat cu *tacă* de pe aceeași foaie. După aceleași principii s-au calculat și mediile (vezi graficul, planșa III) de exemplu, s-a calculat durata medie a lui *ea* din *beat*, pe un număr de 31 de foi. Aceleași foi (deci, aceleași subiecte) au fost luate în considerație la calcularea duratei medii a lui *a* din *bat*.

La alcătuirea tablourilor nr. 1 și 2, au fost lăsate la o parte foile pe care nu au fost înregistrate cuvintele la care s-a măsurat durata elementelor diftongului. Foile pe care nu s-au putut delimita elementele diftongului au fost lăsate de asemenea la o parte.

Lista cuvintelor înregistrate:

beat de 74 de ori

bat » 69 » »

teacă » 81 » »

tacă » 77 » »

stea » 70 » »

sta » 60 » »

rupea » 19 » »

săpa » 16 » »

cartea de 41 de ori

harta » 40 » »

piatră » 63 » »

patru » 61 » »

biată » 46 » »

bată » 26 » »

iapă » 61 » »

apă » 55 » »

La început am înregistrat în mod succesiv cîte două sau trei cuvinte pe fiecare linie. Mai tîrziu, am înregistrat de cîte două ori același cuvînt pe aceeași linie. La alcătuirea tablourilor am luat întotdeauna în considerație cuvintele rostite în aceleași condiții fonetice; de observat că al doilea cuvînt e de obicei mai scurt decît primul. Aceasta provine dintr-o cauză mecanică: graba subiectului de a pronunța cuvîntul în timp util, înainte de ridicarea peniței inscriptoare.

La comparația între *beat* și *bat*, de exemplu, s-au avut întotdeauna în vedere cuvinte pronunțate de același subiect, în aceeași zi, la același aparat, în aceeași ordine (astfel, de exemplu, s-a rostit de două ori *beat* și de două ori *bat*, iar comparația s-a făcut între primul *beat* și primul *bat*).

În privința condițiilor în care s-au făcut experiențele, trebuie menționat că dispozitivul nostru de înregistrare a suferit modificări care au putut modifica într-un mod oarecare înregistrările.

Notă asupra figurilor 1-16

În toate figurile, săgeata delimitează sunetele, de exemplu pe *e* de *a* în diftongul *ea*. Se reproduce, pentru fiecare foaie, curba înscrisă de un diapazon cu 50 de vibrații duble pe secundă (figurile 14-16).

Fig. 1. *beat* (foaia 66, D.P.)

Fig. 2. *beată*, fem. (foaia 59, C.D.)

Fig. 3. *biată*, fem. (foaia 52, G.N.)

Fig. 4. — *bată*, vb. (foaia 52, G. N.; s-a reprodus al doilea cuvint de pe traseu; *a* are aceeași durată ca în primul cuvint).

Fig. 5. *teacă* (foaia 59, C.D.)

Fig. 6. *teacă* (foaia 66, D.P.)

Fig. 7. *lacă*, vb. (foaia 66, D.P.)

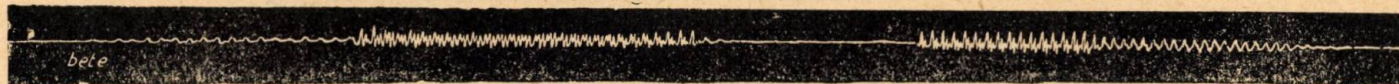

Fig. 8. *bete*, pl. (foaia 59, C.D.)

Fig. 9. *patru* (foaia 59, C.D.)

Fig. 10. *piatră* (foaia 59, C.D.; s-a reprodus al doilea cuvânt de pe traseu; *ia* are aceeași durată ca în primul cuvânt)

Fig. 11. *iapă* (foaia 52, G.N.)

Fig. 12. apă (foaia 52, G.N.)

Fig. 13. cartea (foaia 52, G.N.)

Fig. 14. Diapazon, 50 vibrații duble pe secundă (foaia 66)

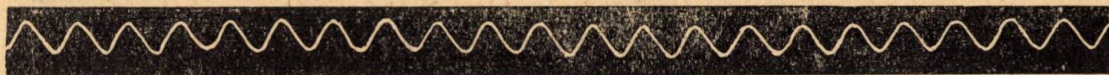

Fig. 15. Diapazon, 50 vibrații duble pe secundă (foaia 52)

Fig. 16. Diapazon, 50 vibrații duble pe secundă (foaia 59)

TABLOUL Nr. 1
Durată elementelor diftongului *ea*

Nr. foii	<i>beat</i>		<i>bat</i>	<i>teacă</i>		<i>lacă</i>	<i>stea</i>		<i>sta</i>	<i>rupea</i>		<i>săpa</i>	<i>cartea</i>		<i>harta</i>
	<i>ę</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>ę</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>ę</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>ę</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>ę</i>	<i>a</i>	<i>a</i>
23	8	15	22	8	15	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42	—	—	19	4	12	16	8	18	24	—	—	—	—	—	—
44	9	15	20	7	18	20	—	—	27	—	—	—	—	—	—
51	4	17	13	4	17	15	—	—	16	—	—	20	—	—	—
52	—	—	—	6	17	19	6	29	—	—	—	—	4	18	18
54	—	—	—	9	14	21	9	25	36	—	—	—	—	—	31
57	—	—	—	5	10	14	5	15	17	—	—	—	—	—	—
61	5	21	22	6	17	20	6	25	27	7	23	26	7	17	22
62	10	19	22	6	15	20	—	—	32	8	25	28	—	—	22
63	4	14	16	4	12	15	6	24	26	—	—	—	6	23	24
64	5	15	14	—	—	14	13	23	32	14	22	30	—	—	—
65	4	11	12	4	10	13	3	16	18	—	—	16	—	—	13
66	5	16	17	4	11	14	3	28	28	—	—	—	3	23	22
67	5	13	12	4	11	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—
68	8	10	16	—	—	11	10	25	29	—	—	28	5	19	21
72	4	16	20	5	13	14	4	27	22	—	—	—	—	—	20
73	8	18	23	6	14	21	10	31	32	—	—	—	—	—	30

Notă. Linia (—) arată că cele 2 elemente ale diftongului nu au putut fi delimitate cu precizie.

TABLOUL Nr. 2
Durată elementelor diftongului *ia*

Nr. foii	<i>biată</i>		<i>bată</i>	<i>piatră</i>		<i>patru</i>	<i>iapă</i>		<i>apă</i>
	<i>î</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>î</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>î</i>	<i>a</i>	<i>a</i>
23	—	—	—	—	—	—	—	—	—
42	—	—	—	—	6	13	14	10	16
44	—	—	—	—	—	—	22	—	—
51	—	—	—	—	—	—	—	—	—
52	11	13	19	11	13	18	12	12	18
54	14	15	23	15	17	24	14	18	23
57	—	—	16	—	—	13	23	9	19
61	13	17	—	9	21	25	23	19	28
62	—	—	—	—	—	16	—	—	15
63	12	12	—	15	12	18	—	—	19
64	10	12	—	—	—	16	17	11	14
65	6	10	—	4	10	12	7	11	10
66	—	—	—	—	—	17	11	16	13
67	—	—	—	6	13	14	—	—	—
68	8	14	—	8	12	20	—	—	—
72	11	13	17	—	—	19	17	13	16
73	9	15	23	9	15	23	15	18	24

TABLOUL Nr. 3
Durata lui ea și a lui a

Nr. foi	<i>beat</i>	<i>bat</i>	<i>teacă</i>	<i>tacă</i>	<i>stea</i>	<i>sta</i>	<i>rupea</i>	<i>săpa</i>	<i>cartea</i>	<i>harta</i>
18	27	27	23	21	—	—	—	—	—	—
19	22	23	—	—	—	—	—	—	—	—
21	31	21	—	—	—	—	—	—	—	—
22	25	20	—	—	—	—	—	—	—	—
23	23	22	23	23	—	—	—	—	—	—
25	14	12	—	—	—	—	—	—	—	—
26	21	14	17	17	—	—	—	—	—	—
27	17	12	—	—	—	—	—	—	—	—
28	—	—	—	—	35	32	—	—	—	—
30	—	—	—	—	24	20	—	—	—	—
36	25	21	22	20	34	30	—	—	—	—
37	20	21	23	20	31	30	—	—	—	—
38	18	16	19	18	27	28	—	—	—	—
39	—	—	24	22	—	—	—	—	—	—
40	18	17	19	17	24	25	—	—	—	—
42	18	19	16	16	26	24	—	—	—	—
43	25	23	22	28	—	—	—	—	—	—
44	24	20	25	20	32	27	—	—	—	—
48	—	—	16	14	16	16	—	—	—	—
49	12	12	—	—	—	—	16	16	—	—
51	21	31	21	15	19	16	24	20	—	—
52	—	—	23	19	—	—	—	—	—	—
53	—	—	17	17	36	28	—	—	25	23
54	—	—	23	21	34	36	—	—	31	31
55	—	—	17	15	26	16	—	—	—	—
56	—	—	25	20	39	33	—	—	34	33
57	—	—	15	14	20	17	—	—	—	—
58	—	—	15	12	16	14	—	—	16	12
59	—	—	17	18	33	24	—	—	28	27
60	—	—	18	18	32	34	—	—	22	21
61	26	22	23	20	31	27	30	26	24	22
62	29	22	21	20	37	32	33	28	30	22
63	18	16	16	15	30	26	—	—	29	24
64	20	14	16	14	36	32	36	30	—	—
65	13	12	13	13	19	18	20	16	15	13
66	21	17	15	14	31	28	—	—	26	22
67	18	12	15	15	—	—	—	—	—	—
68	18	16	16	11	35	29	—	—	24	21
70	26	22	24	24	35	37	—	—	14	24
71	19	19	20	21	—	—	—	—	23	24
72	20	20	18	14	31	22	—	—	24	20
73	26	23	20	21	41	32	—	—	26	30
74	24	21	17	18	30	28	23	24	20	21
75	21	18	21	24	28	24	—	—	22	22

Notă. Pe acest tablou au fost trecute numai foliile pe care s-a înregistrat cuvîntul cu ea (de ex. *beat*) și cuvîntul cu care se face comparația (de ex. *bat*). Linia (—) arată că pe foaia respectivă nu s-a înregistrat cuvîntul sau s-a înregistrat numai unul din cele două cuvinte.

TABLOUL Nr. 4

Diftongul *ea* inversat la magnetofon

Nr. crt.	Cuvîntul	Nr. persoanelor care au participat la notare	Ce s-a auzit la inversare
1	beat	4	ⁱ <i>ae, ae, ai, aș</i>
2	beat	3	<i>ai</i>
3	beat	4	<i>ai</i>
4	deal	4	ⁱ <i>ae, ai, ai</i>
5	deal	4	<i>ai</i>
6	stea	4	ⁱ <i>ae, ae, aș, ai</i>
7	stea	4	<i>ai</i>
8	nea	3	<i>aș, ai</i>
9	aveam	4	<i>ai</i>
10	teacă	4	ⁱ <i>ae, ae, aș, ai</i>
11	teacă	4	ⁱ <i>ae, ai</i>
12	teacă	4	<i>ai</i>
13	manea	3	ⁱ <i>aș, ai</i>

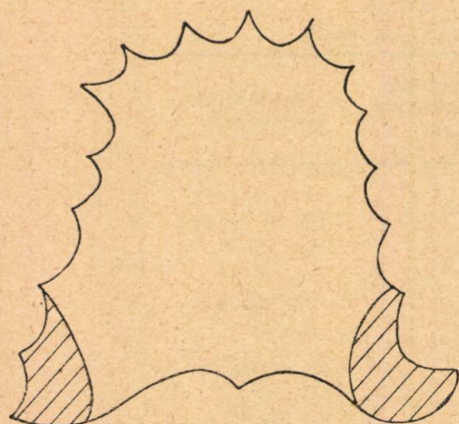
TABLOUL Nr. 5

Diferența între durata lui *ea*, *ia* și *a*

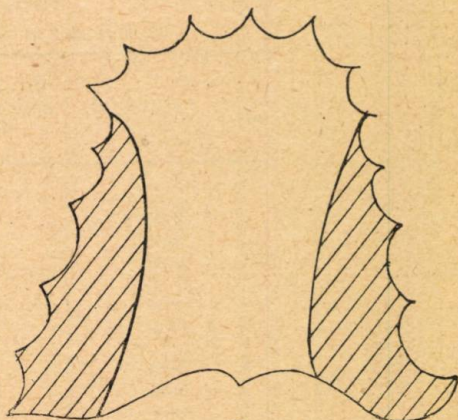
Nr. foi	Diferența între					
	<i>beat</i> <i>bat</i>	<i>teacă</i> <i>tacă</i>	<i>stea</i> <i>sta</i>	<i>biată</i> <i>bată</i>	<i>piatră</i> <i>patru</i>	<i>iapă</i> <i>apă</i>
23	1	0	—	—	—	—
42	—1	0	2	—	5	10
44	4	5	5	—	1	—
51	8	6	3	—	—	—
52	—	4	—	5	6	6
54	—	2	—2	6	8	9
57	—	1	3	4	8	13
61	4	3	4	—	5	14
62	7	1	5	—	8	—
63	2	1	4	—	9	8
64	6	2	4	—	2	14
65	3	1	1	—	2	8
66	4	1	3	—	6	14
67	6	0	—	—	5	—
68	2	5	6	—	0	2
72	0	4	9	7	3	14
73	3	—1	9	1	1	9

Notă. Cifrele precedate de semnul minus (—) arată că pe foile respective durata vocalei *a* a fost mai mare decît a diftongului *ea*. Cifra 0 (zero) arată că durata lui *ea* e egală cu Ța lui *a*. Cifrele neprecedate de nici un semn exprimă durata mai mare a lui *ea* sau *ia*.

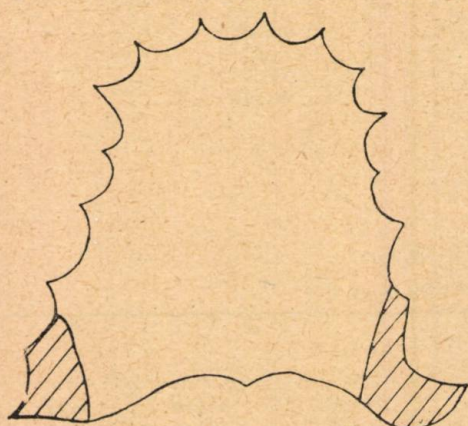

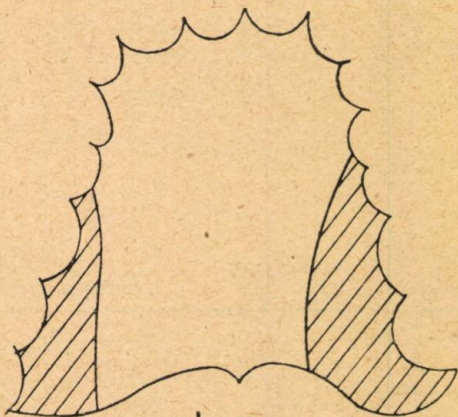
a

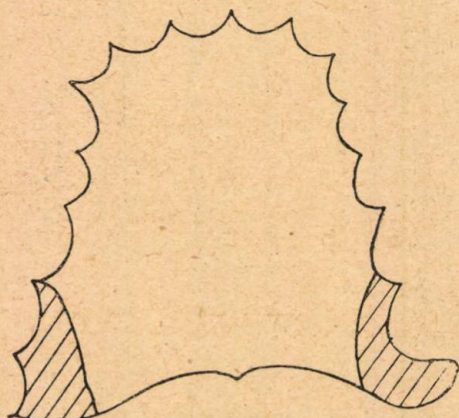
e

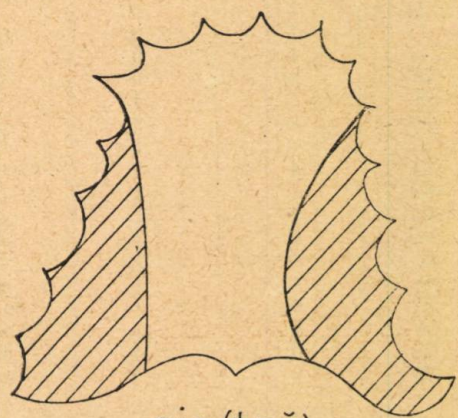
ba

bea

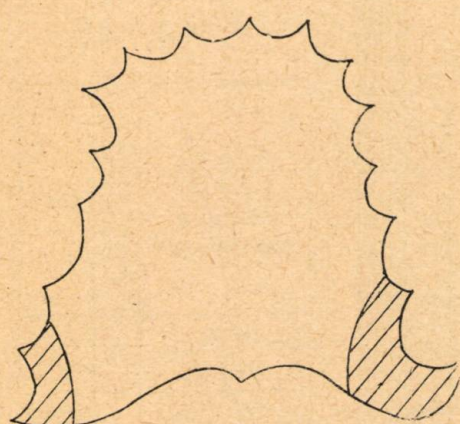

pa

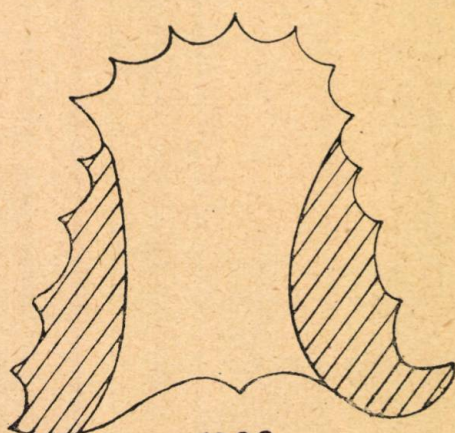

pia(tră)

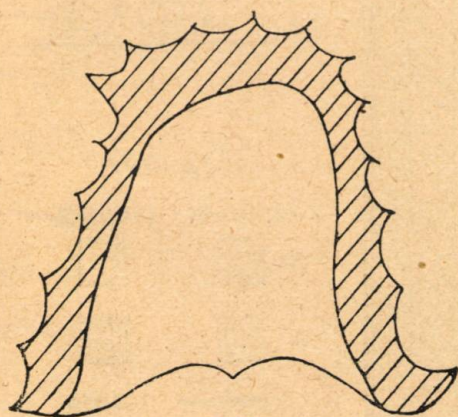

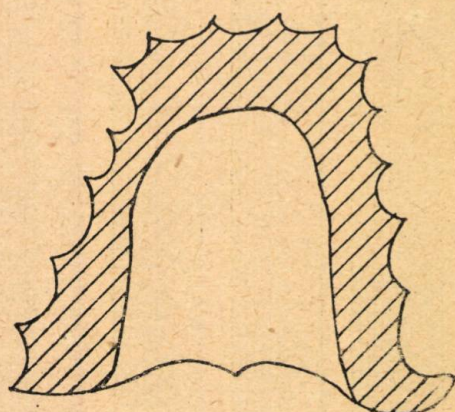
ma

mea

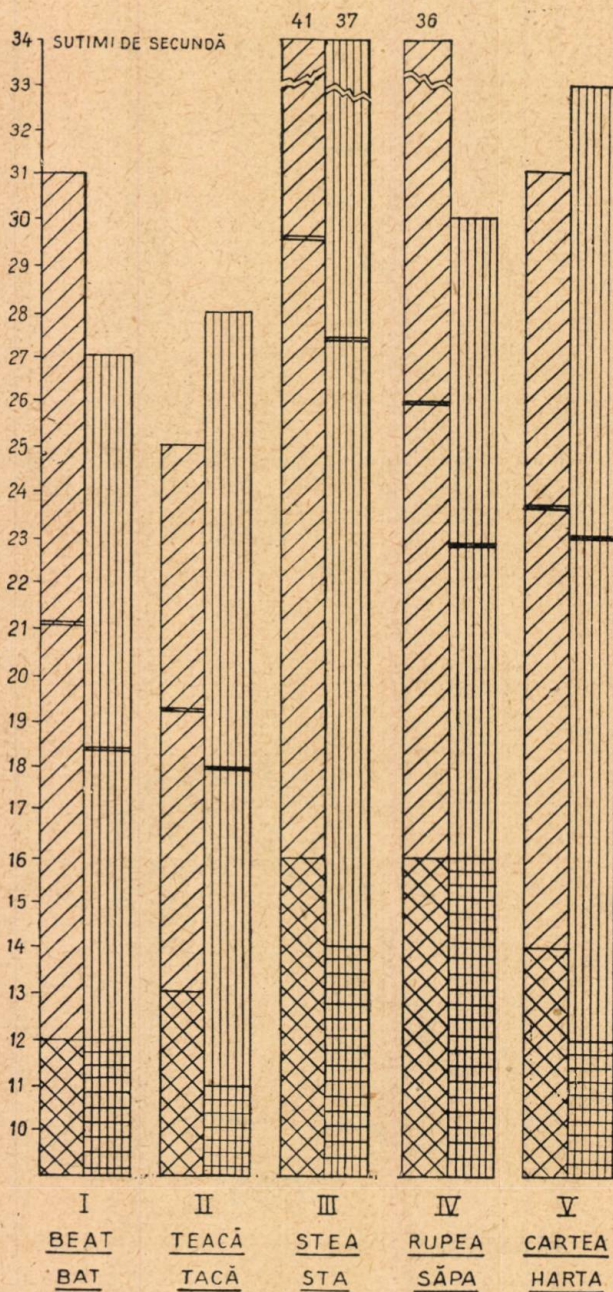

na

nea

DURATA

MAXIMĂ
MINIMĂ
ȘI MEDIE
A LUI A ȘI EA

Sunetul a cărui durată s-a măsurat	Numărul de foi după care s-a calculat media	Media
EA ÎN BEAT A ÎN BAT	31	21,03 18,29
EA ÎN TEACĂ A ÎN TACĂ	36	19,30 18,02
EA ÎN STEA A ÎN STA	30	29,60 27,16
EA ÎN RUPEA A ÎN SĂPA	7	26,00 22,88
EA ÎN CARTEA A ÎN HARTA	18	23,50 22,87

Legenda

	MINIMUM	MAXIMUM
EA		
A		
		MEDIA

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ДИФТОНГОВ РУМЫНСКОГО ЯЗЫКА, I. *ea*

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Исследования дифтонга *ea*, предпринятые отделом экспериментальной фонетики Института языкознания Академии РНР, начались еще с января 1954 года. Отдел применял следующие способы исследования: непосредственную кимографическую запись произнесенных звуков; электрическую запись, с помощью микрофона и записывающего электромагнитного перышка; палатограммы, полученные при помощи искусственного неба и слушание исследованных слов, записанных с помощью магнитофона. Вот список исследованных слов (ряд слов, содержащих дифтонг *ea* и монофтонг *a*): *beat*, *cartea*, *deal*, *rupea* (глагол), *stea*, *teacă*, *biată*, *iapă*, *piatră*, *bat*, *bată* (глагол), *săra* (глагол), *tacă* (глагол), *vacă*, *apă*, *patru*. Исследование дало следующие результаты: *ea* продолжительнее *a*, произнесенного в тех же фонетических условиях, в словах со сходной фонетической структурой (*beat* și *bat*, *teacă* și *tacă* и т. д.). Полученные линии позволяют разграничение звуков, входящих в состав дифтонга *ea*; *e* приблизительно в два с половиной раза кратче, чем *a* в *ea*; *i* (в *ia*) в два раза кратче, чем *e* в *ea*, но долгота дифтонгов *ea* и *ia* приблизительно одинакова. Это означает, что имеет место компенсация путем сокращения долготы *a* в *ia*. В среднем дифтонг *ea* (в *beat*, *teacă*, *stea* (продолжительнее на 1—5,66 сотых секунды, чем *a* (в *bat*, *tacă*, *sta*); в *biată*, *piatră*, *iapă*, *ia* продолжительнее на 3,66—8,33 сотых секунды, чем *a* (в *bată*, *patru*, *apă*). Опыты показывают, что в *beat* дифтонг *ea* состоит из *e* + *a*, а в *biată* дифтонг *ia* — из *i* + *a*. Стоит только пустить магнитофонную ленту в обратном направлении, чтобы услышать вместо дифтонга *ea*, в слове *beat* звуко сочетание *ae* или *ai*. Это подтверждает наличие двух элементов дифтонга. Палатограммы *ai*, *ia*, *ta* — *tea*, *na* — *nea*, *pa* — *pia* отображают характерную небную артикуляцию. С точки зрения слоговой структуры дифтонг *ea* идентичен с дифтонгом *ia* (в котором *i* играет роль полугласного).

Приложенные к изложению добавления подробно демонстрируют произведенные измерения.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. *Beat* «пьяный» (стр. 66, D.P.).
 Рис. 2. *Beată* «пьяная» ж. (стр. 59, C.D.).
 Рис. 3. *Biată* «беденькая» ж. (стр. 52, G.N.).
 Рис. 4. *Bată* «побей» гл. (стр. 52, C.N.); записано второе слово по кривой; *a* имеет ту же долготу, что и в первом слове).
 Рис. 5. *Teacă* «ножны» (стр. 59, C.D.).
 Рис. 6. *Teacă* «стручок» (стр. 66, D.P.).
 Рис. 7. *Tacă* «замолчи» гл. (стр. 66, D.P.).
 Рис. 8. *Bele* «пьяные» мн.ч. (стр. 59, C.D.).
 Рис. 9. *Patru* «четыре» (стр. 59, C.D.).
 Рис. 10. *Piatră* «камень» (стр. 59, C.D.; записано второе слово по кривой; *ia* имеет ту же долготу, что и в первом слове).
 Рис. 11. *Iapă* «кобыла» (стр. 52, G.N.).

- Рис. 12. *Apă* «вода» (стр. 52, G.N.).
 Рис. 13. *Cartea* «книга» (стр. 52, G.N.).
 Рис. 14. Диапазон, 50 двойных колебаний в секунду (стр. 66).
 Рис. 15. Диапазон, 50 двойных колебаний в секунду (стр. 52).
 Рис. 16. Диапазон, 50 двойных колебаний в секунду (стр. 59).

RECHERCHES EXPÉRIMENTALES SUR LES DIPHTONGUES ROUMAINES. I. *ea*

(RÉSUMÉ)

Les recherches concernant la diphtongue *ea*, entreprises par le Laboratoire de phonétique expérimentale près l'Institut de linguistique de l'Académie de la République Populaire Roumaine, ont commencé en janvier 1954. Voici l'énumération des moyens d'investigation mis à la disposition du Laboratoire: inscription directe de la voix parlée à l'aide du kymographe, inscription électrique, à l'aide du microphone et de la plume inscriptrice électro-magnétique, tracés obtenus à l'aide du palais artificiel et audition des articulations étudiées, enregistrées à l'aide du magnétophone. Voici la liste des mots étudiés (série de mots à diphtongue *ea* et à monophongue *a*): *beat*, *cartea*, *deal*, *rupea*, *stea*, *teacă*, *biată* *iapă*, *piatră*, *bat*, *bată*, *săpa*, *tacă*, *vacă*, *apă*, *patru*. Les recherches ont abouti aux résultats suivants: la diphtongue *ea* est plus longue que *a*, prononcé dans les mêmes conditions phonétiques, dans des mots à structure phonétique semblable (*beat* et *bat*, *teacă* et *tacă* etc.). Les tracés permettent de délimiter les sons qui entrent dans la composition de *ea*. *e* est approximativement deux fois et demie plus bref que *a* dans *ea*; *i* (dans *ia*) est deux fois plus bref que *e* dans *ea*; la durée des diphtongues *ea* et *ia* est cependant à peu près égale, ce qui veut dire qu'il y a compensation, par abrègement de la durée de *a*, dans *ia*. En moyenne, la diphtongue *ea* (dans *beat*, *teacă* et *stea*) dure de 1 à 5,66 centièmes de seconde plus longtemps que *a* (dans *bat*, *tacă* et *sta*); dans *biată*, *piatră* et *iapă*, *ia* dure de 3,66 à 8,33 centièmes de seconde plus longtemps que *a* (dans *bată*, *patru*, *apă*). Les expériences démontrent que, dans *beat*, la diphtongue *ea* est composée d'un *e* + *a*, tout comme dans *biată* la diphtongue *ia* est composée d'un *i* + *a*. Lorsque la bande du magnétophone est mise en marche arrière, la diphtongue inversée de *beat* est entendue *ae* ou *ai*, ce qui confirme l'existence des deux éléments de la diphtongue. Les palatogrammes de *ai* — *ia*, *ma* — *mea*, *na* — *nea*, *pa* — *pia* révèlent des articulations palatales caractéristiques. Au point de vue de la structure syllabique, *ea* est parfaitement comparable à *ia* (où *i* joue le rôle de semi-consonne).

L'exposé est suivi d'une série d'annexes, qui donnent les détails des mensurations et de « conclusions phonologiques à l'exposé sur la diphtongue *ea* », dues à A. Rosetti.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. *Beat* « ivre » (page 66, D.P.).
 Fig. 2. *Beată* « ivre » f. (page 59, C.D.).
 Fig. 3. *Biată* « pauvre » f. (page 52, G.N.).
 Fig. 4. *Bată* « qu'il (elle) batte », vb. (page 52, G.N.); reproduction du second mot du tracé, *a* ayant la même durée que dans le premier mot).
 Fig. 5. *Teacă* « fourreau » (page 59, C.D.).
 Fig. 6. *Teacă* « fourreau » (page 66, D.P.).
 Fig. 7. *Tacă* « qu'il (elle) se taise », vb. (page 66, D.O.).

Fig. 8. *Bete* « ivres » pl. (page 59, C.D.).

Fig. 9. *Patru* « quatre » page 59, C.D.).

Fig. 10. *Piatră* « pierre » (page 59, C.D.; reproduction du second mot du tracé, *ia* ayant la même durée que dans le premier mot).

Fig. 11. *Iapă* « jument » (page 52, G.N.).

Fig. 12. *Apă* « eau » (page 52, G.N.).

Fig. 13. *Cartea* « livre » (page 52, G.N.).

Fig. 14. Diapason, 50 vibrations doubles par seconde (page 66).

Fig. 15. Diapason, 50 vibrations doubles par seconde (page 52).

Fig. 16. Diapason, 50 vibrations doubles par seconde (page 59).

CONCLUZII FONOLOGICE LA EXPUNEREA ASUPRA DIFTONGULUI *ea*

DE

AÇAD. AL. ROSETTI

După concepția acad. E. Petrovici, în *beată-bată* aveam de-a face cu o opoziție fonologică consonantică, între *b'* (muiat sau moale) și *b* (dur)¹.

Dacă lucrurile stau astfel, atunci trebuie să stabilim aceeași opoziție între *piatră* și *patru*, adică *p'* — *p*, întrucît notația fonetică cu *e*, a diftongului din *beată* și din *peatră* (pronunțare caracteristică pentru unele graiuri romînești) și cu *i* a diftongului din *ia* (*biată*, *piatră*) diferențiază variante ale aceluiași fonem, care în amîndouă cazurile este o consoană muiată (sau moale).

Dacă luăm în considerație forma de singular *beată* și cea de plural *bete*, sau sg. *biată* — pl. *biete* (*piatră* — *pietre* etc.), constatăm că opoziția consonantică e neutralizată, întrucît și la singular, și la plural, operăm cu o consoană muiată (sau moale): *b'* — *b'* — (*p'* — *p'*). Opoziția, în aceste cazuri, este deci vocalică: *b-ea* — *b-e*, adică *ea-e* și *b-ia*, *b-ie* (*p-ia*, *p-ie*), adică *ia-ie*.

Rezultă din aceste considerații că în cuvintele înșirate mai jos, opoziția fonologică este vocalică, și nu consonantică: *beată* — *bete*, *cheală* — *chele*, *cheamă* — *chemi* (pers. 2 sg.), *feată* (sec. XVI) — *fete*, *gheată* — *ghete*, *leasă* — *lese*, *measă* (sec. XVI) — *mese*, *meargă* — *merg*, *peană* (sec. XVI și azi, dialectal) — *pene*, *peară* (sec. XVI și azi, dialectal) — *pere*, *rea* — *rele*, *seară* — *seri*, *veară* (sec. XVI) — *veri*, *veac* — *veci*, *zeamă* — *zemuri*.

Acad. E. Petrovici susține că există o opoziție fonologică consonantică, între consoană moale și consoană dură, în cuvintele următoare: *tacă* — *teacă*, *da* — *dea*, *dragă* — *dreagă*, *lac* — *leac*, *car* — *chiar*, *gol* — *ghiol*, *bat* — *beat*, *ba* — *bea*, *na* — *nea*, *n-am* — *neam*, *sară* — *seară* (« St. și cercet. lingv. », I, 1950 p. 175).

Putem oare admite că în cuvintele din prima listă de mai sus opoziția este consonantică, iar în cele din a doua listă, vocalică?

Să răspundem la această întrebare. Trebuie să stabilim ce fel de opoziție există între cuvintele din cele două liste de mai sus.

Am văzut că în prima listă opoziția este vocalică, întrucît opoziția consonantică este neutralizată. Dacă, așadar, limba nu operează cu o opoziție consonantică în primul caz (*beată* — *bete*), atunci ea nu operează nici în al doilea caz (*teacă* — *tacă*, *car* — *chiar*) cu o opoziție consonantică, căci în amîndouă cazurile avem de-a face cu același fonem (consoană + *e* sau *i*). Într-adevăr, limba nu poate opera cu un *t'* în

¹. Acad. E. Petrovici, Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba romînă, în « Studii și cercetări lingvistice », I, 1950, p. 172 și urm.

teacă și cu o alternanță vocalică în *beată*. În franceză, de exemplu, *e* și *è* (deschis) apar ca termeni ai unei opoziții fonologice numai în silabă finală, dar întotdeauna: *les—lait, allez—allait*. Așadar, regăsim același fonem în aceeași poziție, și aceasta în mod constant (în toate celelalte combinații, opoziția indicată e neutralizată).

Fonologia ne învață, așadar, că opoziția dintre consoană muiată și consoană dură, din romină, dacă există în cazul *teacă—tacă*, trebuie să existe și în cazul *beată—bete*, sau e neutralizată în toate cazurile, și atunci limba operează întotdeauna, în cuvintele de mai sus, cu opoziții vocalece: *ea—a* în *teacă—tacă*, *ea—e* în *beată—bete*.

Aceste considerații ne permit să ajungem la concluzia că limba romină operează cu opoziția dintre consoane muiate (sau moi) și consoane dure numai la finală (pl. *pomi* — sg. *pom*), după cum am stabilit, împreună cu Al. Graur, în « Schiță de fonologie a limbii romine » (« Bulletin linguistique », VI 1938, p. 5. și urm.), pe cînd în interiorul cuvîntului limba operează cu opoziții vocalece, întrucît opoziția consoanelor muiate (sau moi) este neutralizată.

ФОНОЛОГИЧЕСКИЕ ЗАКЛЮЧЕНИ К ИЗЛОЖЕНИЮ О ДИФТОНГЕ *ea*

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В своем фонологическом заключении о дифтонге *ea*, А. Росетти доказывает, что в слове *piatra* (в произношении литературного языка) и в *peatră* (в произношении некоторых говоров) выявляются два варианта одной и той же фонемы.

В *beată* ед. ч. — *bete*, мн. ч. или в *biată* ед. ч. — *biete* мн. ч. противопоставление согласных нейтрализуется, так как в единственном и во множественном числе, смычный губной согласный палатализован последующим палатальным гласным. Следовательно, в этом случае, фонологическое противопоставление является гласным: *ea — e, ia — i*.

Противопоставления *tacă — teacă, da — dea* и т. д. должны рассматриваться таким же образом, так как язык не может оперировать, в одном случае, гласным противопоставлением *beată — bate*, а в другом согласным (*teacă — tacă*). Итак в обоих случаях, это противопоставление гласное. В румынском литературном языке согласное противопоставление (твердый согласный — мягкий согласный) существует только в конце слова: ед. ч. *rom* — мн. ч. *pomi*.

CONCLUSIONS PHONOLOGIQUES SUR LA DIPHTONGUE *ea*.

(RÉSUMÉ)

Dans ses conclusions phonologiques sur la diphtongue *ea*, l'Auteur montre que dans *piatră* (prononciation de la langue littéraire) et dans *peatră* (prononciation propre à certains patois), l'on a affaire à deux variantes d'un seul phonème. Dans *beată* — pl. *bete* ou dans *biată* — pl. *biete* l'opposition des consonnes est neutralisée, car

au singulier et au pluriel l'occlusive labiale est palatalisée par la voyelle palatale suivante. L'opposition phonologique, dans ce cas, est donc vocalique: *ea* — *e*, *ia* — *ie*. Il en est de même dans *tacă* — *teacă*, *da* — *dea* etc., car la langue ne peut pas opérer, dans un cas (*beată* — *bete*), avec une opposition vocalique, et dans un autre cas (*teacă* — *tacă*), avec une opposition consonantique; dans les deux cas l'opposition est par conséquent vocalique. Le roumain ne connaît d'opposition consonantique (consonne dure — consonne molle) qu'à la finale: sg. *pom* « arbre » — pl. *pomi* etc.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL FONEMELOR
LIMBII ROMÎNE

DE

ACAD. E. PETROVICI

1. Varianta pozițională a vocalei românești *a* după consoane palatalizate

Fonemul este cea mai mică unitate fonică avînd funcția de a deosebi învelișul sonor al cuvintelor și morfemelor.¹ Deosebindu-se între ele, fonemele deosebesc și cuvintele și morfemele al căror înveliș sonor îl constituie. Un fonem oarecare nu apare însă în toate împrejurările, în toate pozițiile la fel. Fiecare fonem prezintă în cursul vorbirii diferite nuanțe determinate de influența exercitată asupra lui de fonemele vecine. Aceste nuanțe ale unui fonem, condiționate de poziția lui în cuvînt, se numesc, de obicei, variante poziționale sau combinatorii. De pildă altfel este rostit fonemul *b* cînd este urmat de un *a*, altfel cînd este urmat de un *u* și iarăși altfel cînd este urmat de un *s* ș.a.m.d. Înaintea unui *u*, în timpul articulării lui *b*, dar îndeosebi spre sfîrșitul ținutei lui, buzele sînt rotunjite ca pentru rostirea lui *u* următor. În această poziție consoana *b* este rotunjită. Înaintea unui *s* (de ex. în cuvîntul *subscriu*), *b* se rostește fără vibrațiile coardelor vocale, devenind aproape un *p* (însă cu o tensiune musculară mai slabă decît pentru *p*).

Dar nu numai consoana este influențată de vocalele învecinate, ci și invers. Vocalele prezintă și ele diferite variante condiționate de consoanele vecine. Astfel de exemplu vocala *u* este rostită diferit în silabele *bu*, *mu*, *č'u* (= *ciu*) etc. În *mu*, prima jumătate a ținutei lui *u* este nazalizată; în *č'u*, începutul lui *u* are aproximativ timbrul lui *ü* ș.a.m.d. Din cauza acestei neconținute interacțiuni dintre foneme, a așa-numitei coarticulații, adeseori e foarte greu de stabilit, dacă o deosebire în pronunțare corespunde unor foneme diferite sau numai unor variante ale aceluiași fonem. Pentru a stabili dacă deosebirea dintre două sunete este fonematică, adică necondiționată de poziție, sau nefonematică, adică condiționată de poziție, fonologia procedează la analiza unităților fonice care compun cuvintele ținînd seamă de întregul sistem fonologic al limbii respective. Analiza mecanică, izolată de întregul sistem fonologic al unei limbi, a unor sunete, nu ne poate ajuta să stabilim, dacă deosebirile dintre sunetele respective sînt independente sau nu de mediul, de poziția în care se află sunetul studiat.²

¹ Cf. definiția fonemului dată de O.S. Ahmanova (O. C. Ахманова; Фонология, Изд. Моск. Унив., 1954, p. 13, 15).

² Cf. Ахманова, Фонология, p. 14—15.

Astfel, în limba română, două cuvinte scurte, monosilabice, scrise *ba* și *bea* prezintă următoarele deosebiri:

a) Consoana *b* a cuvîntului *bea* prezintă, spre deosebire de *b* al cuvîntului *ba*, concomitent cu articulația bilabială, o articulație suplimentară a dosului limbii la palat, astfel încît, în momentul exploziei, limba este în poziția aproximativă a unui *e*¹.

b) În cuvîntul *bea*, după explozia lui *b*, se aude un scurt *e*², care durează cîteva sutimi de secundă și trece apoi în *a*³. Vocala *a* din *ba* este egală, dar uneori puțin mai lungă, de obicei însă puțin mai scurtă decît «diftongul» *ea* din *bea*⁴.

Așadar *ba* se deosebește de *bea* pe de o parte prin deosebirea dintre *b* fără articulație suplimentară palatală și *b* cu articulație suplimentară palatală (în transcriere fonetică *b'*), pe de altă parte prin deosebirea dintre *a* și *ea*. Care dintre cele două deosebiri, «*b/b'*» sau «*a/ea*» este independentă, fonematică?

¹ Vezi mai jos, p. 34 urm., și înregistrarea la chimograf a articulației palatale a dosului limbii în timpul duratei lui *b* (de fapt *b'*) în cuvintele *beată* (fig. 3) și *bea* (fig. 4).

² Timbrul acestui element vocalic nu este omogen; el reprezintă trecerea rapidă de la timbrul *e*, prin *e*, *ă*, la timbrul *ă* sau *a*. Vezi mai jos, p. 34 urm.

³ Vezi mai sus, p. 17, tabloul nr. 1 al duratei elementelor diftongului *ea*, întocmit de membrii subsecției de fonetică a Institutului de lingvistică din București. În cuvîntul *beat*, rostit de 13 ori, durata medie a «elementului *e*» a fost de 6,16 sutimi de sec., iar a lui *a* următor de 15,38 sut. de sec. În cuvîntul *stea*, rostit de 12 ori, «elementul *e*» a durat în medie 6,91 sut. de sec., iar *a* 23,83 sut. de sec.

⁴ Vezi mai sus, p. 17, 18, tablourile nr. 1, 3 și planșa II. Durata indicată în aceste tablouri și în grafic este durata absolută. Debitul vorbirii diferă însă foarte mult de la un cuvînt la altul, ceea ce influențează durata absolută a unui sunet. De aceea, pentru a putea trage concluzii valabile, e nevoie să se calculeze durata relativă a sunetelor, care nu depinde de debitul vorbirii. Un procedeu foarte bun pentru a calcula durata relativă a sunetelor este acela al lui W. Heinitz (în revista «Vox», 1921, p. 153), descris și de Otto von Essen (Allgemeine und angewandte Phonetik, Berlin, 1953, p. 110). Aplicînd acest procedeu la calcularea duratei relative a «diftongului» *ea* și vocalei *a* în cuvintele *beată* și *bată* (înregistrări făcute în Laboratorul de fonetică experimentală al Institutului de lingvistică din Cluj al Filialei Academiei R.P.R.), am obținut pentru *ea* durata relativă, 1,32 și 1,40, iar pentru *a* 1,33 și 1,35. Așadar și în ceea ce privește durata relativă, «diftongul» *ea* este uneori mai scurt, altă dată mai lung decît *a*. Și într-un caz și în altul, deosebirea e minimă și nu se observă la audiere. Afirmăm că «vocala diftongată dă impresia, la audiere, de lungime» nu e valabilă pentru pseudo-diftongul *ea*. Vom vedea mai jos că *ia* este auzit ca fiind mai lung decît *a*. Dar acest pseudo-diftong reprezintă în realitate două foneme: consoana iod + *a*. (Vezi mai sus, p. 17, tabloul nr. 2, cuvintele *iapă* și *apă*).

Durata relativă se calculează în felul următor: înregistrînd de două ori cuvîntul *bată*, am obținut durata absolută a sunetelor (în sutimi de secundă):

	I	II
b	15	13
a	24	20
t	13	16
ă	20	10
	72	59

În înregistrarea I, durata absolută a cuvîntului *bată*, constituit din 4 sunete, a fost de 72 sut. de sec., iar în înregistrarea II, 59 sut. de sec. Împărțind 72 și 59 cu 4 (72 : 4 = 18; 59 : 4 = 14,75), obținem cifrele 18 și 14,75, care servesc drept etalon pentru măsurarea duratei relative a celor 4 sunete ale cuvîntului *bată* rostit de două ori. Dacă împărțim durata absolută a unui sunet cu cifra care reprezintă etalonul (24 : 18 = 1,33; 20 : 14,75 = 1,35) obținem durata relativă, deoarece 24 : 18 = 1,33 : 1, adică durata absolută se raportează la etalon (care e unul și același pentru toate sunetele cuvîntului) ca 1,33 la 1, respectiv 1,35 la 1. Vocala *a* a durat într-un caz de 1,33 de ori, în al doilea caz de 1,35 de ori mai mult decît durata etalon.

Fără a lua în considerare întregul sistem fonologic al limbii romîne nu putem răspunde la această întrebare, deoarece nici *b* nu poate fi rostit fără articulația suplimentară palatală înaintea unui *e*, și nici un *a* nu poate fi rostit fără a fi introdus printr-un element vocalic accesoriu palatal cînd este precedat de o consoană avînd o articulație palatală.

Ținînd seamă de sistemul fonologic al limbii romîne, constatăm că deosebirea dintre o consoană fără articulație palatală (consoană nepalatalizată) și o consoană cu articulație palatală — care poate fi numai suplimentară — (consoană palatalizată) se repetă în mai multe perechi de consoane (*b/b'*, *p/p'*, *f/f'*, *n/n'*, *r/r'*, *k/k'*, *g/g'* etc.) și se întîlnește și la sfîrșit de cuvînt, unde nu poate fi condiționată de existența unei vocale următoare. În schimb « diftongul » *ea* (în realitate *‘a*¹) se întîlnește numai după consoană avînd o articulație palatală (specifică sau suplimentară); el este condiționat de existența unei consoane precedente palatalizate și nu poate apărea în altă poziție. Deosebirea *b/b'* este așadar fonematică, iar deosebirea *‘a* nefonematică. Cele două consoane, *b* și *b'*, sînt foneme care și independent de alte foneme au funcția de a deosebi morfemele (*slab/slab'*), pe cînd *a* și *‘a* au această funcție numai împreună cu o consoană precedentă, *a* urmînd după o consoană nepalatalizată, iar *‘a* după o consoană palatalizată. De aceea *a* și *‘a* trebuie considerate ca variante ale unui singur fonem, fonemul-vocală *a*, *a* fiind varianta lui cea mai tipică, deoarece apare și la început de cuvînt, unde nu poate fi influențată de o consoană precedentă². În cuvîntul *bea* avem fonemul-consoană *b'* și fonemul-vocală *a*. *Ba* se deosebește de *bea* prin opoziția celor două foneme-consoane: « *b/b'* ». Fonematic cuvîntul *bea* se va scrie *b'a*.

Drept dovadă că « diftongul » *‘a* este numai o variantă pozițională a fonemului-vocală *a*, condiționată de consoana de timbru palatal³ precedentă, pot servi următoarele fapte:

Articolul hotărît fem. sg. *-a*, adăugîndu-se la formele terminate în consoană palatalizată (muiată) *lun'*, *mar'*, *vîner'* (adică în formele articulate *lu'na*, *mar'fa*, *vin'e'fa*), se prezintă sub varianta pozițională a lui *a* de după consoană palatalizată, adică *‘a*, ceea ce se reflectă în ortografie: *lunea*, *mar'fea*, *vinerea*.

La fel, particula adverbială *-a*, după consoanele palatalizate ale unor adverbe (ca *ase'me'n*, *pretu'tinde'n*, *ală'tu'r*, *puru'r* etc.), adică în forme ca *ase'me'na*, *pretu'tinde'na*, *ală'tu'ra*, *puru'ra* etc., se rostește tot ca varianta *‘a*, ceea ce iarăși se reflectă în ortografie: *ase'menea*, *pretu'tindenea*, *ală'turea*, *pururea* etc.

Un *a* sufixal, respectiv desinențial, caracteristic conjugării I, după consoana palatală finală a temei verbale (de ex. după *prive'g*, *mă'nunk'*, *g'ēnunk'* etc.)⁴, în forme ca *prive'ga*, *prive'gam*, *prive'ga'l*, *în'mă'nunk'aw*, *în'g'ēnunk'ay*⁵ etc., are aceeași pronunțare: *‘a*⁶.

¹ Gramatica limbii romîne (Ed. Acad. R.P.R., vol. I), § 37.

² De obicei fonemul este indicat prin varianta lui cea mai tipică (vezi J. B. Щерба, Фонетика французского языка, изд. 4-е, Москва, 1953, p. 19).

³ O consoană are timbru palatal (timbrul *i* sau *e*) dacă însăși articulația ei specifică este palatală sau dacă, pe lîngă articulația specifică, mai are și o articulație suplimentară palatală. Fonologii numesc fonemele-consoană de timbru palatal consoane palatalizate sau muiate, chiar dacă gradul de muiere este minim.

⁴ Ortografie *priveghi*, *mă'nunchi*, *genunchi*.

⁵ Ortografie *priveghea*, *privegheam*, *privegheați*, *în'mă'nuncheau*, *îngenuncheai*.

⁶ În limbile care posedă consoane de timbru palatal, un *a* precedat de asemenea consoane este rostit aproximativ ca varianta pozițională romînească *‘a*. În ce privește limba rusă, precum

Așadar în silabele de tipul *bea, mea, șea, jea, rea, lea* etc. consoana reprezintă un fonem-consoană de timbru palatal (*b', m', ŝ', j', r', l'*), iar diftongoidul ¹ *ea*, varianta pozițională condiționată de aceste consoane a fonemului-vocală *a*. Studiul fonetic al silabelor de tipul celor de mai sus trebuie prin urmare să înceapă cu acela al consoanelor palatalizate și să continue cu acela al variantei vocalei *a* (al diftongoidului *ea*), variantă condiționată de consoana palatalizată precedentă (Vezi capitolul următor: «Consoanele palatalizate ale limbii române»).

Fonetica trebuie să studieze înainte de toate fonemele, adică variantele tipice ale fonemelor. Celelalte variante se produc doară în mod automat, datorită unor anumiți factori și în primul rând interacțiunii dintre foneme ².

Foneticianul lingvist nu poate așadar să se dispenseze de indicațiile pe care le oferă fonologia. Precum fonologia operează neconținut cu noțiuni fonetice și se întemeiază pe fonetică, la fel și fonetica trebuie să recurgă la fonologie pentru a introduce o ordine, un sistem în nenumăratele nuanțe de sunete pe care reușește să le descopere și să le descrie tot mai precis, cu metode și mijloace tehnice tot mai perfecționate. Fonologia trebuie să-i servească de călăuză foneticii și să-i indice problemele de rezolvat. Fonologia trebuie să stabilească dacă, într-o limbă sau într-un dialect, o nuanță a unei vocale cu timbru neomogen trebuie considerată diftong sau nu. Fonetica va studia diftongii numai acolo unde existența lor a fost stabilită de fonologie ³.

Subsecția de fonetică a Institutului de lingvistică din București a cercetat așadar cu ajutorul metodelor foneticii experimentale varianta vocalei *a*, în poziție după consoane cu articulație palatală *b', p', t'*, și iod, dar fără a cerceta aceste consoane. Varianta *ea* a lui *a* se întâlnește însă și după *f', v', d', n', t', s', z', j', č', ĝ', l', r', k', g'*, (de ex. în cuvinte ca *deal, vedea, neam, luna, venea, țeară, lățea, marlea, seară, sosea, zeamă, pășea, îngrija, ceas, făcea, geam, trăgea, leac, pălea, rea, ferea, vinerea, cheag, împerechea, veghea* etc.). E interesant de stabilit dacă și după aceste consoane palatalizate varianta lui *a* prezintă aceleași particularități. Oare și după *yod, č', ĝ', k', g'*, vocala *a* este introdusă printr-un sunet vocalic accesoriu apropiat ca timbru de *e*? Unii dintre membrii subsecției de fonetică susțin existența acestui scurt element vocalic cu timbrul unui *e* și după *yod*. «Diftongul» *ia* (într-un cuvânt ca *iarnă*) ar trebui în cazul acesta transcris fonetic *y^ea* (fonologic *ya*). Constatarea aceasta n-a fost consemnată în lucrarea întocmită de

---

a arătat L. V. Șcerba, între consoana de timbru palatal și vocala următoare se rostește un ușor sunet vocalic accesoriu (легкий призвук). De aceea silaba rusă *l'a* (ortografic *ля*) e transcrisă de L. V. Șcerba fonetic *l'^ea* (Фонетика французского языка, op. cit., p. 74).

În capitolul închinat foneticii din gramatica Institutului de lingvistică al Academiei de științe a U.R.S.S., capitol redactat de L. V. Șcerba și V.V. Vinogradov, se arată că, după consoane de timbru palatal (*moi*), în cuvinte ca *мята, всяк, взял*, *a* primește la începutul său un scurt, dar foarte perceptibil sunet accesoriu (призвук), având nuanța unui *i*. De aceea *a* după consoane palatale poate fi notat *i^a*. Acesta nu este decât o variantă (autorii întrebuintează cuvântul оттенек «nuanță») a fonemului *a* (vezi Грамматика русского языка, I, p. 59. Cf. și N. S. Trubetzkoy, Grundzüge der Phonologie, Praga, 1939, p. 52).

¹ Termen foarte potrivit, întrebuintat de L.V. Șcerba (vezi M. И. Матусевич, Введение в общую фонетику, Leningrad, 1948, p. 61).

² Cf. Щерба, Фонетика французского языка, § 17.

³ Vezi Otto von Essen, Allgemeine und angewandte Phonetik, p. 64.

membrii subsecției de fonetică. De asemenea în lucrare nu se vorbește nimic despre timbrul elementului *a* al « diftongului » *ea*. După observațiile mele, varianta lui *a*, condiționată de existența unei consoane palatalizate precedente, se rosteste, pînă la sfîrșitul duratei, mai ales în poziție finală, cu masa limbii deplasată puțin spre partea anterioară a cavității bucale, ceea ce îi apropie timbrul de acela al lui *ă* (bineînțeles, începutul avînd timbrul aproximativ al unui *e*)¹. De aceea e bine ca această variantă combinatorie a lui *a* să se transcrie *ea*, mai ales în poziție finală².

II. Consoanele palatalizate ale limbii romîne

Pentru consoanele palatalizate³ e caracteristică articulația suplimentară a dosului limbii, care se apropie de palat aproximativ în poziția unui *i* sau a unui *e*⁴. Spre a constata că o consoană oarecare posedă și o articulație suplimentară palatală — care se manifestă acustic în timbrul palatal (*i* sau *e*) al consoanei — se va înregistra la chimograf apropierea dosului limbii de palat cu ajutorul unei pere de cauciuc așezată între partea anterioară a dosului limbii și partea anterioară a palatului. Para de cauciuc este legată de un tambur inscriptor printr-un tub de cauciuc. Cînd dosul limbii se apropie de palat, el apasă para de cauciuc, ceea ce se înscrie pe foaia de experiență ca o ridicare a liniei care reprezintă mișcarea dosului limbii spre palat. Aplicînd acest procedeu am studiat consoanele palatalizate finale în cuvinte ca *plop'* (*plopi*), *pop'* (*popi*), *pom'* (*pomi*)⁵. Înregistrările obținute arată că consoanele despre care se pretinde că sînt urmate de un « i scurt » final în realitate nu sînt urmate de nici un *i*, ci în timpul ținutei lor dosul limbii se ridică spre palat în poziția unui *i*. Explozia acestor consoane are timbrul unui *i*, deoarece dosul limbii e în poziția acestei vocale. După explozia consoanei, dosul limbii recade imediat, fără a zăbovi nici o sutime de secundă în poziția lui *i*⁶. Și figura alăturată nr. 1 ne lămurește fără posibilitate de îndoială asupra naturii consoanei finale *p'* (*p* palatalizat) în cuvîntul *pap'* (*papi*) (pers. II sg. prez. ind. de la verbul *a păpa*)⁷. Linia de deasupra, care poartă indicația Lb, arată mișcarea de apropiere a dosului limbii spre palat. Linia S este aceea a suflului captat cu ajutorul unei pîlnii. În dreptul liniei perpendiculare punctate 1, pe linia S se recunoaște începutul ocluziunii bilabiale a lui *p'* final (linia suflului scade, deoarece ocluziunea bilabială oprește curentul fonator). Pe linia Lb se observă începutul ridicării dosului limbii încă înaintea imploziei lui *p'*. Ținuta lui *p'* durează de la linia punctată 1 pînă la linia punctată 2, cînd se produce explozia lui *p'*. În acest interval de timp linia dosului limbii se ridică și atinge punctul culminant puțin înaintea exploziei ocluzivei. Imediat după explozie, linia limbii începe să recadă, fără a zăbovi în poziția ridicată (a lui *i*). Dosul limbii este

¹ Vezi « Studii și cercet. lingv. », I, p. 184 urm.; Gramatica limbii romîne, Ed. Acad. R.P.R., vol. I, p. 82.

² Dialectal, în poziție finală, *a* precedat de o consoană de timbru palatal devine adeseori *e*, de exemplu în Moldova: *făse* (*făcea*), *băle* (*bălea*), *vede* (*vedea*), *tăie* (*tăia*) etc.

³ Consoanele de timbru palatal, numite și muiate sau moi.

⁴ Vezi Щерба, Фонетика французского языка, p. 61; Матусевич, Введение в общую фонетику, p. 51 urm.; Trubetzkoy, Grundzüge der Phonologie, p. 123.

⁵ Vezi E. Petrovici, Le pseudo i final du roumain, în « Bulletin linguistique », II (1934), p. 86 urm.

⁶ Pe timpul cînd am făcut, în anul 1934, cercetări experimentale asupra lui « pseudo i final » nu mă preocupa de loc problema funcției pe care o îndeplinesc sunetele în limbă. De aceea nu mi-am putut da seama că consoanele avînd un apendice palatal, adică cele urmate de un « pseudo i final », sînt în realitate foneme-consoane palatalizate, asemănătoare consoanelor palatalizate (moi) din limba rusă, cu toate că nu prezintă o adevărată muiere ca cele rusești.

⁷ Înregistrare făcută în anul 1934. Pronunțarea este a autorului acestor rînduri.

cel mai apropiat de palat și prin urmare atinge cel mai mult palatul în timpul ținutei consoanei, cu vreo 2 sutimi de secundă înaintea exploziei (ținuta consoanei a durat 10 sut. de sec.). De aceea palatograma cuvântului *pap'* (fig. 2) reprezintă de fapt urma lăsată de limbă pe palatul artificial în timpul rostirii lui *p'* final. Să nu uităm că acest *p'* final (*p* palatalizat sau *p* muiat) are funcția de a deosebi formele gramaticale. El este un fonem deosebit de fonemul *p* nepalatalizat. (Cf. *tu pap'*, dar *eu pap*)¹.

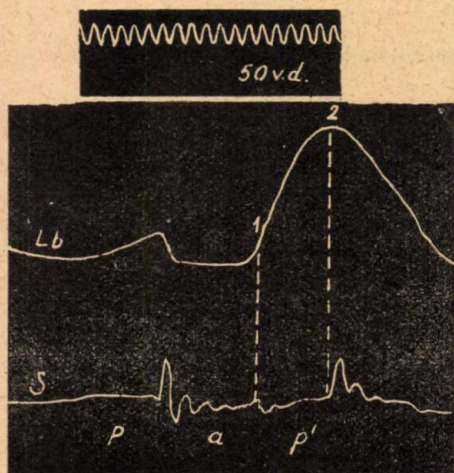
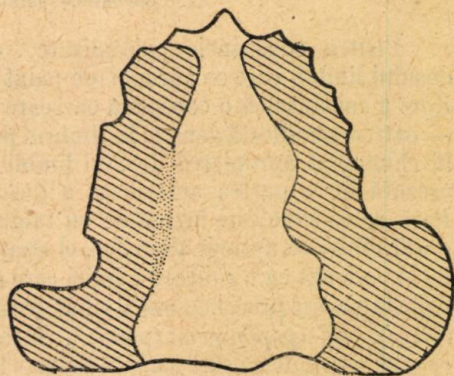

Fig. 1

Fig. 2 Urma lăsată de limbă pe palatul artificial în cursul articulării lui *p'* în cuvântul *pap'* (ortografic *papi*)

Traseuri asemănătoare cu acelea ale consoanelor palatalizate finale prezintă și consoanele palatalizate urmate de vocale (de ex. vocala *a*).

Figura 3 reprezintă tripla înregistrare a cuvântului *b'ată* (*beată*)². Linia Lb corespunde mișcării de ridicare a dosului limbii spre palat; linia S este aceea a suflului iar linia La redă vibrațiile laringiene. De la linia verticală punctată 1 la linia punctată 2 a durat ocluziunea bilabială a lui *b'* inițial. La linia punctată 1 încep vibrațiile laringiene ale consoanei sonore *b'* și tot de acolo, pe linia S, se observă începutul liniei drepte corespunzătoare ocluziunii bilabiale. Linia Lb arată că dosul limbii a început să se ridice înaintea momentului când s-au pus în vibrație coardele vocale pentru *b'*. În cursul ținutei lui *b'*, dosul limbii continuă să se ridice și atinge punctul culminant înaintea exploziei lui *b'*. Imediat după explozie, linia limbii începe să recadă, fără a zăbovi în poziția ridicată, aproximativ aceea a unui *i*.³ De la linia verticală 2 pînă la linia verticală 3 dosul limbii se deplasează, adică coboară din poziția lui *i* în aceea a lui *a*, trecînd inevitabil prin pozițiile lui *e*, *e*, *e*, *a*, *a*. În acest interval de timp (12 sut. de sec.) se succed repede, unul după altul, timbrele *i* — *e* — *e* — *e* — *a* — *a*. Limba însă nu zăbovește în nici o poziție corespunzătoare acestor timbre. Abia cînd a ajuns în

¹ Vezi A. Graur-A. Rosetti, Esquisse d'une phonologie du roumain, în « Bulletin linguistique », VI (1938), p. 15 urm.

² Înregistrare făcută în Laboratorul de fonetică experimentală al Institutului de lingvistică din Cluj de tov. P. Neiescu.

³ Consoanele palatalizate au, în rostirea subiectului originar din Banat, timbrul aproximativ al unui *i* și înaintea vocalei *a*.

poziția lui *a*, ea arată o stabilitate de câteva sut. de sec.¹ Varianta lui *a* care apare după consoane palatalizate reprezintă așadar un diftongoid care constă din două părți: dintr-o parte mai scurtă pe care am putea-o nota fonetic *ea* (în Banat *ia*), de fapt *e* — *ē* — *ă* — *ā* (*i* — *ē* — *e* — *ē* — *ă* — *ā*), și dintr-o parte mai lungă avînd timbrul lui *a*. Partea de la început nu este prin urmare un *e* (*ē*) cum susțin membrii subsecției de fonetică².

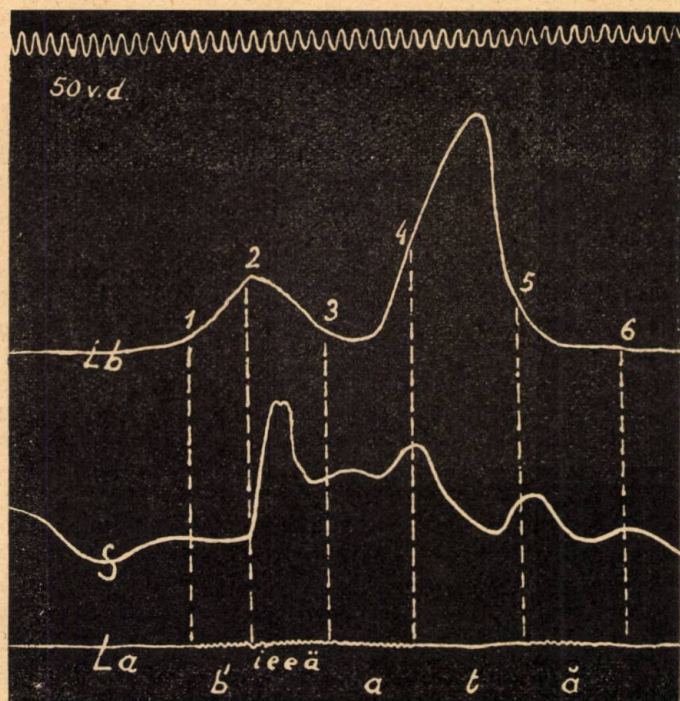

Fig. 3

Din înregistrările consoanelor palatalizate urmate de vocale rezultă că, și în această poziție, consoanele palatalizate prezintă cea mai mare apropiere a limbii de palat nu după explozie, ci înainte de explozie³. În preajma exploziei (dar nu după explozie) limba atinge cel mai mult palatul. De aceea palatograma silabei *b'a* (ortografic *bea*) (fig. 5) reprezintă urma lăsată de limbă pe palatul artificial la rostirea lui *b'* (și nu a pretinsului *ē* cum susțin membrii subsecției de fonetică)⁴.

¹ Vocale *a* a durat pînă la linia punctată 4. Limba a început însă să se pregătească, înaintea sfîrșitului vocalei, pentru articularea lui *t* următor. E sigur că din cauza aceasta timbrul lui *a*, spre sfîrșitul duratei e modificat (spre *ă*, *i*).

² Vezi mai sus, p. 10.

³ Cf. mai jos și înregistrarea lui *a b'a* (ortografic *a bea*), p. 37.

⁴ Vezi mai sus, p. 9. Palatograma *bea*, p. 20, planșa I, este în realitate palatograma lui *b'* în cuvîntul *b'a* (ortografic *bea*). În limbile slave care, ca limba romînă, opun seria consoanelor palatalizate seriei consoanelor nepalatalizate, există labiale palatalizate (*p'*, *b'*, *m'*, *f'*, *v'*) foarte asemănătoare celor romînești. Cf. palatogramele date de Щерба, Фонетика французского языка, p. 61; Стойко Стойков, Палаталните съгласни в български книжовен език, (Известия на института за български език,) Sofia, 1952, p. 19 urm.

E de dorit să se studieze cu ajutorul palatului artificial toate consoanele noastre palatalizate (p' , b' , m' , f' , v' , t' , d' , n' , s' , z' , $ʃ'$, $ʂ'$, j' , l' , r' , k' , g' , h' , $č'$, $ǵ'$, y) în comparație cu corespondentele lor nepalatalizate. Lucrarea aceasta ar fi asemănătoare cu aceea a profesorului Stoiko Stoikov despre consoanele palatalizate ale limbii literare bulgare¹. Se vor studia palatogramele consoanelor palatalizate în diferite poziții, în poziție finală ($plop'$, bob' , pom' , an' , ar' , pol' etc.), înainte de a ($încăp'a$, $b'am$, $av'am$, $n'a$, $r'a$, $s'amă$ etc.), înainte de o ($aol'o$, $Korb'o$, $Mihn'o$ etc.), înainte de u ($pușt'u$) etc.

III. Grupul iod + a în limba română

« Diftongul » ea are o oarecare asemănare acustică cu « diftongul » ia . Aceasta poate să ademenească pe unii de a-i considera identici, cum fac de pildă membrii subsecției de fonetică a Institutului de lingvistică din București, afirmând că diftongul ea prezintă o « normă silabică identică cu ia , în care e joacă același rol de semi-consoană ca și i în ia ».

Pentru a stabili dacă « ea are exact aceeași constituție silabică ca și ia », nu trebuie să izolăm cei doi diftongi de întregul sistem al fonemelor limbii române și să-i comparăm mecanic unul cu altul. Am văzut că, în sistemul fonologic al limbii române, ea nu constituie o normă silabică autonomă, ci numai împreună cu consoana de timbru palatal precedentă². Norma silabică « consoană de timbru palatal + varianta e a vocalei a » a fost prin urmare bine expusă în Gramatica limbii române, Ed. Acad. R.P.R., vol. I, în primul alineat al § 37, pasaj reprodus de altfel și în lucrarea subsecției de fonetică. « Diftongul » ea apare așadar numai în silabe de tipul $b'a$, $p'a$, $f'a$, $v'a$, $t'a$, $n'a$, $r'a$, $s'a$ etc. (de ex. în *el bea*, *încăpea*, *cafea*, *avea*, *putea*, *nea*, *înfloreă*, *chisea* etc.)³.

În schimb « diftongul » ia constituie singur o silabă la început de cuvânt sau după vocală. « Semi-consoana » i în această silabă are ea singură funcție de consoană. Este așa-numitul iod, care — ca orice consoană — se grupează cu orice vocală: *ya*, *yo*, *yu*, *ye*, *yi*, *ay*, *oy*, *uy*, *ăy*, *îy*, *ey*, *iy*, întocmai ca $č'a$, $č'o$, $č'u$, $č'e$, $č'i$, $ač'$, $oč'$, $uč'$, $ăč'$, $îč'$, ec' , ic' , (*iar*, *voios*, *iute*, *ieftin*, *îndoyit*, *dai*, *doi*, *pui*, *văi*, *călcăi*, *trei*, *vii*, *ceas*, *cioban*, *ciur*, *cer*, *cine*, *faci*, *joci*, *duci*, *căci*, *gîci*, *zici*)⁴.

Dovada cea mai bună că iod este o consoană o constituie faptul că el se comportă ca o consoană și cînd este așezat între două vocale. Ca orice consoană în această poziție, el formează silabă cu vocala următoare: *vo-yos*, *vo-ya*, *so-yul*, *vi-ya* etc. Monosilabicele *may* (*mai*), *roy* (*roi*), *tey* (*tei*), *tay* (*tai*) etc., primind articolul-ul sau desinența a , devin disilabice, iar consoana iod, care închidea singura silabă, se alătură la vocala următoare, formînd începutul silabei a doua: *ma-yul*, *ro-yul*, *te-yul*, *tă-ya* etc. (întocmai ca *ma-lul*, *ro-dul*, *te-lul*, *să-pa* etc.)⁵.

Așadar normei silabice *ya* îi corespunde norma silabică ($b'a$, $p'a$, $t'a$, $r'a$ etc.). Și în primul caz, ca și în al doilea, avem o consoană de timbru palatal urmată de a .

¹ Vezi nota precedentă.

² Vezi capitolele precedente I și II, precum și înregistrările din figurile 1, 3 și 4.

³ E de la sine înțeles că vocala poate fi urmată în aceeași silabă de o consoană sau chiar mai multe: *sm'ad* (*smead*), *d'al* (*deal*), *dr'aptă* (*dreaptă*), *kr'astă* (*creastă*) etc.

⁴ După consoana iod, ca și după consoanele $č'$, $ǵ'$, nu pot urma vocalele $ă$, $î$, care devin vocalele palatale e , i , din cauza caracterului palatal al consoanelor precedente (vezi « Studii și cercet. lingv. », I. p. 184 urm.).

⁵ Fenomenul acesta este numit — greșit — disocierea diftongilor (vezi Gramatica limbii române, Ed. Acad. R.P.R., I, § 38). Același argument îl folosește fonologii și cu privire la alte limbi pentru a dovedi că i semi-vocalic nu este un element al unui diftong, ci o consoană (iod) (cf. Trubetzkoy, Grundzüge der Phonologie, p. 51).

Natural, între consoana de timbru palatal și *a* următor, în intervalul de timp cât durează deplasarea limbii din poziția palatală (aproximativ a lui *i* sau *e*) în aceea a lui *a*, se produce acel sunet vocalic accesoriu de timbrul aproximativ al lui *e*, despre care am vorbit mai sus: *y^ea*, *b^ea*, *p^ea*, *t^ea* etc.

În ce privește durata lui iod, înregistrările făcute de subsecția de fonetică ne dau de exemplu cifra medie de 14,9 sut. de sec. pentru *y* din cuvîntul *yapă*. Vocala *a* următoare a avut o durată aproximativ egală cu aceea a lui *y* : 14,3 sut. de sec. (cuvîntul *iapă* a fost rostit de 10 ori). În cuvîntul *biată*, rostit de 9 ori, iod a durat în medie 10,4 sut. de sec., iar *a* 13,44 sut. de sec. E regretabil că înregistrările făcute nu au permis delimitarea lui *e* accesoriu între iod și *a*. Se pare că în cifra care arată durata lui iod intră și durata lui *e* accesoriu. (Vezi p. 17, tabloul nr. 2 al duratei elementelor diftongului *ia*).

Comparînd durata elementelor « diftongului » *ea* cu aceea a elementelor « diftongului » *ia*, constatăm că limbii îi trebuie în medie vreo 6—7 sut. de sec., pentru ea să treacă din poziția consoanei de timbru palatal în aceea a lui *a*. În schimb partea dinaintea lui *a* a « diftongului » *ia* este mai lungă: la început de cuvînt 14—15 sut. de sec. (puțin mai lungă decît *a*), iar după labială 10—11 sut. de sec. (*a* fiind mai lung: 13—14 sut. de sec.).

Așadar, din punctul de vedere al duratei, *ea* se deosebește mult de *ia*. Dar deosebirea nu constă numai în durată, ci și în gradul de apropiere a dosului limbii de palat.

Pentru semi-vocala *i*, adică pentru iod, între limbă și palat se formează un culoar mult mai strîmt decît pentru un *e*, ba chiar decît pentru *i*. Iodul — mai ales cel inițial — este un fel de fricativă palatală sonoră. Palatogramele date de subsecția de fonetică arată clar acest lucru. Să se compare palatograma silabei *pîa* (adică *p* + iod + *a* cu palatograma silabei *b_ăa* (adică *b'* + *a*) (vezi p. 20, planșa I).

În ce privește palatogramele date de subsecția de fonetică trebuie să reamintim că urma lăsată pe palatul artificial la pronunțarea silabelor *bea*, *nea*, nu este aceea a lui « *e* semivocalic », ci a articulației suplimentare a dosului limbii în timpul ținutei consoanei (de timbru palatal) precedente. Acest lucru poate fi ușor verificat prin înregistrarea la chimograf a mișcării de apropiere spre palat a dosului limbii în timpul rostirii silabelor de mai sus.

Figura 4 alăturată reprezintă înregistrarea la chimograf a cuvintelor *a b'a* (*a bea*) și *ab'ya* (*abia*)¹. Linia Lb este aceea a mișcării dosului limbii spre palat (ca pentru figurile 1 și 3) ; linia La redă vibrațiile laringiene. Linia laringelui ne permite să delimităm durata lui *b'* intervocalic, de la linia verticală punctată 2 la linia punctată 3. În același interval de timp — cât durează ținuta lui *b* — pe linia Lb se constată ridicarea continuă spre palat a dosului limbii. Acest *b* intervocalic este prin urmare palatalizat (*b'*). Imediat după explozia lui *b'*, dosul limbii coboară, nezăbovind nici o sut. de sec. în poziția lui *e*, cum era în momentul exploziei lui *b'*. Între liniile punctate 3 și 4 are loc coborîrea limbii din poziția lui *e* — prin pozițiile *e*, *ă*, *i* — în aceea a lui *a* (7 sut. de sec.). De la linia punctată 4 la 5 se plasează partea a doua a diftongului, avînd timbrul omogen al lui *a* (15 sut. de sec.). Și această înregistrare dovedește că norma silabică « consoană palatalizată + diftongul monofonematic *ea* » a fost just prezentată în « Gramatica limbii romîne », Ed. Acad. R.P.R., vol. I, p. 61 (primul alineat al §-ului 37). Și această înregistrare arată că varianta pozițională a lui *a* după consoane palatali-

¹ Rostite de autorul acestor rînduri. Înregistrare făcută de tov. P. Neiescu.

zate se prezintă ca un diftongoid a cărui primă parte, mai scurtă, e constituită din succesiunea rapidă a timbrelor *e*, *ē*, *ă*, *â* (*ea*), iar a doua, mai lungă, prezintă timbrul omogen al lui *a*¹.

Cu totul altă imagine obținem la înregistrarea lui *b'* + iod (în cuvântul *ab'ya*). Și în acest cuvânt consoana *b* este palatalizată. Linia Lb începe să se ridice puțin înaintea imploziei lui *b'* (linia verticală punctată 2). Între liniile punctate 2 și 3

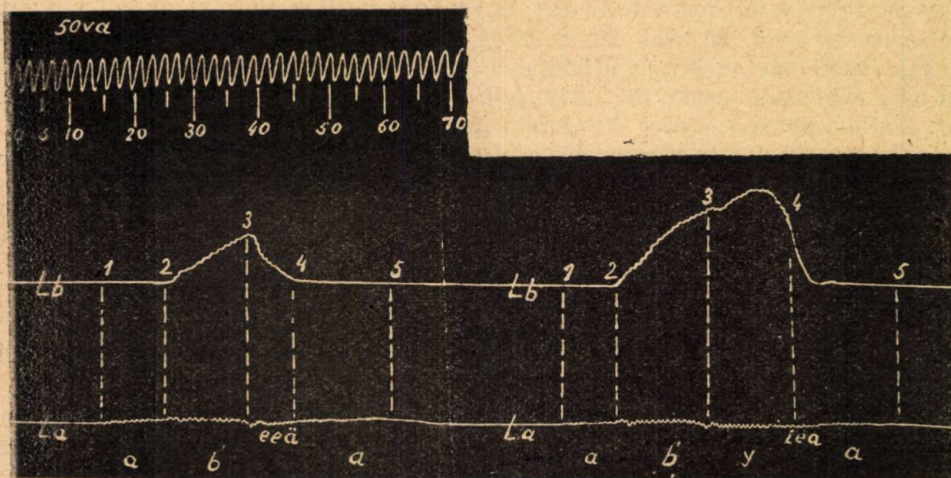

Fig. 4.

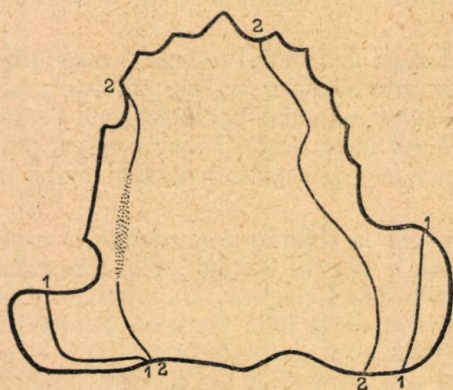

Fig. 5. 1. Urma lăsată de limbă pe palatul artificial în cursul articulării lui *a* în cuvântul *aba*. 2. Urma lăsată de limbă pe palatul artificial în cursul articulării lui *b'* în *a b'a* (ortografie *a bea*)

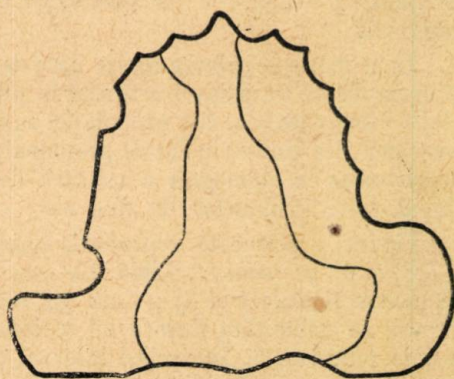

Fig. 6. Urma lăsată de limbă pe palatul artificial în cursul articulării lui *y* în cuvântul *abya* (ortografie *abia*)

ridicarea dosului limbii continuă, dosul limbii fiind mai ridicat pentru *b'* urmat de iod, decât pentru *b'* urmat de *a* (ceea ce se explică prin caracterul palatal închis al lui iod, pe de o parte, și prin caracterul deschis al lui *a*, pe de alta). După explozia lui *b'* (linia punctată 3) însă dosul limbii nu coboară imediat, ca pentru

¹ În cazul prelungirii acestei variante a lui *a*, de pildă în cîntec, se prelungeste numai partea a doua a diftongoidului: *b^eaaaaaa*.

b' intervocalic, ci dimpotrivă el continuă să mai urce formînd constricțiunea palatală a lui iod. Punctul culminant al ridicării dosului limbii se află în a doua jumătate a lui iod (pe cînd la *b'* intervocalic el este în preajma exploziei consoanei). Luînd palatograma lui *b'a* (*bea*), vom obține așadar urma lăsată de limbă pe palatul artificial în ultimele clipe ale ținutei lui *b'* (fig. 5). Aceasta este palatograma lui *b'* în cuvîntul *b'a* (*bea*).

În schimb palatograma lui *ab'ya* va reprezenta urma lăsată de limbă pe palatul artificial în clipa celei mai mari strîmtări a constricției palatale a lui iod (fig. 6). Aceasta va fi palatograma lui iod în cuvîntul *ab'ya* (*abia*). E natural ca pentru iod culoarul palatal să fie mai îngust decît pentru *b'* urmat de *a*, deoarece pentru *b' + a*, în pronunțarea literară, limba este în poziția lui *e* în momentul exploziei lui *b'*¹.

Și în ceea ce privește durata, diftongoidul *ea* prezintă deosebiri esențiale față de grupul iod + *a*. Să se compare durata absolută (în sutimi de secundă) și durata relativă a sunetelor în *a b'a* și *ab'ya* (fig. 4).

D U R A T A

	absolută	relativă
<i>a</i>	11	0,73
<i>b'</i>	12	0,8
<i>a</i>	22	1,46
	45	
<i>a</i>	9,5	0,73
<i>b'</i>	12,5	0,96
<i>y</i>	12	0,92
<i>a</i>	18	1,38
	52	

Consoana iod are durata obișnuită a fonemelor-consoane (12 sut. de sec.; durata relativă 0,92).

Și traseul suflului captat cu o pîlnie, însoțit de înregistrarea vibrațiilor laringiene, ne oferă date interesante asupra naturii lui iod. Figura alăturată 7 reprezintă înregistrările cuvintelor *bată*, *b'ată* (*beată*), *yată* (*iată*) și *byată* (*biată*)². Pe linia suflului (S), labialele *b* și *b'* arată o explozie distinctă (o ridicare bruscă a liniei S) în dreptul liniei verticale punctate 2, după care urmează vibrațiile vocalei. Pentru cuvîntul *byată*, linia S nu prezintă aproape nici o explozie și nici vibrații vocalice îndată după consoana bilabială. Între liniile punctate 2 și 3 se plasează traseul constrictivei palatale *y* (iod) asemănător cu traseul lui iod inițial din cuvîntul *yată*. Deoarece în momentul exploziei lui *b'* dosul limbii este foarte apropiat de

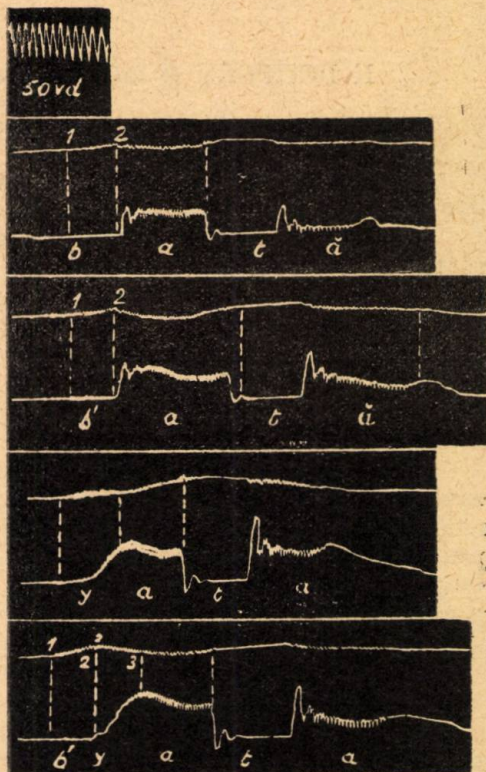

Fig. 7.

¹ În diferite pronunțări regionale, ca de ex. în Banat, explozia consoanei palatalizate se face în poziția *i* a limbii (vezi mai sus, p. 35).

² Subiectul e originar din regiunea Pitești. Înregistrare făcută de tov. P. Neiescu.

palat, formînd strictura (culoarul strîmt) al constrictivei palatale *y*, curentul de aer nu poate ieși liber din cauza acestei stricturi. De aceea pe traseul suflului nu se constată acea ridicare bruscă a liniei S ca la cuvintele *bată* și *b'ată*, în care lipsește constrictiva *y* dintre labială și vocală. Durata absolută și relativă a lui *y* în *yată* și *byată* este aproximativ aceeași ca în *abya*¹.

Din cele expuse rezultă clar că este cu totul eronat de a identifica varianta fonemului *a* de după consoane palatalizate (diftongoidul *'a*) cu grupul format din două foneme, fonemul iod (*y*) + fonemul *a*, de la început de cuvînt (sau de silabă) și de după labiale².

К ВОПРОСУ О ФОНЕМАХ РУМЫНСКОГО ЯЗЫКА

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

I. Румынский «дифтонг» *ea* является в сущности дифтонгоидом. Это гласный *a*, имеющий в начале короткий призвук *e* или *i*.

Румынские слоги *bea*, *gea*, *sea*, *zea* и т. д. произносятся приблизительно как болгарские, украинские или русские слоги *бя*, *ря*, *ся*, *зя* и т. д. Между румынскими слогами *bea* «пей» и *ba* «нет» обнаруживаются два различия в фонетическом отношении: с одной стороны, различие между «дифтонгом» *ea* и гласным *a*, с другой стороны, различие между мягким и твердым *b*.

Записи рисунков 3 и 4 доказывают мягкость согласного *b* в этом положении.

Различие между *b* и *b'* в словах *ba* и *b'a* (*bea*) является фонематическим. Оно необусловлено, ввиду того что оно встречается и в конце слова, где парные мягкие и твердые согласные имеют словоразличительную и форморазличительную функцию, например *korb* (*corb*) «ворон» ед. ч.; *korb'* (*corbi*) мн. ч. Наоборот различие между *a* и *'a* позиционно обусловлено: *a* после твердого согласного и *'a* после мягкого согласного. Это различие является нефонематическим.

Следовательно, *b* и *b'* — разные фонемы, между тем как *a* и *'a* — лишь различные варианты одной и той же фонемы *a*.

II. Палатализованным («мягким») согласным свойственна дополнительная артикуляция спинки языка к твердому небу, вследствие чего согласные приобретают окраску гласного *i* (или *e*), особенно ощутимую, при взрыве согласного, под видом палатального призвука, напоминающего тембр гласного *i* или *e*. Рисунки 3 и 4 показывают дополнительную артикуляцию языка (то есть поднятие спинки языка), с самого экскурса согласного *b* перед дифтонгоидом *'a*.

III. Румынские «дифтонги» *ea* и *ia* не представляют собой одинаковых слоговых норм. Первый имеет значимость одной фонемы, второй же образован из двух фонем: йот + *a*. Диграф *ea*, сам по себе, неслогообразующий. Позиционно, этот «дифтонг» стоит всегда после палата-

¹ Vezi mai sus, p. 39.

² În unele pronunțări regionale sau individuale, consoana iod de după labiale este foarte slab articulată și uneori chiar dispăre. În loc de *ab'ya* se rosteste *ab'a*, timbrul care se aude după explozia lui *b'* putînd fi acela al lui *i* sau al lui *e*. În asemenea rostiri neliterare adverbul *abia* este omofon cu infinitivul *a bea*.

лизованного согласного (*pea, bea, sea gea* и т. д.). «Дифтонг» же *ia* является сам по себе слогообразующим либо в начале слова, либо после гласного: *yatǎ, vo-ya = iatǎ, voia*). Входящий в состав *ea*, элемент «*e*» представляет собой «переходный звук», необходимо появляющийся между палатализованным согласным и последующим *a*, йот же — самостоятельная фонема, имеющая, в среднем, долготу согласного. Как и все интервокальные согласные, междугласный йот является составной частью последующего слога: *goy*, но *ro-yul* (= *roi, roiul*).

И с «фонетической», и с «фонологической» точки зрения, румынскому языку чужды дифтонги.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 2. — Полученный движением языка отпечаток на искусственном небе, при артикуляции *p'*, в слове *rap'* (на письме *rapî*).

Рис. 5. — 1 — полученный движением языка отпечаток на искусственном небе, при артикуляции *a*, в слове *aba*. 2 — полученный движением языка отпечаток на искусственном небе, при артикуляции *b'*, в *ab'a* (на письме *a bea*).

Рис. 6. — Полученный движением языка отпечаток на искусственном небе, при артикуляции йота, в слове *ab'ya* (на письме *abia*).

CONTRIBUTION À L'ÉTUDE DES PHONÈMES DE LA LANGUE ROUMAINE

(RÉSUMÉ)

I. La «diphthongue» roumaine *ea* n'est qu'une variante combinatoire du phonème *a* après consonnes palatalisées, car elle ne se retrouve que dans cette position. Tout *a*, précédé d'une consonne palatalisée, se «réalise» dans sa variante combinatoire *ea*. Par exemple l'article postpositif *-a*, après *-n'*, *-l'*, *-r'*, dans *lun'* «lundi», *marț'* «mardi», *viner'* «vendredi» devient *ea*, *lun'a*, *marț'a*, *viner'a*, (écrits *lunea*, *marțea*, *vinerea*) se prononcent *lun^{ea}*, *marț^{ea}*, *viner^{ea}*.

II. Toute consonne roumaine suivie de la «diphthongue» *ea* est palatalisée, c'est-à-dire qu'elle a une articulation supplémentaire du dos de la langue vers le palais, ce qui lui confère le timbre *i* ou *e* (comparer figures 3 et 4 à la figure 1). Un mot comme *bea* «il boit» présente par conséquent les phonèmes *b'* et *a*. Il est prononcé à peu près comme la syllabe bulgare, ukrainienne ou russe бѣ. Par l'opposition *b/b'* on distingue des mots et des formes grammaticales, par exemple *ba* «non», *b'a* (*bea*) «il boit», *slab* «faible» sg; *slab'* (*slabi*) pl.

III. Les diphthongues graphiques roumaines *ea* et *ia* ne représentent pas des normes syllabiques semblables. La première, *ea*, a une valeur monophonématique; la seconde, *ia*, est constituée de deux phonèmes: *yod* + *a*. La «diphthongue» *ea* ne constitue pas à elle seule une syllabe. Elle est toujours précédée d'une consonne palatalisée (*pea, mea, sea* etc.), tandis que *ia* constitue souvent à elle seule une syllabe, à l'initiale ou après voyelle (*ya-tǎ, vo-ya = iatǎ, voia*). Le «*e*» de *ea* n'est qu'un «son de passage» qui apparaît automatiquement entre une consonne palatalisée et la voyelle suivante, *a*. En revanche *yod* est une consonne (constrictive palatale

sonore) qui, en position intervocalique, forme syllabe avec la voyelle suivante (*roy*, mais *ro-yul* = *roi*, *roiul*). Les enregistrements montrent l'existence de la constrictrice palatale (voir fig. 4,7).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 2. Trace sur le palais artificiel du relèvement du dos de la langue, pendant l'articulation du *p'*, dans le mot *pap'* (orthographiquement *papi*).

Fig. 5. 1. Trace sur le palais artificiel de l'articulation du *a*, dans le mot *aba*.

2. Trace sur le palais artificiel du relèvement du dos de la langue pendant l'articulation du *b'*, dans *a b'a* (orthographiquement *a bea*).

Fig. 6. Trace sur le palais artificiel de l'articulation de *y* dans *ab'ya* (orthographiquement *abia*).

ALTERNANȚELE FONOLOGICE DIN PUNCTUL DE VEDERE AL RECTIUNII¹

DE

EM. VASILIU

Legătura existentă între un anumit concept și expresia lui sonoră este nemotivată. Se poate vorbi deci despre lipsa de motivare a formei sonore a cuvîntului².

Procesul comunicării este însă un act rațional, întrucît vorbirea este expresia succesiunii logice a ideilor.

Există așadar o contradicție între caracterul logic al conținutului vorbirii și structura arbitrară, deci ilogică, a materialului limbii, lipsa de motivare a formei sonore a cuvîntului.

Contradicția, pe care o socotim fundamentală pentru limbă, se rezolvă prin introducerea unui anumit grad de motivare a expresiei sonore: forma *căsuță* conține un grad mai înalt de motivare decît *casă*, deoarece este formată din *casă* + *uță*. Forma de genitiv dativ *case* conține un grad mai înalt de motivare decît *casă*, deoarece conține tema *cas* + desinența - *e* de genitiv-dativ. În ambele cazuri, combinarea celor două elemente ale expresiei sonore se face pe baza semnificației fiecăreia dintre ele. Astfel, deși fiecare dintre cele două elemente ale formei sînt nemotivate în raport cu conceptul exprimat (*cas* - față de «casă», -*uță* față de ideea de diminutiv și -*e* față de funcția de genitiv-dativ), combinarea celor două elemente este motivată³.

Se poate observa că problema motivării formei sonore a cuvîntului este în directă legătură cu rectiunea, care implică un raport de subordonare între două forme lingvistice. Într-adevăr, dacă spunem că A cere pe B (unde B = un morfem oarecare), rezultă că A determină o anumită formă sonoră a cuvîntului subordonat; cu alte cuvinte, forma sonoră subordonată lui A conține un grad mai înalt de motivare decît aceeași formă luată în mod izolat. *Roma* este un complex sonor nemotivat; cînd devine subordonat unui verb care indică direcția, numele ia forma de acuzativ: *eo Romam*. În cazul nostru, *eo* implică desinența - *m* la numele următor, care, dato-

¹ Pentru definiția noțiunii de rectiune, v. J. Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique*, Paris, 1933, s.v. *rection*; « Propriété qu'a un mot de s'adjoindre un complément », cf. și *regime*.

² Pentru întreaga problemă a raportului dintre concept și expresia lui sonoră v. A. И. Смирницкий, *Сравнительно-исторический метод в языкознании*, Вопросы языкознания, 1952, nr. 4. p. 85 și urm. Al. Graur, *Contribuții la studiul raportului dintre forma și conținutul cuvintelor*, Studii și cercetări lingvistice, 1953 p. 89 și urm.

³ În legătură cu acțiunea celor două principii, al motivării și al nemotivării formei sonore a cuvîntului, v. A. I. Smirniĭkii, loc. cit. p. 9.

rită acestui fapt, devine un cuvînt a cărui formă sonoră este într-un grad oarecare motivată. Recîiunea apare ca o modalitate a interdependenței generale și a condiționării reciproce a fenomenelor.

Reținem așadar că, atunci cînd funcționează în sistemul limbii, forma sonoră a cuvîntului devine într-o anumită măsură motivată datorită recîiunii, în vederea exprimării raporturilor și succesiunii logice a ideilor.

În mintea vorbitorilor, unitățile lingvistice stau grupate în serii asociative. Există o serie asociativă a verbelor, a substantivelor, a adjectivelor etc.; o serie asociativă a cuvintelor formate cu un anumit sufix sau cu un anumit prefix; o serie asociativă a substantivelor care formează un anumit caz cu ajutorul unei anumite desinențe; o serie asociativă a cuvintelor care încep sau care sfîrșesc cu un anumit fonem sau cu un anumit grup de foneme. Posibilitățile de combinare a unităților lingvistice în serii asociative sînt foarte variate. Paradigmele de declinare sau de conjugare formează și ele serii asociative.

Pentru a realiza comunicarea, este necesară înlănțuirea în cadrul vorbirii a diferiților membri ai seriilor asociative. Recîiunea, ca raport de subordonare între două forme lingvistice reprezintă una dintre normele înlănțuirii sintagmatice¹ a membrilor diverselor serii asociative. Seria asociativă a verbelor tranzitive implică posibilitatea înlănțuirii oricărui membru al seriei cu un nume în acuzativ; sau, invers, seria asociativă a acuzativului numelui implică posibilitatea înlănțuirii unui membru al seriei cu un verb tranzitiv. Seria asociativă a prepozițiilor latinești *ante*, *apud*, *ad* etc. implică posibilitatea înlănțuirii oricărui membru al seriei cu un nume în acuzativ și, invers, seria asociativă a numelui implică posibilitatea înlănțuirii oricărui membru al seriei cu o prepoziție din seria *ante*, *apud*, *ad* etc.

Fonemele unei limbi se grupează și ele, ca și celelalte unități ale limbii în serii asociative: vocale, consoane; surde, sonore; ocluzive, spirante, semiocluzive etc.

Admițînd ideea că legătura dintre concept și exprimarea lui sonoră este arbitrară, admitem în mod implicit că succesiunea fonemelor care compun complexul sonor este întîmplătoare. Necesitatea exprimării unui concept nu poate determina o anumită succesiune a fonemelor. Imposibilitatea existenței unui anumit grup de sunete într-o limbă nu contrazice principiul lipsei unei legături necesare dintre concept și expresia lui sonoră. Faptul se explică prin incapacitatea organelor articulatorii de a articula grupul de sunete respectiv. Spunînd că, în limba romînă, nu este posibil grupul *mp*, nu afirmăm incompatibilitatea grupului respectiv de foneme de a exprima un anumit concept. Ținînd seamă de faptul că fenomenul lingvistic trebuie privit din punctul de vedere al unității structurale dintre expresia sonoră și conținutul ei, constatăm că imposibilitatea existenței unui anumit grup de sunete într-o limbă ține de cauze extralingvistice².

Se poate spune deci că, în cazul unui cuvînt oarecare, de exemplu *car*, succesiunea unităților sonore este nemotivată de nimic. Nu se poate considera că *c* este cerut de *-ar*, pentru ca întreg complexul *c-a-r* să se opună lui *p-a-r*. Afirmînd că expresia sonoră *car* nu este motivată, spunem că în locul lui *c* (din *car*) ar fi putut sta orice fonem care ar fi diferențiat cuvîntul *car* de toate celelalte cuvinte alcătuite din trei foneme, din care ultimele două sînt *-ar*: *a*, *g*, *l*, *m*, *n*, *o*, *t* etc.

În vorbire, sunetele se influențează reciproc. O consoană surdă se poate sonoriza sub influența unei consoane sonore următoare; astfel, *des* - devine *dez* - cînd tema începe cu o consoană sonoră (sau o vocală). Sub influența unui *y* următor,

¹ Considerăm sintagmă orice înlănțuire de cel puțin două unități lingvistice semnificative.

² Eliminăm din discuție cazul în care această imposibilitate se explică istoric.

în anumite graiuri ale limbii române, labialele își schimbă punctul de articulație, se palatalizează: *pyatră* > *k'atră*. Prin disimilare, *n* > *r* în *mărunt* < lat. *minutus*, prin fazele *minut*, *mănunt*. În toate cuvintele latinești, *l* intervocalic a devenit *r* în limba română: *mola* > *moară*, *sole* > *soare* etc.

S-ar părea că avem a face cu fenomene de recțiune: un anumit sunet determină un alt sunet, un anumit sunet este subordonat unui sunet regent: în *dezbrac*, *z* este subordonat lui *b* regent. Realitatea este însă alta. Din punct de vedere sincron *dezbrac* este tot atât de arbitrar ca *desbrac*, *k'atră* tot atât de arbitrar ca și *piatră*, *mărunt* ca lat. *minutus*, *soare*, ca lat. *sole*. Aceasta, din cauză că schimbările produse nu au valoare funcțională. Spunând *dezbrac* în loc de *desbrac* nu exprim nimic în plus, nu arăt care este rolul cuvântului în actul comunicării. Or, am văzut că, funcționând în sistem, forma sonoră a cuvântului devine condiționată prin recțiune tocmai în vederea exprimării raporturilor logice¹.

Există însă cazuri în care schimbările fonetice devine sistematice. Este cazul alternanțelor fonologice, care, la origine, sînt simple schimbări fonetice condiționate, dar care se gramaticalizează, căpătînd valoare funcțională. Raportul dintre elementul regent și elementul subordonat devine în cazul alternanțelor fonologice *sincronic*.

Se știe că, la origine, alternanțele fonologice din limba română sînt modificări fonetice condiționate. Aceste modificări au pătruns în sistemul morfologic al limbii române, astfel încît alternanțele fonologice apar chiar și atunci cînd procesele fonetice care le-au dat naștere au încetat. Astfel, acad. Al. Rosetti, într-o comunicare făcută la sesiunea științifică din iulie 1954 a Universității « C.I. Parhon », arăta că procesul fonetic al diftongării lui *o* accentuat în poziția ă (*a*), *e* a încetat în momentul în care procesul s-a efectuat în toate cuvintele latine care-l conțineau pe *o* în această poziție. Formele recente de tipul *convoc-convoca* sînt analogice, se datoresc deci integrării lor în sistemul de alternanțe vocalice al limbii române.

Nu ne propunem să stabilim aici care alternanțe fonologice din starea de limbă actuală reprezintă în același timp și procese fonetice și care nu. Din momentul în care alternanțele sînt sistematice, ele pot fi considerate ca subordonate legilor recțiunii și nu legilor fonetice. După cum prepoziției *ad* îi urmează cu necesitate un nume în acuzativ în limba latină, după cum prepoziției *na* din limba rusă îi urmează cu necesitate un nume în cazul acuzativ sau prepozițional, tot așa desinenței de nominativ singular *-e* îi corespunde cu necesitate vocalismul radical *oa* în *floare*, *licoare*, *soare*, sau desinenței *-i* de nominativ plural îi corespunde cu necesitate vocalismul radical *o*: *flori*, *licori*, *sori*.

Întrucît totdeauna alternanțele fonologice au în limba română la origine un proces fonetic, relația care se stabilește între sunete nu variază în raport cu funcția pe care sunetul regent o are în cuvînt: *-e* are subordonat vocalismul *oa*, fie că este desinență de nominativ singular a unui substantiv masculin sau feminin, fie că este desinență a persoanei 3° sau 6° a conjunctivului: *să zboare*. Același lucru se poate spune despre *-i*: el cere vocalismul *o* fie că este desinență de nominativ plural a substantivelor masculine sau feminine, fie că este desinență de genitiv-dativ singular a substantivelor feminine, fie că este desinență persoanei 2° a indicativului sau conjunctivului: *zbori*. Așadar, unitățile regente sînt *foneme* și nu morfeme.

Cele de mai sus necesită unele precizări.

¹ L. H j e m s l e v, *Principes de grammaire, générale*, Kopenhavn, p. 1928, 127 consideră fenomenele de acest fel, drept „funcțiuni fonice”, care nu au nimic comun cu funcțiunile gramaticale.

În cazul recțiunii morfologice, cuvîntul regent cere un anumit morfem care formează o unitate împreună cu semantemul la care este atașat: *eo Romam*.

În cazul recțiunii fonologice, elementul subordonat există în mod oarecum independent: *zb-oa-r-ă*, deoarece unitățile lingvistice care intră în joc nu au decît valoare funcțională (fonem), nu și semantică (semantem+morfem). Recțiunea fonologică nu modifică o valoare funcțională a unui suport semantic. Dacă, în ce privește cuvîntul, se poate vorbi despre existența lui independentă de un anumit morfem, deci de existența unui cuvînt care să nu indice în același timp și funcția lui în sistem¹, în ce privește termenii subordonați ai unei alternanțe fonologice, se poate spune că nu există decît împreună cu funcția îndeplinită în sistemul gramatical: în cazul lui *zbor*, *zbori*, *zboară*, rămîn constante numai fonemele *zb-r-*, cu funcție lexicală; între *b* și *r* apare *o* sau *oa*, în dependență de fonemul regent din silaba următoare. Așadar, în cazul recțiunii fonologice, intră în joc termeni cu valoare exclusiv funcțională. În aceasta constă deosebirea dintre recțiunea morfologică și cea fonologică. Unii lingviști care au vorbit despre recțiune în fonologie n-au sesizat această deosebire importantă².

Se poate obiecta că posibilitatea subordonării unui fonem oarecare față de un alt fonem regent este condiționată de o structură fonologică dată a cuvîntului, iar succesiunea fonemelor este, după cum am văzut, întîmplătoare. Cu alte cuvinte, *e* nu poate determina vocalismul radical *oa* decît dacă în seria paradigmatică a cuvîntului respectiv există un *o* accentuat.

Obiecția poate fi înlăturată dacă ținem seama de următoarele:

Spunînd că un substantiv cere după el un alt substantiv în genitiv cu funcție de atribut (*domus patri*), afirmația se referă la o anumită eventualitate, și anume aceea în care cuvîntul regent este urmat de un substantiv care să poată sta în genitiv. Dacă substantivul este urmat de un adjectiv, atunci avem a face cu o altă modalitate a recțiunii, acordul. Se poate ca substantivul să nu fie urmat de nimic: *video domum*. În acest caz, *domus* nu mai este element regent. Așadar, recțiunea reprezintă o posibilitate de combinare, condiționată de existența prealabilă a unei anumite unități lingvistice.

Faptul că fonemul *e* își subordonează vocalismul *oa* presupune existența în seria paradigmatică a vocalismului *o*, tot așa cum, în cazul recțiunii morfologice faptul că cuvîntul regent își subordonează un anumit morfem presupune existența în seria asociativă a unui semantem care să se poată asocia cu morfemul respectiv. *e* poate condiționa pe *oa* numai cînd în seria paradigmatică există un *o* care să poată alterna cu *oa*: *zbor*, *zbori*: să *zboare*, după cum rus. na condiționează morfemul de acuzativ *y* numai atunci cînd în seria asociativă există un semantem care să poată primi desinența de acuzativ singular -*y*, anume un substantiv feminin, și mai mult, numai atunci cînd *na* este precedat de un verb care indică direcția mișcării: я иду на фабрику.

Faptul că un fonem regent are mai multe posibilități de combinare decît un semantem regent constituie o deosebire cantitativă. Există verbe cu două obiecte

¹ Cf. A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, vol. II, Paris, 1938, p. 9 și urm.

² Cf. Louis Hjelmslev, *La notion de rection*, în « Acta linguistica », t. I, p. 13. cf. critica făcută de lingviștii sovietici concepțiilor lingvisticii « descriptive » americane și concepțiilor lui Hjelmslev: М.М. Гухман, Известия Академии наук СССР (отд. лит. и яз.), t. XI, 4, p. 281 și urm. О. С. Ахманова, Вопросы языкознания, 1953, nr. 3, p. 25 și urm.

(în acuzativ și în dativ), există prepoziții care se construiesc cu două cazuri (rus. на cu acuzativul și prepoziționalul). Tot așa, morfemul regent *-a* poate guverna vocalismul *oa* (*zboară*), vocalismul *ea* (*leagă*), morfemul *-e* poate guverna vocalismul *oa* (*zboare*), vocalismul *e* (*bețe* : *băț*), consonantismul *č* (*tače* : *tak*) etc. După cum se vede, deosebirea sînt cantitative.

Uneori accentul poate avea rolul elementului regent. În limba română, deplasarea accentului în *zbor-zburăm* determină vocalismul radical *u*. Cînd un anumit sufix determină deplasarea accentului de pe temă pe sufix, accentuarea sufixului guvernează un anumit vocalism radical: *căsuță*:*casă*.

Ca și rectiunea morfologică, rectiunea fonologică reprezintă un anumit grad de motivare a expresiei sonore: în *zboară*, *oa* este condiționat de *-ă*. La fel, în *zbori*, *o* este condiționat de *i*. Rezultă deci că, în paradigma pe care o formează, forma sonoră a unui cuvînt este într-o anumită măsură condiționată. Pe de altă parte, seriile asociative fonologice conțin, ca și seriile asociative morfologice, posibilitatea combinării lor sintagmatice cu alte foneme. Seria prepalatalelor *e*, *i* conține posibilitatea înlănțuirii lor cu o semioclusivă. La fel, seria semioclusivelor conține posibilitatea combinării lor cu o vocală prepalatală¹.

Vedem deci că între cazurile de rectiune fonologică și rectiunea morfologică există o identitate de natură.

Vom încerca să aplicăm principiile de mai sus la sistemul de alternanțe fonologice al limbii romîne, schițînd în felul acesta un aspect al sistemului rectiunii fonologice în limba romînă².

fonem regent		fonem subordonat: vocală	
a (ă)	{	a (pară:pere, fată:fete, iarnă:ierni, masă:mese, vadă:vede)	{
		ea (seară:seri, țeapă:țepi, meargă:merg, neagră:negru)	
		oa (moară:mori, școală:școli, goală:gol)	
e	{	e (bețe:băț, pere:pară, fete:fată, vede:văd)	{
		oa (oaie:oi, oaste:oști, zboară:zbor, moare:mura, poate:pot)	
		i (tineri:tînăr, învățăminte:învățămînt)	
i	{	i (vinzi:vînd)	{
		e (seri:seară, țepi:țeapă, vezi:văd, speli:spăl, meri:măr)	
		o (oști:oaste, oi:oaie, școli:școală)	
ă	{	ă (cărți:carte)	{
		fonem subordonat: consoană	
e	{	č (lace:tac)	{
		ğ (merge:merg)	
		f (beți:beat)	
i	{	ș (frumoși:frumos)	{
		j (treji:treaz)	
		z (veștezi:veșted)	
		grup subordonat de foneme consoane	
e, i	{	șt (muște:muscă) crește, crești:cresc; muște, muști:mușc,	{
		povești:poveste)	
element regent lipsa accentului	{	ă (făcut:fac)	{
		u (murim:mor)	

¹ Armonia vocalică din limbile aglutinante poate fi considerată tot ca fenomen de rectiune. Vocala din rădăcină determină vocalismul sufixelor, realizîndu-se astfel unitatea elementelor aglutinante.

² Ne folosim de tabloul alternanțelor din *Gramatica limbii romîne*, București, 1954, vol. I, p. 98 și urm.

CONCLUZII

Din cele arătate mai sus rezultă următoarele:

Datorită recțiunii, natura înlănțuirii fonemelor poate suferi anumite modificări. Datorită lipsei de motivare a formei sonore a cuvîntului, înlănțuirea sunetelor este în principiu întîmplătoare. Cînd cuvîntul funcționează în cadrul sistemului limbii, înlănțuirea sunetelor poate fi într-o măsură anumită condiționată prin recțiune.

În limbile flexionare, condiționarea înlănțuirii fonemelor este mai accentuată, întrucît desinențele și afixele pot influența prin structura lor fonologică sunetele din rădăcină. În aceste limbi, forma sonoră a cuvîntului apare ca nemotivată atunci cînd gîndim cuvîntul izolat de paradigma din care face parte.

Succesiunea fonemelor cu funcție lexicală este necondiționată, în timp ce succesiunea fonemelor cu funcție gramaticală poate fi condiționată. Faptul se explică prin aceea că legătura dintre concept și expresia lui sonoră, întîmplătoare prin natură, devine condiționată în cadrul sistemului limbii.

Se poate spune că, în limbile în care raporturile dintre cuvinte se exprimă prin mijloace gramaticale, succesiunea fonemelor este condiționată în mai mare măsură decît în cazul limbilor care exprimă aceste raporturi prin mijloace lexicale. Cu alte cuvinte, legătura dintre concept și expresia sonoră conține un grad mai înalt de necesitate în sistemul limbilor flexionare.

ФОНОЛОГИЧЕСКОЕ ЧЕРЕДОВАНИЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Автор задается целью выявить наличие явлений управления в фонологии. Он исходит из того факта, что взаимоотношения между фонемами, как и взаимоотношения между словами бывают ассоциативными и синтагматическими. Синтагматическая же связь лингвистических единиц подчинена законам управления.

Принимая во внимание, что управление предполагает а) подчинительную связь между двумя лингвистическими формами и б) функциональное значение изменения формы управляемого элемента, автор приходит к заключению, что фонологические чередования в румынском языке могут считаться явлениями управления. Действительно, фонема *e*, в румынском *floare*, может считаться подчиняющим элементом, а дифтонг *oa* — подчиненным элементом, также как *i*, в слове *flori*, может считаться подчиняющей фонемой, а *o*, подчиненной фонемой.

Это заключение находится в связи с проблемой соотношения между понятием и его звуковым выражением. Ссылаясь на то, что последовательность фонем одного и того же слова обуславливается, в известной степени, управлением, можно говорить о немотивированном характере фонического основания слова, только в случае выделения его из парадигмы, в состав которой оно входит.

CONCLUZII

Din cele arătate mai sus rezultă următoarele:

Datorită recțiunii, natura înlănțuirii fonemelor poate suferi anumite modificări. Datorită lipsei de motivare a formei sonore a cuvîntului, înlănțuirea sunetelor este în principiu întîmplătoare. Cînd cuvîntul funcționează în cadrul sistemului limbii, înlănțuirea sunetelor poate fi într-o măsură anumită condiționată prin recțiune.

În limbile flexionare, condiționarea înlănțuirii fonemelor este mai accentuată, întrucît desinențele și afixele pot influența prin structura lor fonologică sunetele din rădăcină. În aceste limbi, forma sonoră a cuvîntului apare ca nemotivată atunci cînd gîndim cuvîntul izolat de paradigma din care face parte.

Succesiunea fonemelor cu funcție lexicală este necondiționată, în timp ce succesiunea fonemelor cu funcție gramaticală poate fi condiționată. Faptul se explică prin aceea că legătura dintre concept și expresia lui sonoră, întîmplătoare prin natură, devine condiționată în cadrul sistemului limbii.

Se poate spune că, în limbile în care raporturile dintre cuvinte se exprimă prin mijloace gramaticale, succesiunea fonemelor este condiționată în mai mare măsură decît în cazul limbilor care exprimă aceste raporturi prin mijloace lexicale. Cu alte cuvinte, legătura dintre concept și expresia sonoră conține un grad mai înalt de necesitate în sistemul limbilor flexionare.

ФОНОЛОГИЧЕСКОЕ ЧЕРЕДОВАНИЕ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Автор задается целью выявить наличие явлений управления в фонологии. Он исходит из того факта, что взаимоотношения между фонемами, как и взаимоотношения между словами бывают ассоциативными и синтагматическими. Синтагматическая же связь лингвистических единиц подчинена законам управления.

Принимая во внимание, что управление предполагает а) подчинительную связь между двумя лингвистическими формами и б) функциональное значение изменения формы управляемого элемента, автор приходит к заключению, что фонологические чередования в румынском языке могут считаться явлениями управления. Действительно, фонема *e*, в румынском *floare*, может считаться подчиняющим элементом, а дифтонг *oa* — подчиненным элементом, также как *i*, в слове *flori*, может считаться подчиняющей фонемой, а *o*, подчиненной фонемой.

Это заключение находится в связи с проблемой соотношения между понятием и его звуковым выражением. Ссылаясь на то, что последовательность фонем одного и того же слова обуславливается, в известной степени, управлением, можно говорить о немотивированном характере фонического основания слова, только в случае выделения его из парадигмы, в состав которой оно входит.

LES ALTERNANCES PHONOLOGIQUES AU POINT DE VUE DE LA RECTION

(RÉSUMÉ)

L'Auteur se propose de découvrir des phénomènes de rection en phonologie, en tenant compte du fait que les rapports entre les phonèmes sont de nature analogue aux rapports qu'il y a entre les mots: associatifs et syntagmatiques. Or, l'enchaînement syntagmatique des unités linguistiques est soumis aux lois de la rection.

Etant donné que la rection comporte: *a)* un rapport de subordination entre deux formes linguistiques et *b)* une valeur fonctionnelle concernant le changement de forme propre à l'élément dépendant, on peut interpréter comme faits de rection les alternances phonologiques du roumain. En effet, on peut considérer le phonème *-e* du roumain *floare* comme élément régent et la diphtongue *oa* comme élément régi, de même que *-i* de *flori* peut être considéré comme phonème régent et *o* comme phonème régi.

Cette conclusion touche au problème des rapports entre le concept et son expression sonore. Sachant que la succession des phonèmes d'un mot est conditionnée, jusqu'à un certain degré, par la rection, on ne peut affirmer le caractère immotivé du support phonique que si l'on considère le mot isolé de son paradigme.

PROBLEME DE GRAMATICĂ ȘI VOCABULAR

O NOUĂ PARTE A VORBIRII ÎN GRAMATICA RUSĂ
ȘI ÎN GRAMATICA ROMÂNĂ: CATEGORIA STĂRII.

DE

N. ȘTEFAN

§ 1. Una din problemele gramaticale noi și interesante, ridicate de lingvistica sovietică este aceea a *Categoriei stării*.

Plecînd de la încercări anterioare, savantul sovietic V. V. Vinogradov a distins și definit în chip cît se poate « de amănunțit și substanțial »¹ această parte de vorbire.

Sarcina marelui lingvist sovietic de a preciza adevăratul aspect gramatical al acelor « cuvinte intermediare între substantive și verbe, care exprimă mai ales starea și sînt exclusiv întrebuințate în funcție de predicat »², fiind lipsite de forme cazuale, nu a fost ușoară. Separarea acestei părți de vorbire nu s-a putut face dintr-o dată. « Ea este rezultatul unui proces lung și complicat de dezvoltare »³. Părerile specialiștilor s-au împărțit, timp de mai bine de un veac⁴, cam pînă în 1928, cînd profesorul universitar și academicianul L. V. Scerba include această nouă unitate gramaticală printre părțile vorbirii⁵.

Astfel *cuvintele predicative impersonale* sînt consacrate, oarecum, ca o parte de vorbire de sine stătătoare. Academicianul V. V. Vinogradov, mai întîi, în 1938 și apoi în 1947⁶, definește categoria stării ca o parte de vorbire în gramatica științifică universitară, dîndu-i astfel, locul ce-i revenea de mult.

Într-adevăr « în structura gramaticală a limbii ruse ca rezultat al unei dezvoltări conforme cu legile, s-au observat, pe o scară foarte întinsă, diferite cazuri de trecere a cuvintelor dintr-o parte de vorbire în alta, ca urmare a acumulării treptate a unei calități gramaticale noi »⁷. Conferențiarul universitar N. S. Pospelov

¹ Е. М. Галкина-Федорук, Категория состояния, Современный русский язык, Морфология, Изд-во МГУ, 1952, стр. 394-404.

² В. В. Виноградов, Русский язык, Грамматическое учение о слове, Учпедгиз, М., 1947, стр. 399—421.

³ Р. А. Будагов, Очерки по языкознанию, изд-во АН СССР, М., 1953, стр. 136.

⁴ Vezi istoricul problemei în V. V. Vinogradov, op. cit. 1947, p. 399—401.

⁵ Л. В. Щерба, О частях речи в русском языке, «Русская речь», II, 1928.

⁶ V. V. Vinogradov, op. cit. din 1947 apare într-o primă ediție, Современный русский язык, în 1938 (I și II).

⁷ Н. С. Пospelов, Части речи, Современный русский язык, Морфология, Изд-во МГУ, 1952, p. 40.

menționează printre fenomenele de acest gen « existența în limba rusă contemporană a *adverbelor predicative* ca o grupă de cuvinte tranzitorie, ce se transformă într-o parte de vorbire specială și anume în *categoria stării*¹ (становилось темно «se întunecă», было темно «era întunecă») și care prin caracterele sale morfologice, prin legăturile sale gramaticale, prin funcțiile sale sintactice, diferă atât de mult «de celelalte părți ale vorbirii încît nu poate fi inclusă printre adverbe».

§ 2. Ce loc ocupă această parte de vorbire în studiile de morfologie rusă?

Respectînd principiile lingvistice ale școalei din Kazan, întemeiată de I. A. Baudouin de Courtenay, V. V. Vinogradov înțelege «a nu încărea obiectul științei cu categorii ce-i sînt străine»². El caută în limbă «ceea ce trăiește și-i condiționează structura și sistemul». Cercetînd «fenomenele vii» ale acesteia, V.V. Vinogradov merge pe calea adevăratei științe. În lumina operei staliniste, în 1952, el fundamentează cele scrise anterior astfel: «Întrucît structura gramaticală este «produsul unui șir de epoci», în ea se găsesc diferite *stratificări istorice* (sublinierea ne aparține — N. Șt.) și chiar contradicții în felul de manifestare al unora și acelorași categorii gramaticale: alături de procese productive în dezvoltare, se constată fenomene ce se duc, ce supraviețuiesc, se petrece în limbă lupta a ceea ce este vechi cu ceea ce este nou»³. Și, pentru a ilustra aceasta, V.V. Vinogradov scrie la pagina 56, tot acolo: «În limba rusă contemporană se elaborează activ o categorie gramaticală pentru a exprima *starea*, în special cea a calității, prin forme de predicat: стыдно «(mi)-e rușine», совестно «(mi)-e jenă» etc.» Acest citat reia lucrurile menționate, în aceeași lucrare, dar la pagina 14, tot referitor la categoria stării.

V. V. Vinogradov situează noua parte de vorbire printre părțile fundamentale «proprii limbii ruse contemporane» în locul al șaptelea⁴ din schema sa⁵.

Această a șaptea parte fundamentală a vorbirii, ne spune tot el, este legată de istoria copulei și a luat naștere «pe baza unei serii întregi de forme (sublinierea ne aparține — N. Șt.), care au început să fie exclusiv sau în chip special întrebuințate ca *predicate pe lîngă un cuvînt copulativ* (sublinierea ne aparține — N.Șt.)»⁶.

Gramatica științifică universitară recunoaște deci *această nouă unitate ca o parte de vorbire de sine stătătoare*⁷.

În gramatica școlară nouă unitatea gramaticală abia își face loc. Putem menționa în acest sens doar manualul redactat de A. M. Zemskii, S. E. Kriucikov, M. V. Svetlaev. În «Morfologie», la sfîrșitul capitolului consacrat adverbului, găsim

¹ Sublinierea ne aparține. — N. Șt.

² И. А. Бодуэн де Куртенэ, Некоторые общие замечания о языковедении и языке, ЖМНП, 1871, p. 304.

³ V. V. Vinogradov, Însemnătatea lucrărilor lui I. V. Stalin pentru lingvistica sovietică din volumul Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin, Ed. Acad. R.P.R., București, 1953.

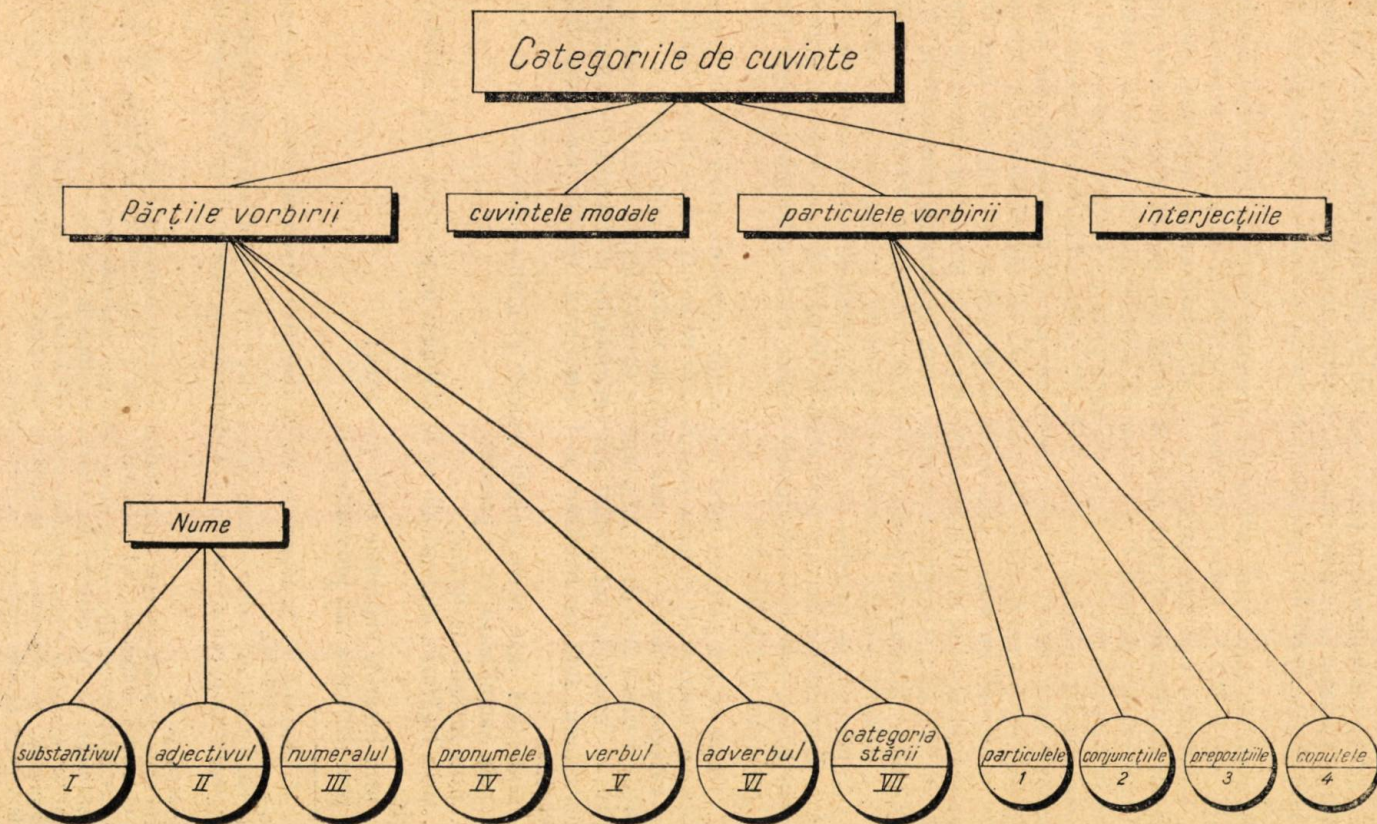
⁴ Schema conține în total treisprezece părți ale vorbirii, spre deosebire de gramatica rusă tradițională care «număra opt, apoi nouă și acum zece». Ele se împart în a) șapte părți fundamentale, numite части речи «părți de vorbire»; b) частицы речи «particule ale vorbirii»; c) două independente care nu fac parte nici din rubrica noastră a) nici din b) și sînt: модальные слова «cuvintele modale». V. V. Vinogradov le situează înainte de particule, iar междометия «interjecțiile» după acestea. V. V. Vinogradov, op. cit., «Русский язык», 1947, p. 37, 42.

⁵ Schema este reproducă după Современный русский язык, Морфология, Изд-во МГУ.

⁶ V. V. Vinogradov, op. cit., 1947, p. 42.

⁷ Вежи Е. М. Галкина — Федорук, Категория состояния, Современный русский язык, Морфология, Изд-во МГУ, 1952, p. 394—404.

un paragraf dedicat așa-numitelor «adverbe predicative», adică tocmai categoriei stării. Cu câteva amănunte bine prinse, autorii ne prezintă sumar aceste adverbe¹. În schimb în partea a doua a manualului: Sintaxa, termenul de adverbe predicative nu mai este reluat. Apare doar предикативные прилагательные «adjective predicative»².

Interesant ne pare locul ce-l ocupă categoria stării în Gramatica Academiei de științe din U.R.S.S., apărută la Moscova în 1953³. În această gramatică normativă, construită «pe baze științifice» și destinată «celor mai largi cercuri de persoane cu studii medii»⁴, care tinde să fie cât mai pe înțelesul tuturor cititorilor săi, «adverbele predicative sau categoria stării» apar la capitolul adverbului și anume în partea intitulată: «Trecerea altor părți de vorbire la adverbe și trecerea adverbilor în alte părți de vorbire»⁵. E. M. Galkina-Fedoruk ne prezintă destul de amănunțit acest aspect al adverbului, dar nu așa de complet cum o face în «Современный русский язык, Морфология, ed. universității din Moscova»⁶. Lucrurile se explică nu numai prin aceea că gramatica se adresează unor cercuri largi, dar și prin ce ni se mai spune în prefața acestei gramatici normative descriptive «că în tratarea științifică a acestui sistem (gramatica-nota noastră. N. Șt.) există nu puține diferențe de păreri și probleme nerezolvate. *Prezenta gramatică nu tinde spre o adâncire teoretică a problemelor discutabile și complexe și nu încearcă a le rezolva* (sublinierea ne aparține — N.Șt.). Eliminând din expunerea sa clarificarea teoretică a disensiunilor, această gramatică ia drept bază a sa sistemul gramatical cel mai cristalizat, folosit de programele școlilor medii, aducându-i «acolo unde se impune, precizări și rectificări»⁷.

§ 3. După ce am precizat locul ce-l ocupă categoria stării atât în gramatica discriptivă universitară cât și în cea școlară, este momentul să ne punem întrebarea: Ce este categoria stării? Dar mai întâi să vedem ce este o parte a vorbirii?

«Părțile vorbirii sînt clase sau grupe de cuvinte, legate între ele printr-o anumită unitate a însușirilor lor gramaticale (morfologice și sintactice) și care reflectă atitudinea omului față de realitatea ce-l înconjoară, relațiile cuvintelor față de alte cuvinte»⁸.

Ele reprezintă deci acele unități lexicale și gramaticale care se deosebesc:

- I. prin semnificația ce o posedă;
- II. prin însușiri de formă;
- III. prin legăturile gramaticale ce le stabilesc în preajma altor cuvinte din propoziție;
- IV. prin funcțiile sintactice ce le pot avea;
- V. prin derivarea sau proveniența lor.

¹ A. M. Земский, С. Е. Крючков, М. В. Светлаев, Русский язык, Морфология изд. З-ы, ч. I, p. 254-255.

² op. cit., nota 1, din partea a doua Синтаксис, t. II, p. 24 și la pag. 30, alte citeva.

³ Грамматика русского языка, Т. I. Фонетика и Морфология изд-во АН СССР, М., 1953.

⁴ Ibidem, p. 4.

⁵ Переход других частей в наречия и переход наречий в другие части речи. Această chestiune cuprinde trei paragrafe, dintre care cel de al III-lea § 962, p. 632—635, se intitulează: Предикативные наречия «adverbe predicative».

⁶ Menționăm că atât *adverbul* din Gramatica citată la nota 3, cât și *categoria stării* din Современный русский язык, Морфология, citată mai sus, sînt opera prof. univ. E. M. Galkina-Fedoruk, cu diferența că, în aceasta din urmă, categoria stării este tratată ca o parte de vorbire de sine stătătoare, p. 394—404.

⁷ Op. cit., p. 4.

⁸ R. A. Budagov, op. cit., p. 166.

Vom căuta acum să caracterizăm categoria stării prin fiecare din cele cinci puncte de vedere stabilite mai sus.

§ 4. Categoria stării este acea parte fundamentală a vorbirii ce ne prezintă starea *inactivă*¹ sau statică.

În limba rusă starea poate fi redată prin mijloace lingvistice deosebite:

1) prin forme verbale personale și impersonale;

2) a) prin forme sintactice exprimate cu ajutorul adjectivelor pline, scurte, sau prin alte cuvinte predicative;

b) prin categoria stării ca parte a vorbirii de sine stătătoare.

1) Formele verbale exprimă, afară de acțiune, și starea, dar ca proces, adică în dinamica ei. Aceasta se poate exprima prin forme personale: она грустит «ea tânjește», cit și prin cele impersonale: ей взгрустнулось «ea s-a amărit». Trebuie să atragem, aici, atenția asupra distincției pe care o fac lingviștii sovietici, lucru care ne pare nou și concludent. Există, după părerea acestora, o stare dinamică sau activă «действенное» și una statică sau inactivă «недейственное» și, după părerea lor, verbul, pe lângă acțiune, ne poate prezenta și starea, dar ca proces, în desfășurarea ei², adică ne prezintă așa-numita stare dinamică sau activă. Verbe ca спать «a dormi», стоять «a sta» (vertical), лежать «a zăcea», sînt verbe ale stării în acțiune, ale stării în dinamica ei, ale stării active.

Caracteristica aceasta a verbului rus este subliniată de lingviștii sovietici în frunte cu V. V. Vinogradov. P. S. Kuznețov dă următoarea definiție, verbului: «partea de vorbire, adică acea clasă de cuvinte care exprimă acțiunea sau starea ca proces (sublinierea ne aparține — N. Șt.) și care se caracterizează prin categorii morfologice precis exprimate»³ ca acelea ale diatezei, aspectului, modului, timpului, persoanei, iar anumite forme verbale prin categoria genului și numărului.

2) Starea statică poate fi exprimată prin două modalități diferite, cum s-a specificat mai sus:

a) prin anumite predicate nominale;

b) prin o parte de vorbire de sine stătătoare: categoria stării.

a) Starea exprimată prin predicate nominale cu următorul conținut morfologic:

α) un substantiv la cazul nominativ:

Богатырь ты *будешь* с виду...

«Și vei fi tu un voinic la înfățișare»... (Lermontov).

β) Un substantiv la cazul instrumental:

Михаил Васильевич Ломоносов *был физиком, химиком, астрономом, географом, геологом, минерологом, филологом, историком, поэтом, художником*.

«Mihail Vasilievici Lomonosov a fost fizician, chimist, astronom, geograf, geolog, mineralog, filolog, istoric, poet, pictor» (Potapova).

γ) adjective în formă scurtă:

Вагон команды *был пуст*

«Vagonul comandamentului *era gol*» (Panova).

δ) adjective în formă lungă: la *nominativ*:

Ночь была светлая и неподвижно светлая

«Noaptea era luminoasă, imobil de luminoasă» (L.N. Tolstoi).

¹ V. V. Vinogradov, Русский язык, 1947, p. 402.

² V. V. Vinogradov, Verbul din gramatica Academiei de științe a U.R.S.S., citată mai sus, p. 409.

³ П. С. Кузнецов. Современный русский язык, Морфология, Изд-во МГУ, 1952, p. 251.

sau la instrumental: *Голос его был спокойным*

« Glasul lui era liniștit (Simonov)

ε) un participiu de formă scurtă:

Губы его были презрительно поджаты

« Buzele lui erau strânse a dispreț » (Leonov).

sau de formă plină:

Стол был накрытым

« Masa era pusă » (Pușkin).

ζ) un adverb:

У Быхалова он был на побегушках

« El era de corvadă la Bihalov » (Leonov).

Toate aceste forme gramaticale exprimă starea statică. Ele ar putea deveni categoria stării, numai dacă și-ar pierde însușirile lor gramaticale de astăzi.

Cuvintele impersonale predicative, izolându-se (desprinzându-se) de grupul de proveniență și căpătînd o nouă semnificație, noi însușiri gramaticale, contractînd noi legături gramaticale, avînd funcție numai de cuvinte predicative, au trecut la o nouă calitate gramaticală: categoria stării care exprimă starea inactivă.

V. V. Vinogradov precizează că această stare « *inactivă* » este raportată la un impersonal¹. E. M. Galkina-Fedoruk adaugă că această stare este intuită de subiect sau proprie lui².

Să studiem acum *însușirile sale de formă*.

§ 5. II. Această parte de vorbire, care ne arată starea *inactivă* sau cea statică, este indeclinabilă în genere, fie ea nominală, fie ea adverbială. Ea mai prezintă forme de mod, de timp și anume analitice pentru trecut și viitor, cuprinzînd și formele copulei « a fi », la timpurile și modurile respective.

Morfologic vorbind, categoria stării nu este o parte variabilă, tocmai pentru că ne arată starea în genere ca fenomen psihic sau fizic, ca fenomen al naturii sau rezultat al unei activități, ca ceva ce a fost suferit de subiect sau intuit de acesta. Ea nu are nici forme de caz, nici de gen și număr.

Ведь холодно и сыро

« E doar frig și umezeală (A. Karavaeva).

Пора уйти домой!

« Este timpul să plec acasă » (Turgheniev).

§ 6. Subliniem totuși că, după V. V. Vinogradov, mai fac parte din categoria stării « și o serie întreagă de cuvinte din limba rusă contemporană ce nu pot fi legate de nici o altă clasă gramaticală definită. *Ele nu au forme pline cores-punzătoare*, deși se identifică cu formele scurte ale adjectivelor. Ele formează *nucleul gramatical al categoriei stării*. De exemplu *рад* « sînt, ești, este etc. bucuos », *горазд* « sînt, ești este etc., îndemînatic », *должен* « trebuie ca eu, tu etc., sînt, ești etc., dator »³...

Constatăm aici pe de o parte o izolare totală a acestor cuvinte, iar pe de alta ele mai prezintă forme de gen și număr pe lingă subiectul în preajma căruia se găsesc: *я рад* « eu sînt bucuos »; *я рада* « eu sînt bucuoasă » etc.

§ 7. Mai este de observat ceva aparent, ne găsim s-ar putea crede, în fața unui neutru⁴, atunci cînd examinăm cuvinte ca *холодно* « este frig », *тепло* « este cald » etc., categoria stării prezentînd toate însușirile acestui gen. V. V. Vino-

¹ V. V. Vinogradov, *Русский язык*, 1947, p. 401.

² E. M. Galkina-Fedoruk, *Современный русский язык, Морфология*, p. 396.

³ V. V. Vinogradov, *Русский язык*, 1947, 404.

⁴ *Ibidem*, p. 85.

gradov ne dă anumite explicații în acest sens. Neutrul substantivelor este un gen care, față de celelalte două, se stinge din cauza unui proces general de golire a formelor sale de gen, din limba rusă contemporană. Dintr-o categorie cu conținut, el începe să aibă un rol « de material de împachetare ». Și lingvistul sovietic ne explică de ce are loc acest proces. Formele de omonimie concurente sînt în număr de patru și anume: 1) verbele impersonale la trecut coincid cu formele neutrelui: Мой друг, мне уши *заложило* « Prietene mi s-au înfundat urechile » (Krîlov); 2) particulele pronominale de gen neutru ca *это* « aceasta », *оно* « persoana a III-a », neutră, *что* « ce » pe lingă impersonale: Ни о каких подробностях её не спрашивал, и так оно *вышло*, что не надо было беспокоиться « N-a întrebat-o de nici un fel de amănunte, și s-a adevărit că nu trebuia să-și facă griji » (Leskov); 3) adverbele de mod, lipsite de forme de gen, număr și caz, constituind una din cele mai productive grupe de adverbializare în limba rusă, se formează prin sufixarea cu sufixele -o, -e, care coincid cu desinențele substantivele și adjectivale de gen neutru: *плохо* « rău » etc; formele *impersonale* ale categoriei *stării*, provenind (din participii pasive scurte, din adjective și adverbe), coincid cu formele corespunzătoare ale acestora de gen neutru:

Ей *душно*, *скучно*, *досадно*... так *досадно*, что даже плакать хочется, а отчего опять неизвестно. « Ea se sufocă, îi este *urît*, *ciudă*... atît de *ciudă*, încît îi vine să plîngă, însă nu se știe de ce » (Cehov).

§ 8. Categoria *stării* are grade de comparație, supraviețuiri ale formelor de la care provine: Тане стало *легче*.

« Taniei i s-a făcut *mai bine* (A. Karavaeva).

Было *холодно*, очень *холодно*, но будет еще *холоднее*.

« A fost *frig*, foarte *frig*, dar va fi și *mai frig* ».

Sînt totuși și excepții:

a) Substantivele și participiile devenite categorii a *stării* nu au aceste forme nici de comparativ, nici de superlativ.

b) Nu au grade de comparație cuvintele din categoria *stării*: *должно* « trebuie », *можно* « se poate », *нужно* « trebuie », *нельзя* « este imposibil, nu se poate ».

§ 9. Categoria *stării* prezintă forme de timp și de mod. Categoria *stării* poate prezenta cele trei forme de timp: de *prezent*, *trecut* și *viitor*. Prezentul se confundă cu însăși categoria *stării* în limba rusă.

Copula *быть* « a fi » este, în fond, indicatorul de timp al acestei categorii, ea omîtîndu-se la prezent, categoria *stării* apare singură. *Холодно* însă nu poate fi tradus decît prin « este frig. »

La trecut și viitor formele analitice apar în toată deplinătatea lor: *было холодно*; « a fost frig », « era », « fusese »; *будет холодно* « va fi frig ».

Lucrurile se petrec astfel, pentru că această parte de vorbire « poartă în toată integritatea sa un vădit stigmat de structură analitică ». ¹

§ 10. Categoria *stării* este strîns legată de instrumentul formal (gramatical) « a fi » sau alte cuvinte de acest fel ².

În viața cuvîntului *быть* « a fi », constatăm o mișcare lentă de trecere de la o calitate veche la una nouă. Între verbul *быть* cu sensul de a « exista », parte

¹ V. V. Vinogradov, op. cit., 1947, p. 402.

² Întrebîntăm expresia de *instrument* formal sau indicator, întrucît ne referim la acele cuvinte cu formă de verbe, menite a da naștere, în preajma altui cuvînt și împreună cu el, unei noi forme gramaticale: *буду читать*, forma viitorului analitic a verbelor imperfective: *a fost greu*, forma categoriei *stării* la timpul trecut.

de vorbire fundamentală, și între omonimele sale *быть* copulă, cuvânt care leagă subiectul de predicat și *быть* ajutător sau simplu morfem, simplă formă a cuvîntului respectiv este o mare diferență. În schema prezentată de acad. V. V. Vinogradov¹, copula figurează printre particulele vorbirii (*частицы речи*), după particulele propriu-zise (1), conjuncții (2), prepoziții (3), la locul al patrulea. *Быть* «a fi» este un cuvînt abstract, fără semnificație lexicală, care conține numai forme de mod, timp, persoană, gen și număr.

T.T. Kuzmin, autorul capitolului referitor la copulele din limba rusă, relevă un caracter interesant al acestora *БЫТЬ* «a fi» ca și celelalte copule, se caracterizează prin funcția predicativă «ce o poate avea pe lîngă *predicatul redat prin cuvinte ale căror fire și conținut lexical nu posedă însușiri de timp și mod*»².

Categoria stării face parte însă tocmai din acele cuvinte al căror conținut lexical nu poate fi despărțit de ideea de timp și mod. Pe de altă parte ea, fiind invariabilă, nu are nevoie decît de aceleași morfeme, adică de *было* pentru trecut și condițional, de *будет* pentru viitor, de *будь* la imperativul-condițional³ etc. Ne face impresia că am putea desprinde și aici o nouă calitate gramaticală și anume: trecerea tuturor acestor forme în numărul particulelor creatoare de formă, al așa-numitelor *формобразующие частицы* din limba rusă, alături de *бывало* și *было*⁴.

Atît Gramatica Academiei de științe a U.R.S.S.⁵, cît și aceea a Universității din Moscova⁶ conțin capitole intitulate: *particule creatoare de formă*, alături de cele consacrate particulelor creatoare de cuvinte noi. *Было, будет, будь* etc. sînt simple indicatoare de formă, recte de timp și mod, pe lîngă orice cuvînt al categoriei stării și, împreună cu acesta, ele alcătuiesc o formă asemănătoare cu cea de tipul *бывало* de ex. pe lîngă o anumită categorie de verbe: *Бывало осуживали мы*⁷. Acest indice mai atestă însă și funcția de predicat a cuvîntului stării. El arată totodată că noua parte de vorbire implică categoria timpului și deci a modului. N.S. Pospelov merge mai departe și, în articolul său:

Соотношение между грамматическими категориями и частями речи в современном русском языке. «Corelație dintre categoriile gramaticale și părțile vorbirii în limba rusă contemporană», caută să demonstreze că timpul exprimat de categoria stării nu stabilește «nici un fel de diferențiere ulterioară în semnificațiile fundamentale de timp ale prezentului, trecutului și viitorului»⁸. Rămîne de văzut dacă are dreptate.

§ 11. III. Categoria stării nu se supune legilor acordului, nedepinzînd de nici un cuvînt:

Смотрите, ведь уж поздно, холодно

«Uite că e tîrziu și-i frig» (Lermontov)

Ea poate fi întrebuințată:

¹ Vezi schema publicată la p. 3.

² Современный русский язык, Морфология — Ed. Univ. de stat, Moscova, 1952, p. 468.

³ В. В. Виноградов, Русский язык, 1947, p. 593.

⁴ Op. cit., la nota 2, p. 303.

⁵ Moscova, 1953, §. 984, p. 650.

⁶ Moscova, 1952, §. 17—18, p. 430.—431

⁷ Această formă de trecut arată, ca un anumit tip de imperfect francez, o acțiune ce se repetă în trecut și care nu mai are loc. *Chaque jour il se levait à la même heure* (Maupassant). Ceea ce Al. Philippide numește imperfectul iterativ la capitolul «Status actionis», Gramatica elementară a limbii romîne, Iași, Ed. Kuppermann, 1897, p. 329.

⁸ Revista «Вопросы языкознания», Moscova, 1953, No. 6, p. 61—62, 67.

a) singură:

Уж было поздно и темно: Серdito бился дождь в окно
«Era târziu, și întuneric, și ploaia, cu minie, mereu izbea în geam» (Pușkin).

b) pe lângă un dativ fără prepoziție:

Сначала мне было обидно и стыдно
«Mi-a fost mai întâi necaz, rușine» (Cehov)

Мне и тебе будет стыдно
«Și ție și mie ne va fi necaz» (Dostoevski)

c) pe lângă un genitiv cu prepoziție:

Хорошо у вас
«E bine la voi» (Cehov)

d) cu un locativ sau un cuvânt de loc ca *там, тут* etc.

В лесу было жарко
«Era cald în pădure» (L. Tolstoi)

e) cu un infinitiv.
Весело жить в такой земле
«Este plăcut să trăiești pe un asemenea pământ» (Lermontov)

§ 12. Categoria stării poate cere acuzativul obiectului direct în anumite construcții ca:

«тропинку еле видно, еле заметно»

«abia se vede, abia se zărește cărarea»

«Слышно песню»

«se aude cântecul...»¹

V. V. Vinogradov menționează că anumite construcții de acest gen, ca *больно что-нибудь* se întâlnesc în limba lui Gorki, Veresaiev și a mai multor scriitori. El adaugă mai departe că aceste forme din limba vorbită «au căpătat cetățenie literară în gramatica normativă a limbii ruse»².

Încă din 1947, V.V. Vinogradov observase acest specific al categoriei stării de a se putea construi «cu acuzativul obiectului direct» dând numeroase exemple de acest fel din Lescov, N. Ogarev, Veresaiev, M. Gorki, și L. Tolstoi³. Domnia sa mai menționează însă un text din operele scriitorului rus B. N. Almazov de la 1892, în care eroina «o boieroaică din Moscova», își apostrofează nepoata, pentru că aceasta vorbește prost limba rusă. Susnumita nepoată întrebuințează construcții în care intră categoria stării cu acuzativul obiectului direct. Fata arată că limba pe care o vorbește a învățat-o de la dădacele ei, de la fetele din casă. V. V. Vinogradov conchide că «angrenarea construcțiilor de tipul *больно руку, голову* în structura gramaticală a limbii comune naționale corespunde unei tendințe active și vii de formare a categoriei stării în corelație cu categoria verbului»⁴.

Categoria stării cere deci, ca și verbul, construcții la un anumit caz, stabilindu-se pe această cale legături sintactice între substantiv și această parte de vorbire.

¹ V. V. Vinogradov, *Însemnătatea etc.*... p. 56.

² Ibidem, p. 56. Tot aici ținem să remarcăm următoarele: E. M. Galkina-Fedoruk nu menționează această trăsătură a categoriei stării în articolul său din *Gram. univ. din Moscova*. În schimb autoarea nu face decît să ne amintească de acest lucru, fără a-l dezvolta, atunci cînd tratează acest capitol în *Gramatica Acad. de științe, «Adverbele predicative pot avea în preajma lor circumstanțiale și complemente»*, op. cit., p. 632.

³ V. V. Vinogradov, *Русский язык*, 1947, p. 408.

⁴ V. V. Vinogradov, *Însemnătatea lucrărilor* . . . , p. 56–57.

§ 13. IV. Categoria stării nu poate îndeplini decât o singură funcție sintactică: aceea de predicat.

Тут было и темно и душно, но тепло

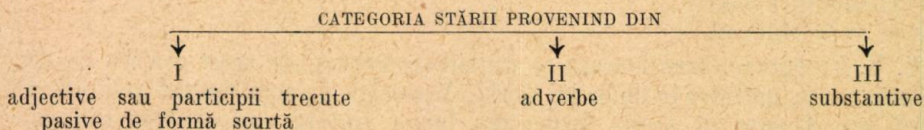
« Aici era întinerie și înăbușeală, dar totuși era plăcut » (Cehov).

Am îndrăzni chiar a spune că este un *predicat simplu* și nu sintagmă sau « *predicat compus* » сложное или составное сказуемое, exprimat însă printr-o formă analitică la trecutul și viitorul indicativ și la imperativul condițional, căci în limba rusă, la prezent, indicele de formă a prezentului nu se întrebuițează.

Ему холодно, было холодно, будет холодно; будь ему холодно...

« Îi e frig, i-a fost frig, îi va fi frig; de i-ar fi frig... »

§ 14. V. În viața părților vorbirii se observă treceri de la o calitate la alta. Cuvîntul *быть* « a fi » prezintă un exemplu foarte concret în acest sens. « Atîta timp cît verbul « a fi » nu a devenit copulă, un morfem al timpului și modului » el s-a *îmbinat normal cu un adverb*. Imediat ce s-a produs « slăbirea și golirea valorilor lexice și verbale din copula a fi » a rezultat trecerea « adverbelor predicative » în categoria stării »¹. Așadar, adjectivele de formă scurtă, participiile pasive de aceeași formă, detașîndu-se de familiile gramaticale căror le aparțineau, au trecut și trec, izolîndu-se, la o nouă valoare gramaticală, pierzîndu-și specificul și căpătînd altă semnificație, alte însușiri gramaticale, alte funcții. Izolarea s-a petrecut la unele complet, la altele este pe cale de a se face. S-ar putea schematiza astfel procesul acesta de trecere:

§ 15. Cuvintele categoriei stării s-au izolat în așa fel, încît nu pot fi confundate cu nici una din clasele din care provin.

Categoria stării nu se poate confunda cu adjectivele sau participiile respective, întrucît fiecare din ele își au caracteristicile lor specifice.

1. — Мне было весело у вас
« M-am simțit bine la voi »
Было весело exprimă starea statică, este invariabil, joacă rolul de cuvînt predicativ.

2. — О свадьбе Ленского
давно у них уж было решено
(Пушкин)
« Nunta lui Lenski fusese un lucru de mult hotărît ».
Было решено categoria stării invariabilă, impersonală etc.

3. — Нам весело тут. Там
хорошо
Nouă ne este plăcut aici. Este bine acolo.

Он был весел, весёлый, весёлым « El a fost vesel »
Она была весела, весёлая, весёлой « Ea a fost veselă »
Avem aici o stare statică, redată printr-un adjectiv, fie de formă scurtă, fie de formă plină, la nominativ sau instrumental. Adjectivele se modifică după gen și număr, dacă sînt scurte, după gen, număr și caz, dacă sînt pline, deosebindu-se prin aceasta de categoria stării.

Вопрос был решен, решенный, решенным. Chestiunea a fost hotărîtă.

Дело было решено, решенным,
Caractere absolut identice cu acelea ale adjectivului și care îl fac să se deosebească de categoria stării.

Мы работали весело и хорошо.

Am lucrat bine și cu plăcere.

¹ V. V. Vinogradov, op. cit., 1947, p. 402.

Aceleași caracterizări ca mai sus.

Весело и хорошо adverbe de mod avînd funcția de circumstanțiale de mod pe lingă verbul am lucrat: cum? *cu veselie* și bine». Omonime cu categoria stării, ele nu pot fi, în nici un chip, confundate cu aceasta.

4. — Fostele substantive care au încremenit, fără să prezinte forme de caz, gen și număr.

Охота было не слушаться

Отбил я у него *охоту* врать «I-am tăiat eu pofta de a minți».

«Și ce le-a venit să nu asculte»

Aici se vede bine cum *было* este un adevărat indice de formă pe lingă categoria stării.

Охота este un cuvînt fără gen, număr și caz. El și-a pierdut toate însușirile sale substantivale și de aceea nu prezintă forme de acord.

Este nimerit a se releva faptul că acest gen de transformare gramaticală a substantivelor în categoria stării, precum și «bazele semantice ale acestui fenomen au nevoie de un studiu scrupulos.

Aici se văd căile gramaticale încă necercetate, care îmbină în noțiunea de stare, categoria obiectului și aceea a acțiunii»¹.

Охота păstrează aici însușiri de substantiv: de gen, număr, caz. Este la acuzativ, pentru că este obiect direct pe lingă verbul «a tăia».

Notă. Adverbele care nu conțin ideea de stare nu vor putea niciodată trece în categoria stării și nu vor putea niciodată juca rolul de cuvinte predicative: *медленно* domol, încet, *быстро* «repede», *громко* «tare» (cu voce) etc.

§ 16. Să vedem acum cum se grupează cuvintele din categoria stării. Dăm întâi clasificarea lui V. V. Vinogradov.

1) Nucleul acestei părți de vorbire îl formează, după cum am mai văzut și anterior, o serie de cuvinte ce nu pot fi cuprinse în nici o altă clasă gramaticală ca: *рад*, *горазд*, *должен*, *намерен* etc.

Într-adevăr, neputînd fi apropiate de nici o parte de vorbire, ele prezintă, din punctul de vedere al izolării, un specific deosebit de interesant.

2) Urmează apoi grupa cea mai numeroasă, și anume aceea a cuvintelor impersonale predicative în — o, dintre care multe pot alcătui, după același savant sovietic, paralelisme cu verbele impersonale ca:

грустно
горько
темно
тепло

взгрустнулось,
горюит,
темнеет.
теплее.

Ele pot exprima:

a) starea psihologică (vezi § 18, grupa I)

b) starea fizică (ibidem, grupa II)

c) situația atmosferică (ibidem, grupa III)

d) situația înconjurătoare (ibidem, grupa IV)

3) În al treilea rînd, vin cuvintele impersonale, fără corelative corespondente sau fără omonime (vezi §. 18, grupa VII, a).

¹ V. V. Vinogradov, *Русский язык*, 1947, p. 405.

4) Anumite participii pasive trecute, de formă scurtă, care s-au izolat (vezi § 18, grupa VI)

5) Multe adverbe de tip prepozitiv sau prefixal ca: *навеселе* «amețit, cu chef», *в духе* «bine dispus» etc., au tendințe de a trece în categoria stării.

6) Anumite foste nominative de tip substantival ce și-au pierdut formele de gen, număr și caz și calitatea de a mai fi obiecte ca *пора*, *лень*, *жуть* etc. (vezi § 18, grupa I, b).

7) Spre această categorie ar mai gravita și anumite «unități frazeologice încremenite» care joacă rolul de cuvinte predicative

Вот дядя, дамочка - то пальчики оближете «Ei unchiule, o cuconiță, să te lingi pe degete, nu altceva» (Salticov-Șcedrin).

§ 17. În schimb E. M. Galkina-Fedoruk distinge în categoria stării două grupări mari și anume:

I. Cuvintele impersonale predicative în — o și

II. Cuvintele predicative cu formă de substantiv și cu formă de adverb.

În prima grupă ar intra deci cele care arată:

a) situația atmosferică de tipul: *тепло* «e cald» etc.

b) situația înconjurătoare ca: *тихо* «e liniște» etc.

c) starea fizică a omului ca: *тошно* «mi-e greață» etc.

d) starea psihică a omului: *грустно* «sînt trist» etc.

e) starea intelectuală, jucînd rolul de predicat, în propoziția principală impersonală, *Теперь понятно, почему такой кавардак в квартире*

«Se înțelege acum de ce în locuință e o așa învîlmășeală» (N. Ostrovski)

f) Cuvintele cu nuanță modală ca: *надо* «trebuie» etc.

g) Cuvinte ce exprimă o apreciere a unei situații: *легко* «e ușor»

h) Anumite foste participii pasive trecute de formă scurtă, dar care exprimă rezultatul unei activități sau munci: *решено* «este hotărît» etc.

În a doua grupă autoarea distinge două feluri de cuvinte din categoria stării, după proveniența lor morfologică inițială:

a) fostele substantive:

Ему *стало* еще больше *жаль* парня,

«I s-a făcut și mai milă de flăcău» (M. Gorki).

b) fostele adverbe alcătuite dintr-o prepoziție și un substantiv: *Не под силу нам стоять*

«Nu ne mai țin puterile să stăm în picioare» (Basmе populare).

§ 18. Vom încerca să dăm aici cît mai multe cuvinte din categoria stării, grupîndu-le după înțelesul ce-l au, dar și după fosta lor înfățișare morfologică:

grupa I. exprimă starea psihologică: a) cele în — o, b) fostele substantive;

grupa II. starea fizică a omului;

grupa III. situația atmosferică;

grupa IV. situația înconjurătoare;

grupa V. circumstanțe;

grupa VI. rezultatul unei activități: sînt provenite din participii pasive trecute, avînd forme scurte;

grupa VII. cele care exprimă oarecum nuanța modală impersonală în — o.

Cît și cele pe care V.V. Vinogradov le consideră ca nucleu.

Aceste părți de vorbire sînt, adeseori, urmate de infinitiv.

I. Starea psihologică

a) <i>боязно</i>	«îmi e frică»	b) <i>греш</i>	«e păcat»
<i>весело</i>	«îmi e plăcut»,	<i>жаль</i>	«îmi pare rău»
<i>гадко</i>	«mă simt bine»	<i>жуть</i>	«e o grozăvie»
<i>горько</i>	«mi-e scîrbă»	<i>каторга</i>	«e un calvar»
<i>грустно</i>	«sînt, ești amărit»	<i>лень</i>	«mi-e lene»
<i>досадно</i>	«e trist»	<i>мука</i>	«e un chin»
<i>жалко</i>	«mi-e ciudă»	<i>неохота</i>	«nu am chef»
<i>жутко</i>	«îmi pare rău»	<i>неволя</i>	„
<i>мучительно</i>	«mi-e groază»	<i>недосуг</i>	«n-am timp»
<i>обидно</i>	«e chinuitor»	<i>позор</i>	«e o infamie»
<i>печально</i>	«e păcat»	<i>срам</i>	«e o rușine»
<i>покойно</i>	«e trist»	<i>страх</i>	«e o groază»
<i>приятно</i>	«sînt, ești etc.	<i>стыд</i>	«e o rușine» etc.
<i>противно</i>	liniștit»		
<i>радостно</i>	«e plăcut»		
<i>скучно</i>	«mi-e greață»		
<i>смешно</i>	«îmi face plăcere»		
<i>страшно</i>	«mi-e urît»		
<i>совестно</i>	«e caraghios»		
<i>стыдно</i>	«mi-e groază»		
<i>тоскливо</i>	«mi-e jenă»		
<i>и т. д.</i>	«mi-e rușine»		
	«e trist» etc.		

II. Starea fizică

<i>больно</i>	«mă doare»	<i>приятно</i>	«e plăcut»
<i>дурно</i>	«îmi vine rău»	<i>противно</i>	«e dezgustător»
<i>душно</i>	«e înăbușeală»	<i>тошно</i>	«îmi e greață»
<i>голодно</i>	«sînt, ești etc.	<i>хорошо</i>	«mi-e bine»
	flămînd»	<i>цекотно</i>	«mă gîdila»
<i>горько</i>	«simt amărălă»	<i>и т. д.</i>	etc.
<i>легко</i>	«e bine»		

III. Starea atmosferică

<i>ветрено</i>	«e vînt»	<i>светло</i>	«e lumină»
<i>вьюжно</i>	«e viscol»	<i>сумрачно</i>	«e întuneric»
<i>дождливо</i>	«e vremea a ploaie»	<i>солнечно</i>	«e soare»
<i>душно</i>	«e nădușeală»	<i>сыро</i>	«e umed»
<i>знойно</i>	«e arșiță»	<i>тихо</i>	«e liniște»
<i>жарко</i>	«e cald»	<i>тепло</i>	«e cald»
<i>морозно</i>	«e ger»	<i>темно</i>	«e întuneric»
<i>пасмурно</i>	«e posomorît»	<i>туманно</i>	«e ceață»
<i>парно</i>	«e cald și umed»	<i>холодно</i>	«e frig»
<i>прохладко</i>	«e racoare»	<i>и т. д.</i>	etc.

IV. Situația înconjurătoare

<i>грязно</i>	«e noroi sau e murdar»	<i>удобно</i>	«mi-e comod»
<i>людно</i>	«e populat»	<i>узко</i>	«e îngust»
<i>просторно</i>	«e larg, e spațiu»	<i>уютно</i>	«e aranjat» «e simpatic»
<i>покойно</i>	«e confortabil»	<i>шумно</i>	«e zgomotos»
<i>пусто</i>	«e pustiu»	<i>ярко</i>	«e lucitor»
<i>пустынно</i>	«e nelocuit»	<i>ясно</i>	«e senin»
<i>свободно</i>	«e spațios»	<i>широко</i>	«e larg»
<i>тесно</i>	«e îngust» «e înghesuitor»	<i>хорошо</i>	«e bine»
<i>тихо</i>	«e liniște»	<i>и т. д.</i>	etc.

V. *Circumstanțe*

<i>Близко</i>	« e aproape »	<i>поздно</i>	« e târziu »
<i>далеко</i>	« e departe »	<i>рано</i>	« e devreme »
<i>высоко</i>	« e înalt »	<i>трудно</i>	« e greu »
<i>глубоко</i>	« e adînc »	<i>и т.д.</i>	etc.
<i>легко</i>	« e ușor »		

VI. *Rezultatul unei activități*

<i>Велено</i>	« este ordin »	<i>предположено</i>	« se presupune »
<i>воспрещено</i>	« este interzis »	<i>прибрано</i>	« este curățat, aranjat »
<i>выполнено</i>	« este executat, făcut »	<i>приказано</i>	« este ordin »
<i>дозволено</i>	« este aprobat, permis »	<i>принято</i>	« este obicei »
<i>запрещено</i>	« este interzis »	<i>разрешено</i>	« este permis »
<i>куплено</i>	« este, sînt cumpărat,-e »	<i>рекомендовано</i>	« se recomandă »
	(s-a cumpărat)	<i>сделано</i>	« este făcut » (s-a făcut)
<i>написано</i>	« este, sînt scris,-e »		« executat »
	(s-a scris)	<i>сказано</i>	« este spus » (s-a spus)
<i>позволено</i>	« este autorizat »	<i>суждено</i>	« este sortit »
<i>посеяно</i>	« este, sînt semănat,-e »	<i>указано</i>	« este arătat » (s-a arătat)
	(s-a semănat)		« semnalat »
<i>поручено</i>	« este, sînt încredințat,-e »	<i>т. д.и.</i>	etc.
<i>предписано</i>	« este prescris »		

VII. *Modale, impersonale în -o*a) *forme impersonale*

<i>видно</i>	« este clar, » « se vede »
<i>должно</i>	« trebuie »
<i>можно</i>	« se poate »
<i>надобно</i>	« este nevoie »
<i>надо, нужно</i>	« trebuie »
<i>необходимо</i>	« este necesar »
<i>невозможно</i>	« este imposibil »
<i>нельзя</i>	« nu se poate »
<i>и т.д.</i>	etc.

b) *forme personale*

<i>велик</i>	« este mult prea mare »
<i>виден</i>	« se vede »
<i>горазд</i>	« este îndemînatic »
<i>должен</i>	« trebuie, este dator »
<i>здоров (искусен)</i>	« este iscusit »
<i>мал</i>	« este mult prea mic »
<i>намерен</i>	« am intenția »
<i>прав</i>	« am dreptate »
<i>рад</i>	« sînt bucuros »

§ 19. Problema trecerii cuvintelor de la o calitate la alta, prin acumularea treptată a unor calități gramaticale noi, este un fenomen ce trebuie urmărit în orice limbă. Apariția unor asemenea prefaceri în sistemul gramatical al unei limbi se datorește progresului gîndirii, al culturii poporului, procesului de dezvoltare a societății. Numeroase sînt cazurile cînd anumite fapte dintr-o limbă dată evoluează, schimbîndu-se aproape întocmai cu acelea dintr-o altă limbă, fără ca cele două sau mai multe limbi să facă parte din aceeași ramură, ele aparținînd însă uneia și aceleiași grupe sau familii. Aceste fenomene s-ar putea numi paralelisme lingvistice. Caracteristică, ne pare în acest sens, trecerea unei unități morfologice la o alta. Pentru gramatica rusă, V.V. Vinogradov pune bazele unei asemenea cercetări, acolo unde părțile vorbirii o cer¹. Gramaticile ulterioare tratează pe larg aceste schimbări lingvistice. « Современный русский язык, Морфология »² ne oferă pagini întregi dedicate problemelor ca: Переход относительных прилагательных в качественные « Trecerea adjectivelor de relație în clasa celor calitative »³. Переход других частей речи в прилагательные и прилага-

¹ Русский язык, 1947.

² Изд-во МГУ, 1952.

³ Op. cit., p. 153—155.

тельных в класс существительных «Trecerea altor părți de vorbire la adjective și a adjectivelor în clasa substantivelor»¹. Capitole întregi cu un astfel de conținut se regăsesc și în Gramatica Academiei de științe a U.R..S.S.². Preocupări de acestea au existat și la lingviștii noștri. Problema e abordată de H. Tiktin³, Al. Rosetti, și J. Byck⁴, este studiată de I. Jordan⁵ și adîncită de «Gramatica limbii romîne», editată de Academia R.P.R.⁶, unde descoperim titluri ca acelea de: *Categorii specifice diferitelor părți de vorbire, treceri de la o parte de vorbire la alta*. În acest capitol, problema este pusă principal; ea este tratată în amănunt după fiecare capitol în parte⁷.

§ 20. Ținem să subliniem că lingvistica noastră cunoaște tradiția științifică de a urmări fenomenele noi. Metoda de lucru poate fi și la noi tocmai aceea, încercată și verificată într-o limbă, în care fenomenele date sînt înregistrate și studiate pentru prima oară. Ea poate fi folosită și aplicată cu exactitate, atunci cînd fenomenele lingvistice se regăsesc. Cercetarea lor se va lega de specificul limbii date, de realitatea ei concretă, de structura ei gramaticală. Acestor fenomene ce se regăsesc și prezintă în dezvoltarea lor anumite unități noi lingvistice li s-ar putea da următoarea explicație: ele sînt «rezultatul unor posibilități structurale comune care există în limbile date, posibilități legate de proveniența lor din una și aceeași obîrșie»⁸.

§ 21. Un fapt lingvistic care ține de fenomenul trecerii de la o parte de vorbire la alta este și problema ce dorim a o cerceta și anume: *Categoria stării: o nouă parte de vorbire în gramatica romînă*. De data aceasta nu este vorba de o migrație dintr-o clasă de cuvinte tradițională într-alta tot tradițională, în sensul arătat mai sus, ci de anumite evadări, emancipări de la vechile părți de vorbire spre valori lingvistice noi, spre părți de vorbire necunoscute pînă atunci. Nimerite ni se par, și pentru asemenea schimbări din gramatica romînă, cuvintele lingvistului sovietic V.V. Vinogradov, cu privire la limba rusă.

«În limba rusă contemporană se elaborează activ o categorie gramaticală pentru a exprima starea (sublinierea ne aparține. — N. Șt.) în special cea a calității, prin forme de predicat: стыдно «(îmi) e rușine», совестно «(îmi) e jenă»»⁹.

Într-adevăr, traducînd exemplele menite a ilustra categoria stării din gramatica rusă¹⁰ ne-am pomenit, deseori, în fața unor identități interesante pentru gramatica noastră și care ne pot duce la anumite concluzii.

¹ Op. cit. p. 165—170.

² Грамматика русского языка, Т. I., Фонетика и Морфология, М., 1953, p. 305—311, 311—315, 408—409 ș.a.m.d.

³ În Gramatica romînă, Etimologia și sintaxa, ed. III, revăzută de Candrea, Ed. Tempo, București, 1945, p. 21, 62 etc.

⁴ În Gramatica limbii romîne, ed. II, București, Ed. Universul, 1944, p. 162, 164 etc.

⁵ În Gramatica limbii romîne, Ed. C. R., Buc., 1937, p. 123, 147, 150, 152, 160, 191 etc. Menționăm că această gramatică a fost tradusă și prefațată în limba rusă: Йоргу Иордан, Грамматика румынского языка, Перевод со второго румынского издания и предисловие проф. С. Ф. Бернштейна, Москва, 1950, Изд-во иностранной литературы, 164 стр. Această gramatică, precum și aceea de Al. Rosetti și J. Byck sînt semnalate, în comentariile și adnotările, făcute de lingvistul sovietic D. E. Mihalei, la p. 667 a traducerii tratatului de romanistică de E. Bourciez etc., cu mențiunea că au fost traduse.

⁶ Vol. I, Vocabularul, Fonetica și Morfologia, ed. Acad. R.P.R., 1954, p. 446.

⁷ Op. cit., p. 109.

⁸ М. М. Гухман, Родство языков и внутренние законы его развития, «Доклады и сообщения, АН СССР, 1953, p. 72—73.

⁹ Vezi p. 52 de mai sus.

¹⁰ Ibidem, p. 63—64.

Construcțiile românești: Aici *e bine, simpatic, plăcut* etc. conțin fapte lexicale, gramaticale, perfect analoge cu «Тут хорошо, уютно, приятно и т. д.», care, în limba rusă contemporană, conțin partea de vorbire numită *categoria stării*¹. Noua parte de vorbire românească prezintă multe caracteristici comune cu acelea ale categoriei stării ruse, avînd, cum este și natural, un specific propriu limbii noastre, conform cu structura însăși a limbii romîne.

Astfel categoriile stabilite pentru limba rusă, în cadrul cuvintelor stării, se regăsesc și în limba romînă. Echivalentul termenului rus, firește însă, nu va coincide întotdeauna cu un cuvînt din categoria stării din gramatica noastră. Asemănările acestea ne-au dus la cercetarea acestei clase de cuvinte din limba noastră și la tragerea unor concluzii, credem noi, realmente valabile, pentru gramatica limbii romîne.

§ 22. Părțile vorbirii atît în limba romînă, cît și în cea rusă, sînt acele unități lexicale și gramaticale care se grupează:

- I. după semnificația ce o au;
- II. după însușirile de formă ce le sînt specifice;
- III. după legăturile în care pot intra în propoziție;
- IV. după funcțiile sintactice ce le pot îndeplini;
- V. după derivarea ce le caracterizează.

Așa stînd lucrurile, caracterizarea noii realități lingvistice distinse se va face, avîndu-se în vedere fiecare din punctele de mai sus.

Din ce elemente morfologice se compune această nouă clasă de cuvinte romînești?

§ 23. Primul element al acestor unități analitice este instrumentul formal *a fi*². Celălalt poate fi confundat, în stadiul actual al studiilor noastre gramaticale, cu părțile de vorbire de la care provine, fie cu un substantiv, fie cu un adverb, fie cu un participiu³ cu care el nu este decît omonim. Acest lucru e natural, oarecum, pentru că noile individualități morfologice abia au început să se cristalizeze. În această fază ele conțin elemente intermediare între partea de vorbire de la care se detașează și cea spre care converg: *Este frig. Afară e un frig groaznic*. Analizînd primul exemplu constatăm că *este frig* constituie o parte de vorbire analitică, o realitate morfologică, în care *frig*, fost substantiv, a căpătat însușirea de stare care durează un anumit timp, stare organic legată de noțiunea de timp, care nu poate fi desprinsă de instrumentul formal *a fi*, adevăratul său morfem de timp și mod. În schimb în propoziția: *Afară este un frig groaznic* — s-ar putea crede că avem de-a face cu un substantiv, întrucît, după cum se știe, articolul nehotărît este un indicator de substantiv. Izolarea nu s-a produs încă complet. Interesant este de subliniat că lingviștii ruși înregistrează, din prima parte a veacului trecut, existența, în limba rusă, a unei grupe de cuvinte ce se desprind de cele tradiționale, atît prin însușirile lor gramaticale, cît și prin cele de sens. Aceste cuvinte exprimă, după părerea savanților pomeniți, starea, sînt invariabile și conțin, în chip organic, noțiunea de timp.

§ 24. Cercetînd gramaticile lui H. Tiktin, Al. Philippide, I. Iordan, Al. Rosetti și J. Byck, N. Drăganu, n-am descoperit nici un fel de preocupări în sensul celor făcute de specialiștii ruși. În recenta Gramatică a Academiei¹ ne așteptam să găsim problema aceasta, de exemplu, la capitolul Adverbului § 329: «Adverbe cu aceeași formă ca alte părți de vorbire», sau la § 15, unde se specifică următoarele: «În toate aceste situații (paragraful se intitulează schimbarea categoriei gramaticale—

¹ Vezi p. 51—64, de mai sus.

² Vezi mai departe, p. 57—58.

³ Vezi mai departe, p. 60—61.

observația ne aparține —N. Șt.) se poate vorbi de crearea unor cuvinte noi, deoarece, schimbându-și sensul, a rezultat, alături de cuvântul vechi, altul nou » și nici la § 329, unde se examinează adverbele cu aceeași formă ca alte părți de vorbire sau, mai bine-zis, omonimia morfologică a acestora cu alte părți de vorbire, nu găsim nimic.

În schimb la întrebuițarea adverbelor § 336, apar următoarele:

« adverbele pot intra în componența predicatului, mai cu seamă în expresii impersonale alcătuite cu verbul *a fi* (*este bine, este frumos, este necesar*) care au drept subiect o propoziție »¹.

Formularea aceasta s-ar părea că are nevoie de o mică completare, căci aceleași construcții pot fi întrebuițate și izolat, ca propoziții independente: *Este bine, este frumos aici, la noi etc.*, adică cu un circumstanțial. Această însușire a lor este tocmai caracteristică categoriei stării sau, cum le spune gramatica rusă școlară, *adverbelor predicative* « *предикативные наречия* »². Ele se mai pot îmbina și cu o construcție la conjunctiv sau infinitiv: *Este bine să înveți, a învăța*. Să trecem la analiza unui exemplu, scos din opera lui M. Sadoveanu, și care este dat în Gramatica Academiei, pentru a ilustra cele afirmate mai sus. Exemplul este următorul:

*Cu el era greu să se întâlnească*³.

Autorul acestui capitol de gramatică vede după cum reiese din sublinierea făcută:

I. din punct de vedere morfologic, două părți deosebite;

1. *era*, provenită din « verbul *a fi* »

2. *greu*, adverb care nu este, după același autor, un adverb predicativ, căci, tot acolo, se face mențiunea în care se consideră ca adverbe predicative acelea care, fiind întrebuițate singure, constituie predicatul regentei unei propoziții⁴.

II. din punct de vedere sintactic:

1. expresia impersonală: *era greu* și

2. propoziția subiect *să se întâlnească*.

I. Construcția *era greu*, credem noi, nu poate fi dislocată. Ea reprezintă o formă, și anume cea de *imperfect*, a categoriei stării, care prin definiție este analitică. Orice cuvânt al categoriei stării este doar legat de un morfem de timp și mod. El conține deci organic două elemente. Este necesar să se facă o diferență netă între *greu -grea*; *greu*, din *greu*, cu *greu* și impersonalul *este greu*. Aceste trei omonime⁵ alcătuiesc morfologic trei unități deosebite. Primele două: *greu-grea* sînt adjective; *greu* din *a cîntări greu*, *a scrie cu greu* este adverb; *este greu* reprezintă categoria stării.

Revenind deci la construcția impersonală *era greu*, conchidem că ea este o formă analitică a categoriei stării care, din punct de vedere morfologic, este la indicativul imperfect, iar sintactic, joacă rolul de predicat simplu, după cum *am cîntat*, *voi cînta* sînt forme analitice ale verbului *a cînta* și, ca atare, joacă rolul de predicate simple.

II. Vom examina acum aspectul sintactic al exemplului de mai sus și anume *să se întâlnească*. Autorul îl consideră ca o *propoziție subiect* a construcției ce îl precede și pe care, tot el, o numește expresie impersonală.

¹ Vezi op. cit., p. 338.

² Vezi mai sus, p. 52-54. Fie zis în treacăt, termenul a oscilat în lingvistica rusă, între *cuvinte conjugabile* « *спрягаемые слова* », *adverbe predicative* « *предикативные наречия* » și « *категория состояния* ».

³ Vezi op. cit., p. 338.

⁴ Vezi op. cit., p. 338.

⁵ Problema omonimiei gramaticale este și ea la începuturile sale, deși savantul sovietic V.V. Vinogradov aduce și aici o contribuție importantă.

Ne întrebăm atunci cum o expresie impersonală poate avea un subiect precis în nominativ? Ori are subiect direct și precis și este *personală*: *el* era greu; ori nu-l are de loc și este *impersonală*: *era greu să*; ori are un subiect oblic, exprimat printr-un dativ, adică logic și este *unipersonală*: *mi-era greu să*...

Atît construcția conjunctivală *să se întâlnească*, cît și cea infinitivală ¹ *a se întâlni* sînt complemente, pe lîngă categoria stării *era greu*. Ele se îmbină cu aceasta pentru a-și întregi înțelesul.

§ 25. Imediat după exemplul analizat mai sus, autorul discută *adverbul predicativ*, astfel definit: « Uneori însă adverbele constituie singure predicatul *regentei* unei propoziții subiective; în această împrejurare ele se numesc adverbe *predicative* »².

Exemplele ce urmează conțin însă nu *adverbe predicative*, ci cuvinte modale; *Desigur* că m-ați crede un erou (Delavrancea) sau *firește* (că), *sigur* (că), *poate* (că), *probabil* (că) etc.

§ 26. Din informațiile orale ce le posedăm, știm că problema categoriei stării în limba romînă preocupă pe lingvistul Emil Petrovici. Academicianul Emil Petrovici a ajuns la concluzia că în limba romînă există o astfel de realitate gramaticală.

Cercetarea amănunțită a categoriei stării parte de vorbire elaborată, atît la noi, cît și în limba rusă, pe « baza transformării gramaticale a unei serii întregi de forme care au început să fie întrebuințate numai ca predicate », va duce la constatarea tuturor însușirilor acesteia.

§ 27. I. Categoria stării este acea parte de vorbire care ne prezintă starea *inactivă* sau *statică*. Lingviștii noștri introduc noțiunea de stare, atunci cînd caută să definească verbul. Vom reproduce cîteva din aceste definiții: « Verbul este o vorbă care ne arată o lucrare sau o *stare* (sublinierea ne aparține. — N. Șt.): Țăranul ară. Păsările tac », ne spune H. Tiktin, ³ iar pentru I. Iordan verbul: « este cuvîntul care arată *starea*, lucrarea sau suferința unui obiect » și autorul continuă « verbul ne arată că un obiect se află într-o stare oarecare (doarme, se odihnește etc.) face ceva (merge, vorbește etc.) sau suferă (este bătut, pedepsit etc.) »⁴.

Al. Rosetti și J. Byck văd în verb cuvîntul care « exprimă o *stare* (sublinierea ne aparține. — N. Șt.), un proces, o devenire: *șade, umblă, crește* »⁵.

§ 28. Recenta lucrare a Academiei R.P.R., « Gramatica limbii romîne », ne dă următoarea definiție: « Verbele exprimă acțiuni (a munci, a scrie) sau prezintă procese sub formă de acțiune: o stare (a șede), apariția unei caracteristici (a înflori), modificarea unei caracteristici (a se întări), o atitudine (a se îndoi) »⁶.

Trebuie doar adăugat că această stare ca proces, în desfășurarea ei, este dinamică sau activă⁷. Ea se deosebește de starea statică sau inactivă. Această distincție ni se pare demnă de relevat, întrucît ea este nouă și față de gramatica sovietică școlară, și față de gramaticile noastre.

¹ H. Tiktin consideră, de altfel, infinitivul precedat sau nu de prepoziție ca un complement. Vezi op. cit., p. 186 § 425, c.

² Gramatica limbii romîne. Ed. Acad. R.P.R., 1954, 338.

³ Op. cit., p. 92.

⁴ Op. cit., p. 162. La pag. 79, autorul precizează, în notă, că prin acțiune se înțelege « nu numai o acțiune propriu-zisă, ci și o stare, mișcare, lucrare etc. ».

⁵ Op. cit., p. 68.

⁶ Op. cit., p. 240.

⁷ Vezi comunicarea noastră § 4. Subliniem totodată că fenomenul lingvistic al stării dinamice sau active este atît de analog cu cel rus, încît și exemplele ce se dau pentru ilustrarea acestei reguli coincid adeseori: a *șede* « сидеть », a dormi « спать » etc.

§ 29. Starea statică poate fi exprimată prin aceleași modalități atât în limba română, cât și în limba rusă¹:

1. prin forme de predicat nominal,

2. prin partea de vorbire de sine stătătoare, pe care ne permitem s-o numim, după exemplul gramaticii ruse, *categoria stării*.

Starea statică poate fi exprimată printr-un predicat nominal. Acesta poartă în ambele limbi mai multe denumiri. Astfel la H. Tiktin, în legătură cu predicatul nominal, apare denumirea de *predicativ*², la acad. I. Iordan, el se numește *predicatul nominal*³; la N. Drăganu «Predicatul exprimat printr-un nume predicativ⁴ se numește *predicatul nominal* sau *atributiv*»⁵, fie el simplu, fie compus⁶.

Al. Rosetti și Byck vorbesc numai de predicatul exprimat «printr-un nume predicativ (sublinierea ne aparține. — N. Șt.), însoțit de verbul copulativ *a fi*»⁷.

§ 30. Predicatul nominal poate avea următorul conținut morfologic⁸:

a) un substantiv la cazul nominativ:

În noi totul e *spoială*..., (Eminescu)⁹.

b) Un substantiv în genitiv:

Casa este *a lui Marcu Florii Cucului* (Slavici)¹⁰.

¹ Vezi partea I, p. 55.

² «Vorba unită cu subiectul prin verbul copulativ se numește *predicativ*

Subiect

Verb copulativ

Predicativ

Casa

este

frumoasă » op. cit. p. 22.

³ Afară de verb, predicatul poate fi exprimat «printr-un alt cuvânt al cărui conținut noțional poate fi atribuit subiectului, ajutat de copulă, de pildă: «Omul este o ființă». Aceste «predicate se numesc nominale fiindcă, din punct de vedere morfologic cuvintele respective aparțin la categoria numelui». op. cit., p. 220.

⁴ A. M. Peșkovskii îl numește *присвязочный член* parte sintactică din preajma copulei sau *parte materială* «вещественный член» sau *parte predicativă secundară* «второстепенный предикативный член», vezi A. M. Пешковский, Русский синтаксис в научном освещении, 6-oe изд. Учпедгиз, M., 1938, p. 213. În gramaticile școlare ruse, această parte se numește *parte nominală a predicatului* «именная часть сказуемого», vezi Л. В. Щерба, Грамматика русского языка, ч. II, Синтаксис, Учпедгиз, M., 1950, p. 13; А. С. Матийченко, Грамматика русского языка, ч. II, Синтаксис, Учпедгиз, M., 1953, ч. 20.

⁵ Op. cit., p. 45. Interesant este de constatat că și această denumire se întâlnește, puțin poate altfel, în sintaxa rusă. Un bun și serios cunoscător al acestei discipline lingvistice ruse, fost elev al lui A. A. Potebnia, prof. la Univ. din Harcov, D. N. Ovsianiko-Kulikovski, în Синтаксис русского языка, С.-Петербург, изд. Д. Е. Жуковского f. d., p. 57, denumește *atribut predicativ* «предикативный атрибут» «acea a II-a parte a predicatului nominal care conține tocmai *sensul său lexical* «лексическое значение».

⁶ N. Drăganu înțelege sub cuvântul de compus nu grupa de cuvinte sau sintagma, ci forma analitică a unui cuvânt (vezi op. cit. p. 43, 45).

⁷ Op. cit., p. 177.

⁸ Conținutul morfologic al predicativului este, după H. Tiktin: «un adjectiv sau alt nume adjectival», «un substantiv în nominativ sau genitiv», «un supin sau infinitiv», «un adverb sau un substantiv cu prepoziție».

Acest conținut al predicativului român este identic cu cel rus, afară de cazurile unde intervine specificul fiecărei limbi, adică adjectivele de formă scurtă, participiile de formă scurtă, instrumentalul etc. Vezi mai sus, p. 55–56.

⁹ Exemplele pentru categoria stării române sînt scoase de noi, fie din M. Eminescu, ediția critică îngrijită de Perpessicius, București, Fundația pentru literatură și artă, 1939, fie din alți scriitori, rareori sînt exemple luate din tratatele consultate.

¹⁰ Exemplul acesta este împrumutat din opera citată mai sus a lui N. Drăganu, p. 47. Autorul nu subliniază decât *a lui Marcu*. Credem nimerit a sublinia toată construcția *a lui Marcu Florii Cucului*, întrucît avem aici o grupă de cuvinte sau o sintagmă stabilă, care nu poate fi dislocată. Cu privire la acest genitiv Drăganu mai face afirmația: «Predicatul posesiv este numai în aparență exprimat printr-un substantiv genitiv sau printr-un pronume posesiv prece-

c) Un adjectiv:

Somnu-*i cald, molatic, lin* (Eminescu).

d) Un numeral:

Erau trei, sărmanii: doi copii și o mamă (Depărateanu).

e) Un pronume:

Căci tu-tu *ești el* (Eminescu).

f) Printr-un adverb¹.

Parcă nici *n-ai fost* vreodată *altfel* (Slavici).

Toate formele enumerate mai sus exprimă starea statică. Ele pot deveni ceea ce numim categoria stării dacă își schimbă firea lor gramaticală. Numai acele cuvinte predicative care s-au izolat, s-au desprins de clasa gramaticală din care făceau odinioară parte și au căpătat noi însușiri, noi legături gramaticale, jucînd rolul numai de predicate, au devenit o nouă unitate gramaticală: *categoria stării*.

§ 31. II. Care sînt deci caracteristicile morfologice ale acestei noi părți de vorbire?

Studiînd însușirile de formă ale acestei noi unități gramaticale ce exprimă starea inactivă, constatăm că ea este, ca și cea rusă, indeclinabilă, fie ea nominală, fie ea adverbială.

Categoria stării nu este o parte de vorbire declinabilă. Ea ne arată starea în genere ca fenomen al naturii, rezultatul unei activități. Ea nu are nici forme de caz, nici de gen și număr.

Este cald. Este senin și bine. Este interzis.

§ 32. Dacă în limba rusă ea este, în majoritatea cazurilor, omonimă cu genul neutru², în limba romină ea este omonimă cu genul masculin-neutru. Indicatorul flexionar specific genului neutru lipsind în limba noastră, acesta confundîndu-se, în genere, cu forme de masculin la singular și cu cele de feminin la plural, masculinul devine omonim cu neutru la nominativ singular pentru categoria stării ce provine dintr-un adjectiv adverbializat. În *un tablou frumos, frumos* e adjectiv, singular, neutru. În *a serie frumos, frumos* e adjectiv adverbializat omonim cu

dat de articol». El afirmă că aici «este o formă de vorbire scurtată», că s-ar înțelege alături de genitiv substantivul întrebuitat ca subiect și «a cărui repetare s-a făcut de prisos».

N. Drăganu interpretează exemplul acesta ca egal cu «Casa este a lu Marcu Florii Cucului (casă)». Dacă plecăm de la statica limbii, atunci forma lui Slavici este cea pe care ne-o prezintă limba astăzi. N. Drăganu ar avea dreptate numai dacă ar privi lucrurile istoric.

Este interesant de subliniat că și Gramatica limbii ruse ne poate oferi genitive posesive în funcție de predicativ. Astfel A. S. Matienco, în opera citată mai sus, la pag. 24, cînd discută conținutul morfologic al predicativului, ne dă următorul exemplu din Vanda Vasilievskaja: «Casa aceea cu geamurile mari este a primarului» «Тот дом с большими окнами — старосты».

¹ N. Drăganu distinge afară de predicatul verbal, cel nominal sau atributiv și unul adverbial: «Predicatul exprimat printr-un adverb ori printr-o expresiune adverbială alcătuită dintr-un substantiv cu prepozițiune și așezată lîngă subiect fără altă legătură decît pauza, ori legată prin verbul auxiliar a fi etc. se numește *predicat adverbial* sau *circumstanțial*» op. cit. p. 47. Iar după acad. I. Iordan «predicatul poate fi un substantiv, un adjectiv, un pronume, un numeral» și afară de aceasta «și un adverb poate fi predicat nominal, dacă poate sta pe lîngă copula a fi, adică poate funcționa ca nume» op., cit., p. 220, §. 5 și nota 1.

H. Tiktin distinge o singură categorie de predicativ. În nota sa, referitor la punctul d) din § 44, care subliniază conținutul adverbial sau substantival cu prepoziție al predicativului, el precizează că mulți nu admit «ca o determinare circumstanțială să poată fi predicat. Noi din parte-ne, scrie H. Tiktin, nu putem găsi nici o deosebire, în ceea ce privește funcțiunea sintactică a verbelor, între: *Mama e acasă* și *Mama e dusă*, între: *Copilul e bine, cu duh, cu minte*, și: *Copilul e sănătos, inteligent, cuminte* (scris într-un cuvînt) între: *el nu e în apele sale* și *El nu e vesel*; s.a.m.d.» op. cit., p. 22. §. 44 d și nota.

² Vezi partea I, p. 56—57.

genul masculin-neutru. În *este frumos aici*, *frumos* este categoria stării. Din cercetarea celor trei omonime ale cuvîntului *frumos* tragem concluzia că numai primul, adică adjectivul, ar putea fi considerat de gen neutru, care însă în fond este masculin. Celelalte două nu au nici formă de gen, după cum nu o pot avea nici pe cea de număr sau caz.

§ 33. Categoria stării din limba română ca și cea din limba rusă are grade de comparație. Dacă această însușire gramaticală este o supraviețuire numai la cuvintele din categoria stării ce provin din adjective și adverbe¹ pentru limba rusă, în limba română, fenomenul se extinde și la acelea ce provin din substantive.

În limba noastră comparativul nu este propriu numai adjectivelor și adverbilor, ci și anumitor substantive care pot fi asimilate cu însușirile ca *filozof*, *poet*, *tiran* etc.: mai artist, mai puțin artist etc.².

Mi-e foame, mai puțin foame decît adineaori și *mai foame* decît ție.

În concluzie în limba română se supun gradelor de comparație nu numai adjectivele, adverbele, anumite substantive, ci și cuvintele ce fac parte din categoria stării.

§. 34. Categoria stării atît cea rusă, cît și cea română prezintă forme de timp și deci de mod. Această parte de vorbire analitică, fie ea raportată la un impersonal, fie ea intuită sau proprie acestuia, este în chip organic legată de forma de timp și mod: *E cald. Mi-e cald*. Categoria stării nu poate fi întrebuințată fără acest indicator, deși formele sale pot varia de la caz la caz: *este; a fost, era; va fi* etc. Prin acest instrument formal noua parte de vorbire se leagă de categoria timpului și modului. Cercetările noastre se vor extinde deci și asupra acestui instrument formal de timp și mod, adică asupra a ceea ce, în literatura lingvistică, poartă denumirea de verb *a fi*, copulă *a fi*, verb ajutător, instrument formal, indiciu de judecată, de frază sau de predicat.

§. 35. Problema copulei prezintă importanță, atît pentru categoria stării din limba rusă³, cît și pentru cea din limba română. Rîndurile ce i-au fost dedicate la noi, atît în « Gramatica limbii romîne » de acad. I. Iordan, cît și în cursul de sintaxă de Gh. Ivănescu, litografiat la Iași, 1947—1948, iar apoi cele conținute în acest sens în Gramatica Academiei R.P.R., merită o atenție specială⁴. Ele pot chiar fi salutate cu aceeași satisfacție cu care V. A. Lifșiț primește lucrările, referitor la acest capitol al gramaticii ruse, în « Ценное пособие по современному русскому языку, Современный русский язык, Морфология (курс лекций), под редакцией акад. В. В. Виноградова, изд-во, МГУ, 1952, стр. 520, din revista « Вестник Московского Университета », 1954, nr. 4, p. 107—115.

¹ Vezi partea I, p. 57.

² Vezi, Gramatica Academiei R.P.R., p. 187 § 152.

³ Vezi mai sus partea I, p. 57—58.

⁴ Cît despre celelalte gramatici, problema copulei este doar amintită: H. Tiktin, vezi § 44, p. 22, § 369, p. 156. Interesant este să subliniem aici faptul că autorul numește « verbul copulativ » (adică legător) sau mai scurt *copula* (calcul acesteia « legătorea »), în limba română, связка în limba rusă. Al. Rosetti și J. Byck op. cit., p. 177 întrebuințează termenul de verb copulativ. Singurul lingvist român care este împotriva termenului de copulă și-l propune pe acela de indiciu de frază, indiciu de judecată sau indiciu de predicat este Gh. Ivănescu. Mai mult decît aceasta, Gh. Ivănescu opinează că n-ar exista copula. Ea este numai un mijloc de a arăta că există fraza teoretică sau judecata (Gh. Ivănescu, Sintaxa limbii romîne moderne, curs litografiat de ed. Politehnicii « Gh. Asachi » Iași, 1947—48, p. 97). În Elemente de sintaxă a limbii romîne, N. Drăganu întrebuințează pentru aceeași realitate lingvistică expresia de verb ajutător, vezi op. cit., p. 46.

Vorbind de articolul lui T. T. Kuzmin asupra *Copulelor* din sus-numitul tratat, V. A. Lifșiț serie: «Trebuie salutată cu satisfacție, includerea într-un manual de morfologie, a descrierii copulelor a căror *esență morfologică*¹ (sublinierea ne aparține. — N. Șt.) nu a fost aproape niciodată pusă în gramatici».

§ 36. Acad. Iorgu Iordan distinge următoarele calități ale cuvîntului *a fi*:

a) Acesta poate fi cuvînt propriu-zis, material, verb și anume verb predicativ, atunci cînd are înțelesul de *a exista*².

b) Auxiliar, adică verb care alături de un altul este menit să exprime anumite raporturi, ca, de exemplu, pasivul *sînt chemat* etc.³.

c) Copula *a fi*, adică cuvînt abstract, simplu mijloc formal, o pură formă care nu-i nici verb predicativ, nici auxiliar «cum se afirmă de obicei», ci un simplu mijloc formal de legătură o pură formă care, împreună cu un alt cuvînt, alcătuiește predicatul unei propoziții. Unele verbe, pe lîngă înțelesul lor material, «au căpătat cu vremea și unul formal» au devenit abstracte⁴, au ajuns, cum ar zice T.T. Kuzmin, simple morfeme. Aportul în această problemă, adus de acad. I. Iordan ar fi fost și mai mare, dacă în chestiunea copulei el ar fi procedat, așa cum a făcut-o de exemplu pentru interjecție⁵, considerînd-o ca o unitate morfologică cu totul aparte, așa cum o găsim și în toate gramaticile ruse. Aceasta cu atît mai mult cu cît, ca și savanții sovietici pentru limba rusă, I. Iordan, pentru limba romînă, îi atribuia copulei, încă în 1937, rolul de legătură între subiect și predicat și acesta este rolul recunoscut copulei chiar din evul mediu. Întocmai ca prepoziția sau conjuncția, copula leagă anumite cuvinte între ele, arată raporturile ce există între ele. Credem, deci că, în cazul acesta, se poate afirma că ea este alături de articol, prepoziție, conjuncție, o a patra particulă de vorbire⁶ sau parte ajutătoare, instrument gramatical. Recurgînd la schema prezentată de acad. V. V. Vinogradov, pe care o găsim valabilă și pentru realitatea noastră lingvistică, am situat-o în același al 4-lea loc în care ea se găsește pentru realitatea lingvistică rusă.

Și Gramatica Academiei R.P.R. aduce anumite precizări și completări, fără însă a considera copula ca o parte de vorbire. Se precizează funcțiunea copulativă a cuvîntului *a fi* prin aceea că el are «rolul de a dota numele predicativ cu semne, indicînd persoana, numărul, timpul și modul». Se întrebuințează apoi pentru ea denumirea de «instrument gramatical», care ni se pare foarte bine aleasă. Se arată absența totală de conținut noțional al copulei *a fi* față de alte copule⁷ care «își păs-

¹ V. A. Lifșiț, op. cit. p. 114.

² I. Iordan, op. cit., § 3, p. 164.

³ Ibidem, p. 166—167.

⁴ I. Iordan, op. cit., p. 163 nota și § 3, p. 164. Atît în limba rusă cît și în cea romînă s-ar mai putea spune că forma *este* a cuvîntului *a fi* poate juca rolul și de cuvînt modal. Întrebînd pe cineva dacă a înțeles tot ce i s-a spus, în vorbirea curentă rusă se va auzi: *есть* în sensul de da. În limba romînă același *este* poate avea o valoare absolut identică: *Este adevărat că n-ai învățat lecția? Este.*

⁵ Ibidem, p. 75, «Interjecția trebuie pusă aparte (N. Șt.) și din cauza sensului (arată stări sufletești afective, adică simțiri, exprimate direct) și pentru că în vorbire stă izolată, nu se leagă prin nici un fel de raport cu celelalte cuvinte (sublinierea ne aparține. — N. Șt.)».

⁶ Întîlnim în acest sens termenii de *particule* la H. Tiktin, op. cit., § 40, p. 21; la I. Iordan, *simple forme*, op. cit., § I. p. 75.; părți de vorbire *ajutătoare* sau *instrumente* gramaticale, în Gramatica limbii romine, Ed. Acad. R.P.R., 1954, p. 107.

⁷ Acest din urmă lucru a fost adînc studiat de lingviști ca A. A. Potebnia, Ovsiniako-Kulikovski, A. M. Peșkovski care le împart în copule abstracte, semiabstracte și concrete.

trează cel puțin în parte și sensul lor lexical ». Apoi se mai face, tot aici, deosebirea între *instrumentele gramaticale de ordin sintactic*: copulele și *instrumentele gramaticale de ordin morfologic*: verbele auxiliare sau ajutătoare.

§ 37. Categoria stării se caracterizează, tocmăi în ce privește formele sale, ca o unitate analitică ce nu poate fi concepută în afara categoriei timpului și modului. Fiind invariabilă, ea are nevoie de anumite morfeme de timp și mod care coincid cu persoana a III-a singular a fiecăruia din timpurile respective: *este, a fost, era, fusese* etc. Aceste morfeme ne arată implicit și funcția de predicat a cuvântului stării. Analitică și impersonală sau unipersonală, categoria stării nu se leagă de nici un subiect. Ea se construiește nu cu o copulă, ci cu un instrument sau indicator de timp și mod, cu o particulă morfologică, cu un auxiliar.

§ 38. III. Categoria stării este invariabilă și se poate construi:

a) singular:

Bruh! *e frig!* (Eminescu).

b) Cu dativ:

I-e rușine *omenirii* să vă zică vouă oameni (Eminescu).

c) Pe lângă un circumstanțial:

Este urît și trist *toamna, pe câmp*. (Eminescu).

d) Cu un infinitiv:

Ș-apoi... cine știe de este mai bine *a fi* sau *a nu fi* (Eminescu),

e) Cu un conjunctiv:

Era necesar *să se cerceteze* și aceste tratate.

§ 39. Categoria stării se supune legilor recțiunii:

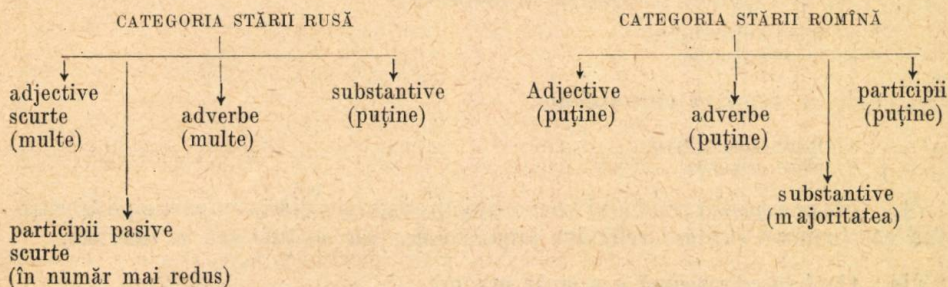
Ne e necaz *pe tine* și rușine *de cele întâmplate*.

§ 40. IV. Categoria stării nu poate avea decât funcția de predicat simplu, exprimat, zicem noi, printr-o formă analitică a categoriei stării, așa cum sînt perfectul compus, viitorul indicativului etc.

Este iarnă. E frig și vînt.

§ 41. V. Anumite părți de vorbire s-au izolat, desprinzîndu-se de familiile lor de proveniență și au trecut sau trec, pierzîndu-și vechea lor valoare de substantive, adjective, adverbe, participii, la o nouă calitate morfologică *categoria stării*. Ele îndeplinesc condițiile enumerate mai sus. Dacă în limba rusă categoria stării cuprinde mai ales foste adjective scurte și adverbe în -o, în limba română substantivele sînt cele care trec în chip mai frecvent în categoria stării.

Am putea schematiza deci fenomenele acestea de trecere astfel:

§ 42. Categoria stării este omonimă cu alte părți de vorbire, dar nu poate fi confundată cu ele.

E rece aici. E rece = categoria stării exprimă starea statică, nu se supune regulilor acordului, este deci invariabilă, joacă rolul numai de predicat.

E bine în grădină.

E bine = categoria stării cu toate însușirile ce o caracterizează.

M-a primit *rece*. Rece = adverb de mod, pe lângă verbul *a primi*, avînd funcția de circumstanțial de mod; m-a primit, cum? = rece.

Mă simt *bine*. Bine = adverb de mod pe lângă verbul *mă simt*, avînd funcția de circumstanțial de mod; mă simt cum? = bine.

Soba este *rece*. Rece = adjectiv calificativ, avînd o singură formă, aceea de nominativ singular pentru toate genurile.

Binele nu trebuie uitat. Substantiv, articulat, masculin, nominativ. Singular tantum. Joacă rol de subiect.

E lumină încă. E lumină = categoria stării cu toate însușirile ce-i sînt proprii.

Lumina zilei este plăcută. Culoarea *luminii* este aurie. *Luminii* este substantiv de genul feminin la cazul genitiv, jucînd rolul de atribut pe lângă substantivul-subiect *culoarea*; este flexibil: variază în caz și număr.

§ 43. Înțelegem să grupăm cuvintele acestei părți, ca și pe cele ruse, după cele ce exprimă și după origine.

I. *Cele ce exprimă starea psihologică* — separat după părțile de vorbire din care provin:

- a) foste substantive,
- b) foste adjective,
- c) foste participii,
- d) foste adverbe.

II. *Cele ce exprimă starea fizică sînt:*

- a) foste substantive,
- b) foste adjective,
- c) foste adverbe.

III. *Cele ce exprimă starea atmosferică:*

- a) foste substantive,
- b) foste adjective,
- c) foste participii.

IV. *Cele ce exprimă situația înconjurătoare:*

- a) foste substantive,
- b) foste adjective,

V. *Cele ce exprimă circumstanțe:*

- a) foste substantive,
- b) foste adverbe.

VI. *Cele ce exprimă rezultatul unei activități și provin din foste participii trecute*, avînd ca sinonime expresii reflexive impersonale: *este interzis* sau *se interzice*.

VII. *Cuvinte ce exprimă o nuanță modală.*

I. Starea psihologică.

a) 1. <i>foște substantive</i>	b) <i>foște adjective</i>	c) <i>foște participii</i>	d) <i>foște adverbe</i>
Mi-e ciudă	E amar	Este plăcut	mi-e bine
Mi-e dor	E caraghios	Este neplăcut	etc.
Mi-e frică	E chinuitor	etc.	
Mi-e greață	E dureros		
Mi-e groază	E greu		
Mi-e lene	E îngrozitor		
Mi-e milă	E trist		
Mi-e scîrbă	E urît să sau a		
Mi-e rușine	etc.		
etc.			
E un calvar			
E un chin			
E o grozăvie			
E o infamie			
E păcat etc.			

II. Starea fizică.

a) <i>foște substantive</i>	b) <i>foște adjective</i>	c) <i>foște adverbe</i>
Mi-e foame	Mi-e ușor	Mi-e bine
Mi-e greață	Mi-e cald	etc.
Mi-e rău	Mi-e greu	
Mi-e sete	etc.	
Mi-e somn		
Mi-e frig		
etc.		

III. Starea atmosferică.

a) <i>foște substantive</i>	b) <i>foște adjective</i>	c) <i>foște participii</i>
E arșiță	E cald	E posomorît
E ceață	E rece	etc.
E ger	E senin	
E înăbușeală	etc.	
E întuneric		
E liniște		
E lumină		
E lună ¹		
E nour		
E a ploaie ²		
E răcoare		
E soare ³		
E viitor		
E vijelie		
E vînt		
etc.		

IV. Situația înconjurătoare.

a) <i>foște substantive</i>	b) <i>foște adjective</i>	c) <i>foște participii</i>
E liniște	E comod	Este aranjat
E noroi	E confortabil	Este plăcut
E praf ¹	E înghesuitor	Este neplăcut
E pustiu	E frumos	etc.
E spațiu (urmat de un	E larg	
circumstanțial etc.)	E murdar	
etc.	E urît (urmat de un cir-	
	cumstanțial etc.)	

¹ Exemplul acesta ne-a fost sugerat de acad. E. Petrovici.² Ibidem.³ Ibidem.⁴ Ibidem.

V. *Circumstanțe*a) *foste substantive*

E amiază
E iarnă
E noapte
E primăvară
E seară
E toamnă
E vară
etc.

b) *foste adverbe*

E devreme
E în amurg
E în zori
E pe înserate
E târziu
etc.

VI. *Rezultatul unei activități și provin din foste participii.*

Este autorizat
Este interzis
Este permis
Este prescris să sau a...
etc.

VII. *Cuvinte ce exprimă o nuanță modală.*

E nevoie
Se poate
Trebuie
etc.

Este adevărat
Este imposibil
Este jenant
Este necesar
Este posibil
Este probabil
etc.

CONCLUZIE ¹

§ 44. Categoria stării atât cea rusă, cât și cea română este o parte de vorbire *analitică*, arată starea *inactivă*, este *invariabilă*, deși organic prezintă forme de *timp* și *mod* și joacă numai rolul de *predicat*.

Nu poate fi adverb, pentru că prezintă forme de timp și mod, deși are grade de comparație.

Nu întregește înțelesul unui verb.

Există adverbe ce nu pot trece niciodată în categoria stării, căci nu conțin însușiri ale stării ca *repede*, *încet*, *tare*, *moale* etc.

Este invariabilă, excepție făcând pentru cuvintele stării (§ 7).

Are grade de comparație.

Prezintă forme analitice de timp și mod cu ajutorul instrumentelor morfologice *было быдем, будь* pentru limba rusă și *este, a fost, era* etc. pentru limba română.

Poate fi impersonală sau apare cu un subiect logic la dativ, deci poate fi și unipersonală.

Poate sta pe lingă:

un circumstanțial,
un conjunctiv,
un infinitiv.

Se supune legilor recțiunii. Sintactic, joacă numai rolul de predicat și anume — de predicat simplu.

În limba rusă provine, de cele mai dese ori, dintr-un adjectiv scurt sau adverb în *-o*, iar în limba română dintr-un substantiv.

¹ Lucrarea fiind predată la tipar, nu am putut folosi tot ce a apărut ulterior în această problemă.

Nu poate fi confundată, din cauza caracteristicilor ce posedă, cu nici una din părțile de vorbire de la care provine sau cu care este omonimă.

Categoria stării arată: *a)* starea psihologică, *b)* starea fizică a omului, *c)* situația atmosferică, *d)* situația înconjurătoare, *e)* circumstanțe, *f)* rezultatul unei activități, *g)* o nuanță modală.

Prezența comunicare nu are pretenția de a fi epuizat cercetările acestei noi unități gramaticale.

КАТЕГОРИЯ СОСТОЯНИЯ—НОВАЯ ЧАСТЬ РЕЧИ В РУССКОЙ И РУМЫНСКОЙ ГРАММАТИКЕ.

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Статья содержит два раздела: 1) Категория состояния в русской грамматике. 2) Категория состояния в румынской грамматике.

В первом разделе автор статьи стремится охарактеризовать новую часть речи по русской лингвистической литературе.

Во втором разделе автор делает попытку выделить вышеуказанную румынскую языковую единицу в особую часть речи, выходя, таким образом, на основании виноградовской схемы, за пределы традиционной грамматической классификации категории слов.

Русские ученые прошлого столетия отметили существование промежуточного, между именами и глаголами, разряда спрягаемых, несклоняемых, сказуемых слов, выражающих состояние.

В 1928 году, академик Л. В. Щерба выделил вышеупомянутую единицу в отдельную часть речи. Академик В. В. Виноградов является основоположником глубокого и обстоятельного исследования русской категории состояния.

Что касается румынской категории состояния, то вопрос обстоит несколько иначе. Несмотря на существование в языке данного разряда слов, румынская грамматика не упоминает о нем. Недавно опубликованная Грамматика Академии Румынской Народной Республики отмечает только возможность применения наречий в составе предиката некоторых безличных словосочетаний, и здесь появляется наименование предикативных наречий (1, стр. 338).

Так, как ее выдвигает академик В. В. Виноградов, категория состояния выполняет все условия самостоятельной части речи. Она имеет свое значение, свои морфологические признаки, свои грамматические связи в предложении, свою синтаксическую функцию, свою словообразовательную специфику.

Русская, также как и румынская категория состояния, является неизменяемой, аналитической частью речи (при наличии формообразующих частиц *было, будет, будь* в русском языке, *este, era, fusese* и т. д. в румынском). Она имеет формы времени, наклонения, степени сравнения, играет роль простого предиката, выражает «недейственное» состояние. Она может обозначать: психическое состояние человека: *мне скучно «mi-e urît»*; физическое состояние одушевленных предметов: *мне плохо «mi-e rău»*; состояние природы *холодно «e frig»*; среды: *чисто «e curat»* и т. д.

UNE NOUVELLE PARTIE DU DISCOURS: LA CATÉGORIE EXPRIMANT L'ÉTAT DANS LES GRAMMAIRES RUSSE ET ROUMAINE

(RÉSUMÉ)

Cet article comprend deux parties. La première traite de la catégorie exprimant l'état dans la grammaire russe. La seconde parle de la catégorie exprimant l'état dans la grammaire roumaine.

Dans la première partie, on tente de tracer les caractéristiques de la nouvelle classe de mots en utilisant la bibliographie du problème.

Dans la seconde, on essaye d'assigner à cette nouvelle catégorie linguistique la place d'une partie du discours indépendante. Toujours est-il que, à l'instar du schéma vinogradovien, l'Auteur rompt avec la classification de la grammaire traditionnelle.

Les savants russes du siècle dernier signalent l'existence de certains mots prédicatifs, intermédiaires entre les noms et les verbes, mots conjugables et indéclinables qui servent à exprimer l'état.

C'est à peine en 1928 que L. V. Scerba accorde à cette unité de la langue russe droit de cité parmi les parties du discours. Toutefois c'est à V.V. Vinogradov que revient le mérite d'avoir procédé à une analyse vraiment profonde et soutenue de la catégorie russe exprimant l'état.

Quant à la même classe de mots en roumain, le problème se présente quelque peu différemment. Bien que la catégorie exprimant l'état existe dans la langue roumaine, nulle grammaire n'en signale la présence. La toute récente grammaire de l'Académie ne fait qu'indiquer (I, p. 338) l'emploi des adverbes, en tant que prédicats, dans certaines expressions impersonnelles et les appelle adverbes prédicatifs.

La catégorie exprimant l'état remplit toutes les conditions caractéristiques d'une partie du discours indépendante. Elle a un sens, des formes grammaticales, des rapports syntagmatiques, des fonctions syntaxiques et un mode de formation des mots qui lui sont propres.

Les catégories russe et roumaine exprimant l'état constituent une partie du discours invariable et analytique (les instruments grammaticaux *было, будет, будь* pour le russe; *este, era, fusese* etc., pour le roumain, y étant donnés). Elles comportent des formes de temps et de mode. Elles ont des degrés de comparaison. Elles jouent le rôle de prédicats simples. Elles expriment l'état « statique ». Elles peuvent désigner l'état psychique de quelqu'un: *мне скучно, mi-e urît*, « je m'ennuie »; l'état physique d'un être, *мне плохо, mi-e rău*, « je vais mal », la situation atmosphérique *холодно, e frig*, « il fait froid »; l'état de l'ambiance matérielle *чисто, e curat*, « c'est propre » etc.

PROBLEME DE GRAMATICĂ ȘI VOCABULAR

CÎTEVA OBSERVAȚII ASUPRA SUFIXELOR

-ator și -or / -er

DE

PETRE ALEXANDRESCU

Sufixul latin de nume de agent *-ator*¹ s-a transmis în limba română sub forma *-ător*; el servește, ca și în latină, la formarea numelor de agent derivate de la verbe de conjugarea I (de pildă: *legător*, *lucrător*, *măturător*, *purtător*, *răbdător*, *vătămător* etc.). Prin contactul cu limbile romanice occidentale și cu altele ca rusa și germana, se împrumută din aceste limbi substantive și adjective conținând sufixul *-ator* și *-or* / *-er*, cu valoare identică sau apropiată de a sufixului românesc *-ător*. Avem astfel pe de o parte *amplificator*, *bobinator*, *colaborator*, *condensator*, *dansator*, *dictator*, *donator*, *evocator*, *excavator*, *falsificator*, *galvanizator*, *inovator*, *instalator*, *inventator*, *laminator*, *liberator*, *lichidator*, *mobilizator*, *multiplicator*, *narator*, *operator*, *organizator*, *preparator*, *realizator*, *sacrificator* etc., iar pe de altă parte *acordor*, *amortizor*, *boxer*, *coafor*, *colector*, *contor*, *controlor*, *dirijor*, *dresor*, *editor*, *frezor*, *frizer*, *inspector*, *laminor*, *miner*, *planor*, *procuror*, *raportor*, *reflector*, *rezervor*, *schior*, *sufler*, *șofer*, *șomer* etc.

Numărul destul de mare al acestor cuvinte cât și importanța lor în vocabular au atras atenția asupra celor două sufixe străine care păreau a face *double emploi* cu sufixul românesc. Poziția vorbitorului român față de aceste două elemente noi a fost diferită. Primul dintre ele, sufixul *-ator*, fiind clar simțit ca sufix de nume de agent și totodată foarte apropiat ca formă de sufixul autohton *-ător*, a fost repede asimilat și folosit în derivarea de cuvinte noi. El a primit însă o valoare deosebită de aceea a sufixului *-ător*. Astfel acest sufix nu poate fi adăugat la toate temele verbale. Îl întâlnim mai întâi la cuvintele care-l conțin în limba lor de origine (*dictator*, *liberator*, *operator*, *preparator*, *realizator* etc.) și apoi la nume de agent formate de la teme verbale străine (*normator*, *planificator*, *pontator* etc.). Acesta este rolul pe care l-a primit în limba noastră: este un sufix pentru neologisme. Vorbitorul distinge, în folosirea lui *-ator*, fondul autohton al vocabularului limbii de bagajul de cuvinte noi și străine². De aceea nu întâlnim nici un exemplu în care

¹ Indicăm această formă (și nu *atorius* (-a-um) > *atoriu*, -ătoare care de fapt explică evoluția fonetică reală), deoarece pentru expunerea problemei de mai jos ne interesează sufixul ca element derivativ și nu evoluția lui fonetică.

² Cf. A. Graur, *Désinences pour mots étrangers* (« Bulletin linguistique », II, 1934, p. 238 și urm.).

sufixul *-ator* să fie adăugat la teme verbale vechi-românești¹. În schimb însă teme verbale străine, care prin unele particularități fonetice par românești, primesc sufixul *-ător* (*anunțător*, *denunțător*, *emunțător* etc. din pricina lui *ț*). De altfel în secolul trecut s-a încercat o adaptare a numelor de agent străine prin înlocuirea sufixului *-ator* cu *-ător*. Pe atunci circulau cuvinte ca *aprobător*², *caracterizător*³, *constător*, *continuător*⁴, *însiprător*,⁵ *instigător*⁶, *moralizător*⁷.

Această încercare n-a reușit, ceea ce dovedește că sufixul *-ător* este viu în limba română și are funcția sa bine definită. Unele rămășițe mai dăinuie însă, și anume la nume de agent noi cu predominantă funcțiune adjectivală (*asigurător*, *insultător*, *triumfător* etc.). Aceasta, deoarece, ca adjective, cuvintele străine sînt mai puternic încorporate în frază prin acord și astfel mai ușor și mai repede asimilate cu cuvintele autohtone, primind ca și acestea sufixul de nume de agent *-ător*. Cu excepția, deci, a acestor cîteva cazuri, *-ator* rămîne sufixul consacrat numai temelor verbale străine, ceea ce demonstrează cu prisosință simțul etimologic activ al limbii romîne.

Sufixul de origine franceză *-or/-er* (din fr. *-eur*) a fost acceptat mai greu în limbă decît *-ator*. El se menține la acele cuvinte care au o sonoritate total străină, în special franceză (*schior*, *șofer*, *șomer*) sau la cuvinte care din momentul introducerii lor au avut o largă circulație (*coafor*, *dirijor*, *regizor*). Sufixul acesta nu este productiv în limba romînă. În afara cuvintelor străine primite și încetățenite în limbă în forma lor originară, el nu este folosit în formații românești proprii. Se menține la cuvintele greu analizabile, adică acolo, unde vorbitorul nu simte sufixul separat de tema verbală (*coafor*, *schior*, *șofer*, *șomer*). Din această pricină sufixul *-or/-er* are în romînește o valoare verbală slabă. El apare în special la nume de meserii (*acordor*, *boxer*, *corector*, *dresor*, *editor*, *jongler* etc.), de instrumente (*amortizor*, *contor*, *laminor*⁸, *reflector*, *rezervor* etc.). Astfel derivația acestor cuvinte de la o temă verbală, cit și însăși valoarea lor verbală, nu mai sînt sezizate, iar ordinea lor originară de formare este la unele din ele inversată: ele nu sînt create în limba noastră de la teme verbale, ci formează ele înseși verbe. Și astfel *a boxa*, *a coafa*, *a șofa*, *a șoma*, apar după substantivele *boxer*, *coafor*, *șofer*, *șomer*.

Dacă comparăm cele două sufixe *-ator* și *-or/-er* constatăm următoarele:

-ator este clar simțit ca sufix și servește activ la formarea unor nume de agent originale. De aceea, funcțiunea lui verbală este vie, fiind aproape asimilat ca valoare cu sufixul moștenit din latină *-ător*. *-or/-er* este aproape inexistent în romînește ca sufix. Cuvintele care-l conțin par primare, adică nu li se simte clar derivația și, deci, prezența sufixului. De aceea funcțiunea lui originară de sufix de nume de agent este aproape stinsă, iar cuvintele care conțin acest sufix sînt în limba noastră substantive.

Ca urmare a acestei constatări, observăm că sufixul *-ator* tinde să ia locul sufixului *-or/-er*. Numele de agent care în limba originară conțineau sufixul acesta și a căror derivație e clară pentru vorbitorul romîn sînt refăcute cu sufixul de

¹ Dacă încercăm să formăm cuvinte nume de agent imagine de la teme verbale românești și străine, putem constata imediat precisa demarcație între *-ator* și *-ător*. De la *a se mira* - *mirător*, *a îngîna* - *îngînător*, *a schiopăla* - *șchiopătător*, pe cînd de la *a demarca* - *demarcator*, *intenta* - *întentator*, *a situa* - *situator*.

² Dicționarul Academiei, s.v.

³ I. Ionescu, *Agricultura romînă în județul Mehedinți*, București, 1868, p. 131.

⁴ Dicționarul Academiei, s.v.

⁵ V. Alecsandri, *Poezii*, București 1875, vol. III, p. 28.

⁶ I. Alexi, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Kronstadt, 1905, s.v.

⁷ F. Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-francais*, București, 1905.

⁸ În opoziție cu *laminator*, «cel care lucrează la laminor».

nume de agent pentru teme străine -ator (fr. *visiteur* > rom. *vizitator*, fr. *danseur* > rom. *dansator*, fr. *amuseur* > rom. *amuzator*, fr. *planteur* > rom. *plantator* etc.). De asemenea, la cuvinte folosite inițial cu sufixul -or/-er și cu o derivație neclară, o dată cu pătrunderea lor în vorbirea maselor, li se urmărește o derivație conformă cu tiparele limbii, și ele primesc sufixul -ator (*patinor-patinator*, *montor-montator*¹, *opresor-oprimator*²).

НЕКОТОРЫЕ УТОЧНЕНИЯ О СУФФИКСАХ. -АТОР И -ОР/-ЕР В РУМЫНСКОМ ЯЗЫКЕ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В последнее время, благодаря общению с западными романскими а также и другими языками, как русский и немецкий, наряду со словами, произведенными румынским суффиксом 1-го спряжения для названий действующего лица -ator, применяются имена существительные и прилагательные, с суффиксами -ator и -or/-er, близкими по своему значению румынскому суффиксу. Оба эти суффикса неодинаково были восприняты румынским языком. Суффикс -ator быстро национализировался с иноязычными глагольными основами для обозначения действующего лица. -ator живой суффикс, являющийся продуктивным, в новообразованиях глагольного типа. Суффикс же -or/-er малопродуктивен в румынском языке. Образования с этим суффиксом кажутся первичными. Они воспринимаются, как непроемные, следовательно, без наличия этого суффикса. Благодаря данному положению, суффикс -ator имеет тенденцию занять место суффикса -or/-er.

QUELQUES REMARQUES SUR LES SUFFIXES ROUMAINS -ATOR ET -OR/-ER DANS LA LANGUE ROUMAINE

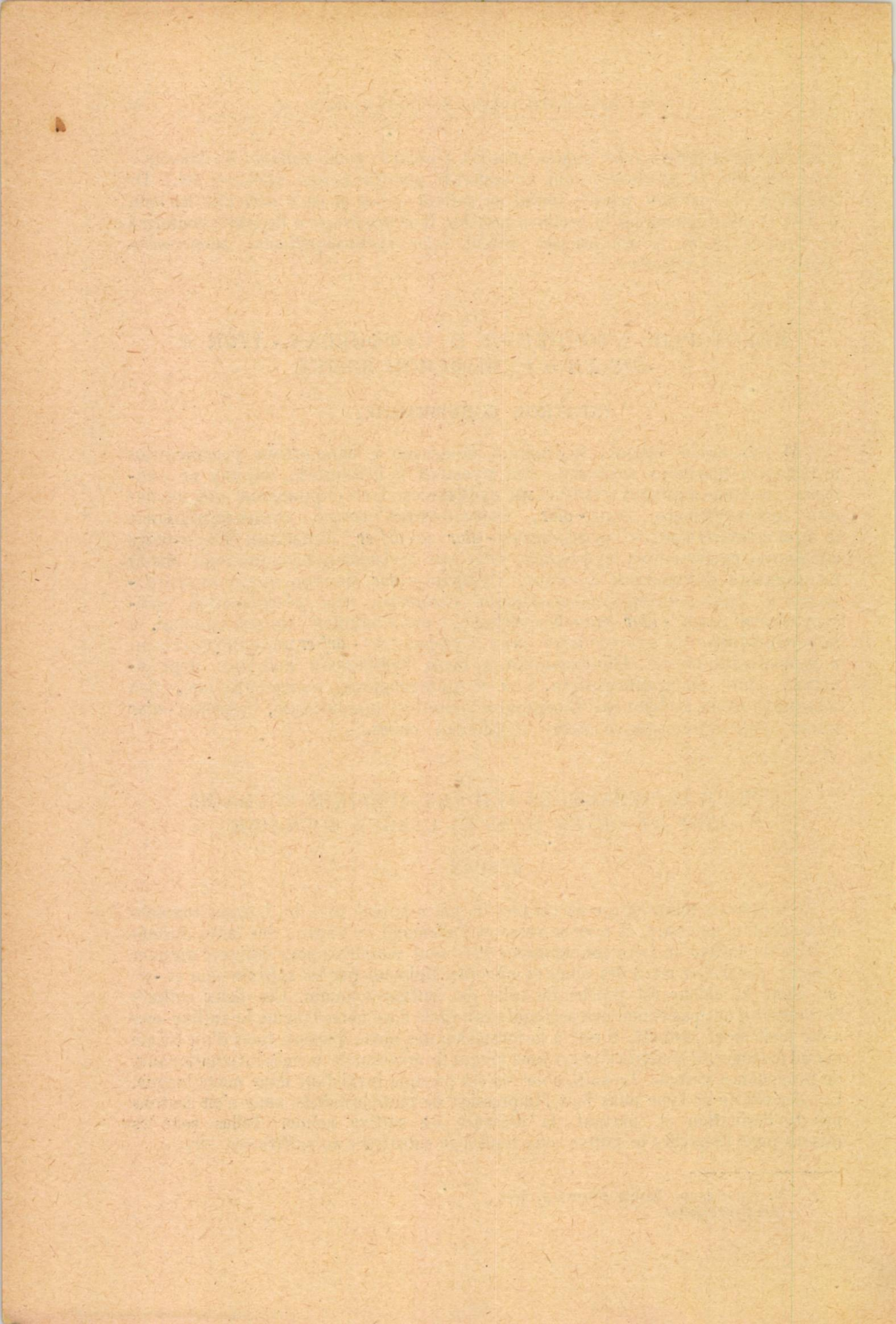
RÉSUMÉ

Ces derniers temps, grâce au contact de notre langue avec les langues romanes d'Occident, d'une part, et avec le russe et l'allemand de l'autre, des mots, formés à l'aide du suffixe de I-ère conjugaison -ator, sont employés pour désigner un nom d'agent, parallèlement, à des noms et adjectifs, finissant par les suffixes -ator et -or/-er, dont la valeur est proche de celle du suffixe roumain. Ces deux suffixes étrangers n'ont pas connu une acclimatation égale dans notre langue. Le suffixe -ator a été facilement assimilé. Il sert à la formation des noms d'agent, issus d'un thème verbal étranger. Il constitue un système vivant de création de termes internationaux, de provenance verbale. Le suffixe -or/-er est presque inexistant dans notre langue. Les dérivés de ce type nous font l'impression de mots primitifs, nous n'en sentons pas la dérivation et, partant, la présence du suffixe même. Telles sont les raisons pour lesquelles le suffixe -ator tend à se substituer au suffixe -or/-er.

¹ M. Sadoveanu, Mitrea Cocor, p. 153.

² Auzit ocazional.

PROBLEME DE GRAMATICĂ ȘI VOCABULAR

PĂRERILE LUI BARBU DELAVRANCEA DESPRE
LIMBĂ ȘI STIL

DE

AL. NICULESCU

Activitatea lui Barbu Ștefănescu Delavrancea se desfășoară în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea într-o perioadă de timp plină de frământări sociale și politice.

În această epocă, ca o consecință a inegalei dezvoltări economice a țării noastre în care industria și comerțul creșteau mult mai rapid decât agricultura iese la iveală o serie de grave realități sociale. În primul rînd apare « chestiunea țărănească ». Situația grea a țăranimii lipsite de pămînt face să izbucnească o serie de răscoale țărănești. Aceste agitații se intensifică în 1888 și în anii următori, ducînd la represiuni sîngeroase din partea guvernanților, și culminează în marea răscoală din 1907, ce a dovedit o dată mai mult, prin amploarea ei, că țăranimea este o forță de care trebuie să se țină seama în organizarea socială și politică a Romîniei. Chestiunea țărănească devine astfel una din problemele importante în viața politică a țării.

În lupta lor pentru pămînt și pentru o viață mai bună, țăranii primesc sprijinul muncitorimii care, în aceeași vreme, începe să se afirme din ce în ce mai activ. Organizarea mișcării muncitorești, întemeierea Partidului social-democrat al muncitorilor din Romînia (1893), congresele, întrunirile politice și manifestațiile de 1 Mai și mai ales organele de presă socialiste ajută la răspîndirea ideilor democratice în cercurile largi ale publicului din toate straturile sociale.

Această orientare democratică se face simțită și în domeniul literaturii și artei. La sfîrșitul secolului al XIX-lea apar o serie de ziare și reviste în care sînt sprijinite revendicările țărănești și muncitorești. Dintre acestea trebuie amintite în primul rînd: « Contemporanul », « Revista socială », « Literatură și știință », « Evenimentul literar », « Lumea nouă », și apoi « Revista nouă », « Lupta literară », « Viața » « Vatra », — care reușesc să adune în jurul lor pe unii dintre cei mai buni scriitori ai vremii. Dragostea față de popor, înțelegerea realităților sociale ale vremii, lupta pentru realizarea unor înalte idei patriotice alătură pe același drum grupul de la « Contemporanul » în frunte cu C. Dobrogeanu-Gherea, și pe B. P. Hasdeu, Al. Vlahuță și B. Delavrancea, I. L. Caragiale, G. Coșbuc și I. Slavici. În această ambianță politică și culturală, activitatea multiplă a lui Barbu Delavrancea, desfășurată în mai multe direcții, ca scriitor, avocat și om politic, are încă de la începutul ei o orientare democratică evidentă. Fiul căruțașului din Delea Nouă, trecut prin școala domnească a lui Domnu' Vucea, bursier în liceul Sava unde purta « chipiul

guvernului și tunică roasă în coate»¹ și licențiat în drept la Paris se dovedește a fi animat încă din tinerețe de nobile sentimente patriotice și sociale: « În cea mai cumplită îndoială, atunci când ca mulțumire curat egoistă m-aș simți nimicit, totuși, idealul de țară, de colectivitate, de năzuință socială, de luptă pentru binele comun, de mândrie națională, acest ideal îl simt cum mă deșteaptă, mă ațită, mă aprinde, mă scoate din toate nevoile și dezgustul ce-mi primejduiește viața individuală »².

Cu astfel de idei își începe Delavrancea activitatea sa publicistică și literară. Deși începe să scrie cu mulți ani înainte publicând versuri încă din 1876 și 1877³, Delavrancea devine cunoscut prin activitatea sa la ziarul « România liberă », mai ales între anii 1881—1884. Aci publică el, mai întâi sub diverse pseudonime și apoi sub numele Barbu Ștefănescu Dela Vrancea, o serie de corespondențe din Paris, amintiri din Italia, cronicile muzicale și teatrale, poezii, schițe, recenzii asupra unor lucrări de drept, articole politice și polemice, cronicile judiciare și chiar simple note informative. În coloanele acestui ziar, el atacă violent societatea aristocrată a timpului său, « lumea de viță înaltă ». Într-o serie de cronicile asupra balului dat « pentru săraci », la 15 februarie 1881, la Teatrul Național⁴, Delavrancea dezvăluie preocupările și interesele egoiste ale claselor de sus: « Nici chindia, nici straietele naționale nu ascund desăvârșita lipsă a iubirii de patrie »⁵. Balul este « un bilci neînsușit »⁶, « sinteza societății noastre: o babilonie completă »⁷. Revoltat împotriva orînduirii sociale din vremea sa, el denunță cu o patetică virulență demagogia potențailor zilei: « ce vede lumea în faptele atîtor oameni publici? Minciună! Ce vede lumea în atît devotament afișat? Minciună! Ce vede în legi? Minciună! »⁷.

Ideile sale democratice îl apropie pe Delavrancea de cercurile socialiste ale vremii. El ia parte la banchetul Cereului de studii sociale din București pentru sărbătorirea Comunei din Paris (7 martie 1885) și publică în ziarul « Drepturile omului » din 1 februarie 1885 schița « Sorcova ». Scriitorul se bucură de simpatia cercurilor socialiste. În « Drepturile omului » i se face o prezentare semnată de G. Frunză, din care reiese că Delavrancea era destul de cunoscut și iubit: « Deși nu este socialist, este unul din oamenii cei mai simpatici »⁸. El publică în același an primul său volum de scrieri literare, « Sultănica », care îl consacră printre prozatorii de talent ai vremii. În acest fel numele lui Barbu Ștefănescu Delavrancea începe să cîștige popularitate.

Aceasta îl determină pe Alex. Balș și N. Filipescu să încredințeze tînărului publicist în noiembrie 1885, redacția gazetei « Epoca », care devine mai tîrziu organul central al conservatorilor. La « Epoca » lucrează Delavrancea pînă în ianuarie 1886, scriind articole politice cu preocupări legate de problema țărănească, care porneau de la constatarea că « existența noastră este legată de brazdă, de mulțimea de jos, de cultivatori »⁹. « Începusem a susține că politica cea mare a tinerelor generațiuni nu poate fi decît ridicarea populațiunii rurale »¹⁰ spune el mai tîrziu cu ocazia unui discurs în parlament. Aceste idei îl pun însă în conflict cu conservatorii,

¹ E. Milicescu, Delavrancea. Ed. Cugetarea, p. 37.

² Ibidem p. 48.

³ I. Șiadbei, Delavrancea versificator, în « Făt-Frumos », I, 1926, nr. 6 p. 185.

⁴ « România liberă », V, 1881, m. 1110—1112.

⁵ Ibidem, nr. 1111.

⁶ Ibidem, nr. 1110.

⁷ Ibidem, nr. 1112.

⁸ « Drepturile omului », I, 1885, nr. 114.

⁹ « Epoca », I, 1885, nr. 16.

¹⁰ « Voința națională » XII, 1895, nr. 3072.

și îl silesc să se retragă de la conducere. Este evidentă nepotrivirea dintre părerile lui și vederile conservatorilor în chestiunea țărănească: « Eu dam într-una cu țăranii și lor le ardea de altceva »¹.

Îndepărtat de conservatori, el se retrage temporar din luptele politice. Între 1886—1887 colaborează intens la « *Romînul* » lui Vintilă C.A. Rosetti cu lucrări literare, cronici și articole de critică. În această perioadă, Delavrancea formulează pentru prima oară în mod public, principiile estetice care stau la baza creației sale. El arată necesitatea unui contact direct între literatura cultă și producțiile populare: « Noi, unii... sîntem adine convinși că renașterea literară pornește de la popor, de la mulțimea care povestește și cîntă de atîtea veacuri fără a-și slei izvorul nesecat de frumusețe eternă »².

Pentru a-și susține aceste idei literare, politice și sociale, Delavrancea scoate în 1887 revista « *Lupta literară* », în care, în opoziție cu Junimea, se declară împotriva celor ce caută cu orice preț influențe străine în literatură: « Arta importată de peste graniță, de la un popor cu alte moravuri, cu alt temperament, de altă rasă, supus altor împrejurări de viață și de dezvoltare se aseamănă cu un portocal frumos al cărui răsad l-ai aduce din Smirna și l-ai planta în grîul Carpaților pentru ca să se degenereze și să se pipernicească »³. El condamnă poeziile izolate de viața poporului român ale lui Carol Scrob, Matilda Cugler-Poni, Th. Serbănescu și Veronica Micle, pe care T. Maiorescu le apropiase de poeziile lui Lenau și Heine. De pe pozițiile artei « smulse din inima poporului » revista lui Delavrancea, prin condeiul directorului ei, atacă probleme literare și stilistice cu scopul de a scoate în evidență rolul covârșitor al poporului în îmbogățirea și dezvoltarea literaturii romîne. « Pretutindeni unde și-a amestecat mintea acest popor viu, a știut să-și întrupeze gîndirea cu mult mai bine și mai pre sus decît au făcut-o faimoșii renăscători ai literaturii romînești »⁴.

Activitatea politică a lui B. Delavrancea reîncepe în 1888, cînd, atras de legături de familie sau de prietenie, dar mai ales silit de nevoile materiale, intră în redacția ziarului « *Democrația* » și se înscrie în partidul marelui finanțer burghez, partidul liberal. Fiind în opoziție, liberalii criticau sistemul social feudal susținut de conservatori. Această situație oferă lui Delavrancea prilejul de a-și exprima revolta față de orînduirea socială și politică a Romîniei și de a-și dezvolta ideile sale democratice, apărînd cu căldură pe țăranii și lovind crunt în boieri și în moșieri — nu fără a depăși uneori limitele principiale permise de partidul său. O bună parte dintre articolele politice din « *Democrația* », sînt îndreptate împotriva boierilor care « își numără cu mîndrie nemernică spițele neamului »⁵. Constatarea că între aceștia și cei « ieșiți de la coarnele plugului » este « o prăpastie naturală » ce « se lărgește și se adîncește neconștient » îl face să recurgă la diatribe pline de furie care ne amintesc de « *Serisorile* » lui M. Eminescu: « Ignoranți, nemiloși, fără de lege, fără de moravuri, înstrăinați printr-o cultură pripită, crîmpeiată și adunată de prin cafenelele și lupanarele occidentului, ei cad asupra poporului nostru ca un nor de lăcuste care vor să-și îmbeuizeze pîntecele, ca o haită de lupi care se năpustesc ca să sfîșie, ca niște cucuritori care vor să împileze pe cei umili, pe cei mici, pe cei care ș-au păstrat cu sfințenie limba și legea și moșia. Moșia lor — sînt moșiile lor, iar nu țara. Limba lor — sînt limbile străine pe care le bolborosesc la mesele, la balurile și la seratele lor.

¹ « *Voința națională* », XII, 1895, nr. 3072.

² « *Romînul* », XXXI, 15 iulie 1887.

³ « *Lupta literară* », I, 1, p. 11.

⁴ « *Lupta literară* », I, 2, p. 22.

⁵ « *Democrația* », I, 1888 nr. 2.

Legea lor este dreptul pumnului »¹. Aceștia sînt « ciocoi noi », « desprețuitorii neamului »². Dar « Democrația » încetează să apară în martie 1890 și Delavrancea ajunge astfel redactorul celui mai însemnat ziar liberal « Voința națională », unde lucrează pînă în 1897. Și aici pînă ziaristului dezlănțuie atacuri vehemente împotriva boierilor. Ura lui era alimentată acum și de contactul cu ideile lui B. P. Hasdeu sub direcția căruia intrase în redacția « Revistei noi ».

În « Voința națională » el scrie o serie de articole ale căror titluri vorbesc de la sine: « Ciociul »³, « Minciuni ciocoiești »⁴, « Filozofie boierească »⁵, « Ciocoi și țărani »⁶, « Pomană boierească »⁷, Delavrancea ține să sublinieze opoziția dintre boieri și țărani: « Nimic, absolut nimic de comun nu există între boierii get-beget și un țopîrlan »⁷. El arată că boierii sînt înstrăinați de poporul român: « Ce-ați învățat boierule și unde ați învățat pentru a ne cunoaște pe noi, în firea, în graiul și nevoile noastre? Cu o doică unguroaică, cu o madamă nemțoaică sau franțuzoaică, cu un pedagog străin și ciripind limbi, altele decît cea romînească, și de la 18 ani trimis la Paris la Berlin sau mai știe Dumnezeu pe unde, cum o să ne cunoști boierule, ba nu zău, spune și d-ta !... Te-ai întors de ieri, d-alaltăieri, din petrecerile capitalelor mari în capitala țării — și ajuns aci, ce mi-ai făcut? Plimbări, băuturi, mîncare, teatru, cluburi, cafenele, cum ziceți d-voastră « intrigi amoroase », trai, nu glumă, pe bani gata, de la părinți, de la neamuri, sau *de la noi*, din haznaua vistieriei. Din toate acestea nu ai și nu aveți de unde a ne cunoaște, a ne înțelege și a vă da seama de datoriile voastre față de noi și de drepturile noastre față de voi »⁸. Ei disprețuiesc poporul și îl exploatează nemilos: « Boierul nu cunoaște altă limbă decît pe cea franceză, el nu se servește de altă limbă decît de cea franceză, nu citește decît cărți franțuzești; cu greu boierul catadixește să vorbească romînește și atunci cînd o face, o face de nevoie și cu scîrbă ca și cum s-ar servi de un dialect înjositor. De aceea și mulți lorzi d-ai noștri pentru a nu fi nevoiți să vorbească limba moșicilor ș-au adus și servitori din Franța. Boierul știe uneori cum vorbește și ce datine au țărani în Normandia, dar nu va ști nici limba, nici cîntecele, nici poveștile țărănilor noștri. El va cunoaște în perfecție și adeseori pe dinafară pe Piron, pe Armand Silvestre și, în genere, literatura pornografică a Franței, dar deabia dacă va fi auzit de marii noștri scriitori, de Bălcescu, de Alecsandri, de Eminescu... Ce ar putea fi comun între un mojie de la țară care se îmbracă cu suman și cu opinci, care vorbește o limbă neînțeleasă la Bignon și gentlemanul care umblă cu cipici de lac și care e în secretul celui mai pur jargon parizian. Țăranul în mintea acestor gentlemen este un simplu instrument de muncă, cum e negrul din Africa pentru englezi, ori malgasul din Madagascar pentru hovași. Țăranul e bun să plătească dări cît mai multe pentru ca din produsul lor să se poată crea cît se poate mai multe slujbe pentru boierii și coco-nașii scăpătați ori ruinați la cărți și în petreceri; țăranul e bun să muncească pentru ca boierul să fie dispensat de a munci »⁹.

În « Voința națională », Delavrancea sprijină răscoalele țărănilor¹⁰ pe care le socotește o urmare directă și îndreptățită a vieții lor nenorocite, condamînd

¹ « Democrația », I, 1888 nr. 2.

² Ibidem, nr. 160.

³ « Voința națională », IX, 1892, nr. 2176.

⁴ Ibidem, nr. 2174.

⁵ Ibidem, VIII, 1891, nr. 2058.

⁶ Ibidem, X, 1893, nr. 2466.

⁷ Ibidem, XI, 1894, nr. 3002.

⁸ Ibidem, X, 1893, nr. 2702.

⁹ Ibidem, XI, 1894, nr. 3002.

¹⁰ Ibidem, VIII, 1891, nr. 2083.

represaliile armate ale guvernanților. El serie numeroase articole (« Țăranii »¹ « Țăranii și legile făgăduite »², « Țăranii și boierii »³, « Țăranii și ciocoi »⁴, « La coarnele plugului »⁵ « Ce faceți cu țăranii? »⁶) în care atrage atenția asupra gravității chestiunii țăărănești. În numele țăranilor el se adresează regelui într-un curajos articol intitulat « Sire »⁷ și semnat « Un țăran » înfățișându-i suferințele lor sub exploatarea boierească și arătând responsabilitatea monarhiei față de această situație.

Asemenea convingeri îl fac să atace monarhia, pe care o socotea vinovată de starea de lucruri din țara noastră. În paginile « Voinței naționale », el publică mai multe articole în care acuză pe rege că rămîne nepăsător în fața nevoilor țării. Apostrofele sînt cîteodată de-a dreptul amenințătoare: « Țara pierde de tătari și... în palat se joacă menuetul și pavana. Să nu ajungă țara la chef și la danț că nu va fi bine. Ea joacă altfel menuetul »⁸. Dintre cele mai drastice articole trebuie să menționăm seria « Coroana »⁹, « Coroana și providența »¹⁰, « Coroana și lacheii »¹¹, « Regele să-și aleagă »¹² etc. Sînt cunoscute de asemenea atacurile la adresa reginei Elisabeta, care, încercînd să dramatizeze legenda « Meșterul Manole » a falsificat figura eroilor « minunatei capodopere a poporului nostru ». Seria acestor articole se intitulează « Carmen Sylva, Neagoe Basarab și Meșterul Manole »¹³. Alt ciclu de articole de aceeași natură este provocat de nuvela « La vengeance » pe care regina o publică în revista franceză « Figaro », însoțind-o de subtitlul « Studii și moravuri romînești ». Nuvela pune într-o lumină rea pe romîni, prezentîndu-i ca pe niște oameni sîngeroși, cruzi și răzbunători. Indignat de aceste afirmații compromițătoare la adresa poporului nostru, Delavrancea serie plin de minie « Sfînta Elisabeta și Carmen Sylva »¹⁴, « Carmen Sylva, capitala și romîinii »¹⁵, « Carmen Sylva și Romînia »¹⁶, « Carmen Sylva și romîinii »¹⁷, avertizînd: « Dacă Carmen Sylva n-ar fi regină, femeie și bolnavă, răspunsul la o asemenea insultă adusă romînilor ar fi fost cu totul de altă natură și de altă extensiune »¹⁸.

Ideile pe care le susține cu îndrîjire fac și mai cunoscut pe îndrăznețul ziarist. El începe să se afirme și în alte domenii de activitate. Orator de mare talent, Delavrancea ține o serie de conferințe în fața unor săli care « gemeau de lume »¹⁹ și vorbește la întrunirile politice liberale. În urma acestor manifestări, convenindu-le popularitatea scriitorului, liberalii hotărăse să-l recomande pe B. Delavrancea pentru locul de deputat al colegiului II Prahova. Alegerile confirmară prestigiul de care se bucura scriitorul în rîndurile poporului. La 1 mai 1894 el fu ales în opoziție cu un număr mare de voturi împotriva candidatului guvernamental.

¹ « Voința națională », IX, 1892, nr. 2224.

² Ibidem, nr. 2225.

³ Ibidem, nr. 2231—2232.

⁴ Ibidem, nr. 2246.

⁵ Ibidem, X, 1892, nr. 2501.

⁶ Ibidem, nr. 2725.

⁷ Ibidem nr. 2698.

⁸ Ibidem, XI, 1894, nr. 2780.

⁹ Ibidem, IX, 1892, nr. 2198—2803.

¹⁰ Ibidem, nr. 2206.

¹¹ Ibidem, nr. 2210.

¹² Ibidem, XI, 1894, nr. 2770.

¹³ Ibidem, VIII, 1891, nr. 1888—1891.

¹⁴ Ibidem, IX, 1892, nr. 2252.

¹⁵ Ibidem, nr. 2253, 2255.

¹⁶ Ibidem, nr. 2258.

¹⁷ Ibidem, IX, 1892, nr. 2259, 2262.

¹⁸ Ibidem, nr. 2253.

¹⁹ « Epoca », I, 1886, nr. 116.

Această împrejurare îl aduce pe Delavrancea în Parlament. Aici Delavrancea nu uită că este chemat să reprezinte un popor format în marea lui majoritate din țărani, care trăiesc în mizerie, exploatați, lipsiți de drepturi politice, îndepărtați de la lumina culturii. În primul său discurs în parlament, Delavrancea arată că va vorbi « în numele durerilor unui popor nefericit », cerînd iertare « dacă voi apărea... cu tonul, cu gesturile și cu spiritul aspru al țăranului de la Dunăre »¹. Pentru că declarațiile sale stîrniseră nedumerire și risete, el continuă « puteți să rîdeți d-voastră de pe banca ministerială... acesta este titlul meu de noblețe; aș vrea să-l văd pe al d-voastră »². Contestîndu-i-se originea țărănească prin aluzii discrete la mahalaua Delea Nouă, deputatul face în alt discurs, la 9 decembrie 1894, declarații autobiografice: « Am dreptul și onoarea a vă spune: da, sînt țăran. Părintele meu n-a fost nici boier, nici negustor, ci țăran clăcaș, improprietărit la 64... eu, din familia mea, m-am născut în București, ceilalți s-au născut la țară. Sînt și sîntem prima generație a neamului care a învățat carte. În satul Sohat veți găsi pe unchii mei pe verii mei primari, pe veri de-al doilea și pe toate rudele și nemeniile noastre toți țărani foști clăcași și însurăței improprietăriți »³. Afirmînd cu mîndrie de la tribuna parlamentului drepturile istorice ale celor mulți, Delavrancea se identifică cu viața de veacuri a poporului român: « Numele strămoșilor mei nu-l va întîlni nimeni în cronicile romînilor, dar oasele lor zac în pămîntul Romîniei »⁴.

În Cameră, Barbu Delavrancea are o activitate bogată. El rostește o serie de discursuri cu privire la problemele politice și economice ale vremii. De asemenea, el ia cuvîntul și în chestiuni culturale. În ședința Camerii din 17 martie 1895, Delavrancea interpelează guvernul conservator: « Ce ați făcut pentru poezia, muzica și pentru arhitectura poporului român? »⁵ și cere drepturi largi la învățătura pentru toți fiii poporului: « Vă rog, în numele celor ce n-au mijloace multe de a pătrunde, să măriți numărul elevilor în cursul inferior al liceului »⁶.

Activitatea politică militantă îl îndepărtează pe Delavrancea de celelalte preocupări. Lucrările literare încep să se rărească, iar colaborările la « Revista nouă » și « Viața » se împuținează. Scriitorul este copleșit de sarcinile pe care le are. La 21 iunie 1895 el scrie lui Vlahuță: « Sînt al oricui; al partidului, al țării, al amicilor, al inamicilor (da, al unora), al chestiei naționale, al presei, al școalelor, al dracului chiar, dar nu sînt deloc al soției și al copiilor mei »⁷.

Nici activitatea politică, în care se lăsase antrenat la început, împins de nevoi materiale și mai tîrziu încrezător că servește astfel « binele comun al colectivității », nu îl mulțumește pe scriitor. Buna lui credință este înșelată chiar de organele conducătoare ale partidului din care făcea parte. Guvernarea liberalilor, care începe în 1895, călcînd în picioare principiile în numele cărora luptase și scriitorul în opoziție, îl îndepărtează pe Delavrancea de acest partid. Deși este ales în același an deputat guvernamental, el critică vehement guvernul liberal în legătură cu o serie de măsuri luate în detrimentul romînilor din Transilvania și în legătură cu reprimarea răscoalelor țărănești din 1896 și 1899⁸. Ca urmare a acestei situații

¹ « Voința națională », XI, 1894, nr. 3010.

² Ibidem.

³ Ibidem nr. 3029.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, XII, 1895, nr. 3101.

⁶ E. Milicescu, op. cit., p. 94.

⁷ Fragment dintr-o scrisoare inedită.

⁸ « Ați reînviat scenele invaziilor tătărești. Ați dat foc locuințelor clădite pe pămîntul ce nu era al țăranilor. Și acum simt adînc fiorul ce l-am simțit atunci cînd s-a înăbușit în sînge revolta din satele noastre » (E. Milicescu, op. cit., p. 153).

Delavrancea atacă puternic în parlament pe șeful liberalilor D. A. Sturza, demisionează de la « Voința națională »¹ și se retrage din parlament în 1899².

Plecarea din partidul liberal marchează o nouă etapă a activității lui Delavrancea, dezamăgit de turpitudinea politicii unor partide cu scopuri mult mai mici decât marile sale idealuri. El nu abandonează însă lupta, ci caută forme noi de afirmare a convingerilor sale politice. După ce rătăcește un timp în gruparea lui P. S. Aurelian, care nu-l satisface, fiind un partid prea tânăr și prea izolat pentru a putea îndeplini năzuințele sale, Delavrancea se înscrie la conservatori convins că poziția solidă a acestui partid în structura politică a țării îi va asigura posibilitatea de a continua activitatea cu mai multă eficacitate. Vană iluzie ! Conservatorii, uitînd atacurile de odinioară și divergențele de opinii, îl primesc bucuroși căutînd să-i fie pe plac, pentru că numele lui Delavrancea, cunoscut în toate straturile sociale, le putea aduce un mare număr de voturi. Ei îl numesc primar al capitalei în iunie 1899, îi acordă mandatul de deputat în același an și votează în anul următor legea pentru sprijinirea materială a școlilor românești din Transilvania, pentru care Delavrancea intrase în conflict cu liberalii. Scriitorul ajunge treptat deputat de Vaslui, de Putna și de Mehedinți apoi, în sfîrșit, senator și ministru. Cu toate acestea, divergențele de opinii dintre el și conservatori n-au putut fi înlăturate. Contemporanii lui nu-și ascundeau surprinderea. « Cineva cunoscut din Iași își exprima mirarea cum de se poate acomoda în partidul conservator un temperament atît de democratic ca al domnului Delavrancea » scrie P. V. Haneș într-un articol publicat în « Viața nouă »³. I. L. Caragiale îl certa într-o scrisoare din 1907, invîtîndu-l să părăsească pe conservatori, accentuînd nepotrivirea dintre principiile democratice ale lui Delavrancea și caracterul feudal al partidului în care figura: « Părăsește clanul feudal. Lasă-te de castele medievale. Leapădă-te de junkeri. Dă-ți demisia din Cameră... »⁴. Alții încearcă să scuze oscilațiile lui politice fie prin « firea lui impresionabilă de artist », fie prin « lipsa simțului politic ». Delavrancea « deși a făcut politică... nu a fost om politic », scrie C. Bacalbașa⁵.

În aceste împrejurări trebuie subliniat cu tărie că apartenența lui Delavrancea la partidul conservator al cărui caracter retrograd era bine cunoscut, nu l-a împiedicat pe scriitor să continue activitatea democratică. Este deosebit de semnificativ faptul că în 1907 el aprobă cu entuziasm, lucrarea lui I. L. Caragiale « 1907 din primăvară pînă în toamnă »: « Am citit marile tablouri: cauza răscoalelor țărănești. Minune !... Așa este adevărul. Superficialitate culturală. Închirierea puterii, partide de jecmăneală »⁶. Delavrancea laudă această lucrare în repetate rînduri. La 25 noiembrie 1907 scrie: « Broșura ta « 1907 » să vinde pe capete. Publicul e pentru. Politicienii contra. Oh! cîtă dreptate ai »⁷. La 8 decembrie, continuă: « Desigur, « 1907 » al tău e o minune ca adevăr, ca artă, ca sentiment, ca judecată. Ai zugrăvit un tablou de mare maestru. Jocul infect al partidelor pe d-asupra țării și în detrimentul țării »⁸.

Scriitorul își dă seama acum de adevărul « jocului infect » al partidelor politice, la care participase într-o oarecare măsură și el. Spre deosebire de politicienii de profesie, Delavrancea era sincer și cinstit în acțiunile sale căutînd să folosească

¹ C. Bacalbașa, Bucureștii de altă dată vol. II, p. 229.

² Dezbaterile adunării deputaților, 1898—1899, p. 1188.

³ B. Delavrancea, portretist literar, « Viața nouă », III, 1907, nr. 18, p. 399 și urm.

⁴ Șerban Cioculescu, Viața lui I.L. Caragiale, Fundația pentru literatură și artă, p. 299.

⁵ C. Bacalbașa, Delavrancea, om politic, « Cele trei Crișuri », XIV, 1933, p. 110 și urm.

⁶ Ș. Cioculescu, op. cit., p. 291—292.

⁷ Ibidem, p. 294.

⁸ Ibidem, p. 295.

posibilitățile deschise de cariera politică pentru a rezolva problemele sociale și naționale ale epocii. Iată de ce îl găsim chiar în cadrul partidului conservator, susținând împrăștierea țăranilor. El socotește că « problema țăranilor... trece peste cercul economic și se ridică la importanța și gravitatea unei chestiuni naționale »¹. Fiind primar al capitalei, el are ideea să construiască teatre populare și să organizeze o serie de concerte educative, preocupându-se de ridicarea nivelului de cultură al oamenilor simpli și al muncitorilor. Ministru în guvernul P.P. Carp, între 29 decembrie 1910 și 28 martie 1911, la departamentul lucrărilor publice, el se îngrijește de mărirea salariului mecanicilor ceferiști, declarând că are « și milă și respect pentru oamenii care muncesc »². Toate aceste fapte dovedesc că scriitorul nu și-a schimbat atitudinea sa democratică după înscrierea în partidul conservator.

Contactul îndelungat cu conservatorii nu a rămas totuși fără urmări și ar fi greșit să credem că Delavrancea nu a suferit influența ideologică a partidului din care făcea parte. El se depărtează din ce în ce mai mult de problemele sociale, dedicându-se mai pasionat chestiunii naționale. Delavrancea rostește cuvântări în care sprijină lupta de eliberare națională a rominilor din Transilvania, iar în 1915 militează pentru intrarea în război alături de Franța și de Antantă. În același timp, pe tărîm social, avîntatul apărător de altădată al răscoalelor țăărănești devine acum partizanul revoluției lente pe care o socotește, în spirit conservator, « firescul drum spre propășire continuă »³.

Influența partidului retrograd din care făcea parte se manifestă și în activitatea literară a lui Delavrancea din această perioadă. Scriitorul care la începutul carierei sale beletristice se ridica împotriva societății vremii sale pentru că « mi-a sugrumat în mine orice iluzie » și înfiera « veacul cămătarilor în care simțirea nu are valoare dacă nu produce bani calzi »⁴, își atenuază treptat atitudinea protestatară și se îndreaptă spre o literatură preocupată să reflecte probleme psihologice complicate sau aspecte puțin esențiale ale vieții. De acest fel sînt lucrările de proză (« Boaca și Onea », « Stăpînea odată ») ca și unele piese de teatru (« A doua conștiință », « Irinel »).

Totuși în această perioadă, Delavrancea scrie și o serie de lucrări valoroase: « Hagi Tudose » (1912), dramatizarea nuvelei cu același nume și ciclul de drame istorice « Apus de soare », (1909), « Viforul » (1910), « Luceafărul » (1910). În piesele sale istorice, scriitorul prezintă cu căldură oameni ieșiți din mijlocul unui popor care a știut să-și apere cu eroism independența. Fie domni, fie fii de țărani, eroii acestor piese, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, pîrcălabul Arbore, clucerul Moghilă, bătrînul Hrăman, postelnicul Stefu, pescarii și ostașii își iubesc cu putere patria și se jertfesc pentru ea. Ei dovedesc că în ciuda atitudinii politice sovăelnice și uneori greșite, dragostea pentru popor a constituit specificul operei literare a lui B. Delavrancea. Iată de ce, cînd se pune în Cameră chestiunea împrăștiării țăranilor la 9 iunie 1917, Delavrancea este cel dintîi care o sprijină cu toată ardoarea. El ține atunci un impresionant discurs intitulat « Pămînt și drepturi » în care dezvăluie sensul activității sale de o jumătate de veac: « Eu nu pot să uit că sînt copilul țăranului clăcaș împrăștiat la 64. Nu pot să uit ceea ce am învățat de la cei mai mari dascăli ai mei, de la părinți: basmele, cîntecele, obiceiurile, limba, unde se găsesec bogățiile cu duiumul... în care mi-am spus durerea și dorul... Străbunii mei se pierd în haosul iobagilor, suferind cu ceilalți țărani d-o potrivă și lipsa și

¹ E. Milicescu, op. cit., p. 170.

² Ibidem, p. 112.

³ Ibidem, p. 170.

⁴ Ibidem, p. 45.

foamea și năvălirile... Eu țin la țărani din tot sufletul... și orice aş face, orice aş crede, simţ că am izvorât din pătura adîncă, din amărăciunea veacurilor, din ţără-nimea umilită şi tăcută. Aşa mă ştiu, aşa simt, aşa voi fi. Sînt din ei, sînt al lor, fără să vreau. Sînt al ţăranilor»¹.

Activitatea politică şi socială a lui B. Delavrancea are la bază dragostea profundă pentru ţărani şi pentru cei asupriţi. Originea sa ţărănească, şi convingerile democratice puternice, îl determină pe scriitor să lupte pentru a îmbunătăţi situaţia grea a acestor pături ale societăţii. Dar pentru a realiza aceste aspiraţii, el foloseşte nu numai tribuna politică, ci şi condeiul de literat. Delavrancea caută să pună în lumină contribuţia maselor populare la cultura noastră naţională. El devine astfel un pasionat cercetător al literaturii populare, în care vede o dovadă a posibilităţilor creatoare ale maselor. În această direcţie, Delavrancea ţine o serie de conferinţe în care analizează, din punct de vedere literar, «natura în poezia populară», «doina», şi «retorica poporului», căutînd a dovedi că «estetica noastră populară este la fel cu legile ei fundamentale, cu estetica operelor de cea mai înaltă cultură»². Ca şi Alecsandri care vedea în poeziile populare «revărsarea tainelor sufletului în melodii armonioase»³, Delavrancea socoteşte că din poezia populară ar putea tresări sufletul nostru evoluînd în şirul vremurilor»⁴. Delavrancea insistă îndeosebi asupra originii umile a acestor mari creaţii populare, «Cîntecele populare ale neştiutorilor de carte, ale sărmanilor, ale babelor»⁵, relevînd aspectul social al literaturii folclorice care slujeşte uneori spre a exprima revolta împotriva «ciocoilor jefuitori şi asupritorilor». Delavrancea pune în cercetările sale folclorice aceeaşi însufleţire ce caracterizează întreaga sa activitate. El îmbrăţişează producţiile populare mai mult din punct de vedere sentimental, ocupîndu-se de aspectul lor artistic şi social. Deşi trăieşte în apropierea lui B. P. Hasdeu şi a folcloriştilor de la «Revista nouă», ale căror cercetări folclorice aveau solide baze ştiinţifice, Delavrancea continuă mai ales linia romantică a preocupărilor lui V. Alecsandri, Al. Russo şi ale şcolii de la «Dacia literară».

Cercetarea literaturii populare lărgeste preocupările lui Delavrancea şi în domeniul limbii. Părerile lui despre limbă, deşi se menţin, în general, la suprafaţa faptelor, se remarcă prin justetea lor şi prin căldura pasiunii cu care sînt susţinute. Exprimate în articole de ziar, sau de revistă, în cuvîntări sau chiar în lucrările beletristice, ele se referă mai ales la problemele limbii literare, către care îl conducea activitatea sa de scriitor.

Pentru a înţelege mai bine părerile lui Delavrancea despre limbă trebuie să le privim în perspectiva situaţiei limbii literare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. În această epocă, în care italianismul lui Eliade şi latinismul etimologizant al lui Laurian şi Massim fuseseră învinse, pătrundeau în limba literară mai ales în sectorul publicistic, administrativ şi ştiinţific, o serie de cuvinte şi expresii de origine străină, neconforme cu structura limbii noastre, introduse de scriitori şi ziarişti de a doua mînă sau de oameni lipsiţi de simţul limbii. Favorizate de condiţiile istorice şi politice ale unei epoci net orientate spre Franţa şi Germania, asemenea elemente

¹ B. Delavrancea, Pămînt şi drepturi. Iaşi, 1917, p. 8—9.

² B. Delavrancea, Estetica poeziei populare, în Patria şi patriotismul, ed. O. Minar, Socec, p. 33.

³ V. Alecsandri, Poezii populare ale romînilor. Bucureşti, Tipografia lucrătorilor asociaţi, 1866, p. 6.

⁴ B. Delavrancea, Estetica poeziei populare, ed. cit., p. 33.

⁵ Ibidem, p. 28—29.

apar chiar în limba unora dintre scriitori ca Al. Odobescu și, mai ales, Al. Macedonski și colaboratorii lui de la «*Literatorul*». Împotriva acestei stări de lucruri, alături de I. L. Caragiale, G. Coșbuc, I. Slavici, s-a ridicat cu un avînt deosebit și B. Delavrancea.

Teza dominantă a concepției lui Delavrancea pleacă de la convingerea că limba literară trebuie să aibă la bază «*frumoasa, bogata și nefericita limbă a poporului românesc*». Pentru a susține și mai puternic această valoroasă idee el caută să scoată în evidență rolul uriaș al poporului în făurirea limbii: «*Poporul și numai poporul este factorul inconștient care sporește și îmbogățește o limbă*»¹. Prin aceste cuvinte, însă, Delavrancea are în vedere în special păturile de jos ale societății, «*sărăcimea*», țăranii, și exclude contribuția celorlalte clase sociale la dezvoltarea limbii: «*Limba este opera maselor, a sărăcimii, a poporului, nu a cutărei clase bogate și a cutărui grup de învățați*»². Această exagerare, ușor de înțeles la un poet cu convingeri profund democratice cum era el, l-a făcut să meargă și mai departe. Delavrancea acuză pe reprezentanții claselor dominante că s-au înstrăinat de limba poporului folosind limbile străine la modă. «*Limba și gramatica ei noi am păstrat-o, iar d-voastră tot ce ați putut face e să scîlciati și pe una și pe cealaltă*»³ serie el în articolul îndreptat împotriva conservatorilor de la «*Timpu*», intitulat «*Boierule*». Nu e de mirare deci că scriitorul crede că poporul pentru a-și apăra «*limba și individualitatea*» a avut de luptat cu clasele dominante care au trădat limba română⁴: «*Și dacă clasele dominante n-au avut destulă minte pentru a nu-și schimba vorba, poporul... a rezistat... presimțind că o dată cu limba lui ar înceta și dreptul lui de existență în mijlocul lumii*».

În centrul preocupărilor lui Delavrancea stă deci dorința de a pune limba vorbită de popor în drepturile ei legitime spre a îmbogăți atât calitativ cît și cantitativ limba literară a epocii. Cu privire la unele aspecte ale limbii literare din vremea sa, Delavrancea face constatări puțin îmbucurătoare.

El remarcă cu îngrijorare că limba vorbită de popor este puțin cunoscută în cercurile intelectuale. Ceea ce observă el în primul rînd, este mai ales sărăcia lexicală a limbii folosite în scris de păturile culte și își exprimă îngrijorarea în 1887 în «*Romînul*», în încheierea foiletonului «*O familie de poeți*»⁵. «*Nicăieri scriitorii cu sau fără talent nu sînt mai săraci în cuvinte ca la noi. Nicăieri nu vei găsi o orășenime cultă care să nu vorbească decît într-o sută de cuvinte, cel mult două. Nicăieri nu vei găsi oameni învățați care să cunoască mai puțin numele uneltelor casnice, agricole, industriale întrebuițate în țara lor ca la noi. Nicăieri nu vei găsi mai mulți oameni care să cunoască mai puține nume de culori, de flori, de arbori. Și sărăcia de cuvinte cu adevărat românești și vii este dovedită prin credința cărturarilor de astăzi că o seamă de tineri au început să scrie în limba cronicarilor amestecată cu jargon popular. Ei numesc cronicarism și jargonism bogăția și frumusețea limbii; ei numesc cronicarism și jargonism ceea ce se aude în gura*

¹ «*Epoca*», I, 1886, nr. 63.

² B. Delavrancea, *Lumină tuturor*, 1895, p. 46.

³ «*Voinea națională*», IX, 1892, nr. 2230.

⁴ Din aceste motive în 1906 într-un discurs ținut în fața studenților care protestau împotriva reprezentării unor piese de teatru în limba franceză, Delavrancea condamnă «*frivolitatea celor care nu au înțeles că nu trebuie să înveți o limbă străină spre o a trăda pe a noastră ci pentru a îmbogăți patrimoniul nostru*». (Delavrancea, *Jeunesse*, București, 1906, p. 21).

⁵ «*Romînul*», XXXI, 7 noiembrie 1887. L. Predescu consideră foiletonul «*neterminat*» și socotește articolul apărut la 22 iulie 1887 ca fiind ultimul. Aceeași greșală și la Aurel Martin. Delavrancea, *Opere*, Clasicii romîni, E.S.P.L.A. 1954, vol II, p. 381.

întregului popor, ceea ce ei nu știu, nu cunosc, n-au auzit și nu vor înțelege nicio dată. Tot astfel, cu ocazia morții lui P. Ispirescu, Delavrancea scrie o patetică apostrofă la adresa intelectualității românești: «Vouă oamenilor culți ce vă pasă că a murit cel mai bogat și cel mai convingător scriitor al limbii românești, al limbii vorbite, al limbii vii, al graiului țărănesc, singura și nepieritoarea limbă a românilor! Ce vă pasă, v-ați uitat limba. Nu mai înțelegeți din ea decât vreo trei sute de cuvinte. Cum ați fi putut gusta marele farmec din «Basmelor românilor»? V-ar fi trebuit un dascăl și un dicționar, căci pentru voi limba a murit înainte de a fi creat Ispirescu legende de sale nepieritoare»¹.

Activitatea de ziarist profesionist îi dă prilejul să facă observații critice de aceeași natură cu privire la limba folosită în publicații. Preocupările lui în acest domeniu sînt destul de vechi. Încă din 1883, pe vremea cînd apare «Sultănică», Delavrancea vorbește într-o scrisoare despre «limba veștedă și terfelită de orice gazetar»². Mai tîrziu, el deschide discuția și în revista «Lupta literară», în cadrul rubricii «Din cultura noastră», unde se ocupă de «Limba română în publicistică», arătînd situația grea a acestui sector al limbii literare: «Marea și sfînta moștenire a limbii e jefuită și pîngărită în articole de fond, în ziare mari și scrise de oameni serioși»³. El remarcă nu numai sărăcia vocabularului dar și greșeli provenite din ignorarea structurii gramaticale a limbii romîne sau din dorința de a calchia o construcție dintr-o limbă străină: «Chiar cei mai buni publiciști seriu într-o limbă cu desăvîrșire străină la cuvinte și la înnodarea cuvintelor între ele»⁴. În sfîrșit, Delavrancea se preocupă și de limba scrierilor tehnice. Cu prilejul prezentării la Academia Romînă a unui volum de studii juridice el observă că «feluritele expuneri tehnice pînă mai deunăzi au contribuit a ne stîlci limba, înfățișînd-o ca o limbă săracă... Sărăcia autorilor a fost luată drept sărăcia specifică a graiului nostru. Incapacitatea lor drept neputința de a concepe abstracțiunile științifice ale poporului romînesc. Lenea de a gîndi în armată, în medicină, în inginerie, în barou, în magistratură, în matematică și în diferitele ei aplicațiuni practice a contribuit să sporească hibriditatea și zăpăceala limbii»⁵.

Pentru a remedia această stare de lucruri, Delavrancea susține necesitatea unui contact larg cu poporul recomandînd insistent studierea limbii vorbite: «Dacă ne-am coborî în marea și via masă a poporului romîn, pentru a o studia în limba și moravurile ei, în tendințele și genul ei, ne-am ridica mai cu curaj și cu mai multă încredere în noi înșine»⁶. El constată însă că în vederea unei astfel de întreprinderi lipsesc lucrările fundamentale necesare: dicționarul și gramatica limbii romîne. Această situație îl determină să critice în 1915 Academia Romînă care întîrzie elaborarea dicționarului limbii noastre: «Ba, cer iertare domnilor academicieni, și Academia își are partea sa contributivă la această anarhie, neizbutind pînă azi să scoată un dicționar al limbii romînești»⁷. Despre necesitatea alcătuirii unei gramatici a limbii romîne a vorbit cu mult mai înainte, încă în 1895. «Pînă acum cărturarii n-au izbutit să facă nici gramatica limbii noastre»⁸, observă scriitorul în discursul «Lumină tuturor», necunoscînd probabil «Gramatica romînă», a lui H. Tiktin, care apăruse în anii imediat precedenți.

¹ «Romînul», XXXI, 9 decembrie 1887.

² E. Milicescu, op. cit., p. 56.

³ «Lupta literară», I, nr. 1, p. 10.

⁴ Ibidem.

⁵ «Analele Academiei Romîne», XXXVIII, seria II-a, part. adm., p. 242–243.

⁶ B. Delavrancea, Lumină tuturor. București, 1895, p. 53.

⁷ Ibidem «Analele Academiei Romîne», XXXVIII, seria II-a part. adm. p. 242–243.

⁸ B. Delavrancea, Lumină tuturor. București, 1895, p. 48.

O atenție deosebită acordă Delavrancea studierii gramaticii în școală. În 1887, el critică în coloanele « Luptei literare », metodele greoaie, nesatisfăcătoare, de predare a gramaticii în învățământ: « Din clasele primare se împuiază capul bietului copil c-o sumedenie de vorbe abstracte care țin de metafizica limbii: substantiv, adjectiv etc., propoziție, subiect, predicat, complement... și învățătorul e încântat când micul școlar care nu-și dă încă bine samă de vorbe pe care le aude în toate zilele acasă, îi înșiră papagalicește o nomenclatură seacă și cu desăvîrșire străină de mintea lui »¹. El arată că aceste « abstracțiuni pedante și obscure » nu atrag pe copiii din școală la cercetarea limbii române: « Pentru un copil care intră întâi în școală nici un obiect n-ar trebui să-i fie mai ușor și mai drag decât gramatica, pentru că din toate obiectele pe care are să le învețe asta desigur îi este cea mai cunoscută. Și cu toate acestea întrebați pe orice școlar și vă va spune că din câte învață, nimic nu-i este mai greu de înțeles, mai anost și mai nesuferit decât studiul gramaticii »². Pentru a se ajunge la bune rezultate în studiul gramaticii, Delavrancea propune ca « profesorul și cărțile de gramatică... să aibă ca scop de a deștepta înțetul cu înțetul și de a sistematiza etimologia și sintaxa, pe care o poartă fiecare copil în vorba lui de toate zilele iar nu de a-i turna la definiții și la principii așa, în vînt, și fără legătură cu ce știe el și ce poate el pricepe »³.

Arătînd cauzele acestor neajunsuri, el se referă mai întâi la profesorii care predau limba română în școală, « oameni care n-ar fi în stare să scrie un răvășel cu noimă către un prieten »⁴ și la manualele de gramatică alcătuite de « ignoranți », « decalcate pe geam de pe gramaticile germane și franceze... în care înveți o sintaxă străină și o punctuație falsă »⁵. Prin aceste cuvinte el viza în special manualele de gramatică română ale lui I. Manliu, ajunse la a 29-a ediție, în care observă « cum curg dragă doamne, cum plouă, cum cad grindină păcatele grosolane de cuvinte, de fraze, de perioade »⁶.

Delavrancea urmărește așadar cultivarea limbii literare și îmbogățirea ei lexicală și expresivă, pe baza unui contact mai strîns cu limba vorbită de popor. Pentru a dovedi tuturor frumusețea vorbirii poporului român, el ține la 2 februarie 1886, la Ateneul Român, conferința « Limba românească » în care, analizînd unele procedee expresive ale limbii noastre afirmă : « Unde, dar, unde va trebui să caute poetul sau scriitorul român izvorul inspirațiunii sale? Țăranul trebuie să fie adevăratul nostru dascăl și în școala sa s-ar cădea să meargă să învețe toți aceia care ar dori să scrie potrivit cu geniul limbii noastre. Așa au făcut eminienții noștri scriitori, un Bălcescu, un Odobescu, un Hasdeu; de acolo s-a inspirat un Eminescu... »⁷.

În sprijinul acestor idei Delavrancea arată că dezvoltarea limbii literare românești a fost determinată de contactul cu limba vie a poporului. El analizează câteva conferințe și articole, momente din evoluția limbii noastre literare. Vînd în fața studenților, în 1906, despre începuturile literaturii noastre, el face distincție între limba scrisă și cea vorbită, subliniind că, după cum dovedesc creațiile folclorice, limba vorbită de popor era capabilă încă de pe atunci să exprime înalte valori artistice. Chiar dacă cronicarii « au scris așa cum au putut să o facă », cu « fraze lungi și confuze », cu « construcții forțate și grele », limba poporului nu era « nici confuză,

¹ « Lupta literară », I, nr. 2, p. 22.

² Ibidem, p. 23.

³ Ibidem, p. 23.

⁴ Ibidem, I, nr. 1, p. 10.

⁵ Ibidem, p. 11.

⁶ Ibidem, p. 10.

⁷ « Epoca », I, 1886, nr. 63.

nici obscură»: « chiar în această epocă trăia un mare poet care de asemeni cînta într-o limbă simplă și puternică durerile lui, revoltele și iubirile lui. Acest poet era poporul român »¹.

Cu deosebire preocupă pe Delavrancea momentul 1848, cînd sînt descoperite și valorificate creațiile poporului. El consideră că aceste împrejurări au constituit: « o revoluțiune mîntuitoare, care « ne-a învățat să gîndim », « ne-a dezrobît și a îndreptat limba literară pe cale sănătoasă: « Alecu Russo, înainte de 1858 a atras atenția marelui nostru poet Vasile Alecsandri — slăvit să-i fie memoria — asupra acestor bogății risipite și amenințate. Acesta străbătu toată țara romînească și publică două volume de poezii populare în 1852 și 1853. Limba noastră era salvată. Literații putură să cunoască poporul și geniul său »².

Această concepție îl face să ia atitudine împotriva tendințelor latiniste și italianiste care se manifestau în cultura noastră. El ironizează « școalele de iluzioniști » care se frămîntau să așeze tirania dialectală latino-italiană »³, iar într-un articol publicat în « Democrația », în 1887, vorbește despre « italienească stricată a lui Eliade și latinească și mai stricată a cîtorva academicieni », făcînd aluzie la faptul că Academia sprijinise curentul latinist. Delavrancea face o prezentare critică a acestor tendințe străine de structura limbii romîne într-un articol din « Revista nouă », unde vorbește despre Grigore Alexandrescu: « Învățații și scriitorii noștri, împinși de împrejurări grele voiau să dovedească lumii că sîntem de viță latină și ca dovadă, nu s-au mulțumit cu multul ce-l aveam din latinitate noi, ci au voit de-a dreptul să croiască o limbă nouă, o limbă artificială, foarte latinească ce e drept, dar greoaie, săracă, nefirească și neînțeleasă de suflarea romînească. Dorința și iluzia acestor cărturari era să înlocuiască limba în care se povesteau basmele, snoavele și nepieritoarele poezii populare cu o « nuova lingua » nobile, romana, pura și sancta. Dar curentul latinist se împărțise din capul locului în șuvoaie: unii erau latini neaoși, alții porneau de la italieni și alții se încurcau d-opotrivă în italianisme și în franțuzisme, adică erau eclectici în cele rele și nefirești. În sfîrșit, ne alesesem cu latinitatea Academiei și cu italianitatea lui Eliade »⁴. El laudă pe Grigore Alexandrescu — tocmai pentru că « s-a proptit curentului latinist », scriindu-și operele « în limba nepieritoare a poporului »: « El, ca și Vasile Alecsandri, a socotit că nu poți să fii poet adevărat decît în limba vie, înțeleasă și grăită peste toată întinderea pămîntului romînesc »⁵.

Aceste cuvinte arată că Delavrancea prețuia în chip deosebit pe scriitorii care au folosit în operele lor « limba cea adevărată a poporului ». El subliniază că acești scriitori au avut un rol binefăcător în evoluția limbii noastre literare. Dar cunoștințele și preferințele lui Delavrancea în acest domeniu nu sînt totdeauna justificate de realitate. El apreciază pe bună dreptate pe Nicolae Bălcescu, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Mihail Eminescu, I. L. Caragiale și Al. Odobescu.

Pe N. Bălcescu și C. Negruzzi, îi socotește deschizători de drumuri: « În Muntenia, Bălcescu și în Moldova Negruzzi, dar mai ales Alecsandri scăpărare primele fulgere la lumina cărora se văzu limba noastră, limba vie »⁶. Vorbind despre Vasile Alecsandri, el arată importanța operei lui pentru limba noastră literară într-un articol din « Voința națională » scris cu ocazia morții marelui poet: « Alecsandri înseamnă

¹ B. Delavrancea, Jeunesse, București, Minerva 1906, p. 23—24.

² Ibidem, p. 24.

³ B. Delavrancea, Estetica poeziei populare, ed. cit., p. 77.

⁴ « Revista nouă », I, 1888, nr. 5, p. 172.

⁵ Ibidem.

⁶ « Democrația » II, 1889, nr. 300.

triumful limbii românești... Alecsandri apare tocmai în momentul cînd direcțiunea limbii artificiale triumfase pretutindenea în Moldova, în Muntenia și Transilvania și, prin tezaurul poeziilor populare adunate de el, ridică un zid etern de apărare în jurul limbii puternice, bogate, neaoșe, a poporului românesc, amenințată să se împestrițeze, să slăbănogască, să se transforme într-o italienească stricată. De la prima publicare a acestor poezii, Alecsandri devine poet, căci izbutește să-și asimileze o mulțime de legende, de doine și de balade, căci izbutește să pătrundă geniul limbii și al inspirațiunii poporului, cele două mari izvoare din care pretutindenea au ieșit capetele de operă în veci nepieritoare »¹.

Eminescu, « marea glorie a literaturii românești »², este de asemenea admirat de Delavrancea pentru că a scris « în limba moșicilor și și-a luat zborul de la poezia populară »³.

Față de I. L. Caragiale, Delavrancea are o adîncă stimă. El prețuiește meritele marelui scriitor, care, animat « de enorma dragoste de limbă românească, s-a jertfit ei, frămîntînd-o pentru a-i spori viața, puterea, farmecul ». Aceleași sentimente rezultă și din scrisorile pe care le-au schimbat cei doi prieteni în cursul vremii, din articolele de ziar, dar mai ales din discursul emoționant rostit de Delavrancea la înmormîntarea lui I. L. Caragiale. Analizînd măiestria literară a autorului « Scriitorii pierdute », Delavrancea arată cum a folosit Caragiale materialul limbii romîne: « Omul care a croit verbul, dîndu-i puteri noi după calapodul etern al limbii, care a întrebuițat consecuția timpilor ca o sinteză a Olteniei, care a dezlegat problemele încîlcite ale sintaxei, ce rămăseseră fără soluție... a fost el, Caragiale, luceafărul nostru, de ziua și de noapte, la lumina căruia, sclipitoare și senine se vor îndrepta înclinîndu-se generațiunile viitoare »⁴.

În ceea ce privește pe Al. Odobescu, Delavrancea critică stilul său « fals, efeminat », dar nu ezită să recunoască că « d. Odobescu este și d-sa un bun soldat care stă neclintit în primele rînduri pentru a apăra limba năpădită de latinisme, de italianisme și de franțuzisme ». El arată că « în niște timpuri cînd toată lumea scriitorilor și scriitorășilor se încerca a inventa o limbă nouă, căleînd în picioare comorile limbii românești, strînse în poeziile poporului, d. Odobescu s-a uitat mai mult la Bălcescu și la d. Alecsandri, decît la Eliade și la academicienii din acele timpuri pentru a căror limbă astăzi îți trebuie un dicționar pentru ca să o înțelegi ». El rezumă astfel activitatea lui Odobescu: « Oricare ar fi defectele stilului său are un merit: a luptat pentru limba vie a poporului românesc »⁵.

Între scriitorii pe care îi prețuiește Delavrancea nu este amintit niciăieri Ion Creangă, marele prozator popular. În schimb, el apreciază cu deosebită căldură pe P. Ispirescu, modestul povestitor muntean, bine intenționat dar mediocru din punctul de vedere al limbii.

Într-o serie de articole publicate în « Revista nouă »⁶ și în « Lupta literară »⁷, el consideră pe P. Ispirescu drept « cel mai bogat și mai fermecător scriitor al limbii românești », regretînd că volumul său de basme nu a fost premiat de Academie: « Nici un scriitor pînă astăzi n-a izbutit să intre în geniul limbii de care se slujește poporul în basme ca P. Ispirescu. Volumul său « Basmele romînilor », îi asigură, fără îndoială, un loc de căpetenie printre cei mai distinși prozatori ai noștri. Iacă o carte

¹ « Voința Națională », VII, 1890, 1772.

² « Rominul », XXXI, 1887, 31 octombrie.

³ B. Delavrancea, *Estetica poeziei populare*, ed. cit., p. 82.

⁴ « Epoca », XVIII, 1912, nr. 324.

⁵ « Democrația », II, 1889, nr. 300.

⁶ « Revista nouă », I, 1888, nr. 3, p. 87.

⁷ « Lupta literară », I, nr. 2, p. 14.

căreia Academia ar fi trebuit de mult să-i dea întâietatea ce i se cuvine între premiile sale »¹. Explicația acestei preferințe personale stă probabil în faptul că Delavrancea a privit limba română mai mult de pe poziția graiului muntenesc, care îi era propriu. Ion Creangă aparținea unui grai de care Delavrancea nu era de loc apropiat. Pe de altă parte, se pare că Delavrancea aprecia într-o operă literară, nu atât prelucrarea creatoare a vorbirii poporului, cât, mai ales, redarea ei fidelă, folclorică. Acest criteriu îl determină să admire la Ispirescu « imaginea desăvârșită a limbii vii a poporului, în care poți studia, fără să te înșeli, limba poporului duminicatul în cuvinte, limba poporului ca alcătuire de frază »² sau să propună Academiei spre a fi premiate scrierile lui M. Lungianu, pentru că în ele « auzi vorba cuminte a țăranilor noștri »³.

Atenția pe care o acordă B. Delavrancea limbii și stilului scriitorilor care « au învățat din măiestria poporului să gândească și să scrie » dovedește că el consideră valorificarea resurselor artistice ale vorbirii populare ca o condiție necesară unei desăvârșite realizări artistice: « Acela numai e artist în literatură, care în limba poporului găsește mijlocul de a transmite altora ceea ce simte »⁴.

Pentru a putea fi folosită în operele literare, limba populară trebuie să fie cunoscută amănunțit. Delavrancea însuși a dat în această privință un bun exemplu. El a studiat producțiile populare românești, a cercetat documentele de limbă veche și scrierile cronicarilor noștri, și a umblat multă vreme prin țară. În 1885, el își întocmise o colecție de albumuri în care desemnase « unelte, mori, fierăstraie, făcaie, notind cu precizie numele fiecărei părțicele »⁵. Rezultatele observațiilor sale le-a expus nu numai în articole și conferințe, dar și într-un curs ținut la Facultatea de litere în anul școlar 1891–1892, când a suplinat pe V. A. Urechea.⁶ Din nefericire, timpul nu ne-a păstrat nici acest curs, audiat de studenți cu multă plăcere⁷, nici textul celor două conferințe (« Limba românească » și « Retorica poporului român ») pe care nu le-am putut reconstitui decât după recenziile din « Epoca ». S-a păstrat însă, prin grija familiei Delavrancea, un exemplar din « Poeziile populare ale românilor » adunate și întocmite de V. Alecsandri, pe care scriitorul a făcut o serie de note asupra unor cuvinte, expresii și versuri și chiar asupra comentariilor autorului.

Astfel documentat, Delavrancea își spune părerea cu privire la unele aspecte ale structurii limbii române. Aceste observații, uneori fanteziste și naive, sînt totuși interesante, pentru că ne indică preferințele scriitorului și problemele ce l-au frământat mai mult în mînuirea limbii.

Delavrancea se ocupă în special de vocabular. În conferințele de la Ateneu, el remarcă bogăția și varietatea de cuvinte a limbii române, care are termenii pentru cele mai fine nuanțe de sens: « Verbe ca *a izbi*, *a ciocni*, *a lovi*, *a hărțui*, *a lupta* formează o gradățiune descendentă. Pe cînd cronicarii și vechii noștri scriitori știau să apreteze valoarea relativă a fiecăreia dintrînsele, pentru scriitorii moderni această valoare e aproape pierdută și termenul general *a lupta* înlocuiește adeseori toate acele frumoase nuanțe »⁸. El admiră mai ales expresivitatea vocabularului vorbirii populare: « Un om voinic este un deliu, pe un om slab cu picioarele ca « fusele » îl sufli și cade jos; un om prost, bobleț, molflu și fără viață merge « d-a-nrboulea »;

¹ « Lupta literară », I, nr. 2, p. 14.

² « Revista nouă », I, nr. 3, p. 87–88.

³ « Analele Academiei Române », t. XXXVIII, seria a II-a, part. adm., p. 245.

⁴ « Epoca », I, 1886, nr. 116.

⁵ B. Delavrancea, Lumină tuturor, în « Voința națională », XII, 1895, nr. 3099.

⁶ « Anuarul Universității din București », pe anul școlar 1892–1893, București, 1893, p. 56.

⁷ « Vieța », II, nr. 1, p. 3.

⁸ « Epoca », I, 1886, nr. 63.

prin ceață vezi « ca prin sită »; un cap prea mic este cît o « tătăcuță »; la un om cînd i s-a supt sîngele la cap i s-au « aprins ochii », cînd vasele capilare s-au înroșit, ochii lui i s-au « înpăienjenit »; un ogar subțire, supt la pîntece și bun gonaci este « o sîrmă de ciine »; un crîng este « creț », o pădure deasă ca o « perie »; o fată harnică ține casa « c-un fus », o fată economă ține casa « c-o pită »¹.

Scriitorul este impresionat și de onomatopeele din limba noastră. Constatînd că sînt « nemăsurat de multe », el consideră onomatopeele, datorită « imaginilor ce se deșteaptă în fantazie la auzul și la rostirea unor asemenea vorbe » drept « un izvor de sensibilizare a ideii » și « de emoțiuni puternice »².

Și problemele de semantică îl interesează pe B. Delavrancea. În discursul « Lumină tuturor », referindu-se la sensurile multiple ale verbului *a vedea*, el arată că acest verb înlocuiește în limba romînă, cuvintele care exprimă perceperea prin celelalte simțuri în expresiile *vedi cum cîntă, vedi ce dulce e, vedi ce moale*. De asemenea, în volumul său din « Poezii populare ale romînilor » el face o notă cu privire la sensul cuvîntului *foc* în expresiile *foc de ger, s-a făcut foc și pară, foc de mînie* etc. (pag. 40).

Tot în acest domeniu trebuie să încadrăm și o serie de observații pe care le face Delavrancea cu privire la posibilitatea verbelor de a desemna « nu numai acțiunea, dar și culoarea acțiunii ». Deși scriitorul nu explică nicăieri sensul termenului *culoare*, se poate bănui totuși că el se referă la capacitatea verbelor de a avea unul sau mai multe sensuri concrete pe lîngă alte sensuri figurate colorate afectiv. Delavrancea împarte verbele în mai multe categorii: « Sînt mai multe categorii de verbe: cu o acțiune, cu două acțiuni și o culoare, cu trei acțiuni, cu trei acțiuni și două culori, cu patru acțiuni »³. Cu asemenea însușiri expresive, verbele constituie, după părerea lui, « cel mai puternic motor al emoțiilor ».

În diverse împrejurări, scriitorul nostru face observații mărunte cu privire la unele construcții sintactice care i s-au părut « siluite și neromînești » (*era în timpul iernii*, considerat ca după fr. *il était en hiver*, iar în *fundul plasei*, după fr. *au fond du filet*). El se interesează și de etimologia unor cuvinte. În notele făcute de scriitor pe marginea exemplarului său din « Poeziile populare ale romînilor », el corectează explicația naivă dată de V. Alecsandri cuvîntului *fîrtat* ca provenind din *fără tată*.

Căutînd să scoată în evidență calitățile expresive ale vorbirii populare, preocupările lui Delavrancea se îndreaptă spre problemele de măiestrie artistică. În această direcție, el a adus contribuții utile. Delavrancea este unul dintre primii noștri cercetători în domeniul artei literare. Lui îi datorăm mai multe studii despre măiestria artistică a poeziei populare, dintre care cel mai important, « Estetica poeziei populare », constituie chiar discursul de recepție la Academia Romînă, rostit la 22 mai 1913⁴. În « Estetica poeziei populare » el înglobează o serie de articole și conferințe anterioare, în care tratase acest subiect. În afară de preocupările referitoare la măiestria artistică populară, Delavrancea a mai scris și cîteva articole în care analizează stilul lui V. Alecsandri, Al. Odobescu, Gr. Alexandrescu. P. Ispirescu, Carol Scrob, Th. Șerbănescu, Veronica Micle și Matilda Cugler-Poni.

Părerile lui Delavrancea în aceste probleme pornesc de la convingerea că poporul a « știut să-și întrupeze gîndirea » în forme de înaltă valoare estetică. Analizînd pro-

¹ « Lupta literară », I, nr. 2, p. 22.

² « Epoca », I, 1886, nr. 63.

³ Ibidem.

⁴ B. Delavrancea, Din estetica poeziei populare, Discursuri de recepție XL, Academia romînă, București 1913.

cedeele de realizare artistică a creațiilor populare, Delavrancea admiră «felul [poporului] d-a-și spune ce i-a dat de ochi și câte i-au căzut pe cap și pe suflet» și arată că acesta este «bogat, mândru, fermecător și variat». Din bogăția elementelor artistice ale poeziei populare, el remarcă, în primul rînd, «comoara nesleită» a figurilor de stil «fie d-un cuvînt, fie de mai multe». Delavrancea scoate în evidență caracterul concret al comparațiilor din poezia populară, care fac «să vezi și să simți» realitatea: «Dacă [țăranul] se împresionează d-o voioșie, îl simți, îl vezi cum s-a răsucit, cum și-a dat căciula pe ceafă și-și spune dragostele pe degete și te face să vezi și să simți ochii negri, talia mlădioasă, cuvîntul blînd care te mîngîie și sărutatul potolitor de foc, în sfîrșit toate farmecele uimitoare cu care dumnezeu i-a-m-podobit pe mîndra lui. Și e greu să nu le vezi, căci fața ei e «ca spuma laptei», părul ca «pana corbului», ochii «ca mura cîmpului», mijlocul mlădios «ca o nua de alun»¹. El consideră tendința de a concretiza noțiunile abstracte, «de a prinde ca-ntr-o crustă, abstracțiunea ce vrea s-o comunice», drept o calitate deosebit de expresivă a vorbirii populare, pentru că «face o oglindă fidelă a situației ce vrea s-o reprezinte»².

Puterea unei comparații expresive poate determina uneori pe creatorul popular să renunțe la detaliile de descriere sau narație, reușind să redea realitatea numai prin cîteva trăsături caracteristice, numai în cîteva «note fosforescente». Delavrancea admiră acest procedeu de tipizare folosit în poezia populară: «Poporul român instinctiv a priceput că, într-o poemă și o descripție amănunțită ar fi un nonsens și pentru că poezia ar fi neputincioasă de a reproduce un tablou din natură și pentru că ar tărăgăni acțiunea, scopul de căpetenie al ei. El s-a mulțumit numai cu cîteva note dominante, cu cîteva semne caracteristice, cu cîte o sinteză vie și puternică»³. Scriitorul relevă descrierea unei furtuni, arătînd că deși tratată sumar tabloul este foarte bine realizat: «o spargere de nori în cîteva cuvinte... nici o amănunțime migălită. Cîteva cuvinte incisive. Furia fenomenului, ca în cel mai de seamă pictor flamand»⁴. În «Lupta literară» dă și alte exemple: «Crucea de voinic, harnic și darnic la chef și iubit, în două versuri [poetul popular] ți l-a descris mai bine decît în două sute, căci «Ce cîștigă într-o vară / Bea cu puica într-o seară». Ideea de iuțea cea mai amănunțită trei — patru cuvinte izbuteste să ți-o străfulgere în minte... Cînd te vestește că «fugea, mări, fugea/Văile de limpeză»⁵. Delavrancea remarcă acest procedeu și în stilul narativ popular: povestirea este redusă la esențial, acțiunea fiind redată numai printr-o succesiune de verbe. Astfel, «acțiunea se încordează, închipuirea se aprinde, prin transmisiunea concentrată a evenimentului, în loc să se deslîneze și să te adoarmă prin substituturile în care s-ar descompune»⁶.

Selecționarea caracteristicilor esențiale ale unei descrieri poate depinde uneori nu numai de trăsăturile exterioare ale obiectelor prezentate, dar și de impresia pe care o produc însușirile obiectelor asupra omului. Delavrancea observă că acest fel de descriere indirectă poate înlocui uneori prezentarea obiectivă a faptelor. Comentarii de ordin afectiv se întrebuintează mai ales atunci cînd e vorba de a înfățișa frumusețea feminină. Discutînd versurile: «Dintr-atîta lume dragă / M-alesei c-o puică dragă Trece drumul toți o-ntr-oare / A cui ești, puicuță dragă?», el arată

¹ «Lupta literară», I, nr. 2, p. 22.

² «Epoca», I, 1886, nr. 116.

³ B. Delavrancea, *Estetica poeziei populare*, ed. cit. p. 56.

⁴ Ibidem, pag. 57.

⁵ «Lupta literară», I, nr. 2, p. 22.

⁶ B. Delavrancea, *Estetica poeziei populare* ed. cit. p. 46.

că deși « Cîntărețul nu ne-a spus nici undulațiunile părului ei albastru, nici luminile ochilor ei negri ca cilicul, nici sprîncenile ei catifelate, nici obrajii ei cu două gropițe binîșor adîncite, totuși noi vedem o frumusețe mlădios cumpănită, care ținutuește pe călători întorcîndu-le privirile »¹. El consideră că, prin aceste procedee artistice, descrierea se înviează și poezia capătă puternice note realiste.

În lucrările sale despre poezia populară, Delavrancea se ocupă de caracterul mnemotehnic al acestor creații ale poporului, al căror rol este de a fi transmise oral din generație în generație. El discută o serie de procedee tehnice determinate de caracterul special recitativ al poeziei populare: repetarea versurilor, asonanțele, folosirea imperfectului în rimă, diminutivele, epitetul « cristalizat », construcțiile « consacrate ».

Aceste observații asupra limbii și stilului poeziei populare ajută pe Delavrancea să-și consolideze o serie de păreri în legătură cu arta scrisului. El analizează stilul cîtorva scriitori contemporani, care îi oferă prilejul de a face unele aprecieri critice interesante.

Ocupîndu-se în foiletonul ziarului « Romînul » de poeziile lui Carol Serob, Th. Șerbănescu, Veronica Micle și Matilda Cugler-Poni, Delavrancea constată în stilul acestor scriitori « limba săracă... fără viață, fără mișcare, fără căldură, fără culoare, fără energie, fără noblețe, ordinară, vînturîndu-se prin cafenele, prin birturi, pe la comisii, pe la chefuri, prin saloanele parveniților »². Ceea ce remarcă el mai ales este sărăcia imaginilor și banalitatea figurilor de stil, « uzate, fără rost, pe care oricine dacă și-ar pierde vremea, le-ar găsi, căci asemenea figuri umblă din gură în gură »³. Condamnînd folosirea « calapoadelor vechi și fără valoare artistică »⁴, pe care le consideră « vechituri șubrede, confuze, copilărești, pe care o generație întreagă de scriitori s-au bătut ca pe niște pomeni ușor de dobîndit cu japca »⁵, Delavrancea cere scriitorului să întrebuințeze « imaginile cele vii și cele puternice », care dau stilului bogăție și vigoare: « Poetul, dacă poet este, te convinge, ba pentru moment te face să uiți de tine și să nu vezi decît durerea lui, dacă este trist. Te convinge, nu cu severitatea unui silogism, dar cu epitelele nemerite care colorează ideea, simțirea sau faptele ce descrie prin lirismul puternic al versurilor și prin căldura ce se ridică din întreaga poezie. Dacă s-ar mărgini să afirme, ca oricare creștin, cam ce suferă, ne-ar lăsa aici și cu atît mai puțin ne-ar convinge, cu cît el ar alerga la cadență, la numărul de silabe hotărîte și la poznașele de rime »⁶.

Delavrancea se declară însă și împotriva abuzurilor de figuri stilistice. El critică figurile de stil, « căutate cu orice preț », din poeziile lui Th. Șerbănescu, arătînd că ele sînt, « palide și reci, ori exagerate peste măsură » și dovedesc că « artistul se simte fără nici o emoțiune artistică »⁷. Abuzul de imagini este condamnat chiar atunci cînd îl folosește un mare poet ca V. Alecsandri, față de care Delavrancea avea sentimente de admirație. Examinînd stilul lui V. Alecsandri în drama Despot-Vodă, Delavrancea face o serie de severe considerații critice în care arată că « un stil înflorit peste măsură, un stil numai de figuri, este un stil urît în dramă », pentru că în acest fel nu se poate zugrăvi decît partea externă a omului și a naturii »⁸.

Și lui Al. Odobescu îi reproșează Delavrancea, în articolele publicate în

¹ B. Delavrancea *Estetica poeziei populare*, ed. cit. p. 70—71.

² « Romînul », XXXI, iulie 1887.

³ « Lupta literară », anul I, nr. 2, p. 14.

⁴ « Romînul », XXXI, 10—11 iulie 1887.

⁵ « Lupta literară », I, nr. 2, p. 15.

⁶ « Romînul », XXXI, 31 octombrie 1887.

⁷ « Lupta literară », I, nr. 2, p. 16.

⁸ « Epoca », I, 1886, nr. 43.

«Democrația» că are un stil «foarte sărac, cînd este vorba de partea internă a naturii, și foarte bogat cînd este vorba de partea externă a ei». Tendința lui Odobescu de a înfățișa oamenii, fenomenele și obiectele mai mult în exterior, decît în natura lor intimă, duce la descrieri care «pot fi frumoase, dar rămîn moarte». El consideră acest procedeu stilistic drept o dovadă a lipsei de legătură cu realitatea: «s-ar putea crede că scriitorul, pentru ca să ajungă la un așa stil, a avut tot ce-i trebuia pentru a vedea și nimic pentru a adînci ceea ce a văzut. S-ar putea crede că scriitorul a trăit în puf moale și cald iar lumea nu a cunoscut-o decît prin ajutorul unor albume colorate»¹.

Delavrancea are în schimb păreri foarte favorabile despre stilul lui Gr. Alexandrescu, care este citat atît de natural, încît el de la el, fără ajutorul argumentelor și al observațiilor, devine convingător peste măsură². El apreciază de asemenea, în conformitate cu preferințele lui personale, și stilul lui P. Ispirescu, la care remarcă folosirea justă a epitetelor: «La el, epitetul și imaginile sînt potrivite și artistice, sînt vii și concrete, încît te zguduie și-ți transmit emoția fără să prinzi de veste»³.

Delavrancea se ocupă însă și de stilul unor scriitori tineri. El este cel care recomandă pe Mihail Sadoveanu spre a fi ales membru corespondent al Academiei la 25 iunie 1916. Prezentarea pe care o face cu această ocazie recunoaște măiestria literară a noului membru al Academiei: «Titlurile d-lui Sadoveanu... sînt operele sale literare, îndeosebi romane și nuvele. Atît unele cît și altele sînt studii serioase de moravuri, scrise cu mare talent, cu o limbă bogată, cu un stil minunat»⁴.

Aprecierile lui Delavrancea cu privire la stilul scriitorilor nu au la bază întotdeauna analize amănunțite; ele sînt uneori generale și neconcludente. Din aceste observații se pot desprinde totuși, în linii generale, principiile lui Delavrancea în domeniul măiestriei literare. Ceea ce rezultă în primul rînd din atitudinea lui este faptul că, declarîndu-se împotriva stilului sărac, comun, cu imagini, epitete și figuri inexpresive, dar și împotriva stilului înflorit peste măsură — Delavrancea apără stilul realist, «stilul natural», viguros și bogat, în stare de a zugrăvi realitatea în toată complexitatea ei. Acesta este stilul literaturii populare și al tuturor scriitorilor care «au știut să învețe din măiestria poporului să gîndească și să scrie».

Concepția realistă a lui Delavrancea în problemele măiestriei artistice se întemeiază pe două principii fundamentale: a) exprimarea concretă a ideilor și b) proprietatea și precizia cuvintelor. Susținînd aceste păreri, Delavrancea arată că «vorba abstractă e seacă și lipsită de viață: ea favorizează cugetarea repede și urmărește scopuri practice», în timp ce «expresiunea concretă, din contra-ți deșteaptă o sumă de amintiri capabile de a-ți reproduce icoana vie ce le-a dat naștere și impresiunea lor e, deci, cu atît mai puternică»⁵. Pentru aceasta el recomandă înlăturarea elementelor abstracte, vagi, care, după părerea lui, nu sînt capabile să dea stilului valoarea artistică: «abstracțiunea trebuie gonită din literatură, dacă vrem ca literatura să poată fi o artă, comunicînd tuturor naturalul. Căci trebuie să se știe că atunci scriitorul e artist, cînd toți cei culți și cei neculți îl înțeleg, cînd el descrie așa cele mai delicate nuanțe ale unei situațiuni, încît fiecare, citind, să zică: «Da, așa este, am văzut și eu»⁶.

Pentru a reda realitatea, «naturalul», scriitorul trebuie să folosească «cuvinte proprii» și «nemerite». Delavrancea arată că aceste cuvinte dobîndesc, sub condeiul

¹ «Democrația», I, 1889, nr. 300.

² «Analele Academiei Romîne» t. XXXVIII, 1915—1916. seria a II-a, part. adm., p. 199.

³ «Revista nouă», I, 1888, nr. 5, p. 176.

⁴ Ibidem, nr. 3, p. 87—88.

⁵ «Epoca», I, 1886, nr. 63.

⁶ Ibidem, nr. 116.

unui bun scriitor, o anumită « licărire », pe care el o numește « fosforescență »¹. Fosforescența, adică însușirea cuvintelor de a prinde nota caracteristică, pregnantă a unei noțiuni, dă stilului conciziune și precizie. Analizînd această trăsătură esențială a cuvintelor folosite în limba operelor literare, el o constată mai ales la adjectiv, arătînd că « unui substantiv, cînd îi agăți un adjectiv, acel adjectiv trebuie să includă în el însușirea de căpetenie a substantivului »². El susține astfel valoarea artistică a epitetului individual: « De pildă, un ou e și alb și rotund, dar e mai mult rotund decît alb, și, dar, cînd vei înșira într-o frază, ou, lapte și zahăr, toate aceste lucruri sînt albe dar fraza nu ar avea un început de artă, decît construită astfel: « oul rotund, laptele alb și zahărul dulce, căci nu degeaba « ce nu poți să pui în cui » este oul »³.

În legătură cu folosirea imaginilor și a figurilor de stil, Delavrancea arată că ele completează calitățile artistice ale stilului realist; în anumite condiții, folosirea figurilor stilistice ajută pe scriitor să exprime și mai bine realitatea: « Un artist poate să-și scrie unele impresii minunate de bine, fără să aibă multă nevoie de metafore și figuri, firește, cînd felul impresiilor lui este de așa natură încît cuvintele proprii sînt de ajuns ca să le învieze în închipuirea cititorului. Dar sînt situații grele, impresii mari, puternice, complicate, pentru care cuvintele proprii, oricît de nimerite ar fi, rămîn niște colori slabe, șterse, neputînd mulțumi nici pe artist, nici pe cititor. În acest caz, scriitorul, fără voia lui, aleargă la metafore și figuri. În primul caz, plasticul rezultă din nimerirea cuvintelor. În cel din urmă, din buna întrebuintare a metaforelor și a figurilor »⁴.

Din cele prezentate pînă aici, rezultă că Delavrancea insistă asupra necesității adaptării mijloacelor stilistice la conținutul operelor literare, ca o condiție esențială a unei desăvîrșite realizări artistice. Apreciînd valoarea estetică a stilului realist, dar subliniînd totodată și importanța folosirii unor procedee expresive, bogate și variate, Delavrancea este unul din reprezentanții realismului artistic⁵.

Părerile sale în problemele de măiestrie literară au fost expuse în mod complet chiar de B. Delavrancea într-o scrisoare către A. Lupu Antonescu. Pentru că ea confirmă constatările noastre de pînă aici, reproducem această scrisoare în întregime:

« Dragă Lupule,

Credințele mele asupra literaturii pot reieși din cele ce scriu.

1. *Stilul* trebuie să varieze cît se va putea mai mult, după situații (compară orice parte din « Sultănica » cu « Fanta-Cella »); să varieze: a) ca noțiuni, b) ca frază, c) ca muzică.

2. *Colorile* stilului: a) vorbe concrete cu tendință, concretizabilă; b) vorbe speciale — numai ele au înțeles și vigoare, c) ura abstracțiunilor, vagului (căci chiar vagul se poate prinde în vorbe și forme de o preciziune aproape minunată).

Verbele: a) verbe cu acțiuni și culoare — fac din limba noastră un monument filologic.

Acțiuni: a) se preferă acțiunile interne celor externe, pentru că numai astfel se poate uni natura dimprejur cu tipul pe care îl descrii. Natura trebuie să joace rol însemnat, capital — atît cît mărește emoțiunile persoanelor descrise și ale celor ce citește.

Nu e vorbă care să fie urîtă după sunet; toate sînt bune cînd ne dau o nuanță.

Există o legătură intimă între obiectul ce descrii și muzica frazei tale. Un tablou de mare nu-l poți ciopîrți în fraze scurte, chiar de ai avea stilul cel mai bogat, cel mai corect din lume. Se poate zice, exagerînd lucrurile: este o metafizică în gîndirea noastră, care aci

¹ « Lupta literară », I nr. 1, p. 10.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ « Românul », XXXI, 8 iulie 1887.

⁵ T. Vianu, *Arta prozatorilor romîni*, Editura Contemporană p. 170.

se umflă, se lățește, aci se taie, cade, moare — apoi se urcă, se taie, merge repede etc., după cum situațiile din natură sînt mari, mici, intensive, extensive, năpraznice ori umile etc.

În aceste vorbe, repede scrise, e toată năzuința mea.

Al tău amic și coleg

Barbu »¹.

Examinarea părerilor lui Delavrancea despre limbă și stil impune o serie de concluzii, în legătură cu contribuția scriitorului la dezvoltarea concepțiilor realiste despre limba literară și despre stilul literaturii beletristice.

Poziția teoretică a lui Delavrancea în aceste probleme, a fost determinată de mai mulți factori care au orientat pe scriitor pe o cale sănătoasă și dreaptă. Dintre aceștia, în primul rînd trebuie să luăm în considerare împrejurările istorice și politice în care s-a desfășurat activitatea lui Delavrancea.

După cum s-a văzut, scriitorul a trăit într-o perioadă de mari frământări sociale și politice, care au pus în primul plan al preocupărilor generale o serie de probleme legate de îmbunătățirea vieții țăranilor și muncitorilor. Este epoca puternicelor răscoale țărănești și a dezvoltării mișcării muncitorești.

Înțelegînd sensul acestei tulburate vremi, Delavrancea a căutat să se alăture tendințelor sociale pozitive, militînd pentru idei democratice. Convingerile sale au fost influențate și chiar sprijinite de contactul pe care l-a avut scriitorul cu o serie de oameni cu vederi politice înaintate. Prietenia strînsă care l-a unit cu Al. Vlahuță și I. L. Caragiale, apropierea de G. Coșbuc și I. Slavici, stima pe care a avut-o pentru C. Dobrogeanu-Gherea și admirația pentru personalitatea lui B. P. Hasdeu au constituit un alt factor determinant al orientării democratice a activității lui Delavrancea.

În aceste condiții, în ciuda ezitărilor și greșelilor din activitatea sa politică oscilantă, preocuparea centrală a lui Delavrancea a fost să ia apărarea intereselor țăranimii și ale poporului simplu și asuprit. În articole de ziar și cuvîntări, el a luat atitudine împotriva exploatarei țăranilor, atacînd cu minie pe boieri, moșieri și arendași, a criticat cu necruțătoare violență monarhia și a condamnat « jocul infect » al partidelor politice de jecmăneală, « pe d-asupra țării și în detrimentul țării ».

Atitudinea politică democratică, în contradicție cu apartenența fățișă la partidele retrograde ale vremii, a dat activității literare a lui B. Delavrancea o orientare corespunzătoare. Prin opera sa literară, prin studii, articole și cuvîntări, Delavrancea își exprimă admirația față de producțiile poporului. În această privință, el continuă cu același avînt romantic ideile școlii folcloristice a lui Al. Russo și V. Alecsandri, nu fără a profita uneori și de cercetările lui B. P. Hasdeu.

Determinate de convingerile sale politice și de preocupările literare, părerile lui Delavrancea despre limbă și stil confirmă atitudinea democratică a scriitorului, care caută, și în acest fel, să dovedească rolul covîrșitor al maselor populare în evoluția societății. Subliniind într-o serie de articole și conferințe, bogăția lexicală și calitățile expresive ale limbii vorbite de popor, preocupările lui Delavrancea se îndreaptă mai mult către problemele limbii literare și ale stilului literaturii beletristice.

Delavrancea afirmă cu tărie necesitatea îmbogățirii limbii literare prin valorificarea resurselor prețioase ale vorbirii populare, și recomandă scriitorilor să cerceteze creațiile folclorice, pentru a cunoaște « comorile limbii romînești strînse în poeziile poporului ». El însuși dă exemplu în această direcție, studiînd literatura

¹ A. Lupu Antonescu, Delavrancea, artistul în « Cele trei Crișuri », XIV, 1933, nr. 9—10 p. 105.

populară pentru a arăta valoarea ei estetică, socială și națională. Din cercetările tehnicii artistice a poeziilor populare, el deduce o serie de principii de măiestrie literară, în numele cărora analizează stilul citorva scriitori contemporani. Observațiile oferă prilejul de a sublinia expresivitatea stilului realist artistic.

În lumina acestor constatări, se pune problema originalității părerilor lui Delavrancea despre limbă și stil. O cercetare sumară a epocii în care a trăit scriitorul ne arată că aceste idei erau în conștiința celor mai valoroși poeți și prozatori din secolul trecut. Formulate mai întâi de Eliade Rădulescu, dar puse în circulație de generația « Daciei literare », și în special de Kogălniceanu, Russo și Alecsandri, ele au dominat veacul mai ales în a doua parte a lui. Aceste idei au fost susținute mai târziu și de Eminescu, care arată necesitatea îmbogățirii limbii literare prin folosirea vorbirii populare: « Norma limbii scrise trebuie să fie cea care există obiectiv și în realitate în gura poporului de jos și a societății mai fine, iar nu fantaziile mai mult sau mai puțin ingenioase ale filologilor noștri »¹. De pe aceste poziții se duce lupta împotriva exagerărilor latiniste și italianiste, la care participă în Țara Românească Al. Odobescu, V. Alecsandri și, în Ardeal, I. Slavici, care dovedește că « se poate scrie românește și așa ca el [poporul] să înțeleagă cele scrise »² precizând: « autoritatea supremă în materie de limbă românească este poporul românesc »³. În același timp, G. Coșbuc, preocupat și el de « cestiunea fixării unei limbi literare populare »⁴, condamnă tendința de înstrăinare de la limba vorbită de popor: « Cei zece mii de deasupra ai obiditului neam românesc au în dispreț limba valahă și o vorbesc numai de nevoie cu servitorii »⁵.

În asemenea împrejurări, către sfârșitul secolului, se agită puternic ideea unei literaturi apropiate de popor atât prin conținut cât și prin limbă. Declarația lui Slavici în această privință este semnificativă: « din sufletul poporului avem să ne luăm inspirațiunea și bine românește e așa cum pretutindeni vorbesc românii »⁶.

Un merit însemnat în această direcție are B. P. Hasdeu care prin activitatea sa publicistică și literară promovează, în primul rând, « tot ce merge la inima și la mintea poporului »⁷. În lucrările sale științifice, Hasdeu afirmă cu tărie că « sublima sorginte a oricărei literaturi se află pururea vie chiar în gura poporului »⁸, subliniind astfel necesitatea cunoașterii și studierii limbii vii « al cărei material brut se află mai-mai întreg în cătune, în colibe, în bordeie, nu în palaturi »⁹. El însuși cercetător pasionat al folclorului, publică în « Columna lui Traian » și apoi în « Revista nouă » culegeri de literatură populară și studii de folclor, prețuind

¹ M. Eminescu, *Serieri politice și literare*, 1905, ed. Seurtu, p. 21, ap. Gh. Bulgăr, *Eminescu despre problemele limbii literare*, în « Studii și cercetări lingvistice », anul V, iulie-decembrie, 1954, p. 351.

² I. Slavici, *Tribuna și tribuniștii*, Orăștie, 1896, p. 42, ap. T. Teaha, Slavici și problemele limbii noastre în « Limba română », anul III, nr. 3 mai-iunie, 1954, p. 51.

³ I. Slavici, *Articularea numelor proprii* în « Tribuna » (Sibiu), martie 30, V (1888) nr. 205—227, ap. T. Teaha, art. cit., p. 52.

⁴ D. Micu, *Prefață la G. Coșbuc, Poezii*, E.S.P.L.A. 1953, p. 13.

⁵ *Ibidem* p. 13.

⁶ I. Slavici, *Amintiri*. București, 1924, ap. T. Teaha, art. cit., p. 50.

⁷ « Revista nouă », anul I, 1888, nr. 1, p. 1.

⁸ Ap. I. C. Chițimia, B. P. Hasdeu și problemele de folclor, în « Studii și cercetări de istorie literară și folclor », I, 1952, nr. 1—4 p. 190.

⁹ B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, 1887, tom, II, p. XII, ap. D. Macrea, *Opera lingvistică a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, în « Limba română », anul III, nr. 3, mai-iunie 1954, p. 17.

în aceeași măsură pe seriitorii popularizanți, ca P. Ispirescu și Th. Speranția. În jurul lui B. P. Hasdeu se formează scriitori, folcloriști, lingviști și filologi.

În această perspectivă, meritul lui Delavrancea constă în aceea că, profitând de o ambianță ideologică și culturală favorabilă, a susținut cu energie ideile cele mai înaintate ale vremii. Chiar dacă părerile lui nu au avut totdeauna temeinicie științifică, ele impresionează și conving prin căldura cu care scriitorul, fire de artist prin excelență, le-a apărat și le-a răspândit în masele largi ale publicului ce îl urmărea cu simpatie în toate domeniile activității sale. Într-o scrisoare adresată lui Al. Vlahuță el spune: « Ideile sînt reci, ca și clapele unui piano, trebuie să vie căldura sentimentală a artistului ca să combine din ele o rapsodie plină de viață »¹.

Contribuția însemnată a lui Delavrancea constă în faptul că, scoțind în relief calitățile artistice ale vorbirii poporului, și făcînd observații asupra stilului literaturii populare și culte, a dezvoltat interesul pentru preocupările de acest fel în țara noastră. În aceeași măsură, părerile lui Delavrancea despre limbă și stil au contribuit la dezvoltarea unei concepții realiste despre limba literară, ca expresie desăvîrșită a limbii poporului. Ele constituie deci, și un important mijloc de afirmare a marilor merite ale poporului, pe care scriitorul l-a iubit din tot sufletul. Un contemporan al său, C. Bacalbașa, spunea despre Delavrancea: « Era mîndru că e român. Iubea țara, iubea cîmpia romînească, iubea munții romînești, iubea pe țărani, iubea șipotul izvoarelor, iubea tainele naturii romînești »².

Cunoașterea convingerilor politice și a ideilor literare și artistice, precum și cercetarea amănunțită a părerilor în legătură cu problemele limbii și ale stilului ne conduce la constatarea că activitatea lui Barbu Delavrancea se caracterizează prin încrederea în popor, în forțele lui creatoare, și în viitorul lui fericit: « Un popor care cîntă cum cîntă al nostru, care te dezmiardă în versuri cum te dezmiardă al nostru, care te uimește cu fanteziile lui cum te uimește al nostru, care te biciuiește în pilde cum te biciuiește al nostru, e un popor mare care va înceta d-a fi exploatat de ciocoi leneși, insultători, desprețuitori și lacomi în ziua marii judecăți.

Și acea zi va veni, mare și senină »³.

ЯЗЫКОВЫЕ И СТИЛИСТИЧЕСКИЕ ВОЗЗРЕНИЯ БАРБУ ДЕЛАВРАНЧА

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Взгляды Делавранча на язык и стиль являются одной из менее известных сторон деятельности этого глубоко привязанного к народу писателя второй половины XIX века. Их можно понять и оценить, только в свете общих демократических стремлений конца прошлого столетия, и в совокупности занятий писателя.

По этим причинам, данный труд рассматривает, в первую очередь, некоторые аспекты политической, литературной и публицистической деятельности автора «Султаники». Выявляется также демократичность общей направленности Делавранча, несмотря на его явную принадлежность к либеральной, а впоследствии к консервативной партиям. Стремьсь защитить интересы простого народа, крестьянства в частности,

¹ B. Delavrancea, *Patria și patriotismul*, ed. cit., p. XI—XII.

² C. Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, p. 178.

³ «Democrația», I, 1888 nr. 212.

Делавранча высказывается против эксплуатации крестьян в своих газетных и журнальных статьях, а также в своих выступлениях. Становясь на передовые позиции, он громит бояр и разносит монархию.

Языковые воззрения Делавранча, обуславливаясь подобными социальными и политическими убеждениями, подтверждают демократизм писателя, стремящегося выявить решающую роль народа в творческом развитии языка: «народ и только народ является движущей силой процветания и обогащения языка». Он отмечает также лексическое богатство и экспрессивные качества народного языка, настаивая на необходимость обогащения литературного языка, путем использования неопцененных ресурсов устной народной речи. С этой целью, он советует писателям изучить и познать живую народную речь: «крестьянин должен быть нашим настоящим учителем и к нему на учение, должны были бы поступить все желающие писать по духу нашего языка». Он особо ценит писателей, использовавших в своих произведениях «живую народную речь», указывая на вклад Бэлческу, Негруцци, Александри, Эминеску, Караджале и Одобеску в развитии румынского литературного языка. Он критикует, в то же время, некоторые разновидности литературного языка своего времени, отмечая, что «великое и святое наследие языка разграблено и осквернено передовыми газетными статьями, написанными серьезными людьми». Критикуя также метод преподавания грамматики в школах, он выражает сожаление об отсутствии научной грамматики румынского языка. Одновременно Делавранча указывает на необходимость составления словаря румынского языка.

Внимательное исследование фольклорного творчества приводит его к исканиям «сокровищницы румынского языка, хранящейся в народной поэзии». Делавранча анализирует художественность народной поэзии, будучи убежден, что народ «сумел воплотить свою мысль в художественные формы». Он выдвигает, таким образом, принципиальность литературного мастерства. На этом основании, он приступает к критике стиля некоторых писателей. Эти критические замечания разрешают писателю подчеркнуть яркую выразительность художественного реалистического стиля.

Делавранча содействовал развитию реалистических языковых и стилистических воззрений конца XIX века правильностью своих замечаний и, главным образом, пылкостью и энергией с которой он отстаивал свои идеи.

BARBU DELAVRANCEA, SES VUES SUR LA LANGUE ET LE STYLE

(RÉSUMÉ)

Les vues de Delavrancea sur la langue et le style constituent l'un des aspects les moins connus de l'activité de cet écrivain de la fin du XIXe siècle, si profondément attaché au peuple. On ne saurait les comprendre et les estimer à leur juste valeur qu'à la lumière des tendances générales et démocratiques de cette fin de siècle et dans l'ensemble des préoccupations de notre écrivain.

Aussi ce travail analyse-t-il, en premier lieu, certains aspects de l'activité politique, littéraire et de publiciste de l'auteur de « Sultânica ». L'entière activité

de l'écrivain reflète une orientation des plus démocratiques, bien qu'il ait d'abord appartenu au parti libéral, et, ensuite, au parti conservateur. Tout en défendant les aspirations des gens simples, celles des paysans en particulier, Delavrancea prend position contre l'exploitation de ces derniers, par les articles qu'il publie dans les journaux et les revues, ainsi que par ses discours; il attaque avec véhémence les boyards et critique sévèrement la monarchie.

Les vues linguistiques de Delavrancea tiennent de ces convictions politiques et sociales. Elles attestent son attitude démocratique. C'est ainsi que l'écrivain tâche de mettre en évidence le rôle décisif du peuple dans le développement créateur de la langue. « Le peuple, seul le peuple, constitue le facteur d'essor et d'enrichissement d'une langue ». Delavrancea met en évidence la richesse lexicale et les qualités expressives de la langue que le peuple parle. Il soutient avec fermeté la nécessité d'enrichir la langue littéraire, en mettant en valeur les ressources inappréciables du langage populaire. Pour ce faire, il recommande aux écrivains d'étudier et d'approfondir la langue vivante du peuple. « Le paysan doit être notre maître et c'est son école que doivent suivre tous ceux qui voudraient se conformer au génie de notre langue ». Il apprécie tout particulièrement les écrivains qui utilisent dans leurs œuvres « la langue vivante du peuple ». Il montre la contribution de Bălcescu, Negruzzi, Alecsandri, Eminescu, Caragiale et Odobescu au développement de notre langue littéraire. Delavrancea critique certains aspects de la langue littéraire de son temps. Il constate que « l'héritage sacré de la langue a été pillé et profané dans des articles de fonds, publiés dans les grands journaux de l'époque par des personnes sérieuses ! ». Il s'en prend aussi à l'enseignement de la grammaire dans nos écoles, constate avec regret l'absence d'une grammaire scientifique de la langue roumaine et signale la nécessité d'un dictionnaire de la langue roumaine.

L'étude minutieuse des créations folkloriques l'incite à « chercher les trésors de la langue roumaine dans les poésies populaires ». Delavrancea analyse les procédés artistiques de la poésie populaire, avec la conviction que le peuple « a su revêtir ses pensées de formes d'une haute valeur artistique ». L'écrivain en tire une série de principes d'art littéraire. C'est au nom de ces principes qu'il critique le style de certains écrivains. Ces observations lui permettent de souligner la valeur d'expression du style réaliste.

Grâce à la justesse de ses observations, à l'ardeur et à l'énergie qu'il déploie pour défendre ses idées, Delavrancea apporte une réelle contribution au développement d'une conception réaliste de la langue littéraire et du style des belles — lettres de la fin du XIXe siècle.

DESPRE ÎNSEMNĂTATEA CERCETĂRILOR
DIALECTALE

DE

G. ISTRATE

Cînd, în 1950, am făcut primele anchete dialectale pe teren, în chip organizat, noi nu urmăream decît să completăm, pentru nevoi personale mai mult, anchetele efectuate de clujeni în vederea elaborării «ALR». Din cauza aceasta, am și evitat punctele anchetate de autorii atlasului și ne-am ales alte localități. Stabilirea punctelor asupra cărora trebuia să ne oprim nu era ușoară. Experiența noastră era redusă, din acest punct de vedere, și trebuia să apelăm la cunoștințele altora; nu era suficient să ne oprim, la întîmplare, în localitățile în care nu se opriseră clujenii, eventual și alții înaintea lor. Am căutat, atunci, să legăm preocupările noastre de obiective precise și limitate. Am căutat să nu extindem cercetările prea mult, nici din punct de vedere geografic, nici din acela al problemelor. Și, ca să nu facem exact același lucru pe care alții l-au efectuat, în alte regiuni, înaintea noastră, am căutat să legăm aceste preocupări de migrațiile care au avut loc din Transilvania în Moldova și, în același timp, n-am uitat că graiurile populare, în calitatea lor de element fundamental al limbii poporului, sînt chemate să îmbogățească posibilitățile de exprimare ale scriitorilor, să alimenteze, în mod permanent, limba literară.

Am ales, pentru primele noastre anchete, cîteva localități din raionul Fălticeni întrucît am considerat foarte utilă cunoașterea graiului de aici pentru înțelegerea justă a modului în care maestrul M. Sadoveanu se servește, în creațiile sale literare de limba poporului. Cercetarea noastră urma să lămurească, pe de o parte, în ce măsură poate fi susținută afirmația după care maestrul Sadoveanu ar întrebuința, în mod nepotrivit, arhaismul, în romanele istorice și, pe de altă parte, să vedem în ce raport se găsească elementele regionale față de arhaisme.

Pe măsură ce experiența noastră s-a îmbogățit, și cercetarea dialectală a luat forma unei preocupări statornice, noi am început să îmbrățișăm tot mai multe aspecte ale problemei și am căutat să scoatem toate concluziile care puteau fi trase din materialul adunat.

În rîndurile ce urmează încerc, tocmai, să conturez cîteva din aceste concluzii.

Nu ne-a fost greu ca, într-o perioadă relativ scurtă, să ne convingem de exagerarea celor care, ca Ov. Densusianu¹, erau înclinați să vadă, în romanul istoric al maestrului Sadoveanu, prea multe arhaisme. Fostul profesor de la Universitatea din București considera ca elemente arhaice și unele cuvinte existente, pînă în momentul de față, în graiul din Moldova de nord, a căror circulație restrînsă în

¹ Evoluția estetică a limbii romîne, curs litografiat, 1937-1938, p. 158-185.

limba scrisă le-a făcut să nu fie prea cunoscute. El nu avea de unde să știe că Sadoveanu însuși a mărturisit, în repetate rânduri, că dacă subiectul propriu-zis al cărților sale, care nu se referă la actualitate, a fost luat din cronici, din diferite documente sau din tradiție, limba acestora nu-i altceva decât limba țăranilor moldoveni din părțile Neamțului și ale Sucevei: « izvorul cel adevărat e tot poporul nostru, care nu s-a schimbat decât foarte puțin »¹.

Noi am putut constata că elementul arhaic, în cazul vocabularului, se mărginește, în mod exclusiv, la terminologia tehnică²: *buciumaș, hotnog, junghi, săcăluș, pală, sîneață, sotnie, stol* (de oaste) etc., și, din acest motiv, el este rar întrebuințat. Cu excepția acestui domeniu, scriitorul se servește numai de aspectul contemporan al limbii noastre pe care îl îmbogățește prin ajutorul elementului luat de acasă, din graiul în care a rostit primele cuvinte, și de care s-a simțit legat, în perioada copilăriei. Cuvintele acestuia îi vor fi deșteptat, mai târziu, în inimă, rezonanțele pe care le simțim noi cititorii, ori de câte ori întârziem pe una din paginile cărților sale.

Raportarea graiului moldovenesc la limba cărților lui Sadoveanu ne-a dat posibilitatea să urmărim problema arhaismului în limba literară. Faptul că limba literară n-a fost suficient studiată, pînă în momentul de față, a dus la concluzii care pot fi discutate, în legătură cu arhaismul, cu înțelesul pe care trebuie să-l dăm acestui termen.

Dacă trebuie să facem o distincție netă între arhaisme și elementul regional se impune să examinăm, cu toată atenția, părerile celor care au vorbit despre aceste lucruri. În literatura noastră de specialitate a început să se vorbească tot mai mult de *arhaisme* și de *provincialisme* și s-ar părea că cei doi termeni pomeniți chiar acum se referă la noțiuni complet diferite. În general, lucrurile se prezintă clar din punct de vedere teoretic; toată lumea este de acord că *arhaismul* nu se poate confunda cu *provincialismul*, chiar dacă întîmpinăm uneori oarecare greutate în delimitarea lor. Cînd se analizează, însă, o operă literară, cînd se alcătuiește un studiu de specialitate etc., lucrurile nu se mai prezintă atît de simplu. În aceste împrejurări sîntem înclinați să considerăm arhaism tot ceea ce știm că există în limba veche, dar nu se mai întîlnește în limba literară contemporană, indiferent dacă elementul respectiv continuă sau nu să fie întrebuințat în vorbirea obișnuită din anumite regiuni ale țării. De foarte multe ori nici nu-i ușor să se facă distincție între ce este arhaic și ce este regional în opera unui scriitor.

Să ne oprim la cîteva exemple. Plecînd de la ideea că limba veche, cel puțin în aspectul ei nordic, cunoștea substantivul *genune*, Ibrăileanu afirmă, cu ocazia semnalării cuvîntului la Eminescu³ că ne găsim în fața unui element propriu limbii vechi. Cuvîntul există însă, pînă în momentul de față în Țara Oașului⁴, cît și pe Valea Bistriței, unde este atît de răspîndit încît numai între Vatra-Dornei și Broșteni el intră în compunerea a șase-șapte nume topice: *Genunea Maganului, Genunea de la Arinu, Genunea de la Ortoaia, Genunea Ruscăi, Genunea de la Crucea, Genunea Colacului* etc. Dar dacă în toponimie el ar putea fi considerat ca un rest al unei realități de acum patru-cinci sute de ani nu tot așa stau lucrurile cu substantivul comun *genune* pe care îl cunosc, și-l întrebuințează, în mod curent, toți

¹ Cf. Camil Baltazar, *Scriitor și om*, București, 1946, p. 138.

² În sensul cel mai general cu putință.

³ *Istoria literaturii romine*, Epoca Conachi, 1920, p. 34.

⁴ « Buletinul societății filologice » II (1906), p. 82. Nu știu cum trebuie interpretată prezența lui în poezia lui Beniuc, ca un element de acasă sau ca împrumut de la scriitorii anteriori?

vorbitorii de pe Valea Bistriței. După Eminescu l-au întrebuințat și alții, între care C. Hogaș și maestrul Sadoveanu. Dar atât Eminescu cât și Hogaș și Sadoveanu fac parte dintr-o categorie de scriitori care au străbătut, în cea mai mare parte, pământul pe care se vorbește limba noastră și-au auzit cuvîntul în vorbirea contemporanilor lor. Sînt înclinat să cred că acești scriitori l-au putut lua, tot atât de ușor, din graiul moldovenesc și nu, numaidecît, din limba veche. Voi conveni, însă, că graiul moldovenesc nu l-a putut impune în opera lui Cerna bunăoară. Dar poetul dobrogean nu l-a luat nici din textele vechi; i l-a pus la dispoziție înaintașul său Eminescu.

Genune nu-i, totuși, cel mai dificil cuvînt cînd e vorba de delimitarea dintre arhaism și provincialism. Sînt împrejurări în care același cuvînt ar putea fi considerat cînd aparținînd trecutului, cînd graiurilor populare, în funcție de scriitorul în opera căruia se întîlnește și, bineînțeles, în funcție de opera în care apare. Același cuvînt va fi considerat provincialism, în poveștile lui Creangă, și arhaism în romanul istoric al lui Sadoveanu numai din motivul că cel dintîi n-a scris literatură istorică. Așa stau lucrurile cu: *năimi*, *oblici*, *poghiaz*, *proslăvi*, *întru* (în loc de *în*!), după cum aici trebuie să pomenim construcțiile infinitivale, în locul celor cu conjunctivul, sau mai mult ca perfectul perifrastic, în locul celui obișnuit. În toate aceste cazuri, Creangă se bazează aproape exclusiv pe graiul moldovenesc, pe cîtă vreme Sadoveanu este sigur că a fost influențat și de limba veche. Alte exemple pot ridica probleme asemănătoare. Cum vom considera pe *trăisti* « chin, suferință, patimă și apoi denii » (care în Borșa Maramureșului continuă se se rostească *straste*, întocmai ca în secolul al XVI-lea) sau pe *stură* « promoroacă » cu verbul *stură* (*sturi*, *sturî*) a căror arie se întinde de la Baia pînă în Maramureș, iar în textele vechi, cu excepția « Psaltirii Scheiene »¹, n-au fost înregistrate?

Fonetismul *rumpe*, de la Eminescu și Coșbuc, nu trebuie considerat numai arhaism, ci și provincialism, întrucît el continuă să fie singurul cunoscut prin unele regiuni ale țării. La fel stau lucrurile cu *îndărăpt*, de la Eminescu², care, de asemenea este singura formă cunoscută, pe alocuri, pînă astăzi.

În lucrările acad. Rosetti forme de plural ca *ai*, *goli*, forma verbală *ști* (pers. a III-a singular) etc., sînt considerate ca arhaisme. Dar ele caracterizează, pînă în momentul de față, anumite graiuri ale limbii noastre. Pluralul *ai* va fi socotit arhaism în « Frații Jderi » III, 23:

« Cu vin și cu mălai
Poți trăi o sută de *ai* »

și provincialism cînd apare în lucrările cu inspirație contemporană, cum ar fi în exemplele următoare: « De cînd sînt eu, așa sărăcie n-am apucat, și doar am însemnat și eu la răbuș vreo optzeci și mai bine de *ai*... » (Opere, V, 199); « O lua și pe băbăția lui la vale:

Tinerel mă însurai,
Tinerică îmi luai
Numai de-o sută de *ai*,
Nu poate roade mălai... » (Opere II, 6)

¹ Și acolo, numai substantivul. Cf. Psaltirea Scheiană, II, București 1916, p. 306, 409. La Ovid Densusianu, « Graiul din Țara Hațegului », găsim pe lîngă *stur*, « țințur de funingine închegată » și un verb *a să sturî*, « a se prăpădi, a muri », precum și un adjectiv, *sturuită* (casă sturuită!): « casă, vîet'e, d'e abia poț d'esfas'e pajele di pă ia » (p. 335).

² G. Călinescu, Opera lui Eminescu, vol. IV, p. 271.

« Baba mi-a murit de douăzeci de *ai* » (*Oameni și locuri*, 159); « Apoi dac-ar fi, ar avea ca la optzeci de *ai*... » (În amintirea lui Creangă, 19) ¹.

La fel stau lucrurile cu verbul *a conteni*, pe care-l găsim atât de des în operele marelui scriitor. El trebuie considerat, după împrejurări, când arhaism, când regionalism. Textele vechi, de proveniență nordică, îl cunosc bine. Astăzi, el este frecvent în graiul din nordul Moldovei și în Transilvania. În schimb pe *fapt*, de la Coșbuc (în locul lui făcut! ²) sîntem mai degrabă înclinați să-l considerăm arhaism decît element regional, chiar dacă se mai întîlnește, pînă în momentul de față, în unele graiuri cum reiese din lucrarea academicianului Emil Petrovici, « Texte dialectale », 1943, p. VII, 295:

Să-l lăsați curat, luminat,
Ca mă-sa ce l-a *fapt* ³

Deși regiunea în care apare cuvîntul (Craiova!) e atât de departe de patria lui Coșbuc, nu acesta e argumentul ce mă face să consider pe *fapt* arhaism și nu regionalism. S-ar putea presupune că pînă în jurul anului 1900, cînd a fost scrisă poezia « Cicoarea », poetul a avut tot timpul să afle de existența acestei forme în graiul din Oltenia. Să nu uităm că legăturile sale cu Craiova sînt ceva mai vechi: aici își tipărește poetul și poemul « Mazepa » (1896) și « Antologia sânscrită » (1897). Cuvîntul apare, însă, în graiurile populare foarte rar și, și atunci, în versuri și anume în descîntece. Dar se știe că descîntecele cuprind o serie de cuvinte pe care vorbitorii dintr-un moment dat le-au moștenit, de la înaintașii lor, numai în aceste texte, în vreme ce, aceleași cuvinte sau forme sînt necunoscute în vorbirea obișnuită. Un exemplu asemănător este *stilpări* care ni s-a transmis, de asemenea, aproape numai în colinde. « A.L.R.M. » II, I, harta 261, nu-l semnalează decît în trei puncte: 182 (regiunea Stalin), 414 (regiunea Suceava) și 833 în Hunedoara. Cercetările noastre confirmă, însă, existența lui și în alte părți. Trebuie să spun, de asemenea, că existența acestui cuvînt a fost semnalată încă de I. A. Candrea, « Graiul din Țara Oașului », p. 84; O. Densușianu, « Graiul din Țara Hațegului », p. 286, 334.

Graiurile păstrează unele cuvinte rare, al căror înțeles nu este pretutindeni același. Din studiul acestor cuvinte se pot trage, adesea, concluzii interesante asupra relațiilor sociale dintre clase. Nu mă voi opri la exemple ca *prost*, *mișel*, *mojic* etc., a căror evoluție de înțeles a fost discutată adesea. Voi cita, aici, doar verbul *a porunci* al cărui sens este, pe alocuri, acela de a trimite vorbă, a înștiința pe cineva: *i-am poruncit tatii să vie pînă acasă, să mergem la tîrg* ⁴.

¹ Cu titlu de curiozitate trebuie să menționez că pluralul *ai* se întîlnește și în Oltenia prin fostul județ Gorj, cum reiese din colecția de texte Graiul nostru, vol. I, p. 23. Cred că nu greșesc spunînd că ne găsim în fața unui fenomen ardelenesc infiltrat în regiunea respectivă.

² Știm așa, c-așa cu toții
Din strămoși am apucat,
Ca s-o știe-așa nepoții,
Cum s-a *fapt* din Lia floare,
Cea cu trupul rupt din soare,
Fata de-mpărat.

Ziarul unui Pierde-Vară, ed. 1902, p. 155.

³ Forma aceasta este aproape generală cînd e vorba de substantiv. Zicem *faptul zilei*, în *faptul serii* etc., dar, dialectal, găsim și *făcut de zi* (Cf. Graiul nostru vol. I, p. 3), expresie care pare nouă, prin forma substantivului de care mă ocup în această notă, și veche prin construcția însăși (*de*, la genitiv!).

⁴ Tov. D. Macrea îmi atrage atenția că sensul acesta ar putea fi împrumutat din limba maghiară. Chiar așa stînd lucrurile, interpretarea dată rămîne valabilă. Relațiile existente altă dată, între reprezentanții a două clase deosebite, se întrevăd bine în exemplul nostru.

Alteori, cuvîntul în cauză denumește noțiuni de mult dispărute sau, ceea ce-i tot una, el se întrebuințează în locul unor termeni curenți care, în limba literară, nu cunosc nici un fel de concurență. Acesta este cazul cu *a bate* și cu *a îmblăți*. Expresii ca « mă duc la mașină să bat grîul » sau « ne trebuie cîțiva oameni la mașină, că vrem să *îmblătim* zilele acestea » sînt curențe. Cele două verbe continuă să se mențină, împotriva faptului că acțiunea pe care o denumeau nu mai există, că ea a fost, între timp, schimbată.

O situație asemănătoare are cuvîntul *smîrd* al cărui înțeles actual, de om nesuferit, murdar, scandalagiu, puturos etc. a luat naștere din acela de țaran¹ în momentul cînd feudalul, în dorința-i tot mai mare de a-și rotunji proprietatea prin anexarea micilor proprietăți țărănești, făcea presiuni asupra « smerzilor ». Cuvîntul care denumea o noțiune indiferentă, atîta vreme cît țaranul nu ieșea din vorba marelui proprietar, a început să capete un spor de înțeles în momentul cînd țaranul ia atitudine și face dificultăți feudalului. E de la sine înțeles că acesta nu putea fi, din punctul de vedere al aceluia, decît *nesuferit, obraznic, murdar, puturos* etc.

Înțelesul actual este consemnat încă în secolul al XVI-lea, ceea ce înseamnă că trecerea de la vechiul sens s-a putut produce nu atît pe tărîmul limbii noastre, ci încă în limba slavă veche.

Cercetările dialectale din Moldova de nord duc la concluzii hotărîte în direcția relațiilor acestei provincii cu Transilvania. Unele lucruri sînt cunoscute din istorie. Cercetarea limbii aduce, ca de atîtea ori, argumente în plus. Ideea exprimată cu atîta claritate de Philippide, în « Originea romînilor », și reluată de alți lingviști de-ai noștri, la care s-au asociat și unii scriitori², capătă un caracter tot mai bine conturat.

Fapte de natură fonetică vin să întărească această afirmație:

ĉag, ĉagorniĉa, ĉeie, ĉema, ĉeptar, ĉingă, ĉiui, despĉicătură, înĉeia, înĉeĉa, împĉeleca, înĉega, înĉina, nopĉi, oĉi, pĉilug, pĉiron, pĉisoc, pĉișca, răĉită, topĉi, veĉi (= vechi), ureĉe.

bĝihul, bĝis;

ĵărină;

fiĵor (= fuior)

verin, verinos, înverina, sărin (în loc de *senin*!) *bă'is, bă'ine, herd'eliĉe;*

iesăle;

capl'iu, cînîl'îșl'e, deșt'id'e, groł'îĉă, înt'ină (al. de *închină* și *înĉină*), *înt'ingă, înt'ipui, înt'i, arîl' (= aripi), ol'elari, ol'ins, pat'et, pî'atră, rășl'îĉa, șl'ele, șl'op, l'ag, l'igornișer, l'isor, l'opli, tot'ilă* etc.

Pe baza unor exemple ca: *împĉelecă pĉilug, topĉi* etc. alături de care avem și variante cu *k*, s-a putut ajunge, pe de o parte, la un fonetism cum ar fi *Cherchez*, din cauză că forma *ĉ* (*Cerchez*!) era, în mintea vorbitorului, dialectală iar, pe de altă parte, neologismul *parchet* a devenit, în vorbirea celor care preferă formele cu *ĉ*, deci a bătrînilor, în primul rînd, căci ei păstrează amintirea fonetismelor aduse de părinții lor din Transilvania, *parcet*. Aceiași vorbitori pronunță numele turcului *Tache* (a lui Eiup!), *Tace*.

Iesăle, în locul literarului *iesle*, trebuie explicat prin influența limbii maghiare, despre care se știe că evită grupurile consonantice prin introducerea, între ele, a unei vocale. Alte exemple asemănătoare, întîlnite în Transilvania, sînt *Călăment*, *chinez*, (cneaz!), *hirean*, *hiribe*, *Hiristos*³, *Ighinat*, *Schiridon* etc. Unul dintre aceste exemple se găsește și în literatura maestrului Sadoveanu: « Eu și cu Pavel-baci am luat toiĉe »

¹ B. D. Grekov, *Țăranii în Rusia*, Ed. Acad. R.P.R. București, 1952, p. 185—218.

² Cf. Mihail Sadoveanu, *Evocări*, p. 137—142.

³ Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915, p. 105.

albe ș-o corfă, hotăriți să căutăm hiribi. Aici în Valea Frumoasei se zice « hiribe » și « mînatărci ». Pavel-baci le spune și « pitoance » (Poveștile de la Bradu-Strîmb, p. 7)¹.

Fonetismele de felul lui *cap't'iu*, *deș't'ide*, *pt'atră* etc. se oglindesc în literatura lui Sadoveanu în exemple ca următoarele:

— Da'ce să facă acolo la București?

— Nu știu. Zice că s-o ducă acolo, la *chiatru*. Cocostîreul albastru, 13;

« niște unt de la văcuțele dumitale cele *chirole* » Umbre, 108.

« Și pe urmă am intrat în tîrg, o dată cu vacile *chirole*, care se întorceau de la imaș, sunînd din tălăngi cu diferite sonuri ». Cele mai vechi amintiri, 212; după cum exemple ca *bd'ine*, *herd'elițe* etc. se regăsesc în *ghibăci*, de la același autor.

« Cînd închidea vitele la amiază, pe imaș, ne înfățișam amîndoi la coliba lui, și-l găseam totdeauna ciopînd și *ghibăcînd* ceva pentru noi ». Umbre, 113.

Exemple asemănătoare găsim și în opera lui Caragiale, mai ales în corespondența cu unii prieteni, cînd face aluzii la vorbirea ardelenilor: *minken* pentru *minten* = « imediat », *ghemonstrațiune*, pentru *demonstrație* etc.

Morfologia însăși ne pune în fața unor paralelisme care vorbesc în sensul mi-grațiilor care trebuie să fi avut loc, vreme de mai multe sute de ani, din Transilvania în Moldova.

Nu poate fi pusă la îndoială originea ardelenescă a unor forme de plural ca *ai* (*an*), *belț* (*baltă*), *căs* (*casă*), *goli* (*gol*), *păłmi* (*palma*), a masculinului *un*

¹ Unele dintre aceste exemple, cum ar fi *hărăni* (pentru *hrăni*!) depășesc aria propriu-zisă pe care s-a putut manifesta, în chip normal, influența ungurească și le întîlnim și prin Oltenia și Muntenia, cum se poate vedea din Graiul nostru I, p. 20, 42, 45, 46, 73, 85, 121, 150 etc. Tot aici trebuie trecute *șicoală* (op. cit. p. 4, 8) și *giminastică*, pe care le întîlnim și în literatura lui Tudor Arghezi, eventual și *dirept*, *direapta*, *direptate*, curente în vorbirea din centrul și sudul Transilvaniei (cf. și A.L.R.M. II, harta 97) întîlnite rar și în literatura de acolo (cf. Țiganiada, X, 96, p. 356). Zic eventual intrucît forma etimologică a cuvîntului *drept* este aceea cu *e* nesincopat, *derept*, despre care Al. Rosetti spune, în Istoria limbii romîne vol. VI, p. 66, că se menținea încă prin secolul al XIII-lea și numai după această dată a început să se spună *drept*. Din aceeași lucrare (p. 105, 169) rezultă că *derept* (respectiv *derețu*) se întîlnește și în secolul al XVI-lea. Nu cumva fenomenul ardelenesc de astăzi este continuarea celui din secolele XIII-XVI care s-a putut menține și datorită influenței ungurești? Pun această întrebare intrucît academicianul Rosetti vorbește de arhaisme în asemenea cazuri. Poate nu-i rău să ne gîndim la fenomene care își continuă existența, dar a căror intensitate este din ce în ce mai slabă. Observ că Ovid Densusianu exprimase în Graiul din Țara Hațegului, București, 1915, p. 28, un punct de vedere care se apropie de acela pe care l-am formulat eu, cu deosebirea că el pune prea mare greutate pe metateză și nu se gîndește decît incidental la influența limbii maghiare: « Intercalarea lui *ă* între *șc* și *l* se observă la *ieșcăl'e* și în forma toponimică *Miscăl'ea* (cf. 97). *Vărăb'e* ce se aude destul de des (la Densus, Lunca Cernei, Meria etc.) în loc de *vrăb'e* pare să prezinte și el epenteza lui *ă*, dar se poate să fie influențat de ung. *vereb*. Un caz de epenteză a lui *i* e *Hiris-tos XXXII*, LII, LXVII, LXVIII ». Alături de *derept* am putea considera ca simple continuări ale unor procese mai vechi pe *lu* (în locul literarului lui *l*), pe *era* (formă unică pentru singular și plural), *dz* (în locul lui *z*), *-ariu*, *-oriu* (în locul lui *-ar*, *-or*), plurale ca *obraz*, *mînăle*, *goli* etc., care, toate, sînt și regionale nu numai arhaice. Cred că putem îngloba aici și pe *u* final despre care academicianul Rosetti a spus, de asemenea (1. cit., p. 67, 129) că ar fi dispărut din limbă încă din secolul al XIII-lea și că, acolo unde apare în graiurile de astăzi are origine fonetică. La argumentele invocate împotriva acestei afirmații, de acad. Iorgu Iordan (« Studii și cercetări lingvistice », V, 1954, p. 342-343) aș mai aduce unul de natură geografică. Cum se face că *u* final din graiurile actuale a reapărut tocmai acolo pe unde exista și în limba veche? Mi se pare că răspunsul întreg la această întrebare îl găsim tot în lucrările academicianului Rosetti cînd stăruie asupra caracterului dialectal al textelor vechi, asupra diferențierii geografice și nu istorice. Vreau să spun că în perioada veche erau regiuni în care *u* final avea existența reală și erau altele care nu-l cunoșteau. Aria compactă din Transilvania, în care întîlnim urme ale existenței acestui sunet, este tocmai aria pe care se întindea *u* final și în limba veche. Fenomenul de astăzi este un rest din dialectul literar vechi. Este o continuare a fenomenului de atunci.

viespe (în loc de *o viespe*)¹, a formei verbale de persoana a III-a singular *ști*, în locul lui *știe*² etc.³.

O importanță deosebită, pentru relațiile dintre Transilvania și Moldova, prezintă lexicul, cu ajutorul căruia am văzut că se pot urmări, de multe ori, în mod precis, relațiile dintre oameni.

În general, vocabularul întrebuințat în Transilvania se deosebește de cel din Moldova. O mulțime de cuvinte ardelenesti sînt necunoscute în Moldova și invers. În regiunile care unesc, însă, cele două provincii, deosebirea este mai puțin accentuată. Unele cuvinte, specifice unui grai, se întîlnesc și în graiurile provinciei celeilalte. De multe ori continuă să fie întrebuințat, pe lângă termenul nou, adus din Transilvania, și cuvîntul vechi care se găsește în relații de prietenie sau nu cu celălalt. Uneori învinge elementul vechi, alteori acesta este învins. La lupta aceasta participă, de foarte multe ori, și alte elemente, din Bucovina de exemplu și, în felul acesta, graiul din nordul Moldovei capătă un caracter aparte a cărui primă trăsătură este o mare bogăție și varietate de vocabular:⁴

struț — *buchet*
culișări — *mămăligari* — *melesteu*⁵
jghiab — *scoc* (la streșină!)
argat (mult mai des decît slugă!)
barîșnic — *geambaș* — *sîrînăr*
căuaci (dispare și e înlocuit cu) — *fierar*, *potcovar*, *figan*, *covali*
curea (mai des decît *chimir*)
învîrți (și *întoarce* finul!)
fluier — *trișcă*
bici — *corbaci*
buzunar — *jăp*
tencuială — *maltăr*
țînfar — *țobică* (și *țoabă*!)
plînge — *a se cînta*
tăbăcar — *dubălar*

tăbăcărie — *dubălărie*
sîrmă — *drot*
urîl — *hîd*
*săci*⁶ — *nîmăl*
bucătărie — *cuhne*
promoroacă — *stură* — *sloi* — *chidie*
uncheș — (este tot mai rar întrebuințat și-i ia locul) — *moș*
tărcat — *prian* (de fapt: *prijan*!)
leașă — *simbrie*
străgeată — *fișî*
șteză — *dristă*⁷
o leacă — *o firă* — *un pic*
topor — *secur*
omăt — *zăpadă*⁸
joc — *horă*

¹ Cuvîntul apare sub formă masculină și la Coșbuc, în Purgatoriul, XXXII, 133—135:

Și cum retrace-un *vespe* acul pus,
așa trăgîndu-și coada blăstămată,
a smuls din fund, și nesătul s-a dus.

² « Studii și cercetări lingvistice » I, 1950, p. 285-287.

³ Un arhaism interesant este pluralul *căli* (<cale), pe care l-a înregistrat tov. N. A. Ursu prin regiunea Humulești-Pipirig.

⁴ Situații asemănătoare se mai întîlnesc și în alte părți. Teoretic s-ar putea spune că pretutindeni unde oamenii se găsesc la intersecția unor influențe din afară lucrurile se prezintă la fel. Iată o mărturie din Ov. Densusianu, Graiul din Țara Hațegului, p. 18: « Dîndu-se situațiunea ei geografică, Țara Hațegului e de așteptat să prezinte din punct de vedere al limbii varietatea de elemente pe care am constatat-o mai sus cu privire la port, obiceiuri etc. Graiul e într-adevăr departe de a fi omogen și cercetarea lui ne descopere mai multe curențe lingvistice cu particularități ce ne amintesc pe cele din Bănat, centrul Transilvaniei și Oltenia ».

⁵ La Crucea (raionul Vatra Dornei) *melesteul* este mai mare decît *culișăriul* și se întrebuințează numai cînd se face mămăligă de cartofi.

⁶ Cuvîntul îi era cunoscut și cronicarului Grigore Ureche în al cărui Letopisetz întîlnim și verbul a *săciui* « a tăia copacii spre a deschide o poiană, un lîmîș, în pădure ». Cuvîntul are astăzi, în general, sensul de « staul din lemn doborîte, fără țărushi ». În sudul Transilvaniei (v. Ov. Densusianu, Graiul din Țara Hațegului, p. 333), sensul lui este acela de « fînăț, pe un loc unde s-a tăiat pădurea ».

⁷ Paralelismul acesta este interesant, printre altele, și pentru motivul că duce la ideea unor legături cu sudul Transilvaniei, nu cu nordul acestei provincii, unde *dîrstele* nu sînt cunoscute.

⁸ Aici nu-i vorba de un paralelism pe bază ardelenască, ci pe bază literară.

prisă (e tot mai mult înlocuit cu *cerdac*)
 cioban — mocan — păcurar¹
 bortă — groapă
 holircă — rachiu
 halău (din scinduri) — troacă (butuc dăltuit)
 horn — hogeag
 hulub — porumbel — porumb
 jăchilă — premindă
 lele — țafă
 lămpaș — felinar
 momie — ciuhă
 nula — zero
 oiște — rudă
 raf — șină
 prisacă — stupină
 pepene — castravele
 drum — șosea²
 papă — scrob
 trudit — obosit
 vopsi — boi
 amuș — acum
 ciurgău — scoc — uluc (la apă!)
 țințirim — cimitir
 treple — scări
 mai — ficat
 coștei — (de perină!), dar și dos
 culeșă — mămăligă

lătoc — uluc
 botă — ciomag
 corceriță — bucătăreasă — stolnică — socăciță
 clop — pălărie
 apătos — apos
 bătar — măcar
 cartofi — napi — barabule — bulughene
 călbaș — chiște
 duceană — prăvălie
 crăpa — despică (lemne)
 foiță de țigară — papir
 găvozd — pană
 răcături — ațuri³
 ujină — chindie
 lumina — luminare
 tasmă — jamșă — ierhă
 sălaș — sicriu — raclă
 casap — măcelar — minisărăș
 naft — (se spunea înainte la) gaz
 temelie — fundament⁴
 gobăi — gujbăliți — galițe
 văr drept — dulce — bun — primar
 capac — fedeu (pe oală)
 prosop — miniștergură (Ostra)
 ghiuș — viț
 glajă — sticlă

Această mare varietate în vocabular se reflectă și în operele literare ale scriitorilor proveniți din Moldova de nord. Și de data aceasta exemplul cel mai strălucit îl constituie maestrul M. Sadoveanu a cărui limbă s-a înmlădiat și s-a îmbogățit sub impresia puternică a graiurilor de acasă. Iată numai câteva paralelisme de acest fel:

omăt — zăpadă — nea
 pulbere — praf — colb
 înturna — întoarce
 holercă — rachiu — vinars
 taur — buhaiu
 trudit — obosit
 mîndru — frumos — jain
 lulea — pipă
 curechiu — varză
 ciovee — boclucuri — țarșamuri
 o leacă — o firă — pușin
 umbrelă — cortel
 băitanaș — flăcăuș — copilandru

băiat — copil — prunc — flăcău — cocon
 tolbă — tașcă — tășulcă
 raclă și sicriu
 pită — pine
 basma — broboadă — casineă — tulpan —
 naframă
 grăi — vorbi
 șleah — drum
 secure — topor
 bățr — barem — macar
 standoale — coșere
 bîlă — ciomag

Varietatea aceasta de vocabular nu duce, cum mai cred unii, la o încărcare inutilă cu tot felul de cuvinte, în stilul operelor literare, ci, dimpotrivă, ea dă posibilitatea scriitorului să-și exprime ideile și sentimentele cu mai mare ușurință, să recurgă la sinonime care ușurează înțelesul frazei, să înlăture repetiția inutilă și să nu cadă în monotonia care îngreuiază lectura unei cărți. Cu ajutorul sinonimiei scriitorul își diferențiază eroii și indică, de foarte multe ori, fie originea lor socială, fie, mai ales, pe cea locală.

¹ « Înainte vreme, *păcurar* se spunea », (Crucea, raionul Vatra Dornei).

² *Drumul mare și drumul satului*, dar *șoseaua națională*.

³ Ultimul, adus din Transilvania, se întrebuițează tot mai rar.

⁴ Înregistrat la Geamăna, Comuna Crucea.

Nu pot să încerc această expunere cu prea multe exemple dar, pentru o înțelegere mai justă a problemei, pentru a arăta în ce măsură limba română nu trebuie considerată drept o limbă săracă, mă voi opri la un singur citat din opera celui mai reprezentativ scriitor contemporan:

« Petrișor găsi o *frigare*; un pui sta pe o măsuță în lumină; îl puse în *țapă*, se apropie liniștit de jar, răzima *figla* de o cărămidă și începu să învîrtă » (M. Sadoveanu, Opere III, 428).

E ușor de închipuit cum ar fi sunat pasajul acesta dacă Sadoveanu s-ar fi folosit numai de unul dintre cei trei termeni care, împreună, nuanțează expresia, marchează sfîrșitul unei acțiuni și începutul alteia, pun în evidență bogăția vocabularului limbii noastre și « apropiere » acțiunile, împotriva faptului că verbele din frază sînt la trecut. În plus, trebuie remarcată « economia » care se realizează prin ajutorul acestui procedeu.

Studiul amănunțit al unor fapte de limbă, de la fonetică pînă la onomastică și la toponimie, ne dă posibilitatea să determinăm pînă și locul de unde s-au desprins o serie de oameni puși în situația să-și « ia lumea în cap ». Nu-i lipsit de interes să spun că asemenea locuri corespund, în general, cu regiunile în care exploatarea țărănimii, de către feudalitate, a atins cel mai înalt grad.

În aproape toată Moldova de nord se întrebuințează substantivul *culișer* pentru bățul de mestecat mămăligă. Trebuie să presupunem că într-o perioadă mai veche exista, alături de el, și *culeșă*, pentru mămăligă, fiindcă altfel nu putem să ne explicăm de ce a părăsit terenul sinonimul *melesteu*. *Culeșă* nu se mai întîlnește, însă, decît în cazuri cu totul excepționale prin regiunile foarte apropiate de Maramureș și de nordul Transilvaniei, pe unde continuă să fie preferat termenului din limba comună. În satul Coverca, comuna Șaru Dornei, ni s-a spus că « babele mai zic din cînd în cînd și *culeșă* ». Aspectul fonetic al lui *culișer* (cu *u* în prima silabă, nu cu *o*, ca în nordul Transilvaniei!) ne face să credem că el a fost adus nu de prin părțile Năsăudului, să zicem, ci din Maramureș unde avem, pînă acuma, *culeșă*, *culișer*. Spre Maramureș ne duc, de altfel și exemple ca *posadă* « dispozitiv prin care se ridică sau se lasă mai jos roata de la moară » și pe care l-am întîlnit și în comuna Crucea¹; *poarcă*, pentru *scroafă*; *coslie*, pentru *toporiște de coasă*; *tîrnaț*, care nu denumește noțiunea *cerdac*, ca în Transilvania, ci pe aceea de *balcon*, acoperiș făcut la intrarea în casă. *Cerdacului* propriu-zis, *tîrnațului* din Transilvania, i se spune prin Maramureș, *șatră*. Dacă la Vinători, lingă Iași, oamenii numesc *tîrnaț* piatra de la intrarea în casă, care nu mai servește măcar de scară, este neîndoielnic că în acest cuvînt ei păstrează amintirea unei realități venite nu din Transilvania, ci din Maramureș.

La fel stau lucrurile cu *sănun* « uluc în care se pune sare cu tărițe pentru oi ».

În « Istoria limbii romîne » IV, academicianul Al. Rosetti, plecînd de la unele afirmații ale lui Th. Capidan² dă, la pagina 75 urm. o listă de cuvinte despre care spune că sînt specifice dialectului macedoromîn și n-ar fi cunoscute în Dacia. În lista aceasta se găsesc și *sănin* « sur, cenușiu », *soarte* « placentă », *căprină* « păr de capră », *sănun* « uluc în care se pune sare cu tărițe la oi », pe care le cunosc și graiurile din nordul Dunării. Așa, spre exemplu, existența lui *căprină* a fost con-

¹ Tov. Șt. Cuciureanu mă informează că termenul este cunoscut și în raionul Rădăuți. Din lucrarea lui Frédéric Damé, Încercare de terminologie poporană romînă, București, 1901, p. 151, rezultă că *posada* apare și în alte părți. Damé a înregistrat, pentru regiunea Craiova, și sinonimele *crainic* și *cîntarul pietrelor*. *Crainic* îi este cunoscut și lui Ovid Densusianu, Graiul din țara Hațegului, p. 314, care îl explică prin « partea de la moară cu ajutorul căreia se coboară și se ridică pietrele, *posada* ».

² Aromîinii, București, 1932, p. 145.

firmată de Al. Procopovici, cu ocazia recenzării cărții pomenite¹ și îl cunosc eu însumi din nordul Transilvaniei, pe *soarte* l-au înregistrat autorii « A.L.R. »², iar pe *săin* îl întâlnim în mod obișnuit atât în regiunile nordice, unde colectivul nostru l-a înregistrat foarte des³, cât și în alte părți după cum reiese din « Graiul nostru » I (Gorj !), p. 19:

Mi i-a-închis la mănăstire
În haine *săine*
Săine și mohorite
Cum arată, măi urite

din lucrarea lui O. Densusianu, « Graiul din Țara Hațegului », p. 332, unde cuvântul nostru este explicat prin *sur*, cât și din « Țiganiada » lui I. Budai-Deleanu X, 129:

Cît apucă ele cevaș lină
Îndată le tunde pân'la piele,
Necăutînd de bălaie, *săină*,
Zicînd că le curăță de rele,
De căpuși, cîrcei; și ca la soare
Păscînd, să le fie mai răcoare.

În aceeași situație se găsește *sănune*, *sărune*, despre care acad. Rosetti, op. cit., p. 75, crede, de asemenea, că se găsește, iarăși, numai la aromîni (sub formele *sirina*, *sărine* !), cînd, în realitate, el a fost înregistrat, pentru dialectul dacoromîn, încă de G. Pascu « Sufixele romînești », București, 1916, p. 54, de O. Densusianu, op. cit., p. 44, 332, de Tache Papahagi, « Graiul și folclorul Maramureșului », București, 1925 etc. Colectivul nostru l-a întâlnit pe o arie relativ întinsă în nord-vestul Moldovei, unde trebuie considerat ca provenind din Maramureș, cum am spus deja.⁴

Din Maramureș și de prin părțile imediat învecinate ale fostului județ Someș, a putut fi adus fonetismul *dzuă*, întâlnit pe la Coverca, în raionul Vatra Dornei, și cunoscut încă din limba veche, de la Varlaam și de la Dosoftei, scriitori a căror limbă se caracterizează prin numeroase trăsături ardelenesti.

Presupunerile mele, bazate pe interpretarea unor fapte de limbă își găsesc confirmare în documentele istorice. Nu trebuie să uităm că regimul feudal a fost deosebit de accentuat în Maramureș și în regiunile învecinate, cu excepția Năsăudului. În această din urmă regiune a luat ființă, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, un regiment grănițăresc, fapt care a dus și la unele avantaje, dintre care cel mai important a fost desființarea iobăgiei. Grănicerii din partea locului erau răsplătiți, pentru serviciile aduse împărăției, cu pămînt. În felul acesta nu mai depindeau în așa mare măsură de grof și, prin urmare, nu erau amenințați în mod permanent, de pericolul de a-și lua « lumea în cap ». Nu întîmplător în această regiune n-a izbucnit nici un fel de răscoală similară cu cele din Țara Moților sau cu cea de la Bobilna. Pe de altă parte, admițînd că au plecat și din aceste părți o serie de oameni și au trecut munții în Moldova sau în Bucovina, ei puteau să se întoarcă după o perioadă de timp fără riscurile pe care aveau să le întîmpine ceilalți. Aceasta din cauza că nu erau urmăriți atîta de marele proprietar cît și de funcționarii stăpînirii și, în al doilea rînd, erau foarte aproape de frontiera pe care,

¹ Dacoromania X, (1943), p. 482.

² Vezi harta 289 din A.L.R.M., I.

³ Vezi și V. Scurtu, Cercetări folclorice în Ugocea romînească (AAF VI, 207).

⁴ Pentru existența cuvîntului în sudul Transilvaniei cf. lucr. acad. Em. Petrovici, Texte dialectale, Sibiu, 1943, p. 73.

trecînd-o, îndărăt, se vedeau din nou acasă; nu-i mai așteptau emoțiile unui drum lung, grija de-a nu fi descoperiți de oamenii stăpînirii înainte de-a ajunge acasă.

O situație interesantă prezintă *bgiclaș* «cremene albă»¹ și *corjeică*, amîndouă ardelenisme infiltrate în graiul din nordul Moldovei. Cel dintîi, de origine maghiară, își păstrează forma originară *bgicaș*, pînă pe la Ciocănești-Iacobeni, iar de aici începe să-și facă apariția varianta cu *l* epentetic ceea ce înseamnă că vorbitorul nu-și mai dă seama de legătura care există între cuvîntul romînesc și ungurescul *béka-só*.

Corjeică nu este decît *cujeica* din Maramureș și din Transilvania de nord. Sensul ei nu mai este, însă, același; ea nu mai denumesc *furca* întreagă, ci numai inelul îngroșat care servește la menținerea caierului. Maramureșencele din secolele trecute au luat cu ele, în momentul în care s-au hotărît să-și caute loc sub soare în altă parte, și *cujeica*. Au dat însă peste *furca de tors*, care singură stăpînea în Moldova. Multă vreme s-a dat lupta între cele două cuvinte care exprimau aceeași noțiune. Femeile din partea locului, fiind mai numeroase, au impus *furca*.

Din *cujeica*, moldovencele de astăzi, n-au mai păstrat decît o simplă variantă fonetică al cărei înțeles a pierdut mult din cel inițial. Epenteza lui *r* a putut fi sprijinită de influența lui *coarjă*, formă unică, prin unele părți ale Moldovei, pentru *coașă*².

Trebuie să atrag atenția că nu numai elementele ardelenesti își schimbă aspectul fonetic prin regiunile din nord-vestul Moldovei. În aceeași situație se găsesc și o serie de «moldovenisme». Dacă turcisme de felul lui *dură*, *canară*, *haraci*, *șandramă*, *tain* își modifică foarte puțin înfățișarea și aspectul lor nou nu provoacă nici un fel de greutate, în ceea ce privește înțelegerea (*cănără*, *dură*, *harag*³, *șandramă*, *tain*) avem, în schimb, alte cuvinte al căror aspect se deosebește mai mult sau mai puțin de acela obișnuit, cunoscut în alte părți, eventual și în limba literară. Din *neleapcă*, «vacă tînăra care fată înainte de vreme», «juncă», a rezultat, prin raionul Vatra Dornei, *meleacă* (cu diminutivul *meleacuță*!), iar în locul lui *mezîn* întîlnim în vorbirea locuitorilor din același raion, cînd *meșînă*, cînd *mișînă*⁴.

Motivul care stă la baza modificării cuvintelor respective este pretutindeni același: vorbitorii cunosc numai aproximativ cuvîntul și-l asociază cu altele mai vechi, existente în limbă, după care îl modelează, întocmai cum se întîmplă cu unele neologisme care, înainte de-a se fixa într-o formă definitivă, apar sub aspecte deosebite. Aspectele acestea sînt mai apropiate sau mai îndepărtate de modelul străin după cum vorbitorii cunosc mai bine sau mai puțin bine limba respectivă. Așa stau lucrurile și cu turcisme. Atîta vreme cît ele se întrebunțează într-un mediu unde erau, altădată, ca acasă, își păstrează un aspect cît mai apropiat de acela din limba turcă și pe măsură ce se îndepărtează de aceste locuri sufăr modificări în sensul unei cît mai mari apropieri de sistemul fonetic al limbii noastre. Într-adevăr, elementul specific din punct de vedere fonetic al unor cuvinte ca *dură*, *șandramă*, *canară* etc.,

¹ Cu acesta seamănă în mare măsură, *bulzar*, pe care l-a înregistrat tov. N. A. Ursu, ca variantă a lui *buzar* «cioată», care ține focul în stîină, «năclad». Sensul obișnuit al cuvîntului nu-i, totuși, acesta ci acela de «căpătie», lemne puse de-a curmezișul pentru ca pe ele să se clădească altele și în felul acesta, focul să poată arde mai bine.

² Fenomene asemănătoare se mai cunosc în fonetica limbii noastre. Mă voi opri numai la unul. În nordul Transilvaniei, *osiei* de la căruță i se spune *ostie*, întocmai ca instrumentului primitiv de pescuit. Am putea presupune că în momentul cînd vorbitorii din partea locului au făcut cunoștință cu *ostia* de la car cunosteau bine *ostia* și elementul vechi a imprimat celui nou un aspect deosebit printr-o confuzie care nu provoacă nici un fel de greutate în înțelegerea faptelor.

³ Cf. «Am plătit *harag* la turc» (Neagra Șarului).

⁴ Cf. și A.L.R.M., II, h. 187.

este ă de la sfârșit, element neobișnuit în limba noastră, în care avem, în schimb, foarte multe cuvinte terminate în ă¹. Acest ă, e adevărat, nu este accentuat, dar amănuntul nu-i din cale afară de important pentru discuția noastră. Cuvintele turcești, ca să se poată menține, încep să se apropie de o anumită categorie de cuvinte din limba noastră și această categorie nu poate fi decât aceea a femininelor în ă. În felul acesta s-a ajuns la *cănără, dură, șândrăună* etc.

În sprijinul acestei presupuneri cred că mai pot invoca un argument. Unele dintre turcismele în ă își schimbă accentul, când sînt întrebuințate de scriitorii din Ardeal, și, în felul acesta, ele se integrează perfect în categoria femininelor în ă. Iată un exemplu concludent din « Infernul » lui Coșbuc (p. 113), în care se vede cum cuvîntul turcesc *halcă*, din cauza aceleiași tendințe de integrare a elementelor neromânești la spiritul limbii noastre, și-a schimbat accentul în *hălă*:

iar cel gonit: — « O moarte-acum sosește ! »

Dar celălalt, crezînd că poate calcă

prea-neet: — « O Lan', așa de voinicește

« tu n-ai fugit la Toppo-n joc de *halcă* ».

Și poate-apoi, nemaisufflînd ușor,

făcu un grup din trupul său și-o salcă. »

Alte cuvinte prezintă, de asemenea, interes din punctul de vedere al preocupărilor noastre. Să ne oprim la unul singur: *lotru*. Înțelesul obișnuit al acestui cuvînt, în funcția lui substantivală, este acela de *hoț*. În nordul Transilvaniei, însă, el are, mai ales, valoare de adjectiv și este sinonim cu *frumos, fudul, îngîmfat, mîndru*:

Ce te ții bade-așa *lotru*,

Că n-ai boi să-i mîi în codru?

Cred că nu în mod întîmplător cuvîntul nostru are același înțeles și la Hangu, în raionul Ceahlău.

Cînd un cuvînt nu este bine sau de loc cunoscut unui vorbitor, el își poate schimba nu numai forma, ci și sensul. Să ne oprim puțin și la asemenea cuvinte, al căror înțeles s-a modificat în funcție de mediul geografic în care trăiește cineva, ori în funcție de influențele culturale exercitate. Să începem tot cu *mezin*, despre care am spus că este necunoscut în Transilvania. Scriitorii de acolo, puși în situația de a-l întrebuința, neglijează originea lui slavă și-l consideră ca aparținînd fondului latin. Pentru aceștia, sensul cuvîntului nu mai este « feciorul cel mai mic », ca pretutindeni

¹ Nu-i întîmplător faptul că asemenea cuvinte de origine turcescă îl modifică pe ă final în ă și în dialectul macedoromîn. Fiind vorba de o tendință generală a limbii noastre ea se manifestă, deopotrivă, atît în nordul cit și în sudul Dunării.

² Un exemplu asemănător, dar mai elocvent, fiindcă apare la un scriitor muntean, este *zurbă*, din romanul lui Zaharia Stancu, Descult, p. 65: « Atunci ne-am spus că s-o fi iscat pe undeva vreo *zurbă* și ne duc ofițerii s-o potolim cu focul armelor ». La aceasta aș adăuga unul mai vechi, din « Tîganiada », care ne arată, și mai clar, tendințele limbii noastre. Este vorba de *belea*, pe care îl întîlnesc exact sub forma aceasta în VIII, 31. El apare sub forma *beleaua*, în VIII, 21, 102 și, lucru important pentru discuția noastră, *beleauă*, în același cînt, în notele de la strofa 33: « După această spune că Călăban, care se ascunsesese în spini, încă căzu într-o *beleauă*: căci un gligan înspăimîntat nimeri tocma pe acolo unde era Călăban și trecu pe su' dînsul, dar fiind spinul des i se acăță de păr și nu-l putu duce *gliganul* cu sine... » (pag. 275). Se vede, așadar, cum femininele *măsea, stea, vișea* etc., care cunosc prin partea locului și variantele *măseauă, steauă, vișeauă*, au atras în sfera lor și pe *belea*, modificîndu-l.

în limba noastră, ci al doilea din trei. În această funcție îl întrebuințează Coșbuc, nu numai în poezia de tinerețe « Fata craiului din cetini »:

Era Voinic-Zorilă, copil născut în zori,
Braț greu la bătaie și trăsnet la izbîndă;
Era *mezinul* Grangur, om bun, inimă blîndă,
Milos; și era fiul din urmă, Trandafir,
Frumos ca o poveste, isteț ca un Arghir!
(Vatra 13-14)

Mezin însă, rizînd
Și vrînd el joc să-și bată de frate-său grăbește
Și scoate-afară calul și-apoi în ris vorbește
(ibid. 22) ¹

ci și în « Purgatoriul » XXIX, 109-111:

Acesta-n sus aripele-și ridică
între *mezinul* steag și trei și trei,
dar nu le-atinge-n zarea ce-o despică ².

În locul *bîlciului*, din Moldova și Muntenia, avem în Transilvania numai *tîrg*. Cu toate acestea expresia *Tîrgul Bulgiului* ascunde, în partea ei finală, substantivul indicat. Aspectul fonetic deosebit, ca și asocierea cu sinonimul *tîrg* dovedesc că vorbitorii respectivi nu-i cunosc sensul.

Pe alt plan pot fi pomenite, aici, *colțun*, *găvojdî*, *hudiță*, care, de asemenea, denumesc noțiuni deosebite, pe alocuri, față de alte regiuni în care le întîlnim.

Colțun n-a putut lua, în Transilvania, locul lui *ciorap*, ca în Moldova, atît din cauză că el denumea altă noțiune și anume aceea de « papuci de casă confecționați din pănură », cît și din motivul că pentru *ciorap* exista acolo și termenul *ștrimp*. Pînă la introducerea acestuia, ciorapul nu era prea răspîndit, dată fiind ocupația de bază a poporului nostru, care impune o anumită îmbrăcăminte; ciobanii poartă opinci și acestea cer mai degrabă obiele decît ciorapi.

Verbul a *găvozdi* înseamnă, în Transilvania, a pune o *pană*, un *ic*, un *găvoz* la o coadă de sapă, la o toporiște sau la altceva. În Moldova, însă, *găvozdu* nu-i cunoscut; în locul lui apare, de obicei, sinonimul *pană*. Asta înseamnă că verbul *găvojdî* (cum sună prin partea locului!) nu-i înțeles tocmai clar și atunci noțiunea de aici este aceea de « a înghesui lucruri, pe care n-ai timp să le aranjezi, într-o ocnită, într-un coș, după sobă » etc. ³

Mai interesantă mi se pare schimbarea de sens a lui *hudiță* care la Crucea, denumeste « porțiunea neînghețată din albia rîului Bistrița ». Faptul acesta duce la ideea că substantivul nostru, sinonim al lui *drum*, în general, se confundă aici cu apa, micul *drum*, singura *hudiță* pe care pot circula localnicii. Locul fiind accidentat și valea strîmtă, Bistrița însăși este obligată să-și subțieze firul și să treacă, pe furis, prin vestitele « chei » ale Dornei. Iată, așadar, de ce oamenii, care nu puteau dispune de alt drum, au simțit nevoia să înlocuiască valea, apa, cu *hudiță*. Dacă nu uităm

¹ Ceva mai jos pe aceeași pagină apare *Mezilă*, nume propriu în locul lui *mezin*. Varianta este interesantă fiindcă ea ne scoate în evidență concepția care l-a dus pe poet la această confuzie. Trebuie să spun, însă, că inovația nu poate fi pusă în întregime pe socoteala lui Coșbuc; el a luat cuvîntul, cu sensul acesta nou din lecturile latiniste de unde s-a impus și în unele lucrări de specialitate cum ar fi Etymologisches Wörterbuch, al lui S. Pușcariu, în care cuvîntul nostru este tradus prin « mijlociu » și considerat drept urmaș al latinescului « *mēdianus* ».

² Înaintea lui Coșbuc, cuvîntul a fost întrebuințat în aceeași funcție de Alecsandri. Observ că el apare și în monografia lui Ion Manole, Anton Pann, p. 12: V. și « Graiul nostru » I p. 156.

³ Cu acest înțeles apare cuvîntul și la Creangă, în a cărui operă se întîlnește varianta cu *z*, ca în Transilvania, nu cea cu *j*, despre care am spus că e mai moldovenească.

că ocupația de bază a oamenilor din partea locului este plutăritul înțelegem și mai ușor schimbarea de sens a cuvîntului și, mai ales, îngustarea acestui sens. Am spus, deja, că localnicii se servesc de cuvîntul acesta numai atunci cînd se referă la porțiunea neînghețată de pe mijlocul Bistriței; iarna transportul pe apă este oprit, nu-i *hudiță*¹.

Nu tot așa stau lucrurile cu *cîrmaș* « responsabilul unei stîni » în care trebuie să vedem influența terminologiei referitoare la plutărit asupra celei păstorești; numai la plută se vorbește în mod obligatoriu de *cîrmă* și *cîrmaș* și, apoi, termenul apare în accepțiunea nouă numai acolo unde ciobanii sînt în contact nemijlocit cu plutășii, acolo unde același individ poate să fie, după împrejurări, cînd *plutaș*, cînd *cioban*.

Poate tot în această categorie intră și *despicătură* « semn în urechea oilor » și *gătejele* « mîncare ciobănească preparată din caș dulce și din zer ».

Graiul moldovenesc se leagă de cele ardelenesti printr-o serie de elemente maghiare² proprii acestora: *bai*, *borcut*, *borză* (și *borzac*!) *s'alău* « înșelător » (cf. *celui* « înșelă ») *fideu*, *foltau*, *foșalău*, *ghitan*, *halău*, *hasnă*, *hibă*, *ir*, *jăp*, *libă-libă!*, *ni*.

Ceea ce este, însă, foarte important, în această ordine de idei, și trebuie semnalat aici, este faptul că o serie de cuvinte care caracterizează graiul moldovenesc, și între care locul de frunte îl ocupă turcismele, nu se întîlnesc decît cu totul sporadic în graiurile de peste munți. Aceasta însemnează că mișcările de populații s-au făcut mai ales de acolo încoace și nu invers. Lucrul acesta nu face decît să confirme cunoscuta teorie a lui Philippide și să întărească argumentele invocate de istorici. Moldovenii aveau mai puține motive să treacă munții în Transilvania, decît aveau ardelenii să se refugieze încoace din moment ce regimul feudal era, după cum se știe, cu mult mai sever, acolo decît aici. Nu fuge nimeni de la *rău*, la *mai rău*, ci numai de la *mai rău* la *rău*³.

Trebuie să mai spun, în sfîrșit, că o serie de elemente ungurești existente în Moldova nu sînt cunoscute și în Transilvania, cel puțin în regiunile imediat vecine cu aceasta. Este cazul lui *cimotie*, *cenătui*, *hang*, *melesteu* etc. care par a fi mai vechi decît celelalte.

Am pomenit mai sus, printre alte exemple, și pe *melesteu*. Cuvîntul acesta se întîlnește în Moldova, dar nu este cunoscut prin Maramureș și prin părțile Năsăudului. În aceste regiuni avem, în schimb, verbul *melestui*, necunoscut în Moldova. Iată două cuvinte, din aceeași familie, ale căror arii nu se suprapun⁴. Ne-am fi așteptat ca amîndouă să se întîlnească în aceleași părți. Situația nu este identică cu aceea referitoare la aria cuvintelor *culișer-culeșă* deoarece dacă primul dintre acestea este răspîndit aproape peste tot în nord-vestul Moldovei, în Transilvania de nord și în Maramureș, în schimb, al doilea apare numai în regiunile de peste munți, unde aria lui este comună cu a celui dintîi.

Originea locală precisă a unor vorbitori și, deci, a elementelor caracteristice din vorbirea lor, poate fi sprijinită, în sfîrșit, pe studiul numelor de familie, care, de foarte

¹ N-am pretenția că explicația pe care o propun este, numai decît, cea mai aproape de adevăr. N-ar fi imposibil să ne găsim, aici, în fața unei exprimări « poetice », a unei schimbări de sens determinată de o stare sufletească specială a unui vorbitor înzestrat.

² Pe lângă aceasta avem, însă, și altele pe care, de asemenea, le întîlnim în graiul moldovenesc de nord: *mainte*, *șpuri*, *șpuroaică*.

³ Ideea a fost exprimată, într-o formă specială, de scriitorul Eusebiu Camilar al cărui roman, « Turmele », pune tocmai problema părăsirii locurilor natale de către maramureșeni și căutarea posibilităților de trai în altă parte. Satul Moroșăni, de lângă Vatra Dornei, confirmă și el același lucru.

⁴ Cf. Dacoromania III, (1922-1923), p. 721-722.

multe ori, indică localitatea din care au plecat strămoșii, eventual părinții vorbitorilor de azi.

Dacă nume ca *Ardeleanu*, *Ierhan*, *Șandru*, *Tăpălagă* sau *Ungureanu* nu spun mare lucru din motivul că ele sînt prea vagi, se referă la întreaga Transilvanie, altele ca *Vărărean*, *Nimigean*, *Căilean*, *Bîrgăuanu*, *Moroșan*, *Sălăgean* etc., indică localități sau regiuni bine determinate și nu încape nici o îndoială că, la origine, *Bîrgăuanu*, este strîns legat de *Bîrgău*, *Căilean* de *Caila*, *Nimigean* de *Nimigea*, *Vărărean* de *Vărărea* etc. Aceste nume n-au putut fi date de localnici, ci tot de unii care au venit de peste munți, fiindcă numai aceștia cunoșteau locurile pe care le părăsiseră și știau, despre fiecare, din ce localitate plecase.

Originea ardelenescă a unei părți dintre moldovenii de astăzi poate fi susținută și pe bază de toponimie. În tradiția locală se menține ideea că *Fărcașa*, *Borca* și *Sabasa* au fost întemeiate de unguri. Toponimice ca *Bitca Primătarului*, *Pîrîul Primătarului*¹, *Bolătăie*, *Arșița Ungurului*, *Păraul Ungurului*, *Valea Borcutului* etc. vorbesc în acest sens, deși mult mai vag decît numele de persoane pomenite.

În sensul relațiilor moldovenilor cu ardelenii și cu maramureșenii vorbește și vocabularul tehnic numeros, în toate domeniile de specialitate. Nu pot da aici prea multe amănunte. Voi atrage numai atenția, subliniind și de data aceasta rezultatele la care poate duce cercetarea graiurilor, asupra numărului mare de cuvinte referitoare la exploatarea lemnului și la plutărit și că multe dintre ele au fost introduse prin specialiști aduși de peste munți. Pînă în momentul de față, instalațiile necesare la exploatarea lemnului, de la ulucul obișnuit din pădure pînă la haiturile și barajele cele mai moderne sînt construite, aproape fără excepție, de specialiști veniți din Vișeuul Maramureșului.

Studierea graiurilor populare are o importanță deosebită pentru limba literară. Au fost istorici și critici literari, care neglijînd rolul dialectului în îmbogățirea limbii scrise, au făcut afirmații din care rezultă că anumiți scriitori au inventat cuvinte.

Într-un curs pe care criticul Șerban Cioculescu l-a ținut la Facultatea de filologie a Universității din Iași², se puneau pe socoteala lui Coșbuc verbe ca: *vîrfui*, *vremui* etc. numai din motivul că nu se știa că acestea apar neobișnuit de des în vorbirea oamenilor din Maramureș și din părțile Năsăudului ca și prin toată Moldova de nord-vest pînă aproape de Pașcani, poate chiar mai jos de acest oraș, eventual și în Muntenia de vreme ce pe al doilea îl găsim și la Caragiale³.

Același autor consideră pe *băitânaș* ca element « creat » de autorul « Șoimilor »⁴.

¹ Cuvîntul apare în literatură la Budai-Deleanu, Țiganiada, pp. 155, 244, 246, sub forma *prăvătari*. Sensul lui obișnuit este acela de « negustor de mărunțișuri ». Pe teren, el n-a fost semnalat decît la Crucea, raionul Vatra-Dornei, sub forma *trămătari*.

² Curs de istoria literaturii romine moderne. Literatura militantă. Iași, 1947, partea a II-a, p. 29.

³ Opere vol. VII, p. 31, 56. Se prea poate ca autorul « Scrisorii pierdute » să fi luat cuvîntul din vorbirea prietenilor lui din Moldova, și nu din graiul de acasă. În textele publicate de academicianul Emil Petrovici, Folclor de la moșii din Scărișoara, p. 159, găsim un substantiv, *vremală*, care corespunde, în totul, verbului a *vremui*. Sensul acestui substantiv este acela de « vreme rea » și el se desprinde foarte limpede din text.

⁴ « D. M. Sadoveanu se folosește astfel de forma « flăcăuș », care este specific moldovenească. Dar « băitânaș » ni se pare un termen riscat, încercat de d-sa: este un diminutiv, altoit pe un augmentativ, ceea ce ni se pare destul de curios; — nu cumva a fost construit prin analogie cu « găitânaș »? Dar acest din urmă cuvînt pleacă de la radicalul « găitan », nereprezentînd deci nici o anomalie ». (R.F.R., noiembrie 1936, p. 399).

Trebuie să observ că *băitânaș* nu-i o « creație » a acad. Sadoveanu, ci există în graiuri, și că, dacă e să recurgem la analogie nu ne putem sprijini pe « găitânaș », din simplul motiv că ariile celor două cuvinte sînt deosebite, nu se suprapun. « Băitânaș » este specific moldovenesc, și nu poate fi conceput în Muntenia, « găitânaș », dimpotrivă, caracterizează graiul muntean.

Din toate acestea rezultă că studiile de dialectologie constituie un bun izvor de cunoaștere și determinare a caracterelor unei opere literare, a explicării științifice, a diferitelor preferințe pe care le observăm la unii scriitori. Un editor de texte care cunoaște bine nu numai aspectul literar al limbii noastre, ci și dialectele acesteia, va comite infinit mai puține greșeli decât acela care, intenționat sau nu, le neglijează pe acestea din urmă.

O serie de afirmații eronate, pe care le-au făcut unii critici și istorici literari, cu privire la operele scriitorilor I. Budai-Deleanu, Eminescu, Coșbuc, Sadoveanu etc., ar fi putut lipsi dacă specialiștii respectivi ar fi cunoscut și graiurile limbii noastre și nu s-ar fi mărginit la aspectul ei literar.

Un model al lipsei de atenție în ceea ce privește vocabularul, formele și fonetismele regionale îl constituie ediția apărută în anul 1925, la Casa Școalelor, a « Țigania-dei » lui I. Budai Deleanu.¹

Unul dintre editorii operei lui Coșbuc², necunoscând funcția adjectivală a lui *bărbat*, schimbă punctuația în poezie falsificând textul și permițându-și, astfel, colaborarea cu poetul. Poemul « Mazepa », tradus din Lord Byron prin 1884 și publicat în « Tribuna » în anul 1888, retipărit, apoi, în broșură aparte, la Craiova, în 1896, este reprodus de Octav Minar în fruntea volumului citat. Ultimul vers de la pagina a 3-a, care ar fi trebuit să sune:

E om bărbat stăpînul lor,

este modificat de grăbitul editor într-un chip cu totul necorespunzător:

E om, bărbat, stăpînul lor.

Adjectivul *bărbat*, cunoscut tuturor cercetătorilor, din limba veche și din unele graiuri, a fost interpretat ca fiind substantiv. Cele două virgule care încadrează cuvîntul și care sînt, în întregime, contribuția editorului au rolul important de-a explica necunoscătorilor sensul cuvîntului...*om*. Într-adevăr, lui Minar i s-a părut că poetul a simțit nevoia să alăture două sinonime cu scopul de a repeta noțiunea pentru ca nu cumva să-i treacă cuiva prin minte că omul ar fi fost femeie, nu bărbat. El n-avea de unde să știe că autorul « Morții lui Fulger » întrebuințează cuvîntul, în aceeași funcțiune și mai tîrziu, în volumul « Fire de tort », 1896, p. 99, alături de același « sinonim »

El e om bărbat³.

Alt editor grăbit al lui Coșbuc confundă *cujba* cu *pirostriile*, *dumbrava* cu *crai-nicul*, *comîndul* cu *porunca*, *herghelia* cu *strana* etc.⁴

¹ V. « Limba romină », anul III, 1954, nr. 2, p. 83 și urm.

² Octav Minar, Poeme și Povești, p. 3.

³ Cuvîntul apare, cu aceeași funcție, în opera lui Eminescu, vol. IV, p. 31, după cum îl întîlnim la Gala Galaction; Nuvele (Biblioteca pt. toți), E.S.P.L.A., 1954, p. 19: « Căci copiii lui Stoicea creșteau *bărbați* și mîndri... ». Cf. și următoarele versuri ale lui Anton Pann, unde apare femininul *bărbată*:

...mai corăjoase
Și *bărbate*, nefricoase,
Ca să dea lupului gură
Cînd vine în bătătură.

(Apud Ion Manole, Anton Pann, București, 1954, p. 241).

⁴ Cf. « Iașul nou », decembrie 1952, p. 195—198.

În sfârșit trebuie să mai spun că unii scriitori tineri nu fac nici o deosebire între vocabularul actual și între cel din secolul al XVI-lea și pun în gura lui Ion-vodă cel Cumplit expresii cu totul actuale¹, după cum alții consideră că un element regional specific Banatului poate caracteriza vorbirea eroilor originari din Maramureș². Cunoașterea graiurilor poate duce și la înlăturarea confuziilor de altă natură, la restabilirea unor texte populare etc. Un fost student al Facultății de filologie din Iași îmi comunică următoarea cimitură din Părăul Negru, comuna Mihăileni, raionul Dorohoi:

Două lemne *odolene*
Și la mijloc *zghîțare* mititele

pe care o întilnesc și într-o colecție de texte din Maramureș, într-o formă și mai îndepărtată de cea originară:

Ce-i
Două lemne
Ho, două lemne
Și mai multe mărunțele [Scara]³

Dacă *odolean*, din prima variantă, are înțeles precis, chiar dacă nu se potrivește în întrebuințarea de aici⁴, versul al treilea din cealaltă variantă nu are nici un înțeles, în forma de la Papahagi și trebuie să recurgem la o a treia pe care eu însumi o cunosc din nordul Transilvaniei:

Două lemne *hodolemn*
Și mai multe mărunțele,

hodolemn fiind un compus din *hod*⁵ «lemn întrebuințat, de obicei, la construirea colibei de la stîină», plus *lemn*.

În sfârșit, dialectologia ne poate sprijini în corectarea unor afirmații în legătură cu probleme de cea mai strictă specialitate. Să ne oprim, și aici, la un singur exemplu care a fost mereu invocat de diferiți specialiști. Este vorba de vocativul feminin în *-o* asupra căruia toată lumea este de acord, astăzi, că își are originea în limba slavă. Nu tot așa s-au prezentat, însă, lucrurile în trecut. Astfel, Alexandru Philippide credea că forma aceasta s-a născut pe terenul limbii noastre din substantivul respectiv căruia i s-a adăugat interjecția *o*⁶. Argumentarea lui Philippide se baza, mai întâi, pe considerentul că între vocativ și interjecție există mari apropieri; și vocativul și interjecția au în vedere stări sufletești și câteodată amîn-

¹ Cf. «Iașul nou», martie 1953, p. 165—170.

² E vorba de poetul Dan Deșliu în al cărui poem, *Minerii din Maramureș*, se întilnesc numeroase nepotriviri din punctul de vedere al limbii (v. «Studii și cercetări științifice»—Iași, V, 1954, nr. 3—4, p. 489 urm.)

³ Tache Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București 1925, p. 146. N-am respectat transcrierea fonetică din original. Din studiul academicianului Emil Petrovici, *Folclor de la moții din Scărișoara* (publicat în «Anuarul Arhivei de folclor», V, 1939, p. 155) găsesc că versurile respective sînt greșit interpretate și în Munții Apuseni: *Doșo leșmîi hodoreni*. Și mai mult î nă n(r)înteli? Peste tot, în cele trei variante în care *hodolemn* nu este înțeles, ne găsim în fața unui rezultat provocat de etimologia populară.

⁴ *Valeriana officinalis*, eventual, uneori, *năvalnic*.

⁵ Cf. și O. Densusianu, *Aspecte lingvistice ale păstoritului*, curs litografiat, 1933—1934 p. 158, unde apare și derivatul *hodef*.

⁶ Originea romînilor, vol. II, p. 80: «Acolo unde se găsește *o* final, în romînește, este de origine recentă: vocativul *o*, *Ilăno*, și imperativul *-o*, *vino*, își au originea în interjecția *o*. Înaintea lui Philippide a susținut același lucru Tim. Cipariu, *Elemente de limbă română* după dialecte și monumente vechi, Blassiu, 1854, p. 107, și chiar Eliade Rădulescu.

două implică ideea de poruncă. În al doilea rînd, Philippide credea că găsește și un sprijin de natură analogică în ceea ce privește alcătuirea cuvîntului; în Moldova este foarte cunoscut procedeul după care dintr-un substantiv (propriu sau comun !) plus interjecția *hăi !* s-a ajuns la forme ca *mamăi*, *fatăi*, *Anicăi*, *Vioricăi* etc. (din *mamăhăi*, *Anicăhăi* etc. !). Procedeul de formare al acestora ar fi același cu al vocativelor *Ano*, *Mario*, *Tinco* etc., susținea Philippide¹. Învățăturii ieșean i se părea normală această dezvoltare cu atît mai mult cu cît limba noastră cunoaște o interjecție *o*. Pentru el problema se punea în felul următor: *o* reprezintă, pentru graiul muntean de sud, exact ceea ce reprezintă interjecția *hăi* pentru cel al Moldovei de nord; cu ajutorul uneia formăm vocativul de tipul *soro*, *Mario* etc., cu al celeilalte ajungem la «sinonime» ca *fatăi*, *cumnătăi* etc. Dar Philippide a neglijat faptul că interjecția *o* nu stă niciodată după substantiv, ci numai înaintea lui, și deci că de la «*o mamă*» a lui Eminescu, să zicem, nu se poate ajunge la *mamo*. În al doilea rînd, nu trebuie neglijat faptul că această interjecție nu este «populară»², că majoritatea vorbitorilor nu operează, în mod obișnuit cu ea, că foarte mulți dintre ei nici nu o cunosc. Ca multe alte particularități ea caracterizează, aproape exclusiv, limba literară. Admițînd, totuși, că Philippide ar avea dreptate, din acest punct de vedere, se opune explicației sale și un al doilea element care ni se pare tot atît de important. Dacă e adevărat că vocativul în *-o* are la bază pe cel în *-hăi*, atunci ne-am aștepta ca *Ano*, *Mario*, *soro* etc., să se întîlnească în aceleași regiuni în care întîlnim pe *Anicăi*, *Saftăi*, *mamăi*, *fatăi* etc. Dar realitatea nu confirmă acest punct de vedere. Vocativul în *-o* caracterizează graiul muntenesc și este necunoscut moldovenilor³ din nord și ardelenilor care se servesc, în aceste împrejurări, numai de *Ană*, *Saftă*, *mamă* etc., de formele nominativului, deci, de unele care nu se deosebesc, de loc, de cele de la nominativ. În același timp celelalte forme (*Anicăi*, *fatăi*, *tatăi* etc.) caracterizează graiul din Moldova de nord și ele sînt cu totul necunoscute în aria vocativului în *-o*. Aceasta însemnează că dialectologia se opune și ea explicației pe care a dat-o Philippide vocativului feminin în *-o*, a cărui origine slavă este neîndoielnică.

Nu-mi dau seama în ce măsură se întîlnește această formă în primele texte romînești, fiindcă n-am urmărit-o în mod special. Dacă, eventual, ea nu apare prea devreme, și nici prea des, și impresia mea este că așa stau lucrurile, s-ar putea trage concluzia că fenomenul nu-i prea vechi și a fost împrumutat nu din limba slavă veche, ci din sîrbă sau bulgară, de vreme ce se mărginește la regiunile din sudul țării și n-a avut timpul necesar să se răspîndească peste tot teritoriul de limbă romînească. Cu alte cuvinte, «originea recentă» de care vorbea Philippide⁴ nu trebuie pusă la îndoială numai că ea nu trebuie înțeleasă ca un proces care a avut loc pe terenul limbii noastre, ci ca un împrumut din limbile slave, de azi, din sudul Dunării, cum ar fi bulgara, eventual, într-o măsură mai mică, și sîrba.

Cunoașterea graiurilor limbii noastre ne va permite să vedem cum într-o lucrare ca «Ostrovlul lupilor», a maestrului M. Sadoveanu, elementele moldovenești se îmbină în mod fericit cu cele munteneste și cu cele ardeleneste și că în această îmbinare trebuie să vedem un amestec de populații, amestec care duce la caracterul aparte al vorbirii din Dobrogea, la un grai amestecat, fără trăsături specifice puternice.

¹ Autorul Originii romînilor n-a dezvoltat nicăieri, în scris, după cît știu, această părere, dar este neîndoielnic că el așa vedea lucrurile.

² Cf. Iorgu Iordan, Limba romînă contemporană, Manual pentru instituțiile de învățămînt superior, Ministerul Învățămîntului, 1954.

³ Formele de vocativ în *-o*, întîlnite în operele lui Creangă, ale lui Sadoveanu sau ale altor scriitori moldoveni nu infirmă acest lucru; ele au origine literară și nu sînt populare.

⁴ Loc. cit. p. 80.

Iată o parte dintre ardelenismele a căror proveniență nu poate fi explicată fără ajutorul păstoritului: *aldui*, *bolță* «prăvălie», *cvarțir*, *căținel*, *clisă*, *domn* «boier», *șirtai*, *gazdă bogată*, *glajă*, *îndărăpta*, *june*, *modru*, *mintean*, *oblu*, *oluș*, *ortac*, *oier*, *prunc*, *pănură*, *pită de grâu*, *taur*, *tină*, *șiră*, *vinars* (care apare și în cărțile istorice cum este «Nunta Domniței Ruxandra»), *vintre*, *ziț* «scaun la trăsură».

Și acum câteva moldovenisme: *bocluc(uri)*, *cinchi*, *crivat*, *cuprins* «bogat», *cîșlă*, *drochie*, *garașă*, *harmăsar*, *halice*, *hojma*, *într-acoace*, *lacadă*, *mindir*, *șleah*, *tain*.

Numărul redus de cuvinte provenite din Muntenia se explică și prin realitatea propriu-zisă, dar și prin faptul că autorul cărții operează, de obicei, cu elemente din nord. Nu-i lipsit totuși de interes să arăt că alături de *hîrbul* moldovenesc întâlnim, în paginile acestei cărți, pe *ciob*, după cum alături de *oier* apare *cioban*, iar *coromîslei* moldovenesti i-a luat locul *cobilița*.

În aceeași ordine de idei pot fi citate și alte fapte, de altă natură. Munții Călimani, prin așezarea lor, unesc populații aparținând la graiuri diferite. În vorbirea Șieutenilor am întâlnit însă o serie de fapte care nu caracterizează graiurile din fostul județ Năsăud, ci dimpotrivă ne duc mult spre sudul Transilvaniei.

Furcă, în locul *cujăcii*,
mestecălău, în locul *coleşărului*,
ticărau și *ticăru* (necunoscute în comunele
 vecine)¹
peană, în loc de *pană* (în pălărie!)²
tele, pentru *unchieș*, *bade*,
tetiuc, pentru *frate mai mare* etc.

sînt aduse din sudul Transilvaniei și ne dau dreptul să susținem că Șieutenii, care sînt oierii cei mai vestiți din partea locului sînt pe drept cuvînt «mocanii» nordului. Una din familiile numeroase de acolo, *Gotea*, este ea însăși de origine sudică, mai precis bulgară, cum se poate vedea din lucrarea acad. Iorgu Iordan, «Nume de locuri românești în Republica Populară Romînă», București, 1952, p. 230—231.

Presupunerea că locuitorii comunei Șieut își au originea în sudul Transilvaniei este într totul confirmată de cercetările geografice³, care indică, de multe ori, pînă și drumurile pe care s-au mișcat «mocanii» din părțile Sibiului, cînd urcau sau coborau de la munte. Nu-i întîmplător faptul că numai Șieutenilor li se spune «mocani», pe cîtă vreme cei din comuna Monor sînt «porecliți» «săcui».

Trebuie să mai spun că cercetările dialectale confirmă teoriile mai vechi în legătură cu deosebirea dintre vorbirea femeilor și cea a bărbaților, după cum interesează mult dacă subiectul știe sau nu carte, e bătrîn sau tînăr etc. Să ne oprim, și aici, numai la un singur exemplu din care se vede în ce măsură se deosebesc, în vorbire, doi soți, chiar cînd sînt tineri și foarte tineri. Este vorba de informatorii Dumifru Petrea Plăcintă și Ioana Dumitru Plăcintă, din satul Piraie, comuna Mălini, raionul Fălticeni. Bărbatul în vîrstă de 30 de ani fusese sergent în armată și călătorise prin aproape toată țara. Soția sa, mai tînără decît bărbatul cu 9 ani, n-a trecut de Fălticeni. În vorbirea lui se observă o puternică tendință de literarizare, de renunțare la fonetismele locale, pe cîtă vreme vorbirea soției sale se caracterizează tocmai prin menținerea acestora, prin tendința de a păstra nemo-

¹ Cf. O. Densuşianu, Graiul din Țara Hațegului, p. 60, 336.

² Cf. O. Densuşianu, op. cit., p. 21 (*meșă*, *peană*, *peată*), 23 (*pomeșană*, *veadră*), 44 (*brîzadă*), 329 (*pl' eșă*, *pomeșană*).

³ Cf. Laurean Someșan, Viața pastorală în munții Călimani (BSRRG, LII, 1933), p. 338—339; Tiberiu Morariu, Viața pastorală în munții Rodnei, București, 1937, p. 108—118.

dificate trăsăturile pur dialectale vechi, ale regiunii respective. În primul text, care este al soțului, avem fonetisme ca *meu, ajungă, fir, când*; în celelalte două, ale soției, întâlnim: *nîfasă, nîre, ghiñe, chetruit* etc.

Dumitru Petrea Plășintă

Du-te, mindră, ducă-te

Doru meu ajungă-te

Sara desculcîndu-te

La masă puindu-te.

Să pui lingura pe blid

Ș-afară să ieș plîngînd.

Să pui lingura pe masă

Ș-afară să ieș din casă

Să stai toată ziua ~ prag

Cu *firu* virit în ac.

Cu el să nu poți ~ pu ~ ze

Pînă nu-i ofta și-i plî ~ ze

Căci și ieș mult am oftat

D e-acasă cînd am plecat

Căci vijața dî ~ străini

Îi ca iarba dintre *spini*

Ioana Dumitru Plășintă

Taș *nîfasă* nu mai plî ~ ze

Că *nîrîl'e-i* buîșor

T-a fașe capu porșor

Cîn ti da zos d'i pe vatră

T-a mai da ș-o scărmanată.

Hai *nîfasă* înapoi

Că-i mai *ghiñe* ~ sat la noi

Că îi drumu *chetruit*

Și-i mai *ghiñe* d'e trăit

În anchetele noastre am descoperit localități, cum ar fi comuna Mălini (și în special satul Pîraie) în care aproape nu întâlnești neologisme și, dimpotrivă, am lucrat în alte puncte cum ar fi Șarul Dornei sau Crucea (raionul Vatra Dornei!) unde neologismul apare neobișnuit de des. Explicația nu-i totdeauna aceeași. Dacă în Șarul Dornei, stațiune climaterică, elementul nou a putut fi adus de «borecutari», de «luftari», la Crucea el a fost sprijinit, fără nici o îndoială, și de centrul muncitoresc din această localitate. La Mălini, în schimb, nu poate fi invocat nici unul dintre argumentele acestea. Dimpotrivă, oamenii de acolo se ocupă aproape exclusiv cu păstoritul și cu agricultura. Faptul acesta imprimă un caracter tradiționalist, conservator, vorbirii lor.

Iată o parte dintre neologismele înregistrate la Crucea:

avans (chenzinal), *aviz*, *asigura*, *asorta*, *apreciere*, *agita*, *accidenta*, *antîmpinor* (!), *amant*, *aptitudine*, *administrație*, *acapara*, *agitație*, *ambala*, *antret*, *bloca*, *bulon*, *brudărie* (broderie), *balcon*, *complicație*, *comic*, *compoziție*, *colectiv*, *construi*, *clar* (în mod clar), *dispozitiv*, *dublu*, *divorța*, *dona*, *diametru*, *dîpou*, *dimensiune*, *depozita*, *deranja*, *emite*, *extraordinar*, *experiență*, *eventual*, *eventualitate*, *etapă*, *eroare*, *expre*, *extrage*, *exact*, (și *ezact*), *esențial*, *furnicular*, *fundatie* (alături de *temelie*, la pod, la casă), *fizionomie*, *fin*, *foișor*, *fronton*, *flecmatic* (sic!), *indiferent*, *insecta*, (lemn însectat), *incomoda*, *impozit*, *instalație*, *infectă*, *inundație*, *i(n)venție*, *lot* (de pădure), *lux*, *medicină*, *medicament*, *modern*, *monta*, *majoritate*, *modifica*, *natural*, *nectar*, *nula*, *necesitate*, *oval*, *orificiu*, *pilot* (cazic la pod), *predator*, *porțiune*, *pronunța(re)*, *promite*, *parapel* (sau *fiitor*!), *perfectiona*, *proveni*, *principal*, *refector* (reflector), *renta*, *radical*, *remorcă*, *repera*, *sensibil*, *straniu*, *specifica*, *subit*, *transversa* și (*tramversa*), *tauleță*, *uniform*, *vizor* (ochelari la cai), *venetic*, *versant*, *versiune*, *vertical*, *zero*;

și o listă, necompletă și ea, de neologisme pe care le-am notat la Șarul Dornei:

aprecia, *analeid*, *antipatic*, *beneficia*, *bornă*, *cangrenă*, *comunism*, *complex*, *comersant* (alături de *comerciant*!), *defect*, *diaree*, *decide*, *depînde*, *definitiv*, *deja*, *epuiza*, *escroc*, *fecundație*, *felicita*, *filozofie*, *ghinion*, *ghinionist*, *infectație* (sic!), *important*, *imediat*, *indiferent*, *incompatibil*, *intimida*, *înfînat* (afinat!), *întîmpinor* (alături de *antreprenor*), *larvă*, *lent*, *limbaj*, *nega*, *nucleu*, *partid*, *partinic*, *partinitate*, *permite*, *populație*, *pretinde*, *prizonerie*, *președinte*, *proteja*, *rapid*, *răspunzabil*, *redacție*, *repera*, *repeta*, *roman*, *ser*, *servi*, *separat*, *separa*, *sociatism*, *separator*, *stagna*, *strivi*, *superstiție*, *suspenda*, *studia*, *violent*.

Atrag atenția că listele acestea n-au fost alcătuite pe baza informațiilor unui singur subiect. În amîndouă localitățile, membrii colectivului nostru au stat

vreme ceva mai îndelungată și au repetat, de mai multe ori, chestionarele pe baza cărora au lucrat. Nu e vorba de neologisme care apar pur întâmplător, la indivizi izolați, ci de cuvinte care încep să fie întrebuințate de toată lumea.

Cercetările dialectale prezintă, după cum se vede, o importanță deosebită pentru studierea limbii noastre. Graiurile păstrează, de foarte multe ori, urme ale trecutului și indică puncte de plecare pentru explicarea diferitelor fenomene lingvistice pe care nu le-am putea înțelege altfel. Terenul constituie o probă pe care ar fi de dorit să o treacă toată lumea. Condițiile în care se dezvoltă poporul nostru sînt de natură să accelereze procesul de fuziune a graiurilor cu limba comună, să ușureze « vîrsarea » acestora în « limba » unică. Limba literară exercită o influență tot mai puternică asupra graiurilor și acestea își pierd, pe zi ce trece, caracterul lor specific. Cu fiecare bătrîn care moare dispar elemente necunoscute de alții și lucrul acesta trebuie să ne dea de gîndit. Peste patruzeci de ani înfățișarea graiurilor va fi alta, după cum alta era la începutul secolului ¹.

De aceea cred că atenția noastră trebuie să se îndrepte, mai ales, spre dialectologie. Avem atîția specialiști tineri care ar putea să aducă servicii mari lingvisticii romînești.

Să folosim momentul pe care nu-l vor mai avea cei care vor veni după noi și să fim încredințați că fiecare investigație nouă ne rezervă surprize de natură să compenseze eforturile depuse în efectuarea anchetelor.

Colectivul nostru nu se poate lăuda cu o experiență îndelungată în această direcție. Dar ceea ce putem afirma, cu toată certitudinea, este că ori de cîte ori am încercat o anchetă, cît de sumară, am descoperit lucruri necunoscute de alții, am lămurit lucruri care nu erau tocmai clare în mintea noastră ori am notat cuvinte și forme care sînt pe punctul de a dispărea. Dialectologul mai poate, încă, adăuga, cîte puțin, la tezaurul de cunoștințe pe care înaintea noastră l-au sporit, cu dragoste, atîtea generații. Lui i se mai rezervă și alte surprize. Îmi amintesc cu cîtă satisfacție am înregistrat prezența, pe teren, a cuvîntului *stură*, de care ne aduceam numai foarte vag aminte din textele vechi, și cu cîtă mulțumire, cu cîtă curiozitate am urmărit descoperirea ariei lui *zghillag* « fuștel la scară », pe care nu l-au înregistrat nici autorii « A.L.R. », nici scriitorii din partea locului și nici glosarele existente.

Studiul sistematic al graiurilor duce la ideea că primele noastre texte vechi se caracterizează prin deosebiri de natură geografică, dialectală, și nu istorică, așa cum, de altfel, a arătat printre alții academicianul Al. Rosetti ².

Cercetările dialectale, legate de preocupările generale ale lingvistului, și nu considerate izolat, întăresc convingerea că limba noastră națională rezervă încă multe surprize, că drumurile care duc la lămurirea ei nu sînt numai întortocheate; ci și, de foarte multe ori, pline de satisfacție.

¹ Cf. M. Sadoveanu, Opere, vol. I, p. IX; Evocări, p. 34.

² Cf. Al. Rosetti, Istoria limbii romîne, vol. VI, p. 79, 83, 85—86, 92, 98, 265, 267. Cîțiva istorici literari mai vechi (I. A. Candrea, Gîrge Pascu!) vedeau lucrurile cu totul altfel și considerau că unele texte dintre cele care aparțin secolului al XVI-lea sînt anterioare pentru că limba lor prezintă o serie de trăsături mai « arhaice ». Punctul acesta de vedere nu-l mai susține nimeni astăzi. De altfel, trebuie să spun că ideea pe care mi-am însușit-o în această notă, după afirmațiile academicianului Rosetti, o întîlnim și mai înainte la Nicolae Drăganu, Două manuscripte vechi, p. 91.

О ЗНАЧЕНИИ ДИАЛЕКТНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В течение долгого времени территориальные говоры, а также диалекты, изучались в первую очередь теми кто интересовался вопросами истории языка, в частности, теми кто стремился открыть на той или иной территории новые «реликвии», новые доказательства древности языка.

В настоящей статье автор, не отказываясь полностью от связанной с этим точки зрения, пытается установить, не могут ли быть сделаны также и другие выводы из собранного на местах материала. Он приходит к следующему заключению;

а) Для северных молдавских говоров типичны сильные трансильванские инфильтрации, в частности, фонетического и лексического характера. Весьма многочисленные дублеты, существующие в вышеуказанных районах, служат этому явным доказательством. Эти говоры обнаруживают ярко выраженный смешанный характер. Писатели-уроженцы этих мест сумели полностью стобразить это положение вещей в своих произведениях.

б) Некоторые элементы, свойственные говорам Молдовы и Валахии, например элементы турецкого происхождения, дают основание предполагать, что переселенческое движение происходило, главным образом, из Трансильвании в Молдову, а не наоборот. Это может быть доказано и с исторической точки зрения.

в) Ряд слов, считающихся характерными для диалекта македонских румын, встречаются и в говорах к северу от Дуная.

г) Между архаизмами и провинциализмами нельзя всегда установить точного разграничения, так как в некоторых случаях одно и то же слово может быть заимствовано из говоров, а в других — из грамот или летописей. Известны случаи, когда Садовяну «заимствовал» то или иное слово из старого языка, а Крянга — из говоров долины Бистрицы. Специалисты по истории литературного языка, литературные критики и историки, издатели памятников древней письменности должны считаться с этими деталями. В дальнейшем, изучение литературного языка должно опираться и на глубокое знание диалектных особенностей румынского языка. Только, таким образом, смогут быть устранены ошибочные «читки» и толкования, извращающие замысел писателей.

DE L'IMPORTANCE DES RECHERCHES DIALECTALES

(RÉSUMÉ)

Les parlars territoriaux et les dialectes ont longuement fait l'objet des recherches de tous ceux qui s'occupaient de l'histoire de la langue en général et de ceux qui étaient à l'affût de nouvelles « reliques », de nouveaux témoignages de l'ancienneté d'une langue sur un territoire quelconque.

L'Auteur de cet article, sans renoncer totalement à ce point de vue, tente de tirer des conclusions, si possible nouvelles, du matériel recueilli au cours de l'enquête. Ainsi arrive-t-il aux constatations que voici:

a) Les parlers moldaves du Nord sont caractérisés par de fortes infiltrations phonétiques et lexicales d'origine transylvaine. Les doublets, qui y sont très nombreux, ne laissent pas de doutes à ce sujet. Ces parlers attestent un caractère mixte sensiblement prononcé. Les écrivains de l'endroit ont admirablement su rendre cet état de choses dans leurs œuvres.

b) Certains éléments d'origine turque sont typiques des parlers de Moldavie et de Valachie. Ils nous permettent de supposer que les mouvements migratoires de la population venaient de la Transylvanie et n'avaient pas lieu dans le sens contraire. Au point de vue historique, le fait est facile à prouver.

c) Quantité de mots considérés spécifiques du dialecte aroumain se retrouvent dans les parlers du Nord du Danube.

d) On ne saurait établir une distinction nette entre les archaïsmes et les provincialismes, pour la simple raison qu'un mot peut être puisé soit dans les parlers, soit dans les textes anciens ou les chroniques. Il arrive que Sadoveanu « emprunte » ses mots à la langue ancienne, et Creangă, aux parlers de la vallée de la Bistritza. Les historiens de la langue littéraire, les critiques et les littérateurs, les éditeurs de textes et autres doivent prendre ce détail en considération. L'étude de la langue littéraire devra désormais s'appuyer sur la connaissance minutieuse des caractéristiques dialectales de notre langue. Ce n'est qu'ainsi qu'on pourra mettre fin aux « lectures » erronées et aux interprétations qui faussent les intentions de l'écrivain.

TERMENII PENTRU « UNCHI »
DUPĂ « ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN » *

DE
MARIUS SALA

Cercetarea hărților *unchi* « fratele tatălui » (harta 165) și *unchi* « soțul mătușii » (harta 166) din « Atlasul lingvistic român », I, volumul II, ne permite să observăm că termenii care denumesc aceste grade de rudenie sînt deosebit de variați ¹. Deși denumirea legăturilor de rudenie prezintă o mare stabilitate, în limba noastră de astăzi, alături de *unchi*, moștenit din latină, există mai mulți termeni pentru indicarea aceluiași grad de rudenie. Unii dintre aceștia sînt vechi și au primit sensul

* În lucrarea de față am folosit următoarele abrevieri: AIS = K. Jaberg și J. Jud, Sprach- und Sachatlas Italiens und der Südschweiz, Berna, 1928, vol. I; ALF = Atlas Linguistique de la France, p. p. J. Gilliéron et E. Edmont, Paris, 1903-1910; ALR, I = Atlasul lingvistic român, publicat... de Muzeul limbii romine din Cluj..., partea I-a (ALR, I)..., de Sever Pop, Cluj, 1938; Bartoli, Dalmatische = M. Bartoli, Das Dalmatische, I-II, Viena, 1906; Bartoli, Neolinguistica = M. Bartoli, Introduzione alla neolinguistica, Geneva, 1925; BL = Bulletin linguistique p. p. Al. Rosetti, București-Paris, 1933 și urm.; Byhan = A. Byhan, Istrorumänisches Glossar, « Jahresbericht », VI; CADE = I. A. Candrea - Gh. Adamescu, Dicționarul enciclopedic ilustrat, București, 1931; Capidan, Arominii = Th. Capidan, Arominii. Dialectul aromin, București, 1932; Capidan, Meglenoromînii = Th. Capidan, Meglenoromînii, I-II, București, 1925; DA = Dicționarul limbii romine publicat de Academia Romînă, 1913 și urm.; Dauzat, Géogr. lingu. = A. Dauzat, La géographie linguistique, Paris, 1944; Gaster, Crestomație = Crestomație romînă de M. Gaster, Leipzig-București, 1891; Graur, Fond. pr. = Al. Graur, Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romine, București, 1954; GS = Grai și suflet, publicată de Ovid Densusianu, București, 1924 și urm.; Hasdeu, Cuvente, I-II = B. Petriceicu-Hasdeu, Cuvente den bătrîni, București, tom. I (1878), tom. II (1879); Iordan, Stilistica = Iorgu Iordan, Stilistica limbii romine, București, 1944; Iorga, Studii și doc. = N. Iorga, Studii și documente cu privire la istoria rominilor, vol. I (1901) și urm., București; Jahresbericht = Gustav Weigand, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig, vol. I-XXIX, Leipzig, 1894-1921; Jaberg, Aspects = K. Jaberg, Aspects géographiques du langage, Paris, 1936; G. Meyer, Etym. Wb. der alb. Sprache = G. Meyer, Etymologisches Wörterbuch der albanischen Sprache, Strassburg, 1891; Popovici, Dial. rom. din Istria II = I. Popovici, Dialectele romine din Istria, partea a II-a, Halle, 1909; REW³ = Romanisches Etymologisches Wörterbuch von W. Meyer-Lübke, Heidelberg, ed. a III-a, 1935; RLiR = Revue de linguistique romane, Paris, 1925 și urm.; Rohlf, Differenzierung = G. Rohlf, Die lexikalische Differenzierung der romanischen Sprache, München, 1954; Tappolet, Verwandschaftsn. = E. Tappolet, Die romanischen Verwandschaftsnamen, Strassburg, 1895; Tiktin, RDW = H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch, București, 1903-1925; Wartburg, FEW = W. v. Wartburg, Französisches Etymologisches Wörterbuch, Bonn, 1928; Weigand = G. Weigand, Istrisches II. Zum Wortschatz, « Jahresbericht » II; ZRPh = Zeitschrift für romanische Philologie, Halle, 1877 și urm.

¹ În redarea formelor n-am ținut seama de transcrierea fonetică a materialului.

de « unchi » mai târziu (*moș, bade*), alții sînt împrumuturi din limbile popoarelor cu care am avut legături (*uică, lală, ăăică, barba* etc.)

Existența termenilor care au primit și sensul « unchi » este cauzată de potențialul semantic pe care îl are acest cuvînt în graiul copiilor. Se știe că o trăsătură caracteristică a graiului copiilor este afectivitatea care constă, pe de o parte, într-o mulțime de termeni pentru o singură noțiune, pe de alta, într-o multiplicitate de sensuri, adesea foarte diferite, pentru același cuvînt.¹

Pentru copii, *unchi* cumulează două sensuri. Pe de o parte, *unchi* are sensul « fratele tatălui și al mamei » (în acest caz legătura de rudenie este încă pe primul plan) sau sensul « soțul mătușii » (legătura de rudenie este simțită mai slab și, din această cauză, cuvîntul a putut fi mai ușor înlocuit cu altul care prezenta pentru copil același sau aproape același lucru). De altfel cercetarea hărților ne indică o arie mult mai compactă a termenului *unchi* atunci cînd avem a face cu unchi « fratele tatălui », deci cu ruda mai apropiată. Pe de altă parte, în același timp, *unchi* poate să însemne chiar în vorbirea aceluiași copil, o persoană în vîrstă căreia i te adresezi cu un termen de respect.

Întrebuințarea cuvîntului *unchi* cu cele două accepțiuni arătate mai sus, dublată de caracterul relativ al noțiunii de bătrînețe din gîndirea copiilor, a dus la slăbirea sensului pe care acesta l-a avut inițial. La rîndul ei, slăbirea sensului inițial a atras după sine frecvența mai mare a celui alt sens și deci intrarea lui *unchi*, cu sensul « om bătrîn, om în vîrstă care merită respect », într-o nouă sferă semantică. În noua lui sferă semantică, *unchi* a putut fi înlocuit cu alți termeni care se apropiau mai mult sau mai puțin de sensul lui. Fenomenul s-a petrecut și la derivatele lui *unchi*: *uncheoai* a început să însemne și « lele » (ALR, I, vol. II, h. 203). Al. Graur (Fond. pr., p. 126) arată că în general un cuvînt care are multe sinonime slăbește și, prin urmare, are tendința să iasă din fondul principal lexical. Procesul continuînd cuvîntul poate intra chiar în vocabularul pasiv al limbii. În același timp, intrînd într-o nouă sferă semantică, cuvîntul a fost supus unei tendințe contrare subliniată tot de Al. Graur (Fond. pr., p. 119). Căpătînd sensuri noi un cuvînt se apropie prin aceasta de fondul principal sau se consolidează înăuntrul fondului principal. După cum o tendință a fost mai puternică decît cealaltă, termenul *unchi* a fost înlocuit sau păstrat în diferitele graiuri romînești.

Situații asemănătoare întîlnim și în alte limbi. În franceză, *ōkle* — pronunțarea dialectală a lui *oncle* în Pays d'Enhaut — înseamnă și « nene »². În vorbirea familiară din Italia *zio* este folosit și ca vocativ pentru o persoană în vîrstă³, *tiu, tsiu* în sardă este întrebuințat și pentru a numi persoane în vîrstă⁴. Span. *tio* are și sensul « nene »⁵. În limbile slave care cunosc două sau mai multe cuvinte pentru « unchi », situația se prezintă la fel cu deosebirea că, pentru a te adresa unei persoane în vîrstă, se folosește mai mult sau chiar în mod exclusiv termenul care denumește unchiul mai îndepărtat, soțul mătușii⁶. Astfel ucr. *дядько* « fratele mamei » înseamnă și « om în vîr-

¹ Iordan, Stilistica, p. 344.

² Jaberg, Aspects, p. 70.

³ Wartburg, FEW, s.v. *avūnculās*.

⁴ N. Zingarelli, Vocabulario della lingua italiana, Milano, 1928, ed. a IV-a.

⁵ M. L. Wagner, Studien über der sardischen Wortschatz, Geneva, 1930, I-II, p. 18.

⁶ Nuevo Diccionario Ilustrado de la Lengua Española, Barcelona, 1931, ed. a II-a.

⁷ Pentru situația din limbile slave v. Н. Лавровски, Коренное значение в названиях родства у славян, Ст. Петерб., прг, 1879, ст. 37.

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN I

HARTA 165

UNCHI
„FRATELE TATĂLUI”

- UNCHI
- ◐ UNCHIAȘ
- ◑ MOȘ
- ◒ UICĂ
- ◓ BADE
- ◔ BĂDIȚĂ
- ◕ NENE

- ◖ BACI
- ◗ BACI DULCE
- ◘ TETE
- ◙ LALĂ
- ★ ALT TERMEN

ISTROROMÎNI

01 bușba
02 strîț

AROMÎNI
MEGLENOROMÎNI 012
cici 013 băie

Scara 1:4000000

0 10 20 30 40 50 km

stă »¹, iar pol. *wuj, wujás* « soțul mătușii » cunoaște și sensul « nene »². În cehă, *strýc* « soțul mătușii » este folosit și pentru a te adresa unei persoane în vîrstă³. Rus. *дядя* « unchi », bg. *учо, баѐ, баѐ* « fratele tatălui », sîrb. *stric* înseamnă și « nene »⁴.

Înlocuirea lui *unchi* s-a petrecut însă uneori (cazul lui *moș*) și în aceeași sferă semantică (a gradelor de rudenie) fără să se mai treacă prin alte sfere semantice. Și de această dată schimbarea este produsul apropiierilor vagi și inexacte pe care le-au făcut copiii în gîndirea lor⁵.

Cercetarea de față urmărește și un alt aspect al influenței graiului copiilor asupra limbii romîne. Adulții, din tendința de a-i imita, pentru a fi înțeleși mai bine, au ajuns să împrumute, cîteodată pentru totdeauna, o expresie sau un termen⁶. Din această tendință de « acomodare » a adulților s-au născut și în limba romînă cuvinte ca *tele, nene*, după cum vom vedea mai jos. Am urmărit de asemenea felul cum au fost împrumutate cuvintele străine pentru denumirea unchiului.

Originea diferită și marea varietate a acestor cuvinte au influențat repartitia lor geografică în sensul că ariile au un aspect foarte variat. Cu excepția lui *unchi, moș, unchiuș, uică*, toți ceilalți termeni ocupă o arie redusă sau apar numai în puncte izolate. În ultimul caz avem a face cu creații spontane și oarecum individuale care nu sînt și nici nu pot fi răspîndite în regiunile vecine.

Pentru observațiile de față am avut în vedere pe lîngă formele atestate de atlas și altele. Cercetătorul nu va putea niciodată să obțină spontan, în cursul unei interogări, mai mult sau mai puțin artificiale, toate cuvintele expresive pe care le întrebuițează subiectul în vorbirea familiară⁷. De aceea, ori de cîte ori am avut ocazia, am urmărit și cu ajutorul textelor care este repartitia pe teren a termenilor de care ne ocupăm. Am apelat de cele mai multe ori la monografiile socotind că textele literare nu totdeauna pot prezenta siguranță. Cu ajutorul glosarelor vom completa informațiile pe care ni le oferă atlasul⁸. De exemplu, nici o hartă n-a notat *bădic* « unchi », deși el a fost înregistrat în alte lucrări⁹. În « Amintirile » lui Slavici pentru unchiul dinspre mamă se folosește *tată bătrîn* (*Stăpîn era tata bătrîn, Mihai Ferecu, unchiul după mamă*)¹⁰.

Unchi <lat. *avunculus* a fost pînă nu demult singurul termen care denumea în limba romînă gradul de rudenie de care ne ocupăm. Pe întreg teritoriul romînesc, chiar și în regiunile în care a fost înlocuit ulterior, s-a folosit pînă în secolul al XVIII-lea, pentru denumirea fratelui tatălui și a soțului mătușii, numai *unchi*: *Am vîndut cu știrea unchi-meu lu Neagoe* (1634, Muntenia), Hasdeu, Cuvente, I, 233; *De acia se sculă din Persida Kir cu unchiu-său Darie*, (ibid., p. 351); *Văzîndu-l unchiu-său cu atîtea bunătăți înfrumșat, îl hirotinisi de-l puse popă*, (Moldova) Varlaam, Cazania, ap. DA (ms); *Fratele maicii mele iaste-mi unchi mare... iară vara premare sau vărul premare al maicii mele iaste-mi unchi mic și lele mică*, (Mun-

¹ Калинович, Русско-Украинский словарь, Москва, 1948.

² Wł. Niedźwiedzkiego, Słownik języka polskiego, Varsovia, 1915.

³ Fr. Bartoš, Dialectiký Slovník moravský, Paris, 1906.

⁴ Pentru rusă, v. С. И. Ожегов, Словарь русского языка, Москва, 1950; pentru bulgară, С.Б. Бернштейн, Болгарско-русский словарь, Москва, 1953; pentru sîrbă, Vuk Karadžić Српски рјечник, Belgrad, 1898.

⁵ Fenomenul s-a petrecut și în alte limbi. v. mai jos *avus* « bătrîn » > *avunculus*. În albaneză, *lalë* înseamnă și « moș » și « unchi ». v. G. Meyer, Etym. Wb. der alb. Sprache.

⁶ Dauzat, Géogr. lingu., p. 143 explică cuvinte ca *papa, maman, bonbon* prin acest factor.

⁷ J. Jud, RLiR, IV, p. 259—257.

⁸ Am folosit pentru concluziile generale și unii termeni care ne-au fost comunicați de Asandei Rodica și Mitran Mircea, studenți: *kifu* com. Nemeșesti, raion Moldova Nouă și *biță* com. Onești, raion Tirgu-Ocna.

⁹ T. Dinu, Graiul din Țara Oltului, G S, I, p. 135.

¹⁰ « Lumea prin care am trecut », extras din « Convorbiri literare », București, 1930, p. 16.

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN I

HARTA 166

UNCHI „SOȚUL MĂTUȘII”

- UNCHI
- ◐ UNCHIAȘ
- ◑ MOȘ
- ◒ UICĂ
- ◓ MĂTUȘON
- ◔ TAICĂ MOȘ
- ◕ CUSCRU

- ◖ MĂTUȘOI
- ◗ CUMNAT
- ◘ CĂICĂ
- ◙ BADE
- ◚ BACI
- ◛ TETE
- ◜ NENE
- ◝ TETAC

- ◞ ȘOGOR
- ◟ ALT TERMEN
- ◠ PE NUME
- ◡ têtin
- ◢ LALĂ

ISTROROMÎNI

01 byârba
02 tetic

05 têtă tėti AROMÎNI
06 08 09
MEGLENOROMÎNI 012 013

Scara 1:4000000

Ch. 20-0 750 A. Roman

tenia) Pravila de la Govora, ap. CADE; *Cutarii mi-s unchi* și moșu-meu cutarele, (Moldova) Dosoftei, ap. Tiktin, RDW; *Acesta [lucru] s-au făcut de multe ori,...* până la Conștantin voivod, cel despre mamă *unchiul* măriei tale, (Muntenia) Biblia (1688), ap. DA (ms); *El ia toată averea unchi-său*, (Moldova) Simion Dascălul, ap. Gaster, Crestomație, I, 144; *Unchi* lui [Brîncoveanu], *Cantacuzineștii, sfetnicii* lui, nu l-au lăsat să ia într-altă parte (Moldova)¹; *Le-au cumpărat barafii acela viț de la... unchiul* preotesei, a popii Mantii, (Muntenia) Iorga, Studii și doc., I-II, 235; *Viind de la Olîmb unchiul* ei de tată, (Muntenia) Chir Chesarie, ap. DA (ms); *Unchiu-meu* Neculce nu încape la moșăi, (Moldova) Iorga, Studii și doc., III, 32; *Facem știre cu acest adevărat zapis al meu la mîna dumisali uncu-miu* Ion Neculce biv Vel Vornic, (Moldova) id., ibid., 44. Este amintit și în toponimia Moldovei într-un document din secolul al XV-lea: *Unclăta*, Hasdeu, Arhiva istorică, III, 190.

Pentru vechimea lui *unchi* vorbește și aspectul pe care-l are astăzi aria *unchi* «soțul mătușii». Din cercetarea hărții se poate observa că în trecut aria lui *unchi* a fost mult mai mare și mai compactă. Punctele 343 și 345 formează o arie laterală în care se păstrează mai bine vechile particularități². Deci, odinioară, *unchi* «soțul mătușii» a cuprins tot Ardealul și s-a întins pînă în nordul acestei provincii. Pe de altă parte existența lui *unchi*, cu același sens, în puncte izolate: 270, 257, 247, 150, 570 dovedește că și în aceste ținuturi se spune *unchi* soțului mătușii și că, prin urmare, trebuie să fi existat o legătură între aria, mai mult sau mai puțin compactă, a lui *unchi* și aceste puncte izolate. Chiar și harta 165 (*unchi* «fratele tatălui») care are un caracter mai compact (v. mai jos) prezintă o astfel de «insulă»: punctele 347 și 361 rămîn izolate în aria *unchiaș*.

În plus, înregistrarea unor termeni din familia lui *unchi* pentru mătușă sau pentru lele, în localități în care nu a fost înregistrat *unchi*, probează că s-a spus — poate se și spune — *unchi* soțului mătușii. Astfel, harta 167 (mătușă «sora mamei») ne atestă *unche* în punctul 776 deși harta 166 (*unchi* «soțul mătușii») notează pentru această localitate forma *nene*³. Același lucru îl întîlnim la harta 203 (lele) unde în punctele 65, 93 și 94 a fost notat *uncheoale* deși în același punct în harta 166 (*unchi* «soțul mătușii») n-a fost notat termenul *unchi*⁴.

Continuitatea ariei poate fi de alt fel dovedită și de un derivat al cuvîntului (Dauzat, Géogr. lingu., p. 43). *Unchiaș* «*unchi*» sau «moșneag» este răspîndit și în Moldova (v. harta semantică a lui *unchiaș*). Existența sensului «moșneag» dovedește că dispariția lui *unchi* a făcut să slăbească și sensul derivatelor acestuia.

Cuvîntul de care ne ocupăm este răspîndit pe cea mai mare parte din suprafața țării noastre prezentînd o arie destul de compactă⁵. Caracterul relativ compact al ariei lui *unchi* poate fi urmărit mai ales atunci cînd este vorba de harta 165 (*unchi* «fratele tatălui»). Spre deosebire de cealaltă hartă, 166 (*unchi* «soțul

¹ I. Neculce, Cronica lui..., Craiova, 1932, vol. II, p. 303.

² Pentru caracterul arhaic al ariilor laterale v. Bartoli, Neolingvistica, p. 33.

³ Menționăm că harta 165 (*unchi* «fratele tatălui») a notat *unchi* în punctul 776. Merită de asemenea să fie amintit și faptul că *unche* a fost notat pentru «sora mamei» deci pentru mătușă care a fost simțită mai apropiată din punct de vedere al înruderii de sînge.

⁴ *Uncheoale* a mai fost înregistrat de I. Popovici pentru Hunedoara (Rumänische Dialekte. I. Die Dialekte des Munteni und Pădureni im Hunyader Komitat, Halle, 1906 p. 167) iar *unche* este atestat în răspunsurile la chestionarul lui Hasdeu (XI, 234), în glosarul lui M. Tomescu (Glosar din jud. Olt, Arh. Olt., XXII (1943), p. 264—288) și într-o listă de cuvinte regionale apărută în «Cum vorbim», 1950, nr. 3, p. 36.

⁵ Există însă cîteva puncte în care subiecții au declarat că nu «întrebuințează» cuvîntul *unchi* (punctele 174, 200, 339, 389, 512, 800). «La noi nu se respectă așa și nu se zice *unchi*» (punctul 782, harta 166); unțu se zice «cam printre domni» punctele 96 și 165. Ultimul caz ne arată că *unchi* este simțit în vorbirea acestor subiecți ca aparținînd limbii literare.

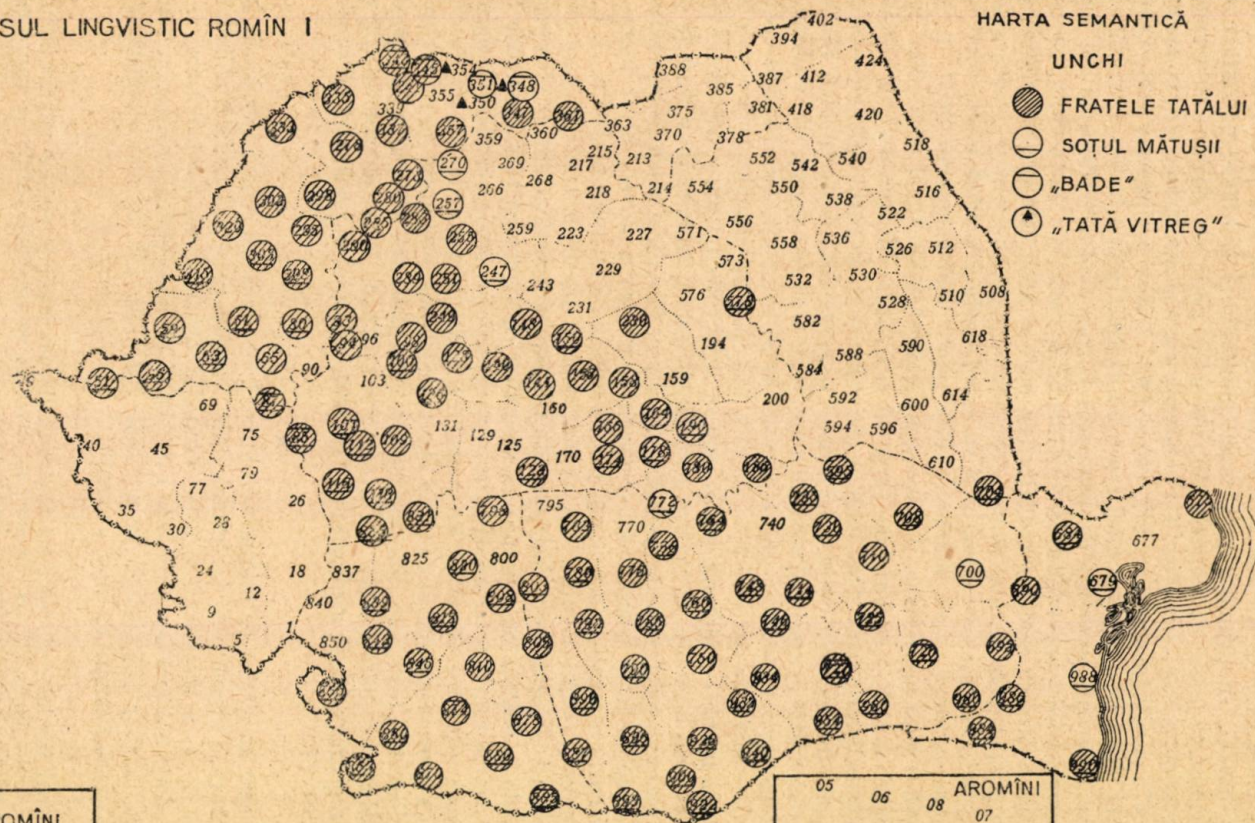

ATLASUL LINGVISTIC ROMÂN I

HARTA SEMANTICĂ

UNCHI

- FRATELE TATĂLUI
- SOȚUL MĂTUȘII
- „BADE”
- „TATĂ VITREG”

ISOROMÎNI

01
02

05	06	08	07
AROMÎNI			
09			
MEGLENOROMÎNI			012
			013

Scara 1:4000000
Cluj 24-11-55o A. Roman

mătușii »), numărul punctelor în care s-a răspuns cu termenul de origine latină este mult mai mare (120 de puncte față de cele 89 care au fost înregistrate pentru « soțul mătușii »). În primul caz, Oltenia, Muntenia și Dobrogea prezintă o arie aproape compactă (afară de punctele 825, 795 și 770 unde s-a răspuns cu termenul *nene* și de punctul 988 — *unchiaș*). De asemenea s-a mai înregistrat *moș* în punctele 740, 677, 679 și *uică* în punctele 837, 840 și 850). Aria se prelungește peste Carpați în Ardeal și, după ce ocolește o mică arie a lui *unchiaș* (punctele 103, 125, 129, 131 și 160), se îndreaptă — destul de compactă — spre vestul teritoriului de limbă română ocupînd întreaga regiune a Crișanei și o parte din Maramureș. În cazul *unchi* « soțul mătușii » caracterul relativ compact al ariei este distrus mai ales în Oltenia și Ardeal unde au mai rămas doar cîteva puncte izolate și o mică arie în sudul Crișanei. Aceeași este situația și în cazul hărților *mătușă* unde, cînd este vorba de « sora mamei », aria lui *mătușă* este relativ mai compactă decît în cazul ariei *mătușă* « soția unchiului ». Constatarea prezintă interes mai mare dacă luăm în considerare faptul — relevat de Tappolet — că între dezvoltarea lui *unchi* și *mătușă* este asimetrie (cele două noțiuni nu apar — ca în cazul lui *tată* — *mamă*, *bunic* — *bunică* — ca ceva unitar; un termen se poate schimba iar celălalt rămîne).

Din cele arătate rezultă că aria lui *unchi* este o arie în regres. În vechime ea s-a întins pe tot teritoriul de limbă română iar astăzi a ajuns la formele arătate mai sus. Că *unchi* este sau mai bine zis că a fost ¹ un tip lexicologic în regres ne-o dovedește și faptul — subliniat de Jaberg în legătură cu fenomenele din AIS și ALF ² — că aria lui *unchi* cu vechea semnificație este mărginită de o zonă în care semnificația cuvîntului *unchi* se îndepărtează din ce în ce mai mult de semnificația originară, cedînd locul semnificațiilor speciale. Pentru a dovedi acest lucru am întocmit o hartă semantică în care am făcut o sinteză a diferitelor hărți din A. L. R. unde se găsește cuvîntul *unchi*. Am adunat deci nu diferitele denumiri care corespund aceleiași noțiuni ci diferitele semnificații care sînt susceptibile să le ia același cuvînt. Metoda arătată ne-a permis să observăm că în nordul țării (punctele 348, 351, 352) există o arie a lui *unchi* în care vechea semnificație s-a pierdut aproape în întregime, cuvîntul căpătînd fie sensul de « tată vitreg », fie sensul de « tată vitreg » și « bade » (în punctul 348). Se observă că situații de acest fel ne întîmpină și în alte localități care toate sînt însă așezate, mai mult sau mai puțin, la marginea ariei *unchi* « soțul mătușii » sau *unchi* « fratele tatălui ». Astfel în punctul 859 deși a fost înregistrat *uică*, în explicația pe care o dă subiectul se precizează că se spune și *urk'z'u*, *urk'i*

Moș este un cuvînt de origine autohtonă ³, răspîndit cu sensul « unchi » în Moldova întreagă. Culegerile de texte dialectale îl atestă cu sensul amintit chiar acolo unde ALR, I, a înregistrat pentru « unchi » termenul de origine latină ⁴. De altfel existența lui *moș* « unchi » este atestată și de completările subiecților notate în legenda hărților 165 și 166. În punctele 708, 730, 748 au fost înregistrate de asemenea și răspunsuri cu *moș* « unchi ».

¹ De fapt aria lui *unchi* are șanse să devină din nou o arie în progres datorită influenței pe care o exercită limba literară. În acest fel *unchi* își va consolida poziția pe care o ocupă astăzi în fondul principal lexical al limbii romîne.

² Jaberg, Aspects, p. 64 și urm.

³ Caracterul autohton este dovedit mai ales de mulțimea de derivate pe care le are *moș*: *moașă*, *moșie*, *moșleni*, *moșneag* etc. D. Macrea, Contribuție la studiul fondului principal de cuvinte, « Studii și cercetări lingvistice », V, 1954, nr. 1—2, p. 11.

⁴ I. Stoian, Texte folclorice din R. Sărat, GS, III, p. 127 atestă *moș* « om bătrîn », pentru Gugești, R. Sărat. Localitatea este formată însă din oameni veniți din Trei Scaune.

Cuvîntul discutat este răspîndit pe o arie mai compactă decît aceea a termenului de origine latină, *unchi*. În plus, spre deosebire de ariile lui *unchi*, în cazul lui *moș* aria este la fel de compactă în amîndouă hărțile și anume ea cuprinde întreaga Moldova și cîteva puncte din Muntenia care — este adevărat — sînt mai numeroase în cazul hărții 166 (*unchi* «soțul mătușii»). Situația prezentată ne arată că sensul înregistrat de ALR, I, pentru *moș*, în Moldova, trebuie să fie o dezvoltare semantică ulterioară petrecută în limba romînă. Pentru caracterul romînesc al transformării în discuție pot fi invocate mai multe argumente.

În primul rînd nici unul din dialectele romîne care îl au pe *moș* (aromîn și meglenoromîn) nu cunosc sensul «unchi» pe care îl are în Moldova cuvîntul de care ne ocupăm. Atît în aromînă (Capidan, Aromînii, 106) cît și în meglenoromînă (Capidan, Meglenoromînii, I, 83) *moș* are numai sensul «bătrîn, om în vîrstă, moș» (ultimul sens numai în meglenoromînă). La istroromîni (Popovici, Dial. rom. din Istria, II, p. 127; cf. Byhan, Jahresbericht, 279) se găsește doar în Val d'Arsa cu sensul «om bătrîn». Romînii din Albania nu-l au decît într-un interesant nume topic: numele unei piețe din Moloviște este *Mujgagă* <*moș gagă*¹.

De asemenea, credem că în sprijinul celor afirmate mai sus ar putea fi adus și caracterul compact al ariei cuvîntului discutat. De obicei cînd avem a face cu un cuvînt expresiv care formează o arie compactă ne găsim în prezența unui sens relativ nou; dimpotrivă caracterul necompact al ariei poate pleda în favoarea vechimii acestui cuvînt. Cuvîntul vechi în acest caz, datorită influențelor la care a fost supus, cedează locul altor cuvinte mai expresive. Așa s-a întîmplat cu aria lui *unchi* sau cu aria lui *căpălînă* discutată de acad. I. Iordan². Caracter compact are și aria *uică* împrumutat din sîrbă deci tot un cuvînt nou (dacă ne referim la vechimea pe care o are în limba romînă termenul latinesc, *unchi*).

Un argument în sprijinul afirmației de mai sus ne este furnizat și de studierea cronologică a textelor. În textele vechi moldovenești, *moș* nu apare decît cu unul din sensurile pe care le are astăzi în limba literară și anume «bunic, străbunic». În acest sens, nota bătrîneții trece pe planul al doilea ținîndu-se seama, înainte de toate, de gradul de rudenie. Cum *acel sat Mihalcioi de iaste lor dreaptă moșie cumpărătura moșului lor*, Hrisov de întărire, Iași, 1637 (Gaster, Crestomație, I, 173); *Cum au apucat ei din moșii lor și din părinții lor*, id., ibid.; *Care această moșia mi se trage mia de la moșii strămoșii miei*, Iordache Cantacuzino *cel bătrîn, care iaste și dumisale unchiului Ion Vornicul moș*, (Moldova, 1743) Iorga, Studii și doc., II, 44. În același timp în Moldova (v. mai sus, *unchi*) exista termenul *unchi*. Este greu de văzut cum ar fi putut exista, în același timp și cu aceeași frecvență, vreme mai îndelungată doi termeni pentru a numi același grad de rudenie³. *Moș* a păstrat multă vreme în Moldova sensul «bătrîn»; astfel este atestat în scrierile secolului al XVIII-lea, la cronicari: *Am aflat cap și începătura moșilor de unde au izvorît în țară*, Ureche (Gaster, Crestomație, I, 68); *Pămîntul acesta este frămîntat cu singele moșilor și strămoșilor noștri*, Neculce, op. cit., II, 243.

Înțeleșul «unchi» al lui *moș* apare în urmă cu un secol la scriitorii moldoveni din veacul al XIX-lea: *Frate-meu și moșul vostru*, Creangă⁴; *Să n-am parte de moșu-tău, jupînu Axinte, de-ți spun gogoși*, Alecsandri, I, 316. Urmează deci că, după toate probabilitățile, întrucît nu este atestat pînă în secolul al XIX-lea, acest sens

¹ Th. Capidan, Fărșeroții. Studiu lingvistic asupra rominilor din Albania, București, 1931, p. 14.

² I. Iordan, Les dénominations du «crâne» d'après l'ALR, BL, VIII (1940), p. 97.

³ Ideile sau noțiunile care aparțin acestui domeniu de activitate umană se stingheresc. Jaberg, Aspects, p. 64.

⁴ I. Creangă, Scrierile lui..., Iași, 1875, vol. I: Povești, p. 184.

nou să nu fi existat sau, chiar dacă a existat, să fi fost la începutul dezvoltării lui. Paralel cu *moș* poate fi găsit în aceeași vreme în Moldova și *unchi*: *Unchiul meu a aflat legătura noastră*, Negruzzi, I, 19; *Chirigiu era și tată-so și bătă-so și unchi-so*¹. Cele două sensuri nu au putut coexista multă vreme și sensul «bunic» a dispărut fiind înlăturat de celălalt sens². De altfel situații de acest fel pot fi întâlnite și astăzi în hărțile ALR, Harta 169, ALR, I, ne arată că aria lui *moș* «bunic» se întinde până la extremitatea ariei *moș* «unchi». Un singur punct (552) din această zonă de contact a celor două arii cunoaște ambele sensuri ale lui *moș*. Am lăsat la o parte fluctuații de felul celor înregistrate în punctul 595 unde s-a notat și *moș*, alături de *unchi*. Tot așa, în punctul 679, deși a fost înregistrat *moș*, s-a adăugat și *unchi*.

Slăbirea sensului inițial «bunic» pe care l-a avut *moș* trebuie pusă în legătură cu faptul că cele două cuvinte care și-au împrumutat reciproc sensurile, fac parte din aceeași sferă semantică³. Nu numai *moș* înseamnă «unchi» ci și invers, în limba veche, *unchi* însemna «moș»⁴: *O, unche, ești cuprins într-atâta înșelăciune*, Dosoftei, ap. DA (ms); *Și se sculă de-i zise: unchiule, spune-mi cine-i cetatea aceasta*, Dosoftei (Gaster, Crestomație, I, 255).

Asupra modului cum s-a produs această transformare de sens, v. introducerea.

Calea prin care s-a făcut această trecere de sens este indicată în completările făcute de unii subiecți. Din acestea rezultă că la început s-a spus *moș* numai unchiului mai bătrîn care, din punct de vedere al vârstei, se apropia de bunicul copilului. Ulterior s-a spus *moș* și unui unchi mai tînăr ajungîndu-se astfel la răs-pîndirea și generalizarea acestui fapt. Este posibil ca fenomenul să fi început la *unchi* «soțul mătușii». Deși astăzi nu avem dovezi în acest sens, dacă luăm în considerare că aceasta a fost în general calea prin care s-au făcut trecerile semantice în cazul lui *unchi* (v. mai sus), probabil că și în cazul lui *moș* s-a ajuns la sensul «unchi» tot pe această cale.

Întrebuintarea cuvîntului cu alt sens nu s-a petrecut în aceeași măsură la periferia ariei lui *moș* «unchi», unde s-au făcut precizări de felul aceleia din punctul 584: «*Cînd e mai tînăr i se spune nîene*»⁵. Tot așa, în punctul 730, apropiat de aria lui *moș* «unchi», subiectul a precizat: «*Cînd e mai mare decît mine* [îi spune unchi]. *Cînd e și mai mare i se zice moșu. Cînd e numai cu puțin mai mare decît mine, îi zic nîene*». Sporadic, astfel de precizări apar și în alte puncte. În punctul 954, care face parte din aria lui *unchi*⁶, s-a precizat: «*Cînd e «mai bătrîn». Cînd are 40—60 de ani, se zice bîtule* [vocativ] *iar cînd e mai tînăr nîene*» (harta 165). Precizări de acest fel au fost făcute și în punctele izolate 825, 878 în care s-a răspuns cu *moș* pentru «soțul mătușii». Se poate observa deci și în cazul acesta că există

¹ «Convorbiri literare», XLIII, 922, ap. DA (ms).

² Pentru o situație asemănătoare v. acad. E. Petrovici, Dacoromania, X, p. 356 și urm. și Jaberg, Aspects, p. 45.

³ Situația prezentată nu este unică. ALR ne arată că bărbiei i se spune, în unele locuri, *cerbice*. Tot așa între termenii care denumesc plămîinii și cei care sînt folosiți pentru denumirea ficatului s-au produs înlocuiri reciproce. v. B. Cazacu, Les dénominations des poumons et du foie d'après l'ALR, BL, IX (1941), p. 83 și urm.; v. *babă* pentru «mamă» (DA), *mamă* «bunică» (ALR, I, harta 169).

⁴ Un caz asemănător de transformare semantică ni-l prezintă harta 169 (bunică) unde a fost înregistrat *mătușă* (punctele 308, 750, 766, 820).

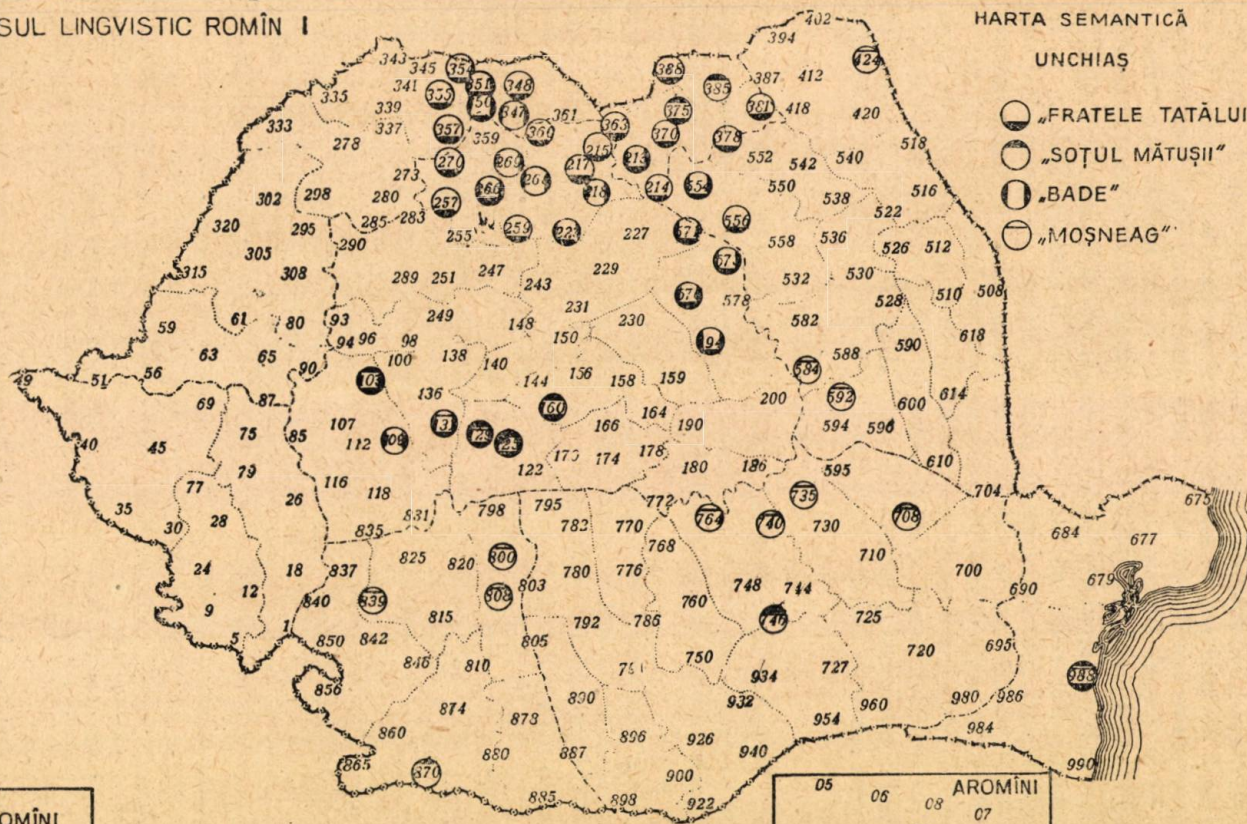
⁵ Localitatea, deși așezată la periferie, se află totuși în aria lui *moș*.

⁶ ALR, I, harta 169 (bunic) ne arată că această localitate are, pentru bunic, cuvîntul *bîl*.

01
02

- ☐ „FRATELE TATĂLUI”
- ☐ „SOȚUL MĂTUȘII”
- ☐ „BADE”
- ☐ „MOȘNEAG”

Scala 1: 4000.000

class 21-10 350 ft. C. ...

zone intermediare¹, mai mult sau mai puțin largi, în care se poate constata existența formelor duble pentru aceeași noțiune.

În interiorul ariei evoluția a mers pînă acolo încît nota de bătrînețe, care caracterizează cuvîntul *moș* în celelalte regiuni ale țării, s-a pierdut cu desăvîrșire spunîndu-se *moș* și unui unchi foarte tînăr. Acad. Emil Petrovici ne-a comunicat că în timpul anchetei pentru ALR, II, a întîlnit *moș* întrebuițat de un copil pentru a chema pe un altul mai în vîrstă, dar care nu avea decît 15 ani.

Credem că la dezvoltarea în Moldova a noului sens al lui *moș* a contribuit potențialul semantic mai redus pe care acest cuvînt îl avea în Moldova. În textele vechi moldovenesti spre deosebire de celelalte regiuni ale dacoromînei, *moș* nu apare cu sensul «bătrîn, om în vîrstă», ci numai cu sensul «strămoș îndepărtat». Deci, în Moldova, *moș* se întrebuițează numai pentru denumirea unui grad de rudenie și nu mai există nici un alt sens, destul de puternic, care să poată împiedica trecerea semantică discutată. Această stare de lucruri explică de altfel și sensul *moș* pe care îl avea *unchi* în limba veche din Moldova (v. mai sus, Dosoftei) pentru că, așa cum am spus înainte, *unchi* făcea parte din aceeași sferă semantică cu *moș*.

Unchi împreună cu sufixul *-aș* a dat naștere hipocoristicului *unchiaș* care alături de *unchiuț* —reg. Oradea, *unchiușor*, *unchișor*², este unul dintre puținele diminutive ale lui *unchi* și a apărut probabil în momentul în care cuvîntul amintit își slăbise sensul.

Formarea unui astfel de hipocoristic în limba romînă poate fi pusă în legătură cu situația din limbile slave (mai ales bulgara) în care există formațiuni de acest fel. Lucrurile par să fie așa cu atît mai mult cu cît celelalte limbi romanice, chiar dacă sînt bogate în diminutive (italiana și spaniola), nu au diminutive ale căror sufixe să aibă valoarea lui *-aș* din *unchiaș*. Sufixele *-anem*, *-anum*, *-inum*, *-ettam*, *-ottum*, *-onem*, cu ajutorul cărora s-a format în franceză și italiană o seamă de termeni care arată rudenția (fr. *antain*; it. *zianu*; fr. *onclîn*, it. *tsiu*; fr. *unklett*; fr. *okyot*; fr. *unklu*, it. *zion*)³, nu au valoarea lui *-aș*. Situația este cu atît mai interesantă cu cît conținutul semantic al termenilor pentru «unchi» din limbile romanice este mai bogat decît acela din limbile slave. Limbile romanice au recurs în acest caz la locuțiuni pe cînd în limbile slave de multă vreme s-a făcut distincție între *unchi* «fratele tatălui» și *unchi* «soțul matusii». Aceasta s-a petrecut în momentul în care la slavii de sud, în locul vechii familii mari (zadruga), a apărut o nouă organizare bazată pe principiul teritoriului⁴.

Unchiaș ocupă o arie destul de mare și de compactă în nordul țării (Bucovina și Maramureș) și cîteva puncte grupate în sud-vestul Ardealului. Structura de sens mai complexă a lui *unchi*, analizată mai sus, s-a răsrînt și asupra derivatului său, *unchiaș*. Și în acest caz, pe lîngă sensul prim «unchi», s-a dezvoltat, într-o vreme nu prea îndepărtată de noi, al doilea sens «moșneag, bătrîn». În textele vechi este atestat însă la început numai cu sensul «unchi»: *Să se știe că au votă (= avut) unchișul Fugle moșie în Mircești*, (Muntenia, 1606) Hasdeu, Cu-

¹ Situația este aceeași și în cazul lui *uică*. În punctul 859 deși a fost înregistrat *uică*, în explicația pe care o dă subiectul se precizează că se spune și *uŭkⁱ*, *uŭk^{iu}*

² CADE

³ Pentru alte exemple v. Tappolet, *Verwandschaftsn.*, p. 95.

⁴ Александр Исаченко, *Индоевропейская и славянская терминология родства в свете марксистского языкознания*, *Slavia*, XII (1953), I, p. 34.

vente, I, p. 152; *Lipi pre lângă el...* [pe] **uncheașu** frate mine-sa, Moxa, Hasdeu, Cuvente, I, p. 387; *Cel mai bătrîn între frații tatei era uncheșul* Ioniță¹. Tiktin (RDW) nu-l atestă decît cu sensul « bade », « alter Mann, Alter ».

Este interesant de observat că hipocoristicul lui *unchi* a apărut, cel puțin așa ne indică textele, în Muntenia. În Moldova, unde în cele din urmă *unchi* a fost înlocuit cu *moș*, s-a folosit numai *unchi*. Această situație poate că și explică de ce *unchi* a putut fi înlocuit în Moldova cu un alt termen sinonim al lui. În Muntenia, unde se folosea hipocoristicul lui *unchi*, acesta din urmă a fost susținut și de diminutivul său². Al Graur arată³ că un cuvînt din fondul principal este mai puternic întărit de un derivat (care poate intra la rîndul lui în combinații de cuvinte) decît de crearea unei locuțiuni în care intră acel cuvînt din fondul principal.

După ce și-a însușit sensul « bătrîn, moșneag, om în vîrstă », gradul de frecvență a utilizării lui a crescut. Așa se explică răspîndirea pe care a luat-o *unchiaș* mai ales cu sensul « bătrîn ». Prima dată este atestat cu acest sens la scriitorii moldoveni din secolul al XIX-lea⁴: *Barba argintie a uncheșului străbun* [Statu-Palmă] *să tîrîie pe cîmpie*, Alecsandri⁵. *Grăiește uncheșului... nu te sfii*, Alecsandri, T, I, p. 1350; *Te înșeli uncheșule*, zise el, *ești încă tînăr*, Negruzzi, op. cit., III, p. 255; *Dracul... începe a-și purta codița cea bîrligată pe la nasul unchiașului*, Creangă, op. cit., p. 53. Mai tîrziu, sensul amintit apare și la scriitorii munteni: *Batăl gîlcile de unchiaș*⁶; *De ce nu cruțăm copii, femeile și unchieșii*.⁷ Cu sensul acesta, datorită mării circulații a cîștigat și derivate. Astfel este *uncheșel*, hipocoristic al lui *unchiaș*: *Miluși-mă, măicuță, că mă bate uncheșelul*, *Tot cu toiegelul*⁸; *Mătuși, mătușelelor, unchieși, uncheșeilor*. Șezătoarea, IV, 191; *Am un uncheșel, în curg mașele după el*⁹. *A uncheși*, « a îmbătrîni »¹⁰.

Datorită mării frecvențe, *unchiaș* a căpătat ulterior și alte sensuri: « tată-vitreg » (v. ALR, I, harta 153), « bade » (v. ALR, I, harta 202) pe care le-am notat în harta semantică *unchiaș*.

Pe lângă termenii discutați pînă acum, există alții, mai ales în harta 166 *unchi* « soțul mătușii », răspîndiți pe arii mai mici sau chiar numai izolat. De cele mai multe ori aceștia sînt termeni împrumutați; unii au intrat cu sensul « unchi » în limba romînă, iar alții au pătruns cu alt sens și au căpătat mai tîrziu și sensul « unchi ». Mai puține sînt creațiile pe teren romînesc.

În prima categorie a termenilor împrumutați intră mai ales cei luați din sirbă (*uică, tetac, ěăică*) și numai unul împrumutat din maghiară (*șogor*).

¹ Ion G. Sbiera, Familia Sbiera, Cernăuți, 1886, p. 7.

² Este interesant că *unchi* nu este atestat în textele muntenesti decît la Moxa deci mai tîrziu ca *unchiaș*.

³ Al Graur, Fond. pr., p. 147. v. și p. 20, 40, 120, unde se dovedește că derivatele dau concurs la stabilizarea limbii prin însăși existența lor.

⁴ Apare o dată și în Muntenia: *Am cercetat prin vecini și oameni bătrîni împrejurări anume unchiaș Nicolae Botezat* (Tîrgoviște, 1875). Iorga, Studii și doc., I-II, p. 237.

⁵ Vasile Alecsandri, Opere complete: Poezii, vol. III: Pasteluri și legende, București 1875, p. 358.

⁶ Gala Galaction, Opere, București, ESPLA, 1949, vol. I, p. 41.

⁷ I. C. Vissarion, Ber Căciulă. Povestiri, București, 1943, ed. a IV-a, p. 333.

⁸ G. Dem. Teodorescu, Poezii populare romîne, București, 1885, p. 132.

⁹ T. Pamfile, Cimilituri romînești, București, 1908, p. 15.

¹⁰ Ciușanu, Glosar de cuvinte din județul Vîlcea, București, 1931.

În Banat și în câteva puncte din vestul Olteniei (837, 840, 850, 859), cuvîntul de origine latină a fost înlocuit cu un împrumut din sîrbă: *uică* < sîrb. *ujak*, *ujka* «fratele mamei»¹.

Cuvîntul sîrbesc a fost împrumutat într-o vreme în care *unchi*, la fel ca în Moldova, își pierduse valoarea afectivă. Vorbitorii au recurs în acest caz la împrumutarea unui cuvînt dintr-o limbă străină² care prezenta avantajul de a fi, cel puțin în aparență, și un hipocoristic³. Așa credem că se explică și faptul că n-a fost împrumutat *stric* «fratele tatălui» deși acesta denumea o rudenie mai apropiată. S-a spus astfel la început *uică* numai în familiile care aveau legături de rudenie cu sîrbii; ulterior, cuvîntul s-a extins și în vorbirea altor locuitori.

Transformarea în discuție s-a petrecut într-o vreme nu prea îndepărtată de zilele noastre. Despre aceasta vorbește caracterul compact al ariei *uică* «fratele tatălui» (am invocat, atunci cînd am vorbit despre *moș*, ca argument pentru determinarea vechimii unui fenomen, caracterul ariei acestuia. Cînd avem a face cu termeni în care intervine afectivitatea vorbitorilor, forma compactă a unei arii dovedește că termenul nu are o vechime prea mare). În cazul *uică* «soțul mătușii», aria este necompactă pentru că, simțindu-se mai slab această legătură de rudenie, *uică* a fost înlocuit cu alți termeni. Situație asemănătoare prezintă și *unchi* (v. mai sus).

O dată intrat în limbă, *uică* «unchi» a suferit aceleași transformări semantice ca *unchi*. Astfel el a căpătat și sensul «nene»: *Cei mai tineri pe cei mai bătrîni îi titulează cu uică*⁴; *Uică Bălă a plecat la bîlci la Cărbunestii*⁵; *Uică Vasile* «moș Vasile»⁶; «I se adresează cu vorba *uică*» (ALR, I, harta 165, punctul 859). Avînd și acest sens s-au putut face alte treceri semantice ajungîndu-se la folosirea lui *uică* pentru «tată vitreg»⁷ și chiar pentru «strămoș».

Tetac înregistrat doar într-un singur punct (40) și acesta în harta 166 (*unchi* «soțul mătușii») reproduce pe sîrb. *tetak*.

Ĉaica înregistrat în punctul 5 (harta 166) nu este decît sîrb. *ĉajko* diminutiv al lui *ĉaca* «tată». Sensul «unchi» trebuie să fie o creație semantică mai nouă fiindcă nu este înregistrat (nu există nici în DA). Cuvîntul a fost înregistrat și pentru «mătușă» (sora mamei)⁸ în mai multe puncte (5, 10, 12, 24) așa că s-ar putea ca, în cazul lui «unchi», să avem a face cu o eroare din partea subiectului.

Sogor < magh. *sógor* «cumnat» a fost înregistrat în harta 166 (punctele 230, 251, 324). Sensul acesta, «soțul mătușii», a fost notat de Szinnyei⁹ pentru graiu-

¹ Vl. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, Zagreb, 1917.

² Cuvintele străine sînt adesea superioare în expresivitate, de aceea preferate celor indigene. v. Iordan, Stilistica, p. 22, 342. De altfel cazuri similare s-au petrecut și în alte limbi gr. *δῆτος* l-a înlocuit pe lat. *avunculus* sau fr. *oncle* este folosit în mod aproape exclusiv de germani.

M. И. Гурычева и Б. А. Серебренников, Задачи изучения основного словарного фонда языка, Вопросы языкознания, 1953, т. 6, стр. 7, vorbind despre aceeași problemă au arătat că această preferință la cuvintele din fondul principal se manifestă mai mult atunci cînd împrumuturile se deosebesc printr-un colorit expresiv, puternic.

³ În sîrbă, -ko are valoare hipocoristică, cf. *ĉajko*. Această valoare o găsim și în romînă. cf. *taică*.

⁴ Sofronie Liuba și Aurelia Jana, Topografia satului și hotarului Măidan, Caransebeș, 1895, p. 4.

⁵ I. Boceanu, Glosar de cuvinte din județul Mehedinți, București, 1913.

⁶ T. Gîlcescu, Cercetări asupra graiului din Gorj, GS, V, p. 124.

⁷ ALR, I, harta 153. Fenomen asemănător s-a petrecut și în aromînă unde *maiă* «lele» și «mamă». v. ALR, I, harta 286.

⁸ Un fenomen asemănător s-a petrecut și în provensală unde *konka* «mătușă» < *avunculus*. REW³, 838. Tot așa în aromînă, mătușă este numită cu termenul cunoscut pentru «unchi», *laľ*. v. ALR, I, harta 168.

⁹ I. Szinnyei, Magyar Tájszótár, Budapest, 1897–1901, vol. II, col. 411.

rile maghiare din Panonia. Se poate observa că s-a răspuns cu *șogor* numai în punctele în care sînt mulți maghiari. În alte puncte din cîmpia Transilvaniei a fost tradus magh. *sógor* ajungîndu-se, pe o arie destul de mare și de compactă (ea cuprinde 13 puncte), să se spună soțului mătușii, *cumnat*.

Transformarea este generală. În punctul 170 s-a răspuns « nu se zice *unchi* » soțului mătușii. Tot așa, în punctul 94, informatorul a declarat că nu-i poate zice altfel decît *cumnatul mamei*.

Din a doua categorie a termenilor împrumutați (care au căpătat în romînă sensul « unchi ») fac parte *baci* < magh. *bács*, *bade* a cărui etimologie e nesigură.

Termenii amintiți au suferit o interesantă evoluție semantică: *unchi* cu sensul « om în vîrstă » a fost înlocuit în noua lui sferă semantică cu sinonime. În vestul țării (punctele 90, 96, 103, 295, 298, 302, 320, 333, 335, 337, 339, 341 din harta 166 și punctul 96 din harta 165), unde influența maghiară este mai puternică, sinonimul este un termen de origine maghiară, *baci*. Influența trebuie să fi fost destul de puternică fiindcă s-a format, în cazul hărții 166 (*unchi* « soțul mătușii »), chiar o arie compactă.

În punctul 339 din harta 166 (*unchi* « soțul mătușii ») i se spune unchiului « fratele tatălui » *baci dulce* pe cînd celuilalt i se adresează simplu *baci*. Determinativul *dulce* credem că a fost adăugat pentru a menține distincția între cei doi termeni care se confundă deși numesc noțiuni oarecum diferite. Procedeu de determinare cu ajutorul lui *dulce* poate să fie de altfel găsit în Ardeal și în alte cazuri analoge: *văr dulce*, *frate dulce*, determinativul *dulce* nefiind decît magh. *édes* « dulce ».

Bade « unchi »¹ este folosit în Ardeal (punctele 215, 217, 231, 255, 259, 273, 280, 283, 285, 289, 290, 359, 360 și 798 din harta 166) și în Moldova (punctul 596, harta 165). Deși atlasul nu-l înregistrează pe *bade* pentru Moldova decît o singură dată el există totuși (mai ales în vorbirea locuitorilor din sudul acestei provincii).

Formațiunile romînești sînt puține (*tete*, *mătușoi*, *nene*).

În cazul lui *tete*, înregistrat în punctele 246, harta 166, (*unchi* « soțul mătușii ») și 273, 243, 249, harta 165 (*unchi* « fratele tatălui »), este posibil să avem a face cu o formă a lui *tata*, diformată în graiul copiilor unde sunetele palatale sau muiate pot exprima unori ideea de « mic, drăgălaș ». Leo Spitzer² citează diminutive din bască unde figurează *č*. Tot acolo se arată că formații similare pot fi găsite și în spaniolă; caracterul diminutival al acestora vine tocmai de la *č*. Astfel sufixele *-echo*, *-icho*, *-ucho*, cînd au această africată au valoare diminutivală deși nici unul dintre primitivele acestor hipocoristice nu au *ch*. Tot așa în bască³, un cuvînt al cărui sunet inițial se palatalizează devine, prin acel simplu fapt diminutiv: *tinka* « puțin » alături de *t'inka* « puțintel ». Acad. Iorgu Iordan (Stilistica, p. 85) citează faptul că la copiii moldoveni, care n-au în vorbirea lor de acasă pe *č*, există ten-

¹ Există și o altă explicație, mai puțin probabilă, care se poate da transformării în discuție. Schimbarea de sens s-a putut petrece și în aceeași sferă semantică (a gradelor de rudenie). În acest caz s-a pornit de la un sens « frate mai mare » pe care îl are *bade*. Sensul este atestat în Cronica lui Șineai « Drept aceea Ioan-vodă s-au dus... în Moldova, unde era vodă *bade*-său Moise... și de acolo [trecu]... la al doilea *bade* al său, la Petru-vodă, carele era om de biserică și mitropolit în Kiovia... Ioan-vodă acesta au fost frate dulce cu Gavriil-vodă; porecla le-au fost Moghila, și au fost din vechea familie domnească, frați cu numiții Moise și Petru ». Șineai, Cronica, III, 21, ap. DA. Copiii l-au auzit pe tatăl lor spunîndu-i *bade* fratelui mai mare al acestuia și i s-au adresat apoi și ei cu același termen. Ulterior, s-a spus *bade* și unui unchi (frate al tatălui) care era mai tînăr.

² « Revista internacional de los estudios vascos », XXV (1934) la Iordan, Stilistica, p. 85.

³ G. Rohlfs, Archiv für das Studium der neueren Sprache, CLXII, p. 160, la Iordan Stilistica, p. 85.

dința de a înlocui pe *ș* prin *č* (sau cel puțin prin *ś*) *moču* (eventual *mošu*) pentru *moșu* (ca termen de respect și dragoste la adresa unui unchi). Este posibil deci ca și în cazul lui *tete* să avem a face tot cu astfel de transformare și anume *tata*, rostit cu consoanele muiate, devenit *t'at'a* unde primul *a* fiind între două consoane muiate, s-a transformat în *e* (cf. *iaj* > *iei*): *t'et'a* (*tetea*). Această formă a fost simțită ulterior ca o formă articulată și s-a refăcut un singular *tete*¹. Prin transformări similare s-a ajuns probabil și de la *nana*, *lala* la *nene*², respectiv *lele*. De altfel *nene* la origine, în limba veche, n-a însemnat decât «tată» mai apropiat deci de «nana»: *Eu-s, nianio, hiică-ta, Eufrosina*. Dosoftei, VS, 27, ap. DA (ms); *Numai nu-i așa milos [socru-tău] Cum al tău nene ți-a fost*³; *Cînd rămîn pruncii de nene, Străinei ăi fără vreme*⁴.

Pentru explicarea în acest fel am apelat iarăși la ALR, I, harta 153 («tată vitreg»). Aici a fost înregistrat în punctul 138 (localitatea se găsește în aria *tete* «unchi») pentru a numi pe tatăl vitreg tot termenul *tete*. Subiectul a făcut însă precizarea prețioasă că i se spune *tete* numai dacă nu este bătrîn, deci numai atunci cînd este mai apropiat de tatăl vorbitorului. Fenomenul s-a petrecut și în franceză și italiană, de data aceasta invers. Tappolet (Verwandschaftsn., p. 136) înregistrează pentru «tată vitreg» cuvinte care denumesc unchiul: *ōkle* (Char. — Inf.), *oncle* (Saintonge), *unkle* (Tarn, H. Vienne), *unkles* (Prades); *ziu* (Perrugia, Messina); *barba* (Vicenza).

Fenomenul s-a petrecut deci pe teren românesc și putem aduce, pentru susținerea acestei afirmații, și alte dovezi.

În articolul «Les mots tsigains en roumain» (BL, II, 192), Al. Graur arată că termenul în discuție, care există și în vorbirea Țiganilor, nu apare decât la Țigani din România. Aceștia păstrează probabil forma *tetea*.

Putem invoca pentru caracterul românesc al transformării în discuție și răspîndirea de azi a cuvîntului. După cum arată harta, se observă că el este răspîndit în partea Transilvaniei care păstrează mai multe arhaisme (la moți).

Nene probabil dintr-un *nana*, rostit cu consoanele palatalizate *naña* (cf. *tata* > *tete*), este atestat numai în cîteva puncte (825, 795, 770, 134, 170 din harta 165 și punctele 164, 166, 770, 776, 793, 205, din harta 166), deși este răspîndit într-o bună parte a Olteniei.

Se observă că *nene* a fost înregistrat în mai multe puncte în cazul hărții 166. Raportul crește și mai mult dacă adăugăm precizările făcute de subiectele anchetate «Cînd mă adresez îi zic *nēne*, *neică*» (punctul 790, harta 166). «Cînd e între 40—50 de ani». Pînă la 40 se zice *nene* (punctul 584, harta 166). Se zice și *nene* (punctul 690, harta 165).

În punctul 65, harta 166, a fost notat termenul *mătușoi*, derivat de la *mătușă* cu sufixul *-oi*. Procedul nu este neobișnuit: în același fel de la *unchi*, cu sufixul *-oie*, s-a obținut *uncheoie* (ALR, I, harta 167). O formă, diferită doar prin fonetism, este *mătușoi* care a fost înregistrată în punctele 1 și 12.

Poziția lui *unchi* este cu totul alta în cazul celorlalte dialecte ale limbii romîne din sudul Dunării. În aceste dialecte cuvîntul latinesc a fost înlocuit prin cuvinte împrumutate din limbile popoarelor cu care au avut legături mai strînse românii din aceste

¹ H. Лавроски, op. cit., p. 33 arată că дядя la început a avut sensul «tată».

² V. mai jos forma *niania*, la Dosoftei.

³ S. Fl. Marian, Nunta la romîni, București, 1890, p. 637.

⁴ Pr. I. Bîrlea, Cîntece poporane din Maramureș, București, 1924, vol. I, p. 120.

părți. Situația este interesantă mai ales dacă ne gândim că termenii care denumesc gradele de rudenie fac parte din fondul principal (vezi introducerea). De altfel aceste constatări se referă nu numai la cazul lui *unchi* care ar putea fi considerat ca un grad de rudenie mai îndepărtat ci, în aceeași măsură, caracterizează și poziția altor cuvinte care denumesc grade de rudenie mai apropiate. Menționăm astfel că *tata* (v. ALR, I, harta 152) a fost păstrată numai în meglenoromînă¹ și, parțial, în aromînă. Istroromîna l-a înlocuit cu *čučă* < sîrb. *čaća* «tată» iar în aromînă este răspîndit termenul *aġendi*. Tot așa *mamă* (v. ALR, I, harta 155), păstrat numai în megl. *mamu*, a cedat locul în istrorom. lui *măđie* (Byhan, Jahresbericht, p. 280), iar în aromînă lui *mană*, *băná*, *dadă*³. (v. și Capidan, Aromînii, p. 71, *dadă*).

În cazul rudelor mai îndepărtate situația este mai clară. Pentru «mătușă», (v. ALR, I, harta 167) nu găsim nici un cuvînt păstrat din latină. Istrorom. *teta* (v. și Weigand, Jahresbericht, p. 138), megl. *tete* (v. și Capidan, Meglenoromînii, I, p. 106 *tetca*), arom. *tîtă*, *mai* (v. și Capidan, Aromînii, p. 128) sînt împrumuturi. Și părinții tatălui și ai mamei sînt numiți cu termeni mai noi. Bunicului (v. ALR, I, harta 169), i se spune în istroromînă *nono*, *tată* (sic!) (Byhan, Jahresbericht, p. 371) și *čăi* iar în megl. *dědi*. Numai aromîna păstrează pe lat. *pappus* > *pap*.

Starea de lucruri prezentată este cauzată de tocirea afectivității cuvintelor care numesc rude mai în vîrstă, respectate de copii. Pierderea afectivității a dat cuvintelor de care ne ocupăm un caracter oarecum neutru și a făcut simțită necesitatea creării — fie prin mijloace interne ale limbii, fie prin împrumuturi — a unor noi termeni care să fie încărcăți cu expresivitate. Aceasta s-a petrecut, probabil, mai ales în cazul unor cuvinte la origine tot din graiul copiilor ca *mama*, *tata*, care, pierzînd nota de afectivitate despre care am vorbit, nu mai însemnau nimic sau aproape nimic. În cazul dialectelor romînești de peste Dunăre, datorită puternicei influențe exercitate de limbile popoarelor care le înconjurau, s-a recurs la împrumutarea cuvintelor necesare din limbile învecinate: sîrba și bulgara⁴. Cuvintele italiene care pot fi găsite la istroromîni au pătruns probabil prin intermediul limbii croate fiindcă nu au existat legături directe între istroromîni și italieni.

Un argument în favoarea acestor afirmații este numărul deosebit de variat al formelor care au fost înregistrate pentru denumirea acestor grade de rudenie. Am văzut că în cazul lui «mătușă», la meglenoromîni, au fost înregistrate trei forme. Aceeași este situația și în celelalte cazuri.

În plus, poate fi amintită și situația termenilor pentru celelalte grade de rudenie despre care nu se poate spune că ar fi mai apropiate decît *mama* și *tata* dar care nu sînt cuvinte din graiul copiilor. *Frate*⁵ și *soră*⁶ sînt cuvinte păstrate din latină în toate dialectele. Situație identică prezintă termenii care denumesc noțiunea de «nepot». Termeni de origină latină s-au păstrat și pentru a te adresa vărului (v. ALR, I, harta 173): arom. și megl. *cusurin* < *consobrinus* (v. și Capidan, Aromînii, p. 148). De fapt, în megl. mai există încă un cuvînt tot de origine latină: *primaver* (v. și Capidan, Meglenoromînii, II, p. 103, unde există și forma *ver*).

¹ De altfel, meglenoromîna cunoaște și pentru tată o formă împrumutată din bulgară: *tateu* v. Capidan, Meglenoromînii, I, p. 188.

² Weigand, Jahresbericht, p. 138 îl atestă.

³ Byhan, Jahresbericht, p. 371, *tšojc*.

⁴ Fenomenul nu este un caz izolat. Gr. *θετός* l-a înlocuit pe *avunculus*. În vremea noastră, germanii l-au luat pe fr. *oncle*.

⁵ Pentru «frate» v. ALR, I, harta 159. v. și Capidan, Aromînii, p. 106; Capidan, Meglenoromînii, II, p. 112; Weigand, Jahresbericht, p. 107 și Byhan, Jahresbericht, p. 220.

⁶ Pentru «soră» v. ALR, I, harta 163. v. și Capidan, Meglenoromînii, II, p. 115; Weigand, Jahresbericht, p. 135 și Byhan, Jahresbericht, p. 344.

Între cele două grupe de cuvinte singura deosebire care există este faptul că în prima categorie valoarea afectivă este mult mai mare. Această încărcare cu afectivitate a unor cuvinte noi, luate din alte limbi, a ușurat procesul de eliminare a vechilor cuvinte mai puțin expresive. Trebuie deci ca în categoria cuvintelor care denumesc grade de rudenie și care fac parte din fondul principal lexical să facem o separare în sensul arătat mai sus. Astfel există cuvinte care, datorită afectivității, în cazul unor legături mai strânse dintre popoare pot fi înlocuite cu cuvinte împrumutate (atunci când își pierd afectivitatea). Trebuie să precizăm că, în același timp, există în fondul principal lexical o seamă de cuvinte pentru numirea gradelor de rudenie care, nefiind însoțite de o notă afectivă, prezintă stabilitate mai mare chiar în cazul influențelor deosebit de puternice. (De exemplu, influența exercitată de limbile din Peninsula Balcanică asupra dialectelor românești din sudul Dunării). Să trecem la înșirarea termenilor care denumesc unchiul în dialectele românești.

La istroromîni, lat. *avunculus* a fost înlocuit cu împrumuturi din sîrbă sau cu alți termeni din limbi romanice.

Astfel, pentru *unchi* «fratele tatălui», în punctul 02 a fost înregistrat *strič* (v. și Byhan, Jahresbericht, p. 354 și Popovici, Dial. rom. din Istria, II, p. 153) < sîrb. *strič* «fratele tatălui» (Karadžić, op. cit.) iar pentru soțul mătușii, în același punct, a fost notat *tetē* < sîrb. *tetak* «bărbatul surorii tatălui sau a mamei» (Karadžić, op. cit.).

În cealaltă localitate de la romîni din Istria (01) s-a răspuns cu termenul *buarba* (v. și Byhan, Jahresbericht, p. 197 și Popovici, Dial. rom. din Istria, II, p. 91). Cuvîntul poate fi un împrumut din dalmată făcut pe cînd istroromîni locuiau sau străbăteau teritoriile stăpînite de dalmați. La fel de probabilă poate să fie și o influență pe care au exercitat-o graiurile croate asupra istroromînilor¹. În dalmată el are aceeași formă, adică prezintă diftongarea lui *a* accentuat în *ya*. Această diftongare vorbește pentru vechimea cuvîntului în dalmată. M. Bartoli (Dalmatische, II, p. 329) arată că acest fenomen se petrece numai în elementele vechi păstrate din latină.

Buarba poate fi însă un împrumut din graiurile italiene din nord făcut prin intermediul graiurilor croate, deși cel mai complet dicționar al sîrbo-croatei² nu-l atestă cu sensul de «unchi».

La aromîni, pentru a denumi pe unchiul «fratele tatălui», se întrebuintează cuvîntul din vorbirea copiilor, *lală*³. Este greu de precizat care a fost limba din care aromîni au împrumutat acest termen. Posibil să-l fi luat de la slavi unde are sensul de «tată» (la bg. «bade», Бернштейн, op. cit.). De la acest sens la cel de «unchi» s-a putut trece destul de ușor. cf. sîrb *ćaća* «tată» > rom. *căică* «unchi», *tete* «unchi» < *tata*.

Pentru unchiul «soțul mătușii» mai există și un alt cuvînt *tetă* (punctele 06, 07) care se pare că este un împrumut din bg. *tetka* «mătușă». Pentru schimbarea genului cf. *nană* «bade» (ALR, I, harta 202). Cf. fenomenul invers în prov. *konka* «mătușă» < lat. *avunculus* (REW³, 838) și în *ćaća* «tată» care înseamnă și «mătușă».

¹ Dalmata a lăsat urme adînci în sîrbo-croată: unele mai trăiesc și azi iar altele au dispărut. Jean Boutière, Romania, 57 (1931), p. 608.

² Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, I, 1880—1882.

³ Asupra caracterului copilăresc al acestui cuvînt v. E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1908-1913, p. 688.

La meglenoromîni circulă pentru «fratele tatălui» atît *ciîci* (punctul 012) < bg. чичо «fratele tatălui», cît și *baië* < bg. бай. Pentru unchi «soful mătușii» a fost înregistrat *teîin* care nu este altceva decît bg. тетин.

Limba latină făcea distincție între *avîncûlus* «unchi după mamă» și *patruus* «unchi după tată» așa după cum distingea noțiunile «mătușă după mamă» — *matertëra* și «mătușă după tată» — *amita*. Limbile romanice n-au păstrat distincția pentru că, dacă în epoca Imperiului unchiul după tată avea alte drepturi decît unchiul după mamă, mai tîrziu aceste noțiuni au încetat să se mai deosebească juridic. Acest fapt poate fi considerat ca una din cauzele care au dus la dispariția unuia din membrii fiecărei perechi corelative de cuvinte ¹. În cazul noțiunii «unchi» a dispărut *patruus*, limbile romanice păstrînd numai pe *avîncûlus*. La păstrarea lui *avîncûlus* a contribuit probabil și faptul că, spre deosebire de *patruus*, acesta era un termen din limbajul copiilor (diminutiv) care era încărcat cu mai multă afecțivitate; *patruus* era termenul juridic.

Avîncûlus este un diminutiv al lui *avus*, a însemnat deci «bunicuțul» (*avus* «bunic»), apoi «fratele mamei» (pentru copii unchiul este, ca și bunicul, un om mai bătrîn, membru al familiei) ².

Avîncûlus s-a păstrat în franceză ³ (*oncle*, v. fr. *onclin* ⁴), romînă (*unchi*), retoromană (*auk*) și, parțial, în sardă (*unku* ⁵, *kunku* ⁶). La lista dată de Meyer-Lübke (REW ³, 838) mai pot fi adăugate catalana (*oncle*), provensala (*ouncele*) (Rohlf, Differenzierung, p. 16) și vegliota ZRPh, 49 (1929), p. 339. De asemenea, *avîncûlus* a fost împrumutat de albaneză (*unk'*, *ung'*), G. Meyer. Etym. Wört. der alban. Sprache.

Avîncûlus a fost înlocuit în unele părți din Romania (retoromană ⁷, graiurile italienești de nord ⁸, graiurile franceze de apus ⁹, dalmată ¹⁰ și, parțial, spaniolă) ¹¹ de *barba* <germanic. *barbas* ¹², iar în altele (spaniolă, portugheză ¹³, provensală, catalană ¹⁴ și italiană, cu excepția nordului) prin urmașii gr. *θεῖος*. Înlocuirea lui *avîncûlus* prin *θεῖος* s-a petrecut încă în latina populară. Fonetismul formelor din spaniolă și din sardă ne dau o garanție pentru o vechime mare ¹⁵.

¹ P. A. Будагов, Основной словарный фонд романских языков, Вопросы языкознания, 1953, т. 2, стр. 44.

² Tappolet, Verwandschaftsn., p. 92.

³ Pentru formele din franceză v. ALF, harta 941; Wartburg, FEW, s.v. *avîncûlus*; G. Rohlf, ZRPh, 52 (1932), p. 73.

⁴ Fr. Godefroy, Lexique de l'ancien français, Paris-Leipzig, 1901.

⁵ M. L. Wagner, op. cit., p. 16.

⁶ *Kunku* <*unku* transformare în graiul copiilor. Tappolet, Verwandschaftsn., p. 96. Explicația lui L. Diefenbach (Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung, XII (1863), p. 17) *coavunculus* > *kunku* este mai puțin plauzibilă.

⁷ A. Velleman, Dicziunari scurznieu de la lingua ladina, Samaden, 1929; Th. Gartner, Ladinische Wörter aus den Dolomitentälern, Halle, 1923, p. 116.

⁸ AIS, harta 18.

⁹ ALF, harta 941.

¹⁰ Bartoli, Dalmatische, II, p. 329. S-ar putea ca în dalmată să fie o influență din graiurile italiene de nord.

¹¹ În spaniolă *barba* «père noble», Mistral, Lou tresor doué felibrige, Aix-en-Provence, I, pare a fi o urmă a unui mai vechi *barba* «moș, unchi» care este atestat, pentru vechea franceză. Tappolet, Verwandschaftsn., p. 103.

¹² Rohlf, Differenzierung, p. 17.

¹³ Fonseca de Simoës, Nouveau dictionnaire français-portugais, Paris, 1909.

¹⁴ REW ³, 8709.

¹⁵ Tappolet, Verwandschaftsn., p. 95. Pentru sardă v. M. L. Wagner, Lautlehre der südsardischen Mundarten, Halle, 1907, p. 53–54.

Repartiția în România a celor trei tipuri lexicale, corespunzătoare noțiunii de « unchi » este foarte interesantă. Desigur că, la început, întreaga Românie cunoștea pe *avunculus*. Chiar acolo unde astăzi se folosesc alți termeni avem atestate forme care pornesc de la *avunculus*: *avunculis* pentru Spania și Roma. Urme de acest fel pot fi găsite și în nordul Italiei. Harta 19 din AIS atestă pentru regiunea amintită urmași ai lui *avunculus*, în 10 puncte. Fapte asemănătoare înregistrează și Tappolet (Verwandschaftsn., p. 9) pentru regiunea Aosta, iar anchetatorii AIS au notat în punctul 715 (localitate situată într-o regiune unde predomină urmașii lui *θεῖος*) continuatori ai lui *avunculus*.

În interiorul acestei arii compacte au apărut, datorită puternicei influențe grecești și germanice, doi termeni noi. Apărind relativ târziu¹, cei doi termeni nu s-au mai putut impune și altor ținuturi de limbă latină. *Barba* s-a extins numai pînă în regiunile în care există și astăzi it. *zio* (Rohlf's² arată că, mai ales sub formele *barbanus* și *barbaneus* « zio paterni », cuvîntul se găsește în documente vechi din Bari). De asemenea, *θεῖος* pătrunzînd prea târziu din sudul Italiei în spre nord n-a mai putut să se impună chiar dacă a ajuns să fie folosit și la Roma. Jud³ a arătat că, începînd din secolul al III-lea, Roma nu mai avea autoritatea necesară pentru a-și subordona din punct de vedere lingvistic celelalte regiuni. Spania l-a adoptat pe *θεῖος* pentru că, în general, Peninsula Iberică a luat elemente populare din Italia meridională⁴. De altfel chiar în Peninsula Iberică poziția lui *θεῖος* n-a fost prea puternică: catalana care a avut tot timpul legături strîns cu Galia răsăriteană⁵ a păstrat pe *avunculus* > *avoncle*. În sardă, alături de *tio*, există și *unku*. (Tappolet, Verwandschaftsn., p. 94). Situația este mai clară în cazul limbii franceze care s-a arătat de obicei refractară inovațiilor de acest fel⁶; ea este mai clară în cazul limbii romîne despre care Bartoli (Neolinguistica, p. 33) a arătat că păstrează elemente vechi în vocabular.

Situația din limba latină și cea din limbile romanice întăresc afirmațiile făcute cînd am discutat situația din limba romînă. Cuvîntul care denumește noțiunea de « unchi », deși face parte din fondul principal lexical, ajunge să fie înlocuit de alte cuvinte dar numai în cazul unei influențe puternice exercitate de limbile popoarelor învecinate cu care am avut strînsă relații economice și de altă natură. Numai cuvinte ca gr. *θεῖος* sau germanicul *barbas* din limbi care au influențat puternic latina, au putut să-l înlocuiască pe *avunculus*. Situația amintește pe cea din Ardeal și Banat unde *unchi* a fost înlocuit cu termeni luați din maghiară, respectiv sîrbă.

Am încercat în articolul de față să urmărim care este repartiția teritorială a termenilor care denumesc noțiunea de « unchi » în limba romînă. Am arătat de ce un cuvînt sau un sens s-a răspîndit într-o anumită regiune și nu într-alta. Am căutat să explicăm de ce o arie este mai compactă sau mai fărîmițată.

¹ A. Ernout et A. Meillet, Dictionnaire étymologique de la langue latine, Paris, 1932, 996.

² G. Rohlf's, Etymologisches Wörterbuch des unteritalienischen Gräzität, Halle, 1930, v. și G. Rohlf's, Dizionario dialettale delle tre Calabrie, Halle-Milano, 1934, II, 364.

³ J. Jud, Problèmes de géographie linguistique, II, RLiR, I, p. 234.

⁴ A. Grier, Notes sur l'histoire de la civilisation et l'histoire des langues romanes, RLiR, V, p. 217.

⁵ Ibidem, p. 241.

⁶ J. Jud, Problèmes de géographie linguistique, I, RLiR, p. 185, 187; Dauzat, Géogr. lingu., p. 45; RLiR, X, p. 59.

De asemenea am urmărit să facem o cronologizare a termenilor pentru « unchi » în sensul că am stabilit dacă un cuvânt sau un sens este mai nou sau mai vechi. Pentru aceasta am apelat în primul rând la hărțile Atlasului, la textele vechi și la culegerile de texte dialectale.

În sfârșit am cercetat cauzele care au determinat înlocuirea lui *unchi* cu alți termeni în ciuda faptului că acesta face parte din fondul principal lexical.

Concluziile la care am ajuns pot fi sintetizate astfel:

1. În limba română există o mare varietate de termeni pentru « unchi ». Pe lângă cuvântul păstrat din latină, *unchi*, există pe de o parte cuvinte vechi care au și sensul de « unchi » (*moș, bade*), pe de altă parte cuvinte care au luat naștere în limba română (*unchiaș, mătușoi, tete, nene*). Există pentru « unchi » și termeni, mai puțin întâlniți, care au fost împrumutați din limbile popoarelor cu care am avut strânse relații economice și de altă natură (*uică, căică, tetac, șogor, baci*).

În dialectele din sudul Dunării care au fost puternic influențate de limbile care se vorbesc în Peninsula Balcanică, *avunculus* a fost înlocuit peste tot cu termeni împrumutați din aceste limbi (*buarba, baië, striș, tetin*).

2. Aria lui *unchi* este astăzi o arie în regres față de ariile termenilor mai noi care l-au înlocuit; în trecut ea a fost mai mare și mai compactă. Caracterul compact al ariei poate fi observat mai bine în cazul unchiului « fratele tatălui » unde, legătura de rudenie fiind mai puternic simțită, cuvântul latinesc n-a fost înlocuit. Astăzi *unchi* este « literar » și grație acestei situații tinde să câștige teren.

3. *Moș* a primit târziu sensul de « unchi », în dacoromână. Faptul este dovedit de:

— lipsa acestui sens în celelalte dialecte ale limbii române;

— caracterul compact al ariei *moș* « unchi »;

— în textele moldovenești (unde este atestat *moș* cu sensul de « unchi ») sensul acesta apare abia în secolul al XIX-lea.

Evoluția semantică nu s-a petrecut peste tot în aceeași măsură. În timp ce în interiorul ariei s-a ajuns pînă la pierderea noțiunii de bătrînețe, pe care o are *moș* în limba literară, la periferia ariei se spune *moș* numai unchiului mai bătrîn.

4. *Unchiaș* « unchi » a apărut în Muntenia și a ajutat la întărirea situației lui *unchi*. După aceea a căpătat, întocmai ca *unchi*, și sensul de « om bătrîn ».

5. *Tete* nu este decât *tata* rostit în graiul copiilor, cu consoanele palatalizate, *t'at'a*. De la acest *t'at'a*, s-a refăcut singularul *t'at'e* > *t'et'e* (a între două consoane palatale se transformă în *e*). Modificare semantică asemănătoare s-a petrecut și în alte limbi: fr. *okle*, it. *ziu*, it. *barba* înseamnă și « tată vitreg ».

ТЕРМИНЫ ПОНЯТИЯ « UNCHI » (ДЯДЯ), ПО « РУМЫНСКОМУ ЛИНГВИСТИЧЕСКОМУ АТЛАСУ »

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Основываясь на материалах « Румынского лингвистического атласа », автор исследует территориальное распределение терминов понятия « *unchi* » (дядя) в румынском языке.

Статья ставит своей целью указать причины, обусловившие замену слова « *unchi* » другими терминами, хотя это слово и входит в основной словарный фонд румынского языка. Одновременно с этим, мотивируется распространение слова и значения в данной, а не в какой-нибудь другой области.

Автор обобщает свои выводы следующим образом:

1. В румынском языке существует большое терминологическое многообразие слова «*unchi*». Наряду с сохранившимся, из латинского языка, словом *unchi* сосуществуют, с одной стороны, старые слова, имеющие и смысл слова «*unchi*» (*moș, bade*), с другой стороны, слова возникшие в румынском языке (*unchiaș, mătuși, tete, nene*). Для слова «*unchi*» существуют и реже встречающиеся термины, заимствованные из языков народов, с которыми у нас были тесные экономические и иные связи (*uică, căică, tetac, șogor, baci*).

В диалектах, находившихся под сильным влиянием живых языков Балканского полуострова, к югу от Дуная, слово *avunculus* было повсеместно заменено терминами, заимствованными, из этих языков (*barbă, baiă, strîș, tefîn*).

2. В настоящее время сфера распространения слова «*unchi*» регрессировала по сравнению со сферой распространения более новых терминов, заменивших это слово. В прошлом, она была шире и компактнее. Компактный характер сферы распространения наблюдается лучше всего на примере дяди — «брата отца», здесь степень родства чувствуется сильнее, и латинское слово не было заменено. В настоящее время *unchi* — «литературное» слово и благодаря этому, сфера его распространения разрастается.

3. В дако-румынском языке слово *moș* получило, поздно, смысл «*unchi*».

Это доказано:

— отсутствием этого смысла в остальных диалектах румынского языка;

— компактным характером сферы распространения *moș* «*unchi*»;

— в молдавских письменных памятниках (в которых слово *moș* встречается в смысле «*unchi*»), этот смысл появляется лишь в XIX веке.

Семантическая эволюция не произошла повсеместно в той же степени. В то время как внутри сферы распространения, было утрачено понятие старости, сопровождающее слово *moș* в литературном языке, на периферии этой сферы *moș* применяется только для обозначения старшего дяди.

4. Слово *unchiaș* «*unchi*» появилось в Валахии и содействовало закреплению слова *unchi*. После этого оно приобрело наравне со словом *unchi* и смысл «старого человека».

5. Слово *tete* не что иное, как *tata*, воспроизведенное детской речью. От этого слова *tătă* образовалось в единственном числе *t'at'e > t'et'e* (*a* между двумя небными согласными превращается в *e*). Сходное семантическое изменение произошло и в других языках: франц. *ōkle* итал. *ziu*, итал. *barba*, приобретаая и смысл «отчим».

LES DÉNOMINATIONS DE UNCHI «ONCLE» D'APRÈS L'ATLAS LINGUISTIQUE ROUMAIN

(RÉSUMÉ)

C'est en fondant ses recherches sur le matériel fourni par l'«Atlas linguistique roumain» que l'Auteur poursuit la répartition territoriale des termes désignant en langue roumaine la notion d'oncle «*unchi*».

Il se propose d'étudier, dans cet article, les conditions qui ont abouti au remplacement du mot *unchi* par d'autres termes, bien que ce mot tienne du principal fonds lexical de la langue roumaine. Il expose, en même temps, les raisons pour lesquelles un mot ou une acception se sont répandus dans une certaine région et non pas dans une autre.

L'Auteur synthétise ses conclusions comme suit:

1. Il existe en roumain une grande variété terminologique du mot *unchi*. A côté de cette dénomination représentant l'élément latin, coexistent, d'une part, d'anciens mots ayant également le sens de *unchi*: *moș*, *bade*, et de l'autre, des mots de provenance roumaine, tels *unchiaș*, *mătușoi*, *tete*, *nene*. A part les termes qu'on vient de citer, l'Auteur en mentionne d'autres, moins fréquents, servant à exprimer la même notion. Ces mots viennent des langues des peuples avec lesquels le nôtre a eu d'étroites relations, économiques ou autres (*uică*, *čăică*, *tetac*, *șogor*, *baci*).

Les langues de la Péninsule des Balkans ont exercé une forte influence sur les dialectes parlés au sud du Danube. Aussi y rencontre-t-on, au lieu de *avunculus* des termes provenant de ces mêmes langues: *buarba*, *baiĕ*, *striĕ*, *tetĭn*, qui ont systématiquement remplacé le premier.

2. L'aire du mot *unchi* va actuellement en diminuant, si on la compare à celle des termes plus récents, qui ont pris sa place. Cette aire a été autrefois bien plus vaste et plus compacte. Son caractère compact ressort davantage, lorsqu'il s'agit du mot *unchi* au sens de « frère du père », car les liens de parenté étant plus marqués, le mot latin n'a pas été remplacé. Le mot *unchi* est aujourd'hui un terme de la langue littéraire. C'est grâce à cette situation qu'il gagne du terrain.

3. Ce n'est qu'assez tard que *moș* acquiert en dacoroumain, le sens d'oncle. Le phénomène peut être prouvé par:

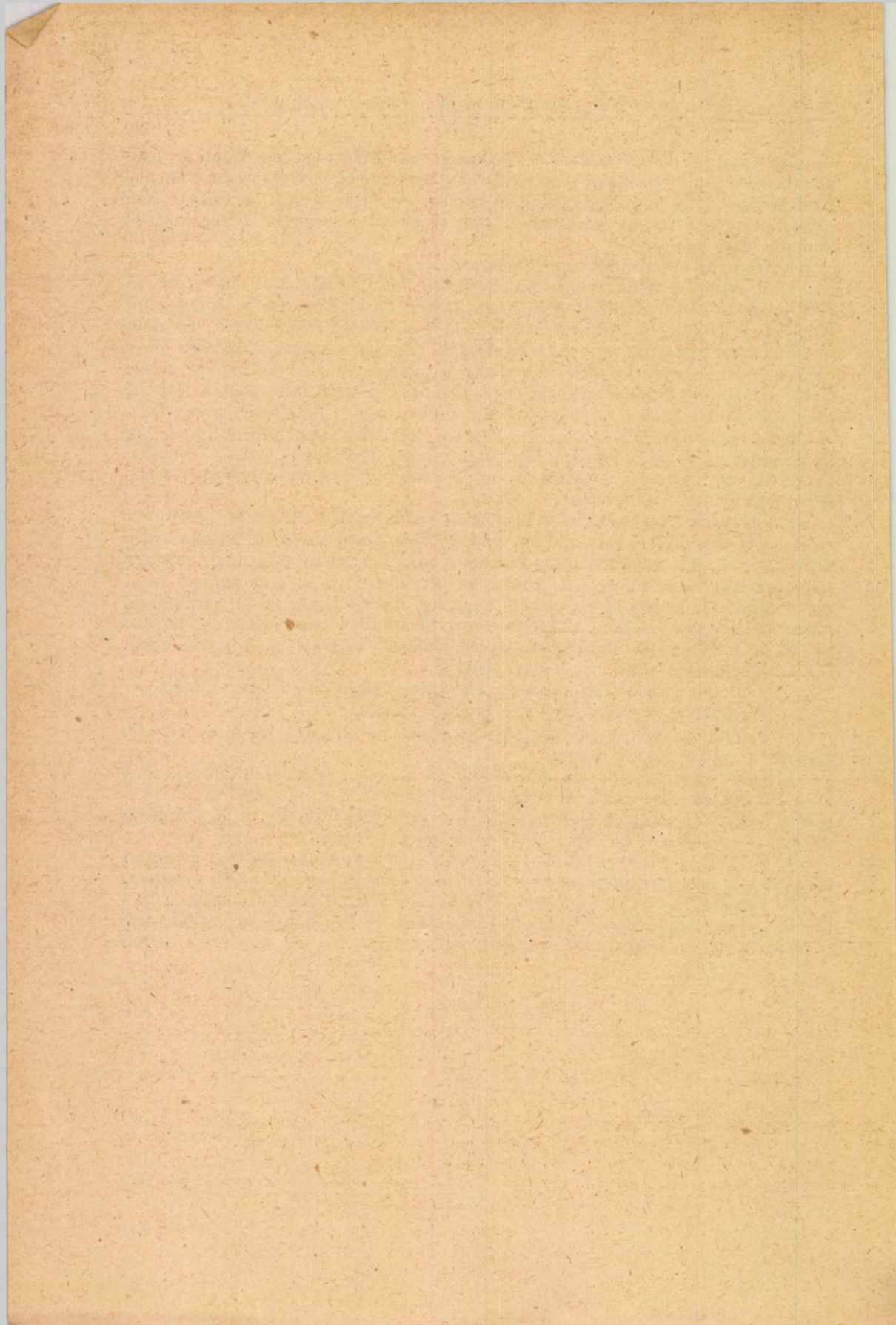
- le fait que ce mot ne figure pas dans les autres dialectes de la langue roumaine;
- le caractère compact de l'aire de *moș* « unchi »;
- les textes moldaves (où *moș* au sens d'oncle est attesté), où il ne fait son apparition qu'au XIX-e siècle.

L'évolution sémantique du mot étudié ne connaît pas d'uniformité sur tous les territoires où elle a lieu. Alors qu'à l'intérieur de son aire *moș* est arrivé à perdre le sens de « vieux » qu'il possède dans la langue littéraire, à la périphérie de son aire, *moș* ne s'applique qu'au plus âgé des oncles.

4. *Unchiaș* « oncle » est attesté en Valachie. Il y renforce la situation de *unchi*. Ce n'est que plus tard qu'il prend le sens, tout comme *unchi* de « vieil homme ».

5. *Tete* n'est à vrai dire que *tată*, à consonnes palatalisées, du langage enfantin *t'at'a*. Une modification sémantique semblable a eu lieu dans d'autres langues: fr. *oncle*, it. *ziu*, it. *barba* signifient en outre « beau-père » (second mari de la mère.)

ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE LINGVISTICĂ
DIN BUCUREȘTI ÎN ANUL 1954

Cercetătorii și colaboratorii Institutului de lingvistică din București au depus în anul 1954 o rodnică activitate în domeniul cercetării științifice.

Orientarea științifică a cercetărilor și structura planului de muncă al institutului s-au bazat, în primul rînd, pe necesitățile practice ivite în urma avîntului pe care l-au luat cultura și știința noastră în anii puterii populare.

Mergînd pe linia hotărîrilor trasate de Plenara C.C. al P.M.R. din 19-20 august 1953 și a hotărîrilor luate de Prezidiul Academiei R.P.R. în iunie 1951 și iulie 1952, conducerea institutului a avut în vedere, mai ales, îndeplinirea sarcinilor care reveneau Institutului de lingvistică, în legătură cu lucrările de definitivare a « Gramaticii limbii romîne » și a « Dicționarului limbii romîne literare contemporane ».

În structura planului pe anul 1954 au fost cuprinse o serie de probleme și teme care, paralel cu « Gramatica limbii romîne » și « Dicționarul limbii romîne literare contemporane », au format obiectul de cercetare al secțiilor și subsecțiilor institutului.

Principala realizare a Secției de gramatică este apariția, în luna iunie, a volumului I (Morfologia) și, în luna decembrie a volumului al II-lea (Sintaxa) a « Gramaticii limbii romîne », sub redacția prof. D. Macrea, directorul Institutului de lingvistică. Elaborarea definitivă și tipărirea volumelor au necesitat lucrări de revizie și corectură, efectuate cu deosebită grijă de către membrii Secției de gramatică.

Partidul și guvernul, apreciind valoarea științifică și culturală a « Gramaticii limbii romîne » au acordat Premiul de stat pe anul 1953 principalilor colaboratori ai lucrării.

Secția de gramatică a elaborat în cursul anului Gramatica într-un volum a limbii romîne, lucrare destinată marilor mase.

Gramatica într-un volum, care va fi dată la tipar în cursul anului 1955, cuprinde unele îmbunătățiri din punct de vedere științific, făcute pe baza observațiilor și completărilor care s-au adus Gramaticii în două volume.

Pentru aprofundarea și cunoașterea unor probleme de gramatică, care nu au fost îndeajuns clarificate de cercetările de pînă acum secția a elaborat un volum de studii speciale de gramatică care tratează probleme ca: « Pentru o sintaxă a propozițiilor principale », « Concurența dintre pronumele *care* și *ce* », « Verbele semiauxiliare de mod », « Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție », « Unele probleme ale imperfectului » și altele.

Cercetătorii și colaboratorii Secției de gramatică au lucrat și la elaborarea unui « Tratat de punctuație » care, în prezent, este aproape terminat.

Subsecția de dialectologie și fonetică și-a început activitatea în anul 1954 prin lucrările pregătitoare în vederea deplasării pe teren pentru cercetări dialectale. Echipele de dialectologie ale institutului au efectuat trei anchete dialectale în regiunile: Valea Jiului, Meria-Hunedoara și Bicaz, iar un specialist din cadrul institutului a participat la ancheta organizată de Ministerul Învățămîntului în Dobrogea pentru studierea graiului tătar.

Materialul cules în anchetele de pe Valea Jiului, Meria și Bicaz — circa 30.000 de fișe — va fi folosit la întocmirea unor monografii pentru viitorul Atlas lingvistic al limbii române.

Prin înființarea laboratorului de fonetică experimentală, Subsecția de dialectologie și fonetică a avut posibilitatea de a efectua lucrări care nu s-au putut face în trecut. Mijloacele și utilajul laboratorului nu sînt încă suficiente pentru toate lucrările științifice, totuși au permis includerea în plan și studiarea problemei diftongilor în limba română. În cursul anului s-au făcut înregistrările necesare la chimograf pentru elaborarea definitivă a studiului despre diftongul *ea* (*ia*).

În cadrul subsecției s-a elaborat în prima formă un « Tratat de ortoepie » care va fi definitivat și dat la tipar în cursul anului 1955.

Principalul obiectiv al Secției de lexicografie a fost elaborarea, în continuare, și definitivarea pentru tipar a « Dicționarului limbii române literare contemporane ».

Redactarea ultimelor manuscrite ale dicționarului s-a terminat la începutul trimestrului al II-lea al anului 1954. Paralel s-a lucrat la revizia și la definitivarea primelor volume ale dicționarului. La sfîrșitul anului, primul volum era cules și s-au făcut ultimele lucrări de corectură în pagini, urmînd ca volumul să apară la începutul anului 1955. Volumul al II-lea a fost supus reviziei finale și a fost predat la tipar la sfîrșitul lunii noiembrie. La volumul al III-lea s-a început aceeași operație și va fi dat la tipar în cursul anului 1955.

Cercetătorii și colaboratorii Secției de lexicografie au depus o activitate prodigioasă. Lucrările de redactare, de revizie, de definitivare și de corectură ale « Dicționarului limbii române literare contemporane », au cerut un efort și o concentrare deosebită.

O contribuție importantă pentru elaborarea la un nivel științific cît mai ridicat a acestei lucrări au avut-o membrii Consiliului științific al Institutului de lingvistică, care au participat direct la revizia dicționarului. Consiliul științific din aprilie 1954, prezidat de acad. M. Sadoveanu, a analizat primul volum al lucrării și a apreciat pozitiv valoarea lui.

Secția de lexicografie, prin colectivul ei special, a elaborat definitiv « Dicționarul român » care a fost predat la tipar în cursul trimestrului I al anului 1954. Dicționarul va apărea în cursul anului 1955. Colectivul care a lucrat la acest dicționar, după ce a elaborat normele tehnice și lucrările pregătitoare, a început redactarea primelor manuscrite din « Dicționarul român-rus ».

În afară de realizările enumerate mai sus, cercetătorii și colaboratorii institutului au lucrat la elaborarea unor studii de reconsiderare a marilor noștri lingviști din trecut, B.P. Hasdeu și H. Tiktin, pregătind pentru tipar o antologie de texte cu un studiu introductiv.

Institutul de lingvistică din București a continuat să publice prin Editura Academiei R.P.R. revistele « Studii și cercetări lingvistice » și « Limba română ». Colectivul de redacție a reușit să-și respecte integral planul editorial deși unele numere ale revistelor au fost trimise la tipar cu întîrziere. În anul 1954 au fost preluate la tipar două volume din « Studii și cercetări lingvistice » și șase numere din « Limba română ». Tematica revistelor a cuprins studii generale și speciale de lingvistică generală, gramatică, limbă literară, reconsiderare a lingviștilor din trecut, fonetică, lexicografie, metodică a predării limbilor și cronici științifice, bibliografie, recenzii și consultații.

Orientarea științifică a lucrărilor elaborate de institut a avut ca bază experiența lingvisticii sovietice. Documentarea științifică pentru lucrările institutului s-a făcut prin intermediul Bibliotecii Academiei R.P.R. și prin biblioteca institutului. Pe lîngă lucrările de lingvistică ale autorilor romîni, documentarea se face pe baza materialului sovietic existent în institut.

« Marea Enciclopedie sovietică », « Dicționarul limbii ruse » de S.I. Ojegov; « Dicționarul explicativ al limbii ruse », apărut sub redacția lui D. N. Ușakov, « Gramatica limbii ruse », elaborată sub redacția acad. V. V. Vinogradov, « Introducere în fonetică » de M. I. Matusevici, « Fono-logia » de O. S. Ahmanova etc. sînt cîteva dintre lucrările de bază ale lingvisticii sovietice după care s-au călăuzit cercetările și lucrările institutului.

Institutul a primit în cursul anului trecut reviste și publicații de specialitate din partea Academiei de Științe a U.R.S.S. (« Voprosi iazikoznaiia », « Vestnik Akademii Nauk SSSR », « Inostrannie iaziki v škole ») precum și din partea Academiei din țările de democrație populară.

În cadrul colaborării culturale cu țările de democrație populară, s-a efectuat, prin intermediul Prezidiului Academiei R.P.R., un schimb de corespondență cu Academia Cehoslovacă de Științe în vederea stabilirii mijloacelor prin care specialiștii români vor contribui la lucrările de definitivare a « Dicționarului român-ceh » elaborat la Praga.

Prof. D. Macrea, directorul Institutului de lingvistică, a făcut, în vara anului 1954, o vizită de 15 zile în R.P. Ungară unde a ținut un curs de gramatică și ortografie pentru cadrele didactice care predau cursuri la catedrele de limbă română și la școlile românești din R. P. Ungară.

În cursul anului 1954 institutul a primit vizita prof. Bîkov, directorul Institutului de filozofie și decanul Facultății de filozofie din Sofia și a docentului Werner Bahner de la Universitatea din Leipzig. Conducerea institutului și specialiștii noștri le-au dat concursul pentru a studia problemele de lingvistică română de care erau interesați oaspeții străini.

Un rol important în asigurarea nivelului științific al lucrărilor elaborate de institut a avut Consiliul științific, care a ținut, în cursul anului 1954, șase ședințe. În prima ședință, ținută în luna aprilie, Consiliul — prezidat de acad. M. Sadoveanu — a analizat nivelul științific al primului volum din « Dicționarul limbii române literare contemporane ». Celelalte ședințe au fost consacrate discutării « Dicționarului rus-român », analizei planului de muncă pe anul 1955 și dezbaterii unor probleme legate de lucrările de gramatică, ortografie și lexicografie care s-au efectuat la institut.

Pe baza discuțiilor din cadrul Consiliului științific, conducerea Institutului de lingvistică a luat hotărâri importante menite să înlăture unele lipsuri și să îmbunătățească nivelul lucrărilor elaborate de institut.

Membrii Consiliului, prin acad. E. Petrovici, acad. Iorgu Iordan, acad. Al. Rosetti, Al. Graur, membru corespondent al Academiei R.P.R., prof. D. Macrea, conf. J. Byck, și conf. I. Stanciu au participat direct la lucrările de definitivare a « Dicționarului limbii române literare contemporane » și a « Dicționarului rus-român ».

Dirjecția institutului a depus serioase eforturi pentru a asigura o cât mai bună organizare a muncii și o cât mai justă repartizare a sarcinilor științifice.

În cele 25 de ședințe ale direcției s-a analizat munca unor secții și subsecții ale institutului (secția de lexicografie, secția de gramatică, subsecția de fonetică etc.), s-au luat unele măsuri organizatorice (planificarea ședințelor de lucru, organizarea colectivului de corectură la dicționar, organizarea muncii la redacția revistelor), s-au luat hotărâri cu privire la desfășurarea activității Consiliului științific și a colaborării cu colectivele de specialiști din celelalte institute ale Academiei R.P.R. Conducerea institutului a participat efectiv, prin prof. D. Macrea, directorul institutului și conf. I. Stanciu, director adjuncț, la analiza muncii diferitelor colective științifice. Organizarea și controlul muncii au fost asigurate și de către cadrele științifice care au primit responsabilități speciale în conducerea secțiilor și subsecțiilor.

Conducerea institutului a asigurat colaborarea cu Institutul de lingvistică din Cluj și Secția de lingvistică a Filialei Academiei R.P.R. din Iași care au avut unele obiective de plan comune cu ale Institutului de lingvistică din București. De asemenea, institutul a colaborat cu institutele Academiei R.P.R. și cu alte instituții care și-au dat concursul pentru definirea corectă a unor termeni tehnici și speciali din « Dicționarul limbii române literare contemporane ». Prin delegații săi, institutul a participat la ședințele comisiei de definitivare și unificare a terminologiei tehnice în cadrul Secțiunii a III-a a Academiei R.P.R. și a avizat, prin comisia instituită în acest scop, listele de cuvinte trimise de Comisia de standardizare pentru stabilirea terminologiei tehnice.

Institutul a contribuit prin trei comunicări ținute la Institutul de studii romîno-sovietic, prin patru conferințe în cadrul S.R.S.C., prin conferințe ținute redactorilor revistei « Contemporanul », personalului științific al Bibliotecii Academiei R.P.R., prin conferințe ținute la radio și articole publicate în presa centrală, la activitatea de răspîndire și popularizare a științei limbii.

O preocupare permanentă a conducerii institutului a fost folosirea și ridicarea cadrelor de cercetători. Cadrele de care dispune institutul au fost utilizate conform pregătirii și înclinațiunilor de care au dat dovadă cercetătorii și colaboratorii științifici care, în marea lor majoritate, sînt tineri absolvenți ai facultăților de filologie. Problema pregătirii profesionale a tinerilor cercetători, organizarea și îmbunătățirea muncii și cercetării științifice a fost în atenția Consiliului științific al institutului. În urma discuțiilor din Consiliul științific și a propunerilor concrete făcute de către organizația de partid, s-au obținut în această direcție unele succese. S-a constituit o comisie formată din conducerea institutului și membrii Consiliului științific pentru îndrumarea pregătirii științifice a cadrelor de cercetători. Comisia a avut cîteva consfătuiri cu tinerii și a stabilit metodele care trebuie aplicate în munca de specializare și cercetare personală. Rezultatele acestor consfătuiri au arătat că mulți dintre cercetătorii institutului au început elaborarea unor lucrări personale și că se străduiesc să-și însușească cunoștințele necesare pentru specializare în diferite domenii ale lingvisticii. Organizația de partid și organizația U.T.M. au convocat ședințe speciale pentru analizarea muncii de pregătire a cadrelor și au sprijinit hotărârile luate de conducerea institutului în legătură cu desfășurarea acestei munci.

În primele două trimestre ale anului 1954, s-a ținut, de către membrii Consiliului științific, de către profesori și conferențieri de specialitate, un ciclu de zece lecții, în cadrul pregătirii profesionale a cercetătorilor din institut. Lecțiile au cuprins probleme de lingvistică generală, dialectologie, istoria limbii și limbă literară.

În trimestrele următoare s-a organizat un ciclu de lecții speciale, cu caracter metodologic, pentru studiul problemelor pe care le pune limba literară a secolului al XIX-lea. Acest ciclu a fost programat în continuare și pe anul 1955.

În activitatea de pregătire științifică un rol important l-au avut cele 18 ședințe de referate și comunicări care s-au ținut în cadrul institutului. Referatele au adus în discuție articole și studii din periodicele sovietice. Comunicările au tratat probleme de gramatică, gramatică istorică, lexicologie și limbă literară.

Pregătirea și ridicarea științifică a cercetătorilor a fost ajutată și de faptul că specificul lucrărilor elaborate în institut impun o documentare serioasă și multilaterală.

Activitatea de pregătire științifică a cadrelor a suferit uneori din cauza defectuoasei organizări a ciclurilor de lecții și a insuficienței planificării a lucrărilor în cadrul colectivelor, fapt care a cauzat unele pauze mari în studiul individual necesar cercetătorilor.

Pregătirea ideologică și politică a personalului științific s-a făcut prin învățămîntul de partid. Toți colaboratorii și cercetătorii institutului au fost cuprinși în diferite forme de învățămînt de partid, cea mai mare parte a lor urmînd cursurile Universității serale de marxism-leninism și ale Cercului de istorie a P.C.U.S.

Activitatea Institutului de lingvistică din București în anul 1954, s-a concentrat atît în jurul marilor lucrări colective cît și a pregătirii și specializării cadrelor. În cursul anului 1955 se vor depune eforturi pentru a termina în bune condiții științifice revizia ultimelor volume ale « Dicționarului limbii romîne literare contemporane », a Dicționarului într-un volum și a dicționarelor bilingve.

Vor continua cercetările de gramatică, dialectologie și fonetică.

În procesul muncii colective și al cercetărilor de specialitate se va urmări îndeaproape ridicarea calificării științifice a cadrelor pentru a asigura dezvoltarea științei limbii în Republica Populară Romînă.

V. ȘUTEU

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

« FONETICA » în Gramatica limbii române,

București, Editura Academiei Republicii Populare Române; 1954, vol. I, p. 51-101

« Fonetica » din tratatul de gramatică a limbii române a fost scrisă în vederea folosirii sale de către un public cât mai larg de cititori. În genere, scăderile « foneticii », pe care le vom releva în analiza noastră, provin dintr-o doctrină insuficient de fermă a autorilor ei. Din această cauză, se întrebuințează o terminologie care lasă pe cititor în dubiu.

În primul capitol (p. 55), intitulat « Sunetele (fonemele) limbii române », ni se vorbește despre sunete și despre foneme, fără însă a le defini. La pagina următoare (56), cititorul e cuprins de perplexitate în fața frazei următoare: « fonetica începe studiul *fonemelor* prin fiziologia *sunetelor*, adică studiul mișcărilor pe care le execută, în cursul emiterii *sunetelor*, organele vorbirii » [sublinierile sînt ale noastre]. Ar rezulta de aci că *sunet* și *fonem* sînt același lucru, ceea ce nu e adevărat, căci la p. 80 se face diferența justă între sunet și fonem. În schimb, la p. 56, în fraza: « pentru studiul științific al « materiei naturale » a limbii... , adică al *fonemelor* », termenul « fonem » trebuie înlocuit cu « sunet ».

Rezultă din aceste considerații că în primul capitol al foneticii trebuie dată definiția fonemului și sunetului și marcată diferența dintre ele. Termenul *sunet* trebuie deci suprimat din titlul capitolului.

La p. 55 se vorbește de sunete *articulate*, de fapt, *vorbite*. « Sunetele vorbirii » (l.c.) sînt, deci, sunete *vorbite*.

P. 57: Vocea ar consta din vibrațiile coardelor vocale. — De fapt aerul și coardele intră în vibrație.

P. 58: « Sunetele vorbirii emise prin ieșirea liberă a curentului de aer sonor din laringe, a vocii, se numesc vocale ». — În felul acesta se definește... respirația!

Mai departe se arată că *timbrul* vocalelor e condiționat de rezonatorul bucal. — Trebuie adăugat: și de *cavitățile supra-gloteice*. Nu se vorbește nimic de *vibrațiile glotale*, care sînt esențiale pentru alcătuirea vocalei.

În rezumat, trebuie arătat că coloana de aer expirat suferă modificări, la nivelul glotei și în cavitățile supragloteice.

Se arată că vocalele *i*, *ă* și *a* sînt vocale *neutre*. Lucrul este adevărat pentru *a*, dar poziția organelor articulatorii pentru *ă* și *i* e cu totul diferită și nu există termen de comparație între *a*, de o parte, și celelalte două vocale, de alta.

P. 60. Diftongul *egal* este o noțiune nevalabilă pentru limba română, pentru că româna nu posedă diftongi care să corespundă definiției date (v. de altfel observațiile de la p. 61). Tot aici se vorbește de vocală *silabică*, fără ca ea să fie definită mai de aproape.

P. 61. Se arată că *e* din *bea* nu durează « nici o sutime de secundă », ceea ce e inexact (durata lui *e* în diftongul *ea* variază între 7 și 9 sutimi de secundă). Descrierea diftongului *ea* nu corespunde cu realitatea: timbrul e ar fi mai mult o caracteristică a consoanei precedente, ceea ce e inexact; de fapt, e face parte din norma silabică *ea*. Mișcările mușchiului lingual, în *bea*, sînt justificate de elementele care compun așa-zisa « coarticulație »; analiza acestor mișcări nu ne poate lămuri, însă, asupra normei silabice respective, care depinde de factorul *aer sonor expirat*, și nu de mișcările limbii. La fel de greșită e analiza diftongilor *ea* sau *oa* în *teacă*, *loacă*, căci norma silabică, în aceste cazuri, este fie consoană + *a* (*tacă*), fie consoană + *ea* (sau *oa*). O probă că *e* în *ceară* ar aparține consoanei precedente s-ar găsi în faptul că *e* a fost absorbit de consoana precedentă. — Aceasta probează, pur și simplu, că *e* nu s-a menținut după o semi-ocluzivă.

P. 63. Diftongii *ia*, *ai*, *ie*, *io*, *oi*, *ua* etc. ar fi de altă natură decît *ea*, *oa* etc. — De fapt, diferența nu poate fi menținută. Ea se bazează pe impresia autorilor că *i* în *ia* ar avea o durată egală cu a lui *i* în *la*, pe cînd *e* în *ea* ar fi mult mai scurt. Autorii « foneticii » arată mai departe că diftongii cu *i* ca prim sau al doilea element pot fi disociați (*ra-iul*), ceea ce nu e cazul pentru *ea*. Dar cînd fac această afirmație ei uită că cele două categorii de diftongi nu sînt comparabile, întrucît nu există diftongii cu *e* ca al doilea element.

P. 64—65. Citeva observații privind terminologia: canalul *vorbitor*. — Mai potrivit: *bucal*. « Consoanele... se împiedică de o închidere » — ! Mai departe se vorbește de *i* și *u* semi-vocale, dar nu se menționează și *e*, care joacă același rol în diftongul *ea*. De *e* în *ea* se vorbește în felul pe care l-am semnalat mai sus. Această concepție eronată a autorilor i-a împiedicat să trateze laolaltă semi-vocalele *i*, *u* și *e*. De aceea ei propun ca în *deal*, *e* să fie notat cu literă mică, căci această notație ar fi mai exactă: *dēal*; la fel *o* în *doare*: *dōare*.

Consoanele formate prin zgomote sînt numite de autori *nesonante*, în opoziție cu *sonantele*. Procedul nu e recomandabil. Se poate vorbi de consoane *labiale* și *ne-labiale*, dar acest criteriu nu poate constitui o denumire principală, într-o clasificare, ci poate servi numai drept precizare a unei denumiri care ține seamă de caracterele *reale* ale sunetelor.

P. 66, n. 1. Canalul *vorbitor*. — Canalul *bucal*. « Vălul palatului... desprins ». — Mai potrivit: *(în)depărtat*.

P. 68. În fraza: *h* « e o constrictivă laringală, pentru care zgomotul de fricțiune se produce în laringe, în glotă » trebuie suprîmat « în glotă » sau înlocuit cu « la nivelul glotei ». Despre consoanele sonore ni se spune că sînt articulate cu *glota închisă*: aceasta ar echivala cu închiderea completă a canalului fonator, ceea ce nu e cazul pentru o serie de consoane sonore (*v*, *n*, *m* etc.). De fapt, pentru emisiunea consoanelor sonore coardele sînt *foarte apropiate*. Consoanele *omorgance*. — E preferabil să vorbim de consoane *sonore* și de *corespondentul lor surd*.

P. 69. În loc de *sonante* e preferabil să vorbim de *semi-occlusive*. *i* și *u* sînt vocale sau consoane și deci trebuie trecute la categoriile respective; despre *n* și *m* se va vorbi la capitolul *occlusive nazale*. Astfel, nu e cazul de a clasifica într-o categorie aparte (sonante) sunetele amintite, acest criteriu de clasificare nefiind potrivit pentru limba romînă.

P. 70. Se arată că *b* se articulează cu « închiderea ușoară a glotei », ceea ce nu corespunde cu realitatea, fiind vorba numai de *apropierea* coardelor vocale.

Definiția consoanei *muiate* se potrivește pentru consoana *palatalizată*, stadiu anterior *muiării*. Diferența dintre o consoană palatalizată și o consoană muiată e categorică: consoana *palatalizată* se distinge de consoana muiată prin « culoarul » care unește partea anterioară cu partea posterioară a boltei, caracteristic pentru iod (notat *y* sau *i*); dimpotrivă, consoana *muiată* e articulată cu contactul părții mediane și posterioare a limbii pe palat, limba fiind mai mult sau mai puțin retrasă în spre partea posterioară a cavității bucale și partea anterioară a boltei rămînînd neatinsă de mușchiul lingual, pentru consoanele dentale, pe cînd, pentru consoanele palatale mușchiul lingual se deplasează înainte și spre marginea boltei, în spre alveole. Dacă autorii gramaticii ar fi dat, pe lingă figurile care înfățișează o tăietură longitudinală în aparatul fonator, *palatogramele* articulațiilor (adică urmele lăsate de mușchiul lingual în contact cu palatul), diferența dintre cele două categorii de consoane ar fi fost imediat sesizabilă. Mai trebuie adăugat că consoana palatalizată este un sunet *compus* (consoană + iod), pe cînd consoana muiată este un sunet *simplic*.

Față de această confuzie între două categorii de articulații — confuzie care viciază teoria autorilor asupra diftongilor, după cum am văzut mai sus —, propunem adoptarea terminologiei următoare: consoană *dură* (adică *nepalatalizată* și *nemuiată*), consoană *moale* (adică *palatalizată*) și consoană *muiată*. Trebuie adăugată observația importantă că limba romînă literară *nu posedă* consoane muiate; consoanele muiate apar în graiurile vorbite (în special în Banat și în aromînă). Cine nu posedă această articulație, cu greu o poate imita. De obicei, nu reușește să pronunțe decît o consoană palatalizată (moale).

P. 71. Se arată că în *mină*, *vină* « consoanele *m* și *v* sînt muiate, adică au timbrul *i* din cauza vocalei *i* următoare ». — Indicațiile sînt eronate. Am văzut mai sus că *m* nu e *muiat*, ci *palatalizat* de *i*; *i* a provocat timbrul palatal al lui *m*.

P. 72. Ca urmare a considerațiilor de mai sus, consoanele palatalizate (adică notate cu un *i* mic: *ni*) din « tabloul consoanelor » care figurează pe această pagină trebuie trecute la *palatale*.

P. 73. Este exagerat de a spune că sistemul fonetic al limbii romîne a fost « puternic influențat de sistemul fonetic slav ». Influența slavă, în acest domeniu, se reduce la iodizarea lui *e*, importanța dată, în cursul evoluției limbii romîne, vocalelor palatale, introducerea consoanei *h* și, probabil, crearea diftongului *ea*. Aceste trăsături slave nu sînt însă suficiente pentru a justifica aprecierea de mai sus.

La această pagină se dă un tablou al sistemului fonetic al limbii latine. Lipsesc însă exemplele, absolut necesare pentru lămurirea cititorului.

P. 74. Se vorbește de diferența cantitativă dintre *i*, *e* și *a* în *legis*, *leges*, *legas* (vb.); la fel în *laudas* și *laudes*. Cititorul constată, însă, că diferența dintre aceste cuvinte e alcătuită de diferența de timbru a vocalelor.

P. 78. La constituirea vocalelor *ă* și *î* nu se spune nimic de limbile balcanice (albaneza și bulgara); numai prin luarea în considerație a factorului « balcanic » se poate explica crearea acestor timbre vocalice, și nu prin influența slavă, cum afirmă autorii. Diftongarea condiționată, în romînă (*ea*, *oa*) « amintește un fenomen analog în limbile slave ». De fapt, diftongarea

în romînă se face în alte condiții decît în limbile slave, iar fenomenul el însuși al « metafoniei » (sau « Umlaut ») e universal. Este însă probabil că diftongarea condiționată a lui *e*, în limba romînă, s-a produs în momentul cînd limba populațiilor romanizate dunărene a venit în contact cu graiurile bulgare orientale, care posedau un diftong asemănător (notat cu slova chirilică «*е*»).

În *vie/vine*, *n* s-ar fi confundat cu *i*, ceea ce nu concordă cu realitatea faptelor. În *Schei, Ureche* se va lua în considerare fostul grup *el*, și nu trebuie pornit de la *l* izolat, cum o fac autorii.

P. 79. Se vorbește de *asimilarea* și *disimilarea* fonemelor vecine (în contact). Terminologia consacrată pentru aceste procese este *acomodare* și *diferențiere* (ceilalți termeni denumesc procesul la distanță).

P. 80. Ce se spune despre *sunet* și *fonem* e corect, dar nu se arată că termenul *variantă* este echivalent cu *sunet*. Expunerea care urmează e consacrată *sunetelor* limbii romîne, numite *variante*. Urmarea va fi că profesorii zeloși de a aplica învățătura din « Gramatica Academiei R.P.R. » vor elimina termenul *sunet* din expunerea lor, creîndu-se astfel o mare confuzie în mintea elevilor.

P. 81. Definiția *variantei fundamentale* a unui fonem se dă în raport cu poziția fonemului în așa fel încît să fie cît mai puțin influențat de fonemele vecine. Dar aceasta nu se poate obține decît pentru fonemul izolat!

În concluzie, propunem ca la viitoarea reediție a « foneticii », întreaga expunere să fie axată pe diferența dintre *fonem* și *sunet* (*variantă*, în terminologia adoptată de autori). Dacă sîntem lămuriți asupra faptului că *fonemul* e un *tip sonor* care cuprinde tot felul de variații (*sunetele vorbite*), de exemplu fonemul *E* și sunetele *ê, é* etc., urmează de aici că expunerea se împarte în trei părți: 1) *fonemele* limbii romîne, 2) *sunetele* limbii romîne și 3) *întrebuințarea* sunetelor.

În concluzie, vom spune că lipsurile « foneticii » sînt de două ordine: de o parte, după cum am arătat la începutul acestei dări de seamă, doctrina ezitantă a autorilor (fonem-variantă, consoane palatalizate-consoane muiate etc.) și de alta concepția lor despre realitatea sunetelor vorbite, în care se strecoară urme de idealism (problema diftongilor, a consoanelor muiate).

O revizuire a concepției de bază a autorilor « foneticii » e deci necesară, în vederea alcătuirii ediției a doua.

În forma actuală expunerea e greu de urmărit pentru un profesor de limba romînă; ea e în afara comprehensiunii unui nespecialist. Clasicii marxism-leninismului, V. I. Lenin și I. V. Stalin ne-au deprins să propunem știința într-o formă accesibilă unor pătri largi de cititori. Fără a sacrifica fondul, socotim că e de datoria autorilor « foneticii » de a da o expunere mai puțin rebarbativă și mai apropiată de scopurile urmărite de tratatul de gramatică a limbii romîne, de a fi consultat cu profit de un număr cît mai mare de cititori.

Acad. AL. ROSETTI

După părerea tovarășului Al. Rosetti, scăderile « foneticii » din tratatul de gramatică a limbii romîne editat de Academia R.P.R. « provin dintr-o doctrină insuficient de fermă a autorilor ei ». Astfel, în capitolul despre fonetică al « Gramaticii limbii romîne », nu se face diferența justă între sunet și fonem. Acolo unde în « Fonetica » tratatul de gramatică a limbii romîne se spune despre foneme că constituie « materia naturală » a limbii, acad. Al. Rosetti propune să se substituie termenul de « sunet » aceluia de « fonem ». Aceasta dovedește că d-sa consideră că fonemul nu poate constitui « materia naturală » a limbii, deoarece fonemul nu este ceva material.

Deosebirea aceasta netă a fonemului — ca ceva nematerial — de « realizarea » sa materială, sunetul, se întemeiază pe concepția saussuriană a deosebirii dintre « limbă » și « vorbire », care se manifestă și în separarea fonologiei de fonetică.

Tov. acad. Al. Rosetti reproșează capitolului despre fonetică al tratatului de gramatică tocmai ceea ce este un merit al acestui capitol, și al tratatului de gramatică în general, anume părăsirea concepției saussuriene, structuraliste, despre limbă. Secția de gramatică a Institutului de lingvistică din București al Academiei R.P.R. consideră că cuvintele și morfemele sînt formate din foneme care constituie învelișul material, sonor al lor¹. Fonemul există în mod real, obiectiv; el nu este dat a priori, nu este ceva ideal, care « se realizează », « se manifestă », « se întreprinde » în sunete². Fonemul este sunet; el nu este numai totalitatea particularităților diferențiale ale sunetului, ci însuși sunetul, cu toate particularitățile articulatorii și acustice³.

Aceste particularități articulatorii și acustice sînt studiate de fonetician, care, dacă este un fonetician lingvist, nu trebuie niciodată să piardă din vedere natura socială a sunetului

¹ Vezi O. S. Ахманова, Фонология, Изд. Моск. Унив., 1954, p. 13, 15.

² Cf. Ахманова, lucr. cit., p. 11.

³ Cf. concluziile trase din discuția asupra fenomenului, care a avut loc pe paginile Buletinului Secțiunii de literatură și limbă a Academiei de științe a U.R.S.S. de redacția acestui Buletin (« Известия АН СССР », отдел. лит. и яз. XII, 1953, p. 550 urm.).

limbii, care are funcția de a deosebi învelișul sonor al cuvintelor și morfemelor. De aceea fonologia nu poate fi separată de fonetică și nici fonetica de fonologie¹.

În ce privește celelalte propuneri referitoare la terminologie făcute de acad. Al. Rosetti, nu credem că este cazul să renunțăm la termenii consacrați. Astfel *asimilare*, *disimilare* și *asimilare la distanță* sînt și astăzi aproape singurii termeni întrebuințați (nu *acomodare* și *diferențiere*)². De asemenea termenii *palatalizare*, *muiere*, *palatalizat*, *muiaț*, *moale*, pe de o parte, și *nepalatalizat*, *nemuiaț*, *dur*, pe de altă parte, se întrebuințează indiferent de toți lingviștii pentru a desemna fenomenul «muierii» dintr-o seamă de limbi din estul și sud-estul Europei (printre care și limba română). Prin «muiere» se înțelege timbrul palatal (de nuanța unui *i* sau *e*) a consoanelor³. În tratatele de fonetică a limbilor romanice apusene, prin consoană muiață se înțelege o consoană articulată cu partea mijlocie a dosului limbii spre partea mijlocie a palatului (articulație palatală dorsală), ca de exemplu «*n mouillé*» franceză⁴. În fonetica română termenul «consoană muiață» are așadar alte sens ca în fonetica franceză, anume acela de consoană cu timbru palatal (de ex. consoanele finale în cuvinte ca *plapi*, *cerbi*, *pomi*, *puști*, *cînți*, *pași*, *azi* etc.). Acad. Al. Rosetti descrie modul cum se cristalizează consoanele muiaț franceze și propune să întrebuințăm termenul «muiaț» în sensul în care este întrebuințat de foneticienii francezi. Nu e însă just să dăm termenilor noștri lingvistici sensuri care corespund unor realități lingvistice diferite de acelea ale limbii române⁵.

Acad. Al. Rosetti susține că nu e cazul de a clasifica într-o categorie aparte consoanele numite sonante. Dar sonantele se deosebesc mult de celelalte consoane. Ele sînt foarte apropiate de vocale, deoarece în ele predomină tonul muzical asupra zgomotului. Pe cînd celelalte consoane formează două serii corelative în ce privește sonoritatea sau lipsa de sonoritate, seria consoanelor sonore și seria consoanelor surde, avînd fiecare consoană sonoră perechea sa surdă, sonantele sînt consoane sonore, fără corespondente surde⁶. Din tabloul alăturat reiese clar că sonantele se grupează într-o categorie aparte:

Consoane sonore: m n l r i u b v d z j ğ g —

Consoane surde: — — — — — p f t s š č k h ʈ⁷

Dintre celelalte observații privitoare la terminologie făcute de acad. Al. Rosetti, singura justă este aceea de a renunța la termenul de consoane *nesonante* pentru consoanele care sînt caracterizate mai ales prin zgomot (cf. rus шумный согласный, germ. Geräuschlaut, fr. consoanne-bruit).

Nu este adevărat că consoana palatalizată este un sunet *compus* din consoană + iod, cum susține acad. Al. Rosetti. O consoană + iod constituie un grup de două consoane, întocmai ca de exemplu grupul consoană + lichidă. Toți foneticienii consideră consoanele palatalizate ca sunete simple⁸. De asemenea nu este exact că consoana *palatalizată* se distinge de consoana

¹ Gramatica limbii ruse a Institutului de lingvistică al Academiei de științe a U.R.S.S. de asemenea nu tratează fonologia deosebit de fonetică. Despre «sunete» și «fenomene» spune următoarele: «Silabele se împart în diferite sunete ale limbii sau foneme — termen care subliniază în mod deosebit natura lingvistică, prin urmare socială, a acestei noțiuni». v. Грамматика русского языка, I, Фонетика и морфология, Москва, 1952 (АН СССР, Институт языкознания), p. 51. La fel tratează fonologia împreună cu fonetica Л. В. Щерба, Фонетика французского языка, Москва 1953 (în ce privește «sunetul» sau «fonemul», p. 18 urm.) și Wolfgang Steinitz, Russische Lautlehre, Berlin, 1953. Privitor la termenul *fonem*, întrebuințat alături de *sunet al limbii*, v. «Известия АН СССР» отдел. лит. и яз., XII, p. 554.

² Tratatele de fonetică apărute recent, atât în Uniunea Sovietică și țările de democrație populară, cît și în alte țări, întrebuințează de obicei termenul de asimilare. V. de ex. М. И. Марусевич, Введение в общую фонетику Ленинград, 1948, p. 78; Грамматика русского языка, I, p. 74; Otto von Essen, Allgemeine und angewandte Phonetik, Berlin, 1953, p. 81 și urm.

³ cf. Марусевич, op. cit., p. 51 urm.; Грамматика русского языка I, p. 54; Щерба op. cit., p. 66, 67; Wolfgang Steinitz, Russische Lautlehre, Berlin, 1953, p. 35, 58 și urm. Și fonologii scoalei din Praga întrebuințează termenul de «muiere» în acest sens. cf. N. S. Trubetzkoi, Grundzüge der Phonologie, Prag, 1939, p. 122 și urm.

⁴ Vezi Otto von Essen, op. cit., p. 78. Astfel de consoane muiaț există și în graiurile teritoriale românești.

⁵ De altfel însuși acad. Al. Rosetti a întrebuințat termenul «consonnes mouillées» pentru a desemna consoanele românești de timbru palatal (p', t', d', n' r' etc.), v. A. Graur—A. Rosetti, Esquisse d'une phonologie du roumain, în «Bulletin linguistique», VI, 1938, p. 12 și urm.

⁶ V. Марусевич, Введение в общую фонетику, p. 27, 28, 36, 39, 40.

⁷ În limba română literară fonemele-consoane surde h și f nu au corespondente sonore.

⁸ Palatalizarea sau «muierea» se datorește articulației suplimentare a dosului limbii la palat, care se produce simultan (nu succesiv) cu articulația specifică a consoanei. V. Марусевич, Введение в общую фонетику p. 51 urm.; Otto von Essen, Allgemeine und angewandte Phonetik, p. 70, 78, 82, 83.

muiată prin «culoarul», caracteristic lui iod, care unește partea anterioară cu partea posterioară a bolții palatine. Un *n, t, d, k, l* etc. palatalizat nu prezintă pe palatogramă nici un «culoar». În schimb un *b*, un *p* sau un *m* + iod va prezenta un asemenea «culoar», dar el ține de iod, nu de consoana labială precedentă. Silaba *pia* va avea exact aceeași palatogramă ca silaba *ia*, deoarece în ambele cazuri iod lasă urmă pe palatul artificial.

O palatogramă asemănătoare prezintă și labialele palatalizate sau muiate (care au o articulație suplimentară palatală). «Culoarul» este însă mai larg decât pentru un iod¹.

În general acad. Al. Rosetti este în eroare ori de câte ori descrie vreo articulație. Astfel, de mult s-a constatat că glota este închisă în timpul emisiunii vocii. Dacă glota ar rămâne deschisă, cum susține acad. Al. Rosetti, coardele vocale nici n-ar putea vibra, ci aerul ar trece liber printre ele².

Tov. acad. Al. Rosetti consideră «semi-vocala» *e* de aceeași natură ca semi-vocalele *i* și *u*. Dar acestea două din urmă se comportă în limba română ca orice altă consoană, îndeosebi ca lichidele. Ele se întâlnesc înainte și după vocală, la început și la sfârșit de cuvânt și de silabă. Când se află între două vocale, atît iod (*i*) cît și digamma (*u*), ca orice consoană, formează silabă cu vocala a doua (*roi*, dar *ro-iul*; *nou*, dar *no-uă*)³. În schimb «semi-vocala» *e* este numai un element vocalic accesoriu, o fază de trecere, care apare între consoana de timbru palatal (avînd o articulație suplimentară palatală) și vocala a următoare. Astfel, dacă se adaugă la substantivul *marf'* articolul hotărît -*a* (*marf'a*), între *f'* și *a* se produce, în mod obligatoriu și automat, acel scurt element vocalic accesoriu avînd aproximativ timbrul lui *e*, numit greșit «semi-vocala» *e*. Ortografia noastră notează varianta aceasta a lui *a* (adică *a* care începe cu un element vocalic palatal accesoriu) prin diftongul grafic *ea*: *marfea*⁴. Modul cum ia naștere «diftongul» *ea* în cazul lui *marf'* — *marf'a*, *lui-lună*, *vinef-vinefa* și în general în toate cazurile cînd *ea* urmează după consoană, este expus la începutul paragrafului 37 al «Gramaticii limbii romîne» (Ed. Acad. R.P.R., vol. I, p. 61).

Observațiile tov. acad. Al. Rosetti trebuie să fie luate în considerare la o nouă ediție a «Gramaticii limbii romîne». Se va renunța la termenul «consoane nesonante». Pînă atunci cercetătorii din domeniul lingvisticii se vor pune de acord asupra termenilor care trebuie preferați, cei tradiționali (de ex. *consoane muiate* și *nemuiate*, *asimilare*, *disimilare* etc.) sau cei propuși de acad. Al. Rosetti (*consoane palatalizate* și *nepalatalizate*, *acomodare*, *diferențiere* etc.). De asemenea va trebui să se dea locul cuvenit consoanelor iod și digamma, precum și consoanelor de timbru palatal (muiate, palatalizate) și consoanelor rotunjite în sistemul consoanelor limbii romîne.

Acad. E. PETROVICI

N. BĂLCESCU, Opere, vol. I. Editura Academiei R. P. R., 1953.

O dată cu comemorarea a 100 de ani de la moartea lui N. Bălcescu, figura marelui patriot și revoluționar a fost din nou actualizată. Istorieii și oamenii de litere s-au străduit cu acest prilej să aducă noi contribuții în evidențierea rolului progresist pe care l-a avut N. Bălcescu în trecutul de luptă al poporului român. Fără îndoială însă că unul din mijloacele cele mai sigure de a cunoaște și a adînci rolul unei personalități de o asemenea greutate în istoria și cultura noastră, îl reprezintă contactul nemijlocit cu activitatea, cu opera sa. Iată de ce din Hotărîrea Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne din 13 decembrie 1952, nu putea lipsi punctul referitor la necesitatea editării de către Academia R.P.R. a operei lui N. Bălcescu.

Acastă nevoie se făcea cu atît mai simțită, cu cît — după cum se arată în «Cuvînt înainte» la vol. I al Operelor, Editura Academiei R.P.R. 1953 — «Lucrările apărute înainte vreme — în măsura în care au fost publicate — poartă pecetea atitudinii dușmănoase a regimului burghezo-moșieresc față de tezaurul culturii naționale și, ca urmare, au prezentat parțial, cu numeroase omisiuni și denaturări, adeseori falsificînd, opera lui Nicolae Bălcescu». O ediție științifică trebuie să pună la îndemîna cititorului adevărata operă a lui N. Bălcescu. Este ceea ce se precizează ca un angajament în același «Cuvînt înainte»: «Ediția de față a scotit

¹ V. mai sus, p. 20 — planșa nr. I palatogramă la *b* și *b'*, care în realitate este palatogramă la *b'* (b cu o articulație suplimentară palatală adică *b* muiat sau palatalizat).

² Descrierea amănunțită a modului cum se produce vocea o găsim de exemplu, în tratamentul recent de fonetică al lui Otto von Essen, *Allgemeine und angewandte Phonetik*, p. 28 și urm.

³ V. mai sus, p. 36.

⁴ V. mai sus, p. 31.

cea dintîi datorie a sa de a reda textele așa cum le-a gîndit și exprimat autorul, texte care oglinDESC concepția înaintată a marii figuri a istoriei patriei noastre, reprezentată de N. Bălcescu ».

În cele ce urmează vom căuta să vedem în ce măsură volumul I al acestei ediții corespunde cerințelor pe care înșiși editorii și le-au fixat ca norme în munca lor; trebuie să vedem, cu alte cuvinte, dacă ediția în discuție merită sau nu să poarte atributul de științifică. Ne limităm numai la volumul I, căci în cel de-al doilea, care cuprinde « Istoria romînilor sub Mihai Vodă Viteazul », reproducerea s-a făcut exclusiv pe bază de manuscrise, pe care nu am avut posibilitatea să le consultăm. De asemenea și din volumul I, intitulat « Studii și articole », nu am putut confrunta decît textele reproduse după « Magazin istoric pentru Dacia », « Romînia literară », « Propășirea », « Romînia viitoare », « Popolul suveran » sau « Foaie pentru minte, inimă și literatură », reviste care se găsesc în bibliotecile ieșene. Au rămas în afara discuției textele retipărite după reviste ca « Junimea romînă », sau broșuri pe care nu le-am avut la dispoziție, precum și cele reproduse după manuscrise. Deși nu am putut compara decît un număr relativ redus de pagini, am ajuns la rezultate care permit o apreciere generalizatoare asupra ediției.

Înainte de a trece la discuția propriu-zisă, trebuie menționat că am avut în vedere numai textul lui Bălcescu, nu și citatele — uneori destul de lungi — pe care le face din diferiți autori romîni, în special cronicari. Am cercetat însă, — cum e și firesc, — citatele din autori străini traduse de Bălcescu, deoarece ele reprezintă în fond aspecte ale limbii lui Bălcescu.

Ceea ce surprinde de la o primă privire comparativă asupra textelor, este deosebirea evidentă dintre ele, deosebire care nu se poate explica decît prin lipsa unei elementare conștiințe profesionale la cei care au lucrat această ediție. Nu e vorba de acele schimbări intenționate ca spre exemplu modificările de punctuație — binevenite de altfel — sau acceptarea unei singure forme — cea mai recentă — a aceluiași cuvînt, atunci cînd autorul oscila (și pe care o vom discuta la timpul ei), ci de alterări ale textului prim, care denotă doar superficialitate în munca de reproducere a acestuia. Ne oprim deci întîi la acest fel de schimbări — omisiuni, adăugiri sau înlocuiri de cuvinte — la baza cărora bănuim că nu a putut sta nici un fel de intenție din partea editorilor și care se datoresc exclusiv neglijenței.

Iată cîteva din omisiunile de cuvinte observate (punem în stînga textul din ediția Academiei R.P.R. cu pagina respectivă, iar în dreapta textul așa cum apare el în publicațiile de unde a fost reprodus):

Pagina 71. Trei zile după aceea.

89. și ținea o corespondență întinsă cu prințul Potemkin și cu prinții Suvarov și Galițin

91. Cantacuzino fu cel dintîi care se declară pe față împotriva cererii

98. fata lui Șerban Vv.

103. avea dreptul să judece în pricini de vini și de stat.

199. Astfel a urmat lupta pînă la scăpătutul soarelui.

203. Văzîndu-se atunci trădat de oștile ajutătoare, trădat de boierii săi romîni, Mihai se temu d-a nu pierde rolul dobîndit.

203. Rămîind astfel lîngă dînsul ca la opt mii ostași

309—310. Ea nu era numeroasă, dar era jună și înfocată și știa că adevărul și viitorul e cu dînsa și că stindardul ei va fi împregiurat de o mulțime de prozeliți

309. și cînd răul ajunge la culme, cînd misia Fanarioților de sdrobire a rînduelilor vechi s-a împlinit,

310. Nerăbdătoare de lucrare, ea se ispitește la 1840 a preluda o mișcare,

Trei zile însă după aceea (M.i.I, 116) cu prințul Potemkin, cu prințul Repnin prin maiorul Diring, trimis într-adîns în București de Potemkin și cu prinții Suvarov și Galițin (M.i.I, 196)

împotriva aceștii cereri (M.i.I, 200)

fata lui Radu Șerban Vv. (M.i.I, 381).

avea drept să judece în pricini de vini mari și de stat (M.i.I, 392)

Astfel a urmat lupta de dimineață pînă la scăpătutul soarelui (M.i.IV, 15).

Văzîndu-se atunci trădat de oștirile ajutătoare, trădat de boierii săi, neputînd a se rezema decît în ostașii săi romîni, Mihai se temu d-a nu pierde rolul dobîndit (M.i.IV, 66).

Rămîind astfel lîngă dînsul numai ca la opt mii ostași (M.i. IV, 68).

Ea nu era numeroasă, dar era jună și înfocată și știa că adevărul și viitorul e cu dînsa, că mulți în fundul inimei lor sînt și gîndesc ca dînsa, și că stindardul ei va fi împregiurat (R. v. 11).

și cînd răul ajunge la culme; cînd poporul despuiat cu totul nu mai are ce să mai dea; cînd misia Fanarioților de sdrobire a rînduelilor vechi s-a împlinit (R.v. 9).

A preluda la o mișcare (R.v. 11).

312. Ea nu se va mărgini a cere libertatea din afară, libertatea de supt domnirea străină, ci va cere unitatea și libertatea națională.

etc., etc.

Deși nu tot atât de frecvente, totuși necesitînd a fi semnalate, sînt și adăugirile — tot atât de nejustificate — de cuvinte. Menționăm și din acestea cîteva exemple alese la întîmplare.

61. pînă acum putem număra mai multe mii de istorici străini care ne slujesc de isvoare istoriei noastre.

86. îi oprea d-a nu supăra pe locuitori
123. La 1615, la Tăutești, se măcelăriră mișelește dărbăanii de către Polonii ce veniseră cu doamna Ieremie Vv. Movilă.

130. fiind slăbiți prin cei răniți și prin cei morți

131. trimiseră solii lor ca să le dea locul

175. Ea își are rația sa, voința și memoria sa.

202. despre ce trebuie să se facă

203. sau a fi zdrobit de puterile lui cele mai numeroase

206. duhurile lor turburate

344. fără osebite de nație și de clasă

etc., etc.

Mult mai numeroase sînt înlocuirile de cuvinte, datorate unei lecturi grăbite, care are drept consecință fie neînțelegerea vreunui semn (de tipul *tunuri* pentru *tuuri*, *a-i* pentru *a-l*), fie înlocuirea cuvîntului respectiv cu un sinonim (*doar* pentru *numai*, *în fața* pentru *înainte* etc.). Însirarea unor astfel de cazuri va întări și mai mult cele afirmate.

48. cea mai frumoasă și cea mai completă descriere din cite s-au aflat pînă acum.

65. Pentru veacul al XVII-lea cunoaștem doar două cărți ce ne pot sluji

66. cite se vor găsi.

70. și cu dînșii se înmulțiră și suferințele ei.

81. În urmă se înfățișă și în fața sultanului Soleiman

92. și hotarele țării rămaseră nestrămutate.

93. dar aci vedem că s-a înșelat

102. La ianuarie 1665, Grigorie Ghica Vv. fugind din țara nemțească.

102. Moartea lui Cantacuzino avu multe urmări pentru țara noastră

103. cînd îi adresară scrisoarea adresată Ghicăi Vv.

121. parte în capitală, parte în județe.

124. « Ei sînt oameni fîroși... »

129. Ei domneau

140. dar erau toate deosebite de cele dintii

142. această anafora asupritoare

177. El anevoie va inspira religia a cărei credință este tare clădită într-însul de îndoiele scepticismului.

Ea nu se va mărgini a cere libertatea din lăuntru care e peste puțină a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de supt domnirea streină, ci va cere unitatea și libertatea națională (R.v. 14).

pînă acum putem număra mai multe mii de istorici străini care slujesc de isvoare istoriei noastre (În *erata* la M.i. I, se arată că în loc de « ne slujesc », să se citească « slujesc »).

îi oprea d-a supăra pe locuitori (M. i. I, 190). La 1615, la Tăutești, se măcelăriră mișelește dărbăanii de Polonii ce veniseră cu doamna Ieremie Vv. Movilă. (M. i. II, 48).

fiind slăbiți prin cei răniți și cei morți (M. i. II, 62).

trimiseră solii lor ca să dea locul (M.i. II, 63).

Ea își are rația, voința și memoria sa. (F.M. IX, 30).

despre ce trebuie să facă (M.i. IV, 65).

de puterile lui cele numeroase. (M. i. IV, 662).

duhurile turburate (M.i. IV, 73).

fără osebite de nație și clasă (R. 1. I, 7).

etc., etc.

cea mai frumoasă și cea mai completă descriere din cite s-au făcut pînă acum (P. I, 276). Pentru veacul al XVII-lea cunoaștem numai două cărți ce ne pot sluji (M.i. I, 13).

cite se pot găsi (M.i. I, 14).

și cu dînșii se înmulțiră și suferirile ei (M.i. I, 117).

În urmă se înfățișă și înainte sultanului Soleiman (M. i. I, 136).

și hotarele țării rămaseră nesupărate (M. i. I, 201).

dar aci credem că s-a înșălat. (M. i. I, 203).

La ianuarie 1665, Grigorie Ghica Vv. fugind în țara nemțească (M. i. I, 391).

Moartea lui Cantacuzino avu rele urmări pentru țara noastră (M. i. I, 391).

cînd îi arătară scrisoarea Ghicăi Vv. (M.i. I, 392).

parte în capitală, parte prin județe. (M. i. II, 44).

« Ei sînt oameni fîroși... » (M.i. II, 50).

Ei domneau (M. i. II, 60).

dar erau tare deosebite de cele dintii (M.i. II, 240).

această anafora asupritoare (M. i. II, 244).

El anevoie va inspira religia a cărei credință este tare clădită într-însul de îndoiele scepticismului (F. m. IX, 33).

198. Pentru aceasta el își așază acolo tabăra

201. le răzește rindurile

201. mai multe tunuri, între care și steagul cel verde și sfânt al proorocului căzură în mîinile lor.

210. spre a-i goni

213. blestemînd de desperarea sa cerul și pe Mahomed

213. și arătînd recunoștința sa pentru Mihai

304. În cele din urmă ne întoarserăm și către apărătorii țării și le ziserăm

304. să fie un minut zdruncinată și plină de sînge.

308. dar interesele celor mulți nu pot niciodată sta singure în mîna celor puțini.

308. Constituția politică a vîrstei de mijloc, cu îndreptățele ei privilegii și tiranii se zdrobește

342. fiind împinși deodată și de Ieremia cu oștile țării și de Poloni.

Pentru aceea el își așază acolo tabăra (M. i. IV, 12).

le găurește rindurile (M. i. IV, 18).

mai multe tuiuri între care și steagul cel verde și sfânt al proorocului căzură în mîinile lor (M. i. IV, 19).

spre a-l goni (pe Sinan) (M. i. IV, 81).

blestemînd în desperarea sa cerul și pe Mahomed (M. i. IV, 87).

și arătînd recunoștința sa către Mihai (M. i. IV, 88).

În cele din urmă ne întoarserăm și către apăsătorii țării și le ziserăm (R. v. 4).

să fie un minut sdrumicăată și plină de sînge (R. v. 4).

dar interesele celor mulți nu pot niciodată sta sigure în mîna celor puțini. (R. v. 8).

Constituția politică a vîrstei de mijloc, cu întreprătele ei privilegii și tiranii se zdrobește (R. v. 8—9).

fiind izbiți deodată și de Ieremia cu oștile țării și de Poloni (R. I. I, 5).

etc., etc.

Tot în cadrul aceluiași capitol (al înlocuirilor), merită o discuție specială cîteva exemple edificatoare în ceea ce privește consecvența cu care s-a stăruit în modificări cu totul arbitrar, făcute parcă numai de dragul de a schimba cu orice preț. Astfel *norod* din M. i. I, 7: «un pasagiul de la Miron Costin, care descrie răscoala *norodului* asupra Grecilor», devine în ediția Academiei la pag. 62 *popor* («un pasagiul de la Miron Costin, care descrie răscoala *poporului* asupra Grecilor»). Aceași soartă o are și *popol* din M. i. I, 118: «unde trăgînd clopotele și adunîndu-se *popolul* împrejurul lor» (în Ed. Academiei la pag. 70: «unde trăgînd clopotele și adunîndu-se *poporul* împrejurul lor»). Apărînd însă în M. i. I, 193, *popor*: «Mitropolitul cu boierii și cu tot *poporul*», editorii se grăbesc să-l înlocuiască prin *norod*: «Mitropolitul cu boierii și cu tot *norodul*» (pag. 88); iar fragmentul «ei pierdură acel entuziasm care face pe tot *poporul* nebiruit» (M. i. II, 57), se transformă în «ei pierdură acel entuziasm care face pe tot *norodul* nebiruit» (pag. 128).

Asemănătoare este alternanța în — la, sau oaste — oștire:

92. Sosind în Iași

131. se întoarse în Adrianopol

219. cînd mă aflai la Roma

28. Așezarea oștilor

87. și începu a strînge oști

91. și să-și treacă oștile

205. numărul oștilor înpreunate

341. oștirile

342. Oștile lui Răzvan se vād și se apropie de oștile țării

342. Ieremia Vv., cu fruntea oștirii sale

Sosind la Iași (M. i. I, 202).

Se întoarse la Adrianopol (M. i. II, 63).

cînd mă aflai în Roma (M. i. IV, 213).

Așezarea oștilor (P. a. 53, Prop. 171).

și începu a strînge oștiri (M. i. I, 191).

și să-și treacă oștirile (M. i. I, 200).

numărul oștilor înpreunate (M. i. IV, 71).

oștile (R. I. I, 5).

oștile lui Răzvan se vād și se apropie de oștile țării (R. I. 15).

Ieremia Vv. cu fruntea oștilor sale. (R. I. I, 6).

Nu putem omite din lista erorilor involuntare, pe acelea care au drept consecință modificări morfologice în structura cuvintelor. Textul abundă în schimbări de număr (indeosebi la substantive), schimbări de timp (mai ales treceri de la prezent către imperfect și perfect simplu sau invers). Acestea din urmă s-ar putea datora în unele cazuri derutei în fața utilizării frecvente de către Bălcescu a prezentului istoric în narațiune, așa că nu e exclusă cîteodată intenția de a îndrepta acolo unde s-a bănuț probabil o greșală în original. Procedul e desigur cu totul neștiințific. Cîteva exemple sînt concludente în acest sens.

Astfel la p. 29—30, întîlnim următorul fragment:

«La bătălia de la Gorăslău (1601, august 2) armata romînească, și împărătească era așezată într-o poziție foarte bună, pe un deal. Sigismund Bathori cu o armată de două ori mai mare, era așezat pe alt deal oposit; o cîmpie deosebea ambele armate. Mihai sta în nelucrare și aștepta ca vrăjmașul să vină să-l lovească. Cînd acesta se cobora de pe munte, Mihai îl trăsnește cu artileria sa. Neorînduiala vrăjmașului crescînd în trecerea lui prin cîmpie, Mihai și Basta se folosesc de acest minut priincios și fac o izbire atît de iute, încît îi omoară 10.000 oameni, în vreme ce ei nu pierduseră decît 300. Aceasta fu cea din urmă biruință a eroului și una din cele mai strălucite».

Iată cum arată același fragment în broșura « Puterea armată » (Iași, 1844, p. 57), de unde a fost reprodus în ediția Academiei:

« La bătălia de la Gorăslău (1601, august 2) armata românească și împărătească era așezată într-o poziție foarte bună, pe un deal. Sigismund Bathori cu o armată de două ori mai mare, era așezat pe alt deal oposit; o cîmpie deosebea ambele armate. Mihai stă în nelucrare și așteaptă ca vrăjmașul să vie să-l lovească. Cînd acesta se coboria pe munte, Mihai îl trăsnește cu artileria sa. Neorînduiala vrăjmașului crescînd în trecerea lui prin cîmpie, Mihai și Basta se folosesc d-acest minut priincios și fac o izbire atît de iute, încît îi omoară 10.000 oameni, în vreme ce ei nu *perdură* decît 300. Aceasta fu cea din urmă biruință a eroului și una din cele mai strălucite ».

În fragmentul de mai sus se ilustrează acel procedeu atît de mult folosit de Bălcescu, al întrebuirii prezentului istoric, ori de cîte ori vrea să pună într-o lumină mai vie anumite întîmplări sau eroi. Procedeu a fost studiat de Tudor Vianu care l-a și caracterizat printr-o metaforă foarte izbutită, anume « tehnică de basso-relief », menită să evidențieze îndeosebi — deși nu totdeauna cum crede Tudor Vianu — figura și acțiunile personajelor către care se îndreaptă simpatia autorului. Observăm astfel cum cadrul în care se va desfășura bătălia e fixat prin verbe la trecut (*era așezat, deosebea*). În acest tablou, în care liniile sînt deocamdată generale, proiectate în timp, Bălcescu introduce figura lui Mihai, operînd în același timp și trecerea la prezent (« Mihai stă în nelucrare și așteaptă »). Greșit au trecut editorii aceste verbe la imperfect, lăsînd la prezent numai pe acele care arată acțiunea propriu-zisă în luptă (*trăsnește, fac, omoară*). Bălcescu nu a intenționat să sublinieze numai desfășurarea bătăliei, cu mișcările și lovirile trupelor, ci tot ceea ce ținea de prezentarea lui Mihai, intrînd aici și momentele în care el se pregătește pentru ciocnirea cu armata potrivnică. Nemotivată de asemenea este și înlocuirea perfectului simplu *perdură*, cu mai mult ca perfectul *pierduseră*.

La pag. 94 în ediția Academiei înfîlînim înlocuirea unui altfel de prezent. « Ei nu priveau jos, prea jos poporul care se țira la picioarele lor și se munea ca să le hrănească lenea; ei nu se gîndeau că din acest popor au ieșit toți acei viteji, că el a mîntuit țara într-atîtea rînduri și că ar mîntui-o, dacă ei făcînd un apel la dînsul l-ar fi interesat la pricina țării și i-ar fi dat drepturi și o patrie a apăra. Ei nu știau încă ce poate face un popor cît de mic, cînd își *apăra* ale sale și cînd e aprins d-o sîntă și nobilă idee ». (În M.i. I, 205, de unde e luat acest fragment, verbul a *apăra* este la prezent: *apără*). După descrierea atitudinii boierilor care își ziceau patrioți, în realitate însă ruși de popor, de interesele țării, Bălcescu introduce o judecată care nu are numai o referință la situația expusă pînă atunci și anume ignorarea ei de către aristocrație, ci o valabilitate generală, depășind momentul în care se face aluzie la ea și impunîndu-se cu putere de lege. Judecata de care vorbim are verbul la prezent, timp impus de însuși caracterul de permanență pe care-l are afirmația cuprinsă. E ceea ce numim *prezentul etern*: « Ei nu știau încă ce poate face un popor cît de mic, cînd își *apără* ale sale și cînd e aprins d-o sîntă și nobilă idee ». În loc de a păstra prezentul, cei care au schimbat au bănuit probabil că e o situație asemănătoare cu cea din frazele anterioare, în care fiind vorba de popor în anume împrejurări de timp — asupra cărora nu insistăm — verbele stau la imperfect: « poporul care se *țira*... și se *munea* ».

Cele două exemple asupra cărora am stăruit nu fac figură izolată, ceea ce ar putea să ducă la concluzia că sînt rezultatul unor simple greșeli de tipar. Tendința de a « corecta » prezentul pe care Bălcescu îl folosește cu anume scopuri stilistice se manifestă și în alte cazuri, din care amintim cîteva:

311. pentru dînsa Mihai cel viteaz cade ucis în cîmpul Turda, pentru dînsa Șerban Cantacuzino bea otravă, pentru dînsa Horia moarte cumplită pe roată *suferi*.

318. El nu se vede inspirat decît de acea cetire și mai cu seamă de sufletul nației, ce ni se *arăta* așa de lămurit și frumos în cîntecele și poeziile populare.

91. care îi *taie* capul

92. că boierii *căutau* a se împăciui cu Vodă

209. Văzînd Ali puținul efect ce *făcu* plîngerile sale

47. cum și retragerea lui Huniad o *arăta* tocmai a treia zi

etc.,

pentru dînsa Mihai cel viteaz cade ucis în cîmpul Turda, pentru dînsa Șerban Cantacuzino bea otravă, pentru dînsa Horia moarte cumplită pe roată *sufere*. (R.v.13).

El nu se vede inspirat decît de acea cetire și mai cu seamă de sufletul nației, ce ni se *arată* așa de lămurit și frumos în cîntecele și poeziile populare. (R.v. 28).

care îi *tae* capul (M.i. I, 199).

că boierii *caută* a se împăciui cu Vodă (M. i. I, 202).

Văzînd Ali puținul efect ce *fac* plîngerile sale (M. i. IV, 80).

cum și retragerea lui Huniad o *arată* tocmai a treia zi (P. I, 275).

etc.

Dar autorii acestor modificări vor să ne demonstreze cu tot dinadinsul că ei intervin în asemenea ocazii cu bună știință, urmărind a da o coloratură, care la aparține, stilului lui Bălcescu. Ei vor să demonstreze că cunosc prea bine valorile multiple ale prezentului în narațiunea lui Bălcescu și îl introduc chiar și acolo când nu-l întâlnim în textul prim.

Astfel, la pag. 207—208 ed. Academiei, întâlnim: « Această spaimintare și fugă a lui Sinan miră tare pe prinții aliați, de vreme ce armata lui era mult mai numeroasă decât a lor. Ei se adunară la sfat de război ca să chibzuiască de trebuie să profiteze de înfocarea ostașilor lor și de descurajarea turcilor ca să-i gonească, sau de nu e mai bine ca mai întâi să caute a coprinde cetatea Tîrgoviștei. Silvio Piccolomini *arată* atunci că ar fi primejdios a se expune între garnizoana cetății și armata lui Sinan. Această părere birui și statul hotărî asedierea Tîrgoviștei ». (În M. i. IV, 76, verbul *a arăta* este la perfectul simplu, *arăta*). În cazul de mai sus avem de-a face cu o succesiune de momente, care toate sînt puse pe același plan, Bălcescu neintentionînd să reliefeze cu pregnanță unul din ele. Dacă așa ar fi stat lucrurile, firese ar fi fost să ne întîmpine prezentul și la verbele imediat următoare lui *arăta* și care se referă tot la discutarea în sfat a opiniei lui Piccolomini. Ar fi trebuit deci să avem: « Această părere *birui* și statul *hotărî* asedierea Tîrgoviștei », în loc de *birui* și *hotărî*, cum s-a păstrat, de altfel, și în ediția Academiei. În realitate, succesiunea verbelor la perfectul simplu e foarte logică, corespunzînd fără îndoială intențiilor lui Bălcescu.

Situația e asemănătoare și în pasajul de la pag. 214: « Groaza domni în Constantinopol, cînd se auzi învingerea armatei lui Sinan. Îndată ce el sosi în acest oraș, fu depus din vizirat și exilat la Malgara. Muftiul spăimîntat de nenorocirea musulmanilor prezentă sultanului o poemă jalnică compusă de Ali Celebi, asupra tristei stări a mărginilor împărăției. Sultanul porunci atunci să se facă rugăciuni publice în piața cailor și predicatorul Sîntei Sofiei, șeicul Mohîşedin, *caută* a realta curajul poporului și simtimentele lui religioase prin verseturi din Coran și prin tradițiile profetului. De la această campanie, Poarta nu mai îndrăzni a întreprinde altă expediție serioasă împotriva lui Mihai. Ea își cheltui vremea în intrigi ... » etc. (În M. i. IV, 90 verbul *a căuta* este la perfectul simplu *căută*). Și aici este evident că avem de-a face cu acțiuni de importanță asemănătoare (prezentarea poemei, porunca sultanului pentru rugăciuni, încercarea lui Mohîşedin de a ridica moralul), așa că nu este nici un motiv de a o detașa pe aceasta din urmă, actualizînd-o prin prezent. Această afirmație se sprijină și pe aceea că Bălcescu nu mai revine asupra momentului în discuție, mulțumindu-se să-l menționeze în rînd cu celelalte, pentru ca după punct să-și continue narația, urmărind mai departe oglindirea principalului antagonism Mihai — Turcii: « De la această campanie, Poarta nu mai îndrăzni a întreprinde altă expediție serioasă împotriva lui Mihai. Ea își cheltui vremea în intrigi ... » etc.

Iată acum și alte exemple de modificări morfologice ale cuvintelor:

311. Printr-însul se completează sinteza noastră revoluționară.

85. și pentru vitejia ce arătase se înalță de graful Rumianțov în rang de leitenant

200. și Albert Kiraly așează

208. Bucuria ce simțiră creștinii pentru luarea Tîrgoviștei se *adaogă* atunci cu vestirea unei alte biruințe.

139. Singurul drept ce se *dă* țaranului rob

198. în vreme ce dintr-o înălțime îndrepta zece tunuri spre tabăra creștinească

101. și în cele dintîi vremi se *arăta* un domn vrednic

89. nu *arăta* aceeași statornicie în caracter

221. încît pentru binele public nu-și *cruță* nici ființa sa

138. nu le *putem* reproduce

103. în sărbătorile *Paștelui*

119. aceia care se aflau pe lîngă *hotar*

50. întîlniră în drumul lor pe *romîni*, care se aflau la o oarecare distanță de armata cea mare.

86. Austriacii avînd *ochii* asupra Țării Romînești.

Printr-însul se completează sinteza noastră revoluționară (R.v. 14).

și pentru vitejia ce arătase se *înălță* de graful Rumianțov în rang de leitenant (M. i. I, 188—189).

și Albert Kiraly *așeză* (M. i. IV, 17).

Bucuria ce simțiră creștinii pentru luarea Tîrgoviștei se *adaogă* atunci cu vestirea unei alte biruințe (M. i. IV, 78).

Singurul drept ce se *da* țaranului rob (M. i. II, 237).

în vreme ce dintr-o înălțime *îndreptă* zece tunuri spre tabăra creștinească (M. i. IV, 13).

și în cele dintîi vremi se *arăta* un domn vrednic (M. i. I, 388).

nu *arăta* aceeași statornicie în caracter (M. i. I, 196).

încît pentru binele public nu-și *cruță* nici ființa sa (M. i. IV, 216).

nu le *puturăm* reproduce (M. i. II, 235).

în sărbătorile *Paștelui* (M. i. I, 392).

aceia care se aflau pre lîngă *hotară* (M. i. II, 40).

întîlniră în drumul lor pe *Romîni*, carii se aflau la oarecare distanță de armata cea mare (P. I, 277).

Austriacii avînd *ochii* asupra Țării Romînești (M. i. I, 189).

113. după cum era *obiceul* după cum era *obiceiă* (M. i. I, 411).
 119. De asemenea *curtenii* se aflau și De asemenea *curteni* se aflau și prin ținuturi (M. i. II, 39).
 126. *Tunuri*, ce moldovenii numeau puști *Tunurile* ce moldovenii numeau puști (M. i. II, 53).
 142. să nu cază în *mîinile* asupritorilor să nu cază în *mîna* asupritorilor (M. i. II, 242).
 144. Dar triumful aduse iarăși *neunire*. Dar triumful aduse iarăși *neunirea*. (M. i. IV, 5).
 etc., etc.

Principiul fundamental care a călăuzit pe alcătuitoarii ediției a fost modernizarea sub toate aspectele a limbii lui Bălcescu. Acest principiu este enunțat deschis în « Cuvînt înainte » la volumul I, deși după o afirmație categorică, cu care e în contradicție: « S-a respectat întocmai vocabularul lui N. Bălcescu. Spre a asigura textelor o unitate cît mai încheagată de stil și de expresie, s-a reținut, atunci cînd autorul ezita între două forme ale aceluiași cuvînt, forma cea mai nouă (*social* pentru *sofial*, *țară* pentru *țeară*, *servaj* pentru *servagiu*, *principiu* pentru *prințip*, *punct* pentru *punt* etc. »). Teza este discutabilă. Bălcescu este înainte de toate, desigur, o strălucită personalitate a istoriei noastre sociale, și ca revoluționar și ideolog ne interesează în primul rînd mesajul de idei al operei sale. Dar nu putem omite și importanța lui Bălcescu pentru istoria limbii literare, importanța lui ca artist al cuvîntului. Cum se poate atunci ca aceste aspecte să nu fie relevante, ei, din contra, să fie acoperite de principiul așa de vag al modernizării? De ce afirmațiile lui J. Byck în « Notă » la recenta ediție a « Țiganiadei », să nu aibă aplicabilitate și în cazul operei lui Bălcescu? În pomenita « Notă », Byck sublinia grija de a fi păstrat toate particularitățile limbii manuscrisului lui Budai-Deleanu. El merge mai departe și reproduce chiar și particularitățile ortografice, sau variante de felul *pînă* și *pănă*, sau *același* și *acelaș*. Desigur că nu se pot fixa ca valabile pentru toate cazurile procedeele de reproducere ale unui anumit text. Intervin și factori care pot modifica unele puncte de vedere, cum e în cazul nostru lipsa unor manuscrise; atunci cînd textul original este publicat într-o revistă, trebuie discernate — și operația e destul de dificilă — unele particularități care nu aparțin autorului și se impun ca trăsături generale ale publicației respective. Lucrul e mai simplu cu ortografia și putem cita în ceea ce ne interesează articolul intitulat « Buletin despre portretele principilor Țării Românești și ai Moldaviei, ce se află în Cabinetul de Stampe de la biblioteca regală din Paris », M. i. IV, 212—220. Apărut în 1847, pe cînd Bălcescu se afla la Paris, ortografia latinizantă a acestui articol aparține evident lui Laurian. Așa că just au procedat editorii cînd au aplicat și acestui articol ortografia obișnuită a lui N. Bălcescu, după cum ei înșiși o mărturisese la « Note ». Atunci însă cînd particularitățile de limbă și ortografie ale unui articol publicat într-o revistă nu contravin cu aspectele de limbă și ortografie ale scriitorului, atunci cînd nu avem mărturii sigure că acesta a luat atitudine împotriva lor, e mai bine să lăsăm textele așa cum au apărut, fără a le modifica prin intervenții inoportune. Singura regulă pe care o putem considera ca valabilă și care trebuie avută mereu în vedere, este cea fixată în « Mic dicționar ortografic », Editura Academiei R.P.R., 1953. La capitolul « Reguli de ortografie », într-un subsol se precizează: « La editarea de texte clasice, prezentele reguli (e vorba de regulile noii ortografii, *n.n.*) se aplică numai în ceea ce privește particularitățile grafice, nu și pe cele de pronunțare reală. Se va scrie deci: *răspunde, cînd, război, auzea*, nu: *respunde, cînd, răsboiu, auzia*; dar se vor păstra formele *cucoș, samă, a giuca, a mele, ei făcuse* » (pag. 25).

Înainte de a vedea ce consecințe are asupra limbii lui Bălcescu modernizarea care i-a fost impusă, să amintim că nici aplicarea acestui principiu nu se face cu consecvență. Avem pe de o parte — în cazul diferitelor variante ale aceluiași cuvînt — abateri care țin de adoptarea formei care nu e cea mai recentă, așa cum se preciza în amintita indicație. În ediția Academiei R.P.R., se utilizează exclusiv varianta *sîmțiment* pentru *sentiment*. E drept că forma *sîmțiment* e cea mai răspîndită în opera lui Bălcescu; dar tot așa stau lucrurile și cu *sofial* față de *social*, sau *prințip* față de *principiu* și optarea s-a făcut în aceste cazuri pentru ultima variantă. În cazul cuvîntului de care ne ocupăm, se află la Bălcescu și forma *sentiment* (M. i. IV, 3), cu pluralul ei *sentimentele* (M. i. IV, 90 și 212) și normal ar fi fost, conform cu regula enunțată să se utilizeze această variantă. Amintim tot aici și amănuntul că în recenzia « Filosofie socială » (F. m. IX, 1846), se întrebuițează aproape peste tot forma *simțiment*.

În aceeași categorie ar putea intra și varianta fonetică *coprinde* pentru *cuprinde*. Ediția Academiei folosește peste tot varianta *coprinde*, pe cînd în Bălcescu sînt și multe excepții în favoarea formei actuale. Exemple: să *cuprinză* (M. i. I, 385), *cuprinzînd* (M. i. IV, 4), *cuprinse* (M. i. IV, 13). De asemenea în studiul « Puterea armată » (Iași, 1844), precum și în textul publicat în « Propășirea » se întrebuițează exclusiv forma cu *u*.

A doua categorie de abateri țin de nerespectarea — din neatenție fără discuție — a principiului variantei unice și a scăpării pe ici pe colo a câte unei alte forme a aceluiași cuvânt, formă pe care editorii și-o propuseseră spre eliminare. Aceste forme au desigur corespondențe în textul original — și mult mai multe decât ocaziile în care se ivesc și normal ar fi fost să fie reproduse ori de câte ori apar, — dar presărarea lor întâmplătoare are caracterul să nedumirească pe cititor, să stърnească confuzii. Pentru *provință*, care apare aproape în unanimitate în textele consultate, ediția Academiei transcrie *provincie*. Excepție, pag. 136 unde apare *provință* (cf. M.i. II, 230). La fel *independință* devine *independentă*, afară de pag. 193 (cf. M.i. IV, 4); *a încungiura* devine peste tot *a înconjura*, ex. pag. 129 «Moldova era *înconjurată*» (cf. M.i. II, 59, *încungiurată*), dar la pag. 130 citim *îl încungiură* (M.i. II, 61, *îl încungiură*), la pag. 136 *încungiurați* (M.i. II, 230 *încungiurați*).

Dintre variantele *Moldova* și *Moldavia*, ediția Academiei alege, în concordanță cu regula călăuzitoare, *Moldova*; ex. la pag. 223 «Două portrete ale lui Gheorghe Ghica, domnul *Moldovei*» (M.i. IV, 219, «Două portrete ale lui Gheorghe Ghica, domnul *Moldaviei*»), dar la pag. 224 întâlnim «domnul *Moldaviei*» (M. i. IV, 219, *Moldaviei*), la pag. 204 «prin *Moldavia*» (M.i. IV, 70, *Moldavia*), la pag. 222 «Vasile Vv. domnul *Moldaviei*» (M.i. IV, 217, *Moldaviei*).

Între *pe* și *pre*, e preferată forma *pe*; ex. la pag. 91 «ca *pe* o prietenă» (M.i. I, 200, *pre*), dar la pag. 201 întâlnim *pre* (M.i. IV, 19, *pre*), iar la pag. 103 «prin care afurisia *pre* Leurdeanu» (pentru *pe* din M.i. I, 391).

Tuturor înlocuiește pe *tuturor*, ex. la pag. 97 «fie în numele *tuturor*» (M.i. I, 380, *tuturor*), dar la pag. 193 întâlnim «cu mirarea *tuturor* popoarelor» (M.i. IV, 4, *tuturor*).

Ediția Academiei R.P.R. elimină sistematic variantele *contimpuran* și *contimpurean*, în favoarea formei *contemporan*, însă la pag. 24, întâlnim *contimpuranii* și *contimpurean*, pentru aceleași forme din P.a., respectiv pag. 43 și 44.

Regula modernizării se extinde însă și la unele cuvinte care nu au două variante. Și cum pe noi ne interesează aici excepțiile de la regulă, cităm încă una din ultima categorie: *a escuza*, devine *a scuza*, ex. la pag. 89 «Scopul marchizului Luchizini era d-a *scuza* purtarea Turcilor» (M.i. I, 197, *d-a escuza*), dar la pag. 100 întâlnim «ca să *escuzăm*» (M.i. I, 385, «ca să *escuzăm*»). Dacă *soțial* devine *social*, *emântipație* — *emancipație*, *comerțial* — *comercial*, un cuvânt ca *franțeză* rămîne netransformat, ex. la pag. 179 «*Sarta franțeză*» (cf. F.m. IX, 35, *franțeză*). Ne oprim aici cu exemplele și trecem acum să vedem câteva din consecințele modernizării textului lui Bălcescu. În parte, din exemplele anterioare am putut observa câteva din aceste urmări.

În limba lui Bălcescu, ca și în limba multora din scriitorii aceluși timp, se operează trecerea de la aspectul mai vechi la aspectul nou al limbii. Sub influența lui Eliade, probabil, el începe să renunțe la unele particularități ale limbii de pînă atunci — auxiliarul de la persoana a III-a plural a perfectului compus al verbelor, *a* în loc de *au*, iar la persoana a III-a singular *au* pentru *a*, persoana a III-a plural a imperfectului verbelor fără *-u* final — și utilizează formele de astăzi. Dar tradiția este încă puternică — și în cazul lui *-u* de la persoana a III-a plural a imperfectului se adaugă și influența populară — așa că în opera lui Bălcescu coexistă ambele forme, cu preponderență însă, a celor vechi. Ediția Academiei R.P.R. însă, după cum am mai spus-o, utilizează peste tot formele de astăzi. Dăm câteva exemple ilustrative pentru fiecare caz:

59. care toate *țineau* a-i robi

61. căci *erau* necunoscute

71. în care ei *au* adus-o

care toate *ținea* a-i robi (M. i. I, 1).

căci *era* necunoscute (M. i. I, 5).

în care ei *a* adus-o (M. i. I, 119).

etc., etc.

Tot sub influența textelor vechi se explică la Bălcescu forma *a priimi* (cu toate variațiile de mod și timp) pentru *a primi*, sau *fiul* pentru *fiul*:

69. să nu fie *primit*

69. a *fiului* său

să nu fie *primit* (M. i. I, 115).

a *fiului* său (M. i. I, 116).

etc., etc.

pre pentru *pe*:

89. d-a depărta *pe* romîni

91. ca *pe* o prietenă

d-a dăpărta *pre* romîni (M. i. I, 197).

ca *pre* o prietenă (M. i. I, 200).

preste pentru *peste*, *dinprotivă* pentru *dimpotrivă*, *înprotiva* pentru *împotriva*, *protivnic* pentru *potrivnic*, *a amerînța* pentru *a amenința*, *amărunte* pentru *amănunte*, *a lăcui* pentru *a locui*, *adeacă* pentru *adică*, *atunee* pentru *atunci*, *hronică* pentru *cronică*, *hrăpilor* pentru *răpitor*, *hiare* pentru *fiare*, forme ca *greșaste*, *îl pîraște*, *îl uraște*, *vilejaște*, *omoria* pentru *greșește*, *îl pîrăște*, *îl urăște*, *vilejește*, *omora* etc., etc.

Nu am mai dat exemple pentru fiecare caz, deoarece înșiși editorii au recunoscut și au proclamat chiar ca un principiu modernizarea diferitelor forme ale aceluiași cuvânt. Intenția noastră a fost mai mult de a cita câteva din formele care ne arată pe Bălcescu încă legat de perioada de pînă atunci a limbii literare; considerăm, bineînțeles, că aceste forme ar fi trebuit respectate.

Nu mai puțin numeroase sînt acele elemente populare muntenesti — în special fonetisme — care deși nu s-au impus în limba literară de astăzi trebuie să fie păstrate așa cum le-a folosit Bălcescu. Înlăturate din operă, cel care nu are posibilitatea de a consulta textul original își face o idee greșită despre raportul dintre influența limbii populare și cea a limbilor occidentale, aceasta din urmă manifestându-se și prin multe calcuri sintactice, care bineînțeles că nu au putut fi schimbate.

Bălcescu utilizează aproape întotdeauna formele *genunchi*, *mănuchi* pentru *genunchi* și *mănunchi*, sau forma *dupe* pentru *după* și chiar pentru *de pe*. În ediția Academiei R.P.R. apar, bineînțeles, variantele care s-au impus în limba literară de astăzi:

102. <i>îngenunchindu-l</i>	<i>îngenunchindu-l</i> (M. i. I, 390).
122. <i>mănușchele</i>	<i>mănușchele</i> (M. i. II, 45).
122. <i>mănușchiul</i>	<i>mănușchiul</i> (M. i. II, 46).
127. <i>după</i> cum zic cronicarii	<i>dupe</i> cum zic cronicarii (M. i. II, 56).
200. <i>după</i> dinsele	<i>dupe</i> dinsele (M. i. IV, 17).
126. toți copacii <i>de pe</i> lingă drum	toți copacii <i>dupe</i> lingă drum (M. i. II, 53).

Desigur că și aici ca și în alte locuri mai scapă unele forme care trebuiau «expulzate»:

143. acareturile <i>dupe</i> moșii	acareturile <i>dupe</i> moșii (M. i. II, 244).
------------------------------------	--

iar într-un loc apărind *după* pentru *de pe* (singurul caz întâlnit în textele consultate), editorii îl transcriu aidoma:

142. cei <i>după</i> margini	cei <i>după</i> margini (M. i. II, 242).
------------------------------	--

În același capitol (al influențelor elementelor populare), intră și tratamentul lui *de* urmat de un cuvînt care începe cu o vocală. În textul lui Bălcescu, *e* cade aproape sistematic în asemenea împrejurări. În ediția Academiei R.P.R. însă, *de* urmat numai de infinitivul verbelor devine *d-a* (în unele cazuri și *de* urmat de *o* devine *d-o*), deși și aici cu unele excepții:

89. <i>d-a</i> scuza...și <i>de-a</i> depărta	<i>d-a</i> scuza...și <i>d-a</i> dăpărta (M. i. I, 197).
---	--

Dacă *de* este urmat de un cuvînt care începe cu *a*, deși în textul original *e* este căzut, editorii refuză să transcrie astfel. Avem așadar:

59. Am scăpa... <i>de acele</i> nădejdi deșarte	Am scăpa... <i>d-acele</i> nădejdi deșarte (M. i. I, 1).
62. iar <i>de acolo</i> pînă la 1712	iar <i>d-acolo</i> pînă la 1712 (M. i. I, 6).
91. <i>de-abea</i>	<i>d-abea</i> (M. i. I, 199).
93. <i>pe acolo</i>	<i>p-acolo</i> (M. i. I, 203).
200. mai <i>de aproape</i>	mai <i>d-aproape</i> (M. i. IV, 17).
	etc., etc.

În situație similară sînt:

139. <i>totdeauna</i>	<i>tot d-auna</i> (M. i. II, 237).
69. <i>întotdeauna</i>	<i>întot d-auna</i> (M. i. I, 115).
86. <i>cu o</i> suită prea puțin numeroasă	<i>c-o</i> suită prea puțin numeroasă (M. i. I, 190).
88. <i>cu o</i> oștire	<i>c-o</i> oștire (M. i. I, 193).
137. <i>vreo</i>	<i>vr-o</i> (M. i. I, 233).
61. cea <i>dintîi</i>	cea <i>d-întîi</i> (M. i. I, 4).
60. cei <i>dintîi</i>	cei <i>d-întîi</i> (M. i. I, 3).
	etc., etc.

În sfîrșit vom aminti că trebuiau lăsate unele neologisme în forma în care le-a întrebuițat Bălcescu și nu așa cum s-au impus ele astăzi. Cităm câteva din aceste neologisme:

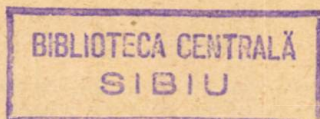

batalie, caos, capriție, caprițios, cartă, consecuinți, convicție, corespondință, a decifra, domen, elocuent, existență, esemplu, a essila, a esspatria, expediție, espresie, a espune, eveniminte (plural), importență, mantă, monarșic, nopturn, orizon, patriarși, popol, princip sau prințip, provedință, punit, Rosia, subțet, a suscrie etc., etc.

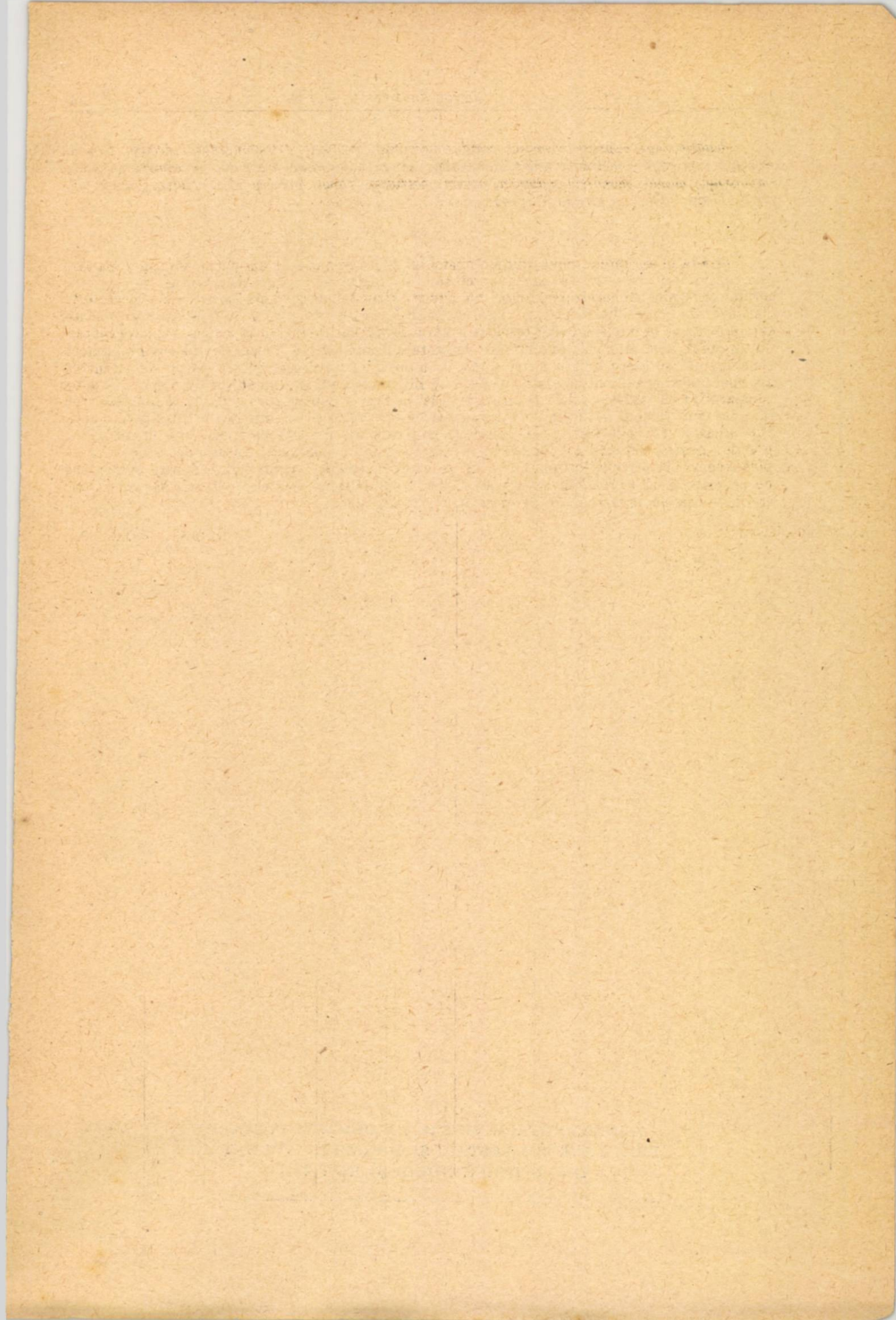

Privită în ansamblu, noua ediție a operei lui Bălcescu (atît cît am putut aprecia după textele consultate), nu satisface exigențele cititorului obișnuit și cu atît mai puțin pe ale cercetătorului științific. Modernizarea limbii nu aduce vreun fel de serviciu, nici măcar în privința clarității sau accesibilității pentru mase, căci atît cuvintele cît și formele înlocuite nu prezintă vreo dificultate în înțelegerea lor de către lectorul de astăzi. Adăugînd la aceasta inconsecvențele de tot soiul, apoi alterările involuntare datorate omisiunilor sau înlocuirilor de cuvinte, putem conchide că lucrătorii ediției nu și-au făcut datoria, că au desconsiderat cerințele elementare ale unei munci științifice. Această concluzie se impune cu atît mai mult, cu cît după cercetarea comparativă cu textele pe care le-am putut găsi în Iași, o elementară regulă de trei simplă vine să pună sub semnul întrebării calitatea restului de volum și implicit și a volumului al doilea. Din această concluzie însă, se desprinde o alta care are de astă dată un caracter mult mai practic: pentru viitoarele volume e nevoie de o atenție mult mai serioasă decît s-a acordat pînă acum. Cît privește volumul I, e de pe acum necesară o nouă ediție în care chiar dacă nu se renunță la « principiile » care au călăuzit reproducerea textelor, să se înlătore măcar erorile — așa de numeroase — datorate exclusiv neglijenței.

Liviu Leonte

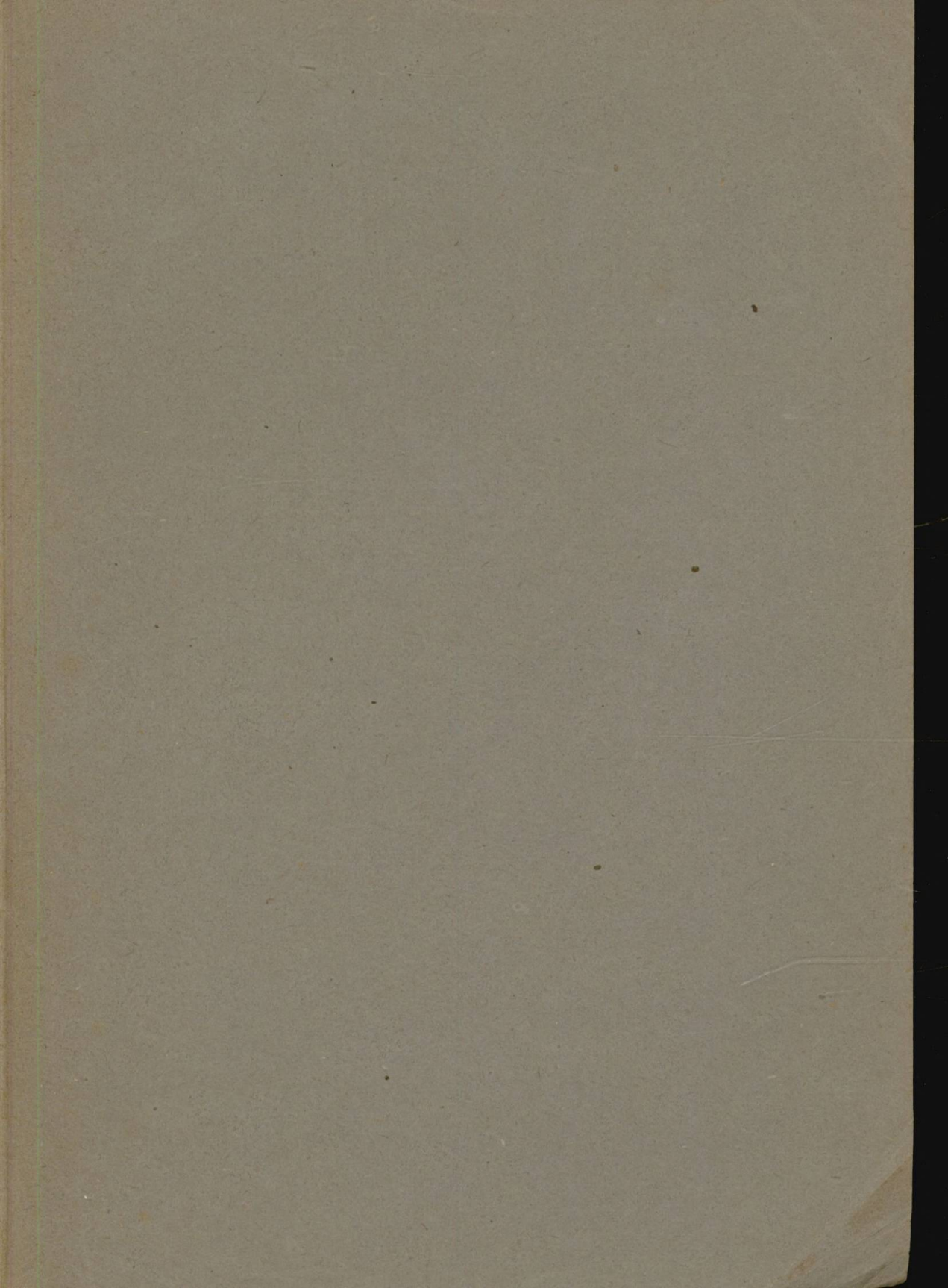

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE
PRIN FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI
867 DIN INTREPRINDERI ȘI INSTITUȚII

INTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREȘTI

16516
[REDACTED] BI U
ACADEMIA Republicii Populare Române
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

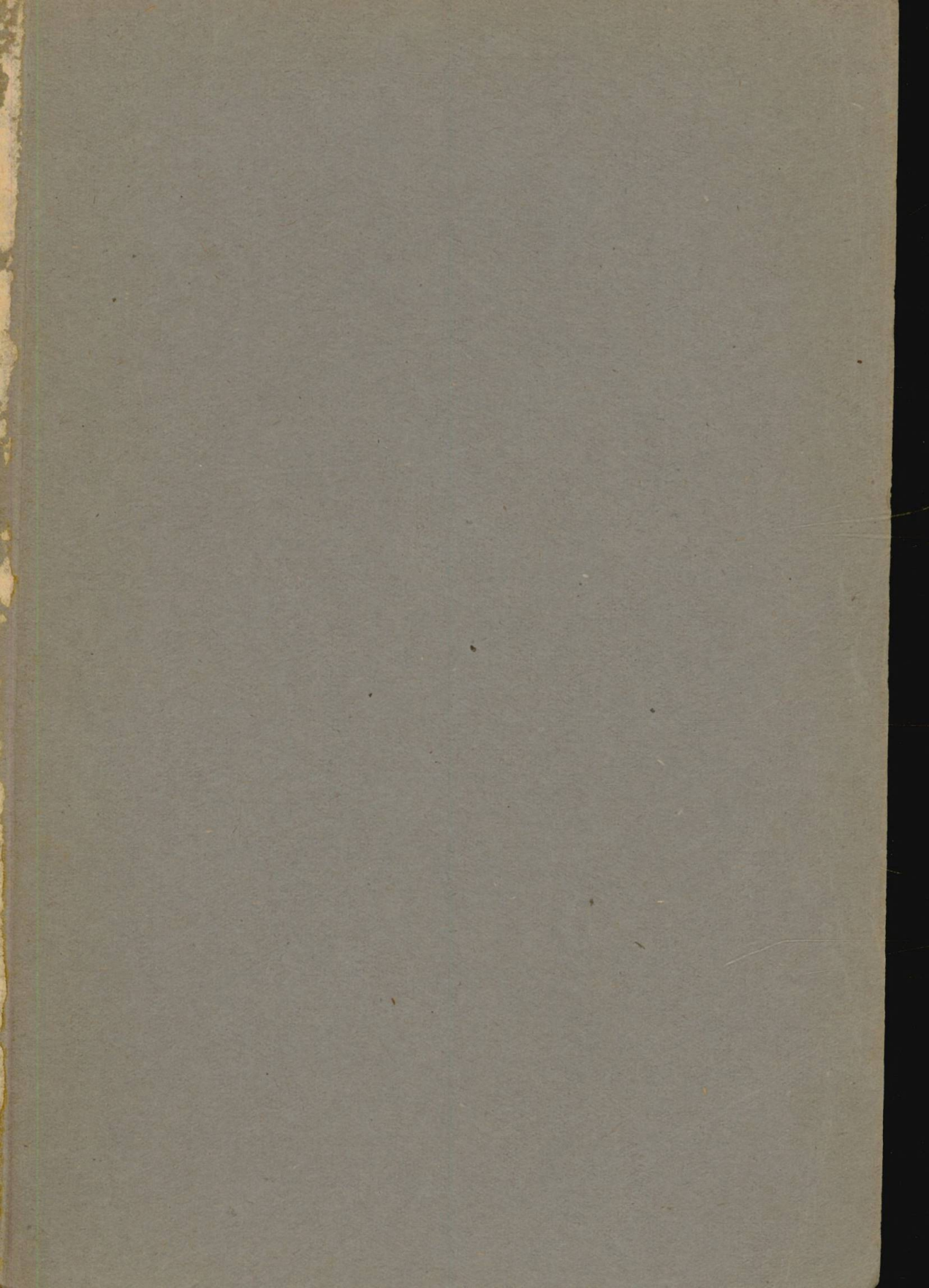
3-4

ANUL VI

IULIE—DECEMBRIE 1955 .

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE

76516
ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

— JUL 2014

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

BIBLIOTECĂ CENTRALĂ
SIBIU

3-4

ANUL VI

IULIE—DECEMBRIE 1955

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

16574
~~10101~~ / 955

COMITETUL DE REDACȚIE :

Academician E. PETROVICI, Redactor responsabil;
Academician AL. ROSETTI; Academician AL. GRAUR;
Profesor D. MACREA; Conferențiar J. BYCK; Confe-
rențiar B. CAZACU; M. GRIGORESCU; R. OCHEȘEANU.

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

Tomul VI, Nr. 3—4

iulie—decembrie 1955

S U M A R

FONETICĂ

	Pag.
* * * Noi cercetări experimentale asupra diftongului <i>ea</i>	183
Acad. AL. ROSETTI, Despre consoanele palatalizate și consoanele muiate ..	199
A. AVRAM, Asupra clasificării vocalelor românești	209
M. SALA, Cîteva probleme de fonetică sintactică în « Texte dialectale » culese de E. Petrovici	223

LEXICOLOGIE

EM. VASILIU, Evoluția lat. <i>ex-</i> în limba română	239
---	-----

GRAMATICĂ

P. BENEȘ (Brno), Încrucișarea latino-slavă în forma infinitivului românesc ..	255
FL. DIMITRESCU, Procedee de afirmație în limba română	265
S. STATI, Contribuții la studiul definiției și clasificării propozițiilor	289

LIMBĂ LITERARĂ

G. ISTRATE, Mihail Sadoveanu, maestru al limbii literare	313
--	-----

DIALECTOLOGIE

I. MĂRTON, Cîteva aspecte ale influenței limbii romîne în lexicul graiului ceangău din Moldova	331
---	-----

NOTE

V. DRIMBA, Asupra unui text aromîn din anul 1731	341
--	-----

ÉTUDES ET RECHERCHES LINGUISTIQUES

Tome VI. nos 3-4

juillet-décembre 1955

SOMMAIRE

PHONÉTIQUE

	Page
* * * Nouvelles recherches expérimentales sur la diphtongue roumaine <i>ea</i> ..	183
Acad. AL. ROSETTI, Sur les consonnes palatalisées et mouillées	199
A. AVRAM, De la classification des voyelles roumaines	209
M. SALA, Quelques problèmes de phonétique syntaxique posés par les « Textes dialectaux » recueillis par E. Petrovici	223

LEXICOLOGIE

EM. VASILIU, L'évolution du préfixe <i>ex-</i> en roumain	239
---	-----

GRAMMAIRE

P. BENEŞ (Brno), Le croisement latin-slave dans la forme de l'infinitif roumain	255
FL. DIMITRESCU, Procédés d'affirmation dans la langue roumaine	265
S. STATI, Contribution à l'étude de la définition et du classement des propositions	289

LANGUE LITTÉRAIRE

G. ISTRATE, Un grand maître de la langue roumaine littéraire: Mihail Sadoveanu	313
--	-----

DIALECTOLOGIE

I. MARTON, Quelques aspects de l'influence de la langue roumaine sur le lexique du parler <i>ciângău</i> de Moldavie	331
---	-----

NOTES

V. DRIMBA, Sur un texte aroumain datant de 1731	341
---	-----

ТРУДЫ И ИССЛЕДОВАНИЯ ПО ЯЗЫКОЗНАНИЮ

Том VI, № 3—4

июль — декабрь 1955

СОДЕРЖАНИЕ

ФОНЕТИКА

	Стр.
* * * Новые исследования о румынском дифтонге <i>ea</i>	183
акад. А. РОСЕТТИ, О палатализованных и смягченных согласных	199
А. АВРАМ, О классификации румынских гласных	209
М. САЛА, Несколько вопросов синтаксической фонетики в «текстах диалектов», собранных Э. Петровичем	223

ЛЕКСИКОЛОГИЯ

Э. ВАСИЛИУ, Развитие латинского <i>ex</i> - в румынском языке	239
---	-----

ГРАММАТИКА

П. БЕНЕШ (Брно), Латино-славянское скрещение в форме румынского инфинитива	255
Ф. ДИМИТРЕСКУ, Способы выражения утверждения в румынском языке	265
С. СТАТИ, К вопросу об определении и классификации предложений	289

ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК

Г. ИСТРАТЕ, Михаил Садовяну, великий мастер румынского литературного языка	313
--	-----

ДИАЛЕКТОЛОГИЯ

Ю. МАРТОН, Некоторые проявления влияния румынского языка в лексике говора чангэу в Молдавии	331
---	-----

ЗАМЕТКИ

В. ДРИМБА, Об одном аромынском тексте 1731 года	341
---	-----

NOI CERCETĂRI EXPERIMENTALE ASUPRA DIFTONGULUI ROMÎNESC *ea*

Lucrare întocmită sub conducerea acad. AL. ROSETTI de membrii
colectivului de fonetică al Institutului de lingvistică din București
(A. AVRAM, GALINA GHITU și V. ȘUTEU)

Cercetările experimentale asupra diftongului *ea*, întreprinse în cursul anului 1954, în Laboratorul de fonetică experimentală al Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R., ne-au permis să ajungem la o serie de concluzii privitoare la constituția diftongului *ea*, în comparație cu vocala simplă (de ex. *ea*: *a* în *beat-bat*).

În cercetările noastre din cursul anului 1954, sunetele vorbite, pronunțate în fața microfonului, au fost înscrise pe foaia unui chimograf. Delimitarea sunetelor a fost făcută vizual, conducându-ne după forma vibrațiilor și după criteriul asemănării vibrațiilor aceluiași sunet vorbit. Dezavantajul unei astfel de înscrieri este că ea nu poate fi controlată cu ajutorul urechii.

Față de aceste constatări, în scopul de a verifica rezultatele obținute în 1954, consemnate în lucrarea noastră anterioară¹, am recurs la înscrierea sonoră, pe peliculă cinematografică, a sunetelor vorbite. Intenția noastră a fost de a proceda la analiza sunetelor și la sinteza lor, prin substituirea unui sunet altui sunet, în cuvîntul fonetic. Înscrierile au fost făcute în Studioul cinematografic « București », din ianuarie și pînă în aprilie 1955 (vezi mai jos). După înregistrarea cuvintelor sau frazelor pregătite dinainte, ele au fost audiate și examinate în mod amănunțit de cei patru cercetători ai colectivului de fonetică, în atelierile de montaj ale Studioului. Delimitarea sunetelor a fost controlată cu ajutorul urechii prin audierea peliculei cinematografice.

Pelicula cinematografică prezintă avantajul că fiecare sunet, după ce a fost delimitat cu precizie, poate fi detașat de la locul său și introdus în locul altui sunet, și viceversa (vezi mai jos). Am uzat de acest procedeu, trecînd, deci, de la analiză la sinteză și introducînd, de exemplu, pe *e* din *teacă* în locul lui *e* din *pe*, iar pe *e* din *pe* în locul lui *e* din *teacă*, după cum se va vedea mai jos.

Măsurătorile pe care le-am efectuat au dat rezultate care concordă sau sînt, în general, foarte apropiate de cifrele obținute la măsurarea sunetelor vorbite înscrise

¹ Cercetări experimentale asupra diftongilor romînești, I. *ea*, în « Studii și cercetări lingvistice », anul VI, 1955, p. 7 și urm.

cu ajutorul chimografului (cuvinte izolate; pentru cuvintele în frază, vezi mai jos)¹. Iată un tablou comparativ al acestor măsurători (cifrele exprimă durata medie a sunetelor respective, în sutimi de secundă)².

Experiențele noastre au fost făcute cu un număr limitat de subiecte: 4, față de 44 de subiecte, în 1954. Într-adevăr, de astă dată scopul nostru a fost de a controla, cu noi mijloace de investigație, rezultatele experiențelor precedente și de a proceda la analiza și sinteza sunetelor, după cum am arătat mai sus.

Interesul experiențelor noastre constă în posibilitatea ce ne-a fost dată, prin înscrierea pe peliculă cinematografică, de a transplanta un sunet dintr-un cuvânt în altul și de a demonstra, în felul acesta, identitatea lui *e* din diftongul *ea*, în *teacă*, de exemplu, cu *e* din *pe*. Această identitate a fost verificată vizual, prin constatarea asemănării vibrațiilor sonore ale lui *e* din aceste două cuvinte și confirmată prin audiție, întrucât *e* din cuvântul *pe*, reconstituit prin sinteză (prin înlocuirea lui *e* cu *e* din *teacă*) se aude la fel ca înainte de înlocuire. În felul acesta, sintezele fonetice la care am procedat confirmă pe deplin concluziile noastre precedente asupra naturii diftongului *ea*.

Experiențele noastre au decurs după cum urmează:

1. Cuvintele și frazele studiate. Au fost înscrise pe film cuvintele și frazele următoare, pronunțate cu glas normal de 4 persoane: trei cercetători științifici ai institutului și o persoană din administrația institutului³. Subiectele au pronunțat următoarele cuvinte și fraze: *tacă*, *teacă*, *toacă*, *bat*, *beat*, *bată*, *beată*, *pată*, *poată*, *sta*, *stea*, *harta*, *cartea*, *săpa*, *rupea*, *tată*, *toată*, *casă*, *coasă*, *babă*, *boabă*, *bate*, *popă*, *patru*, *piatră*. *Pe deal era o fată beată*. *Pe la toacă, pe deal, apunea soarele*. *Cartea o ținea în mână omul beat*. *Iapa bea apă*.

Subiectele III și IV au pronunțat în plus frazele:

Niște biete femei erau bete. *Patru oameni duc o piatră grea*.

2. Rezultatul cercetărilor. După înscrierea cuvintelor, pelicula cinematografică a fost audiată, în studioul de montare a filmelor, de 4 persoane din

¹ Op. cit., p. 17 ș urm.; vezi mai jos, tabloul nr. 1.

² Cifrele din tablourile noastre sînt comparabile numai cu condiția de a ține seamă de faptul că, în cazul înscrierii sunetelor cu ajutorul chimografului, din 1954, numărul înregistrărilor, după care s-au calculat mediile din tabloul nr. 1, a fost mai mare, și anume: *tacă*, 17 înregistrări; *teacă*: 15; *bat*: 14; *beat*: 13; *sta*: 14; *stea*: 12; *harta*: 10; *cartea*: 5; *săpa*: 6; *rupea*: 3 (vezi și tabloul nr. 1 din anexa la lucrarea noastră citată mai sus).

În comparația cifrelor din tabloul nr. 2 se va ține seamă de faptul că unitatea de măsură, pentru pelicula cinematografică, sînt perforațiile peliculei: 96 de perforații corespund cu 100 de sutimi de secundă; cifrele care exprimă sutimile de secundă, în tabloul nostru, sînt deci aproximative, însă cu o toleranță infimitezimală. Tabloul nr. 1 cuprinde, de la 1 pînă la 15, cuvinte rostite izolat, iar în continuare, cuvinte în frază.

În privința delimitării vocalei care urmează după consoană sau a vocalei prim element de diftong, după consoană (în cuvintele enumerate mai sus: *beat*, *bate*, *deal*, *niște* etc.), sînt rare cazurile cînd vibrațiile vocalei încep imediat după emisiunea consoanei; în majoritatea cazurilor, și la toate persoanele cercetate, vibrațiile caracteristice pentru vocală încep în timpul emisiunii consoanei; ele apar, așadar, în porțiunea din pista sonoră care aparține consoanei, dar sînt încă inaudibile (această porțiune de sunet durează un fragment dintr-o sutime de secundă).

Problema sunetelor de tranziție (engl. *glide*), rezolvată de unii foneticieni în sensul că ele nu există, și că tranziția de la consoană la vocală sau de la vocală la consoană aparține unuia din aceste tipuri sonore (vezi indicațiile bibliografice în Al. Rosetti, Curs de fonetică generală, București, 1930, p. 38—39) se lămurește, deci, prin înscrierea sunetelor vorbite pe pelicula sonoră: vibrațiile vizibile, dar inaudibile, aparțin vocalei care urmează după consoană.

³ Vezi datele asupra lor în op. cit., p. 12.

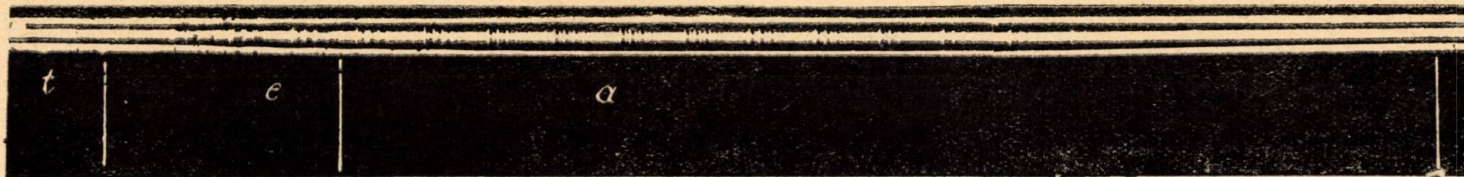

Fig. 1. *ea* în *teacă* (izolat), A.A.

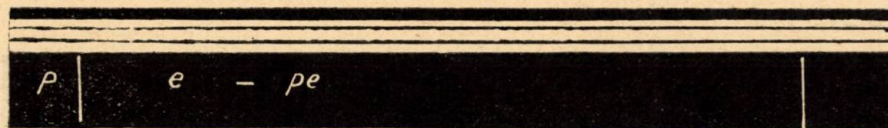

Fig. 2. *e* în *pe* (în fraza *pe deal era...*), A.A.

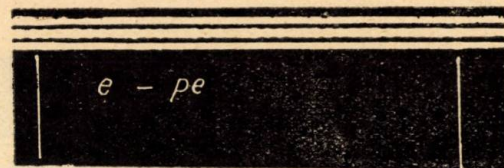

Fig. 3. *e* în *pe* (în fraza *...pe deal...*), A.A.

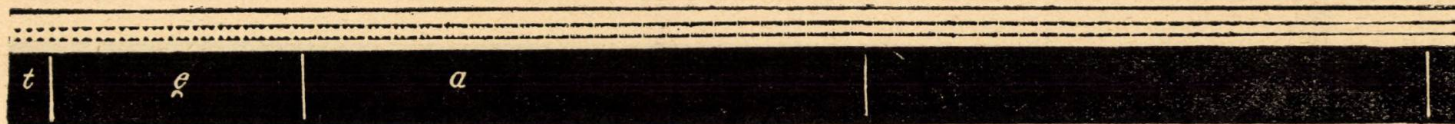
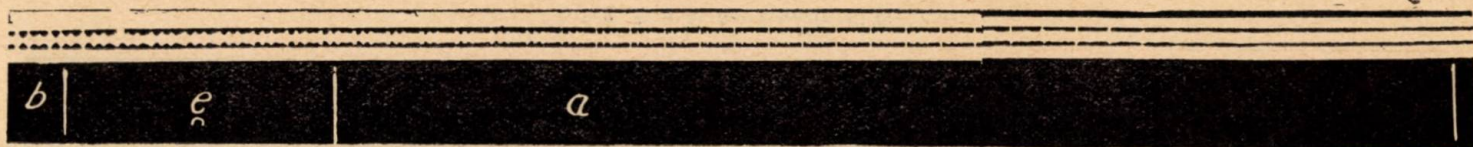
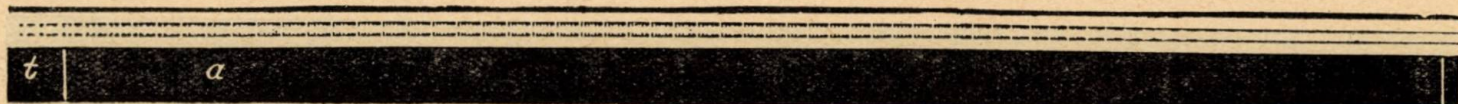
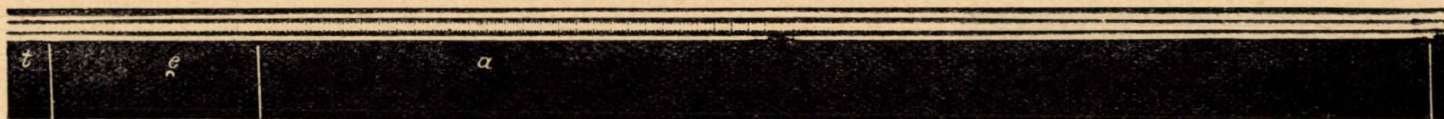
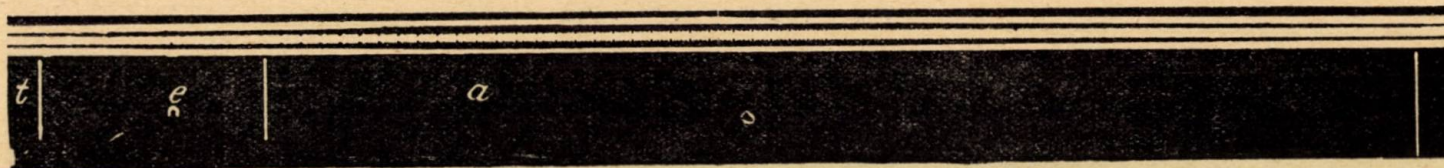

Fig. 4. *ea* în *teacă* (izolat), G.G.

Fig. 5. *a* în *bat* (izolat), G.G.

Fig. 6. *a* in *beat* (izolat), G.G.Fig. 7. *a* in *sta* (izolat), G.G.Fig. 8. *ea* in *stea* (izolat), G.G.Fig. 9. *ea* in *cartea* (izolat), G.G.

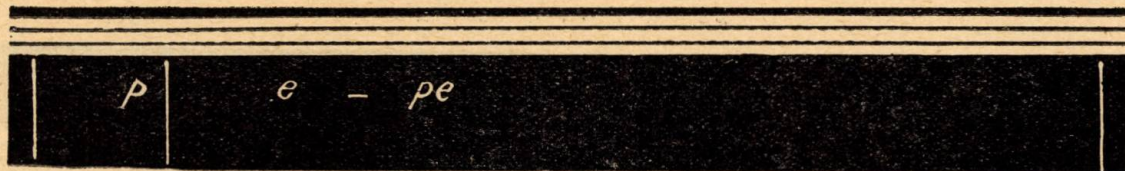

Fig. 10. *e* în *pe* (în fraza ... *pe deal...*), G.G.

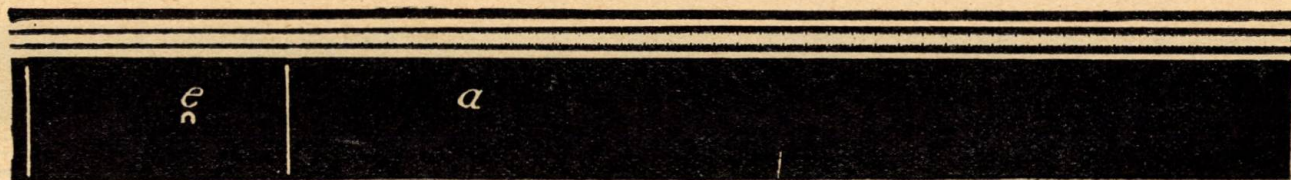

Fig. 11. *ea* în *ținea* (în frază), G.G.

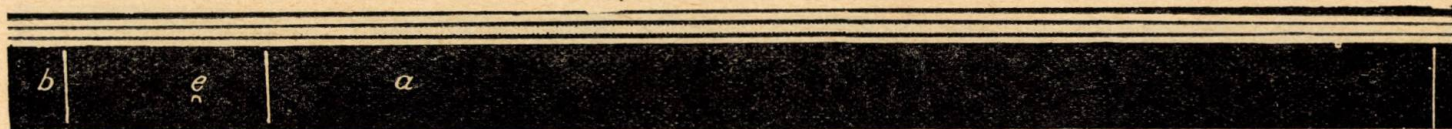

Fig. 12. *ea* în *bea* (în frază), G.G.

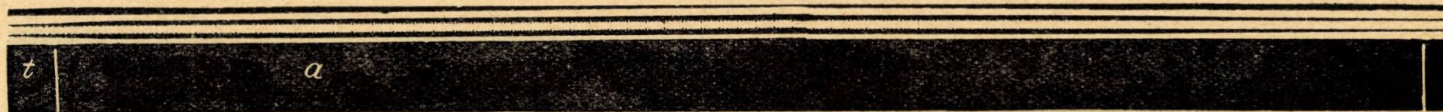
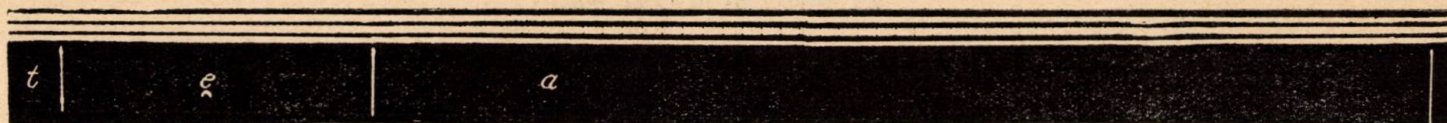
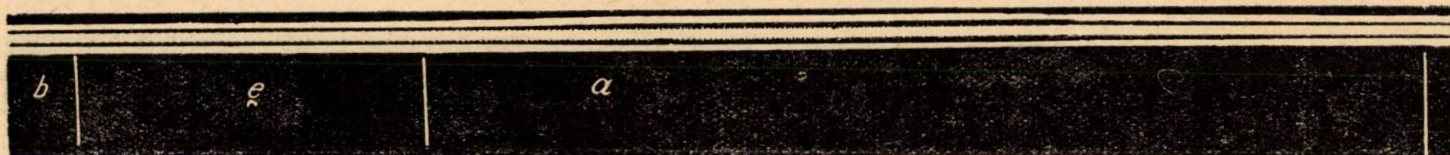
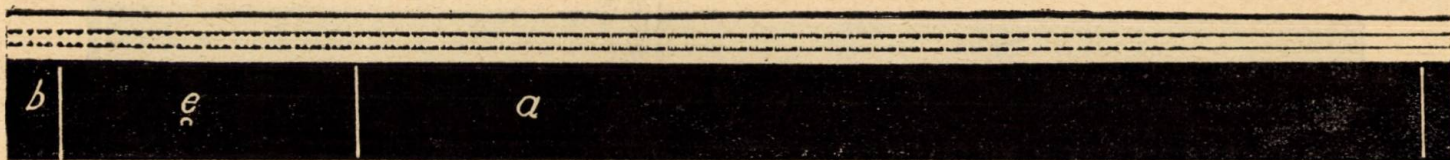
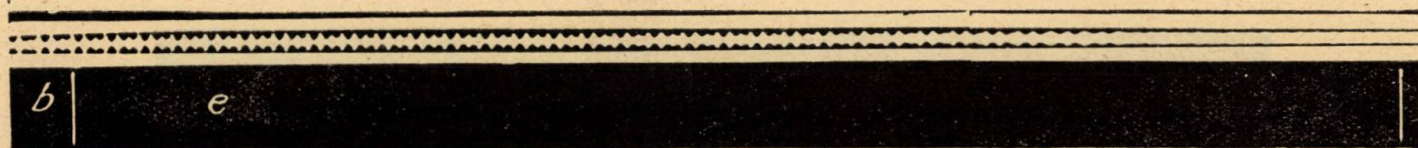

Fig. 13. *a* în *sta* (izolat), I.Z.

Fig. 14. *ea* în *stea* (izolat), I.Z.Fig. 15. *ea* în *beat* (izolat), I.Z.Fig. 16. *ea* în *beată* (izolat), I.Z.Fig. 17. *e* în *bețe* (izolat), I.Z.

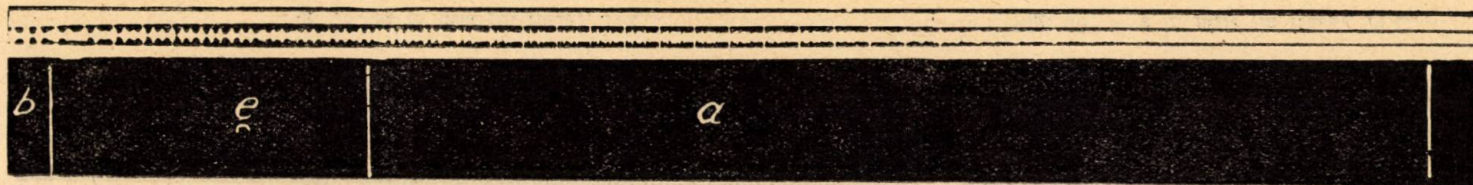

Fig. 18. *ea* în *beată* (în frază), I.Z.

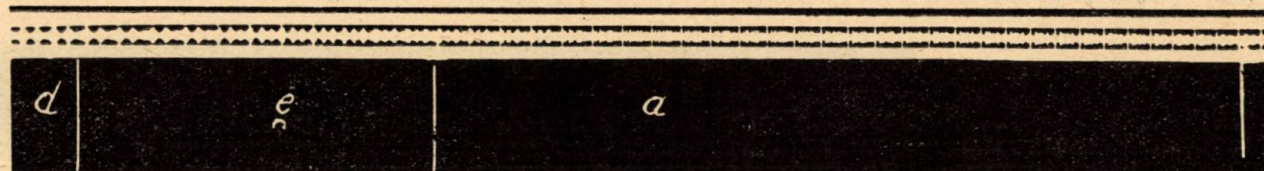

Fig. 19. *ea* în *deal* (în frază), I.Z.

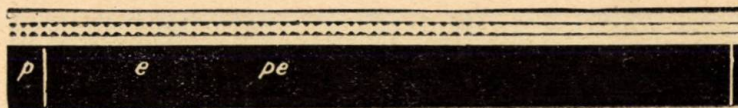

Fig. 20. *e* în *pe* (în frază), I.Z.

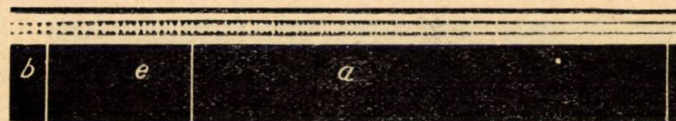

Fig. 21. *ea* în *beat* (în frază), I.Z.

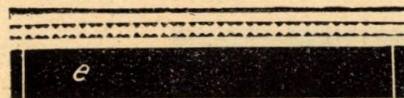

Fig. 22. *e* neaccentuat în *femei* (în frază), I.Z.

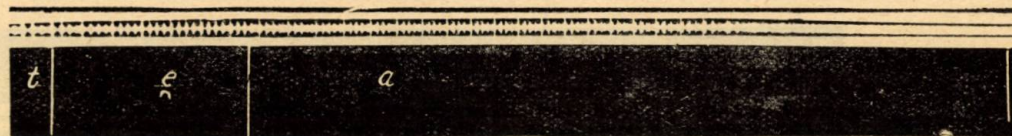
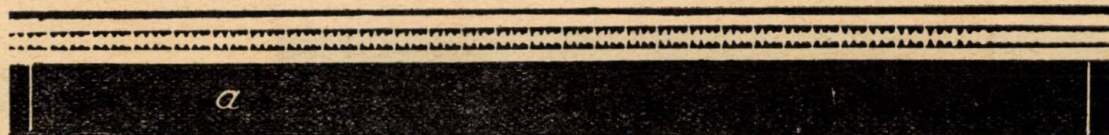
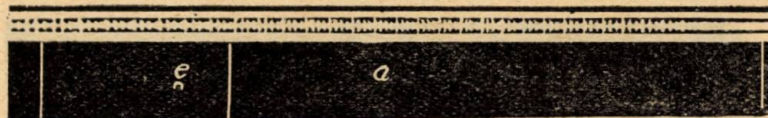
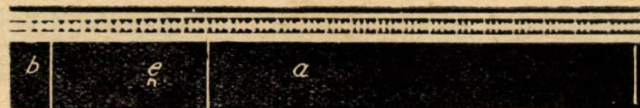
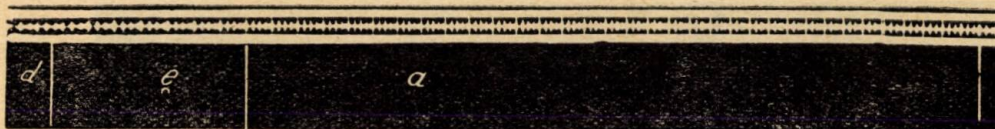
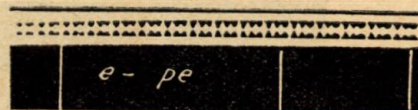
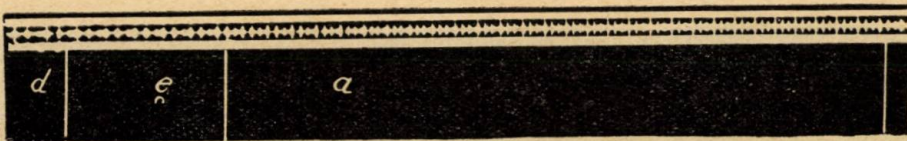
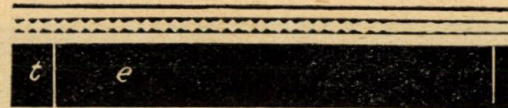

Fig. 23. *ea* în *teacă* (izolat), N.C.

Fig. 24. *a* în *bat* (izolat), N.C.Fig. 25. *ea* în *beat* (izolat), N.C.Fig. 26. *ea* în *beat* (în frază), N.C.Fig. 27. *ea* în *deal* (în frază), N.C.Fig. 29. *e* în *pe* (în frază), N.C.Fig. 28. *ea* în *deal* (în frază), N.C.Fig. 30. — *e* în *niște* (în frază), N.C.

colectivul de fonetică al Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R. După ce vocala sau elementele componente ale diftongului au fost delimitate cu precizie (criteriul vizual și auditiv), s-a procedat la izolarea sunetului studiat. Astfel, cu un creion negru, mai întâi, se acoperă în mod succesiv porțiuni din pista sonoră (partea din peliculă pe care se înregistrează sunetele) corespunzând sunetelor care precedează și urmează după sunetul studiat, și în felul acesta se delimitează *e* din *beat*, de exemplu¹. O dată delimitată cu precizie, porțiunea de film conținând pe *e* din *ea* se taie și se lipește în locul unei porțiuni a lui *e* (accentuat) din pl. *bete*, iar această porțiune din *e* accentuat din *bete* se lipește în locul rămas liber în *beat*, prin eliminarea lui *e*.

Dăm aci, în rezumat, observațiile celor patru membri ai colectivului de fonetică care au procedat la analiza vocalelor și elementelor componente ale diftongilor din cuvintele indicate.

Din măsurătorile pe care le-am efectuat, reiese că există o diferență între durata elementelor cuvîntului izolat și a elementelor cuvîntului în frază: durata diftongului și a vocalei, în cuvîntul pronunțat izolat, e mult mai lungă decît la cuvîntul în frază. Comparația cifrelor care exprimă durata medie a lui *ea* și *a* din tabloul nr. 2, reproduș aici, ne lămurește în acest sens. Diftongul *ea*, în cuvîntul pronunțat izolat, durează între 19,19 sutimi de secundă și 31,96 sutimi de secundă (înscrierea la chimograf), sau între 20,25 sutimi de secundă și 26,50 sutimi de secundă (înscrierea pe peliculă cinematografică), pe cînd *ea*, în cuvîntul din frază, durează între 12 și 18 sutimi de secundă.

Am verificat delimitarea sunetelor făcută la audiție, prin examinarea vibrațiilor sonore, cu lupa, apoi cu ochiul liber, pe fotografia mărită și pe ecran, prin proiectarea filmului, și am constatat că, în regulă generală, sunetele pot fi recunoscute, profilul lor prezentînd în mod permanent aceleași elemente, observație care concordă cu observațiile noastre anterioare privitoare la individualitatea sunetelor înscrise la chimograf². Astfel, *e* accentuat prezintă un lung șir de vibrații grupate în mici unități, care se succed pe pelicula cinematografică, pe cînd pentru *e* din *ea*, aceste unități se reduc, după cum am arătat mai sus, la un șir mult mai scurt. De aceea, cînd am procedat la substituirea lui *e*, din *beat*, pronunțat izolat (4—6 sutimi de secundă), lui *e* accentuat din *bete*, pronunțat izolat (18—20 sutimi de secundă), am decupat și am pus în locul lui *e* din *beat* o porțiune din *e* accentuat egală, ca durată, cu *e* din diftongul *ea*, în *beat*, și am obținut un *beat*, cu un diftong construit prin sinteză, care s-a auzit absolut normal; la fel *e* din *bete*, în care elementele din *e* (trecute lui *ea*), au fost înlocuite cu *e* din *beat*, *bete*, cu *e* preschimbate, s-a auzit întocmai ca și înainte de substituire.

Iată acum, înșirarea observațiilor noastre:

1. Subiect: I.Ț. Data: 12. IV. 1955. *beat* (izolat; fig. 15) — *bete* (izolat; fig. 17). *e* din *beat*: 5 sutimi de sec. *e* accentuat din *bete*: 20 sutimi de sec. *e* din *beat* se substituie unei părți a lui *e* din *bete*, corespunzătoare duratei lui *e* din *beat*, și viceversa. Se aude: *beat*, normal, *bete*, normal.

2. Subiect: I.Ț. Data: 17. III. 1955. *femei* (din fraza: *niște biete femei erau bete*; fig. 22) — *beată* (izolat; fig. 16). Primul *e* din *femei*: 7 sutimi de sec. *e* din *beată*: 4 sutimi de sec. Se procedează la substituire: *e* din *beată* în locul primului

¹ Creionul cu mină neagră are rolul de a acoperi vibrațiile sunetului vorbit, imprimare pe pista sonoră a filmului, astfel încît lumina emisă de celula foto-electrică nu mai poate străbate filmul, partea acoperită cu creion fiind deci mută.

² Op. cit., p. 9—10.

Tabloul
Înregistrări pe peliculă

Nr. crt.	Cuvîntul	D U R											
		Diftongul				Semivocala				Vocala accentuată			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
1	TACĂ	—	—	—	—	—	—	—	—	19	30	27	21
2	TEACĂ	20	30	26	19	4	5	4	4	16	25	22	15
3	BAT	—	—	—	—	—	—	—	—	18	24	21	16
4	BEAT	18	24	23	16	4	6	5	4	14	18	18	12
5	BATĂ	—	—	—	—	—	—	—	—	17	20	20	20
6	BEATĂ	27	25	21	21	5	6	4	4	22	19	17	17
7	STA	—	—	—	—	—	—	—	—	22	28	28	22
8	STEA	25	28	27	26	3	6	5	3	22	22	22	23
9	HARTA	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10	CARTEA	20	24	20	24	8	4	3	3	—	—	—	—
11	SĂPA	—	—	—	—	—	—	—	—	19	25	23	25
12	RUPEA	27	27	25	27	7	5	4	5	20	22	21	22
13	BETE	—	—	—	—	—	—	—	—	19	22	20	18
14	PATRU	—	—	—	—	—	—	—	—	22	27	23	24
15	PIATRĂ	22	23	29	19	7	5	5	3	15	18	24	16
16	PE (deal era...)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	DEAL	16	16	22	20	4	3	6	4	12	13	16	16
18	FATĂ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	19
19	BEATĂ	14	16	21	21	4	4	5	6	10	12	16	15
20	PE (la toacă...)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21	PE (deal apunea)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	DEAL	11	17	18	16	3	3	6	3	8	14	12	13
23	APUNEA	14	21	18	18	4	5	5	3	10	16	13	15
24	SOARELE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25	CARTEA	10	30	15	11	4	4	4	3	—	—	—	—
26	ȚINEA	14	19	17	22	4	4	4	4	10	15	13	18
27	BEAT	9	12	14	13	3	4	3	4	6	8	11	9
28	IAPA	22	30	33	29	7	8	10	9	15	22	23	20
29	BEA	16	28	22	21	4	4	3	6	12	24	19	15
30	APĂ	—	—	—	—	—	—	—	—	11	22	23	18
31	NIȘTE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
32	BIETE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
33	FEMEI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
34	BETE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	11
35	PATRU	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	16
36	PIATRĂ	—	—	16	16	—	—	3	4	—	—	13	12
37	GREA	—	—	14	16	—	—	3	4	—	—	11	12
38	RE (în soarele)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Notă: I = A.A.; II = G. G.; III = I. Z.; IV = N. C.

e din *femei*, și viceversa. Se aude *femei*, normal, iar *beată*, cu e puțin mai lung ca înainte de substituire.

3. Subiect: A.A. Data: 25. III. 1955. *teacă* (izolat; fig. 1) — *pe* (din fraza: *pe deal era o fată beată*; fig. 2). *e* din *teacă*: 4 sutimi de sec. *e* din *pe*: 12 sutimi de sec. Se substituie *e* din *teacă* lui *e* din *pe* și viceversa. Se aude *pe*, cu e puțin mai scurt ca înainte de substituire și *te-acă*, cu *e* și *a* în hiat. Dacă s-ar fi introdus în *teacă* un *e* cu o durată de circa 4 sutimi de secundă, s-ar fi obținut un diftong normal.

4. Subiect: N.C. Data: 22. III. 1955. *teacă* (izolat; fig. 23) — *niște* (din fraza: *niște biete femeii erau bete*; fig. 30). *e* din *teacă*: 4 sutimi de sec. *e* din *niște*: 9

nr. 1
cinematografică (1955)

A T A					D U R A T A M E D I E			
Vocala neaccent.					Diftongul	Semivocala	Vocala accentuată	Vocala neaccentuată
I	II	III	IV					
—	—	—	—		—	—	24,25	—
—	—	—	—		23,75	4,25	19,50	—
—	—	—	—		—	—	19,75	—
—	—	—	—		20,25	4,75	15,50	—
—	—	—	—		—	—	19,25	—
—	—	—	—		23,50	4,75	18,75	—
—	—	—	—		—	—	25	—
—	—	—	—		26,50	4,25	22,25	—
21	23	20	—		—	—	—	21,33
12	20	17	21		22	4,50	—	17,50
—	—	—	—		—	—	23	—
—	—	—	—		26,50	5,25	21,25	—
13	20	18	—		—	—	19,75	17
—	—	—	—		—	—	24	—
—	—	—	—		23,25	5	18,25	—
12	14	11	11		—	—	—	12
—	—	—	—		18,50	4,25	14,25	—
—	—	—	—		—	—	18	—
—	—	—	—		18	4,75	13,25	—
4	5	6	8		—	—	—	5,75
7	9	15	11		—	—	—	10,50
—	—	—	—		15,50	3,75	11,75	—
—	—	—	—		17,75	4,25	13,50	—
5	6	8	5		—	—	—	6
6	26	11	8		16,50	3,75	—	12,75
—	—	—	—		18	4	14	—
—	—	—	—		12	3,50	8,50	—
—	—	—	—		28,50	8,50	20	—
—	—	—	—		21,75	4,25	17,50	—
—	—	—	—		—	—	18,50	—
—	—	16	9		—	—	—	12,50
—	—	8	8		—	—	—	8
—	—	7	7		—	—	—	7
—	—	8	10		—	—	10,50	9
—	—	—	—		—	—	15,50	—
—	—	—	—		16	3,50	12,50	—
—	—	—	—		15	3,50	11,50	—
—	—	11	8		—	—	—	9,50

sutimi de sec. Se substituie *e* din *teacă* lui *e* din *niște*, și viceversa. Se aude: *teacă*, *niște*, normal.

5. Subiect: I.Z. Data: 15. III. 1955. *teacă* (izolat) — *niște* (din fraza: *niște biete femei erau bete*). *e* din *teacă*: 4 sutimi de sec. *e* din *niște*: 16 sutimi de sec. Se substituie *e* din *teacă* lui *e* din *niște*, și viceversa. Se aude *niște*, cu *e* puțin mai scurt, și *te-acă*, cu *e* și *a* în hiat.

6. Subiect: A.A. Data: 26. I. 1955. *deal* (din fraza *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*) — *pe* (primul *pe* din aceeași frază). *e* din *deal*: 3 sutimi de sec. *e* din *pe*: 4 sutimi de sec. Se substituie *e* din *deal* lui *e* din *pe*. Se aude *pe*, cu *e* puțin mai scurt ca înainte de substituie.

Tabloul
Durată medie

Nr. crt.	Cuvîntul	ÎNREGISTRĂRI LA CHIMOGRAF (1954)				ÎNREGISTRĂRI	
		Cuvinte izolate				Cuvinte	
		Vocala	Diftongul	Elementele diftongului		Vocala	Diftongul
		<i>a</i>	<i>ea</i>	<i>e</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>ea</i>
1	TACĂ	16,76	—	—	—	24,25	—
2	TEACĂ	—	19,19	5,46	13,73	—	23,75
3	BAT	17,71	—	—	—	19,75	—
4	BEAT	—	21,45	6,07	15,38	—	20,25
5	BATĂ	—	—	—	—	19,25	—
6	BEATĂ	—	—	—	—	—	23,50
7	STA	26,62	—	—	—	25	—
8	STEA	—	30,74	6,91	23,83	—	26,50
9	HARTA	22,30	—	—	—	21,33	—
10	CARTEA	—	25	5	20	—	22
11	SĂPA	24,66	—	—	—	23	—
12	RUPEA	—	31,96	9,66	23,30	—	26,50

7. Subiect: I.Z. Data: 15. III. 1955. *deal* (din fraza *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*; fig. 19) — *pe* (primul *pe* din aceeași frază). *e* din *deal*: 6 sutimi de sec. *e* din *pe*: 6 sutimi de sec. Se substituie *e* din *deal* lui *e* din *pe*, și viceversa. Se aude *pe*, cu *e* aproape ca înainte de substituie și *d^edeal* (consoana nu se distinge bine, dar diftongul se aude aproape normal).

8. Subiect: N.C. Data: 22. III. 1955. *deal* (din fraza: *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*; fig. 28) — *pe* (primul *pe* din aceeași frază; fig. 29). *e* din *deal*: 3 sutimi de sec. *e* din *pe*: 8 sutimi de sec. Se substituie *e* din *deal* lui *e* din *pe*, și viceversa. Se aude *pe*, cu *e* puțin mai scurt ca înainte de substituie și *deal*, normal.

9. Subiect: G.G. Data: 7. IV. 1955. *deal* (din fraza: *pe deal era o fată beată*) — *pe* (al doilea *pe* din fraza: *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*). *e* din *deal*: 3 sutimi de sec. *e* din *pe*: 9 sutimi de sec. Se substituie *e* din *deal* lui *e* din *pe*, și viceversa. Se aude *pe*, normal, și *d^edeal*.

10. Subiect: G.G. Data: 7. IV. 1955. *ținea* (din fraza: *cartea o ținea în mână omul beat*; fig. 11) — *pe* (primul *pe* din fraza: *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*). *e* din *ținea*: 4 sutimi de sec. *e* din *pe*: 5 sutimi de sec. Se substituie *e* din *ținea* lui *e* din *pe* și viceversa. Se aude *pe*, cu *e* normal, și *ținea*, normal.

11. Subiect: G.G. Data: 7. IV. 1955. *apunea* (din fraza: *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*) — *soarele* (din aceeași frază). *e* din *apunea*: 5 sutimi de sec. Primul *e* din *soarele*: 6 sutimi de sec. Se substituie *e* din *apunea* primului *e* din *soarele* și viceversa. Se aude *soarele*, normal, și *apun^hea*.

12. Subiect: I.Z. Data: 17. III. 1955. *grea* (din fraza: *patru oameni duc o piatră grea*) — *soarele* (din fraza: *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*). Se substituie *re* din *grea* lui *re* din *soarele*, și viceversa. Se aude *grea*, cu *a* anterior, și *s^uărele* (cu două accente: pe I-a și pe a II-a silabă).

13. Subiect: I.Z. Data: 12. IV. 1955. *sta* (vb., izolat; fig. 13), — *stea* (izolat; fig. 14). *e* din *stea*: 5 sutimi de sec. Se introduce *e* din *stea* în *sta*. Se aude *stea*, cu diftong, normal. *Sta*, după scoaterea lui *e* se aude normal; *a* are o ușoară nuanță anterioară.

nr. 2

a lui *ea* și *a*

PE PELICULĂ CINEMATOGRAFICĂ (1955)

izolate		Cuvinte în frază			
Elementele	diftongului	Vocala	Diftongul	Elementele	diftongului
<i>e</i>	<i>a</i>	<i>a</i>	<i>ea</i>	<i>e</i>	<i>a</i>
—	—	—	—	—	—
4,25	19,50	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
4,75	15,50	—	12	3,50	8,50
—	—	—	—	—	—
4,75	18,75	—	18	4,75	13,25
—	—	—	—	—	—
4,25	22,25	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
4,50	17,50	—	16,50	3,75	12,75
—	—	—	—	—	—
5,25	21,25	—	—	—	—

Din analizele și sintezele pe care le-am făcut, cu materialul de cuvinte indicat, reiese că o condiție pentru obținerea prin sinteză a diftongului *ea*, care să fie simțit de ureche ca normal constituit, este ca *e*, substituit lui *e* din *ea*, să aibă o durată egală cu a lui *e* original. Dacă introducem un *e* cu o durată mai lungă, se aud două vocale în hiat: *e-a*. Această observație confirmă teoria abatelui Rousselot, care a arătat că două vocale care urmează una după alta pot alcătui numai două feluri de norme silabice, cu excluderea unei a treia: sau vocalele intră în alcătuirea unui diftong, sau ele rămân separate (în hiat)¹.

Concluziile noastre sînt următoarele:

1. *e* din diftongul *ea* poate fi delimitat cu precizie. Este o vocală de sine stătătoare, de durată scurtă, care poate fi separată de *a*, în diftongul *ea*, și transportată în alt cuvînt fonetic, unde e auzită ca un *e* normal.

2. *e* din diftongul *ea* este mai scurt decît *e* neaccentuat (în *pe*, *niște* etc., vezi tabloul nr. 1 aci alăturat). Uneori, de exemplu în cazul cuvintelor *ținea* și *pe* (amîndouă, în frază; experiența nr. 10) sau *deal* și *pe* (amîndouă, în frază; experiența nr. 6), diferența de durată e foarte mică (o sutime de secundă); în cuvintele *deal* și *pe* (amîndouă, din fraza: *pe la toacă, pe deal, apunea soarele*; experiența nr. 7), *e* are aceeași durată (6 sutimi de secundă).

3. *e* în *ea* joacă exact același rol ca *i* din *ia*, după cum am arătat în primul nostru studiu asupra diftongilor romînești². Vibrațiile lui *e*, semivocală, în diftongul *ea*, seamănă cu ale lui *e* vocală (vezi fig.). Rousselot a arătat că vibrațiile semivocalei diferă într-o măsură oarecare de vibrațiile unei vocale de timbru

¹ L'abbé Rousselot, în « Revue de phonétique », III, Paris, 1913, p. 75: « Pentru noi [diftongul] *ia*, de exemplu, este sau *i-a*, în două silabe, sau *ya* într-una singură; nu există [o soluție] medie ».

² Vezi memoriul nostru precitat, p. 10.

identic¹. La audiție, nu există nici o diferență între *e* semivocală și *e* vocală. Semivocala este o realitate fonetică și un concept funcțional, întrucât în diftong joacă rolul de consoană².

Vocalele reunite în diftong, cu al doilea element *a* (deci *ea* sau *ia*), alcătuiesc două variante ale aceleiași norme silabice, cu o durată aproape egală³, dar *e* în *ea* e mai scurt decât *i* în *ia*⁴.

4. Dacă durata lui *e* se prelungește, se obține o normă silabică în care *e* e separat de *a* prin tăietura silabică: vocalele sînt în hiat.

5. La vocalele neaccentuate, lungimea este un criteriu relativ pentru justa lor recunoaștere prin audiție. Astfel, durata lui *e* din *pe*, de 12 sutimi de secundă, redusă la 4 sutimi de secundă nu alterează recunoașterea exactă, la audiție, a timbrului *e*, și la fel în *niște* sau în *soarele* (vezi mai sus). De altfel, durata lui *e* din *pe* variază între 4 și 15 sutimi de secundă, a lui *e* din *niște* între 9 și 16 sutimi de secundă, a primului *e* din *soarele* între 5 și 8 sutimi de secundă, fără ca aceasta să antreneze o modificare în justa audiție a lui *e*. În norma silabică diftong, prelungirea duratei are însă o importanță hotărîtoare, pentru că în această celulă fonetică cele două elemente vocalice se condiționează reciproc. Lungirea primului element, peste limita permisă, are deci drept urmare anularea normei silabice existente și formarea unei norme noi, în care vocalele sînt separate prin tăietura silabică (vocale în hiat).

6. Cercetările noastre noi completează și confirmă cercetările noastre anterioare asupra naturii diftongilor românești.

НОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ О РУМЫНСКОМ ДИФТОНГЕ *ea*

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

«Новые исследования» имеют своей исходной точкой изыскания о дифтонге *ea*, произведенные в течение 1954 года и опубликованные в VI томе журнала „Studii și cercetări lingvistice“ (стр. 7). Предыдущие исследования основывались на электрической записи звуков при помощи кимографа; разграничения звуков были чисто зрительными, без проверки их на слух. В целях устранения этого неудобства, исследователи прибегли к записи звуков на кинематографической пленке.

Слова и фразы были произнесены и прослушаны членами фонетического коллектива, а звуковые колебания изучались на экране. Таким образом, разграничение звуков могло быть проверено на слух. Благодаря открывшейся возможности определить точно каждый звук, позиционное изменение изучаемых звуков, в слове, могло осуществляться на вращающейся ленте. Так, например, было введено *e* из слова *teacă*, вместо *e* из слова *pe* и *e* из *pe* вместо *e* из *teacă*. Измерения продолжи-

¹ L'abbé Rousselot, Principes de phonétique expérimentale I, Paris, 1924, p. 404: «din punct de vedere fiziologic, semivocala se distinge lămurit de vocală: la destindere, printr-o relaxare bruscă a organului; la ținută, printr-o energie organică mai mare, prin amplitudinea sau forma vibrațiilor»; p. 410: în cursul ținutei lui *y* (în raport cu *i*), vibrațiile sînt mai «stinse» (=reduse); cf. A. Rosetti, Mélanges de linguistique et de philologie, București, 1947, p. 98–99.

² A. Rosetti, op. cit., p. 38.

³ Vezi studiul nostru precedent și tablourile 1 și 2, din prezenta lucrare.

⁴ Vezi studiul nostru precedent, p. 8.

тельности звуков мало отличались от длительности звуков, с которыми оперировали в 1954 году. Следует отметить разницу между предыдущей длительностью звуков, в отдельном слове, и фразовой длительностью слова. Длительность звуков в фразе краче. В общем, фонетические исследования дали убедительные результаты (в случаях соблюдения продолжительности звуков, то есть введения вместо исключенной гласной, гласной одинаковой или почти одинаковой длительности). Первый элемент дифтонга (*ea*) *e*, переставленный в другое слово (например, в *pe* или на место первого *e* в *bete* и т. д.) слышен как *e*; слово *bete* с первым *e*, взятым из *beat*, звучит нормально. Колебания *e*, в дифтонге *ea*, похожи на колебания *e* (см. рисунки). Следовательно, *e* из дифтонга *ea* — краткая гласная; перенесенная в другое слово, она воспринимается как *e*.

NOUVELLES RECHERCHES EXPÉRIMENTALES SUR LA DIPHTONGUE ROUMAINE *ea*

(RÉSUMÉ)

Nos «nouvelles recherches» ont pour point de départ les «recherches» sur la diphtongue *ea* effectuées au cours de l'année 1954, et publiées dans le tome VI de la présente revue (p. 7 et. s.). Les recherches antérieures étaient fondées sur l'inscription électrique des sons, à l'aide du kymographe; la délimitation des sons était purement visuelle et privée du contrôle de l'audition. Pour remédier à cet inconvénient, on a eu recours à l'inscription sur pellicule cinématographique.

Les mots et les phrases ont été reproduits et écoutés par les membres du collectif de phonétique, et les vibrations sonores ont été examinées sur l'écran. La délimitation des sons a donc pu être contrôlée par l'audition. Chaque son ayant donc été délimité de cette manière, a pu être étudié par rapport à sa place dans le mot phonétique. Ainsi, par exemple, *e* de *teacă* a été introduit à la place de l'*e* de *pe* et *e* de *pe* à la place de l'*e* de *teacă*. Les mesures de la durée des sons ne diffèrent pas beaucoup de celles qui ont été obtenues en 1954. Il convient de marquer la différence entre la durée des sons du mot isolé et celle du mot dans la phrase; dans la phrase, la durée des sons est réduite. En général, les synthèses phonétiques que nous avons effectuées ont abouti à des résultats concluants (à condition de respecter la durée des sons, c'est-à-dire d'introduire à la place de la voyelle éliminée une voyelle d'une durée égale ou à peu près égale). Le premier élément de la diphtongue *ea*, permuté dans un autre mot (par ex. dans *pe* ou à la place du premier *e* de *bete*, etc.) est perçu comme un *e*; le mot *bete*, avec le premier *e* pris à *beat*, est perçu normalement. Les vibrations de l'*e*, dans la diphtongue *ea*, sont pareilles à celles de l'*e* (voir les planches). L'*e* de la diphtongue *ea* est donc une voyelle brève; transportée dans un autre mot, elle est perçue comme un *e*.

DESPRE CONSOANELE PALATALIZATE ȘI CONSOANELE MUIATE

DE

ACAD. AL. ROSETTI

Expunerea noastră își propune să aducă precizii asupra fiziologiei consoanelor palatalizate și muiate, întrebuirii corecte a termenilor « palatalizat » și « muiat », istoricului acestor articulații consonantice în limbile slave și situației consoanelor palatalizate și muiate în limba română literară.

În afară de consoanele propriu-zis palatale (prepalatale și palatale), ca *š, č, ž, ě, k', g* etc., există consoane care nu sînt palatale, prin natura lor, dar care au fost palatalizate prin contactul cu un sunet palatal (vocală sau semi-vocală: *e, i, j*): *m*, de exemplu, în pl. *pomi*, *b* în pl. *albi*, *p* în pl. *lupi* etc. În limba română literară, consoanele sînt ușor palatalizate înaintea vocalelor prepalatale. Această palatalizare nu este însă sesizată de vorbitori, astfel încît, pe plan fonologic, nu s-a constituit o serie de consoane palatalizate opuse unei serii de consoane nepalatalizate (sau dure). Urechea unui străin sezează, însă, nuanța palatală a consoanelor românești, în poziția indicată. Astfel, Alf Lombard a înregistrat muierea (de fapt: palatalizarea) lui *s* în *scenă*, a lui *k* în *chem*, *ochi* și a lui *n* în *unchi*¹.

Consoanele palatalizate sînt deci constituite din două elemente, în strîns contact: consoana propriu-zisă, de ex. *m* în *pomi*, și *i*, elementul palatal următor.

Intrucît nu există un semn special pentru a nota acțiunea palatalizantă a unei vocale asupra consoanei precedente, lingviștii notează palatalizarea cu semnul ' (în terminologia tipografică: primă), care notează muierea consoanei, confundînd, în felul acesta, consoana palatalizată cu consoana muiată.

Spre deosebire de consoana palatalizată, consoana muiată este un sunet simplu. Limba română literară nu posedă consoane muiate, după cum vom vedea mai departe.

¹. Alf Lombard, *La prononciation du roumain*, Uppsala (1935), p. 110 și urm., 116-117.

Să trecem, acum, la analiza fiziologică a consoanelor palatalizate și muiate. Într-un memoriu consacrat fiziologiei și istoriei consoanelor palatale, Rudolf Lenz a arătat, în 1888, bazându-se pe o serie de palatograme, că consoana palatalizată e diferită de consoana muiată și că consoana muiată este alcătuită dintr-o singură mișcare articulatorie¹. Cercetătorii ulteriori au confirmat vederile lui Lenz: astfel L. Roudet atrage atenția asupra erorii de a confunda consoana muiată cu consoana urmată de *y*, întrucât consoana muiată e un sunet simplu, produs de o singură articulație, pe când consoana palatalizată e produsă prin două articulații succesive; pentru consoana muiată, zona de contact pe palat e mult mai întinsă decât pentru consoana palatalizată². Rousselot a dat o descriere amănunțită a consoanelor palatalizate și muiate, bazată pe o serie de palatograme, din care a reprodus câteva. Din cercetările sale reiese că pentru consoana palatalizată mușchiul lingual nu execută o ocluziune completă pe palat: între partea anterioară și partea posterioară a boltei palatului se poate observa un « culoar » caracteristic, rămas neatins de mușchiul lingual în timpul ocluziunii³. Palatograma lui *p* + iod, de exemplu, seamănă foarte bine cu palatograma lui iod⁴. Această constatare poate fi făcută cu ușurință de oricare din noi, cu ajutorul palatului artificial. Reproduc aici palatogramele obținute în august 1954, în Laboratorul de fonetică experimentală al Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R. (v. planșa I, nr. 1—4)⁵. Caracteristicile consoanei palatalizate, amintite mai sus, sînt vizibile în palatogramele noastre. Muiera consoanei se face, după cum a arătat Rousselot, prin extensiunea contactului mușchiului lingual pe palat; această extensiune ar fi provocată, după Rousselot, de relaxarea mușchiului lingual (alți cercetători, precum K. Ringenson⁶, J. Chlumský⁷ și St. Stoikov⁸ socotesc că extensiunea contactului limbii pe palat e datorită unei presiuni mai energice a mușchiului lingual: așadar, nu ar fi vorba de o slăbire a presiunii mușchiului lingual, ci de o întărire a ei). După cum a arătat Rousselot, consoana muiată este mai palatală decât consoana palatalizată: consoana palatalizată pare a constitui prima etapă a procesului de muieră⁹.

Această din urmă constatare, care e confirmată de fapte, are o mare importanță, pentru că ea ne dă posibilitatea să fixăm cronologia fenomenului într-o limbă dată: palatalizarea unei consoane, în contact cu o vocală palatală, e urmată, uneori, de muiera consoanei.

¹ Rudolf Lenz, *Zur Physiologie und Geschichte der Palatalen*, în « *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* », XXIX, 1888, p. 1 și urm.

² Léonce Roudet, *Eléments de phonétique générale*, Paris, 1910, p. 123—125.

³ L'abbé P.-J. Rousselot, *Principes de phonétique expérimentale*, Paris, 1924, I, p. 601 și urm.

⁴ Rousselot, op. cit., I, p. 604, fig. 395. Consoanele palatalizate, opuse consoanelor dure, în limba rusă, sînt descrise de M. I. Matusevici, *Vvedenie v obščiiu fonetiku*, Leningrad, 1948, p. 51—52.

⁵ Palatogramele nr. 1—3 reproduc pronunțări dacoromîne, nr. 5 și 6 sînt copiate după L. V. Șcerba (v. mai jos), iar nr. 7—10 reproduc pronunțarea unui subiect din nordul Bucovinei, care posedă pe *n* muiat în graiul său natal.

⁶ Karin Ringenson, *Étude sur la palatalisation de k devant voyelle antérieure en français*, Paris, 1922, p. 12.

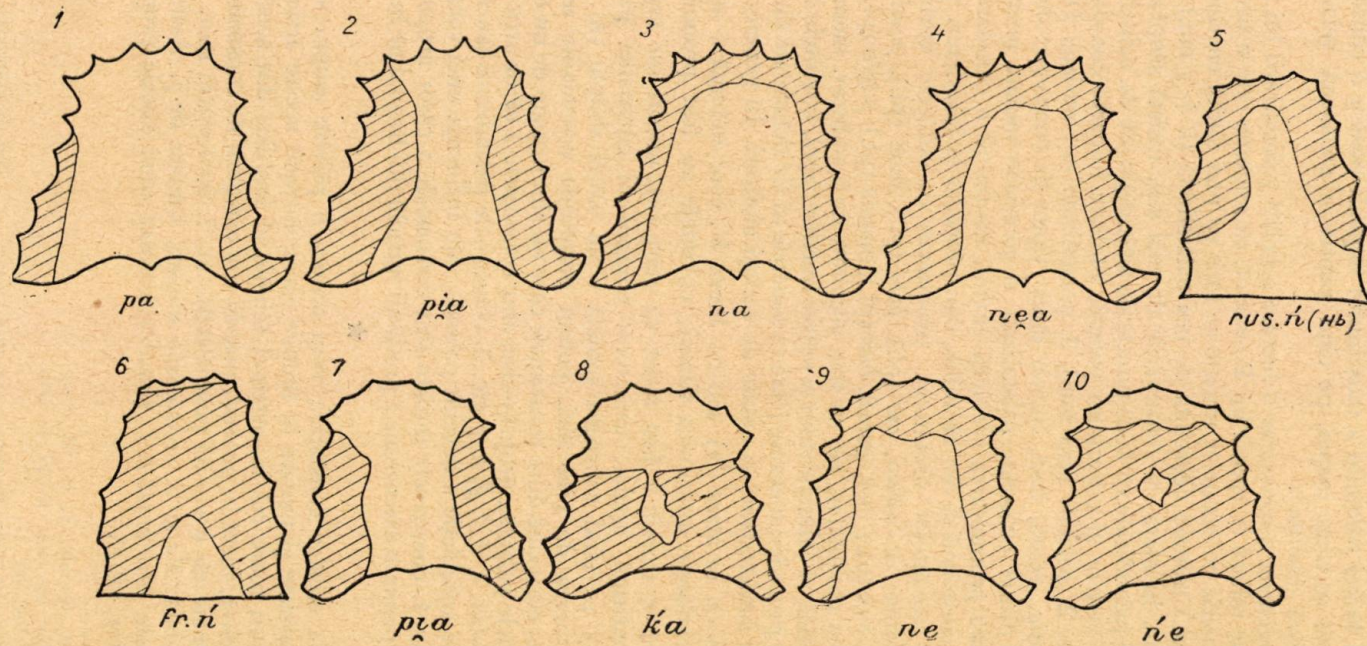
⁷ J. Chlumský, *Les sons mouillés et la théorie de l'abbé Rousselot*, în *I. Sjezdu slovanských filologů v Praze 1929*, Praga, 1931.

⁸ Stoiko Stoikov, *Palatalnite sãglasni v bãlgarskii knjoven ezik*, Sofiia, 1952 și rezumatul în limba romînă: Unele probleme referitoare la consoanele palatale [de fapt: palatalizate] din limba bulgară literară, în « *Studii și cercetări lingvistice* », V, nr. 1—2, p. 47.

⁹ Rousselot, op. cit., I, p. 616.

PLANȘA I

BIBLIOTECĂ CENTRALĂ
SIBIU

Rousselot a mai arătat că muierea unei consoane se produce printr-o mișcare în spre centrul boltei palatului a mușchiului lingual: pentru o consoană dentală mușchiul lingual se trage înapoi, pe cînd pentru o consoană velară mușchiul lingual se mișcă înainte¹.

Karin Ringenson a consacrat o lucrare specială palatalizării lui *k* în limbile romanice. Ea se raliază la opinia lui Rousselot, că muierea este o urmare a palatalizării. Articulația consoanelor muiate se face cu mai multă energie. Consoana muiată (*k*, *g* etc.) trebuie deosebită de cea palatalizată (*k* + *y* etc.)².

St. Stoikov, în afară de constatările de mai sus, insistă asupra faptului că unele consoane palatalizate au două puncte de articulație (de ex. ocluzivele labiale). Din punct de vedere al criteriului palatal, Stoikov împarte consoanele în trei grupe: 1. dure, 2. palatale (sau moi), 3. palatalizate sau muiate. Din punct de vedere fonematic, există, însă, numai două tipuri de consoane: dure și moi³.

Diferența dintre consoane palatalizate și consoane muiate poate fi sesizată dacă se compară pronunțarea aceluiași cuvînt, conținînd o consoană de această natură, din dacoromînă și din aromînă. Am procedat la înscriserea, pe bandă de magnetofon, a cuvintelor următoare, pronunțate de subiecte vorbind dacoromîna sau aromîna: dr. *aduni*, *ani* (pl.), *bobi* (pl.), *buni* (pl.), *pomi* (pl.), *popi* (pl.), ar. *aduñ*, *buñ* (pl.), *cuñ*, *gutunñ*, *buñ* (pl.), *mumînñ* (pl.), *păgînñ* (pl.), *puñ*, *spuñ*. După înscriserea cuvintelor, ele au fost ascultate de 5 auditori, membri ai colectivului de fonetică al laboratorului și notate imediat; apoi, cuvintele au fost inversate, printr-un procedeu mecanic (fără ca sunetele să fie deformate sau să-și piardă vreun element caracteristic) și notate de aceiași auditori. În genere, *n* + *i* dacoromîn a fost notat ca atare (*n*) sau cu litera *h'*, care notează o aspirație (suflul care întovărășește emisiunea finalei; cuvintele au fost pronunțate izolat): *h'n*; dimpotrivă, *n* aromîn a fost notat ca atare (*n*), uneori cu aspirație (*h'n*). Experiența confirmă, așadar, caracterul compus al consoanei palatalizate (2 sunete: *n* + *i*), pe cînd consoana muiată e un sunet simplu (*n*).

Din expunerea de pînă aici, putem desprinde concluziile următoare:

1. Numim consoane dure consoanele care nu sînt urmate de un element palatal; 2. consoanele palatale, propriu-zise, sînt consoanele a căror articulație se face pe bolta palatului: *š*, *č*, *ž*, *g*, *k*, *g* etc. 3. consoanele palatalizate sau moi sînt consoanele a căror articulație a devenit palatală, sub influența unei vocale sau semivocale palatale; 4. consoanele muiate sînt consoanele a căror articulație palatală s-a accentuat, printr-o extensiune a presiunii mușchiului lingual pe bolta palatului.

În lumina acestor constatări, vom arunca o privire asupra situației consoanelor palatalizate și muiate în limbile slave, întrucît aceste articulații consonantice joacă un mare rol în sistemul fonetic al limbilor din acest grup.

Limbile slave, luate în general, posedă trei categorii de consoane: 1. consoanele dure, urmate de o vocală postpalatală: *to*, 2. consoanele moi, urmate de o vocală prepalatală: *t'e* și 3. consoanele muiate, urmate de *j*. Astfel *l* + vocală postpalatală este pronunțat *l*, *l'* (moale) înaintea unei vocale prepalatale, și *l'* (muiat) înaintea lui *j*⁴.

¹ Rousselot, op cit. I, p. 61'—613.

² Ringenson, op. cit., p. 17 și urm.

³ Stoikov, loc. cit.

⁴ A. Meillet, *Le slave commun*, seconde édition... , avec le concours de A. Vaillant, Paris, 1934, p. 17—18.

În cursul evoluției lor, după separația limbilor slave, consoanele moi și consoanele muiate s-au confundat, în unele limbi slave, pe cînd în altele ele au rămas distincte.

În sirbo-croată consoanele dure (în special *n* și *l*) s-au confundat cu cele moi. Consoanele moi au rămas distincte de muiate; în rusă și în polonă, consoanele dure și muiate au rămas distincte, dar tipul moale a fost confundat cu cel muiat¹.

În această privință, ne interesează cu deosebire situația din bulgară, întrucît limba romînă a trăit în strîns contact, cu începere din secolul al VI-lea, cu grupul bulgar al limbilor slave de sud.

Dacă ne adresăm vechii slave — limbă scrisă, atestată în monumente copiate în secolele X-XI, avînd drept bază un grai bulgăresc vorbit în secolul al IX-lea în jurul Salonicului —, constatăm că majoritatea slaviștilor semnaleză existența unei serii de consoane palatalizate (sau moi), opuse consoanelor dure. Alfabetele glagolitic și chirilic dispuneau de semne speciale pentru a indica pronunțarea palatalizată a acestor consoane. Înaintea lui *j*, consoanele *r*, *l* și *n* erau însă muiate (pronunțare notată cu un semn special, în alfabetul glagolitic și în cel chirilic)². Alterarea consoanelor, înaintea unui sunet palatal, a avut drept consecință asibilarea lor, proces care urmează după muirea unei consoane. Astfel, în polonă *t'*, *d'* au trecut la *ć*, *dź*: pol. *ćma* «întuneric» = v. sl. *tīma*, r. *t'ma*, pol. *dzień* «zi» = v. sl. *dñi*, r. *den*³.

Fenomenul e cunoscut și în alte limbi slave, de ex. în graiurile cehe și slovace, precum și în unele graiuri ale limbii ruse.

În cursul evoluției lor, unele limbi slave au redus sau suprimat muirea. Astfel, în slovenă *m* urmat de *i* nu se pronunță muiat, ca în rusă și în polonă. Bulgara face parte din limbile slave în care consoanele urmate de un sunet palatal sînt numai pe jumătate palatalizate, în comparație cu rusa sau polona; astfel bg. *město*, *věra* se pronunță *m ä-*, *v ä-* (aproape *m^εa-*, *v^εa-*)⁴. Bg. *grozja*, *carjat* sînt notați de Ekblom (pronunțare înregistrată în 1914, în gura unui elev de liceu din Sofia) *groz'a*, *tsáret*, cu *z* și *r* articulați cu vocalizarea *e*⁵. În dialectele occidentale ale bulgarei, L. Beaulieux a observat o tendință de a se reduce iodizarea: *mlěko* «lapte» e pronunțat cu un *e* deschis, neiodizat⁶.

În această privință, diferența de structură dintre romînă și rusă, de exemplu, este fundamentală și separă două sisteme articulatorii diferite. Astfel, cuvintele *cartea*, *dragostea*, de exemplu, în care finala e pronunțată în limba romînă literară fără nici o urmă de muire a consoanei *t*, iar palatalizarea lui *t* nu e percepută, sînt pronunțate de un rus *cart'a*, *dragost'a*, cu un *t* muiat.

¹ Meillet-Vaillant, op. cit., p. 87.

² A. M. Selîșcev, *Staroslavianskii iazık*, I, Moscova, 1951, p. 53, 94, 96, 111, 324; Paul Diels, *Altkirchenslavische Grammatik*, I, Heidelberg, 1932, p. 49, 127 și urm.; A. Leskien, *Grammatik der altpulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache*, Heidelberg, 1919, p. 3, 37; St. Kul'bakin, *Le vieux slave*, Paris, 1929, p. 176; N. van Wijk, *Geschichte der altkirchenslavischen Sprache*, I, Leipzig, 1931, p. 42, 87; André Vaillant, *Manuel du vieux slave*, I, Paris, 1949, p. 59 și urm.

³ André Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves*, I, Paris, 1950, p. 45 și urm.

⁴ Olaf Broch, *Slavische Phonetik*, Heidelberg, 1911, p. 209, 212.

⁵ R. Ekblom, *Zur bulgarischen Aussprache*, în «*Studier i modern Språkvetenskap*», VI, Uppsala, 1917, p. 163.

⁶ Léon Beaulieux, *Grammaire de la langue bulgare*, Paris, 1933, p. 10. St. Stoikov, «*Studii și cercetări lingvistice*», V, p. 46 nu împărtășește părerea lui Beaulieux privitoare la pierderea elementului palatal în limba bulgară literară.

L. V. Șcerba a arătat că consoanele așa-zise «muate» din limba rusă diferă principal de *n* muiat din limba franceză¹. Din expunerea sa și din examinarea palatogramelor reproduse, reiese că limba rusă posedă consoane palatalizate, sau moi, dar nu muate propriu-zise. «Fonemul... *n* «mouillé» din franceză poate fi asemănat mai ales cu rus. нъ moale lungit, astfel că fr. *peigner*... poate fi redat mai fidel prin rus. пәньне», spune L. V. Șcerba (loc. cit.). Poziția limbii, pentru articularea lui *n* din rusă (нъ sau нья) diferă radical de poziția limbii pentru articularea lui *n* din fr. *peigner*, de ex. (vezi planșa I, aci alăturată). Din comparația palatogramelor consoanelor palatalizate sau muate din limba română, rusă și a lui *n* muiat din franceză rezultă că palatalizarea lui *n* din rusă e mult mai accentuată ca în română. În concluzie, vom spune că în română există consoane slab palatalizate, că rusa posedă consoane puternic palatalizate (sau moi), iar franceza un *n* muiat.

Această ultimă observație ne arată că nu există consoane muate în limba română literară. Consoanele muate apar însă în unele graiuri dacoromâne, și ele au fost înregistrate și descrise de dialectologi. În privința fiziologiei consoanelor muate din dacoromână, ele sînt formate la fel ca consoanele muate descrise de noi mai sus². În «Gramatica limbii romîne», Ed. Academiei R.P.R., la capitolul consacrat consoanelor (vol. I, p. 65 și urm.), sub titlul «consoane muate» se dă o descriere a acestor articulații, și se precizează că «consoanele avînd timbrul *i* din cauza articulației palatale suplimentare a dosului limbii, se numesc consoane muate»³. În felul acesta, se atribuie limbii romîne literare o categorie de consoane inexistență; în schimb, în partea consacrată «variantelor» fonemelor din aceeași lucrare (p. 79 și urm.; de fapt, variantele «sunetelor vorbite») nu se înregistrează consoanele muate care există în mod real în graiurile dacoromîne. (Această inconsecvență e demnă de a fi relevată.) Autorii gramaticii au adoptat părerea acad. E. Petrovici, privitoare la consoanele moi din limba romînă⁴, făcînd astfel confuzie între termenul «palatalizat» și «muiat»⁵. Acad. E. Petrovici pornește de la observația din «Schita de fonologie a limbii romîne», pe care am scris-o în colaborare cu acad. Al. Graur⁶, în care am recunoscut existența, în limba romînă literară, a unei opoziții fonologice, la finala cuvintelor, între consoană dură,

¹ L. V. Șcerba, *Fonetika franțuskogo iazika*, Moscova, 1953, p. 66—67 și fig. 28, 28 a și 29. Observațiile lui Șcerba asupra consoanelor muate din rusă concordă cu ale abatelui Roussetot (op. cit., I, p. 604—605), care spune următoarele: «trebuie mai întîi stabilită realitatea muierii și arătată diferența care există între o consoană muiată și aceeași consoană urmată de *y*. . . Demonstrația e încă mai clară pentru labialele ruse. Articulația dură neinteresînd palatul, e ușor de a recunoaște pe *y* în fiecare din combinațiile în care figurează, fără îndoială, modificat, dar întotdeauna foarte lămurit și distinct de consoana muiată» (v. fig. 395).

² Vezi palatogramele lui *j*, în Ios. Popovici, *Ortoepia și fonetica*, Cluj, 1923, p. 52 și ale lui *ne, ñe, pia-, k'a-* etc. (grai din Bucovina) în A. Rosetti, *Recherches sur la phonétique du roumain au XVIe siècle*, Paris, 1926, p. 115, fig. 10 și traseurile lui *piatră* și *k'atră* (grai din Bucovina), de la p. 113, fig. 8 și 9. Pentru limba bulgară, v. J. Popovici, *Une prononciation bulgare*, Cluj, 1921, p. 29 (palatogramele lui *k'* și *g'*) și St. Stoikov, *Palatalnite sâglasni v bălgarskii ezik*, Sofia, 1952, p. 19 și urm.

³ Op. cit, p. 70.

⁴ E. Petrovici, *Corelația de timbru între consoanele dure și moi în limba romînă*, în «Studii și cercetări lingvistice», I, 1951, p. 172 și urm.

⁵ Vezi expunerea noastră: Cîteva probleme de fonetică a limbii romîne, în «Studii și cercetări lingvistice», V, p. 433 și urm.

⁶ A. Graur et A. Rosetti, *Esquisse d'une phonologie du roumain*, în «Bulletin linguistique», VI, 1938, p. 5 și urm.

marcă a singularului, și consoană palatalizată, marcă a pluralului (în expunerea noastră consoanele finale, în această poziție, sînt impropriu denumite «muate», în loc de «palatalizate»): sg. *pom* se opune, deci, pluralului *pomi* prin consoana finală: *m* — *m'*. Și la fel pentru toate pluralele în *-i*, cu finală consonantică. Acad. Petrovici propune ca această opoziție dintre consoana dură și consoana palatalizată să fie recunoscută și în interiorul cuvîntului, extinzînd, astfel, observația noastră anterioară. Astfel, după acad. Petrovici, *tacă* (verb) s-ar opune lui *t'acă* (scris *teacă*) prin variația consoanei inițiale: *t* — *t'* etc.¹. Această concepție are împotriva ei, după cum am arătat², faptul că în perechile de cuvinte *beată-bete*, de exemplu, opoziția consonantică e neutralizată, întrucît la singular și la plural consoana e palatalizată (sau moale), fiind urmată de *e*; potrivit legilor care determină structura fonologică a limbilor, opoziția nefiind consonantică, în cazul *beată-bete*, nu poate fi consonantică în cazul *tacă-teacă* etc. Pe de altă parte, trebuie ținut seamă de faptul că limba romînă literară nu are posibilitatea de a utiliza calitatea palatală a consoanelor și de a o opune calității lor dure, întrucît nuanța palatală a consoanelor, în poziția indicată, nu e sesizată de vorbitori, și deci nu e relevantă.

În consecință, limba romînă literară nu posedă consoane muate³, iar consoanele palatalizate sînt utilizate de limba romînă literară numai într-o singură situație: la finala cuvîntului, cînd consoana e urmată de *i*, marcă a pluralului (*pomi*, opus sg. *pom*).

Din expunerea noastră de mai sus, reiese că consoana palatalizată este diferită de consoana muiată. Întrebuintarea termenului «muiat», pentru a denumi consoana palatalizată constituie deci o eroare, pentru că în felul acesta se confundă două articulații distincte. Limba romînă literară utilizează o opoziție fonologică între consoană dură și consoană palatalizată numai la finala unor cuvinte; ea nu posedă consoane muate.

К ВОПРОСУ ПАЛАТАЛИЗОВАННЫХ И СМЯГЧЕННЫХ СОГЛАСНЫХ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Автор предлагает указать точные данные о «палатализации» и «смягчении» согласных, о способе артикуляции этих согласных в славянских языках, а также об их существовании в румынском языке.

Автор восстает против смещения выражений «палатальный», «палатализованный» и «смягченный», обозначающие различные артикуляции: *š*, *ž*, *č*, *ĝ*, *k* и т. д. Согласные *b* и *m* палатальны в слове *albi* (мн. число), *pomi* (мн. число), потому что они «палатализируются» через последующие. Подобная палатализация применяется в языке.

¹ E. Petrovici, op. cit. p. 175 și urm.

² În Concluzii fonologice la expunerea asupra diftongului *ea*, în «Studii și cercetări lingvistice», VI, p. 25—27.

³ E prețioasă, în această privință, observația lui Mihail Eminescu privitoare la sunetele moi din limba romînă: «Limba romînească este din acele cu dreaptă măsură: ea n-are consoane prea moi, nici prea aspre» (Scrieri politice și literare, I, București, 1905, p. 356).

Румынский язык различает конечные палатализованные согласные и конечные непалатализованные согласные: *alb* (ед. число) и это различие представляет собой фонологическое противопоставление между формой единственного и множественного числа. Кроме этого, употребление палатального тембра согласных (напр. *ж* в словах *chem, ochi*), не воспринимается говорящими и не образует фонологического противопоставления. Физиологический анализ палатализованных и смягченных согласных, начатый Р. Леви в 1888 году и продолженный аббатом Руссо, Л. Руде, Ж. Клумским и К. Рингенсоном, установил различие между палатализованными и смягченными согласными. Исследования автора, при помощи искусственного неба и записи звуков, (магнетофон) доказывают обоснованность предшествующих исследований; во многих словах румынского литературного языка имеют палатализованные согласные, за которыми следует *i* (см. выше *albi* мн. число и т. п.), воспринимаемые в качестве согласного + *i* (или *i* + согласный, обратное воспроизведение записи на ленте магнитофона;), но не как смягченные согласные. Язык македонорумынский (или арумынский), на котором говорят южнее Дуная, имеет взамен этого смягченные согласные, и эти согласные соответствуют указанным описаниям: смягченные согласные это чистые звуки (проверка при помощи слушания магнетофонной ленты, на нормальном или обратном ходу). Славянский язык знает согласные палатализованные (мягкие) и смягченные. Л. В. Щерба показал, что согласные, именуемые несобственно «смягченными» в русском языке (это согласные сильно палатализованные), коренным образом отличаются от мягкого *n* во французском языке (напр., во французском слове *peigner*, Палатализация в русском языке выражена сильнее, чем в румынском.

Прежние исследования показали, что палатализация согласных представляет собой стадию, предшествующую смягчению.

Румынский литературный язык не имеет смягченного согласного; только в конце слов, с последующим *i*, согласные палатализованы (*albi* и т. п.), и эта особенность согласных употребляется в языке в фонологическом противопоставлении. Фонологическое противопоставление в слове *beat* (ед. число) слову *bete* (мн. число) гласное (ea — e), в то время как в слове *alb* (ед. число) *albi* (мн. число) оно согласное.

SUR LES CONSONNES PALATÁLISÉES ET LES CONSONNES MOUILLÉES

(RÉSUMÉ)

L'Auteur se propose d'apporter des précisions sur la « palatalisation » et la « mouillure » des consonnes, sur la constitution de ces articulations consonantiques dans les langues slaves et sur leur existence en roumain.

L'Auteur s'élève contre la confusion des termes « palatale », « palatalisée » et « mouillée », qui désignent des articulations différentes: *š, č, ž, ě, k', ĝ* etc. Les consonnes *b* et *m* sont palatales dans *albi* (pl.), *pomi* (pl.), car elles sont « palatalisées » par l'*i* suivant. Cette palatalisation est utilisée par la langue: le roumain fait la différence entre consonne finale palatalisée: *albi*, et consonne finale non-

palatalisée: *alb* (sg.), et cette différence constitue l'opposition phonologique entre la forme du singulier et celle du pluriel. Hors cet emploi, le timbre palatal des consonnes (par ex. *k* dans *chem*, *ochi*) n'est pas perçu par les sujets parlants et ne forme pas d'opposition phonologique. L'analyse physiologique des consonnes palatalisées et mouillées, inaugurée par R. Lenz, en 1888, et continuée par l'abbé Rousselot, L. Roudet, J. Chlumsky' et K. Ringenson a posé la différence entre la consonne palatalisée et la consonne mouillée. Les recherches de l'auteur, à l'aide du palais artificiel et de l'enregistrement des sons (magnétophone) démontrent le bien fondé des recherches antérieures: le roumain littéraire possède des consonnes palatalisées dans nombre de mots, suivies de *i* (voir plus haut: *albi*, pl. etc.), perçues en tant que consonne + *i* (ou *i* + consonne — reproduction inversée de l'enregistrement de la bande du magnétophone), mais non des consonnes mouillées. Le macédo-roumain (ou aroumain), parlé au sud du Danube, possède, en échange, des consonnes mouillées et ces consonnes correspondent aux descriptions qui en ont été données: les consonnes mouillées sont des sons simples (vérification à l'aide de l'audition de la bande du magnétophone, en marche normale ou inversée). Le slave connaît des consonnes palatalisées (molles) et mouillées. L. V. Sierba a montré que les consonnes nommées improprement « mouillées » du russe (ce sont des consonnes fortement palatalisées), diffèrent radicalement de l'*n* mouillé du français (par ex. dans *peigner*). En russe, la palatalisation est plus avancée qu'en roumain.

Les recherches antérieures ont montré que la palatalisation des consonnes représente un stade antérieur à la mouillure.

Le roumain littéraire ne possède donc pas de consonnes mouillées; ce n'est qu'à la finale, suivies de *i*, que les consonnes sont palatalisées (*albi*, etc.), et cette particularité des consonnes est employée par la langue, dans une opposition phonologique. L'opposition phonologique, dans *beată*, sg., -*bete*, pl., est donc vocalique (*ea-e*), tandis que dans *alb*, sg., -*albi*, pl., elle est consonantique.

ASUPRA CLASIFICĂRII VOCALELOR ROMÎNEȘTI *

DE

ANDREI AVRAM

În clasificarea vocalelor unei limbi se iau în considerație, de obicei, numai tipurile fundamentale ale fonemelor-vocale din limba respectivă. Nuanțele intermediare sînt trecute cu vederea. În lucrarea de față se propune o clasificare care cuprinde, alături de tipurile fundamentale (aspectele de bază), și nuanțele intermediare mai des întîlnite (și notate) ca « variante ale fonemelor » în graiurile de pe teritoriul patriei noastre. Exemplele sînt luate din *Atlasul lingvistic român*, partea I¹ și, în special, din *Textele dialectale*² culese de acad. E. Petrovici. Sistemul de transcriere folosit este cel al *Atlasului lingvistic român*, cu cîteva mici modificări pe care le-am crezut necesare și care vor fi explicate mai jos.

Într-un articol publicat în 1952³, acad. E. Petrovici a dat un tablou cuprinzînd un număr de douăsprezece vocale ale limbii romîne, grupate sistematic, după locul de articulare, forma deschiderii buzelor și gradul de ridicare a limbii spre palat⁴. Autorul stabilește că dintre cele 12 vocale, 7 (*a, e, ă, o, i, î, u*) reprezintă tipurile fundamentale ale fonemelor-vocale din limba romînă, deoarece pot să apară în poziție tare (« forte »), adică la început de cuvînt, iar celelalte 5 (*â, ȃ, Ȧ, ô, û*) sînt numai « variații condiționate » ale celor dintîi⁵.

În alcătuirea acestui tablou, acad. E. Petrovici are în vedere numai « variațiile » determinate de caracterul consoanei precedente. În clasificarea propusă aici, se ține seama și de alți factori, care, în anumite împrejurări, pot să influențeze, mai mult sau mai puțin, timbrul unei vocale, cînd aceasta este în poziție slabă. După acad. E. Petrovici, un fonem este în poziție slabă « atunci cînd fonemele vecine

* Comunicare prezentată în cadrul sesiunii științifice din iunie 1955 a Secției a VI-a a Academiei R.P.R.

¹ *Atlasul lingvistic român. Partea I. Vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942* (prescurtat: ALR I; h = harta, p. = punctul cartografic; hărțile 1—150 sînt cuprinse în vol. I, iar hărțile 151—302, în cel de-al II-lea). Am folosit, într-o măsură mai mică, și material din hărțile Micului Atlas lingvistic român (prescurtat: ALRM).

² Emil Petrovici, *Texte dialectale*, culese de ... Suplement la *Atlasul lingvistic român II*, Sibiu-Leipzig, 1943 (prescurtat: ALRT).

³ Corelația de timbru a consoanelor rotunjite și nerotunjite în limba romînă, în « Studii și cercetări lingvistice », III, 1952, p. 127—185.

⁴ Loc. cit., p. 170—172.

⁵ Ibid., p. 173.

il modifică, schimbându-i câteodată cu totul timbrul, precum și atunci când (o vocală) se găsește într-o silabă neaccentuată (când pierde din intensitate și din sonoritate, când suferă, adică, o reducere, modificându-i-se și timbrul)»¹. Cu alte cuvinte, diferitele «variații» ale fonemelor pot să apară ca rezultat al influenței nu numai a consoanei precedente, ci și a sunetelor care urmează; în cazul vocalelor, o deosebită importanță are timbrul vocalei din silaba următoare. În plus, trebuie să se menționeze că, în foarte multe cazuri, doi sau mai mulți dintre acești factori acționează simultan și că acțiunea lor întâmpină rezistența unor tendințe contrarii: acomodării (sau asimilării) i se opune diferențierea (sau disimilarea)². Așa se explică apariția atîtor nuanțe vocalice «intermediare» pentru notarea cărora dialectologii întrebuițează un mare număr de semne speciale, pe lângă literele alfabetului obișnuit.

Prezența în cadrul tabloului dat de acad. E. Petrovici și a unor «variații condiționate», alături de tipurile fundamentale, rezultă din recunoașterea în limba română a patru serii de consoane-foneme, cărora le corespund patru serii de vocale. Clasificarea se bazează pe un criteriu f o n o l o g i c, deși se deosebește de clasificările obișnuite ale vocalelor românești³. În tabloul înfățișat mai jos, se prezintă o clasificare f o n e t i c ă; alături de cele șapte tipuri fundamentale, tabloul cuprinde principalele nuanțe vocalice avînd un timbru intermediar între cele dintîi, ca rezultat al unei schimbări fie în ce privește locul, fie în ce privește modul de articulare.

Ca punct de plecare am ales indicațiile date de anchetatorii *Atlasului* asupra transcrierii fonetice întrebuițate⁴. Aceste indicații cuprind și descrierea sumară a fiecărui sunet și exemplificări care ușurează înțelegerea valorii diferitelor semne.

Tipurile fundamentale (aspectele de bază) ale fonemelor-vocale din limba română fac parte din trei serii care pot fi numite p r i n c i p a l e⁵. În raport cu acestea, nuanțele vocalice intermediare pot fi grupate, după cum se va vedea mai jos, în trei serii s e c u n d a r e.

Seria vocalelor mediale cuprinde trei foneme: *i, ă, a*. În descrierea dată de *Atlasul lingvistic român*, *a* mijlociu nu e înglobat în nici una din seriile vocalice, considerîndu-se că cea mai deschisă vocală din seria medială este *ă*, descrisă astfel: «*ă* (vocala cea mai deschisă din seria centrală: *i, â, ă, ą*) în mold. *bărbăt*»⁶. Fără îndoială că, în seria vocalelor mediale (centrale), cea mai deschisă vocală este *a*. Admițînd acest lucru, ar rezulta că *ă* reprezintă o vocală intermediară ca grad de deschidere între *ă* și *a*. Dar pentru a nota un astfel de sunet, *Atlasul* întrebuițează suprapunerea literelor *ă* și *a*: *a'ă* sau *ă/a*⁷.

Consultînd harta 204 (*bărbat*) din ALR I, am constatat că vocala intermediară între *ă* și *a* din silaba neaccentuată a cuvîntului *bărbat* s-a notat cu *ă/a* și nu cu *ă*, în tot cuprinsul Moldovei. Doar în punctul cartografic 576 (Ardeal) s-a

¹ E. Petrovici, Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba română, în « Studii și cercetări lingvistice », I, 1950, fasc. 2, p. 181. Cf. R.I. Avanesov, Očerki russkoi dialektologii. Ceast perviaia, Moscova, 1949, p. 39 și urm.

² Cf. E. Petrovici, Corel. cons. rotunjite, p. 176.

³ Cf., de exemplu, A. Graur et A. Rosetti, Esquisse d'une phonologie du roumain, în « Bulletin linguistique » VI, 1938, p. 5.

⁴ ALRT, p. IX—XIV.

⁵ Cf. Gramatica limbii romîne, vol. I, Ed. Academiei R.P.R., 1954, p. 59 și 81.

⁶ ALRT, p. IX.

⁷ Ibid., p. XIII (capitolul «Semne diacritice»). Din motive de ordin tehnic, literele suprapuse din ALR au fost redată prin litere alăturate, separate prin bară (/).

notat forma *bărbăt*¹. Vocala noastră *ă* nu apare, de obicei, ca variantă a lui *ă* înainte de accent, ci în cu totul alte condiții. Ea are următoarele corespondente în limba literară:

1. *e* accentuat, urmat, în silaba următoare, de *ă* sau de *e* și precedat de anumite consoane (mai ales dentale: *r*, *s*, *ț* etc.).

2. *a* accentuat, precedat de o consoană prepalatală (*č*, *ğ*, *ș*, *j*) sau palatală (*i*).

3. Diftongul *ea* accentuat, precedat de aceleași consoane ca și *e*².

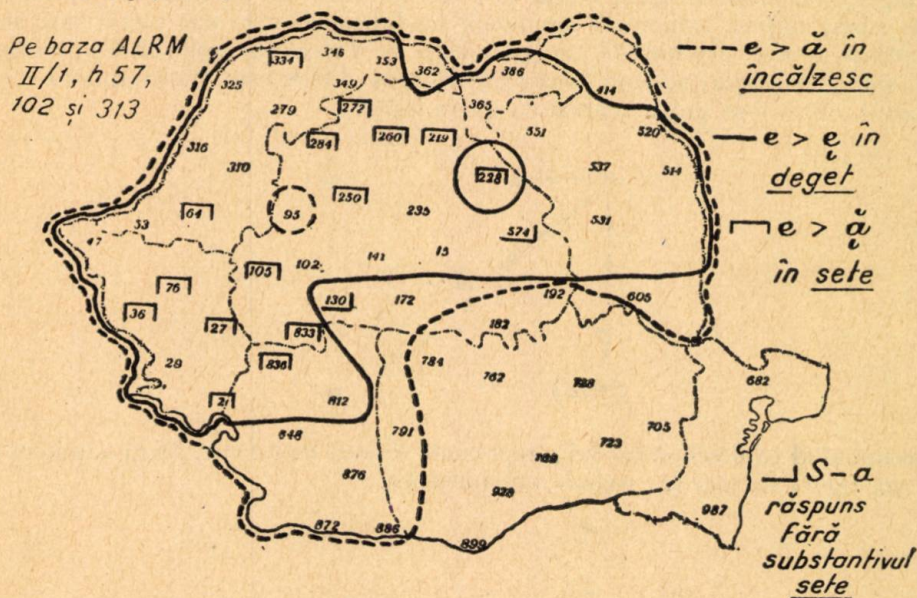
Trebuie însă să se sublinieze că *ă* rareori e întrebuițat singur. În marea majoritate a cazurilor, această literă e însoțită de *e*, *ę*, *ě* sau *ē*. Semnul deschiderii apare uneori numai dedesubtul vocalei cu caracter anterior: *țē/ălinili* (ALRT, 34/1). Aceste notații indică, pe de o parte, că avem a face cu un sunet anterior față de *ă*, pe de altă parte, că acest sunet este mai deschis decât *ă* și decât *e*.

Iată câteva exemple pentru toate cele trei categorii enumerate mai sus:

1. *sē/ășeră* (ALRT, 45/26), *rē/ăcă* (157/21), *đ/zē/ăcă* (157/22).

2. *așē/ă* (156/6), *șē/ășă* (158/5), *șē/ărpil'i* (35/8).

3. *cățtē/ă* (30/18).

Harta alăturată, întocmită pe baza hărților 57 (*e* accentuat în cuvîntul *sete*), 102 (*e* accentuat în cuvîntul *deget*) și 313 (*e* în *încălzesc*), din *Micul Atlas lingvistic român*, partea a II-a, vol. I, ne dă posibilitatea să stabilim condițiile în care apare *ă* și locul pe care-l ocupă acest sunet în clasificarea vocalelor romînești.

În cea mai mare parte a țării, *e* din cuvîntul *încălzesc* (deci după consoana *ș*) se rostește *ă*. Constatăm, așadar, tendința lui *e* de a se tran forma în *ă*, în anumite situații (sau, după acad. E. Petrovici, tendința unor graiuri de a da consonantismului un caracter nepalatal).

¹ Cf. totuși *măi bărbate*, cu *ă*, în același punct (ALR I, h. 205).

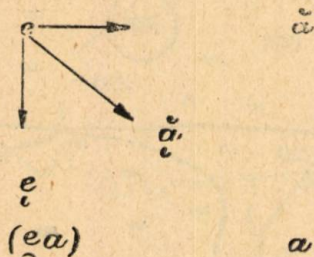
² Mai rar, *ă* apare și în alte poziții, de ex: *ăl*, *ăi*, *ăle* (articolul adjectival; vezi ALRM I/2 h. 264, 265, 281), *mășă* (ALR I, h. 30, p. 194).

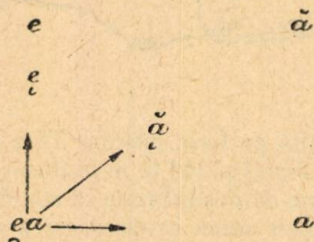
Pe o arie ceva mai mică, vocala accentuată din cuvîntul *deget* se rostește *e* deschis, deoarece e urmată în silaba următoare de *e*. Lingviștii nu sînt de acord dacă acest *e* reprezintă un stadiu intermediar în trecerea de la *ea* (în limba veche: *degaġet*) la *e*, sau e rezultatul unei noi metafonii, adică dacă *e* s-a dezvoltat din *ea* sau din *e*¹. Indiferent de acest lucru însă, *e* ocupă un loc intermediar între *e* și *ea*, după cum o dovedesc și unele forme de trecere de la *ea* la *e*: *le-am pk' t' ărdut'* (ALRT, 59/31), *le-ăi vazut'* (59 32, la același subiect), de *pe-eiċ* « de pe-aici » (75 21), *ac'e* « aceea » (51/6), *de-g'a* « de-abia » (80 15) (deci: *ea*, *ea*, *ee*, *e*, *e*).

În cuvîntul *sete* s-a notat trecerea lui *e* accentuat la *ă* (*ě* *ă*, *e/ă*, *1e/ă*, *1e/ă*, *ă* *e*) în 15 puncte. În restul localităților, s-a notat fie *e*, fie diferite nuanțe de *e*, fie, în sfîrșit, diferite nuanțe de *ă*. Din aceste 15 puncte, 14 se găsesc în interiorul unei arii în care se rostește atît *e* pentru *e*, în *deget*, cît și *ă* pentru *e*, în *încălesc*. (Numai în punctul 228, *e* > *ă*, în *încălesc*, fără ca în *deget* să se rostească o vocală deschisă. Dar și aici, *e* accentuat urmat de *e* în silaba următoare se rostește *e*, în cuvintele *geme* (ALRM, II 1, h. 47) și *clește* (ibid., h. 327).

Cuvîntul *sete* intră și în categoria lui *deget* (*e* accentuat în poziție *e*), și în categoria lui *încălesc* (prin faptul că *e* este precedat de *s*). Deci asupra vocalei din silaba inițială acționează amîndouă tendințele de care am vorbit mai sus: tendința de a se deschide (*e* > *e*) și tendința de a trece în seria vocalelor mediale (*e* > *ă*). « Rezultanta » acestor două forțe cu sens diferit este transformarea *e* > *ă*. Faptul acesta s-ar putea reprezenta grafic astfel:

presupunînd că deschiderea lui *e* reprezintă o nouă metafonie. Dacă admitem că *e* < *ea*, figura de mai sus trebuie « răsturnată »:

În același fel poate fi reprezentată apariția lui *ă* în cuvintele în care acestui sunet îi corespunde în limba literară diftongul *ea* sau *a* precedat de un element palatal (în aceste cazuri, după cum se știe, *a* are o nuanță anterioară).

¹ Vezi A. Rosetti, *Mélanges de linguistique et de philologie*, Copenhague-București, 1947, p. 9—16. Cf. Gr. Gr. Scorpan, O problemă de fonetică veche românească. Diftongul *ea* urmat de *e* în textele sec. XVI, în « Buletinul Institutului de filologie română » Alexandru Philip-pide », II (1935), p. 26—46.

Cînd acționează numai una din cele două tendințe, schimbările din timbrul vocalei se petrec fie numai în se sul închiderii sau deschiderii: *rêpede* (ALRT, 80/4), *vergîd'ě* (97/24), *mêre* « (el) merge » (116/10), *așé* (74/20), *đișé* « (el) zicea » (223/28), *săre* « (el) sărea » (78/19), fie numai în sensul deplasării punctului de articulație în direcția posterioară: *ra* « rea » (ALRT, 50/3), *răšé* « rece » (18/3), *mășá* (ALR I, h. 30, p. 194).

Pe baza celor arătate, putem stabili că *ă* nu face parte din seria medială (centrală), ci dintr-o serie care poate fi numită medio-anterioară. Că e o vocală mai deschisă decît *â* e adevărat (ceea ce justifică notarea *ă*), dar, în același timp, trebuie să se precizeze că față de *ă*, vocala *ă* e anterioară. În notația *Atlasului*, suprapunerea unei vocale anterioare era necesară, întrucît *ă* fusese definit ca vocală centrală (medială)¹.

Vocala notată *ê* apare, în general, în aceleași condiții ca și *ă*: *g' d'êĝăk'/t'ê* « degete » (ALRT, 161/25), *mășêle* (ALR I, h. 30, p. 194), *ĉê* « cea » (articol adjectival; ALRT, 126/25). În *Atlasul lingvistic român*, *ê* e descris astfel: « *ê* deschis, între *ă* și *e* » (*ê* notează o vocală medio-anterioară cu deschidere mijlocie, intermediară între *e* și *ă*). Dacă admitem că *ă* nu face parte din seria medială, rezultă că deosebirea dintre *ê* și *q* nu poate consta decît în gradul de deschidere: *ă* e mai deschis decît *ê*, dar cele două vocale sînt de același tip, fac parte din aceeași serie. E adevărat că la *ê* nuanța anterioară e mai pronunțată decît la *ă*, și acest lucru explică de ce acesta din urmă a putut să fie considerat o vocală medială. Dar și *e*, *ă*, și *o* au o articulație posterioară față de *i*, respectiv *î*, *u*¹, fără ca aceasta să ne împiedice să considerăm că *i* și *e* fac parte din aceeași serie vocalică (la fel, *î* și *ă*, *u* și *o*). Prin urmare, la deschiderea dată în *Atlas* trebuie să se adauge precizarea că *ê* se situează între *ă* și *e* în sensul că e mai închis decît *ă* și posterior față de *e*.

Locul pe care-l ocupă cele trei vocale medio-anterioare amintite, față de vocalele din cele două serii « vecine » este, deci, următorul:

e   ê   ă
e   ê   *
e   ă   *

Prin * am însemnat locurile ocupate, în seria medială, de diversele nuanțe de sunete intermediare, din punctul de vedere al gradului de deschidere, între *ă* și *a*.

Cea mai deschisă vocală din seria medio-anterioară este cea notată, de obicei, *â* (în ALR, *q*) și numită *a* anterior. *Atlasul* dă ca exemplu munt. *șteq*³. Acest sunet ocupă locul intermediar între *ă*, cea mai deschisă vocală din seria anterioară (*le-ăi vazût*², ALRT, 59/32; [eu] *vriău*, 39/9; *șăsă* « șase », 215/4) și *a*, cea mai deschisă vocală din seria medială.

¹ În cursul cercetărilor efectuate în 1953 și 1954 în Valea Jiului, mulți dintre anchetatori au notat, în cuvinte de tipul celor înșirate mai sus, pur și simplu *ă*: *căță*, *răle* etc. În același timp, pornindu-se de la descrierea dată în *Atlas*, s-a făcut și greșeala de a întrebuița acest semn, în locul lui *â/a*, pentru a nota varianta lui *ă* protonic în cuvinte de tipul *bă larbăt*.

² Vezi A. Rosetti, op. cit., p. 181.

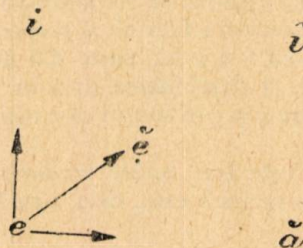
³ ALRT, p. IX. În diftongul *ea*, se rostește adesea un astfel de *a* anterior; cf. Alf Lombard, La prononciation du roumain. Extrait de Uppsala Universitets Årsskrift, 1936, p. 128 și urm.

Vocalelor închise *i* și *î* le corespunde, în seria medio-anterioară, *î*, «vocala centrală cea mai închisă, cu o nuanță anterioară, între *i* și *î*»¹. Această vocală apare, în unele graiuri, în locul unui *i* sau al unui *î* din limba literară și e notată, câteodată, *i* *î* sau *î*/*i*: *beșică* (ALRT, 53/24), *și* (27/56). *arjint*² 57/25), *spri/incăni* (ALR I, h. 21, p. 302), *ri/îi* (ALRM II/1, h. 168, p. 95 etc.). Unui *î* poate să-i corespundă în limba literară și un *e*; în forma *g/dējîtul* (ALRT, 57 24), transformarea *e* > *î* e provocată de faptul că, pe de o parte, *e* este neaccentuat, iar pe de altă parte, este precedat de *j* (< *g*).

Între *î* și *ê*, se situează vocala *ê*. Ea apare, mai ales, în locul unui *e* din limba literară, ca rezultat al tendinței acestuia de a se diferenția față de *i* (sau alt element palatal) precedent, pe de o parte, și al tendinței lui *e* de a se închide, atunci când nu e accentuat (în special în graiurile din Moldova), pe de altă parte. Exemple: *șăpce năvoi* (ALRT, 36/11), *pieșce* (37/9), *iēju* (neaccentuat în frază; 62 6). Când acționează numai prima tendință, de la *e* se ajunge la *ê* (*dîcê* «(el) zice», 158/25) sau chiar la *ă* (*dîcă* «(el) zice», 159/2, în aceeași localitate). Când *e* se închide, fără a-și deplasa punctul de articulare în direcția posterioară, se ajunge la *ê*, *î* sau chiar la *î*, vocala anterioară cea mai închisă (cum se întâmplă în Moldova).

Schematic, lucrurile s-ar putea înfățișa printr-o figură asemănătoare cu cea pe care am schițat-o pentru *ă*:

Pentru a putea să vedem care e raportul dintre vocalele medio-anterioare și cele din seriile anterioară și medială, e necesar să enumerăm și nuanțele intermediare din aceste două serii din urmă.

În seria medială, dialectologii disting, între *î* și *ă*, vocalele *î* (*dîla* «de la», ALRT, 47/28), *â* (rostirea, frecventă în Moldova, a lui *ă* final neaccentuat: *puártă*, 164 3; *lînă* 200/20) și *ă* (*brău*, 591/9; *rău* «rîu» 59/20; *afără*, 209/24). Pentru nuanțele intermediare între *ă* și *a*, notate în ALR, după cum am văzut, *ă/a* sau *a/ă* (*să/ană/atăti*, ALRT, 223/11) am adoptat semnul *a*. În felul acesta, am evitat suprapunerea a două litere pentru notarea nuanței «mijlocii»; un *ă* sau un *a* urmează să se adauge atunci când se notează o nuanță mai apropiată de *ă*, respectiv de *a*.

În seria anterioară, anchetatorii *Atlasului* disting, între *i* și *e*, nuanțele *î*, *î* *ê* și *ê*. Întrucît *î* și *ê* (*î* foarte deschis și *ê* foarte închis) notează sunete extrem de apropiate (în practică, această distincție nu se face), în tabloul de mai jos aceste nuanțe ocupă același loc. Între *e* și *ă*, se notează mai des nuanțele *ê* și *ê*².

¹ ALRT, p. X.

² În ALRT, p. X, se dă ca exemplu bucov. *vêde*.

Poziția vocalelor medio-anterioare față de cele două serii « principale », între care se situează poate fi înfățișată astfel:

Mediale:	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>â</i>	<i>ă</i>	<i>ă</i>	<i>a</i>	<i>a</i>
Medio-anterioare:	<i>î</i>			<i>ê</i>	<i>ê</i>	<i>ê</i>	<i>â</i>
Anterioare:	<i>i</i>	<i>i</i>	<i>i</i> (<i>e</i>)	<i>e</i>	<i>e</i>	<i>e</i>	<i>ă</i>

Vocalele cu un timbru intermediar între *i*, *ă*, *a*, pe de o parte, și *u*, respectiv *o*, *â*, pe de alta, se întâlnesc (sau, cel puțin, sînt notate) mai rar. Aceste nuanțe pot fi grupate într-o serie a vocalelor medio-posterioare.

În cursul anchetelor efectuate de cercetători de la Institutul de lingvistică, s-a notat, în unele localități (Meria, r. Hăteș; reg. Hunedoara; Hangu, r. Ceahlău, reg. Bacău), un sunet intermediar între *i* și *u*, de exemplu, în forma articulată a cuvîntului *zi*. Pentru notarea acestui sunet s-a folosit fie *i* suprașus lui *u* (sau invers), fie litera *u* cu accent circumflex: *zîuă* (*dîuă*). Întrucît, în unele graiuri, după *z* sau *d*, ca și după alte consoane, se rostește *i* în locul unui *i* literar, apariția vocalei *î* se explică, în acest caz, prin influența consoanei precedente, la care s-a adăugat influența semivocalei următoare (*u*), labială cu timbru posterior¹. Astfel, de la *i* se ajunge la *î* (*zî*), iar în forma articulată a cuvîntului, acest *î* devine *î* (*zîuă*) sau chiar *u* (*zuă*). Vocala *î* poate să apară și datorită vecinătății altei labiale, de pildă *m*; în localitatea Paroșeni (Valea Jiului) s-a notat forma *l-împêd'îc* « (tu) îl împiedici »².

Se întîmplă adesea ca vocalele *i* și *u* să apară una în locul alteia. La același subiect, în localitatea Aninoasa (Valea Jiului) s-a notat, alături de *jîrêbîș*, forma *jurêbîș*. ALRT înregistrează atît forma *zîuă* (74/3), cît și *zîuă* (76/24), la subiecte diferite din aceeași localitate. (Cf. *sumțâsc*, pentru *sîmțâsc*, în ALR I, h. 104, p. 343.)

Ca sunet intermediar între *i* și *u*, vocala *î* are o situație asemănătoare cu a lui *î*. Am citat mai sus (p. 214) forma *șî* care apare alături de *și* și *șî*. În localitatea Paroșeni, un anchetator a notat forma *jîrêbîș*, cu pluralul *jîrêbîș* (deci, *î-i*), în timp ce, la același subiect, alt anchetator a auzit și a notat, în amîndouă cazurile, *î*. (Cf. *grîu* din limba literară, alături de bân. *grîu* sau *grîu*; ALRT, 48/12, înregistrează forma *grîu*.) Prin urmare, printre vocalele în-hise, *î* ocupă, față de *i*, o poziție simetrică cu a lui *î*: *i*, *î*, *î*, *î*, *u*.

Din aceeași serie cu *î* face parte vocala notată, de obicei, *o/ă* sau *ă/o* și pentru care am adoptat semnul *ô*. Acestei vocale îi corespunde în limba literară fie un *o*, fie un *ă*.

În primul caz (*ô < o*), apariția acestei vocale se datorește diferențierii lui *o* față de un sunet labial precedent; așa se explică forme ca *uă/ok'* « ochi » (ALR I, h. 67, p. 290: *uărb d'-on uău* « orb de un ochi = chior »), *uăile* (ALRT, 37/14), *ăpă/oî* (217/8). Cîteodată acest *ô* (*o/ă*) devine chiar *ă*, adică o vocală medială: *ăpăî* (95/16)³. Fenomenul e întrutotul analog cu acela al transformării lui *e* în

¹ Cf. A. Rosetti, Istoria limbii romîne, VI. Din secolul al XIII-lea pînă în secolul al XVII-lea, București, 1946, p. 116: *dzîuă < dîuă*, cu trecerea lui *i* la *u* sub influența lui *u*.

² Ciudătă e forma *s-o-nnăscut'î* (ALRT, 203/23), în care explozia lui *t* are un timbru intermediar între *i* și *u*.

³ Cf. la meglenoromînii din Liumnița: *bûău* « bou », *fûăc* « foc »; Th. Capidan, Meglenoromînii, II. Literatura populară la meglenoromîni, București, 1928, p. 4 (Academia Romînă. Studii și cercetări, VII).

ě sau chiar în *ă* (*păiă* «paie», ALRT, 80/8), ca rezultat al diferențierii față de un element palatal precedent.

În cel de-al doilea caz ($\check{e} < \check{a}$)¹, apariția acestui sunet se datorește acomodării: *ă* (vocală nelabială), precedat de un sunet labial, tinde să devină sau chiar devine *o*: *du^uo* (ALRT, 81/21) *d^uozi^uèc* (81/7), *lom* «(noi) luăm» (50/26). Labializarea vocalei *ă* poate să se producă nu numai sub influența unui *u* precedent, ci și datorită vecinătății altui sunet labial. Th. Capidan explică prin influența lui *b* pe *u* din ar. *bugat* «băgat» (participiu) și prin influența lui *u* din silaba precedentă, transformarea *ă* > *u*, în ar. *calugur* «călugăr»².

Cea mai deschisă vocală din această serie este cea notată, în ALR, *â* (*a* posterior, în băn. *câp*), sunet intermediar, ca loc de articulare, între *a* mijlociu și *ă*, vocala posterioară cea mai deschisă. Seria vocalelor medio-posterioare are, deci, următoarea înfățișare:

închisă:	<i>û</i> (<i>i/u</i> , <i>u/i</i>)
semi-deschisă:	<i>ö</i> (<i>ă/o</i> , <i>o/ă</i>)
deschisă:	<i>â</i>

Bineînțeles că și între vocalele acestei serii există nuanțe intermediare din punctul de vedere al gradului de deschidere; ele se întâlnesc însă sau, cel puțin, se notează rar³.

Acad. E. Petrovici⁴ a atras atenția asupra poziției simetrice pe care o ocupă, din multe puncte de vedere, față de seria vocalelor mediale, vocalele anterioare, pe de o parte, cele posterioare, pe de alta. Același lucru se poate spune și despre vocalele celor două serii intermediare: seria medio-anterioară și seria medio-posterioară. Avînd în vedere numai cele trei vocale-tip din fiecare din aceste cinci serii (adică lăsînd la o parte diferitele nuanțe intermediare ca grad de deschidere), această simetrie poate fi pusă în lumină cu ajutorul următorului tablou:

Anterioare:	<i>i</i>	<i>e</i>	<i>ä</i>
Medio-anterioare:	<i>î</i>	<i>ě</i>	<i>ä</i>
Mediale:	<i>î</i>	<i>ă</i>	<i>a</i>
Medio-posterioare:	<i>û</i>	<i>ö</i>	<i>â</i>
Posterioare:	<i>u</i>	<i>o</i>	<i>â</i>

Totuși, în ce privește vocalele medio-posterioare, situația e întrucîtva mai complicată. Vocalele *î* și *i* diferă între ele numai prin locul de articulare, în timp ce între *î* și *u* deosebirea e mai mare: *î* este o vocală medială nelabială, iar *u* o vocală posterioară labială. Timbrul intermediar *î* poate fi datorit numai deplasării punctului de articulare, într-o direcție sau în alta. Timbrul *û* însă poate fi determinat și de prezența labializării (locul de articulare rămînînd același ca pentru *î*) sau de absența acestuia (locul de articulare rămînînd același ca pentru *u*) sau,

¹ Cf. E. Petrovici, Graiul carașovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională, București, 1935, p. 60: «*ă* poate avea o articulație puțin posterioară, căpătînd o slabă nuanță de *o*».

² Th. Capidan, Aromînii. Dialectul aromîn, București, 1932, p. 222–223 (Academia Romînă. Studii și cercetări, XX). Cf. germ. *Schule, Kohle*, unde vocala finală are tendința de a se rotunji datorită prezenței unei vocale labiale în silaba precedentă; Léonce Roudet, *Éléments de phonétique générale*, Paris, 1910, p. 101.

³ ALRT, 270/4, înregistrează forma *d^uâ/â*, cu *â* (deschis, notat *â/â*).

⁴ Corel. cons. rotunjite, p. 176 și urm.

în sfârșit, *û* poate să apară ca rezultat al unei schimbări și a locului, și a modului de articulare. Cu alte cuvinte, vocala cu un timbru intermediar între *î* și *u* poate fi:

1. nelabială posterioară,
2. labială medială,
3. labială intermediară ca loc de articulare,
4. nelabială intermediară ca loc de articulare.

În realitate însă, articularea posterioară și labializarea sînt foarte strîns legate între ele. E adevărat că există și vocale mediale (după Roudet, « mixte ») labiale. În limba engleză, vocala căreia îi corespunde în scris un *e*, un *i*, un *u*, înaintea unui *r*, în silabă accentuată, se rostește, după consoane labiale, cu o ușoară rotunjire; de exemplu: *bird* « pasăre »¹. De asemenea, unele limbi cunosc vocale posterioare nelabiale de tipul engl. *u* din *but* (în transcrierea Asociației fonetice internaționale: *bʌt*).

În limba romînă, situația e alta. De obicei, labializarea unei vocale mediale atrage și deplasarea punctului de articulație în direcția posterioară (*nouă* > *nouă/o* > *noy*) și, invers, pierderii caracterului labial i se asociază, în același timp, o articulare în partea medială a palatului (*uok'* > *uo/ăk'* > *uăk'*). Vocalele *ö* și *û* sînt « nestabile ». O situație asemănătoare întîlnim în limba bulgară, unde *o*, după o labială, are o nuanță posterioară², iar pentru *ot* rusesc, precedat de o labială, punctul de articulare e deplasat în direcția posterioară, cu condiția ca *ot* să nu fie urmat de o consoană moale. Dacă urmează o consoană moale, vocala este supusă unor influențe de sens contrar, ceea ce are ca urmare anularea lor reciprocă; astfel, timbrul lui *ot* din *пыль* (precedat de labială, urmat de consoană moale) este identic cu al lui *ot* din *сын* (precedat de consoană nelabială și urmat de consoană dură)³.

Din cele arătate mai sus rezultă că, din cele patru cazuri posibile, primele două pot fi eliminate și, în felul acesta, vocalele seriei *û*, *ö*, *ă* trebuie considerate ca avînd un loc de articulare intermediar între *î*, *ă*, *a* și *u*, respectiv *o*, *ă*. Ele sînt, în același timp, labiale, deși, se pare, într-un grad mai mic decît corespondențele lor din seria posterioară.

Pentru notarea celei mai deschise vocale din această serie, anchetatorii *Atlasului lingvistic român* întrebunțează, alături de semnul *ă*, și notația *a/ă* sau *ă/a*, în cazul cuvintelor care se scriu în ortografia obișnuită, cu *oa* (pronunțat *ua*) sau cu *ua* (de ex. *luat*, pronunțat de unii într-o singură silabă: *luăt*, ALRT, 73 17). Pentru *ă* și *a/ă* am rezervat, deci, un singur loc în cadrul tabloului, întrucît nu e vorba de sunete deosebite⁴. La fel am procedat și în alte cazuri: *ě* = *ă/e* (*dă/e* « de », ALRT, 83 5), *î* = *î/i*, *q* (*ă*) = *ă/a* (*nuăpteă/a*, 210/9).

Trebuie să se menționeze însă că lui *ă* nu îi corespunde [*a*] în transcrierea Asociației fonetice internaționale, cum se susține în *Atlasul lingvistic român*⁵. Acest din urmă semn notează o vocală posterioară deschisă *n e l a b i a l ă*⁶.

Vocalele anterioare labiale sînt și ele, ca și cele medio-posterioare, nestabile. În cuvintele împrumutate din alte limbi, de obicei *ö* devine *e* (fr. *chauffeur* > *șofer*) sau *o* (fr. *saboteur* > *sabotor*), *û* devine *i* (fr. *bureau* > *birou*) sau *u* (fr. *allure*

¹ L. Roudet, op. cit., p. 101. Ca vocală mixtă labială închisă, Roudet citează pe *u* din sued. *hus* « casă » (ibid., p. 100).

² Olaf Broch, *Slavische Phonetik*, Heidelberg, 1911, p. 116.

³ Ibid., p. 173—174.

⁴ După informațiile date de acad. E. Petrovici, unul dintre anchetatorii *Atlasului lingvistic român*, *ă/a* = *ă*.

⁵ ALRT, p. IX.

⁶ M. I. Matusевич, *Vvedenie v obščiuu fonetiku*, izdanie 2-c, Leningrad, 1948, p. 58.

>alură) etc.¹. Nuanțe vocalice asemănătoare se întâlnesc și în alte împrejurări; vocalele *u* și *o* din diftongii *iu* și *eo* tind să se pronunțe *ü*, respectiv *ö*, sub influența semivocalei precedente (după acad. E. Petrovici, datorită faptului că sînt precedate de consoane muiate-rotunjite²). Pentru notarea sunetelor intermediare între *o*, *u* și *ö*, respectiv *ü*, acad. E. Petrovici întrebuițează semnele *ó* și *ú* care, echivalează, în transcrierea *Atlasului*, cu *ö/o* și *ü/u*; de exemplu, *tiü/ulifiéri* ALRT, 222/7 (formă coruptă pentru *luceafăr*).

În condiții asemănătoare, în triftongul *eoă* (= *e* + *o* *a*) apare vocala cea mai deschisă din această serie, pe care acad. E. Petrovici o notează *ă*, arătînd că « are un timbru care îl amintește pe acela al unui *ö* francez (scrie *eu*, *oeu*), foarte deschis, care de asemenea este anterior și labializat »³. Această vocală, intermediară între *ă* și *â*, apare destul de rar și în cazul ei nu se disting două nuanțe (ca în cazul vocalelor mai închise: *ü-ü*, *ö-ö*). *Atlasul* nu notează, la vocalele din această serie, nici nuanțe intermediare din punctul de vedere al gradului de deschidere.

Raportul dintre *ü*, *u*, *ö*, *o*, *ă* și vocalele seriilor vecine poate fi înfățișat astfel:

Anterioare nelabiale	<i>i</i>	<i>e</i>	<i>ă</i>
	<i>ü</i>	<i>ö</i> (mai apropiate de <i>i</i> , <i>e</i>)	<i>â</i>
Anterioare labiale	{		
	<i>ú</i>	<i>ó</i> (mai apropiate de <i>u</i> , <i>o</i>)	
Posterioare labiale	<i>u</i>	<i>o</i>	<i>â</i>

În tabloul de mai jos, perechile *ü-ü* și *ö-ö* ocupă câte un singur loc⁴.

După cum se știe, nu pot fi incluse într-un tablou, oricît de cuprinzător, absolut toate nuanțele vocalice care apar în graiurile unei limbi. Numărul lor este nelimitat și perceperea (și, deci, notarea) lor depinde, în mare măsură, de finețea urechii cercetătorului. Astfel, în raport cu *e* (mijlociu), se poate distinge destul de ușor vocala mai deschisă *e*. Dar între *e* și *e* există și o vocală mai închisă decît *e*, dar, în același timp, mai deschisă decît *e*; aceasta se notează, de obicei, prin suprapunere: *e/e* sau *e/e*. De asemenea, între *ă* și *e* există o sumedenie de nuanțe intermediare, dintre care se notează, mai des: *ě*, *ă*, *ě*, *ě/e*. Dintre acestea, am ales numai pe *ě*, ca tip de vocală medio-anterioară. În general, am luat în considerație nuanțele mai ușor de perceput și pentru care se întrebuițează câte un semn special. Tabloul cuprinde numai cîteva dintre nuanțele notate în *Atlasul lingvistic român* prin litere suprapuse. Corespondențele în sistemul de transcriere sînt următoarele:

<i>a</i>	=	<i>a/ă</i> sau <i>ă/a</i>
<i>ö</i>	=	<i>o/ă</i> sau <i>ă/o</i>
<i>ü</i>	=	<i>i/u</i> sau <i>u/i</i>

¹ Cf. A. Graur et A. Rosetti, op. cit., p. 6. În rare cazuri, vocalele de acest gen se păstrează, regional, în cuvinte recent împrumutate: *vöüfi* (pl.) « vorniceii la nuntă », ALRT, 143/17 (din ung. *vőfely* « idem »).

² E. Petrovici, Corel. cons. rotunjite, p. 177. Cele două sunete se influențează reciproc. Datorită propagării labializării, *e* se pronunță, adesea, *ö* cf. Alf Lombard, op. cit., p. 130–131.

³ E. Petrovici, Corel. cons. rotunjite, p. 171.

⁴ Cîte un singur loc le acordă și E. Petrovici, Corel. cons. rotunjite, p. 178.

Cu $\hat{a}^\circ$, neîntrebuințat în transcrierea *Atlasului*, se notează, după cum am văzut, cea mai deschisă vocală din seria anterioară labială (de ex., în cuvîntul *learcă*).

Urmează să grupăm la un loc vocalele clasificate mai sus în diverse tablouri « parțiale ». Acad. E. Petrovici a arătat că, dacă triunghiul e potrivit pentru a ne da o înfățișare sistematică a celor șapte tipuri fundamentale ale fonemelor-vocale din limba romînă, cînd e vorba de clasificarea unui număr mai mare de vocale, trebuie să recurgem la altă figură. D-sa a ales o f gură cu trei dimensiuni, prisma. Procedînd la fel, pentru clasificarea de față, ar fi fost necesară o prismă cu șase laturi și cu nouă « etaje », ceea ce ar fi fost foarte incomod. Principalele nuanțe vocale pot fi cuprinse într-un tablou mult mai simplu, alcătuit dintr-o serie de cercuri concentrice.

Pe același cerc se înșiră vocalele cu același grad de deschidere, iar pe aceeași rază, vocalele aparținînd aceleiași serii. O clasificare asemănătoare a vocalelor, fără a avea în vedere o anumită limbă, a dat I. Winteler¹, cu deosebirea că vocalele mediale sînt omise și, bineînțeles, nu sînt luate în considerație nuanțele intermediare. Lipsa din tablou a vocalelor mediale a făcut ca, pentru gruparea vocalelor anterioare (labiale și nelabiale) și a celor posterioare să fie suficient un sistem de semicercuri concentrice.

Tabloul satisface cerința ca seria vocalelor anterioare labiale să ocupe locul dintre vocalele anterioare nelabiale și cele posterioare labiale, întrucît $\ddot{u}$, $\ddot{o}$, $\hat{a}^\circ$ întrunesc trăsături și ale uneia și ale alteia dintre cele două serii. Sistemul circular al vocalelor pune în evidență și faptul că, de la vocalele anterioare, se poate ajunge la vocalele posterioare, pe două căi, adică și vocala i și vocala $\ddot{u}$, de exemplu, ocupă un loc intermediar între i și u , fără ca ele să se confunde și, deci, fără ca să ocupe același loc în sistemul vocalic. Acest fapt se datorește modului diferit în care participă buzele și limba la modificarea formei și volumului « rezonatorului ».

Această clasificare mai prezintă și un alt avantaj. Făcînd abstracție de seria vocalelor anterioare labiale și considerînd că centrul cercului ar reprezenta poziția « neutră » a limbii, distanța, măsurată de-a lungul razelor, de la centru spre exterior ne dă, ce e drept foarte aproximativ, și imaginea direcției și a gradului de ridicare a limbii spre palat.

Faptul că diferitele nuanțe de a se înșiră pe cercul cel mai mic și, deci, sînt, în tablou, foarte apropiate de a medial, redă o realitate acustică și fiziologică, întrucît pentru articularea acestor vocale limba se deplasează foarte puțin din poziția ei neutră în direcția anterioară sau posterioară. Printr-o linie punctată am scos în evidență și opoziția dintre vocalele labiale și cele nelabiale.

În sfîrșit, sistemul acesta permite ca, prin mărirea numărului cercurilor și al razelor, să poată fi incluse în tablou un număr și mai mare de nuanțe vocalice, al căror loc și mod de articulare poate fi determinat prin raportul în care se află ele față de celelalte vocale, în special față de cele șapte tipuri fundamentale care joacă rolul de adevărate « puncte de reper »². În tabloul de mai jos, am rezervat, pentru nuanțele intermediare ca grad de deschidere, cîte trei locuri între i și $\ddot{a}$, între $\ddot{a}$ și a etc.

În felul acesta, « cercul vocalic » ajută la cunoașterea mai amănunțită și la însușirea sistemului de transcriere a tuturor nuanțelor vocalice care apar în graiurile limbii romîne.

¹ Vezi Iosif Popovici, *Vocalele romînești*, Cluj, 1927, p. 17; sistemul prisme a fost întrebuințat de J. Forchhammer; vezi ibidem, p. 18.

² Pentru o mai mare claritate, am notat cu majuscule ($\hat{I}$, $\hat{A}$, A etc.) tipurile fundamentale (aspectele de bază) ale fonemelor-vocale din limba romînă.

к выше указанным основным группам. Не останавливаясь на промежуточных оттенках, с точки зрения степени подъема, второстепенные три звуковые группы, можно представить в следующем виде:

Средне-передние негубные: $\hat{i}$ (между i и i), $\check{e}$ (между $\check{a}$ и e), $\hat{a}$ (между a и $\check{a}$, наиболее открытая передняя гласная).

Средне-задние губные: $\hat{u}$ (между i и u), $\check{o}$ (между $\check{a}$ и o ; в Атласе румынского языка: $o/\check{a}$ или $\check{a}/o$), $\hat{a}$ (между a и $\check{a}$, наиболее открытая задняя гласная).

Передние губные: $\hat{u}$ (между i и u), $\check{o}$ (между e и o), $\hat{a}$ (между $\check{a}$ и $\hat{a}$).

В средне-переднюю группу входит и гласная, отмеченная как $\check{a}$, которую Атлас румынского языка считает гласной среднего ряда.

Варианты (основные и условные) гласных фонем румынского языка могут быть сгруппированы в таблицу, состоящую из нескольких концентрических кружков. На одном и том же кружке, распределяются гласные одной и той же степени подъема, а на одном и том же радиусе, отмечаются гласные, относящиеся к одной и той же группе.

Сравнительно с другими системами классификации гласных (треугольником, прямоугольником, призмой), «круговая» система имеет следующие преимущества:

1. Таблица дает представление, хотя и весьма приблизительное, места артикуляции гласных.

2. Различные варианты звука a расположены вблизи один от другого, что передает акустическую и физиологическую реальность.

3. Указанная система дает возможность, путем увеличения числа кружков и радиусов, включать в таблицу еще большее количество оттенков гласных.

DE LA CLASSIFICATION DES VOYELLES ROUMAINES

(RÉSUMÉ)

Dans la langue roumaine les types fondamentaux (les aspects de base) des phonèmes voyelles sont groupés en trois séries: antérieure, médiale et postérieure. Mais on rencontre dans les différents parlers de la langue roumaine d'innombrables nuances vocaliques intermédiaires; les plus fréquentes sont, elles aussi, susceptibles d'être groupées dans un système des voyelles de la langue roumaine.

Du point de vue de leur articulation, les nuances vocaliques intermédiaires forment trois séries qu'on peut appeler *secondaires*, par rapport aux séries *principales* mentionnées ci-dessus. Abstraction faite des nuances intermédiaires considérées du point de vue de l'ouverture, les trois séries vocaliques secondaires se présentent de la façon suivante:

Médio-antérieures non-labiales: $\hat{i}$ (entre i et i), $\check{e}$ (entre $\check{a}$ et e), $\hat{a}$ (entre a et $\check{a}$, la voyelle antérieure la plus ouverte).

Médio-postérieures labiales: $\hat{u}$ (entre i et u), $\check{o}$ (entre $\check{a}$ et o ; dans l'ALR (l'Atlas linguistique roumain): $o/\check{a}$ ou $\check{a}/o$); $\hat{a}$ (entre a et $\check{a}$, la voyelle postérieure la plus ouverte).

Antérieures labiales: $\hat{u}$ (entre i et u), $\check{o}$ (entre e et o), $\hat{a}$ (entre $\check{a}$ et $\hat{a}$).

La voyelle notée par $\check{q}$, considérée par l'Atlas linguistique roumain comme une voyelle médiale, fait également partie de la série médio-antérieure.

Les variantes (fondamentales aussi bien que conditionnelles) des phonèmes vocaliques de la langue roumaine sont susceptibles d'être groupées dans un tableau qui présente un certain nombre de cercles concentriques. On place sur un même cercle les voyelles d'ouverture égale et sur un même rayon les voyelles appartenant à la même série.

Par rapport aux autres systèmes de classification des voyelles (triangulaire, rectangulaire et prismatique), le système «circulaire» présente les avantages suivants :

1. Le tableau offre une image, fort approximative il est vrai, du lieu d'articulation des voyelles.

2. Les différentes variantes de l'*a* occupent des places très rapprochées les unes des autres, ce qui contribue à exprimer une réalité acoustique et physiologique.

3. Ce système permet, grâce à l'augmentation du nombre des cercles et des rayons, d'inclure dans le tableau encore plus de nuances vocaliques.

CÎTEVA PROBLEME DE FONETICĂ SINTACTICĂ
ÎN « TEXTE DIALECTALE » CULESE DE E. PETROVICI

DE

M. SALA

Problema fenomenelor de fonetică sintactică din limba română n-a constituit pînă în prezent obiectul unei cercetări deosebite, deși fonetica sintactică are în viața limbajului omenesc o importanță deosebită, datorită faptului că omul se exprimă în mod obișnuit prin propoziții și fraze, nu prin cuvinte izolate¹. O singură lucrare, aceea a lui A. Lombard, *La prononciation du roumain*, Uppsala, 1935, consacră un capitol de cîteva pagini fenomenelor de fonetică sintactică.

În diverse lucrări de fonetică și de gramatică istorică s-a apelat însă adesea, pentru explicarea diferitelor fenomene, la transformările pe care le-au suferit sunetele în urma contactului lor în frază. Astfel, Ovid Densusianu, în *Histoire de la langue roumaine*, vol. II, Paris, 1938 și acad. Al. Rosetti, în *Istoria limbii romîne*, vol. VI, București, 1949, au explicat unele fapte fonetice din limba veche prin modificările cauzate de fonetica sintactică.

De asemenea, numeroase transformări fonetice din limba română actuală au fost explicate prin fonetică sintactică de acad. Iorgu Iordan (*Limba romînă actuală*, ed. a II-a, București, 1948, p. 46—49; *Limba romînă contemporană*, manual pentru instituțiile de învățămînt superior, București, 1954, p. 195 și urm.) și de acad. E. Petrovici (*De la nasalité en roumain*, Cluj, 1930 și articolele: *Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba romînă*, « Studii și cercetări lingvistice », I (1950), fasc. 2, p. 172 și urm.; *Corelația de timbru a consoanelor rotunjite și nerotunjite în limba romînă*, « Studii și cercetări lingvistice », III (1952), p. 127 și urm.). În ultima vreme, o dată cu apariția volumului I al *Gramaticii limbii romîne* a Academiei R.P.R., București, 1954, au fost explicate multe pronunțări, mai ales neliterare, ca fiind rezultatul unor modificări de fonetică sintactică.

În observațiile pe care le vom face, vom încerca să discutăm, pe baza materialului oferit de culegerea de texte dialectale a acad. E. Petrovici², cîteva aspecte ale problemei.

¹ Iorgu Iordan, *Introducere în studiul limbilor romanice. Evoluția și starea actuală a lingvisticii romanice*, Iași, 1932, p. 187.

² E. Petrovici, *Texte dialectale*, Sibiu, 1943.

Am ales pentru observațiile noastre această culegere de texte dialectale, deoarece aici sînt notate în mod fidel toate particularitățile fonetice. Pe de altă parte, lucru care ne interesează într-o măsură mai mare, anchetatorul a acordat atenție deosebită notării fenomenelor de fonetică sintactică. « Volumul acesta » — scrie autorul în prefață — « permite cercetătorilor, în mai mare măsură ca celelalte volume ale Atlasului, să facă interesante observații de fonetică sintactică » (Prefață, p. VI).

Transcrierea fonetică în care vom da exemplele discutate este cea folosită în Atlasul lingvistic român¹.

Precizăm însă că transcrierea a fost făcută impresionist, ca și în hărțile Atlasului, adică anchetatorul a notat sunetele graiului după impresia pe care i-au făcut-o, fără să fi avut timpul să cerceteze care a fost articulația exactă a organelor vorbirii în cursul pronunțării și fără a căuta să normalizeze transcrierea (Prefață, p. V.).

Fiecare sunet rostit — vocală sau consoană — are trei faze de articulare. În prima fază, organele articulatorii trec de la o poziție de indiferență la poziția necesară pentru articularea sunetului dat. Această fază de pregătire, numită de obicei *tensiune* sau *catatază*, la sunetele ocluzive se numește *implozie*. În cea de a doua fază, *ținuta* (*momentul ploxiv* la sunetele ocluzive), organele articulatorii se găsesc în poziția luată de ele pentru pronunțarea sunetului respectiv. Cea de a treia fază, *destinderea* sau *metastaza*, reprezintă momentul în care organele vorbirii revin la normal. La ocluzive, ea poartă numele de *explozie*.²

Timbrul propriu al unui sunet, calitatea care ne permite să-l distingem de alt sunet rostit în condiții identice, este determinat de ținută (în cazul vocalelor și consoanelor continue). Ținuta este însă cuprinsă între două faze, în timpul cărora sunetul nu are încă timbrul său caracteristic sau începe să-l piardă. Când sunetul este precedat și urmat de o pauză, organele vorbirii în timpul tensiunii pornesc și ajung în poziția de indiferență. Din contră, când sunetul este precedat de alt sunet, punctul de plecare al mișcării organelor (în tensiune) este articulația sunetului precedent, iar când este urmat de alt sunet, în destindere, sfîrșitul articulației celui dintîi coincide cu începutul articulației celui de al doilea. Organele

¹ Pentru transcrierea fonetică folosită de Atlas, v. I. Pătruț, Sisteme de transcriere fonetică în limba română, « Limba română », 1954, nr. 4, p. 83. În plus, prezentăm notații care n-au fost arătate în articolul citat: *ă* — cea mai deschisă vocală din seria posterioară v. istrorom. *căp*; *â* — cea mai deschisă vocală din seria anterioară v. bucov. *păle* « piele »; *â* — *ă* final din graiul moldovenesc (*ca:â*); *đ* = *dz*; *ě* — vocală intermediară între *ă* și *e*; *ŋ* — nazală labio-dentală, urmată de *f*, v. (*învăf*); *ŋ* — nazală cu ocluziunea incompletă, urmată de constrictive și lichide (*învîr*); *ŋ* — nazală slăbită urmată de consoană v. trans. *munțe*; *ŋ* — nazală velară urmată de *c* (*k*), *g*; *y* — fricativă palatală fonetică v. trans. *yerme*.

Am folosit de asemenea cîteva semne diacritice: (sub vocale) indică închidere; ° (sub consoane) consoană silabică. (deasupra vocalelor) arată că cele două vocale formează un diftong cu elemente egale; (deasupra unei vocale sau diftong) accentul principal; (în aceeași condiții) accentul secundar; — deasupra unei vocale sau a unei consoane lichide sau fricative-lungime; vocale sau consoane suprapuse arată nuanțe vocalice, respectiv consonantice intermediare;

Am mai transcris, în cursul lucrării, după indicațiile date la începutul culegerii de texte amintite, și alte semne: — pusă, ca subliniere, sub un sunet sau un grup de sunete arată că anchetatorul n-a greșit și a auzit bine chiar sunetul care e reprezentat prin litera respectivă; — leagă două sau mai multe cuvinte care formează un singur grup fonetic.

² Matusevici, Vvedenie, p. 26 — 27; v. și Al. Rosetti, Curs de fon. gen., p. 38.

trec, în general, de la o articulație la alta pe cel mai scurt drum, fără a reveni la poziția de indiferență. În acest caz, destinderea unui sunet corespunde cu tensiunea sunetului următor. (Matusevici, Vvedenie, p. 27).

Am vorbit despre problemele pe care le ridică studiul sunetelor în cuvinte izolate. Această izolare a cuvintelor, oarecum artificială, căci în vorbire cuvintele apar în genere grupate în sintagme și fraze, este necesară pentru stabilirea trăsăturilor principale, caracteristice, ale sunetelor.

Cuvintele nu se rostesc izolat. Ele formează, în cursul vorbirii, lungi șiruri în care fiecare sunet este strâns legat de cel precedent și de cel următor, indiferent de împărțirea frazei în cuvinte. Sub raportul fonetic, aproape se poate spune că nu există nici o deosebire între cuvînt și un grup sintactic. Legătura dintre elementele alcătuitoare ale unui grup de cuvinte este tot așa de strînsă ca și aceea dintre elementele constitutive ale cuvîntului (= sunetele). Ea reflectă legăturile logice stabilite de mintea noastră între noțiunile pe care le exprimă elementele constitutive ale grupului sintactic¹. Datorită acestei particularități a vorbirii, sunetele ajunse în contact capătă unele trăsături comune, se asimilează, se acomodează², chiar cînd fac parte din cuvinte deosebite. În urma acestei influențe reciproce, sunetele dintr-un anumit cuvînt fonetic³ pierd o parte din particularitățile lor, dobîndind în schimb altele. Unele modificări fonetice care se petrec în limbă, în decursul dezvoltării ei, își dădusec apariția tocmai adaptării reciproce a sunetelor. De pildă, rostirile *părat*, *tunerec* pentru *împărat*, respectiv *întunerec*, se explică prin falsa analiză a grupurilor sintactice *un împărat*, *în întunerec*, în care nazalitatea a trecut în întregime asupra lui *un*, respectiv *în* (Densu ianu, H.d.l.r., II, p. 138 și acad. Al. Rosetti, ILR, VI, p. 117). Un caz asemănător prezintă notațiile *prin-tuneric* 313/16, *m-am bătat* 23/27.⁴

Unul dintre fenomenele caracteristice produse prin fonetica sintactică este asimilarea vocalică. Culegerea de texte dialectale din care am luat materialul prezintă destul de puține astfel de cazuri. Numărul lor crește însă dacă adăugăm cazurile de asimilare a vocalelor la consoana precedentă.

De cele mai multe ori vocala asimilată este *a*.

Sub influența lui *o*, *a* a căpătat un caracter posterior, devenind *o*: *o-oprînd* 211/4. Ulterior, *o* și *o* fiind în hiat, s-au contras, transformîndu-se într-un *o*: *și acól-om stăt* 144/5, *o-prînd* 2/33, *tăț s-opucăt a jucă* 143/15 sau într-un *o*, așa cum arată notația *s-o-dunăt* « s-au adunăt » 80/10.⁵

Din exemplele date se poate vedea că, dacă cele două vocale care se asimilează sînt de timbru diferit, contragerea este precedată de una sau mai multe asimilări parțiale care aduc cele două vocale la același timbru sau foarte aproape. Ele pot atunci să rămîină un anumit timp alături, înainte de a se contrage (cf. *o-oprînd*). Același lucru poate fi urmărit și în cazurile de asimilare regresivă a lui *a*. Astfel de la notația *la um-bărbăt* 15/16 se poate ajunge la faza cu *ă*: *lă-um*, *lă-o casă* 210/23, unde *a* a devenit, de data aceasta sub influența lui *o* următor, posterior și labial.

¹ Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, manual pentru instituțiile de învățămînt superior, p. 195.

² Nu am făcut deosebire în cursul lucrării între acomodare și asimilare.

³ Înțelegem prin cuvînt fonetic un grup de cuvinte pronunțate nedespărțit unele de altele. Astfel *dacă-i-îmbrăcăt* se pronunță de fapt *dacăîmbrăcat*.

⁴ Primul număr reprezintă pagina, iar celălalt rîndul din TD.

⁵ În toate aceste localități în perfectul compus auxiliarul apare sub forma *o*.

Cele mai dese cazuri de asimilare a lui *a* sînt cele produse sub influența lui *i* sau *e* precedent, cînd *a* se transformă într-o vocală anterioară (*ă* sau *e*). La transformarea în discuție a contribuit probabil și faptul că *a*, în cele mai multe cazuri, era și urmat de o semivocală sau de o consoană palatală: *de-a* /*ăi* *mîc*¹ 279/30, *tî-a* /*ăi* *porîit* 207/23, *jôlî-a* /*ăle* *ă* 240/23; *războăiele-ăste*² 244/6, *dî-ăstî* 215/31; *d'îge* *estea* 49/31, *dî-ebeg* 166/6, *de-é* *ci* *a* 285/12, *ăl* *hudrălêst* /*k'i*-*ed* /*gécă* 139/27; *de de-ga* «*abia*» *ni lî* *ar-găst* 80/15. Ultimul exemplu ar fi trebuit transcris *d-e**ga*, deoarece *a* > *e* între cele două consoane palatale, iar cei doi *e* (**d-e**ga*) s-au contras ca în alte cazuri (v. mai jos).

Cu o asimilare a lui *a* avem a face probabil și în notația *ma-ariînt* /*k'ê* «mai înainte» 61/7. Se știe că, între două vocale, *i* este cu atît mai deschis cu cît vocalele cu care se învecinează sînt mai deschise. (GRAMATICA ACAD. R.P.R., vol. I, p. 87). Deci *i*, fiind între două vocale deschise³, s-a pronunțat * *mae-ariînt* /*k'ê* (cf. *mae-ales*) și apoi * *mă-ariînt* /*k'ê*, cu cei doi *a* anteriori. Probabil că anchetatorul n-a sesizat caracterul puțin anterior al celor doi *a* și astfel s-a ajuns la notația *ma-ariînt* /*k'ê*. De altfel, deosebirea dintre *a* și *ă* este relativ mică⁴. În sprijinul acestei explicații pot fi aduse pronunțările înregistrate în vara anului 1954 pe bandă de magnetofon în satul Jiieț, comuna Petrila, raionul Petroșani: *dup-ăd*, cu *ăd* pentru «după aia», respectiv «cu aia».

Cu asimilarea lui *a*, sub influența lui *i* și a lui *e* următor, avem a face în notația: *dă-i* *măi* *bună* 10/15 (cf. pentru situația din interiorul cuvîntului *măi* *mul-să* *să* *facă* 28/21). Acest caz de asimilare regresivă este foarte rar.

Asimilarea lui *ă* este mult mai rară: *p-ormă-l* *făcém* 236/11⁴, *p-ormă* *s-apúcă* 229/16, *dac-ol* *năști* 200/11⁵. *U*, vocală labială, a imprimat lui *ă* caracterul lui labial, transformîndu-l în *o*. Trebuie să se fi ajuns deci dintr-o fază * *pă^uurmă* la * *po^uurmă* (*po-ormă* 231/24) și apoi la * *po* *ormă* > *p-ormă*.

Am întîlnit și un caz de asimilare progresivă a lui *ă*: *im-țămînt-ôla* 113/11. Exemplul este interesant și pentru faptul că *ă* era sub accent și avea, din această cauză, o poziție mai puternică⁶.

Cele mai frecvente cazuri de asimilare le prezintă vocala *i*. De cele mai multe ori *i* a fost asimilat de o consoană palatală sau de un *i*. Această ambianță fonetică a făcut ca, sub influența articulației palatale a sunetului precedent, *i* să-și deplaseze articulația înspre partea anterioară a cavității bucale, devenind în acest fel o vocală anterioară, un *i* (GRAMATICA ACADEMIEI R.P.R., vol. I, p. 85): *măi-imbracă* 129/1, *pîni-kén-in-călkîie* 127/14, *a* *cûi-i* 106/17, *atúnê-intôr-êi* 139/7, *atûș-îi* *găta* 199/5, *șuk-îi* *liagă* 177/30⁷. Fenomenul se întîlnește și în interiorul cuvîntului:

¹ Am redat literele suprapuse prin litere alăturate, separate prin bară (/).

² Grammont, *Traité*, p. 200, arată că o consoană între două vocale se află într-o stare de inferioritate. Vocalele comandă, pentru că ele sînt două contra una și fac consoana mai asemănătoare cu ele. Rosetti, *Curs fon. gen.*, p. 69, consideră poziția intervocalică a consoanei drept o poziție critică, pentru că vocalele tind să deschidă consoana.

³ E. Petrovici, *Corel. cons. dure*, p. 209.

⁴ În toate aceste localități *p* are caracter dur, deci *e* > *ă*.

⁵ În această localitate, forma curentă a lui *il* este *ul*, cu *i* labializat. V. mai jos, p. 61.

⁶ Pentru situația vocalelor accentuate în astfel de cazuri, v. Grammont, *Traité*, p. 225.

⁷ Pentru discuția mai amănunțită a problemei, v. E. Petrovici, *Corel. cons. dure*, p. 209.

cristianus > *creștin*, *filianus > *fin* pentru că înaintea lui *i* (< *á* + *n*) a fost un sunet palatal. Tot așa sl. *pajekŭ* > *paing* (< *paⁱing) pentru că *i* (< sl. *o*) a fost precedat de un sunet palatal¹.

Desigur că asimilările de acest fel se petrec numai atunci cînd între cele două cuvinte nu există pauză. În caz contrar *i* rămîne neschimbat: *gálbiň ingropát* 9/2

Î a fost asimilat și de un *u* final al cuvîntului precedent, devenind *u*²: *o băgămucuptóriu* 118/18, *cu vîrvulu-n gós^u* 64/13, *d' / góbulu-î cu gu'ra-n gó's^u* 53/1, *cîn măr-gu ntiĕ* 129/7, *ilu-mbracă* 128/27, *și lu-mplintăm în pămînt^u* 74/27³. Toate exemplele sînt luate din regiunile în care ALR a notat la finală un *u*. Precizăm însă că fenomenul acesta al propagării labializării asupra lui *i* este mai rar decît asimilarea lui *i* sub influența unei consoane palatale. Sînt cîteva puncte: 551 (Pipirig), 346 (Negrești-Maramureș), unde nu întîlnim exemple de acest fel, deși localitățile amintite se găsesc în aria lui *u* final. Menționăm, de asemenea, că, după felul în care sînt transcrise textele, pare să avem aface cu *u* final care a devenit vocală plenisonă și nu cu o asimilare.

Și de această dată fenomenul apare numai atunci cînd consoana finală labializată este strîns legată de *i* al cuvîntului următor. În momentul în care se face o pauză, *u* final nu-l mai influențează pe *i*⁴.

Datorită acestei asimilări a lui *i*, pronumele *îl* se rostește *ul*⁵. Tot un rezultat al acestei asimilări este și fonetismul *u' ntră-sat* 133/13 cu *i* > *u* sub influența lui *u* final în cuvîntul precedent (*întru* > *untru* apoi *u* generalizat la toate persoanele).

Din cele arătate rezultă:

— Cazurile de asimilare a vocalelor pot fi împărțite în două tipuri:

a) vocală ← → vocală (asimilare vocalică propriu-zisă).

b) consoană → vocală sau, mai rar, vocală ← consoană.

— Primul tip este mai rar notat în culegerea de texte de care ne ocupăm. De obicei, ca rezultat al acestei asimilări se produce un sunet nou (de ex. *o* din *o oprindă*) care păstrează caractere ale ambelor sunete (deschiderea lui *a* și caracterul posterior al lui *o*).

Al doilea tip se întîlnește foarte des.

Vocalele suferă uneori transformări și datorită poziției neaccentuate dintr-un cuvînt fonetic. Datorită poziției neaccentuate, vocalele dintr-un cuvînt fonetic se sincopază sau «se reduc», întocmai ca în interiorul unui cuvînt.

Sincopări. Cele mai dese cazuri de sincopare le prezintă vocala *ă*⁶: *afar de* 266/5, *dă-a lu tăt-s^u* 220/14, *o țîr-dă măsă* 93/12, *s-fășe* 210/30.

Faptul se explică probabil prin marea frecvență a acestui sunet în multe graiuri teritoriale unde consoanele au caracter dur și, de aceea, *e* > *ă*. Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că *ă* se găsește la finala multor unelte gramaticale (adverbe, conjuncții etc.) care au o poziție neaccentuată în frază.

¹ E. Petrovici, Daco-slava, Dacoromania, X, 2, p. 236.

² Nu am luat exemple din versuri unde *u* ar fi putut apărea din necesități de ritm.

³ Discutarea mai detaliată a fenomenului la E. Petrovici, Corel. cons. rot., p. 144 și urm.

⁴ E. Petrovici, Corel. cons. rot., p. 143. Vezi și observațiile acad. Al. Rosetti, Cîteva probleme de fonetică a limbii romîne, «Studii și cercetări lingvistice», V (1954), nr. 3—4, p. 441.

⁵ E. Petrovici, Corel. cons. rot., p. 145.

⁶ Pot fi găsite însă cazuri de sincopare a lui *a* în Atlas Cf. *la mămuc-ta* „mama ta”, ALR, I, h. 158, punctele 508, 540.

Celelalte vocale prezintă foarte puține cazuri de sincopări:

e: tot *pé tin-ti-o strigát*¹ 85 /5, *p-la copi' i* 258 /32, *iut' /k'-s-o tras nnapói* 102 /15; *vîlfa acéi^o zîce* 50 /5.

i: *ș-pă urmă* 234 /10, *ș /j-bátî dim_pálmî* 243 /8. În aceste localități *ș* nu este dur.

î: *ș-c-ô-veșmînt* 108 /13, *ș-pî'rdî* 5 /5, *ș-p i u'rmâ* 199 /1 (În punctele acestea, *ș* este dur).

a: *du'-cî dîncătră'u aî plicăcăt* 22 /23 este singurul caz pe care l-am găsit în TD și prezintă o articulație a lui *a* greu de realizat.

u. Cu sincoparea lui *u* probabil avem a face în fonetismul *ap* «apoi»¹. În diferite combinații sintactice *i* s-a pierdut rămînînd doar *apu*, *apo* (*apo la noi* 97 /28, *ș-ăpu ia o zîs* 52 /28). *U* a început să se afonizeze: *ap^u s-apîcă* 124 /4, *ș-ap^u sâ pîni* 211 /27 și apoi s-a sincopat *ap_șêlilántê* 213 /11, *ș-ap_să-șêp* 211 /15. Uneori, transformarea a pornit și de la pronunțarea dialectală *apăi*. Iată aceleași faze intermediare pentru *ă*: *ș-ăpă căre cum_vîně* 19 /21; *apă vîně* 124 /2. Am luat exemple din aceeași pagină și am constatat că, în vorbirea aceluiași subiect chiar, s-a pornit o dată de la *apăi* și altă dată de la *apoi*.

Și formele fără *a* ale aceluiași adverb *apoi* pot fi considerate un rezultat al unor sincopări produse în fonetică sintactică. S-a pornit de la formele fără accent în frază sau cu accent secundar (*ăpu la sîmtu* 15 /2, *ăpu-i tr_ăi* 49 /25). De aici, tot prin faze intermediare (*păi pîněm* 11 /10) s-a ajuns la *p^u șăd pî-la dóisprăzășe* 123 /22.

Pe baza materialului găsit nu se pot arăta decît cu multe rezerve care sînt regiunile unde se produc mai des sincopări. Totuși se pare că acest fenomen nu este caracteristic numai graiurilor din nord-estul țării noastre² ci, poate chiar în aceeași măsură, el este propriu graiului vorbit și în sud-estul țării (Oltenia, mai ales).

Cele mai multe transformări ale vocalelor în fonetică sintactică sînt legate de evitarea hiatului ivit în urma faptului că o vocală a unui cuvînt se rostește în aceeași silabă cu vocala de la începutul cuvîntului următor.

S-a arătat că limba romînă caută să evite hiatul³. Cercetătorii care s-au ocupat de mijloacele folosite pentru evitarea hiatului în limba romînă⁴ au arătat că hiatul poate fi redus în două feluri: sau se intercalează între cele două vocale o semivocală (*y, i*): *oxîe, rouă*, marcîndu-se în acest fel granița dintre silabe printr-o constricțiune, sau grupa bisilabică se rostește monosilabic, formîndu-se un diftong: *aur, caut*. Credem însă că, atunci cînd cercetăm hiatul în fonetică sintactică, putem adăuga la cele două mijloace de suprimare a hiatului și alte procedee: elidarea și contragerea. Există deci o diferență între hiatul din interiorul unui cuvînt și hiatul dintr-un cuvînt fonetic. Această diferență este marcată în cazul limbii romîne și de raportul dintre frecvența primului procedeu (intercalarea unei

¹ La *ap* s-a putut ajunge și prin elidarea lui *ă* sau *u* în exemple ca *ș-ăp atîněa-i rid' /gi'că* 51 /6, *ș-ap-ăl cîôpere* 270 /4.

² S. Pop—E. Petrovici, Mină, cu pluralul, Dacoromania, VII, p. 99.

³ S. Pușcariu, Considerațiuni asupra sistemului fonetic și fonologic al limbii romîne, Dacoromania, VII, p. 23.

⁴ Al. Rosetti, Curs fon. gen., p. 69—70 și Pușcariu, Dacoromania, VII, p. 23—24.

semivocale și a celorlalte trei procedee de evitare a hiatului. În timp ce atunci când vrem să evităm hiatul din interiorul unui cuvînt, de obicei, intercalăm o semivocală (cf. și normele limbii literare: *cauut*), pentru evitarea hiatului creat într-un cuvînt fonetic se apelează la celelalte procedee¹. Frecvența redusă a primului procedeu în fonetică sintactică ne face să ne îndcîm că explicația dată de Pușcariu, Dacoromania, VII, p. 24, (proteza lui *i* sau *u* înaintea un *i* e și *o* inițial s-a ivit pentru evitarea hiatului născut prin fonetică sintactică) ar fi cea justă.

Intercalarea unei semivocale: cuu-ăuor 272/17. Forma aceasta este unică și interesantă (sublinierea aparține anchetatorului).

Formarea unui diftong. Vom lăsa la o parte formele foarte cunoscute, care s-au încetățenit și în limba literară, de felul lui *viața-i frumoasă*, unde intervin formele neaccentuate ale verbului *a fi*. Ele au fost studiate în mod amănunțit de Lombard, La prononciation du roumain, p.151 — 154. Iată alte exemple: *vórbili-a-țe lea* 51/24, *mérel-e-o foz-búne* 81/3, *pun-é-un* 77/24, *le-adúê* 55/27, *sintu-ádiru-al mári* 11/3, *máica sfíntă-o cuvîntát* 120/4; *cu-a vîntului* 82/15, *uámeni-ar murí* 82/28, *víne-o cú-á rá ní-ágrá* 83/13. Exemplele date dovedesc că diftongii rezultați din combinațiile sintactice sînt la fel cu cei din interiorul cuvîntului. În punctul 172 (Arpașul de jos), reg. Stalin, ca și în alte puncte din Atlas, toți diftongii au

fost notați cu cele două elemente ale diftongului egale (*juacă, frumúásele*) întocmai ca diftongii formați în cuvintele fonetice transcrise mai sus.

La fel cu ceilalți diftongi, diftongii formați pentru evitarea hiatului se reduc: * *de-éga* > *d-éga*, *de-u hotărit*, *de-u făcut*, — *ceu găsit*, *ceu murit* (în limba veche, la Neculce)².

Uneori sînt notate faze de trecere la diftong, cînd elementul semivocalic este slab perceptibil: *ómeni-acólo* 80/10, *ș-ápăi pînem* 91/15, *ori-o fost plóîe máre* 114/7, *culéș-e-alúne* 116/26.

Elidarea unei vocale. Se produce în silabele neaccentuate și mai ales în vorbirea allegro.

Lombard, lucr. cit., p. 142—51, distinge trei grupe de fenomene în care se petrece elidarea vocalelor finale. Se elidează astfel: 1) vocalele din pronumele *mă, vă, se*, conjuncțiile *să, că*, negația *nu*. 2) *ă* final neaccentuat al imperativului singular, înaintea pronumelui *o*. 3) finala unui cuvînt înaintea unei inițiale identice sau asemănătoare. Ultima grupă pe care o distinge Lombard dovedește că el face deosebire între elidare și contragere. Lombard dă exemple pentru fiecare categorie de fenomene. Exemplele înșirate mai jos, luate din TD, sînt grupate după vocala care se elidează³.

a: pă-mházăz 135/20.

ă: d-a mēja 91/27, *c-acoló* 48/31, *dup-ăia* 94/6, *úne pt' /k'ic-o pt' /k'ic-tură* 53/23, *úmb-l-a șe re* 114/4, *pe prisp-afără* 101/25, *asăr-ă fostu-sat* 131/18, *că-i bun-a lu Crășún* 20/7.

e: pún-o covată 106/3, *duámni-așútă* 47/21, 28, *s-al^eej-odată* 129/21.

u: n-î-i fá « nu îi vei face » 149/2, *di-n-îi spărgê cēt /t^k-éra* 149/6.

¹ Se pare că în limba actuală se manifestă o tendință de folosire a elidării.

² Iorgu Iordan, Despre limba lui Neculce, « Studii și cercetări lingvistice », V (1954), nr. 3—4, p. 342.

³ Nu luăm în discuție cazurile foarte răspîndite, neamintite de Lombard, legate de elidarea lui *i* inițial.

Se observă că și de această dată, la fel ca în cazul sincopării, vocala care a suferit de cele mai multe ori transformarea este *ă*.

Adesea pot fi găsite notații în care sînt atestate și fazele de trecere de la rostirea lui *ă* la forma care îl are pe *ă* elidat. După *ă* 118/17, *leliță așă* /*ě-î* 126/10 ne arată că anchetatorul a sesizat trei silabe: *du-pă a-ia* deci aproape un diftong *ăa*. Stadiul avansat îl prezintă notațiile după *ă* 91/12, *să-ș aducă amin'ě* 18/1, *șică o zberăt* 17/15, în care *ă* mai este păstrat. Notația după *ă* 91/8 este ultima fază înainte de a se ajunge la elidarea lui *ă*.

La elidarea lui *e* poate fi găsit un stadiu intermediar: *să tăi'ě um-pui* 213/25.

Contragerea. Contragerea lui *a*: *num-am auđi't* 101/22, *num-așă* /*ě* *güleru* 133/26, *d' /gěl-amnád* 100/2.

e: *le dăm pognét d-élea* 280/9, *d-ei mar* 17/10, *bábe d' /g-ěste* 133/7.

ă: *d-ăi mîs* 35/30.

Și în cazul contragerii întîlnim faze intermediare: *crúša-așě* 215/9, *cu tăm' na-am atămîn'át* 23/29 (cf. și *ródă pe-ěi bun* 74/24) și, apoi, *ápășeja* 106/5, *l'égătúrăfără* 101/11.

o: *acol-om stat* < * *acoló-om stat*. Aceste cazuri le-am discutat atunci cînd am amintit de asimilarea vocalică propriu-zisă.

În fonetică sintactică, consoanele finale din limba romînă sînt supuse aceluiași schimbări fonetice ca și consoanele finale din alte limbi: cele două consoane care se învecinează își schimbă fie sonoritatea, fie locul și modul articulării. Cu alte cuvinte, în amîndouă cazurile, cele două consoane se asimilează.

A. ASIMILĂRI DIN PUNCTUL DE VEDERE AL SONORITĂȚII

Se observă că în limba romînă, ca și în celelalte limbi romanice¹, asimilarea este regresivă (GRAMATICĂ ACAD. R.P.R., vol. I, p. 89). Deci, modificările de rostire se explică, în mare parte, prin graba de a articula sunetele următoare care îl face pe vorbitor să anticipeze asupra articulației următoare. În această grabă, atenția se îndreaptă mai ales asupra sunetelor care cer cel mai mare efort: *d* (din *cap-dă*) este mai puternic prin poziția sa. Efortul muscular este așadar îndreptat mai ales asupra emisiunii lui *d* și deci mișcările articulatorii pregătite pentru *d* invadează domeniul lui *p*².

Din punct de vedere fonologic, sîntem în prezența fenomenului numit neutralizare între două foneme³. De exemplu, în perechea de foneme *d-t*, între care singura deosebire este sonoritatea, prin asimilare această deosebire dispăre. Se observă că, spre deosebire de alte limbi (rusa), în limba romînă neutralizarea de acest fel, în fonetică sintactică, are loc numai înaintea sonorei.

Asimilarea surdei la sonoră.

p: *cab-dă* 298/20, 261/11, 12, 13, 14, *dreab-la* 287/28, *dir'ěb-de-pópă* « drept de popă » 280/23, *uob-jurubgite* 91/16. Ultimele exemple dovedesc

¹ P. Passy, *Petite phonétique comparée*, Leipzig-Berlin, 1922, p. 120. În limbile germanice — spre deosebire de limbile romanice — asimilarea este, de obicei, progresivă.

² Asupra mecanismului asimilării regresive v. Grammont, *Traité*, p. 185 și urm.

³ O. A. Ahmanova, *Fonologia. Materiale pentru cursurile de lingvistică*, Moscova, 1954, p. 9.

că *p* s-a sonorizat după căderea lui *t* final (cf. *obseci* și *ob_dă lei*, Graiul nostru, I, 146/19). Uneori au fost înregistrate consoane cu nuanțe intermediare: *kîp* /b_dă 14/1, *cap* /b d' /gě 114/17.

t: *lud_bun* 122/21, *tod_blanite* 87/25, *tăd_mai* 112/1, *tod_dim* 228/6, *la tăd_omu-i* 113/32, *buod_di căpră* 202/31, *pad_de aur* 275/21, *o bătu_d' /găta* 114/6, *tod_la* 15/20. În unele cazuri, după ce a fost sonorizat, *t* se percepe foarte slab și tinde să dispară (cf. *și tă_nu* 126/24, unde a și dispărut)¹: *să ducū-sa^d la noi* 75/19, *bra^d mare* 271/3, *vîn^d botizat* 229/30, *uⁿd di naft* 207/1.

c: *fag_bulcugu* 140/15, *leag_măică* 296/3, *norog_di* 242/5, *fag_risuri* 123/24, *fag_da rar* 211/9, *să dug_la cîmp* 242/15, *log_rău* 115/7. Au fost notate și cazuri în care *c* se sonorizează parțial: *fac /g_la* 92/1, *duc /g_dimineța* 71/26, *k'ic /g_di sári* 187/12.

s: *o foz_baș* 115/10, *o foz_mai hamișă* 52/6, *fuz_dă fiěr* 91/13, *s-o dux_vulpea* 52/20, *i-o puz_numi* 52/12, *ș-o torș_lina* 76/32, *iěz_rău* 153/22, *iz_gata* 112/10, *ș-am_foș_necăjit* 56/14, *móra_áz_vécčē* 97/7 (*s* a fost asimilat după ce a căzut *t*); *șázžăč d' /gě coláč* 136/29 este o asimilare petrecută după sincoparea lui *e*. Și în acest caz, au fost notate nuanțe intermediare: *jos /s_l-a trîntit* 248/27, *s-o dux /s_mîni^uós* 114/6; *s-a dres /z_lăptili* 242/24. În notația *am fos_mică* 249/26 *s* n-a fost asimilat probabil din cauza lui *m*. Cf. *smîntînă*, dar *zmeu*.

ș: *iěj_mălăi^u* 81/24, *să-j_gă /sasăscă_ũ* 271/24, *ij_dă* 267/2, *áo_j_mă re,áoș* 273/5, *fuj_moroăico* 295/18, *cî_iej_din_casă* 75/10, *i-aj-vînd' /gî* 58/19, *că-j_je* 77/28, *m-aj_dușē* 29/22, *iěj_dă ně pluăiē* 33/3. În graiurile din care au fost luate exemplele de mai sus *ș* are caracter dur. Mai interesante sînt cazurile în care *ș*, care a fost palatalizat, și-a pierdut palatalizarea atunci cînd s-a sonorizat: *și-j_visiășă* 92/4, *iej_dî_uăsăle^u o mului* 138/3, *ij_dau* 155/29. Într-un singur caz, deși a fost sonorizat, *ș* nu și-a pierdut palatalizarea: *iej'_dă mî-o u'dă* 248/14.

t: *tođ_după iělu* 78/19, *tođ_din* 80/7, *iđ_iei* 75/10, *cîđ_vre* 74/1, *frađ_lunatic* 237/8, *să-i dađ_zile* 279/20, *cun_na-đ_vî ne* 83/4. Exemplele de mai sus sînt luate din graiuri care nu au în sistemul lor fonetic africata *đ*. Fenomenul se petrece și în graiuri în care există această africată: *după mánă-đ_bănujēst* 152/7. (Din lipsă de material nu putem stabili care este frecvența asimilării în diversele graiuri). În unele cazuri, *t* nu mai tinde să devină sonor: *gălēt /đ_di apă* 231/20, *frađ /t_de cruce* 80/18.

č: (foarte rar): *gij_gičituărea* 235/2, *nîg_nu mușcă* 246/5, *čizeg_dă an* 304/8; *obzeč /g_dă oămen* 308/30 (tinde să devină o sonoră). Notațiile: *n'iz_nu su'jē, niș coboră* 103/15, *niș_jo* 117/18, *pătrudăž_d' /gî močîn' ič* 50/18 prezintă trecerea fricativei surde *š* (<č) la perechea sonoră *ž*. (În graiurile în care au fost înregistrate formele amintite, *č* > *š* fără a se crea opoziție fonologică)².

Pe baza materialului din TD nu putem trage concluzii cu privire la frecvența asimilării în diferite graiuri teritoriale și nici asupra consoanelor care au fost asimilate cu precădere. Numărul mare al exemplurilor care prezintă asimilarea lui *t*

¹ Posibil că *t* să fi dispărut și înainte de sonorizare.

² A. Graur — Al. Rosetti, Esquisse d'une phonologie du roumain, Bulletin linguistique. VI (1938), p. 14.

și *s* se datorește faptului că consoanele amintite se găsesc deseori în finală; participiul trecut al verbelor se termină în *s* sau *t*.

Asimilarea sonorei la surdă

În culegerea de texte dialectale culese de acad. E. Petrovici nu am găsit decât un singur caz: a fost înregistrată doar nuanța intermediară: *le uz* / *s* cu *ápă* 248 / 12¹.

B. ASIMILĂRI DUPĂ LOCUL ȘI MODUL DE ARTICULAȚIE

Cînd avem a face cu astfel de asimilări, cele două sunete care se asimilează tind să se schimbe pentru a evita schimbarea bruscă a poziției organelor vorbirii. În grupul africată (ocluziune + constrictiune) — consoana ocluzivă, ocluziunea africatei se pierde. Organele vorbirii nu mai trebuie să treacă de la o ocluziune la constrictiune și apoi, din nou, pentru articularea ocluzivei să revină la poziția necesară rostirii acesteia. Deci și la baza acestui fel de asimilare stă o cauză fiziologică. De fiecare dată asimilarea de acest fel este regresivă.

Asimilări după locul de articulație

n se acomodează totdeauna la consoana care urmează² pentru că ocluziunea nazalei se identifică cu cea a ocluzivei care o urmează pentru a fi produsă de aceleași organe și în același loc al canalului bucal.

Înainte unei consoane bilabiale, *n* se transformă într-o ocluzivă bilabială³, *m*: *um* *pălțău* 139 / 24, *im* *blid*^u 139 / 20, *pim* *budi*^{ij} 164 / 2, *im* *mijlucu* 165 / 21, *cîm* *mere* 116 / 10, *vîm* *măre* « vînt mare » 248 / 25, *cu* *bam* *maru*^{nt} 272 / 17, *pîne* *bam* *pă* *măsă* 93 / 25. Ultimele exemple dovedesc că o dată cu trecerea lui *n* în *m*, nazala dentală a pierdut înmuierea.

Urmată de o fricativă labio-dentală, (*f*, *v*) *n* > *m* nazală labio-dentală care se articulează ca o constrictivă labiodentală: *du* *t* *k'e-m* *văle*^a 48 / 29, *im* *vór* *bi*^{li} *a* *cî*^{le} 51 / 23, *um* *fi* *có* *r* 67 / 23⁴.

Ocluzivele velare (*c*, *g*) dau un caracter velar lui *n*, *ŋ*: *sî* *ŋ* *culcate* 92 / 18, *î* *ŋ* *copîrșeu* 139 / 24, *cose* *ŋ* *güler* 53 / 17, *pî* *ŋ* *găr*ⁱ 202 / 11. Înainte de o velară palatalizată, *n* capătă un caracter prepalatal: *da* *ŋ* *k'ia* *g*^u 72 / 20, *î* *ŋ* *k'ê* *ptu* 220 / 2, *î* *ŋ* *k'indă* 114 / 23, *d'* *ŋ* *gîn* *d'* *gob* 52 / 23. Caracter palatal capătă *n* și cînd este urmat de alte consoane palatale: *un* *ŋ* *el* 112 / 27, *my* *ari* *ŋ* *ŋir* 213 / 18, *di* *ŋ* *ăgra* 150 / 8, *să* *fășe* *ŋ* *cî* *pu* 123 / 15.

În sfîrșit, urmată de lichide, *n* devine o nazală cu ocluziunea incompletă, adică limba numai se apropie de alveole sau de palat, dar nu le atinge (*n*): *p* *un* *rîmîn'* 306 / 27, *pan* *la* *mi* *'ne* 263 / 14, *vin* *la* *dum* *nă* *tă* 35 / 14.

¹ Nu discutăm fonetisme ca *sup* *p'ê* *ină* 91 / 32 etc., unde *p* poate fi etimologic și nu un rezultat al foneticii sintactice. Nici în hărțile ALR II nu găsim astfel de asimilări *gorz* / *s* *pă* *vînă* ALR II, v. I, p. 110, MN 2798 / 705, *jgîab* / *p* *de* ALR II, v. I, p. 121, h. 233, punctul 912 sînt singurele exemple pe care le-am întîlnit.

² E. Petrovici, De la nasalité en roumain, p. 29, socotește această transformare ca lege fonetică pentru limba romînă.

³ Fenomenul a fost observat pentru limba veche de Densusianu. (H. d. l. r., II, p. 138) și de acad. Al. Rosetti (ILR, VI, p. 163).

⁴ Într-un exemplu: *strî* *ŋ* *fi* *é* *ti* 203 / 7 a fost notată o nazală velară.

Variantele fonemului *n* pe care le-am arătat nu apar totdeauna; cînd intervine o pauză în vorbire *n* rămîne *n* ca atare: *crúșe-n Gorhác* 9/27, *în gr̥uopă* 17/3,4.

M se asimilează mai rar decît *n* (Petrovici, De la nasalité, p. 55). Se știe doar că, în cazul asimilării, se aplică legea celui mai tare.

M înaintea unei dentale se transformă într-o nazală dentală¹: *să-n daḡ* 136/9, *m-an dus* 80/15, *porúrçá-n daḡ* 204/20, *l-an t̥^uors^u* 236/14, *să-n trăḡască* 297/12, *an_dús* 114/14, *pă^u urmă-l bătién dă sāmînṭă* 236/10. Avem a face cu un fenomen opus celui al trecerii nazalei dentale *n* la o ocluzivă bilabială (*m*), v. mai sus².

Înaintea unei ocluzive velare (*c*, *g*) *m* devine nazală velară: *fáček_colivă* 306/19, *le ar̥_curăṭṭ* 38/29, *ar̥_găṣṭ* 38/21, iar urmată de o fricativă labio-dentală se transformă într-o nazală labio-dentală: *d-am_văzú_și io* 246/6, *lăcrăm_vársă* 53/20, *am_fost toḡ_ḡaúna* 97/22, *péri-m foc* 161/6.

Nazala *m* (ca și *n*) urmată de alte consoane, care nu sînt însă ocluzive, se asimilează adică își pierde ocluziunea și devine constrictivă. Acad. E. Petrovici, De la nasalité, p. 35—61, a arătat pe larg mecanismul fenomenului. Vălul palatului se coboară înainte de a se termina vocala, nazalizînd-o și, în același timp, limba se pregătește pentru consoana următoare, iar ocluziunea bilabialei nu se mai face:

fintíră-sat^u 53/26, *ô_șayón* 100/24, *ũ_vas* 100/23, *s-ũ-fricát* 121/29, *fišóri_șoc* 118/24, *dĩ_súya* 138/23, *ô_lup^u* 52/2, *că-i-i-rítu* 140/9, *strigatúrili-horⁱ* 54/27, *ũ_hir* 146/26, *uámĩ_sănătúoșⁱ* 243/15 (cf. și *qāmĩ_sănătóșⁱ* 249/20); *ară_lócu* 303/13, *cũ_stam* 133/18, *nă_șk/tiút* 58/3. Stadiul acesta de evoluție a nazalei amintește de acela din latina tîrzie, unde clasicul *consul*, înainte de a deveni *cosul*, probabil s-a pronunțat *côsul*.

Fenomenul pierderii ocluziunii lui *n* (*m*) are loc și înaintea lui *i*, *y* (cu care încep orice *i*, *e*, respectiv *u*, *o* inițiali). P.erzîndu-și ocluziunea, aceste sunete sînt articulate ca *i*, *y*: *ĩ_jel^u* 50/29, *ș-o_ťp_čĩ-qóla* 100/33, *vrũ_ũom* 123/27.

Uneori, destul de rar, nazala și-a pierdut ocluziunea și înaintea lui *a*: *ũ_ac mari* 139/27. Acad. Al. Rosetti (Asupra tratamentului lui *n*+ consoană în limba romînă, Grai și suflet, III, p. 415) a explicat cum s-a ajuns la pierderea nazalei în astfel de cazuri. În conștiința lingvistică a vorbitorilor, particula *în*, întrebuintată adesea înainte de *r* și de *h* unde consoana nazală poate fi considerată ca dispărută în întregime, nu constă decît dintr-o vocală nazală *ĩ*.

Africatele *t̥*, *č* se asimilează, în același fel, adică își pierd ocluziunea, și se transformă în fricative: *să-s_las* 256/20, *as_spus* 14/13, *cîntas*, *pășărel_e búñě* 116/25; *t̥_ě_duș_tú* 151/5. Uneori, după ce s-a transformat în fricativă, africata surdă a fost asimilată de sonora următoare: *toz_la míne* 263/8, *fraž_dă* 233/28, *aș_di cusút* 213/15; *gĩj_gĩčitúđrea mea* 235/2, *pátrudă_đ_ḡi* 50/18.

¹ Fenomenul a fost semnalat și în culegerile de texte dialectale apărute în Graiul nostru, I, p. 385: *an dat*. Acad. I. Iordan, în Zeitschrift für romanische Philologie, XLIX, p. 354, a explicat pe (*s*)*ăracandimine* < *săraca-mi de mine* cu *m* > *n*.

² Notatia *caṅ roșu* « cam roșu », ALR II, v. I, h. 26, punctul 846, prezintă *m* > *n* și înaintea unei lichide.

³ Probabil cu *ĩ* pentru că *i* denazalizat ar fi fost subliniat de anchetator. Deci mai mult ca sigur că avem aici un *ĩ* nenotat.

În urma contactului pe care îl au sunetele în frază au luat naștere grupuri de consoane greu de pronunțat, care nu sînt caracteristice limbii romîne. În vorbire, astfel de grupuri au fost suprimate, ajungîndu-se fie la grupuri mai simple, deci mai ușor de pronunțat, fie la păstrarea uneia sau a alteia dintre consoane. Se pare că această suprimare a grupurilor de consoane formate în frază din consoana finală a cuvîntului și consoana inițială a cuvîntului următor este un fapt care caracterizează limba romînă (Petrovici, De la nasalité, p. 32—34).

t: o *vî* la *p^uopa* 14/13, *am auzi* și 53/4, *p^un^ue-nt-al vas* 101/3, *s-o băgă* *pi^uc^uorili* 140/10 (cf. și *pă^um^uri^u cu căru* 202/9).

s: o *zî*: *ă* | *g^ue* *sămînță* 112/15, o *zî* *pru^uncu* 155/14, o *me* *pă urmă* 65/22.

d: *cî* *l'ê d^us^ue* 98/21, *cîn noi* 147/29, *pă gar* și 290/33.

m: *dor cu năica* 29/17.

n: *cîl' c^um p^um* *ă* | *g^uila* 125/19, *dom mără* 278/1.

g: *măr la izv^uor* 135/30, *tîr la Călinăsă* 49/28, *strî^un fi^ue* *eti* 203/7, *mer jucînd* 285/25.

c: *să păz^ue^us muierile* 50/21.

r: o *fi* *ă* | *g^ue* *sămînță* 112/15, o *fi* *ă* | *g^ue* 124/4 (cf. *tîr* *ă* | *g^ue* 124/4).

Cele mai multe cazuri de asimilare totală prezintă *t* și, în mai mică măsură, *s* (GRAMATICA ACAD. R.P.R., vol. I, p. 91).

Disimilări

Disimilările în fonetică sintactică sînt mult mai rare decît asimilările.

Distingem două categorii de disimilări:

a) disimilarea unui sunet (de obicei consoană)

b) disimilarea unei silabe.

a) În general, au suferit disimilări uneltele gramaticale; dintre acestea, cele mai multe prezintă disimilarea lui *r*¹: *nîs pe apr^upe*, *nîs pe* *ă* | *g^uepărt' c^ue* 122/11, *s-a p^ue-fric^ua* 135/17. Uneori, formele disimilate s-au generalizat: *ac^uol-om stăt iără* *vo cîn^uc lu^un* 144/5, *dipt ac^ue* « drept aceea » < *derept aceea* 148/8, *da-o^uvu* « ar fi dat » *cu dră^uița* 148/19, *da ia* « dar ea » 230/24, *hă^ui-int-ălt an* 19/28².

b) În cuvintele cu *în* inițial, *în* nu e notat cînd e precedat de *din*, *în* etc. datorită faptului că această silabă a fost disimilată (*în* + *în* > *în* + zero)³: *din ceput*. Acad. I. Iordan (Buletinul Philippide, III, p. 97 — 98) explică, în același fel, formele fără prefix ale unor verbe ca *tîl^uni*, *pușca*.

Sînt disimilate și alte silabe: *n-ăpuc-ăi* 213/18, *u^ui-c^ue* « uite-te » 1/4 (*u^ui^uc^ue* « uite »).

Consoanele finale palatalizate în fonetică sintactică

În general, consoanele finale palatalizate atunci cînd sînt rostite repede, într-un cuvînt fonetic, pierd caracterul lor de consoană palatalizată înaintea unei alte consoane⁴. Consoane palatalizate există numai în finală absolută.

¹ Chiar fonetismele *pe*, *veți* din limba de astăzi au pierdut pe *r* printr-un fenomen de disimilare în fonetică sintactică.

² După disimilarea lui *r* s-a ajuns pînă la *n-acol^u m-o*, *mărită* 146/17 < *un-acol^u m-o^ui* *isură* 155/4.

³ Acad. Al. Rosetti, Studii lingvistice, București, ed. Academiei R.P.R., 1955, p. 20.

⁴ Bulletin linguistique, VI, p. 13, 15. Exemple ca *oricît*, *oricînd* etc., pronunțate cu *r* palatalizat sînt rare. Pronunțarea palatalizată a lui *r* este oarecum nenaturală și este probabil rezultatul analizei pe care o fac subiectele vorbitoare (*oricît* și celelalte sînt compuse ale lui *ori*).

Caracterul palatalizat al consoanelor se păstrează mai bine decât caracterul labial. Aceasta se datorește faptului că palatalizarea consoanelor se aude mai distinct decât labializarea. Auzindu-se mai tare, palatalizarea este neutralizată cu mai multă greutate. Pe de altă parte, pentru a face distincția morfologică între singular și plural este suficientă numai opoziția dintre consoană dură și consoană palatalizată sau, în graiurile care cunosc labializarea consoanelor finale, opoziția dintre consoană labializată și consoană labializată și palatalizată.

*m*¹: *nu-m páre rău* 107/24, *să-m spu* 96/27, *ie-n dă níjē* «ea-mi dă mie» 75/7, *lăcrăm vârsă* 53/20, *și-m trecură* 127/9, *să-m dai* 153/21, *să nu-m stē* 160/32, *fă-m merind* /gē 160/32, *să-m cuprind* 157/22.

n: «*mem mult* 272/25, *rădăcin dă cicoare* 91/25, «*ămen ieste* 310/1, «*duo lun stăm* 307/6, «*amin mult* 203/11, «*albem pă măsă* 300/20, «*patru pîn dospite* 287/21 (cf. «*ămen cu frica* ALR II, v. I, p. 97, MN 2751/958, unde *n* se asimilează, devenind *ŋ*).

r: «*or că byine* 304/23, «*pi d/gi latur cū sārśii* 105/17, «*per de tap* 276/22, «*bulgăr dă zăr* 304/25, «*viner nuaptea* 277/21, «*sfred gēle ma si mīs* 68/7, «*fîndurd e căldare* 276/26. În cazul «*ier răi* ALR II, v. I, p. 58, MN 4188/537, *r* nu putea să-și păstreze caracterul de consoană palatalizată fiindcă urma un *r* dur.

z: «*lepez de* 233/25.

Fenomenul se petrece și atunci cînd în fonetică sintactică mai are loc și un fenomen de asimilare (fie că e vorba de o asimilare a sonorei la surdă, fie că e vorba de o asimilare în ce privește modul de articulație) «*lăcrăm vârsă* 53/20, «*să-n dai* 136/9, «*ij dau* 155/29, «*cu bam maruñt* 272/17, «*că-z dau* 91/29, «*să-j ga/ăsăscă ũ lo-gofăt* 271/24.

Am întîlnit însă și notații în care am găsit, în interiorul unui cuvînt fonetic, consoane palatalizate. Cea mai mare parte din exemplele de acest fel sînt cele care au un *r* palatalizat. Frecvența lui *r* palatalizat se datorește probabil faptului că *n* și *m* se asimilează mai ușor decât *r* și deci își pierd proprietățile (inclusiv palatalizarea). La această constatare adăugăm faptul că *r* poate rămîne palatalizat chiar înainte de alte consoane: «*cîntăr lumēst* /k/ 111/11, «*i sor d' gē zūyă* 136/14, «*is gaut mar* 113/4, «*flor gâlbeñe* 69/25, «*luna or suarele* 278/26, «*miercur murcîm* 250/14, «*negustor di cai* 204/16, «*dă arsuri dă* 257/16.

j: «*atūz bătrîni* 15/28; «*plezněj dim pâlme* 261/15, «*nu-l ma/ăi lasăj* «*Duomn'e* 271/15, «*iej dă mă udă* 311/14.

Există și cazuri în care anchetatorul a înregistrat nuanțe intermediare: «*fuj* /z diuók/ 229/22.

Vom încerca să arătăm în ce măsură fenomenele petrecute în fonetică sintactică distrug prin neutralizare distincțiile morfologice semnificative.

¹ Vom lăsa la o parte exemple ca «*dă-m-o cu atîta* 43/12 pentru că în graiul bănățean între «*mi-o dat* și «*m-o dat* nu mai există opoziție fonologică.

Am grupat materialul în două categorii:

a) în urma căderii unor desinențe s-a ajuns la fonetisme: *nu te-a văzu nîmînga* 262/13, *ș-a făcu cărămidă* 264/21 etc. Nu ne vom opri asupra acestei categorii de exemple, deoarece pierderea desinenței nu duce la nici o omonimie;

b) mai interesante sînt cazurile în care pierderea desinenței ar putea duce la posibilitatea unei omonimii. Iată cîteva exemple: *s-a-mbrăcă cu nouă cojoăce* 250/23; *după ê-a-mormîntă m^uôrtu* 235/8, *ne-ă sculă noi* 73/23, *cî s-o ațopt'* / *kîⁱă să feet' / kě* 65/13, *apoi l-o dat la vö^ufîi și le-o purtăt* 143/17, *m-o pus* 1/6 « mi-a spus », *trei bulgăr-dă zăr* 304/25, *să sâpă trei rădăcîn-dă cîcôare* 91/25.

Din exemplele citate mai sus rezultă că desinențele care au căzut n-au fost indispensabile și că există și alte elemente care contribuie la înțelegerea comunicării deși, la un moment dat, se nasc omonime morfologice care ar putea împiedica înțelegerea. Se poate vedea că aceste elemente pot fi fie de natură morfologică (cazul exemplelor în care auxiliarul este cel care dă sensul: *s-a-mbrăcă cu nouă cojoăce* 250/23), fie de natură sintactică (aici, de fapt vorbirea în întreaga ei complexitate: *apoi l-o dat la vö^ufîi și le-o purtăt* 143/17).

Am văzut că cercetarea fenomenelor care se petrec în fonetică sintactică prezintă un interes deosebit. Aceasta, din multe motive:

— sfîrșitul cuvintelor suferă adesea tratamente deosebite care nu se regăsesc în interiorul cuvîntului. Astfel, în limba noastră nu există, în interiorul cuvîntului, grupul de consoane: africată + oclusiva velară surdă. În frază acest grup poate fi întîlnit însă adesea. El este supus unor transformări fonetice caracteristice de altfel în toate limbile care au acest grup fonetic în interiorul cuvîntului. În vorbire, grupul de consoane amintit este redus: ocluziunea africatei se pierde și în locul africatei rămîne numai elementul constrictiv al acesteia.

— în diferite graiuri apar o seamă de sunete care nu există în sistemul fonetic al graiului respectiv. Astfel este asimilarea africatei surde *t* care sub influența unei consoane sonore se transformă în *d* chiar dacă în acel grai nu există *d*.

— din analiza influenței reciproce a sunetelor în fonetică sintactică putem observa cum apar diferitele variante poziționale ale unui fonem ca rezultat al adaptării acestuia la mediul fonetic înconjurător. Putem astfel să constatăm că, în unele cazuri, varianta fonemului poate merge pînă la zero (de ex. : *făcut*, participiul trecut al lui *a face*, a ajuns să se pronunțe doar *făcu* după ce a trecut printr-un stadiu * *făcuși* în construcții ca *am făcut și eu* > * *am făcuși eu* > *am făcu și eu*.

— unele fapte de fonetică sintactică influențează sistemul fonologic și morfologic al limbii. De pildă, pierderea palatalizării lui *r* din *bulgăr de* sub influența lui *d* a dus la neutralizarea opoziției fonologice *r/r̥* folosită în morfologie pentru distingerea singularului de plural. În aceste cazuri, pentru a face distincție între singular și plural, limba apelează la elementele de diferențiere pe care le pune la îndemîna sintaxa (contextul).

LISTĂ DE ABREVIERI

ALR, I—II	Atlasul lingvistic român. Partea I. Vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu—Leipzig, 1942.
DENSUSIANU, H. d. I. r., II	Ovid Densusianu, Histoire de la langue roumaine, vol. II, fasc. 1, Paris, 1914; fasc. 2, Paris, 1932.
GRAMATICA ACAD. R.P.R.	Gramatica limbii române, vol. I-II, [București], Ed. Academiei R.P.R., 1954.
GRAMMONT, Traité	Maurice Grammont, Traité de phonétique, Paris, 1933.
MATUSEVICI, Vvedenie	M. I. Matusevci, Vvedenie v obščiiu fonetiku, izdanie 2—e, Lenin-grad, 1938.
PETROVICI, Corel. cons. dure	E. Petrovici, Corelația de timbru a consoanelor dure și moi în limba română, în «Studii și cercetări lingvistice», I, 1950, fasc. 2, p. 172—233.
PETROVICI, Corel. cons. rot.	E. Petrovici, Corelația de timbru a consoanelor rotunjite și nerotunjite în limba română, în «Studii și cercetări lingvistice», III, 1952, p. 127—185.
PETROVICI, De la nasalitate	E. Petrovici, De la nasalité en roumain. Recherches expérimentales, Cluj, 1930.
ROSETTI, Curs fon. gen.	Al. Rosetti, Curs de fonetică generală, București, 1930.
ROSETTI, ILR, VI	Al. Rosetti, Istoria limbii române, vol. VI, București, 1945.
TD	Texte dialectale, culese de Emil Petrovici. Suplement la Atlasul lingvistic român II, Sibiu—Leipzig, 1943.

НЕСКОЛЬКО ВОПРОСОВ СИНТАКСИЧЕСКОЙ ФОНЕТИКИ В «ТЕКСТАХ ДИАЛЕКТОВ», СОБРАННЫХ Э. ПЕТРОВИЧЕМ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Автор ставит своей задачей показать, что окончания слов произносятся часто иначе, чем те же сочетания в середине слов. В качестве примера, приводятся изменения в группе согласных, аффриката смычная + глухая велярная ($\text{č} + k$). Эта группа не встречается никогда в середине слова, но может встретиться в фонетическом слове. В таком слове, указанная группа согласных редуцируется; взрыв аффрикаты теряется и вместо него остается только ее фриктивный элемент.

Также благодаря явлениям синтаксической фонетики, в некоторых говорах, появляется ряд звуков, не существующих в фонетической системе соответствующего говора. Так, например, аффриката ɟ (dz) появляется в результате ассимиляции звука t , с последующей звонкой согласной, а также в фонетической системе некоторых говоров, которые не имеют ɟ .

Анализ взаимодействия звуков в синтаксической фонетике, дает возможность исследовать, каким образом появляются различные позиционные варианты фонемы, вследствие ее приспособления к окружающей фонетической среде. Иногда, вариант фонемы может дойти до нуля (напр., *făcut*, причастие прошедшего времени от глагола *a face*, произносится как *făcu*, после того, как оно прошло через стадию **făcuș*, в сочетаниях *am făcut și eu*, **am făcuși eu* *am făcu și eu*).

Некоторые явления синтаксической фонетики оказывают влияние на фонологическую и морфологическую системы языка. Например,

утрата палатализации звука *r* из *bulgăr de*, под влиянием звука *d*, привела к обезличению фонологического противопоставления *r/r̥*, играющего форморазличительную роль, между единственным и множественным числами. В случаях необходимости этого различия, между единственным и множественным числами, язык прибегает к приемам, предоставляемых ему синтаксисом.

QUELQUES PROBLÈMES DE PHONÉTIQUE SYNTAXIQUE POSÉS PAR LES «TEXTES DIALECTAUX» RECUEILLIS PAR E. PETROVICI

(RÉSUMÉ)

L'Auteur se propose de montrer que la fin des mots subit parfois un traitement différent de celui auquel est soumis l'intérieur du mot. On donne pour exemple le traitement subi par le groupe de consonnes affriquée-occlusive + vélaire-sourde (*č+k*). Ce groupe, qui n'existe jamais à l'intérieur du mot, se rencontre souvent dans un mot phonétique. Dans le mot phonétique, ce même groupe de consonnes est réduit; l'occlusion de la consonne affriquée disparaît et, à sa place, seul l'élément fricatif en est conservé.

C'est également à cause des phénomènes de phonétique syntaxique, qu'on voit apparaître dans certains parlers une série de sons qui n'existent pas dans leurs systèmes phonétiques. C'est ainsi que l'affriquée *ɟ* (*dz*) apparaît comme un résultat de l'assimilation de *t* à la sonore suivante, même dans le système phonétique des parlers qui ne possèdent pas le *ɟ*.

L'analyse de l'influence réciproque des sons dans la phonétique syntaxique, permet d'étudier la façon dont prennent naissance les différentes variantes de position d'un phonème, en tant que résultat de son adaptation au milieu phonétique ambiant. Parfois, la variante du phonème peut aller jusqu'à zéro (p. ex.: *făcut* (fait) participe passé de *a face* (faire), à fini par être prononcé simplement *făcu* après avoir passé par * *făcuși* dans des constructions telles que *am făcut și eu* > * *am făcuși eu* > *am făcu și eu*.

Certains faits de phonétique syntaxique exercent leur influence sur les systèmes phonologique et morphologique de la langue. Par exemple, dans *bulgăr de*... *r* a cessé d'être palatal sous l'influence du *d*, ce qui a entraîné la neutralisation de l'opposition phonologique *r/r̥* utilisée en morphologie, pour distinguer le singulier du pluriel. Dans ces cas, la langue fait appel aux éléments de distinction que la syntaxe lui fournit pour distinguer le singulier du pluriel.

EVOLUȚIA LAT. *EX-* ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

EM. VASILIU

Lat. *ex*, *ē*, *ec* (cf. gr. ἐξ, osc.-umbr. *ē*, isl. *ess-*, gal. *eks-*, sl. com. *jis*, *jiz*, v. sl. *is*, *iz*, pol. *s*, *z*) are funcțiuni de prepoziție și preverb. În funcțiuni de preverb, *ex-* se reduce la *e* înaintea sonorelor *b*, *d*, *g* și a sonantelor *l*, *m*, *n*, *r*, *i*, *u*: *ē-bibō*, *ē-dicō*, *ēgredior*, *ēligō*, *ēmittō*, *ēnato*, *erīgō*, *ē(i)iciō*, *ēuādō*. Se conservă înaintea de *c*, *qu*: *excutiō*, *exquīrō*, înaintea de *s*: *exsequor*, *extō* (pronunțat *exequor*, *exto*), înaintea de *t*: *extrahō*. Înaintea de *p*, preverbul are fie forma *e*: *epotus*, fie forma *ex*: *expello*.

În compunere, *ex-* exprimă ideea de «a ieși»: *eō-exeō*, *gradior-ēgredior*, *rudis-ērudiō*; uneori implică și ideea de «mișcare în sus»: *effeō*, *extollō*, *euehō*. În cazul verbelor incoative, *ex-* indică schimbarea unei stări anumite, trecerea de la o stare la alta: *excandescō*, *efferuēscō*. De ideea de «a ieși» s-a legat și ideea de «terminare» de «ducere pînă la capăt»: *bibō-ēbibō*, *facio-efficio*, *hauriō-exhauriō* (cf. fr. *puiser-ēpuiser*). În acest din urmă caz, valoarea preverbului a slăbit, astfel încît cuvîntul compus ajunge să nu mai difere ca sens de cuvîntul simplu: *uinciō-ēuinciō*, *uītō-ēuītō*¹.

Ex- se transmite în limbile romanice și e reprezentat în special în limba romînă și italiană. Aici *ex-* își pierde vocala, deoarece romîna, ca și italiana, nu dezvoltă o vocală inițială înaintea de *s* + consoană². Prefixul se reduce în romînă și italiană, la *s-* sau *z-*, după cum urmează o surdă sau o sonoră.

În cazul lui *asud* și *usuc*, *ex-* este redat în romînă, respectiv, prin *a-* și *u-*. În cazul în care *ex-* ar fi avut evoluția normală, > *s-*, prefixul s-ar fi confundat cu tema: *ssud, *ssuc.

În italiană, din cauza unor compuse ca *exdentare*, *exnodare*, prefixul capătă un sens negativ (cf. *sbarbare* «a bara», *scacciare* «a alunga», *sfuggire* «a fugi», *sfermare* «a deschide» etc.). Același sens poate fi observat și în romînă, în compuse ca *scădea*, *scăpa*, *scăpăta*. De multe ori însă, formele cu prefix nu diferă ca sens de formele fără prefix (cf. it. *snudare-nudare*)³.

¹ Asupra valorii întrebuintării lui *ex-* în latină v. Ernout-Meillet, s. v., Stolz-Leumann, § 119, p. 528.

² Cf. Bourciez, *Elém.*, p. 156, 566.

³ Pentru prefixul *ex-* în limbile romanice, v. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, vol. II, Paris, 1895, § 604. Bourciez, *Elém.*, p. 68, consideră că *ex-* indică în latină punctul de plecare.

Această slăbire a valorii prefixului *ex-* în limbile romanice¹ poate fi considerată ca o continuare a stării de lucruri din limba latină, unde am văzut că valoarea semantică a prefixului slăbise în cazul în care acesta exprima ideea de « terminare ». În latina populară, se produce o dezorganizare a sistemului de prefixare. Prefixele își pierd valoarea și ajung să fie întrebuințate după norme pe care noi nu le putem sesiza. În acest sens, este concludent cazul derivatului *ex-per-lauare*, în care nu putem distinge valoarea celor două prefixe (*ex-* și *per-*)².

Această stare a întregului sistem de prefixare al limbii latine face ca și prefixul *ex-* să-și piardă valoarea inițială, să nu mai fie întrebuințat după aceleași norme. Derivatele cu *ex-* din limbile romanice arată că prefixul nu avea o valoare clară în latina populară; de asemenea, nici normele întrebuințării lui nu apar bine definite.

În cele ce urmează, vom încerca să prezentăm evoluția prefixului *ex-* în limba română.

Problema rom. *s-* a fost tratată de R. Geheeb, *Protetisches a und s im Rumänischen*³, și M. Auerbach, *Die Verbalpräfixe im Rumänischen*⁴. Articolul lui Geheeb urmărește apariția lui *s-* cu caracter pur protetic, înțelegând prin sunet protetic o vocală sau o consoană care apare înaintea temei și care nu poate fi explicată etimologic⁵. În acest scop, el separă cazurile în care *s-* se justifică istoric de cazurile de pură proteză, asupra căreia insistă. Valorile lui *s-* provenit din lat. *ex-* sînt amintite doar, fără a se analiza evoluția prefixului din latină în română⁶.

M. Auerbach pornește de la explicarea rom. *s-*, stabilindu-i proveniența din lat. *ex-*, sl. *sǔ-*, sl. *iz-*, turc. *is*. Punctul de plecare al cercetătorului ne arată că studiul nu poate face o prezentare a evoluției lat. *ex-* din limba latină în limba română (ceea ce-și propune să facă lucrarea noastră). Autorul consideră că funcțiunile rom. *s-* coincid de cele mai multe ori cu ale lat. *ex-* care, în majoritatea cazurilor, stă la baza prefixului românesc⁷. Funcțiunile prefixului românesc sînt, după Auerbach, următoarele: 1. exprimă ideea de « a ieși, a scoate din » (aus, heraus): *scurge*; 2. exprimă ideea de « mișcare în jos » (ab, herab): *smicura*⁸; 3. exprimă ideea de « mișcare în sus » (empor, auf): *surma*, *spinteca*; 4. funcțiune expresivă (sunet imitativ, după cum consideră Geheeb, WJb, V, p. 43): *stroncâni* < *troncâni* < *tronc*! 5. funcțiune intensivă, în cazuri ca *scufunda*, *smăcina*, *sfărîma*, *strudi*. Din acest punct de vedere, Auerbach nu este de acord cu Geheeb, în ce privește existența unui *s-* pur protetic.

După cum se va vedea din cele ce urmează, unele dintre funcțiunile lui *s-* (<lat. *ex-*) stabile de noi coincid cu unele funcțiuni pe care le-a stabilit Auerbach. Auerbach n-a avut însă în vedere funcțiunea gramaticală a lat. *ex-* și a rom. *s-*, de a forma verbe de la teme nominale (v. mai jos, p. 244, 245, 249); mai mult, Auerbach consideră că în cazuri ca *spăima*, *s-* apare la verb prin analogie cu substantivul de la care derivă⁹, în timp ce noi considerăm că *s-* apare la formațiile nominale prin analogie cu verbele de la care ele derivă și cu care sînt puse în legătură (v. mai jos, p. 247, 250).

¹ Cf. confuzia dintre *des-* și *ex-* în italiană; Bourciez, op. cit., p. 503, W. Meyer-Lübke loc. cit.

² Asupra acestei chestiuni v. I. Fischer, SCL, V (1954), p. 298 sq.

³ WJb, V, p. 1 sqq. (partea privitoare la *s-*, p. 30 sqq.).

⁴ WJb, XIX-XX, p. 143 sqq. (partea privitoare la *s-*, p. 255 sqq.).

⁵ WJb, V, p. 1.

⁶ WJb, V, p. 44. sq.

⁷ WJb, XIX-XX, p. 257.

⁸ Sensul lui *smicura* nu sustine, după părerea noastră, funcțiunea indicată de Auerbach.

⁹ WJb, XIX-XX, p. 258 sq.

Mai putem menționa câteva păreri emise incidental de către unii lingviști. Astfel, acad. Iorgu Iordan¹ consideră că formațiile cu *s-* (*z-*) din dubletele *sfărîma* — *fărîma*, *sfîrși* — *fîrși*, *sfarog* — *farog*, *zglăvoacă* — *glăvoacă* sînt mai expresive. După cum se vede, *s-* nu este considerat ca avînd o valoare semantică proprie, prefixul *s-* (din *sfărîma*) este considerat împreună cu *s-* din *sfîrși*, *sfarog* etc., unde nu este prefix. S. Pușcariu² consideră că *ex-*, împreună cu *ad-* și *in-*, a ajuns aproape complet golit de conținut semantic. Dovada o fac, după el, verbele care pot fi întrebuințate cu prefix sau fără prefix, fără ca sensul să se schimbe. Tot S. Pușcariu³ însă, considerînd că *smîntîna* ar fi derivat de la lat. *mantana*, îl explică pe *s-* pornind de la verbul *smîntîni*, cu *s-* reprezentant al lui *ex-*. Așadar, se poate deduce de aici că *s-* ar avea funcțiunea de a forma verbe de la teme nominale. Această idee poate fi reținută, întrucît este confirmată de o serie întreagă de situații din limba romînă.

În lucrările de ansamblu care privesc istoria limbii romîne, nu se precizează valoarea și funcțiunea prefixului *s-* (*z-*) Ov. Densusianu⁴ dă numai o serie de formații romînești cu *ex-*. Acad. Al. Rosetti⁵ dă, de asemenea, tot numai o listă de derivate.

În adunarea materialului ne-am servit de RDW și REW. Cînd nu facem nici o mențiune specială, etimologia pe care o adoptăm este aceea dată de RDW. Atunci cînd dăm și corespondenții romanici ai formațiilor cu *ex-*, facem trimiterea la articolul respectiv din REW. Nu dăm etimologia propusă de REW decît atunci cînd ea diferă de aceea din RDW.

Într-un prim capitol al lucrării, ne vom ocupa de cuvintele formate cu prefixul *ex-*, moștenite din limba latină. Cuvintele sînt împărțite în două categorii: A verbe și B nume. În cadrul primei categorii dăm lista separată a cuvintelor: 1° care au în limba romînă un corespondent care nu este format cu prefixul *ex-* și 2° a celor care nu au un astfel de corespondent.

Din comentariul acestor liste va rezulta valoarea transmisă din limba latină prefixului romînesc *s-*.

În cel de-al doilea capitol al lucrării ne vom ocupa de cuvintele pe care le considerăm formate cu *s-* pe teren romînesc.

I. CUVINTE MOȘTENITE

A Verbe

1° care au un corespondent neformat cu prefixul *ex-*:

scădea < lat. *excado, -*ere* « a cădea în afară » (cf. *cădea*); it. *scadere*, fr. *échoir*, prov. *escazer*, v. span. *escaecer*, port. *esquecer*. REW 2944;

scălda < lat. *excaldo « a încălzi, a scălda » (cf. *cald*); it. *scaldare*, eng. *sk'oder*, friul. *sk'aldá*, v. fr. *eschauder*, prov. *escaudar*, catal., sp., port. *escaldar*. REW 2946;

scăpăta < lat. *excapito, -*are* (cf. *căpăta*) cf. it. *capitare*; credem că cuvîntul poate fi pus în legătură mai curînd cu *scăpa*; așadar, nu avem a face cu o formație cu *ex-*;

¹ BL, VIII, p. 135 sq.

² DR, IV, p. 696.

³ DR, III, p. 386.

⁴ Histoire de la langue roumaine, vol. I, Bucarest, 1929, p. 169.

⁵ Istoria limbii romîne, vol. I², București, 1940, p. 120.

scoace « a înfierbînta » < lat. *excōquo, -*ēre* « a fierbe bine » (cf. *coace* < *cōquo*, -*ēre*);

scura « a curăta » < lat. *excuro, -*āre* (cf. *cura* < *curo*, -*āre* « a îngriji, a curăta »);

scurge < lat. *excūrro, -*ēre* « a scurge » (cf. *curge* < lat. *cūrro*, -*ēre*); it. *scorrere*, log. *iskurrere*, prov. *escorer*, sp. *escorrer*, *escurrir*, port. *escorrer*, REW 2992;

scurma < lat. *excōrīmo, -*āre*, de la *rīmo*, -*are* (> rom. *rīma*; cf. *curma* ² < lat. *conrīmor, -*ari*, de la *rīma* « crăpătură, deschizătură »; *rimor* « a crăpa, a despica »; cf. *dărîm* < lat. *derīmor);

smulge < lat. *exmulgeo*, -*ēre* « a mulge pînă la capăt » (cf. *mulge* < lat. *mulgeo*, -*ēre* « a mulge »);

spinteca < *expantico*, -*are*, id., de la *pantex*, -*icis*; cf. abruzz. (*s*)*pandeká*, neap. *spendekare*, grōdn. *spentié*; ven. lomb. *spantegar*, se pot explica și prin *spento* (REW 3030), REW 3032;

spulbera < lat. *expūlvēro, -*āre* de la *pūlvīs*;

spune < lat. *expōno, -*ēre* (cf. *pune* < *pōno*, -*ēre*); it. *esporre*, prov. *espōne*, sp. *esponer*, port. *expôr*; REW 3054;

stinge < lat. *extinguo* RDW, *extingēre* « a stinge » REW 3070 (cf. (*in*)*tinge* « a muia » < lat. *intīngo*, -*ēre*); piem. *stense*, engad. *stainđer*, fr. *êteindre*, prov. *estenher*;

stoarce < lat. *extōrqueo*, -*ēre* > -*ēre* (cf. *toarce* < lat. *torqueo*, -*ēre* « a răsuci » > -*ēre*);

zbate < lat. *exbattuo*, -*ēre* (cf. *battuo*, -*ēre*);

zbea « a suga, a absorbi » < lat. *exbibō*, -*ēre*, (cf. *bea* < lat. *bibō*, -*ēre*); poate fi considerat și ca derivat romînesc de la *a bea*;

zvînta < lat. *exvento, -*āre* « a aerisi » (cf. *vînt* < lat. *ventus*) it. *sventare*, log. *izventare*, friul. *zvintá*, fr. *éventer*, prov., catal. *esventar* REW 3112 (cf. și *zvîntura* < *exventulo*, -*āre*, REW 3113).

Se observă că și în italiană, unde *ex-* are aceeași evoluție ca în romînă (> *s-*), în acest caz redă pe *ex-* prin *as-*, ceea ce confirmă explicația dată de noi mai sus (p. 239).

2° care nu au corespondent fără prefix:

astîmpăra < lat. *extempero*, -*āre* « a liniști », cf. REW 3082, cf. Al. Rosetti, BL, V, 35;

asuda < lat. *exsuda*, -*āre* id.; REW 3076 nu dă nici un corespondent romanice al cuvîntului romînesc; se dau în schimb (8421) corespondenții lui *suda*, -*āre*: it. *sudare*, engad. *süer*, friul. *suá*, fr. *suer*, prov. *suzar*, catal. *suar*, span. *sudar*, port. *suar*.

Este posibil, deci, ca forma cu *a* să fie de dată romînă;

scăpa < lat. *excappare « a fugi, a scăpa », cf. *cappa* « manta »; it. *scappare*, fr. *échapper*, prov., catal., span. *escapar*, port. *escappar*, REW 2952;

scăpăra are la bază lat. *capero* -*āre* « a încreți, a zbîrci ». Credem că este posibil ca cuvîntul să fie derivat în limba latină cu *ex-*, cf. alb. *shkrep*;

scărmăna < lat. *excarmīno*, -*āre* « a dărăci », cf. *carminare* id., cf. span. *escarmenar*, REW 2958;

schimba < lat. *excambio, -*āre* « a schimba », it. *scambiare*, fr. *échanger* (> v. it. *scangiare*), prov. *escambiar*, REW 2949;

șchiopăta < lat. *exclopīco*, -*āre*; REW 1996: *cloppicare « a șchiopăta », cf. ar. *șkl'opicare*, piem. *čuké*, fr. *clocher*, prov. *clopchar*; cu schimb de sufix: rom.

șchiopăta¹. Credem că cuvîntul românesc poate fi explicat pornind de la un prototip latin cu *ex-*, unde prefixul avea funcțiunea de a întări ideea verbală (cf. lat. *cloppus* «șchiop», v. fr. și prov. *clap*, REW 1997) ca în cazul lui *ex-* + *callidus* > *excaldo*, -ăre > rom. *scâlda* (v. mai sus, p. 241);

scoate < lat. *excotio, -ăre în loc de *excutio*; REW 2998: *excutare* «a scoate prin lovituri», cf. *cutere* «a lovi»; vgl. *skutro*, it. *scuotere*, velletr. *skote*, log. *iskudere*, suprasilv. *skuder*, v. fr. *escourre*, prov. *escoire*, lyon. *akore*, v. span. *escudir*. Formele din romînă și italiană presupun însă vocalismul -o-, deci *excotere*, cf. și A. Graur, *Mélanges linguistiques*, I, 1936, p. 46;

screme < lat. *exprimo*, -ăre «a scoate prin apăsare», cf. ar. *sprimeare*, it. *spremere* fr. *épreindre*, prov. *espremer*;

scurta RDW: < lat. *ex-scopio* sau *cospio*; Meyer-Lübke, ZRPh, X, 137; < lat. *conspuere*, (cf. G. Mohl, *Les origines rom.* I, 11), Ov. Densusianu, op. cit., p. 197 presupune un *stupire care îl explică pe dr. *stupi* și un *scuppire*, pentru dr. *scurpi*; REW 8014 propune *skuppire* cf. bellun. *șcupar*, ert. *sk'upí*, fr. *écopir*, prov., catal. *escopir*, span., port. *escupir*. Credem că *s-* nu presupune în mod necesar un lat. *ex-*, ci se poate explica prin oricare altă formă din cele propuse; așadar nu putem considera cuvîntul ca făcînd parte din categoria formațiilor cu *ex-*;

scula < lat. *excubulo*, -ăre < *cubo*, -ăre «a sta culcat»;

scurta < lat. *excürto*, -ăre; REW 2418 dă numai pe *curtare* «scurta» (cf. span., port. *cortar*), considerînd pe rom. *scurta*, v. it. *scortare*, fr. *écourter*, prov. *escortar* drept compuse; acad. Al. Rosetti, op. cit., îl consideră un derivat cu *ex-*. Credem că și în acest caz avem a face cu un derivat cu *ex-* de la o temă nominală;

scutura < lat. *excütulo, -ăre «a scutura» de la *excütio*, -ăre «a scoate prin lovituri», cf. it. *scotolare*, abruzz. (*s*)*kutelá*, calabr. (*s*)*kotulare*, sass. *ihhuzzula*, cors. *skuzzulá* REW 3000;

spăimînta < *expavento*, -ăre; REW 3035: 1° *expaventare* «a speria», cf. it. *spaventare*, engad. *spaventer*, v. fr. *espoenter*, fr. *épouventer*, prov. *espaventar*; 2° *expaentare, cf. v. it. *spantare*, catal., span., port. *espantar*; 3° *expamentare, cf. v. rom. *spăimînta*, rom. *spăimînta* e refăcut după *spaimă*, gallur. *spamintá*, cf. *paveo* «a fi lovit de spaimă» și ulterior «a se teme de...» (cf. *pavor* «spaimă», ulterior «teamă», Ernout - Meillet s. v. *paueo*);

spăla < lat. *expērlāvo, -ăre «a spăla» cf. REW 3044;

speria < lat. *expaveo*, -ăre «a speria» cf. lomb. *spavirse*, REW 3036 (cf. mai sus s.v. *spăimînta*);

spînzura în legătură cu lat. *pendeo*, -ere «a atîrna» cf. it. (*s*)*penzolare*, *penzolo* «care atîrnă»; REW 6383, s.v. *pendere* «a atîrna» nu dă nici corespondentul românesc nici pe cel italian; credem că atît it. (*s*)*penzolare*, cît și rom. *spînzura* presupun un prototip format cu *ex-* și -olare;

șterge < lat. *extērgo*, -ăre «a șterge, a curăța» cf. campid. *strežiri*, prov. *esterzer*, catal. *estarzir*, span. *estarcir*, REW 3088; poate fi și *abstergere*, cf. REW 48;

știrpi < *sterp* (v. mai jos p. 246, cf. A. Graur, BL, I, p. 97, Th. Capidan, DR. II, 549 sq.) sau, cu schimb de conjugare, < lat. *extirpare* «a știrpi, a dezrădăcina», it. *sterpare*, fr. *étréper*, prov. *esterpar*;

strica < lat. *extrico*, -ăre «a descurca» de la *tricae*, -arum «încurcătură, plictiseală» (cf. Ernout-Meillet s.v. *tricae*, -arum);

¹. S. Pușcariu, DR, III, p. 679, propune *excloppitare.

usca < lat. *exsuco*, -*are* id.; it. *asciugare*, log. *assugare*, engad. *suer*, friul. *sugá*, fr. *essuier*, prov. *eisugar*, *ensugar*, catal. *ensugar*, span. *enjugar*, port. *enxugar*; *zbiera* REW 9239: derivat de la *vërres* « porc mistreț, vier » cf. rom. *vier*, it. *verro* (> friul. *viru*), log. *berre*, engad. de jos *ver*, engad. de sus *verl*, v. fr. *ver*, valon. *vier*, prov. *verre*, catal. *berre*; derivatul este de origine latină, întrucât -*v-* > -*b-*;

zbura < lat. *exvōlo*, -*āre* « a ieși zburînd », cf. v. it. *svolare*, engad. *svoler*, friul. *svolá*, REW 3115;

zdruncina < lat. *extortiono*, -*āre*, de la *tortiono*, -*āre* « a tortura »; etimologia este admisă de Alf Lombard, BL, XIV, p. 49: *ex-tortionem* (cf. Ernout-Meillet, s. v. *torqueo*, -*ēre*, *tortio*, -*oni*ș, « chin, tortură ») care respinge etimologia dată de REW 3105: *ex-trucidare*, și de V. Bogrea, DR, II 780: **extruncionare*; admitînd etimologia lui Tiktin avem a face și în acest caz cu un derivat de la o temă nominală;

zgîria < lat. *excariare*, de la *caries* « putreziciune » de unde alb. *kjerë*; REW 1692: *caries*, *caria* sau 1726: *carilium* « miezul nucii »; în ambele cazuri avem a face cu un derivat de la o temă nominală; cf. S. Pușcariu, ZRPh, XXVIII, 687, cf. id. DR, II, 604;

zvînta < lat. *exvento*, -*āre* de la *ventus* « vînt »¹.

Comentariu asupra listei A 1° și 2°

Pe baza listelor 1° și 2°, funcțiunile lui *ex-* în limba latină tîrzie se pot grupa astfel:

1 Exprimă ideea de « a scoate ceva din ceva »: 1° *excado* (> rom. *scădea*), *excirro* (> rom. *scurge*), *ex-conrîmo* (> rom. *scurma*), *ex-p no* (> rom. *spune*), *extorqueo* (> rom. *stoarce*), 2° *excotio* (> rom. *scoate*), *ex-primo* (> rom. *screme*), *ex-cūbūlo* (> rom. *scula*), *ex-cūtūlo* (> rom. *scutura*), *ex-trico* (> rom. *strica*)².

2 Are valoare gramaticală, întărind uneori ideea verbală, alteori introducînd nuanțe de aspect (cf. Ernout-Meillet s.v. *paueo*, *uolo*), în special în cazul formațiilor denominative: 1° *ex-caldo* (> rom. *scălda*), *exbattuo* (> rom. *zbate*), *exbibō* (> rom. *zbea*), **ex-panīco* (> rom. *spinteca*) **ex-pulvero* (> rom. *spulbera*); 2° *ex-carmino* (> rom. *scărmăna*), *ex-cloppico* (> rom. *șchiopăta*), *ex-pa(v)ento* (> rom. *spăimînta*), *ex-paveo* (> rom. *speria*), *ex-suco* (> rom. *usuc*), *ex-sudo* (> rom. *asud*), *ex- + verres* (> rom. *zbiera*), **ex-tortiono* (> rom. *zdruncina*), *ex-cario* (> rom. *zgîria*).

3 Uneori *ex-* are în același timp funcțiunea de a întări ideea verbală (cf. 2) și funcțiunea de a exprima ideea de « a scoate » (cf. 1): 2° **ex-kappare* (> rom. *scăpa*), *ex-volare* (> rom. *zbura*).

4 În cazul lui *ex-mulgeo* (> rom. *smulge*), se pare că *ex-* dă derivatului o nuanță perfectivă.

5 În unele cazuri, funcțiunea lui *ex-* nu poate fi precizată: 1° **ex-coquo* (> rom. *scoace*), **ex-curro* (> rom. *scura*) și, probabil, *ex-ting(u)o* (> rom. *stinge*)³,

¹ Mai menționăm printre de-ivatele cu *ex-* ar. *skl'inur* (lat. **exclamare*, Th. Capidan, DR, I, 49), *smicura* (lat. *exmiculo*, Alf Lombard, BL, XIV, p. 58, cf. REW).

² Am omis din listă pe **ex-scopio*, deoarece nu sîntem siguri că avem a face cu o formație cu *ex-*.

³ Această situație trebuie pusă în legătură cu tendința limbii latine de a nu face diferența între formele prefixate cu *ex-* și cele neprefixate; v. mai sus. p. 239.

2° *ex-capero* (> rom. *scăpăra*), *ex-cambio (> rom. *schimba*), *ex-për-lavo (> rom. *spăla*), *ex-tergo* > rom. *șterge*)¹.

Observăm că *ex-* are uneori o valoare lexicală (1), alteori o valoare gramaticală (2, 4), alteori, în același timp, o valoare lexicală și gramaticală (3), alteori nici o valoare (5).

În unele cazuri, sensul lexical al prefixului s-a transmis și cuvintelor românești provenite din formațiile latine cu *ex-*: *scoate*, *scurge*, *scurma*, *spune*, *stoarce* (la 1) și, într-o oarecare măsură, *scăpa* (la 2).

De multe ori, evoluția semantică a cuvintelor latine formate cu *ex-* nu mai permite să distingem în limba română ideea specifică adăugată de prefix cuvântului de bază: *screme*, *scula*, *scutura*, *strica*, *scădea* (la 1), *zbura* (la 2). Faptul devine evident atunci când analizăm cazurile în care româna a moștenit din limba latină atât cuvântul derivat cu *ex-* cât și cuvântul de bază: *scădea-cădea*, *scurma-curma*, *spune-pune*, *stoarce-toarce*.

Numai în ce privește pe *scurge-curge* se poate spune că legătura dintre derivat și cuvântul de bază mai este încă simțită de vorbitori. În toate celelalte cazuri, legătura etimologică dintre derivate și cuvintele de bază s-a rupt din cauza evoluției independente a celor doi termeni. Într-adevăr, se poate spune că, în sens larg, *scădea*, *scurma*, *spune*, *stoarce* mai păstrează ideea de « a scoate, a pune în afară »; cu toate acestea însă, luând în considerație cuvintele de bază *cădea*, *curma*, *pune*, și *toarce*, observăm imediat că nu putem ajunge la sensul de « scădea » « scurma », « spune », « stoarce », prin simpla joncțiune a ideii de « a scoate ceva din ceva ». Așadar, numai în cazul opoziției *scurge-curge* credem că se poate vorbi de o legătură etimologică simțită de vorbitor între derivat și cuvântul de bază, numai în acest caz putem vorbi deci de un prefix românesc *s-*, cu valoarea lat. *ex-* de sub (1).

Valoarea gramaticală a lat. *ex-* (la 2) s-a transmis și rom. *s-* în special în cazul formațiilor denominative. Faptul este explicabil: funcțiunea gramaticală de întărire a sensului verbal al derivatului nu este legată de evoluția semantică a cuvântului respectiv, astfel că opoziția dintre nume și formația denominativă s-a putut menține și în limba română. Deși sînt puțin numeroase cazurile în care un denominativ cu *s-* se opune cuvântului de bază în limba română, *s-* a fost introdus ca prefix în românește în primul rînd o dată cu această categorie de cuvinte (verbe denominative) și cu această funcțiune (de a forma verbe denominative). Iată care sînt cazurile: *scâlda-cald*, *spinteca-pîntec(e)*, *spulbera-pulbere*. Legătura etimologică este prezentă și în cazul lui *scâlda-cald*² și în cazul lui *spinteca-pîntec(e)* (cf. *spînteca*), și în cazul lui *spulbera-pulbere*.

În cazurile în care *ex-* nu întărește sensul verbal al formațiilor denominative (*ex-capito*, *ex-battuo*, *ex-bibo*), el evoluează în limba română către un sens care introduce o nuanță de aspect: *zbate* față de *bate* are o nuanță apropiată de aceea a reflexivului dinamic *a se bate*; *zbea* față de *bea* aduce aceeași nuanță de intensitate a acțiunii³: « a suge », « a absorbi » e mai mult decît « a bea »; *scăpăta* față de *căpăta* are o nuanță negativă⁴. Deși sensul lui *s-* (*z-*) nu este foarte bine preci-

¹ Am omis pe *spînzura*, în legătură cu *pendeo*, întrucît nu sîmtem siguri că avem a face cu o formație cu *ex-*.

² Cf. Sextil Pușcariu, *Limba română*, București, 1940, p. 40.

³ Pentru nuanța de aspect a lui *ex-* în *e(x) libo*, v. mai sus p. 239.

⁴ Pentru nuanța negativă a lui *scăpăta*, v. mai sus p. 239; pentru sensul lui *zbate* și *zbea* v. observațiile acad. Iorgu Iordan, asupra formelor cu *s* și fără *s*, citate de noi la p. 241.

zat în aceste situații, legătura etimologică evidentă dintre *zbate* — *bate*, *zbea* — *bea*, precum și vaga diferențiere semantică între cei doi termeni ai opozițiilor au dus la detașarea unui prefix *s-* (*z-*).

Deși în cazul lui *ex-mulgeo*, *ex-* dă verbului un sens perfectiv (cf. 4), evoluția cuvîntului în limba romînă ne arată că *ex-* a evoluat către valoarea 1. În cazul în care legătura etimologică *smulge-mulge* mai este încă simțită, *smulge* ar fi al doilea cuvînt care ar sprijini sensul 1 al lui *s-* (*z-*).

În cazurile în care, în limba latină, *ex-* nu avea o valoare distinctă, situația *s-* a transmis și în limba romînă. După cum în latină nu există vreo diferență între **ex-coquo* și *coquo*, între **ex-curro* și *curro*, tot astfel nici în romînește nu există o diferență sensibilă între *scoace* și *coace*, între *scura* și *cura*.

În ce privește pe *ex-ting(u)o*, e clar că aici *ex-* nu e antonimul lui *in-* din *in-ting(u)o* (>rom. (*în*)*ting*.) Valoarea lui *ex-* este aici cu totul obscură și nu poate în nici un caz explica evoluția de sens de la « a muia » la « a stinge ». Aceeași este situația din romînă, unde legătura etimologică dintre *stinge* și (*în*)-*tinge* s-a rupt. Am clasat pe *stinge* în categoria 5, deoarece am considerat că valoarea lui *ex-* nu este clară în acest caz.

Categoria de derivate 5 ca și o parte din verbele din categoria 2, deși nu întărește prefixul *s-* din punct de vedere semantic, îl întărește totuși din punct de vedere formal. Și în acest caz este necesară o astfel de întărire, întrucît sînt foarte puține cazurile în care *s-* este transmis cu o valoare bine definită (v. mai sus, p. 245).

B N u m e

salvă < lat. *ex-alba* sau *sub-alba* (cf. și Candrea Cons., p. 8) sau, mai probabil, *salva*;

searbăd < lat. *ex-albīdus* « palid, spălăcit » (< *albīdus*); sic. *šarvidu*;

scheamăt < **exclamītus*; cuvîntul poate fi considerat ca o contaminare între *chema* și *scheuna*;

șchiop < lat. **excloppus*; REW 1997: *cloppus*, v. fr., prov. *clop*, prin contaminare cu *clochier*, v. fr. *cloch*;

scurt < lat. *excūrtus*;

spaimă < lat. **expavīmen* sau **expavīmen*, cf. N. Drăganu, DR, III, p. 514, n. 2; cf. mai sus s. v. *spăimînta*;

spas « partea de pînză și fire (urzeală) dintre sulul dinainte și spată » < lat. *expansus*, *expassus*, participiul de la *expandere*, G. Giuglea, RF, anul II, nr. 1—2, p. 56 sq.;

sterp < lat. **extīrps*, *-is* « fără vlăstar, fără odraslă »; REW 3072: **exstīrpus* « neroditor », piazz. *strippa*, abruzz. *šrtepe*, arcev. *streppa*, venez. *sterpa*, friul. *sterpe*, tirol. *sterpa*;

sturz < lat. *tīrdus* 1° « sturz », 2° « sturz de mare », it. *tordo*, mil. *dord*, gen. *turdu*, friul. *dorde*, fr. *tourde*, n. prov., span., port. *tordo*, REW 8999;

stramă « fibră, fir (dintr-o țesătură) », post-verbal de la lat. **extramo*, *-āre* (cf. rom. *destrăma*) « a destrăma »; cf. *trama*, *-ae* « chaine d'un tissu, trame » (Ernout - Meillet s.v. *trama*). *s-* se datorește faptului că cuvîntul este un post-verbal al unui denominativ format cu *ex-*;

strămătură « lînă toarsă » < lat. **extramo* (cf. span. *estremadura*, v. fr. *estramadure* « un fel de lînă albă de tricotat »). Derivatul trebuie să fie de dată latină; în orice caz, legătura cu *stramă* în limba romînă este evidentă;

strepede < lat. *ex-trepidus* «care aleargă neliniștit încoace și încolo, unul după altul»; Giuglea, DR, III, 603, n. 2: < lat. **experteridus* (cf. *pertero*) > **spertred* > *streped*, iar lat. *teredo* avea și sensul de «vierme de carne».

Că avem a face cu o formație cu *ex-* ne-o dovedește și alb. *shtrep* cu care este comparat cuvîntul romînesc atît de Giuglea, loc. cit., cit și de J. Byck și A. Graur, BL, I, 26;

zvînturat adj. < lat. **exventulo* (< **exventilo*), -*âre* «a bate vîntul», «a flutura, a filfii»; REW 3113; rom. *zvîntura* «vîntura», it. *sventolare* (> engad. *sventuler*), friul. *svintulá*. Cuvîntul este un participiu al lui *zvîntura* (cf. mai sus, *zvînta*).

Comentariu asupra listei B

În cazul unor formații legate etimologic de verbe derivate cu *ex-*, în care prefixul nu avea decît funcțiunea de a întări valoarea verbală, apariția lui *ex-* poate fi considerată analogică: **excloppus* (cf. **excloppicare*), *excurtus* (cf. *excûrtare*), *expavimen* (cf. *expavento*), *extramare* cu post-verbalul **extrama* și **extramatura*, *zvînturat* care trebuie să fie considerat ca derivat al lui *zvîntura*, format în romînește.

În aceste formații, *ex-* nu avea o valoare semantică definită, astfel că **exloppus-cloppus*, **excurtus-curtus* *expavimen-pavimen*, **extrama-trama*, **ext*amatura-tramatura*, nu se opuneau din punctul de vedere al sensului.

În cazul lui **extirp(u)s*, format de la *extirpare*, unde *ex-* are și o valoare lexicală proprie (exprimă ideea de «a scoate ceva din ceva»), forma prefixată **extirp(u)s* se opune — cu valoarea negativă — formei neprefixate *stirps-is*.

Prin analogie cu formațiile nominale cu *ex-*, în care prefixul nu avea nici o valoare semantică, adjective ca *albidus*, *trepidus* sau *perteridus* (cf. mai sus s.v. *strepede*), au putut primi un *ex-* fără valoare semantică: **extrepidus* sau *experteridus*.

În ce privește celelalte formații, credem că *salbă* provine din *salva*, așadar nu dintr-o formație cu *ex-*, *scheamăt* poate fi explicat în limba romînă (v. mai sus. s.v.)¹, iar *sturz* poate fi considerat fie format în limba romînă cu *s-* de la **turd*, fie în limba latină, după modelul formațiilor în care *ex-* nu avea nici o valoare lexicală. Sîntem însă înclinați să-l considerăm drept formație romînească, deoarece corespondenții romanici (v. mai sus s.v.) nu presupun un etimon latin derivat cu *ex-*.

După cum se vede, formațiile nominale cu *ex-* sînt foarte puțin numeroase. În cele mai multe cazuri *ex-* nu are nici o valoare lexicală. De asemenea, numai într-un singur caz, există în limba romînă un corespondent fără prefix al cuvîntului cu *s-* transmis din latină: *zvînturat* (cf. *vînturat*)².

Din cele de mai sus rezultă că prefixul *ex-* s-a păstrat în limba romînă sub forma *s-*(*z-*) în primul rînd cu o valoare gramaticală, aceea de a forma verbe denominative. Foarte rar s-a transmis și valoarea lexicală a prefixului, aceea de a exprima ideea de «a scoate ceva din ceva». În cazul formațiilor nominale, atunci cînd *s-*(*z-*) mai este simțit ca prefix, el nu are nici o valoare.

¹ În cazul în care pornim de la **ex-clamitus*, nu întîmpinăm nici o dificultate, întrucît cuvîntul intră în categoria celor în care *ex-* nu are nici o valoare lexicală.

² În cazul lui *scheamăt* mai poate fi încă simțită legătura etimologică cu *chema*.

II. CUVINTE FORMATE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

sclipi < *clipi* v. și temele înrudite în germ. *Blick* și *Blitz*;
scobori = *cobori* RDW: < *obori* < v. sl. *oboriti*, cf. Ingeborg Seidel - Sloty, BL, XIV, p. 99;

scofilci < *falcă*;

scopcă = *copcă* (3) (Mold.) « saltul unui cal care galopează », cf. turc., srb. *kopča*, bulg. *kopče* « copcă, agrafă, cârlig »;

scopci « a galopa » < *copcă* (3);

scormoni în legătură cu *scurma*; S. Pușcariu, DR, I, p. 240 sqq. respinge etimologia dată de Cihac, II, p. 44, care îl consideră din aceeași familie cu *cîrni* și *scorni*, provenind din sl. *sŭkrenŭti* « deflectere », etimologia lui Tiktin (RDW) și a lui Scriban, *Arh.*, XXV, 1914, p. 134, care îl derivă din magh. *kermolny*. Pușcariu loc. cit. îl consideră în legătură cu *corman* (*cormăn*, *cormână*, *cormînă*, *cormună*, *cormulă* < magh. *kormany*) > *cormăni*, *cormuni*, cu asimilație vocalică și cu s- prin analogie cu *scurma*, *scociori*. Cf. și Giuglea, *Cercetări lexicografice*, p. 26, care arată că *scormoni* nu are nimic comun cu *scurma* < lat. *ex-corrinmare*;

scorni în legătură cu bulg. *skorivan*, *skorna* « a deștepta, a trezi ». Credem că apropierea de *stîrni* (< *tîrn* v. mai jos s.v. *stîrni*) sau de *corn* (cf. Hasdeu, Col. Tr., 1883, p. 48) întîmpină dificultăți semantice;

scoroji: v. sl. (*s*)*kora* « scoarță, coajă », *koža* « piele » (rom. *coajă*, *coarjă*), cf. de asemenea *coroagă* « scoarță (coajă) de tei », « piele de miel uscată », cf. magh. *kereg* « coajă, scoarță », deci *a se scoroji* « a deveni zbîrcit ca o piele de oaie »; v. RDW s.v. *corogi*, cf. și S. Pușcariu, DR, II, p. 598;

scumpăra = *cumpăra*. Apariția lui s- se poate explica pornind de la *răscumpăra*, de la care, prin falsă tăietură, a fost detașat prefixul *ră-*, prin analogie cu *răsuna-suna*;

sfărîma < *fărîmă*;

sfîșia < *fîșie*;

sgăuri < lat. **excavŭlo*, Alf Lombard, BL, XIV, p. 58; credem că avem a face mai curînd cu un derivat românesc de la *gaură*, întrucît REW nu dă nici un corespondent romanice al cuvîntului românesc și nici pe lat. **excavŭlo*;

sfrenți vb. « a deveni sifilitic » = *frenți* id. < *frențe* (și *sfrenție*) « sifilis »; cf. n. gr. *μαλαφράντζα*, alb. *malafrentsë*, pol. *franca*, magh. *franc(u)*, germ. *Franzosen*, adică « boală franțuzească »;

sprehui « a scutura (de praf sau de altceva) » < *prah* (= praf);

stîrni amintește numai întîmplător de v.g.s. *storen*, n.g.s. (*auf*)*stören*, engl. *to stir*; S. Pușcariu, DR, III, p. 69 sqq. îl consideră derivat de la *tîrn* « mătură de nuiete », cu s-, element derivativ cu funcțiunea lat. *ex-*, sau avînd funcțiunea lui s- din verbe apropiate ca sens, ca *scula*, *scoate*, *scotoci*, *scormoni*, *scorni*;

zbe(n)g « faptul de a sări încoace și încolo »: v. sl. *běgŭ* « fugă », cf. (sŭ)*běgnŭti* « a fugi », srb. *sbjeg*. Forma romînească se poate explica și direct din v. sl. *sŭběgnŭti* și ca formație romînească cu z- de la *běgŭ* (cf. *zbengu*);

zbe(n)gui < *zbe(n)g*;

zbîrci: bulg. *bračka* « a îndoi, a încreți »; *bračka* « cută, încrețitură »;

zbuciuma < *bucium*, cu o evoluție de sens obscură;

zgîrbaci = *gîrbaci* < turc. *kyrbáč*, srb. *korbač*. z- se poate explica pornind de la un verb **zgîrbăci* (< *gîrbaci*), al cărui post-verbal ar fi *zgîrbaci*;

zgomot înrudit cu rus. *gomonŭ*, pol. *gomon*, ceh., rut. *homon*. Pentru explicarea lui z-, trebuie să pornim de la *gomon*, « comunitate » « sfat » < v. sl. *gomonŭ*

« ceartă » = got. *gaman* « consiliu » (cf. RDW s.v. *gomon*) și de la verbul *gomoni* « a răstălmăci oral », « a vorbi » sau « a vorbi unul cu altul » (cf. pol. *gomonit* și « a se cer a »; RDW s. v. *go noni*). *z-* apare probabil mai întâi la verb, deci *zgomoni derivat de la *gomon*, de unde ulterior > *zgomot*¹;

zmăcina « a sfărâma, a zdrobi, a sfîșia » < lat. *machinor*, -ari, sau *macero*, -are; *măcina* < lat. *machinor*, -ari;

zvăpăia < *văpaie*;

zvînzoli = *vînzoli*;

(a) *zvîrli* cf. v. sl. *vrŭlŭ* « violent, cu violență », *hrŭlŭ* « repede », cf. srb. *vrŭjati* sau *griliti*, bulg. *frăli* « a arunca », < *hvrŭliti (Miklosich, Slav. El., p. 51); *v e redat în românește prin *v* în *zvîrli* și (*z*)*vîrlugă* și prin *f* în *sfîrlă*, *sfîrlează*;

zvîrlugă = *vîrlugă* « colitis taenia », în legătură cu (a) *zvîrli*, cf. *vîrlan*: v. sl. *vrŭlŭ* (v. mai sus s.v. (a) *zvîrli*).

Comentariu asupra listei II

Se observă, în primul rînd, că, alături de formațiile verbale cu *s-*, există și formațiile nominale: *sclipi*, *scoborî*, *scofilci*, *scopci*, *scormoni*, *scorni*, *scoroji*, *scumpăra*, *sfărîma*, *sfîșia*, *sfrenți*, *sgăuri*, *sprehui*, *stîrni*, *zbîrci*, *zbuciuma*, *zmăcina*, *zvăpăia*, *zvînzoli*, (a) *zvîrli*; *scopcă*, *zgîrbaci*, *zgomot*, *zvîrlugă*.

Începem cu examinarea formațiilor verbale. În cazul acestor formații, există atît situații în care cuvintele derivate cu *s-* (*z-*) au în limba romînă un corespondent nederivat, cît și cazuri în care derivatele nu au un astfel de corespondent.

Iată lista derivatelor verbale din prima categorie: *sclipi-clipă*, *scoborî-coborî*, *scofilci-falcă*, *scopci-copcă*, *scormoni-cormană*, *scoroji-coroagă*, *scumpăra-cumpăra*, *sfărîma-fărîmă*, *sfîșia-fîșie*, *sfrenți-frențe*, *sprehui-prah* (*praf*), *stîrni-tîrn*, *zbuciuma-bucium*, *zmăcina-măcina*, *zvăpăia-văpaie*, *zvînzoli-vînzoli*.

În ce privește valoarea lui *s-* (*z-*), putem observa următoarele:

1° În majoritatea cazurilor, *s-* (*z-*) are o funcțiune gramaticală, anume aceea de a forma verbe denominative: *sclipi*, *scofilci*, *scopci*, *scormoni*, *scoroji*, *sfărîma*, *sfîșia*, *sfrenți*, *sprehui*, *stîrni*, *zbuciuma*, *zvăpăia*.

2° În unele cazuri, *s-* (*z-*) păstrează ceva din valoarea lexicală a prefixului *ex-*, exprimînd ideea de « a scoate »: *scormoni*, *scoroji*, *sprehui*, *stîrni*.

3° În *scoborî*, *scumpăra*, *zmăcina* și *zvînzoli*, *s-* (*z-*) nu are o valoare definită. Aceste derivate se datoresc faptului că din latină *s-* au transmis formații verbale cu *s-* și fără *s-*, în care *s-* nu avea nici o valoare, ca în *scoace-coace*, *scura-cura* (cf. mai sus p. 244 sq.).

Iată lista derivatelor din categoria celor care nu au un corespondent fără prefix: *scorni*, *zbîrci*, (a) *zvîrli*.

Din această listă trebuie eliminat *scorni*, care nu poate fi considerat derivat de la *corn* (cf. mai sus s.v.).

Se observă că funcțiunea prefixului în *zbîrci*, *zvîrli* este gramaticală: formează verbe denominative.

Trecem acum la examinarea derivatelor nominale. Și în acest caz întîlnim formații cu *s-* care au un corespondent fără prefix și altele care nu au.

Prima categorie: *scopcă-copcă*, *zgîrbaci-gîrbaci*, *zgomot-gomon* (cf. mai sus, s.v. *zgomot*), *zvîrlugă-vîrlugă*.

¹ A. Graur, BL, VI, p. 166 citează un derivat de la *zgomot*, *zgomota* « a face zgomot », care merge, credem, paralel cu *zgomoni, *gomoni*.

Am văzut (cf. mai sus, p. 247) că, în limba latină, existau puține formații nominale cu *ex-*, și că formațiile existente se explicau prin analogie cu derivatele verbale cu *ex-*; vorbitorii au simțit legătura etimologică dintre tema nominală și derivatul verbal cu *ex-*. În această situație, *ex-* nu avea o valoare determinată astfel că formațiile cu prefix și fără prefix erau de cele mai multe ori semantic echivalente.

Faptele ne arată că analogia a operat în același sens și în limba română¹, mai ales dacă admitem existența unor formații verbale ca *zgîrbăci, *sgomoni presupuse de noi mai sus (s. v.): *copcă-scopci* > *scopcă*, *gîrbaci-gîrbăci*, *zgîrbăci (cf. mai sus s.v. *zgîrbaci*) > *zgîrbaci*, *gomon-gomoni*, *sgomoni (cf. mai sus, s.v. *sgomot*) > *sgomot*. În *zvîrlugă*, *z-* apare probabil sub influența lui *zvîrli*, cu care este simțit în legătură. Între cuvîntul prefixat și cuvîntul de bază nu există uneori nici în limba română o diferență de sens: *zgîrbaci*=*gîrbaci*.

În cazul lui *copcă-scopcă*, cuvîntul derivat nu are decît unul dintre sensurile cuvîntului de bază, anume pe acela de «săritură a unui cal care galopează». Faptul se explică prin aceea că verbul *scopci* este derivat de la *copcă* cu acest sens.

În cazul lui *sgomot-gomon* diferența de sens nu este sincronică: *sgomot* a avut o evoluție semantică independentă după derivarea lui de la cuvîntul de bază.

Este posibil ca dubletele (moșteniri din latină sau apărute în limba română) în care *s-*(*z-*) nu avea o valoare definită, să fi contribuit la crearea unor forme alternante cu *s-*(*z-*) și fără *s-*(*z-*) și la alte nume, care nu aveau o legătură etimologică cu verbe derivate cu *s-*(*z-*), ca: *scăluș*¹ - *căluș*¹, *scăluș*² - *căluș*², *sfăt-făt*, *stîrlici-tîrlici*, *stufiș-tufiș*, *zbenghi-benghi*², *zbiț-biț*¹, *zdreanță-treanță*, *zgaide-gaide*, *zgripsor-gripsor*, *zvărdică-vărdică*³.

Trebuie să remarcăm că *sfăt* nu corespunde decît cu unul din sensurile lui *făt*, anume cu acela de «paraclisier» (cf. RDW s.v. *sfăt* și *făt*).

Există cîteva cazuri în care între formele cu *s-* și cele fără *s-* există o diferență semantică: *scrupos-crupe*, *splai-plai*, *stuf-tușă*. Deși în toate aceste cazuri opoziția de sens este clară, valoarea lui *s-* nu poate fi precizată în sincronie. Apariția lui *s-* nu poate fi explicată istoric decît în cazul lui *splai* (cf. A. G r a u r, BL, IV, p. 109).

În unele cazuri proteza lui *s-* poate avea valoare expresivă.⁴

Așadar, în limba română, formațiile cu *s-* se pot clasifica astfel:

1 Formații verbale denumite în care *s-*(*z-*) are o valoare gramaticală. Uneori această valoare poate fi asociată cu un sens lexical, acela de «a scoate».

2 Formații nominale în care *s-* nu are o valoare definită și care nu modifică semantic cuvintele de bază. În această situație, formele cu *s-*(*z-*) nu demonstrează propriu-zis productivitatea prefixului în limba română, deoarece ele nu reprezintă decît variante formale ale unui cuvînt de bază.

3 Există cîteva cazuri în care formațiile nominale cu *s-* diferă semantic de cuvintele de bază; cu toate acestea nici în asemenea cazuri valoarea lui *s-* nu poate fi definită.

¹ Din acest punct de vedere, nu sîntem de acord cu M. Auerbach, care consideră că există verbe care capătă un *s-* sub influența temelor nominale (v. mai sus, p. 240).

² Aici putem avea a face cu o influență a lui *zbe(n)g*, *zbe(n)gui*.

³ Cf. R. Geheeb, WJb, V, p. 47 sq.

⁴ Cf. R. Geheeb, loc. cit., p. 43, M. Auerbach, WJb, XIX—XX, p. 258, 259. Iorgu Iordan, BL, VIII, p. 135.

Comparînd valorile pe care prefixul *ex-* le avea în limba latină cu valorile prefixului românesc *s-(z-)*, putem observa următoarele:

Prefixul *ex-* s-a transmis în limba română cu valoarea lui gramaticală: morfem de derivație a verbelor denominative.

Trebuie să remarcăm că nici în limba latină, nici în limba română prefixul nu constituie singurul morfem derivativ. Denominativele din această categorie se formează, atît în limba latină, cît și în limba română, cu ajutorul unui morfem de derivație dublu: prefix + sufixul conjugării respective (*ex-cal(i)d-o*, *-as-at* și în romînește *s-căld-a*, *s-căld-ăm*, *s-căld-ați*).

Prefixul *ex-* era așadar un morfem de derivație secundar, avînd funcțiunea de a întări ideea verbală dată de sufix. În cazul în care nu avea și o valoare lexicală, prefixul era un element de derivație slab, fără o valoare bine definită, de care limba se putea dispensa. Așa se explică de ce în limba latină pot apărea forme cu *ex-* și fără *ex-*, care nu se deosebesc nici din punct de vedere lexical, nici gramatical: **ex-coquo* = *coquo*, **ex-curro* = *curro*.¹

La slăbirea prefixului în limba română contribuie și formațiile nominale, în care *ex-* nu are nici o valoare.

Situația din limba română rămîne aproape neschimbată: prefixul este tot slăbit. Și în limba română, ca și în limba latină, prefixul *s-(z-)* cu valoare gramaticală (aceea de a întări ideea verbală) poate uneori lipsi — ca morfem de derivație secundar — din formațiile denominative: *sfărîma-fărîma*. La slăbirea prefixului contribuie, ca și în latină, formațiile nominale, în care *s-* nu are nici o valoare. Mai mult, putem presupune că apariția formelor nominale cu *s-* și fără *s-* nediferențiate semantic, precum și apariția formațiilor verbale din aceeași categorie se datorește, în parte, și situației transmise din limba latină: din limba latină, limba română a moștenit un prefix cu o valoare slăbită.

În această situație *s-(z-)* a încetat relativ de mult timp de a mai fi un prefix productiv.

ABREVIATII

Arhiva	= Arhiva societății științifice și literare din Iași, Iași, 1895, sqq.
BL	= Bulletin linguistique, București-Paris, 1933, sqq.
Bourciez, Elém ³ .	= Ed. Bourciez, <i>Éléments de linguistique romane</i> , Paris, 1930.
DR	= Dacoromania, buletinul « Muzeului limbii romîne », Cluj, 1921, sqq.
Ernout-Meillet	= A. Ernout et A. Meillet, <i>Dictionnaire étymologique de la langue latine</i> , Paris, 1932.
Miklosich, Sl. Elem.	= Fr. Miklosich, <i>Die slavischen Elemente im rumänischen</i> , Viena, 1861.
RDW	= H. Tiktin, <i>Rumänischen deutsches Wörterbuch</i> , București, 1903—1925.
REW	= W. Meyer — Lübke, <i>Romanisches etymologisches Wörterbuch</i> , Heidelberg, 1935.
RF	= Revista filologică, organ al cercului de studii filologice de pe lângă Facultatea de filozofie și litere din Cernăuți, I—II, Cernăuți, 1927—1929.
SCL	= Studii și cercetări lingvistice, București, 1950, sqq.
Stolz-Leumann	= Stolz-Schmalz, <i>Lateinische Grammatik</i> , neubearbeitet von Manu Leumann und J.B. Hofmann, München, 1928.
WJb	= Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig, herausgegeben von G. Weigand, Leipzig, 1894, sqq.
ZRPh	= Zeitschrift für romanische Philologie, Halle, 1877, sqq.

¹ Situația este asemănătoare cu aceea a prefixului *în-* cu aceeași funcțiune: *roș-înroși*, *beat-îmbăta*. Formele verbale pot apărea cu *în-* și fără *în-*: *roși-înroși*.

РАЗВИТИЕ ЛАТИНСКОГО EX- В РУМЫНСКОМ ЯЗЫКЕ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В введении, обсуждаются форма и значение приставки в латинском языке, и нарушение системы латинской префиксации, и ослабления значения приставки *ex-* в румынском языке. Излагаются обзор работ, посвященных истории и значению приставки в румынском языке, а также метод работы.

Далее обсуждается следующее:

I. — Приставочные образования на *ex-*, унаследованные из латинского языка (образования отглагольные и именные) и их основные значения: 1) грамматическое значение (участие в образовании глаголов, производимых от именных основ); 2) выражение мысли «выйти из чего-нибудь»; 3) невозможность определить в именных образованиях значение *s-* (латинское *ex-*). В именных основах, содержащих *-s*, существование приставки объясняется влиянием аналогии, возникающей, благодаря родственным отглагольным образованиям.

II. — Образования (отглагольные и именные) на *s-* в румынском языке и значение приставки: 1) грамматическое значение (образовательный элемент некоторых нарицательных отглагольных основ); 2) известное лексическое значение, которое присоединяется иногда к этому значению «выйти (извлекать) из чего-нибудь»; 3) появление приставки в некоторых кажущихся именных основах, по аналогии с отглагольными образованиями, где *s-* имеет грамматическое значение.

Существование аналогичного *s-*, лишённого значения, благоприятствовало протезу, необъяснимого *s-*, (это — протезный, *s-* и таким считает его Р. Гехеб, *Wjб* стр. 46) иногда имеет выразительное значение (cf. *id. ibid.* стр. 43, М. Аурбах *Wjб*, XIX—XX, стр. 258—259 Йоргу Йордан, *BL*, VIII, стр. 135).

L'ÉVOLUTION DU PRÉFIXE LATIN EX- EN ROUMAIN

(RÉSUMÉ)

L'étude comprend une partie introductive où l'on discute la forme et la valeur du préfixe en latin, la désorganisation du système de la préfixation latine et l'affaiblissement de la valeur du préfixe *ex-* en roman; on fait un aperçu des travaux concernant l'histoire et la valeur du préfixe en roumain et l'on présente la méthode de travail.

On discute ensuite:

I. — les formations avec *ex-* héritées du latin (formations verbales et nominales) et leurs principales valeurs: 1° valeur grammaticale (élément formatif de certains verbes dérivés de thèmes nominaux); 2° exprime l'idée de «sortir de quelque chose»; 3° dans les formations nominales, la valeur de *s-* (lat. *ex-*) ne saurait être définie. Dans les thèmes nominaux comprenant un *s-*, la présence du préfixe ne s'explique que par l'effet d'analogie, due aux formations verbales apparentées;

II. — les formations (verbales et nominales) avec *s-* à l'intérieur du roumain et la valeur du préfixe: 1° valeur grammaticale (élément formatif de certains thèmes verbaux dénominatifs); 2° parfois, il s'ajoute à cette valeur une certaine valeur

lexicale: « sortir (extraire) de quelque chose »; 3° par analogie aux formations verbales où *s-* a une valeur grammaticale, le préfixe apparaît dans certains thèmes nominaux apparentés.

L'existence d'un *s-* analogique, dépourvu de valeur, a favorisé la prothèse d'un *s-* non justifié (un *s-* tout à fait prothétique, comme le considère R. Geheeb, WJb, V, p. 46) et qui a parfois une valeur expressive (cf. id. ibid. p. 43, M. Auerbach, WJb, XIX — XX, p. 258 — 259 Iorgu Iordan, BL, VIII, p. 135).

ÎNCRUCIȘAREA LATINO-SLAVĂ ÎN FORMA INFINITIVULUI ROMÎNESC

DE

P. BENEȘ

Răspindirea elementelor slave în limba română era, în studiile lingvistice de mai înainte, fie supraestimată, fie subapreciată. Fără să se cerceteze fondul principal lexical și fără să se analizeze cuvintele cele mai des întrebuințate, s-a afirmat că în vocabularul romînesc cuvintele de origine slavă sînt în proporție de 40 la sută¹. Schuchardt a emis chiar părerea că nu s-a demonstrat încă pe deplin originea romanică a limbii romîne². Pe de altă parte, școlile latinistă și italianizantă eliminau cuvintele slave din limba romînă, considerîndu-le de prisos. Mai trebuie consacrate încă multe studii speciale problemei încrucișării elementului slav și latin, în partea de răsărit a lumii romanice, pînă ce se va ajunge la o rezolvare definitivă a ei.

La îndoiala lui Schuchardt a dat un răspuns clar Meyer-Lübke. În ceea ce privește încrucișarea limbilor, s-a pronunțat în mod hotărît I. V. Stalin: «... încrucișarea nu dă o nouă, o a treia limbă, ci menține una dintre limbi, menține structura ei gramaticală și fondul ei principal de cuvinte și îi dă posibilitatea să se dezvolte potrivit legilor ei interne de dezvoltare»³. Limba romînă e o limbă romanică. În ceea ce privește infinitivul în limba romînă, acesta este în întregime de origine latină. Formelor de infinitiv din latină *adunare*, *placere*, *facere*, *audire*, le corespund tipurile romînești de conjugare *a aduna*, *a plăcea*, *a face*, *a auzi*, cu unele schimbări fonetice și morfologice, dintre care cea mai vizibilă e dispariția sufixului *-re*. În afară de tipul *a face*, infinitivul romînesc poartă accentul pe ultima silabă. Prin urmare, romîna a păstrat categoriile de conjugare existente în latină: caracteristica *a* la conjugarea I, *e* (diftingat) la a II-a, *e* neaccentuat la a III-a și *i* la a IV-a. În acest sistem de patru conjugări au intrat, înainte de toate, așa-zisele verbe neregulate latine (de pildă *potere* în loc de *posse*) și apoi toate verbele pe care limba romînă, în decursul veacurilor, le-a primit

¹ A. de Cihac, Dictionnaire d'étymologie dacoromane, *Eléments slaves* etc, Francfort s/M. 1879, p. VIII.

² I. Iordan, *Introducere în studiul limbilor romanice*, Iași, 1932, p. 439.

³ I. Stalin *Marxismul și problemele lingvisticii*. Biblioteca de marxism-leninism, București, 1953, p. 27.

și le primește. Limba latină a învins toate celelalte limbi vorbite de popoarele cucerite și s-a îmbogățit din fondul lor de cuvinte. «E drept că cu acest prilej are loc o oarecare îmbogățire a vocabularului limbii învingătoare pe seama limbii învinse, dar aceasta nu o slăbește, ci, dimpotrivă, o întărește¹.

Examinând forma infinitivului românesc, trebuie să cercetăm neapărat felul cum se grupează verbele, din punct de vedere numeric, în cele 4 conjugări. Într-o anumită măsură ne putem servi de tabloul de tipuri de conjugare din vocabularul lui Gh. Pop².

Pentru categoria I el aduce 44 de tipuri, pentru a II-a 11 (printre care și auxiliarul *a avea*), pentru a III-a 25 și, la fel, pentru a IV-a 25 (printre ele și auxiliarul *a fi*). Este frapant numărul mare de verbe de conjugarea I și numărul mic de verbe de a II-a. Este interesantă mărturia pe care ne-o dă, în acest sens, limba română contemporană. Pe prima pagină a revistei «Veac nou»,³ unde e vorba în majoritate, de articole traduse din limba rusă (le-am ales pentru varietatea conținutului lor; se află printre ele și o poezie), se găsesc 510 forme verbale, inclusiv substantivele verbale derivate de la verbe întrebuințate în mod curent și inclusiv participiul trecut în funcție de adverb. În statistică sînt cuprinse și verbele care se repetă. Totalul de 510 forme sînt repartizate astfel: la clasa I 222 (43,5 %), la a II-a 27 (5,3 %), la a III-a 87 (17,1 %) și la a IV-a 174 (34,1 %). Pe pagina examinată se găsesc 8 articole, în care raportul conjugărilor este următorul (nu mai prezentăm procente):

1. 55-8-26-47	5. 24-0-8-12
2. 17-2-7-16	6. 6-2-2-3
3. 8-0-9-16	7. 47-7-13-38
4. 22-5-5-13	8. 43-3-17-29

Cea mai bogată este conjugarea I. Cel mai des se întîlnesc verbele: *amenaja* (de 7 ori), *condamna* (6), *da* (3), *fileta* (6), *freza* (6), *lua* (9), *lucra* (12), *lupta* (5), *termina* (6). Numărul verbelor de conjugarea I e atît de mare pentru că și în latină conjugarea I era foarte bogată. La această conjugare au trecut multe verbe derivate din substantive latinești, sau și de altă origine, și, în sfîrșit, precum o dovedesc probele din limba ziarelor, tot aici a intrat și majoritatea verbelor împrumutate. Dat fiind că neologismele provin, în cea mai mare parte, din franceză și italiană, etimologia lor este, în majoritate, cea latină.

Conjugarea a II-a, cea mai săracă, cuprinde puține verbe. Cel mai frecvent este *a putea* (de 9 ori), pe urmă *a avea* (15), apoi derivatele verbului *a vedea* (8), de două ori apare verbul *a ține* și izolat se întîlnesc *așărea*, *părea*, *scădea*. Toate sînt de origine latină.

Din conjugarea a III-a cele mai frecvente sînt *crește* (de 9 ori), *face* (7), *începe* (5), *spune* (5), *trece* (6). Toate aceste verbe, 87 la număr, sînt de origine latină.

Dar din toate conjugările cea mai interesantă este a patra, și anume prin compunerea și rolul ei. Bineînțeles cel mai frecvent este auxiliarul *a fi* (de 23 de ori), mai departe verbul actual *a construi* (12), *a folosi* (11), *a veni* (8), *a pregăti* (5). Avînd în vedere verbele *a folosi* și *a pregăti*, observăm că, la această conjugare, nu toate verbele sînt de origine latină.

¹ I. Stalin. op. cit. p. 27.

² Taschenwörterbuch der rumänischen und deutschen Sprache, Berlin, 1911⁷.

³ «Veac nou» Anul IX, numărul 26, din 1 aprilie 1953.

Din punct de vedere numeric, conjugarea a IV-a este în întrecere cu conjugarea I. În exemplele din ziarul nostru raportul acestor conjugări este 222: 174 (în procente 43,5 : 34,1). *Se poate constata o oarecare concurență între aceste conjugări bogate*, și aceasta nu numai în ceea ce privește numărul. Concurențe se manifestă în perechile de verbe cu aceeași temă, la care infinitivul e terminat fie în *-a*, fie în *-i*, și la care prima persoană a singularului prezent are *-ez* sau *-esc*, după conjugarea respectivă: *burnița-burniți, căpița-căpiți, cocoța-cocoți, îngloba-înglobi*. Perechea *curăța-curăți* are la prima persoană a singularului prezent aceeași formă: *curăț*. Este cazul verbelor de origine latină (de pildă *curatum*) sau slavă (*burnica*). În câteva perechi s-a ajuns la o diferențiere de sens: *cocoșa-cocoși*.

La conjugarea a IV-a s-au concentrat verbe de origine slavă. Ele formează majoritatea în această categorie de conjugare. Pentru a compara elementul latin și cel slav, putem lua în considerație exemplele din ziarul amintit mai sus. Din limba latină provin: *auzi, aminti, constitui, construi, conteni, conviețui, cuceri, cuveni, depăși, deveni, fi, îmbunătăți, încălzi, îndatori, îndeplini, înfăptui, înflori, înlocui, însuși, însufleți, întări, înverzi, liniști, mări, numi, nutri, răsări, reuși, revizui, roti, scuti, suferi, sărbători, străluci, ști, uni și veni*. Din limba slavă provin: *cinsti, cîti, clădi, clăti, dăru, deosebi, dovedi, îmbogăți, învîrți, munci, obișnui, odihni, orîndui, plescăi, potrive, pregăti, primi, privi, săvîrși, sfîrși, sluji, spori, trăi, trebui, vesti, vorbi*. Raportul dintre cuvintele latine și slave este 37 la 26, în care verbele care se repetă nu sînt socotite. Dacă adăugăm la exemplele noastre verbele de origine nelatină *alcătui, economisi, folosi, găsi, gîndi, hotărî, lămuri, lipsi, mărturisi, obosi, pedepsi, porni, tocni*, vedem că elementul latin e în minoritate.

Această argumentare nu are scopul să facă o statistică și să prezinte raportul precis între verbele de origine latină și slavă din conjugarea a IV-a. Verbul auxiliar *a fi* ar schimba statistica. Cînd excludem acest verb și în locul lui includem verbele care se repetă, raportul pentru verbele slave, în cazul nostru, rămîne totuși nefavorabil, 74: 57, și aceasta datorită celui de-al 8-lea articol unde verbul *a construi* apare de nouă ori și *a veni* de 7 ori. Numai fără aceste verbe raportul ar ajunge egal: 58 la 57. Dar pentru că în conjugarea a IV-a au intrat și verbe din alte limbi, verbele latine au rămas în minoritate. Aceasta, bineînțeles, e valabil pentru limba romînă contemporană, folosită în presă. În operele literare, din timpurile cele mai vechi pînă în ziua de azi, raportul poate fi oarecum schimbat, dar numai în folosul verbelor slave (cu excepția mișcărilor latiniste și italianizante). Ultimul cuvînt poate fi spus abia după cercetarea adîncă a verbului romînesc. Datorită raportului aproape egal dintre verbele latine și slave și, de asemenea, datorită faptului că elementul latin s-a găsit în minoritate prin primirea verbelor din alte limbi, s-au putut produce schimbări în conjugarea a IV-a a limbii romîne. După părerea noastră, s-a ajuns la încrucișarea formelor de infinitiv latin și slav. Prin această încrucișare vom încerca să explicăm pierderea terminației *-re* a infinitivului. Bineînțeles, încrucișarea limbilor «este un proces de lungă durată, care continuă sute de ani»¹.

Aci e nevoie de o incursiune în istorie, în «enigma evului mediu», asupra originii romînilor. E necesar să încercăm să ne imaginăm epoca în care s-a întîmplat încrucișarea elementului latin și slav, împrejurările în care a putut fi folosită limba ca «un mijloc, un instrument cu ajutorul căruia oamenii comunică între

¹ I. Stalin, op. cit. p. 26.

ei, fac schimb de idei și se înțeleg reciproc. E neîndoielnic că s-a petrecut un proces care se manifestă totdeauna când într-un mediu nou pătrunde un străin necunosător al limbii oamenilor printre care a venit. Populația slavă s-a întâlnit cu oamenii care vorbeau o limbă latină.

În legătură cu timpul și cu locul de pătrundere a slavilor s-au emis mai multe păreri. Ele au fost amintite de lingvistul din Leningrad Șismarev în articolul « Limbile romanice din sud-estul Europei și limba națională a R.S.S. Moldovenești ». În esență, autorul este de acord cu teoria lui Philippide, după care populația romană și romanizată « a trecut pe malul de sud al Dunării, iar cei care au rămas în nord, fie că s-au pierdut în masa năvălitorilor, fie că s-au păstrat, într-o anumită măsură în același loc, pînă ce au venit frații lor de peste Dunăre »¹. Șismarev consideră, ca și acad. Al. Rosetti, drept « leagăn » al limbii române valea Moravei și a Timocului pe unde trecea cel mai important drum al romanilor. Restul teritoriului l-au inundat slavii, așa că, la răsărit, această nouă populație avea ca vecini pe bulgari și la apus pe sirbo-croați. În secolul al VII-lea s-au produs, după părerea lui Philippide, emigrări spre nord. Cele mai vechi straturi de expresii luate de la slavi datează, după Șismarev, de la sfîrșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea. Pînă la această epocă, în latină s-au produs importante transformări fonetice, de pildă latinescul *a* înaintea lui *n* se transformă la *i* (*lana* — *lînă*, *manu* — *mînă*), în timp ce *rana*, *hrana* din limba slavă nu se schimbă. Șismarev arată că influența bulgară era deosebit de puternică, pentru că în secolul al IX-lea statul bulgar s-a întins spre nord. Un important element a fost creștinarea bulgarilor în cursul anului 864 și mai ales faptul că biserica greco-bulgară, în timpul țarului Simion (893—897), și-a subordonat populația romînă.

Teoria migrațiilor nu este în general recunoscută. Nu vorbește de ea nici cel mai nou manual al istoriei R.P.R. pe care l-a redactat M. Roller². În ediția revizuită a acestui manual, la pagina 50, se spune textual: « La retragerea legiunilor și a păturii stăpînitoare din timpul domniei lui Aurelian, populația a rămas pe loc, atît la orașe cît și, mai ales, la sate ». Cum arată Șismarev, culminarea influenței slave are loc fie în secolul al XI-lea, fie în secolul al XII-lea, adică este vorba de o conviețuire a populației romanice cu slavii. Conviețuirea aceasta a început în secolul al VI-lea al erei noastre și a durat circa 700 de ani. La cea mai largă și adîncă simbioză a elementului latin și slav s-a ajuns fără îndoială pe teritoriul Romîniei de azi și acolo trebuie căutat « leagănul » poporului romîn. Existența macedoromînilor și meglenoromînilor în Bulgaria, Grecia, și Iugoslavia, și existența istroromînilor în Istria și, în sfîrșit, influențele romîne care ajung în Slovacia și Moravia, demonstrează că simbioza s-a petrecut și în alte locuri. Momentul hotărîtor a fost viața migratoare a păstorilor de origine romanică, care căutau cele mai bune pășuni pentru turmele lor. Numai astfel se explică faptul că denumirea poporului a devenit sinonimă cu denumirea ocupației (în cehă Valach — valach). Fenomenul transhumanței nu se limitează la regiunea dintre Carpați și Dunăre, ci este cunoscut și înăuntrul cercului carpatic și în peninsula Balcanică. Dar centrul transhumanței a rămas tot vechea Dacie ale cărei bogății naturale — în special minereul de pe teritoriul Transilvaniei — au atras pe cuceritorii romani. Din Maramureșul transilvan au fost colonizate ținuturile moldovenești.

¹ Voprosi iazikoznaniia, 1952, 1 (traducerea în limba romînă pentru uz intern), p. 101.

² Istoria R.P.R., București, 1952, Ed. pentru literatură didactică.

Slavii care veneau au învățat limba romanică, apărută din latina colonizatorilor atrași din toate ținuturile imperiului roman. Aceasta era limba clasei stăpînitoare pe care au învățat-o și locuitorii băștinași subjugăți. Cuvintele slave au început să pătrundă în limba romînă cînd vorbitorul slav reușea să construiască în noul grai o propoziție simplă, cînd putea participa la un « început de conversație ». Și mai tîrziu, vorbind noua limbă în mod curent, întrebuița elementul slav numai atunci cînd nu putea să-și amintească pe cel latin sau cînd acesta nu exista. Așa s-a petrecut deci acest proces de integrare a elementelor slave în limba romînă. Procesul acesta este însă mult mai complex, pentru că nu numai slavii au învățat limba populației aflate pe aceste meleaguri. S-au găsit și în păturiile conducătoare ale populației peste care au venit slavii persoane care au învățat limba noilor veniți. Asemenea persoane — de pildă interpreți, traducători — și-au îmbogățit vocabularul cu expresii pentru care latina nu avea cuvinte adecvate. Cu timpul simbioza a progresat într-atît, încît au apărut cășătorii mixte; copiii acestor familii învățau cu ușurință amîndouă limbile. Epoca bilingvismului a durat din secolul al VI-lea pînă în secolul al XII-lea. Dar, după cum a arătat I. V. Stalin, procesul acesta n-a dus la o a treia limbă, ci încetul cu încetul s-a impus structura gramaticală și fondul principal de cuvinte al limbii latine care s-a îmbogățit pe seama limbii slave și a altor limbi.

Folosindu-se de învățătura stalinistă despre legi, expusă în « Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S. », D. Macrea¹ a arătat că « limitarea legilor economice la o anumită perioadă corespunzătoare unor anumite condiții istorice dă lingviștilor o prețioasă îndrumare de a cerceta în mod istoric acțiunea de dezvoltare a limbii. Istoria oricărei limbi ne arată de fapt că într-o anumită perioadă a dezvoltării ei au funcționat anumite legi, care, cu timpul, și-au pierdut puterea de acțiune, înlocuite fiind treptat cu legi noi, purtătoare a elementelor noii calități ». Ca exemplu de lege, care a încetat de a acționa după un anumit timp, D. Macrea arată dezvoltarea lui *l* intervocalic care în cuvintele de origine latină s-a transformat în *r* (*mola* — *moară*, *sale* — *sare*, *sole* — *soare*) și demonstrează că această lege « își încetase acțiunea în momentul cînd am venit în contact cu slavii, deoarece nu o găsim în nici unul din cuvintele de origine slavă ale limbii romîne »². Pe de altă parte iotacizarea lui *e* inițial este o lege care există pînă azi. Această lege este în acțiune în romînă de la pătrunderea elementelor slave și se manifestă chiar în cuvintele de origine latină (*el* — *iel*, *este* — *ieste*).

Gîndindu-ne la formarea infinitivului fără terminația *-re*, ne punem întrebarea dacă nu s-ar putea vorbi despre o lege care a început să acționeze în limba romînă sub influența limbii slave și care continuă să acționeze pînă azi. De ce un verb așa de frecvent în limba romînă contemporană ca *a reuși*, împrumutat probabil din limba italiană (*riuscire*) sau franceză (*reussir*) pierde terminația *-re*?

Am putea admite că terminația *-re* a infinitivului dispare pe calea dezvoltării naturale a limbii latine în limbile romanice. La conjugarea I a verbelor franceze *-r* nu se pronunță (*chanter*). În schimb se păstrează în *finir*, *recevoir*, *rendre*. Un raport invers este în limba retoromană; *r* infinitival se păstrează numai la conjugarea a III-a (*krĕsar* din lat. *crescere*). La celelalte conjugări, terminația *-re* a dispărut. Limba retoromană este cea mai apropiată de limba romînă în ceea ce privește dispariția terminației infinitivale. În nici o altă limbă romanică nu

¹ « Limba romînă » nr. 3, anul II, 1953, p. 8—9.

² « Limba romînă » nr. 3, anul II, 1953, p. 8—9.

sînt pierderi consecvente. Aşadar trebuie căutate cauzele care duc la această dezvoltare în limba romînă.

Acestei probleme nu i s-a acordat pînă acum destulă atenţie. Cîteva referiri găsim la acad. Al. Rosetti în «Istoria limbii romîne». În volumul al IV-lea, p. 89¹, cînd vorbeşte despre reducerea vocalelor finale, acad. Rosetti aduce exemple de prescurtare a infinitivului lung: *cînta/cîntare*, *vedea/vedeare*. Dar dispariţia lui *r* nu este explicată.

În revista «Romînoslavica» o teză interesantă a emis M. Křepinský², care admite posibilitatea influenţei limbilor sirbo-croaţ sau bulgar, limbi în care forma scurtă a infinitivului se întrebuiţează la formarea viitorului. Dar, precum spune însuşi M. Křepinský, explicaţia pe care a prezentat-o «attend sa verification du cōte slaviste». Am vrea să căutăm explicaţia acestei schimbări tot în influenţa slavă, dar nu din exterior, ci în dezvoltarea organică a limbii în decursul amestecului populaţiilor. Trebuie să ţinem seama de faptul că şi verbele de crigine slavă şi-au pierdut terminaţia infinitivală. Precum există în limba romînă în loc de lat. *audire* noua formă *auzi*, la fel în loc de *goniti* din slava veche există forma nouă *goni*. Prin urmare, după părerea noastră, mai întîi trebuie explicată pierderea terminaţiei *-ti* a verbelor de origine slavă.

Infinitivele slave, în împrejurările menţionate mai sus, erau însuşite de poporul în formare care vorbea o limbă romanică. Aceste infinitive se compuneau din două sau mai multe silabe, de pildă *pluti*, *goniti*, *chohotati*. Cîteva infinitive cu un *-ti* etimologic s-au păstrat în limba romînă pînă astăzi. Din ele fac parte *bîti*, *citi*, *izbuti*, compusele verbului *-pleti* şi verbul *pluti*. *Bîti* este, probabil, o formaţie nouă, derivată din *bîtă*. *Citi* şi *pleti*, care fără *-s* (în limba cehă este *cisti*, *plesti*) se pare că păstrează forma din slava comună; sînt probabil formate analogic după persoana I a singularului prezent. Etimologia verbului *izbuti*, care provine din presupusa formă slavă *izbyti*, acad. Al. Rosetti³ o consideră ca nesigură. Prin urmare, numai în o singură formă *a pluti*, dată, în Gramatica de slavă veche a lui Kul'bakin⁴ drept tip de conjugarea I, există coincidenţă deplină între slava veche şi romînă: *плѹгн*, dar *плєстн*, *чистн* unde avem un *s* în plus. Celelalte verbe de origine slavă şi-au pierdut terminaţia *-ti*. La conjugarea a III-a a verbelor din slava veche se găsesc la Kulbak n următoarele: *катати*, care dă în romîneşte *căi*, *клевєтати* > *cleveti*, *страдати* > *strădui*, *искати* > *isca*, *прємєтати* > *primi*. (În paranteză amintim că *искати* a trecut la conjugarea I). Din conjugarea a IV-a la Kul'bakin sînt cele mai multe: *гонити* > *goni*, *ловити* > *lovi*, *любити* > *iubi*, *поустити* > *pusti* (în compusul *năpusti*), *родити* > *rodi*, *трудитиса* > *se trudi*, *гакити* > *ivi*, *мѹчити* > *munci*, *хѹтѣти* (în compusul) > *pofti*. Aceasta înseamnă că, din vechea slavă, au trecut la conjugarea a IV-a în limba romînă următoarele tipuri de verbe:

1. *pluti*;
2. verbe terminate în *-iti*: *goniti*, *pustiti*;
3. verbe terminate în *-eti*: *chătėti* (acad. Al. Rosetti, loc. cit. p. 47 menţionează *dospėti* > *dospî*, p. 69, *poprėti* > *popri*);
4. verbe terminate în *-ati*: *kajati*, *klevetati* şi

¹ Al. Rosetti, Istoria limbii romîne, Bucureşti, 1941, vol. 4.

² «Romîno-slavica» Praga, 1948, p. 7–8.

³ Al. Rosetti, op. cit, vol. III, p. 49.

⁴ Mluvnice jazyka staroslověnského, Praha 1948, p. 157–179.

5. o grupă mai mare a verbelor terminate în română în *-ui*, de pildă *dărui*, *mîlui*, care în slava veche au forma infinitivală *darovati*, *milovati* (schimbarea s-a produs din cauza analogiei la fel ca în cazul *čisti — citi*).

Cum s-a ajuns la pierderea acestui sufix *-ti* în terminațiile *-iti*, *-ėti*, *-ati*, respectiv *-ovati*? Cum s-a ajuns la situația în care toate sufixele menționate au dat la sfîrșit numai *-i*? Grupa de verbe cu sufixul *-iti* era foarte puternică. În afară de cele menționate mai sus (pe Kul'bakin care le grupează în conjugarea a IV-a) mai putem cita: *chraniti* > *hrăni* (44), *ugoditi* > *ogodi* (46), *umoriti* > *omori* (ib.), *paziti* > *păzi* (63), *razbiti* > *răzbi* (70), *lipiti* > *lipi* (89), *platiti* > *plăti* (ib.), *topiti* > *topi* (ib.), *obložiiti* > *obloji* (94), *blagosloviti* > *blagoslovi* (95), *groziti* > (în) *grozi* (96), *ispraviti* > *isprăvi* (ib.), *izbaviti* > *izbăvi* (ib.), *izbiti* > *izbi*. (Aceste exemple sînt luate din lucrarea citată a acad. Al. Rosetti). Între ele erau verbe care aveau în rădăcină *-t-*, așa că aici de fapt a fost un dublu *ti*, adică *-titi*. Tot aici se încadrează *pustiti*, *platiti*, care au devenit în română (nă) *pusti*, *plăti*. În romina contemporană sînt mai multe verbe care au terminația *-ti* și despre care putem presupune că existau și în slava veche. Este vorba în primul rînd de verbele derivate ca *cinsti*, *cleveti*, *ispiti*, *posti*, *povesti*, *vesti*. La aceste verbe cu dublul *-ti* (*platiti*, *postiti*, *pustiti*) s-a putut face ușor o schimbare. Slavii care vorbeau limba romanică, unde formele *citi*, *-pleti*, *pluti* erau curențe, și-au simplificat această terminație *-titi*. Una din cauzele simplificării a fost analogia, « care este cauza principală a modificărilor din domeniul flexiunii », precum subliniază acad. I. Iordan¹. În afară de analogie a activat și un alt factor — haplologia. În limba română contemporană se manifestă haplologia, de pildă în numeralul *patrusprezece* care dă în limba curentă *pașpe*, sau în substantivul *jumătate — jumate*. Rezultatul analogiei și haplogiei a fost apocoparea terminației *-ti*, așa au apărut formele *plăti*, *posti*, *pusti*, *vesti*. Acestei grupe i se adaugă și verbele de tipul *roditi*, *saditi* (cu dentala sonoră în loc de *t*), care au dat *rodi*, *sădi* și apoi celelalte cu terminațiile *-ėti*, *-ati*, *-ovati*. Vocala caracteristică *i* în penultima silabă a verbelor terminate în *-iti* era accentuată ca și *i* în terminația latină *-ire*. Acest *i* a pătruns peste tot, deci și în loc de *-ėti*, *-ati*, *-ovati* devenind apoi el însuși terminație. În acest fel s-a ajuns la scurtarea infinitivului slav în mediul romanice.

Această modificare nu s-a putut face deodată; formele scurte intrau în limbă numai treptat.

Pentru că verbele de origine slavă se terminau în *i*, infinitivele nou formate se rînduiau la conjugarea a IV-a, care și în latină avea caracteristica *i*. Acolo s-a petrecut încrucișarea. Au existat formele slave *citi*, *pluti*, au existat formele nou formate slave *plăti*, *posti*, *vesti*, dar pe lîngă ele, și în același timp, existau și formele *platiti*, *postiti*, *vestiti*, în vreme ce latina avea o singură formă *audire*. Numai cu condiția că vorbitorul putea să aleagă între *plăti* și *platiti*, că se putea considera terminația verbului slav *-ti* ca echivalent al terminației latine *-re*, putea presupune că alături de dublul slav *platiti* — *plăti*, s-a născut dublul romanice *auzire — auzi*. Cînd, cu timpul, a învins forma slavă prescurtată *plăti*, infinitivul romînesc a suferit aceeași modificare și în funcțiunea verbală, începînd să se folosească forma *a auzi*. Dar terminația *-re* nu a dispărut din limba romînă, ci dimpotrivă; ea a cunoscut o dezvoltare puternică.

Cu ajutorul sufixului *-re* se formează în romînă substantive verbale, foarte mult răspîndite, începînd cu verbele auxiliare *fi-fire*, *avea-avere* și sfîrșind cu cele mai recente neologisme luate de pildă din limba franceză *fileter* > *filetare*.

¹ Limba romînă contemporană, București, 1954, p. 453.

În substantivul verbal românesc se poate vedea în modul cel mai evident produsul încrucișării elementului latin și slav. Sufixul *-re* se adaugă de fapt nu numai la tema latină, ci și la tema slavă, nu numai la infinitivul prescurtat latin, ci și la infinitivul prescurtat slav. Astfel apare nu numai abstractul verbal *transformare* de la infinitivul *transforma*, ci și substantivul *iubire* de la infinitivul prescurtat slav *iubi* (forma originală era *ljubiti*) prin adăugarea terminației latine *-re*. Acesta este produsul încrucișării latino-slave. Un caz special morfologic ne prezintă forma *citire*, unde *-ti* și *-re* la origine sînt terminații infinitivale echivalente. Este un caz asemănător cu aglutinarea articolului hotărît din limba franceză în substantivul *lierre* < *illam hederam*.

Despre pierderea deplină a infinitivului lung cu valoare verbală nu poate fi vorba nici în timpul de față, cel mult putem constata o dispariție treptată. Adică s-a păstrat infinitivul lung ca o formă arhaică care echivalează cîteodată cu forma dialectală. El se întrebuițează în forma condiționalului (cînd e inversă) în locuțiuni care exprimă o dorință sau o înjurătură. Acad. Al. Rosetti¹ menționează formele *fire -ar* fi a (1) dracului, *dare — ar* Dumnezeu. Clasicul prozei romîne, I. Creangă, l-a întrebuițat de pildă în basmul Harap Alb²; *rămîneare-aș* păgubaș de dînsul să rămîn (p. 26 a ediției lui Weigand); de-acum dormiți, *dormire-ați* somnul cel de veci (ib. p. 40). Este clar că formele *fire-ar*, *dare-ar*, *rămîneare-aș*, *dormire-ați* s-au păstrat numai din pricina clarității semnificației, mai ales în cazul formelor *fire-ar*, *dare-ar* unde fără *-re* «(fi-ar, da-ar)» s-ar putea ajunge la vreo confuzie sau la un echivoc. Infinitivul lung s-a întrebuițat des în vechea romînă, de pildă în *Chronica* lui Ureche,³ (în transcriere): apucat m-am și eu a *scriere* (p. 2); nici este a se *mirare* că scriitorii noștri n-au avut de unde strînge cărți (4); noi acest nume nu-l putem *dare* (8); nu le putem *însemnare* toate (12); n-am mai putut a *suferire* (14) multe lucruri bune au început a *facere* (30); poate *fire* adevărat (54); neputînd suferi pre neprietini a-i *lăsare* să strice țara (138). Un exemplu interesant, unde se găsește și infinitivul scurt *suferi* și infinitivul lung *lăsare* și conjunctivul *să strice* care s-ar putea înlocui cu infinitivul este următorul; pînă a se *strînge* oastea, pînă a se *strîngere* oastea (p. 182, pe aceeași pagină se găsește infinitivul scurt și infinitivul lung al aceluiași verb și în aceeași funcțiune).

Productivitatea sufixului *-re* o arată propozițiile (luate din pagina întîi a ziarului examinat): «*Realizarea* acestei instituții are importanță deosebit de mare pentru *dezvoltarea creșterii* vitelor. Piotr Iakoblenki . . . a lansat o *chemare* la *întrecere* pentru *folosirea* maximală a tehnicii miniere. În *întreprindere* a avut loc o *adunare* a minerilor ».

O împrejurare favorabilă, pentru pierderea terminației infinitivale, a fost creată de poziția slabă din punct de vedere sintactic a infinitivului în romînă. Am arătat în revista *Časopis pro moderni filologii*⁴ cauzele interne care au dus la dispariția infinitivului și la victoria conjunctivului. O formă mai puțin întrebuițată de obicei este mai expusă modificărilor. Invers, năzuința spre a fi clar, a fi înțeles, cînd e vorba de o formă des întrebuițată, poate să producă o lungire a formei. Dovadă interesantă este lungirea infinitivului în graiul slovac de apus,

¹ Grammaire de la langue roumaine, Bucarest 1944, p. 67.

² Ion Creangă's Harap Alb. Herausgegeben, übersetzt und erläutert von Prof. Dr. G. Weigand, Leipzig, 1910.

³ Chronique de Moldavie depuis le milieu du XIV-e siècle jusqu'à l'an 1594, par Emile Pico, Pa i^s, 1878.

⁴ Kapitolao zániku infinitivu v rumurštině. ČMF XXVIII, 1, p. 69—80.

înregistrat de către K. Welsová-Slavíková în *Květy*¹, unde prin diferite locuri găsim formele *itit*, *jestit*, *nestit* și izolat *pástit*, *pomocit*, *prirôstit*, *vyvěstit*, *vyvěztit*, în loc de *ít*, *jest*, *něst* ș.a.m.d., de pildă (I 735: *ztratiti sme pastyra, kdo nas bude pástít?*).

Comparînd forma infinitivului în slava veche *goniti* cu forma infinitivului în limba romînă *goni*, forma literară slovacă *pást'* cu forma dialectală *pástit*, putem constata o dezvoltare diametral opusă în aceeași categorie: scurtarea în limba romînă și lungirea în dialectul slovac.

Este o dovadă că legile interne de dezvoltare a limbii se deosebesc în diferite limbi.

ЛАТИНО-СЛАВЯНСКОЕ СКРЕЩЕНИЕ В ФОРМЕ РУМЫНСКОГО ИНФИНИТИВА

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Автор считает, что, до настоящего времени, не уделялось достаточного внимания сокращению инфинитива в румынском языке (латинское *adunare*) румынское *a aduna*.) Одно из приведенных до сих пор объяснений, согласно которому *re* — исчезло, в процессе фонетического развития латинского языка, в языки романские, является недостаточным. Неубедителен также и тезис Кржепинского, согласно которому речь идет о влиянии сербско-кroatского или болгарского языка.

Автор пытается также объяснить сокращения румынского инфинитива славянским влиянием, рассматривая не как влияние внешнее, а как результат двуязычия периода скрещивания (VI — XII вв.). Процесс сокращения инфинитива начался, первоначально, в глаголах славянского происхождения, а именно в четвертом спряжении. Вследствие гаплоглиии, из *platiti*, *postite*, *vestiti*, образовались формы *plati*, *posti*, *vesti*. Таким образом, славянское окончание инфинитива — *ti* исчезло, только в немногих глаголах, распространившись на все славянские глаголы четвертого спряжения. В сознании говорящего, славянское — *ti* было равнозначным латинскому — *re*, вследствие чего, наряду с *auzire*, появляется *auzi*. С четвертого спряжения, это явление распространилось на все спряжения. Исчезновение — *re*, в кратком инфинитиве, происходило довольно медленно, причем прежнее окончание сохранилось и до настоящего времени, в некоторых народных оборотах, как например, *fire-ar*, *dormire-ați*, *rămânire-aș*. В летописях, и вообще, в старом румынском языке, удлиненный инфинитив появляется иногда, в одной и той же фразе, наряду с кратким инфинитивом. Суффикс — *re* находил и, доныне, находит широкое применение, в образовании глагольных существительных, как латинского, так и славянского происхождения *creștere*, *gonire* и т. д.).

Сокращение румынского инфинитива, путем утраты окончания — *re* следует рассматривать, как внутренний закон румынского языка, как закон начавший действовать, под влиянием славянского языка и продолжающий действовать до настоящего времени.

¹ Anul XXX, 1908, două volume.

LE CROISEMENT LATIN-SLAVE DANS LA FORME DE L'INFINITIF ROUMAIN

(RÉSUMÉ)

L'Auteur considère qu'on n'a pas accordé à l'abréviation de l'infinitif roumain l'attention qui lui revient (lat. *adunare* > roum. *a aduna*). L'une des explications qui ont déjà été données, selon laquelle *-re* est tombé, étant donné l'évolution phonétique du latin aux langues romanes, n'est pas satisfaisante. La thèse de Křepinski, selon laquelle il s'agit d'une influence des langues serbo-croate ou bulgare est également peu convaincante.

L'Auteur se propose de chercher l'explication de l'abréviation de l'infinitif roumain toujours dans l'influence slave, considérée non pas comme une influence externe, mais comme le résultat de la coexistence de deux langues, à la période du croisement (VI—XIIe siècle). L'abréviation est notée tout d'abord pour les verbes d'origine slave, ceux de la quatrième conjugaison. Les formes *plăti*, *posti*, *vesti*, ont apparu par haplologie, de *platiti*, *postiti*, *vestiti*. La désinence slave de l'infinitif *-ti* a donc disparu pour un petit nombre de verbes puis, la terminaison est tombée pour tous les verbes slaves de la IVe conjugaison. Dans l'esprit de celui qui parlait, le slave-*ti* équivalait au latin *-re*; de cette manière, *auzi* coexiste avec *auzire*. De la IVe conjugaison, le phénomène s'est étendu à toutes les autres. La disparition de *-re* de la forme brève de l'infinitif s'est effectuée peu à peu et l'ancienne désinence est conservée aujourd'hui encore dans certaines constructions populaires, telles que *fire-ar*, *dormire-ați*, *rămânere-ași*. Chez les chroniqueurs et, en général, en vieux roumain, l'infinitif long existe parallèlement, parfois dans la même phrase, à l'infinitif bref. Le suffixe *-re* a été et est encore très productif en ce qui concerne la formation de formes abstraites verbales dérivant des verbes d'origine latine aussi bien que des verbes slaves (*creștere*, *gonire*, etc.).

L'abréviation de l'infinitif roumain, par la perte de la désinence *-re*, doit être regardée comme une loi intérieure qui a commencé à jouer un rôle dans la langue roumaine sous l'influence de la langue slave et continue à le jouer encore aujourd'hui.

PROCEDEE DE AFIRMAȚIE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

FL. DIMITRESCU

Una dintre formele cele mai obișnuite ale vorbirii este dialogul. În orice dialog apar două personaje: vorbitorul și ascultătorul care, după fiecare replică, își schimbă rolurile (vorbitorul devine ascultător, ascultătorul vorbitor). În activitatea de toate zilele, oamenii discutînd între ei, comunicîndu-și ideile asupra realității înconjurătoare sînt deseori puși în situația de a arăta că sînt sau că nu sînt de acord cu spusele vorbitorului, deci de a răspunde afirmativ sau negativ. Între vorbitor și partenerul lui se duce totdeauna o « luptă » (chiar și atunci cînd nu reprezintă numaidecît puncte de vedere opuse). Potrivit cu specificul fiecărei discuții, între afirmație și negație, mai adesea este aleasă negația pentru că vorbitorii au impresia că își manifestă mai puternic personalitatea contestînd decît aprobînd, infirmînd decît confirmînd, negînd decît afirmînd¹. Aceasta din cauză că pe cînd negația exprimă sentimentul de rezistență al vorbitorului, afirmația exprimă, din contră, acceptarea sau adeziunea la enunțarea precedentă.

Prin afirmație se exprimă aprobarea față de adevărul comunicării interlocutorului, acceptarea realizării propunerii sale, atașarea completă la opiniile expuse, confirmarea existenței unui obiect.

Ideii de aprobare (acord, adeziune, acceptare, consimțămînt) îi corespunde în limbă, în primul rînd, un instrument gramatical special. Acesta (rom. *da*, fr. *oui*, prov. *oc*, it. *si*, sp. *si*, port. *sim*, rus. *da*, germ. *ja*, engl. *yes*, magh. *igen* etc.) este absolut necesar pentru comunicarea în limba respectivă și are o mare frecvență; adverbele de afirmație ca și cele de negație fac parte din fondul principal al limbii².

Deși noțiunea de afirmație este foarte importantă și ar părea surprinzător ca o limbă să fie lipsită de un instrument de comunicare atît de necesar, există limbi care nu cunosc un cuvînt pentru exprimarea afirmației. Situația se prezintă la fel în ceea ce privește negația.

¹ După cum vom vedea însă și prin afirmație se poate manifesta personalitatea.

² Cf. Al. Graur, Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romîne, p. 165.

În indoeuropeana comună nu figura un cuvînt cu sensul rom. *da*¹. Nici limba latină și nici limba greacă nu cunoșteau un cuvînt special pentru afirmație. În latină² răspunsul afirmativ se dădea de cele mai adeseori prin repetarea unui cuvînt din întrebare (predicat, subiect etc. de exemplu: — *Venitne pater? Venit*) căruia uneori i se adăuga, pentru întărire, un adverb: *sic, ita* etc. Rare erau cazurile în care limba latină folosea numai adverbe (*sic, etiam, ita, vero, sane*)³, pentru a exprima afirmația.

Cum s-a născut instrumentul de afirmație în limbile moderne? Desigur că pentru a răspunde la această chestiune este necesar să ne referim la procesul de abstractizare al gândirii umane. Este normal ca, la început, procesul de abstractizare nefiind avansat, să nu fi apărut un cuvînt special de afirmație. Mijloacele de afirmație erau afective, multe aveau caracter personal. De-abia cînd noțiunea de afirmație s-a conturat bine a putut apărea un instrument specializat pentru a o exprima.

Limbile romanice au fost puse în situația de a-și crea un instrument de afirmație prin mijloace proprii (conferind această valoare unui cuvînt care avea la origine alt înțeles, sau prin împrumut). Astfel limba franceză și-a creat adverbul *oui* (v. fr. *oil* despre care Meyer-Lübke arată că apare deja la Chrétien de Troyes) din vechiul demonstrativ *o* căruia i s-a adăugat pronumele de persoana a III-a singular *il*; în sudul Franței apare adverbul *oc* din pronumele demonstrativ *hoc*; adverbul *si* din limbile italiană și spaniolă provine din *sic* (< *si* + *c(e)*) etc.⁴

Afirmației i s-a acordat o mare importanță în procesul comunicării dintre oameni. Aceasta poate reieși și din faptul că o serie de limbi au fost denumite după adverbul de afirmație respectiv (franceza: *langue d'oil*, provensala: *langue d'oc*, italiana: *langue de si*⁵ etc). Adverbele de afirmație au ajuns să denumească limbile din cauza frecvenței lor.

În limba romînă adverbul de afirmație *da* (specific limbii literare) este de origine slavă. Particula *da* este proprie limbilor slave și nu are corespondent exact în nici una dintre limbile indoeuropene. Sensul cel mai obișnuit al lui *da* în vechea slavă era acela de « astfel, așa »⁶ din care cauză în unele limbi slave (rusa, bulgara, sîrbo-croata) este folosită pentru afirmație (acest rol al lui *da*, deși foarte răspîndit, nu era general în slava comună)⁷.

Pentru limba romînă, adverbul *da* este reprezentativ. Dacă ne adresăm limbii romîne vorbite înțilnim pe lîngă afirmația exprimată prin *da* sau alte adverbe, procedee variate de a afirma prin locuțiuni adverbiale afirmative, verbul *a fi* la persoana a III-a singular a indicativului prezent, repetiție, construcții interogative (exclamative) negative, unele formule de jurămint etc.⁸

În mod obișnuit afirmația apare în conversație, în dialog deci, dar, uneori, și în afara dialogului. În cele ce urmează vom urmări ambele situații, preocupîndu-ne însă în special de afirmația propriu-zisă în dialog.

¹ Cf. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, p. 343.

² Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, III, p. 584.

³ Cf. Riemann, *Syntaxe latine*, p. 595; Dauzat, *Histoire de la langue française*, p. 393.

⁴ Cf. Meillet, *op. cit.*, p. 170.

⁵ Dante, În *Divina Comedie*, vorbind despre limba italiană o numește « *lingua del si* »; acest termen apare pentru prima oară în lucrarea lui, « *De vulgari eloquentia* », I, cap. 8.

⁶ O situație asemănătoare o are adverbul *sic* care în limba latină înseamnă « astfel, așa »; în italiană și spaniolă este folosit ca afirmație (cf. Meyer-Lübke, *op. cit.*, p. 585, Meillet, *op. cit.*, p. 170). De asemenea sensul inițial al arm. *the* « da » este « astfel, așa » (Meillet, *op. cit.*, p. 171).

⁷ Cf. Meillet, *Le slave commun*, p. 428–429.

⁸ În această lucrare nu vom cerceta gesturile din cap (de sus în jos, sau de la dreapta la stînga) care exprimă afirmația și nici interjecțiile afirmative (*ihî, ihîm*).

A. AFIRMAȚIA ÎN DIALOG

În dialog afirmația completă ar presupune reluarea întregii propoziții precedente sub formă enunțiativă; acesteia, eventual, i s-ar adăuga un adverb de afirmație (*— Ai citit astăzi ziarul? — Da, am citit astăzi ziarul*). Deseori, în cazul propozițiilor mai scurte se răspunde într-adevăr prin repetarea întregii propoziții precedente:

— *Am făcut bine?* — *Ai făcut bine, Culi.* SAD.O.U. 141¹.

sau prin repetarea părților considerate de vorbitor mai importante în propoziție:

— *În sara asta ești mai bine?* — *Sînt mai bine, Culi.* SAD., id. ib., 46.

În general însă vorbitorii, pentru expresivitate, cu intenții afective, nu răspund decît printr-un cuvînt (eventual două-trei cuvinte) indispensabil pentru o bună înțelegere.

Unei aceleiași propoziții interogative i se poate răspunde afirmativ în mai multe chipuri folosindu-se același procedeu, de pildă repetiția — după ceea ce consideră interlocutorul mai important în propoziție. Cel de-al doilea vorbitor subliniază prin răspunsul său tocmai elementul cel mai important, perceput de el datorită intonației speciale prin care l-a marcat primul vorbitor. Să luăm de exemplu propoziția: — *Ai citit în bibliotecă?* Propoziția aceasta poate căpăta prin repetare două răspunsuri afirmative: — *Am citit* dacă pe convorbitor îl interesează acțiunea îndeplinită: — *Am citit* (și nu: — *Am consultat numai o carte*) și — *În bibliotecă* dacă îl interesează locul unde s-a petrecut acțiunea: — *În bibliotecă* (și nu *acasă, într-un club* etc.). Iată trei exemple în care deși într-o propoziție interogativă avem aparent aceeași situație (verbul *a vrea* urmat de un subjonctiv) totuși nu se răspunde în același fel: în primul caz răspunsul conține verbul *a vrea* (exprimă acceptarea):

— *Vrei să mergem la tîrlă?* — *Vreau.* GAL. O. I 408, iar în al doilea și al treilea caz verbul următor (la subjonctiv și la imperativ), pentru că pe primul plan este pusă acțiunea:

— *Vrei să-ți spun un basm, s-adormi mai bine?* — *Spune.* CAR. O. III 59.

— *Vrai să-i spun asta eu lui Anghel?* — *Să-i spui, mămuță dragă.* SAD. V. 229.

Din punctul de vedere al procedeelor gramaticale și lexicale specifice, în dialog distingem afirmația propriu-zisă (simplă), afirmația întărită prin cumul și afirmația atenuată.

Înainte de a trece la examinarea procedeelor caracteristice fiecărui tip de afirmație în parte, se impun cîteva observații asupra felurilor de propoziții care cer un răspuns afirmativ.

În dialog se răspunde afirmativ (eventual negativ) după propoziții de diverse tipuri: interogative (*— Ai învățat lecția? — Da.*), exclamative (*— Frumoasă e ziua de astăzi! — Da, frumoasă!*), dubitative (*— Să fie el mai bătrîn decît mine? — Da, este*). Aici trebuie făcută distincția între propozițiile care cer neapărat un răspuns, o luare de atitudine exprimată prin afirmație sau negație, și propozițiile care nu cer în mod obligatoriu un răspuns. Din această a doua grupă de propoziții, cărora numai facultativ li se poate răspunde prin *da* sau *nu*, fac parte propozițiile imperative, exclamative și dubitative. Primei grupe îi aparțin propozițiile interogative, ceea ce explică marele număr de propoziții interogative care ne vor întîmpina în exemplele date în lucrarea de față. Totuși nu toate propozițiile inte-

¹ Vezi lista abrevierilor.

rogative cer un răspuns afirmativ sau negativ. Se știe¹ că propozițiile interrogative se grupează după răspunsul așteptat în două categorii: *a*) propoziții construite cu un adverb sau un pronume relativ în care întrebarea se referă numai la o parte din gândirea exprimată în propoziție: — *Unde ai fost?* — *La școală!* vorbitorul știe că interlocutorul său a fost undeva dar nu știe *unde* anume; întrebarea sa cere tocmai această precizare și *b*) propoziții în care întrebarea se referă la întreaga gândire exprimată prin propoziție: — *Ai fost ieri la școală?* Vorbitorul vrea să se informeze deodată asupra mai multor elemente (*ai fost la școală?* și anume *ai fost ieri la școală?*) Acestor propoziții nu li se poate răspunde decât fie prin afirmație, fie prin negație. În studiul de față ne vom ocupa în special de problemele de afirmație puse de ultima grupă de propoziții interrogative.

I. Afirmația propriu-zisă, simplă, se exprimă prin:

1. Adverbe de afirmație.

Procedeele de afirmație diferă după regiuni și după persoane. Astfel, în Banat se răspunde mai adesea prin *așa*, în centrul Transilvaniei prin *ie*² (vezi DA, s. v. *da*), iar fiecare dintre noi întrebuințează procedee de afirmație care îi sînt proprii.

În mod obișnuit în limba română se răspunde afirmativ cu ajutorul adverbilor de afirmație. Dintre acestea, cel mai frecvent este *da*³.

Prin întrebuințarea adverbului *da* și a altor adverbe de afirmație, se exprimă pe lingă afirmație, și rezumarea ideii anterioare:

— *Ai fost la școală cu cărțile pe care ți le-am cumpărat alaltăieri de la librărie?*
— *Da.*

Se poate constata cu ușurință că *da* rezumă întreaga idee precedentă⁴. De aceea, în unele manuale de gramatică, *da* este explicat ca reprezentînd o propoziție eliptică⁵. Iată cîteva exemple:

— *La dumneata veneam! răspunse cucoana emoționată. — La mine?* — *Da...*
Te rog să nu mă lași! CAR. o. II 31.

— *A fost în urma noastră pe aici nenea Anghelache?* — *Da.* Id. ib. 65.

— *Le-ai așvîrlit, le-ai dat pe foc?* *Da, duducuță.* SAD. O. III 617.

O variantă a lui *da* este *dar* (*ă*)⁶. De exemplu:

¹ Cf. Drăganu, Elemente de sintaxă, p. 30 și urm. în care vorbește despre interrogative totale și interrogative parțiale.

² Rămîne de cercetat originea etimologică a lui *ie*: este reducerea rom. *este* sau germ (sas.) *ja*? Se pare, dat fiind teritoriul de răspîndire al lui *ie* în regiuni populate de sași, că este vorba de o influență săsescă, mai ales că în regiunile unde se afirmă prin *ie* tratamentul lui *y* + *a* în alte situații, de exemplu la pers. III singular a verbului *a lua*, este *ie* (vezi ALR, harta 105).

³ De aceea noțiunea de « a afirma » se exprimă în limba vorbită prin « a spune da » (cf. germ *bejahen* « a afirma » de la *ja* « da »).

⁴ Pentru calitatea lui *da* de a rezuma ideea precedentă, amintim construcțiile de tipul *O fi iubind-o, mă, nene Niculiță, ce zici?* — *Mi se pare că da, fiindcă nu înțeleg cum ar putea să facă atîtea comedii dacă n-ar iubi-o.* FIL. CIOC. 85. — *Mini sîntezi încă aici?* — *Cred că da.* HOGAȘ D. 229, în care adverbul *da* înlocuiește predicatelor verbale respective, dînd posibilitatea să se înțeleagă timpul, persoana și modul.

Din contaminarea între *cred că da* și *așa cred*, în limba vorbită, s-a născut afirmația *așa cred că da*, citată de I. Iordan în « Arhiva », XXXIII p. 10.

⁵ S. Stati, în L. R. 2, a. IV 1955 p. 72, arată însă că *da* este o propoziție enunțiativă neeliptică monomembră.

⁶ Iorgu Iordan, Buletinul Philippide, VII—VIII, p. 228, explică pe *dar* (*ă*) prin elipsă din construcția (*păi*) *dar nu?*

(Vlad): — Nu, dragă Viorico! Eu sînt un țăran, însă cu stare, cu avere, și voiesc a-ți face fericirea. (Viorica): — Dumneata?! (Vlad): — **Dar**, Viorico! Eu vînam prin pădurile aste, și cum te-am văzut, inima mea s-a aprins de dragoste pentru tine. MILLO, B.H. 36.

(Caliopi): — Ne cunoaștem de douăzeci de ani! (Trohin): — **Dar, dar**, douăzeci de ani dacă nu mai mult. NEGR. III 59.

(Tinca): — El ți-a dat scrisoarea! (Madam Franț): — **Dar**, l-am întîlnit la poartă. ALECS. T. 304.

Adverbul *da* apare uneori însoțit de adverbul *ba*. Acest adverb, considerat astăzi ca particulă negativă (de exemplu în: — *Știi de ce am venit la dumneata?* — **Ba!** CAR. O. II 32) la origine era adversativ, precizînd doar că punctul de vedere al celui care răspunde este altul decît al celui care întreabă. De exemplu:

— *Atunci bisericuța este închisă? . . . nu mai slujește nimeni la ea?* — **Ba slujește** părintele Anghel, dar rar de tot . . . GAL. O. I 40.

— *Cînd nu pricepe, omul să nu se strîmbe.* — **Ba pricep.** SAD. M.C. 6.

În limba actuală *ba da* se folosește ca răspuns afirmativ după o propoziție negativă¹:

— *Dumneavoastră ciocăneți așa?* — **Da.** — *Dumneavoastră nu știți că biroul se deschide la șapte?* — **Ba da.** CAR. O. II 34.

— *De ce să rămîn dator? N-o să muncesc la vară?* — **Ba da.** Atuncea te răs-cumperi. SAD. P. M. 137.

— *N-ai să-mi spui măria-ta că țin de foame [cărțile]?* — **Ba da.** SAD. N. P. 239.

Alteori *da* apare alături de adverbul *așa* cu ajutorul căruia dă expresie unei afirmații puternice:

— *Vezi? . . . Confundasem . . . În adevăr, a reușit d-l Ghiță Nițescu.* — **Așa da**, a răspuns plin de satisfacție dl. Niță Ghițescu. CAR. O. II 73.

Alte adverbe cu o putere de circulație în general mai mică (cu excepția adverbului *așa*) decît a adverbului *da* sînt:

Adevărat

— *Și zici, cumnate Constantine, că ai învățat și ții minte reglementele ca pe Tatăl nostru?* — **Adevărat**, cumnată. GAL. O. II 135.

— *Prea cuvioase, asta e poiana lui Gratie?* — **Adevărat.** id. ib. 219.

Confirmarea prin *adevărat* apare destul de rar în situații ca acelea din exemplele date mai sus; de cele mai multe ori *adevărat* apare în răspunsul la o propoziție în care este inclus acest adverb. De exemplu:

— *Adevărat că ești decis a pleca din țară?* — **Adevărat.** ALECS. PR. 90.

Aici *adevărat* este adverb predicativ.

Așa este foarte răspîndit ca afirmație pe teritoriul limbii romîne. Este semnificativ că în limba veche (și astăzi în limba populară) *a afirma* se exprimă prin *a zice că este așa*². De exemplu:

Mai adevărate sînt mărturiile carile dzîc că easte așa, decît ceea ce dzîc că nu-i așa. PRAVILA MOLD. ap. HEM. 1965—6.

Pe cînd zice « așa » toată crearea, El singur (Satan) zice « nu ». DEPĂRĂȚEANU, ap. TDRG. s.v. *așa*.

Între *așa* și *da* se pare că *așa* este mai vechi, deoarece este latinesc (< *eccum + sic*), are o arie de răspîndire mai largă și este atestat în textele vechi (Coresi, Pravila). Adverbul *da* a apărut probabil după despărțirea celor patru dialecte

¹ Cf. Meyer-Lübke, op. cit. 586.

² Cf. « Nu-l contrazice spune-î că e așa ».

ale limbii române, deoarece în sudul Dunării nu este cunoscut. În dacoromînă este posibil că a apărut datorită unei influențe bulgărești.

În dialog adverbul *asa* exprimă acceptarea ideii din propoziția precedentă:

— *Așa e că Italia vrea numaidecît să meargă la Roma?* — *Vrea.* — *Așa e că Englitera nu are destul bumbac?* — *Așa.* ALECS. PR. 62.

Punctul de plecare se pare că l-a constituit răspunsul afirmativ « *asa* + verb (de obicei *a fi*) » redus apoi la *asa* pentru că era accentuat în răspuns ca element foarte important:

— *Dinioarea, parcă singur mi-ai spus, zise judecătorul, că ați mîncat toți ca unul de mult; așa este?* — *Așa este,* domnule judecător. CR. A 147.

— *Să spuie și domnul doctor dacă nu-i așa.* — *Așa e.* SAD. P. M. 304.

— *Ce e asta, ce înseamnă asta? întrebă iritat moș Costache. Așa e la cinemato-graf?* — *Așa e,* răspunse naiv Titi. CĂL. E. O. I 211.

Bine apare foarte des în vorbire cînd vrem să arătăm că aprobăm, că ne învoim cu cele auzite:

— *Vreau să mă duc. Să-i spun ceva.* — *Bine,* Ioane, du-te. CR. P. 313, (ap. DA, s.v. bine).

— *Fiule Andrei, caută să mă îngăduiești pînă după îngropare.* — *Bine,* taică părinte. GAL. O. I 259.

— *Mă duc în pavilion să văd dacă e pusă masa . . .* — *Bine,* dar aperitivele ai putea să le trimiți aici, pînă e gata masa. CAMIL PETR. T. F. 33.

De multe ori *bine* apare ca răspuns afirmativ la o propoziție interogativă în care este inclus acest adverb:

— *Ți-e bine așa, întrebă Aglaia?* — *Bi-bine* mormăi Costache. CĂL. E. O. I 166.

Desigur aparține în special vorbirii oamenilor instruiți, dar apare și în limbajul oamenilor mai puțin cultivați (cf. p. 730 din ALR, Joseni-Buzău: *dă sigur*):

— *Te întorci la Pașcani?* — *Desigur;* iau cu mine și pe un necăjit de aicea. SAD. N. F. 162.

— *Și-a îndrăznit să te sărute?* — *Desigur,* era de așteptat. SAD. V. 226.

Exact este un neologism; apare în general în limbajul oamenilor cultivați:

— *Fac prinsoare că scrisorile sînt de la Bresci și de la Lucheni . . .* — *Exact.* CAR. O. II 10.

— *Mi se pare că ne-am cunoscut. Dl. Ion Ozun, gazetar, nu?* — *Exact.* CEZ. PETR. C. V. 160.

— *Nu apă, Stănică — întrerupse doamna bogată — zeamă de supă și grăsime.* — *Exact.* Am pus-o pe nevastă-mea, dar n-a făcut nimic. CĂL. E. O. I 94.

Firește este unul dintre adverbele des folosite atît în limba comună cît și în limba literară:

— *Veniși la nunta mea? mă întrebă dînsul.* — *Firește!* CAR. O. II 11.

— *Și de atunci tot păzitor ai rămas?* — *Firește.* SAD. O. III 163.

— *Bați cîmpii, Stănică — zise Olimpia — asta e de la sine înțeles că copiii au să moștenească.* — *Firește,* făcu voluminoasa doamnă Iorgu. CĂL. E. O. I 39.

Întocmai.

— *Ai făcut cum ți-am spus?* — *Întocmai.*

Uneori *întocmai* apare înscîț de adverbul *asa*.

— *Îl trimiți pe Onu?* — *Da.* — *Cu căruța?* — *Întocmai așa,* Culi. SAD. O. U. 151.

Într-adevăr.

— *Mă, tu ești dat dracului.* — *Într-adevăr,* ăluia fui dat. SAD. M. C. 24.

— Știu că te-ai fi supărat degrabă dacă s-ar fi arătat dinaintea măriei-tale acest adevărat coborîtor al nobililor. — **Într-adevăr.** Id. N. P. 221.

Negreșit are o mare frecvență în vorbire:

— Cum? întrebă băiatul, sînt mulți oameni ca mine și ca tata? Și o să trăim cu dinșii? — **Negreșit, îi răspunse calul.** ISP. B. 278.

— E o hotărîre irevocabilă? — **Negreșit.** VLAHUȚĂ, O. A. 334.

— Și pentru noi? — **Negreșit, patru automate calibrul opt.** SAD. P. M. 96.

Perfect apare în limbajul oamenilor cultivați. Este vorba probabil de o influență a limbii franceze (cf. fr. *parfaitement*):

— Atunci să-i anunț eu pe ceilalți? — **Perfect!** La revedere și nu uita. CEZ. PETR. 1907, II 102.

Sigur.

— Pot s-o văd? — **Sigur.** SEBASTIAN, T. 55.

— Și crezi că vine? — **Mecanicul?** — **Sigur.** Nu se poate să nu vină. Id. ib. 21.

De cele mai multe ori, ca în ultimul exemplu, adverbul *sigur* este însoțit de o întărire, exprimată fie printr-o frază întregă, fie numai printr-un alt adverb de afirmație.

În limba oamenilor cu mai puțină cultură apar ca afirmații adverbele: *categoric, precis, absolut, matematic* etc.

— Ne vedem la ședință? — **Categoric.**

— Vii la patru? — **Precis, Matematic.**

Pornindu-se de la situații ca cele amintite în care afirmația prin *categoric, matematic* etc. este justificată, s-a ajuns în mod greșit să se răspundă cu aceste adverbe și în alte cazuri:

— Ai învățat lecția? — **Categorie.**

— Mergem la plimbare? — **Atsolut.**

2. Un alt procedeu de a răspunde afirmativ este folosirea unor construcții cristalizate în limbă specializate în exprimarea afirmației. Aceste construcții specifice limbii noastre sînt, din punct de vedere gramatical, locuțiuni adverbiale afirmative. În categoria lor intră răspunsurile de tipul: *de bună seamă, nici vorbă, nici discuție, fără doar și poate, fără îndoială, de acord, ba bine că nu* etc.:

— Să trăiți! A fugit un civil. O femeie. S-a furișat aici... — Știi bine? — **De bună seamă.** CAMILAR. N. 12.

Nicu: — Hai să fugim împreună. Leonaș: — Ce zici? — Vrei să mă furi?... Nicu... — **Fără doar și poate.** ALECS. T. 335 (ap. DA, s.v. *fără*).

— Anul aista nu-i așa că isprăviți școala de la noi? — **Fără îndoială!** ai răspuns tu repede. SAD. O. VIII 449.

— Nu pricep de ce nu poți. Nu e așa de greu... — **De acord,** Irène. CAMIL PETR. T. F. 11.

— Nu-i așa că ai învățat lecția? — **Nici vorbă.**¹

Construcția afirmativă *ba bine că nu*:

¹ *Nici vorbă* (ca și sinonimul său *nici discuție*) are în acest caz valoare afirmativă din cauză că întrebarea pusă nu are propriu-zis caracter de întrebare, ci e mai degrabă o afirmație cu ton exclamativ. *Nici vorbă* are valoare negativă (vezi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, 286). Diferența între cele două sensuri ale construcției *nici vorbă* apare clar în legătură cu verbul care urmează: construit cu indicativul *nici vorbă* înseamnă *cu siguranță, sigur, da*, construit cu conjunctivul înseamnă *nu, sigur că nu*. (Să se compare de exemplu *nici vorbă că citesc* cu *nici vorbă să citesc*) Amîndouă cazurile au la bază expresii de tipul *nu încap vorbă* (afirmativ), *nu poate fi vorbă* (negativ) în care *vorbă* înseamnă *discuție*.

— *Măi Buzilă, mi se pare că tu ești toată pricina gîlcevei.* — *Ba bine că nu!* zise Ochilă. GR. P. 254 (ap. DA, s. v. bine).

— *Știi tu ce pericol mă amenință?* ... — *Ba bine că nu.* Dacă n-oi ști eu păpara lui jupînul. CAR. O. I 80, este echivalentă cu afirmația cuprinsă în întrebarea cum nu (v. p. 115). Expresivitatea acestei construcții exclamative provine de la dubla negație *ba nu* care-i schimbă înțelesul negativ în unul afirmativ.

Uneori construcțiile cristalizate prin care se exprimă afirmația sînt alcătuite din două propoziții ca de exemplu în:

— *Sînt adevărate toate acestea?* — *Uite, cocoane, cum te văd și cum mă vezi.* FIL. CIOC, 131.

3. Un procedeu de afirmație specific vorbirii neîngrijite, familiare, îl constituie folosirea persoanei a III-a a indicativului prezent a verbului *a fi*¹ ca răspuns afirmativ la o propoziție în care nu apare acest verb. Față de *da, desigur* etc. *este* apare cu mai multă expresivitate din cauza caracterului său eliptic:

a) — *Icre moi aveți?* — *Este.* CAR. O. II 88.

b) — *Marino ... ai fier de călcat?* — *Este, este, confirmă femeia morocănoasă.* CĂL. E.O. I 41.

c) — *Ai cai la moșie, pot să devin amazoană?* — *Este, este, cum să nu.* Id. Ib. 115.

În situații ca cele de mai sus forma verbală *este* s-a desprins de înțelesul verbal (*este*=*există, se află, se găsește*, deci verb predicativ) și a devenit afirmație propriu-zisă, instrument² cu care se poate răspunde la orice întrebare, indiferent de predicatul acesteia, ceea ce explică aparentul dezacord din exemplele a) și c).³ Se observă că *este* cu valoare de afirmativ apare numai sub aspectul flexionar întreg (*este*) și niciodată redus la *e*⁴ ca în alte situații.

Afirmația *este* se explică prin repetiția verbului unor propoziții care conțineau verbul *a fi*:

— *Domnul Niță e zapciu?* — *Este! Doctorul, e doctorul plășii?* — *Este! ... Ciupei este la favoruri?* — *Este! Domnul Andriu este avocat și fiul său ajutor de jude?* — *Este!* DELAVR. H. T. 230.

— *Sînt pepeni?* — *Este, este.* CĂL. E. O. I 105.

— *Ia ascultă Jeane?* ... — zise Stănică — *patronul e aici?* — *Este! să-l chem?* Id. ib. 244.

— *Este ori nu este codru! Este ori nu este? strigă el întorcîndu-se spre mine.* — *Este, unchieșule! zisei eu cu oarecare teamă.* SAD. O. VIII 573.

În afară de verbul *a fi*, limba romînă mai cunoaște și alte verbe apte de a deveni instrumente pentru exprimarea afirmației, indiferent de predicatul propoziției precedente:

A crede

— *Frățioare, o să-ți pară rău de tot într-o zi ...* — *Cred și eu, dar pînă atunci mai este vreme.* GAL. O. I 89.

¹ Pentru analogie cf. rus. *niet* (*nu*) < v. sl. *něstu* (*ne + jestu*) v. Meillet, Sl. com. 417.

² Și în alte limbi se afirmă cu ajutorul persoanei a III-a a indicativului prezent a verbului *a fi* ceea ce arată că în condiții asemănătoare se pot produce aceleași fenomene indiferent de limbă. De exemplu în vorbirea populară neogreacă, εἶν. prescurtarea persoanei a III-a indicativ prezent εἶναι (*este*) are valoare afirmativă: καλὸ εἶναι? (*este bun?*) se răspunde εἶν(αι) (*este*) (v. Iorgu Iordan, Stilistica, 282). Același fenomen se întâlnește în limba rusă în special în limbajul folosit în armată. De exemplu: Есть у него карандаш? (Да) есть.

³ În exemplul c) situația se complică prin faptul că se răspunde afirmativ la două propoziții interogative.

⁴ Cf. Iorgu Iordan, Stilistica, p. 282.

Verbul *a crede* are posibilitatea de a deveni unealtă de afirmație deoarece exprimă o comunitate de idei între interlocutori, deci posibilitatea ca vorbitorul al doilea să aprobe, să susțină etc. spusele celui dintîi.

A înțelege

— *Cela-lalt cum să nu-l creadă cînd îl vede așa de procopsit?* — *Se-nțelege*. REVISTA NOUĂ, an II, 1889, p. 437.

— *Dar acum tot poți pentru ca să zici că respiri.* — *Se-nțelege*. CAR. O. II 165.

— *Vrai să înveți rotăria?* — *Se-nțelege*. SAD. O. VIII 390.

— *Ce zici, Chirilovici? Ajungem deseară?* — *Se-nțelege*. Nici nu mai rămîne îndoială. Id. ib. 549.

În aceste cazuri ideea de acord, de confirmare este exprimată tot printr-un verb care arată asocierea celui întrebător la ideile exprimate prin întrebările precedente.

A putea

— *Acum ar fi binevenită o cafea.* — *Se poate*, a răspuns mama Anghelina. SAD. N. FL. 18.

A vedea este un verb sentiendi folosit deseori pentru a exprima afirmația mai cu seamă în expresiile *după cum se vede*, *precum se vede* (*mă vezi*), *vezi bine* etc. De exemplu:

— *Dumneata ești, nene Fane?* — *După cum se vede*. SAD. O. U. 189.

— *Te sculași?* — *După cum se vede*. SEBASTIAN, T. 11.

— *Tu erai, Costea? Precum mă vezi.* CEZ. PETR. C. V. 254.

— *Întreaga omenire gemea sub jugul despotic.* — *Vezi bine* că gemea... *Vorbă e?* — *Gemea, nu glumă.* DELAVR. H. T. 214.

— *Și ai să-mi seceri tu?* — *Ai să vezi.* GAL. O. I 236.

În acest ultim exemplu afirmația foarte puternică echivalează cu luarea unui angajament.

A vedea la persoana a II-a singular urmat de adverbul *asa* exprimă mulțumirea de a vedea realizîndu-se o dorință sau o prevedere.

— *Ți-o fi dor, surato dor, |Ți-o fi dor de-un puișor|* — *Vezi așa, surato fa!* VULPIAN, TEXTURI, 104 (ap. HEM).

A zice, verb declarandi, apare mai ales în afirmația cu coloratură biblică, arhaică, *precum zici*:

— *Andrei, tu cauți pocăința și vrei să începi cu o fără-de-lege?* — *Precum ai siz.* GAL. O. I 251.

— *Prea-cuvioase, asta este poiana lui Gratie?* — *Adevărat. Și cealaltă, mai din vale, poiana lui Palamon?* — *Precum zici.* Id. ib. 211.

Ideea de acord apare exprimată prin persoana I ind. prez. a acestui verb precedat de adverbul *și*:

— *Jupîne, focul ăsta din Copca-Rădvanului trebuie să fie al slugilor dumitale.* — *Și eu zic, mă Oance.* Id. ib. 66.

Zic iș io căi așeă. Imoasa Mehedinți¹. ALR.

Alături de verbul *a zice* care arată că vorbitorul este de aceeași părere cu interlocutorul său, foarte răspîndit este verbul *a gîndi* care exprimă «concomitența» dintre păreri.

Așă-m gîndit și io. Boita, Sibiu. ALR și sinonimul său *a socoti*:

Tot așa am socotit și io. Livezeni-Hunedoara. ALR.

¹ Din fișele ALR care conțin numai răspunsurile la întrebări.

Dintre verbele citate aici se apropie mai mult de instrumentele gramaticale de afirmația propriu-zisă cele care stau la persoana a III-a singular diateza reflexivă (adică *a înțelege*, *a putea* și, într-o măsură mai mică, *a vedea*) pentru că sînt impersonale; subiectul nu este exprimat, important este că acțiunea are loc fără să se arate cine o face¹.

Și unele substantive (*păreră, vorbă, voie, formă, fel*) apar des în construcții afirmative:

Îs d'ă păreră asta. Arieșeni, Turda, ALR.

Ioz di-o păreră cu tine. Biia, Tîrnava Mică. ALR.

Sînt'ăm po vorbă. Busturi, Bihor. ALR

Și ios pia voie care ieșt' și tu. Hodac, Mureș.

Sînt'ăm do formă. Semleac, Arad. ALR.

construcție apropiată cu aceasta este *sîntem tot una*:

Sîncem tot una. Cărbunari, Caras. ALR.

Sîntem uni ca și alți. Măierani, Sibiu, ALR.

4. Alt procedeu de afirmație este reluarea unei părți din propoziția precedentă, considerată de vorbitori drept cea mai importantă². Răspunsul eliptic rezultat dă vorbirii o mare forță expresivă³.

Dintre părțile de propoziție cel mai adesea se răspunde:

a) *cu predicatul*. Discutînd despre repetiția verbului ca fiind cel mai frecvent procedeu de afirmație în limba latină, Meyer-Lübke⁴ menționează conservarea acestui procedeu în limba română. Explicația reluării predicatului stă în legătură cu calitatea lui de a fi cel mai important element al propoziției, pentru că exprimă acțiunea sau starea subiectului. Cum de cele mai multe ori întrebarea se referă la acțiune, este firesc să se răspundă cu predicatul.

α) *Predicatul verbal*. În majoritatea cazurilor verbul cu care se afirmă stă la același mod și timp cu predicatul din propoziția precedentă. Indicativul prezent este des întîlnit pentru că apare frecvent în conversație. Iată cîteva exemple în care afirmația se exprimă printr-un verb la indicativul prezent:

— *Vezi tu colo în lună niște pete?* — **Le vād.** CR. P. 40.

Jud.: — *Lasă-mă să te întreb...* — *Leanca:* — **Te las...** CAR. O. II 39.

— *Dacă m-oi jura mă crezi?* — **Te crez.** CAR. O. I 28.

— *Poposim pe malul Moldovei, ce ziceți?* — **Poposim, frate, răspunse mezinul.**

SAD. O. I 15.

— *Mai sînt mulți în colo, de pază?* — **Sînt. Cum nu? mai sînt...** Id. ib. 523.

— *Cutezi să mă înfrunți?* — **Cutez.** STANCU D. 26.

Alteori apar formele de trecut sau de viitor ale indicativului, după momentul la care se referă întrebarea:

Trecut

— *S-a luat bagabonții și după dumneata?* **S-a luat și se ia...** CAR. O. I 8.

— *L-ai auzit pe Nastratin?* — **L-am auzit, am răspuns eu rîzînd.**

SAD. O. I 53.

¹ Vezi Gramatica Academiei R.P.R., 1954, vol I, 245.

² Uneori răspunsul afirmativ prin repetiție apare aproape mecanic, automat. Iată un exemplu ilustrativ în acest sens: — *Să nu-ți fie frică. Să spui tare și deslușit.* — *Tare...* **Da. Și nu vedeam înaintea ochilor de frică.** — *Și deslușit.* — *Și deslușit.* — *Să nu tremuri.* — *Să nu tremur. Și mie îmi clănțăneau dinții în gură.* DELAVR. H. T. 93.

³ Cf. Bally, *Le langage et la vie*, 180. « Este foarte dificil a gîndi *da* sa nu fără ca emotivitatea să se amestece puțin sau mult. »

⁴ Cf. Meyer-Lübke, *Op. cit.*, 584.

— *I-ați făcut analizele?* — *S-a făcut*¹ *domnule doctor, sări Stănică.* CĂL. E. O. I 32.

Viitor

— *Putē-veți bă paharul ce eu am a bă? Și cu botejunē cu cē eu voi fi botezat să vā botezați? Ei ziseră lui:* — *Putē-rom.* CORESI EV. 93.

— *Ară să fie și la noi răscoală, tată?* — *Ară să fie.* STANCU, D. 95.

În general se remarcă o concordanță perfectă între timpul și modul predicatului din propoziția care cere un răspuns afirmativ și timpul și modul predicatului din răspuns. Numai rareori se întâmplă ca verbul din răspunsul afirmativ să fie la alt timp sau mod decât cel din propoziția precedentă. În:

— *Ai înțeles?* — *Înțeleg.* SAD. M. C. 68,
se răspunde cu indicativul prezent din cauză că, în timp, « trecutul » din întrebare este foarte aproape de momentul prezent al răspunsului. În:

— *Taci odată.* — *A-n tăcut.* CAR. O. I. 85,
se schimbă atît timpul cît și modul. Schimbarea modului este firească și ușor explicabilă; mai puțin obișnuită este schimbarea timpului: se folosește perfectul compus pentru că se presupune că acțiunea cerută este atît de sigură încît se poate considera ca realizată. În:

— *O să fac cum e drept și tu să taci.* — *Tuc.* SAD. M. C. 15,
se schimbă modul pentru că la imperativ nu se poate răspunde nici cu imperativul, nici cu conjunctivul. De asemenea într-o situație ca:

— *Să-l chem?* *Cheamă-l!*
conjunctivului îi corespunde în răspunsul afirmativ modul imperativ deși i-ar putea corespunde la fel de bine conjunctivul: — *Să-l chem!*

Cînd predicatul propoziției este la un timp compus al trecutului — de cele mai multe ori perfectul compus — se răspunde frecvent prin participiul lui trecut adică prin al doilea element, purtătorul înțelesului. Verbul *a avea* auxiliar nu este necesar pentru înțelegerea ideii respective, deținătorul sensului fiind doar participiul. Iată cîteva exemple:

— *Ai adus iapa?* — *Adus, ieș afară și vedz.* GR. N. II 341.

— *Prusia și cu Austria au terminat rezbélul lor?* — *Terminat.* — *Bun!* *Francia s-a retras de la Mexico?* — *Retras.* A. ECS. PR. 92.

Chirița: — *Mai tras-ai în cărți, cumnățico?* *Safta:* — *Tras, soro.* ALECS. T. 440.

— *Hodinit-ai astă noapte?* — *Hodinit și nici pre.* ȘEZ. (ap. TIKTIN, s. v. *prea*).

— *Ai înțeles ce spun eu, diece?* *Înțeles, prietene Ghiță.* SAD. N. P. 83.

— *Ai fiert laptele?* — *Fiert.* id. O. I 59.

— *Să fie adevărat? Ai văzut cu ochii dumitale?* *Văzut.* id. P. M. 15.

— *Frumoasă femeie a fost și a făcut trei voinici cum rar se întâlnește. A murit tînără!* — *Murit!* rosti Gînj înăbușit. Id. ib. I 167.

— *Vra să zică, turcule, ai știut că n-are la el bani?* ... *Știut.* Id. ib. 214.

Într-un caz ca:

— *Aduseși, bre?* — *Adus, bade Ionică,*

¹ Este de remarcat că în răspuns apare forma *s-a făcut* și nu *i-am făcut* cum ar fi fost de așteptat. Desigur că folosirea acesta a verbului la forma impersonală a dus la generalizarea lui *s-a făcut* ca afirmație; astfel forma verbală *s-a făcut* a devenit un instrument al afirmației indiferent de predicatul propoziției precedente: — *Vino mîne la mine.* — *S-a făcut.* Explicația stă în legătură cu conținutul: cineva are de efectuat o acțiune și pentru că, atunci cînd este întrebat despre îndeplinirea ei, este sigur că o va duce la capăt, răspunde prin *s-a făcut* ca și cum acțiunea ar fi deja efectuată.

se răspunde cu participiul trecut unei întrebări în care apare perfectul simplu. Această situație este explicabilă prin faptul că participiul trecut prezintă avantajul că exprimă rezultatul prezent al acțiunii.

β) *Predicatul nominal*. Când predicatul propoziției care cere un răspuns afirmativ este nominal, de cele mai multe ori se răspunde prin numele predicativ, adică tocmai prin partea din predicat care exprimă înțelesul (întocmai ca mai sus cu *participiul*). Astfel se afirmă prin adjective cu funcție de nume predicativ:

— *Măi Ioane, dragi ți-s fetele?* — **Dragi**. CR. A. 37.

— *O fi deștept, nu zic; dar e cam zevsec...* — **Zevsec**. CAR. O. II 151.

— *Bietul preot! O fi și el bătrîn și-i vine greu...* **Bătrîn**, domnișorule. GAL. O. I 41.

— *E sănătos, e bine?* — **Sănătos**, bine. SAD. M. C. 117.

— *Ești rănit?* — **Rănit**. CAMILAR, N. II 343.

Același lucru se întâmplă și cînd în propoziție lipsește copula:

— *Moartă, babo, moartă?* — **Moartă**, Ago, moartă. GR. N. I. 239.

— *Bine te-am găsit, mamă Anghelina. Bune toate?* **Bune**, domnu' inginer al nostru. SAD. N. F. 36.

— *De treabă om, Beriozov, măi Mitre...* — **De treabă** și vrednic. Id. M. C. 120.

În alte cazuri, numele predicativ fiind exprimat printr-un adverb, se răspunde afirmativ prin adverbul respectiv:

— *Ei Ioane, gata ești?* — **Gata**, răspunse el zîmbind. CR. P. 122.

— *Ne-om folosi noi de el, dar stăpînul lui [al cînelui] rămîi tot dumneata. E bine așa?* — **Bine**, am îngăimat eu emoționat. SAD. N. F. 34.

Alteori numele predicativ este exprimat printr-o formă nominală (supin, infinitiv); aceasta explică și folosirea lor cu valoare de afirmație:

— *De vînzare ți-i gănușa, măi băiete?* — **De vînzare**, moșule. CR. A. 41.

Formele nominale pot apărea într-o afirmație ca răspuns la o propoziție în care verbul *a fi* doar se subînțelege pentru că este unealtă gramaticală, copulă. De exemplu:

— *A dumneavoastră [e fata] — A noastră — De măritat? — Apoi, de măritat.* VLAHUȚĂ, O. A. 500.

Cînd numele predicativ este alcătuit din mai multe cuvinte se poate răspunde afirmativ și printr-o singură parte din numele predicativ; desigur vorbitorul alege pentru afirmație tocmai cuvîntul cel mai reprezentativ, mai expresiv:

— *Ce zici, Mitreo, e mai bine așa?* — **Mai**. SAD. M. C. 26.

În acest caz, fiind vorba de comparativ este firesc să apară adverbul *mai* singur din cauză că el exprimă esențialul: ideea de comparativ al superiorității.

b) Pe lîngă predicat, dintre părțile de propoziție se răspunde cu *subiectul*. Ne referim aici la «interogativele parțiale». Se afirmă cu subiectul atunci cînd pe vorbitor îl interesează autorul acțiunii; în acest caz, vorbitorul exprimă insistența asupra subiectului printr-o intonație specială. Răspunsul afirmativ poate fi exprimat prin orice parte de vorbire cu funcție de subiect dar în special prin substantiv (*Ionel a fost la școală?* — **Ionel**) sau prin substitutul substantivului, pronumele. Dintre pronume, mai adesea se răspunde prin pronumele personal:

— *Și le-a spus el?* — **El**, desigur. MIHĂESCU, Z. N. 336.

Desigur că atunci cînd în întrebare figurează pronumele personal de persoană a II-a singular sau plural în răspuns apare persoana I (sg., pl.):

— *Mă rog, dumneata ești d. Mihail Constantinescu, directorul pamfletului care se intitulează «Lumina»?* — **Eu!** răspunde amicul nostru. CAR. O. II 125.

— *Tu ești Neculai?* — *întrebă popa.* **Eu**, părinte. SAD. O. I 373.

— *Costache ! Tu ești ?* — *Eu . . . gemu greu dușmanul.* Id. o. III 87.

— *Tu ești ?* — *Eu, nășico. Bine că ajunsei.* Id. m. c. 149.

Alteori răspunsul afirmativ se dă printr-un pronume demonstrativ :

— *Asta te-a mîhnit pe tine ?* — *Asta; și altele.* Id. m. c. 124.

— *Căpitane, sînt doi pasageri clandestini pe vapor.* — *Ăstia ?* — *Ăstia.*

SEBASTIAN, T. 115.

Și celelalte părți de propoziție se întîlnesc în afirmație dacă la ele se referă propoziția precedentă :

c) *Atribute* :

— *Teribilă căldură a fost azi.* — *Teribilă.* CAR. O. II 165.

— *Bune vești ?* — *Bune.* SAD. M. C. 195.

d) *Complemente directe și indirecte* :

Luluța : — *Și îți pare bine ?* *Culiță* : — *Imi.* ALECS. T. 483.

— *Te-ai trezit, Ioane ?* — *M-am.* V. ROM. 1952, II 170.

— *Vra să zică asta ți-am spus ! . . .* *Asta.* SAD. O. I 515.

— *Veste bună, fată ? De la Mitrea ?* — *De la el.* Id. m. c. 141.

e) *Circumstanțiale* :

— *A murit de boala asta . . . de tifosul ăsta care a venit cu războiul . . .* — *De aceea ați avut aici spital ?* — *De aceea.* Id. o. VIII 551.

5. Un procedeu cunoscut mai ales în vorbirea curentă (apare însă și în unele opere literare) de a intensifica expresia este repetarea adverbilor :

— *Și ai de gînd să-ți arendezi și moșia ?* — *Și.* MINULESCU, V. N. I 340¹.

— *Și pentru mine ?* — *Și. După cum mi-ați recomandat.* SAD. P. M. 96.

— *Cum ? strigă Lizuca. Au săgetat-o albinele ?* — *Da, drăguță. Închipuiește-ți*

— *Și pe servitoare ?* — *Și.* SAD. O. VIII 344.

— *Tot pe aici ?* — *Tot.* CEZ. PETR. C. V. 133.

Alteori din întreaga propoziție interogativă se alege pentru răspuns o prepoziție :

— *L-ai tradus ? întrebă nenea Manolache.* — *Ei bravo ! răspunse ea.* — *Cu cinci mii ?* — *Cu.* CAR. O. II 94.

— *Pe ce-ai mai scump ?* — *Pe.* BRĂESCU. S. V. 68, sau conjuncția *să* în cazul cînd propoziția precedentă conține un predicat la subjonctiv :

Chirița (cu dragoste) : — *Să mă vezi pe năsele ?* *Leonaș* : — *Să . . .* ALECS. T. 471.

— *Să ne culcăm.* — *Să . . .* DELAVR. L. 114.

— *Să n-ai parte de mine ?* — *Să.* SAD. O. U. 291.

— *Să-i sară ochii ?* — *Să-i*². ARGHEZI, V. 184.

Astfel de forme de răspuns afirmativ nu apar decît rar în limba literară ; cele mai multe nu sînt justificate și nici recomandabile. Astfel răspunsurile în care apare o prepoziție sînt justificate numai în cazul cînd în întrebare sînt cuprinse două situații și trebuie să alegi una din ele : — *Cafea cu lapte sau fără ?* — *Fără* (eventual : *Cu*).

Cazurile înregistrate sub punctul 5 sînt caracteristice vorbirii familiare și vorbirii afective. În intimitate sau afectiv sînt mai expresive tocmai uneltele gramaticale (prepoziții, conjuncții etc.) deoarece în mod obișnuit nu îndeplinesc rolul de a exprima afirmația.

Relativ la afirmația prin repetare (pct. 4, 5) trebuie să reținem că se răspunde cu cuvîntul considerat ca fiind cel mai important din propoziție ; acest fapt

¹ Aici și din răspuns este repetarea celui de-al doilea *și*, adverb.

² În acest exemplu după conjuncția *să* apare și pronumele în dativ din cauză că este strîns legat de conjuncție.

este determinat de cel care întrebînd aşteaptă un răspuns. Este necesar deci să fie relevat rolul conducător al primului vorbitor; el pune accentul pe cuvîntul la care se referă în special întrebarea sa şi interlocutorul, în răspunsul lui, ţine în general seama de acest lucru.

6. Alt procedeu de a afirma, des folosit de vorbitori tot în cadrul elipsei¹, este următorul: în loc să se răspundă prin *da*, sau echivalentele lui se răspunde prin unul sau mai multe cuvinte care aduc, fără a fi cerute în mod direct de întrebare, amănunte în plus. În acest mod se stabileşte un fel de colaborare între cei doi vorbitori: cel de-al doilea completează ideea din întrebare, o prelungeşte prin informaţii de detaliu pe care le presupune interesante pentru interlocutor. Iată un exemplu:

— *Nu văd pe nimeni din familie. N-avea nici o rudă? se miră Mirel Alcaz.*

— *A venit azi o femeie...* CEZ. PETR. C. V. 298.

Întrebării din fraza de mai sus ne-am fi aşteptat să i se răspundă prin: *ba da*. Cel întrebant însă a considerat că e nevoie să spună mai mult şi socotind ca neimportantă simpla afirmaţie, merge mai departe şi dă amănuntele respective. În astfel de situaţii se relevă faptul că cel care afirmă nu rămîne pasiv şi ia singur iniţiativa de a răspunde mai mult decît i se cere.

Se poate răspunde de pildă printr-un atribut

— *Sînt curios să văd pînă unde merge mişelia omului...* Zici că mi-e amic.

— *Bun.* CAR. O. II 152.

sau circumstanţiale de toate felurile. Iată cîteva exemple de circumstanţiale

a) de timp

— *Poftim să mîncăm.* — *Numaidecît.* SAD. O. U. 218.

— *Lasă ispăşirea şi deschide porţile.* — *Numaidecît.* Id. N. P. 129.

b) de loc

— *Nu ştii unde s-a dus?* — *La librărie.*

c) de mod

— *Şi l-a omorît, ai?* — *Ca pe-un pui de găină, măria-ta.* FIL. CIOC. 260.

— *Îţi place dragă Prichindel?* — *Straşnic, a răspuns el.* CAR. O II 252.

Tipătescu: — *Şi Caţavencu mă înjură? Pristanda:* — *Grozav, coane Fănică. Pe guvern şi pe dumneavoastră... şi-şi număra voturile.* Id. O. I 64.

— *Ştii să tragi?* — *Puţin.* CEZ. PETR. C. V. 286.

Tot în cadrul elipsei trebuie amintite formulele de politeţe. Se ştie că în anumite împrejurări sîntem puşi în situaţia de a nu putea sau de a nu vrea să răspundem simplu printr-un *da* sau un echivalent: în astfel de situaţii folosim formulele de politeţe din care cele mai frecvente sînt: *bucuros, cu plăcere, poftim* etc.:

— *Rogu-vă să mă găzduiţi.* — *Bucuros. Cu ce vom putea.* ISP. B. 436.

— *N-aveţi un scaun?* — *Poftiţi.* CAR. O. II 135.

— *Să vă dau o idee?* — *Poftim.* GAL. O. I 639.

— *Dă-mi te rog o ţigară.* — *Cu plăcere, domnule colonel.* SAD. M. C. 90.

Ca în ultimul exemplu, deseori cînd răspunsul vrea să fie politicos, afirmaţiei i se adaugă un apelativ de politeţe².

¹ De menţionat că aici se dă elipsei o accepţie puţin diferită de cea din paragraful imediat precedent; acolo prin elipsă se înţelegea îndepărtarea elementelor neesenţiale din vorbire şi păstrarea celor importante: — *Ai fost şi tu la cenaclu?* — *Şi*, pe cînd aici înţelegem prin elipsă absenţa oricărui element din propoziţia precedentă şi prezenţa în afirmaţie numai a unui element nou.

² Cf. Meyer-Lübke, op. cit. 586.

Uneori în locul unei afirmații se folosesc propoziții întregi. Acestea exprimă de cele mai multe ori, pe lângă afirmație, și ideea de consecutivitate în timp. De exemplu:

— *Dar câprioare sînt? întrebă Toader Ursul. — Ai să le vezi cum au să treacă, fulger, dar nimeni nu trage în ele . . . Nici în capre, nici în iepuri.* SAD. O. U. 61; aici răspunsul afirmativ obișnuit ar fi: **sînt**, prin urmare, ai să le vezi.

În exemplele date în acest paragraf afirmația, deși nu apare nicăieri sub formă directă, este inclusă în răspuns, deoarece propozițiile de răspuns conțin consecința comunicării din prima propoziție: considerînd evidentă afirmația pentru interlocutor, cel care răspunde se dispensează de a o mai exprima și trece la exprimarea unui element nou, presupus interesant pentru celălalt.

În alte cazuri, propoziția de răspuns cuprinde (pe lângă afirmația subînțeleasă) cauza:

— *Știi de ce am venit aici, Maria? — Te-a chemat mătușa Irena să te certe.* CAMIL. PETR. T. F. 35.

În acest exemplu răspunsul afirmativ complet ar fi trebuit să conștie din **da**, **pentru că te-a chemat** . . . sau modalitatea:

— *I-ai auzit dumneata, moș Petrea? întrebă mezinul. — Cum te-aud.* SAD. O. I 145.

— *Dormi, Mură? — Ca Oltul și ca stelele, mănuacă.* GAL. B. 59.

Alteori se poate afirma prin propoziții condiționale:

(Mme Vintilă): — *Lasă-l pe Jef. Dumneata ne arbitrezi. (Ștefan) (o urmează cu oarecare resemnare): Dacă ții neapărat.* SEBASTIAN — T. 88.

— *Iar ne mutăm? — Dacă trebuie.* CAR. O. II 186.

În al doilea caz afirmația conține o idee concesivă, exprimă o adeziune involuntară; în primul caz răspunsul doar aparent este condițional, de fapt este causal (*pentru că ții* . . .). În amîndouă situațiile sensul verbului respectiv este cel care determină specificul fiecărei construcții.

Într-un caz ca:

— *Te aștept. Ai vreo noutate? — Corabia pleacă peste trei zile.* GAL. O. I 592, răspunsul nu se referă numai la întrebarea propriu-zisă « ai vreo noutate? », ci și la o altă întrebare presupusă **care (noutate)?**

Toate exemplele discutate în acest paragraf au în comun faptul de a conține un răspuns afirmativ neexprimat direct, ci printr-o parte de propoziție sau printr-o propoziție care presupune afirmația celor spuse mai înainte.

7. Alt procedeu legat strîns de cel de mai sus (pct. 6), des întilnit pentru a da expresie unei afirmații puternice, este reluarea numelui predicativ, a atributului sau a complementului exprimat printr-un adjectiv sau adverb la gradul pozitiv, la alte grade de comparație. Astfel uneori apare comparativul de superioritate:

— *Îți place mult? Mult? a întrebat N. — Mai mult, desigur decît îți place dumitale . . . caii mei . . .* CAR. O. II 27.

— *Și e pustiu [în minăstire]? — Pe onoarea mea! Mai pustiu ca-n Thebaida.* CĂL. E. O. 53.

— *A murit? — Mai rău decît moartea . . . îngîină Neonil.* SAD. P. M. 272.

— *Nu înțelegi că n-are ce căuta aici? [radio-ul] — Sîntem destule voci și fără el. — Chiar dacă te rog? — Chiar. — Chiar dacă te implor? — Mai ales dacă mă implori.* SEBASTIAN, T. 77.

Mai des decît comparativul apare superlativul absolut în răspunsul afirmației intensificate. Cum procedeele de a exprima superlativul absolut sînt foarte variate, sînt bogate și construcțiile care folosesc acest procedeu. În mod obișnuit se răspunde cu adverbul **foarte**:

— *Crezi că sînt frumoasă? întrebă ea fără afectare. — Foarte frumoasă.* CĂL. E. O. I 249.

— *Asta se observă din primul moment — Serios? — Foarte serios.* SEBASTIAN T. 58.

— *Trebuie să-ți spun ceva. — Grav? — Foarte grav.* Id. ib. 97.

Cîteodată se întîmplă ca din răspunsul printr-un superlativ să se suprimе adjectivul propriu-zis (care de altfel nu interesează prea mult pentru că apare în întrebare) și să se mențină numai adverbul *foarte*:

(*Mona*): — *Îngrijorat?* — (*Grig*): *Foarte.* SEBASTIAN, T. 347.

Uneori și cuvintele care nu se pot compara capătă anumite forme menite să sublinieze situația respectivă. Se creează deci un superlativ afectiv. De exemplu:

— *Să mă duc singură?* — *Singurea. Să fiți voi acolo, doi.* SAD. M. C. 143.

Alteori se folosește lungirea unei vocale pentru a se reda ideea de superlativ:

— *Ei, Costache, nu e așa că dl. Felix e un băiat bun cum ți-am povestit eu?*

— *Buun, aprobă bătrînul.* CĂL. E. O. I 21.

În alte cazuri se răspunde afirmativ printr-o construcție echivalentă cu un superlativ:

— *Și ce știi tu, bărbate?* — *Lucru mare!* — *Mare?* — *Mare de tot!* Știu o comoară. PAMFILE, D. 110.

— *Ești tare mîhnită?* — *Mîhnită de moarte, mamă...* CAMILAR N. II 82.

— *Pst... destul! Nu vorbi degeaba. Dorm?* — *Lemn.* Erau osteniți de drum. SAD. O. I 143.

(*Corina*) (*se apropie de el*): — [Ești] *de neînduplecat?* — *De granit.* SEBASTIAN, T. 78.

Uneori se folosesc chiar construcții interogative echivalente cu un superlativ:

(*Advocatul*): — *Te insultă vreodată? (Tinăra): — Numai o dată?* CAR. S. M. 80.

Aici, ca și în alte situații, se constată fenomenul saltului peste o etapă, deoarece se subînțelege, se presupune etapa « da, mă insultă de foarte multe (nenumărate) ori ».

În general aceste procedee de afirmație sînt caracterizate și prin conciziune, ceea ce le dă o mai mare expresivitate.

8. Construcții interogative (exclamative) cu formă negativă.

Un procedeu foarte des întîlnit în exprimarea afirmației este folosirea unor formule interogativ-negative. De exemplu:

— *Tu, ciocîrlane, nu cumva știi unde se află Mînăstirea de Tămîie?* — *Da cum să nu știu, stăpînă?* Că doar pe acolo m-a dus dorul de mi-am frînt piciorul. CR. A. 62.

— *Și m-au văzut cuscii cum dormeam?* — *D-apoi cum să nu te vadă, mămuică.* CR. P. 11.

— *Crezi, maman?* — *Cum să nu cred?* CEZ. PETR. C. V. 227.

— *Și ei îi pare rău — sărăcuța!* — *Cum nu i-ar părea rău?* șopti bătrîna oftînd. SAD. O. I 114.

— *Răspundeți, măi... Nu vi-i milă?* *Milă ni-i bade...* răspunse Petrea Hoanță. — *Cum să nu ne fie milă de omul nostru...* ? CAMILAR, N. II 267.

În toate aceste exemple în care afirmațiile sînt exprimate prin interogative cu formă negativă se străvede nemulțumirea vorbitorului pentru o întrebare pusă aproape fără rost, realitatea faptului despre care se întrebă fiind evidentă. El

răspunde tot printr-o întrebare în care parcă cere socoteală antevorbitorului pentru netemeinicia bănuielilor sale¹. Și mai expresivă, fiind mai concentrată, este afirmația prin *cum* (*să*) *nu*. Deși aici tonul este exclamativ, această construcție își are originea în întrebări de tipul celor de mai sus. Prin lăsarea la o parte a verbului s-a ajuns la *cum să nu* și *cum nu*:

Ea le răspundea cu ciudă și în bătaie de joc: — Dar cum nu!... CR. P. 292 (ap. TDRG, s. v. *bătaie*)

— *Poți să ne îndrepti spre casa boierească? — Cum nu! Eu sînt chiar din curte...* Sînt pușcaș. ALECS. PR. 93.

— *Ce ziceți coanelor și domnilor, n-ar fi bine să facem o plimbare cu sănile?... Cum nu! Cum nu! strigară toți.* SAD. O. I 394.

— *Da... da... dar nu știam că îți place poezia. — Cum să nu?... Cum să nu?...* CAMIL PETR. T.F. 72.

Cînd propoziția precedentă conține o negație, afirmația capătă forma *ba bine că nu*:

— *Nu-i așa că se cunoaște că n-am dormit? — Ba bine că nu!* CAR. O. II 137.

— *E grav? Nu se poate să-l dregi? — Ba bine că nu. Pînă numeri trei e gata.* SEBASTIAN, T. 53.

Un alt tip de răspuns prin interogație este *de ce nu*:

— *Vii la noi după masă? — De ce nu?*².

Prin contaminarea între *cum să nu* și *de ce nu* s-a născut afirmația *cum de să nu*. La fel a luat ființă și construcția afirmativă *cum de nu*:

— *Vrei și tu, tată moșule? întrebă băiatul cu mîndrie. — Cum de nu...* Mie un scatiu. DELAVR. I. 187.

(*Lenuța*): — *E sigur? (Moașa): — Cum de nu?* DEMETRIUS, Oameni de azi (ap. SC. LIT. II 1953, p. 195).

În alte situații decît cele de mai sus se uzează de forma exterioară a unei întrebări pentru a afirma. Comun acestor construcții de tipul: — *Am luat-o eu?* — *D-apoi cine putea s-o ia?* SAD. O.U. 17

— *Țiu eu numaidecît să merg? — D-apoi cine?* Id. Ib. 57.

— *Ai pus și pentru cumnatul meu, Haralambie, tacîm, mătușă Anghelină? — D-apoi nu știi eu rînduiala, domn' inginer al nostru? Se putea să nu pun?* Id. N.F. 10

și celor de mai sus (*cum să nu*, *de ce nu*) este faptul că vorbitorul în răspunsul său afirmativ își manifestă protestul față de cel care îl întreabă despre unele lucruri bine cunoscute, știute etc., întrebarea pîrîndu-i-se de prisos³.

9. Formule de jurămint.

Un alt procedeu de afirmație este folosirea a diferite formule de jurămint: *pe onoarea mea*, *pe cînstea mea*, *pe cuvîntul meu*, *pe cuvînt de onoare* (jargon: *ma parole d'honneur*) etc. De exemplu:

— *Adevărat? — Pe onoarea mea...* CAR. M. S. 43.

— *Și e pustiu?* [în minăstire] — *Pe onoarea mea. Mai pustiu ca-n Thebaida.* CĂL. E. O. 53.

¹ Cf. I. Iordan, Stil. 277.

² Cf. Kr. Sandfeld, Linguistique balkanique, p. 209 care menționează în bulgară construcția *zašto ne?* corespunzătoare rom. *de ce nu?*

³ Cf. Kr. Sandfeld op. cit. 208—209 care dă paralele pentru răspunsul prin *cum nu* în bulgară *Go fărli popot vā-more?* — *Kako ne. otgo'oril hamalot.* «L-ai aruncat pe preot în mare?» — *Cum nu, răspunse hamalul* (Sapk. p. 217), — *Ne si ti sin na tatka a ti?* — *Kako ne. rekol toj.* «Nu ești fiul tatălui tău?» — *Cum nu răspunse el.* (Ib. Id. 232) pe care le explică prin grec. ας δα.

— *O dai în februarie [licența]? — Ai cuvîntul meu...* MIHĂESCU, z. n. 21 sau chiar de blestem¹:

— *Fetișo, ești cuminte? — N-am fost pîn-acum, coconită, sărut mîna; da de-acu-n-colo, să fie al dracului care o mai...* CAR. O. III 349.

Formulele de jurămint sînt întrebuițate pentru a marca cu mai multă tărie adevărul afirmațiilor făcute; cel ce vorbește se teme că nu e crezut de interlocutorul său. De aceea invocă în sprijinul afirmațiilor sale onoarea, cuvîntul sau chiar pe dracu (înainte vreme în concepția înapoiată, superstițioasă; astăzi *dracu* apare golit de înțelesul său semantic).

Printre formulele de jurămint² trebuie trecută și afirmația prin zău:

— *Aoleu, Spiridoane, nu te-oi prinde eu odată!...* Săracul sfîntul Niculae! *Îi știi tu păpara lui!* — *Zău, jupîne.* CAR. O. I 16.

II. Afirmația atenuată

Uneori în vorbire folosim formele de afirmație nesigură,³ de afirmație atenuată. Împrejurarea că prezentăm faptele într-un fel care nu este propriu-zis afirmativ are în general două cauze: pe de o parte vorbitorul nu este tocmai sigur de realitatea lucrurilor și atunci ezită în afirmarea lui de exemplu:

— *Se dovedește cumva că e viclean?* — *Așa se pare.* SAD. N.F. 320 și pe de altă parte din modestie, rezervă, discreție, de exemplu:

— *Am auzit, moș Firea, că știi să cînți.* — *Eai! Știu și eu cît a uitat bunica.* SAD. V. 179.

Iată cîteva situații în care răspundem afirmativ dar restrîngem, limităm afirmația, cu ajutorul adverbilor *mda*, *mnda*, *cam* (cu varianta *cam așa* = *aproape așa*) *mai așa* (literal : *mai așa decît (așa) cum se prezintă situația nu poate fi*):

— *Păi te vîz destul de îmbrăcat.* — *Mda, mi-a dăruit niște trențe.* SAD. M.C.30.

— *Ei, ce zici?* *Mnda.* *Frumos ațiș.* CEZ. PETR. C.V. 156.

— *Gras îi?* — *Cam gras, că nu putea fugi bine.* ALECS. PR. 52.

— *Care va să zică tu te-ai ținut după noi și știi unde mergem noi noaptea.* — *Cam așa.* ISP. B. 239.

— *Va să zică [îți iese] pînea de toate zilele și nimic mai mult.* — *Cam așa, boierule!* FIL. CIOC. 176.

— *Așa este?* — *Cam așa, dar iar nu prea.* ODOBESCU, (ap. TIKTIN, s. v. *prea*).

— *Frumos loc și singuratic. Depart-e-i tîrgul?* — *Cam departe.* SAD. O. VIII 254.

— *Așa-i c-a venit și rîndul meu?* — *Mai așa.* CR. P. 54 (ap. DA, s.v. *așa*).

Ideea de îndoială, elementul dubitativ în afirmație este un aspect al atenuării afirmației. Îndoiala în afirmație se exprimă de cele mai multe ori cu ajutorul adverbilor sau verbelor care exprimă posibilitatea:

— *Într-o sară s-a apropiat cineva care nu-i din Păuna Mare...* — *Poate o fi fiind din Păuna Mică, s-a bucurat meșterul.* — *Se poate*⁴, *a încuviințat Mînecuță.* SAD. P. M. 176.

¹ Pentru afirmații exprimate prin formule de blestem + propoziții condiționale cf. I. Iordan, Arhiva XXXIV, p. 19.

² Cf. Șăineanu, Semasiologia, 52, în care *zău* e considerat o formulă de jurămint menită să dea mai multă tărie afirmațiilor.

³ Distincția din Gramatica Acad. între « afirmația nesigură » (p. 49) și « afirmația făcută cu ezitare » (p. 50) nu se poate susține; cele două tipuri se reduc de fapt la unul singur.

⁴ Și în franceza modernă *peut-être* (poate, posibil) care exprimă de obicei incertitudinea, poate funcționa ca afirmație. Cf. Nyrop, Grammaire historique de la langue française, IV. p. 47—48.

— *Poate te iubește ! — Posibil! dar pe tine ce te privește?* CĂL. E. O. I 87, sau prin diverse forme verbale la modul prezumtiv: *o fi, o fi plecat, va fi trăind* etc.

Răspunsul afirmativ cu ajutorul persoanei a III-a singular a subjonctivului verbului *a fi* exprimă o acceptare făcută în mod concesiv.

— *Poftim, poți bea chiar de-acuma în sănătatea aceleia care-ți va face fericire vieții.* — **Fie!** *a zis gazda.* CAR. O. II 278.

— *Și să-i las să doarmă la leasa lui Crăciunete?* — **Fie;** *lasă-i acolo ca să nu se mai ostenească.* SAD. O. U. 175.

Uneori *fie* este urmat de adverbul *așa*:

— *Împăratul zise: fie și așa cum zici.* PANN, PROV. II 128.

O interesantă construcție de afirmare atenuată este aceea exprimată prin îmbinarea adverbului de afirmație *da* cu adverbul de negație *nu* în construcția *da și nu*, cu variantele *nu și da* și *și da și nu*:

— *Era [el] întocmai cum ni-l închipuisem în odaia de pe rue de la Sorbonne?*

— **Nu și da.** VLAHUȚĂ, I. C. (ap. TDRG).

Uneori numai forma este de afirmație atenuată, în fond avem de a face cu o afirmație sigură. În această situație este de exemplu:

— *Poate vă mai trebuie și vin, boieri dumneavoastră?* — **Mie îmi cam trebuie!** *roști Costea.* SAD. O. I 493

în care *mie îmi cam trebuie* este echivalent cu *da, sigur că-mi trebuie*. La fel în:

— *În doi ani de când sînt aici, numai tu nu te-ai dat pe brazdă, așa?* — **Păi, cocoane, am casă grea.** CAR. O. II 36.

— *Îmi veniră vești de undeva?* — **Ghiciși pe jumătate.** SAD. M. C. 37 (= *aproape*, formulă pentru sigur, bineînțeles).

III. Afirmația întărită prin cumul

Limba vorbită uzează cu predilecție afirmația întărită adică afirmația exprimată prin cumul de afirmații. Pentru a exprima cu forță afirmația se folosesc două, trei sau mai multe cuvinte sau locuțiuni afirmative deodată. Cumulul de afirmații se realizează în două chipuri: prin repetarea aceleiași afirmații (— *Citești?* — **Da, da**) sau prin reluarea afirmației sub o altă formă (— *Vii?* — **Da sigur, te cred că viu**, sau — *Ai fost la școală?* — **Da, bineînțeles, cum să nu mă duc?**). De exemplu:

— *Așa este, Vidro, fa?* — **Așa-i Stoiene, așa!** HASDEU, R. V. (ap. HEM. s. v. așa).

— *Peste un ceas jumătate să vii să mă cauți la restaurant.* — **Știu, știu!** *se grăbi s-o asigure Adrian.* CEZ. PETR. 1907, II 55.

— *Împine, da deseară știi că ești de rond . . . Mergi?* — **Mai e vorbă. Cum să nu merg?** CAR. O. I 14.

— *Ai ceva de băut?* . . . — **Am, cum să nu? Sigur că am.** DUMITRIU, D. P. 458.

— *Ehe! Crezi că nu știu ei?* — **Da, știu cum nu, bată-i Dumnezeu să-i bată.** SAD. O. I 523.

În limba scrisă apar mai des afirmații duble. Astfel unul dintre cele mai frecvente procedee folosite pentru a exprima o afirmație întărită este reluarea principalelor elemente ale propoziției precedente căreia i se adaugă un adverb de afirmație. Am văzut încă de la început că aceasta ar fi expresia normală și completă a afirmației. Cum însă afirmația obișnuită, simplă folosește alte procedee mai adecvate intenției vorbitorului de a utiliza un minimum de cuvinte, s-a ajuns ca aceasta să devină o modalitate pentru exprimarea afirmației prin cumul:

— *E gata masa zmeului?* — **Da, ie gata.** CR. N. I 374.

— *Îi auzi, Hoancă, omule?* — *Da, Georgină, îi aud . . .* CĂMILAR, N. II 303.

— *Ai mai fost vreodată pe aici?* — *Da, am mai fost o dată.* GAL. O. I 211.

— *E adevărat, domnișoară, că examenul nostru s-a aminat?* *Da, e adevărat.* Id. Ib. 638.

Și alte adverbe de afirmație afară de *da* apar în astfel de situații. Construcția este însă diferită, deoarece între adverbul respectiv și verbul repetat apare conjuncția *că*:

— *Ai aflat?* — *Sigur că am aflat.* SEBASTIAN, T. 59.

Într-un caz similar, spre deosebire de situația în care se răspunde cu *da* se străvede un sentiment de indignare al celui care răspunde. Uneori locul verbului care ar trebui să fie reluat îl ia adverbul *da*, acesta rezumând ideea cuprinsă în verb. De exemplu:

— *Dar știi de ce să mă gătesc?* — *Firește că da.* DELAVR. H. T. 78.

Dovada că în *da* este inclus *știu* ne este dată de continuarea acestui citat în care afirmația se repetă, de rîndul acesta cu verbul.

Ea tresări . . . — *Firește că știu.* Id. Ib.

Desigur că atunci cînd întrebarea este la forma negativă se răspunde prin adverbul *ba*:

— *Nu-ți place [pîinea]?* — *Ba-mi place. E mai bună decît jimbă boierului.* SAD. M. C. 24.

B. AFIRMAȚIA ÎN ENUNȚĂRI ÎN AFARA DIALOGULUI

Afirmația poate apărea și în interiorul unui text, în frază, fără a avea vreo legătură cu o întrebare directă: ea apare ca răspuns unei întrebări presupuse a interlocutorului (prezent sau imaginar) ca o întărire a comunicării sau o subliniere a gândului propriu, ca o prevenire a obiecțiilor presupuse. Dintre toate aceste situații, cea mai interesantă este sublinierea gândului propriu, deoarece marchează prin afirmație o etapă de gîndire depășită: celui ce vorbește i se poate întîmpla să aibă îndoieli asupra adevărului cuprins în comunicarea sa pe care însă imediat le înlătură, fără a le mai formula verbal, mărginindu-se la exprimarea unui *da* (sau alt echivalent) confirmativ, ecou al activității gîndirii sale¹. Deoarece afirmația în frază folosește aceleași procedee pe care le-am examinat la afirmația în dialog nu le vom analiza, ci ne vom mărgini să dăm cîteva exemple din care reiese că afirmația în enunțări în afara dialogului exprimă insistența:

Da, cîștigul fără muncă, iată singura pornire. EMINESCU, O. I 151.

Da! Da! Aș fi fericit, de-ași fi încă odată |În patria-mi iubită, în locul meu natal. EMINESCU, P. 4.

E frumoasă, se-nțelege: ca copiii are haz |Și cînd rîde face încă și gropițe în obraz. Id. Ib. 304.

— *Vezi, domnule maior, îl întreb eu după ce-și mai vine în fire; vezi!* *Nu ți-am spus eu că tutunul nu e lucru bun?* CAR. O. I 277.

De glumeț, glumeț era moș Nichifor, nu-i vorbă. CR. P. 111.

— *Nu-i vorbă! Drept avea părintele Trandafir.* SLAVICI, O. 44.

Mă gîndesc la atîtea și atîtea amărăciuni pe care ni le fabricăm singuri din însăși substanța bucuriilor noastre. Da, da. VLAHUȚĂ, Bătrîni și tineri (ap. T. VIANU, Arta prozatorilor romîni, 195).

[*Parazitul*] *în fiecare vară pleacă la băi în străinătate. Dacă-i dă mîna . . . Ba bine că nu!* VLAHUȚĂ, O. A. 445.

¹ Cf. Meyer-Lübke, op. cit. 586.

Da, această bucurie și veselie duhovnicească le-a cunoscut și Popa Tonea.
GAL. O. I. 169.

Desigur că între afirmația din cuprinsul dialogului și afirmația din afara dialogului sînt unele diferențe: afirmația din afara dialogului este de obicei izolată, singură, pe cînd în dialog, după cum am văzut, sînt multe situațiile în care apare cumulul de afirmații; prezența afirmației din dialog este strict necesară pentru înțelegerea ideilor din textul respectiv, pe cînd afirmația din afara dialogului este oarecum de prisos; textul poate fi înțeles și fără afirmație, ea are doar rolul de a sublinia o anumită situație.

În concluzie, considerăm necesar să subliniem unele fapte.

Noțiunii de afirmație îi corespund pe plan lingvistic: *a)* cuvinte și locuțiuni speciale pentru afirmație, elemente lexicale deci, și *b)* construcții sintactice. În partea de lexic înregistrată sub punctele 1 și 2 se cuvine să se facă distincția între diversele adverbe de afirmație. Adverbele de afirmație exprimă fiecare cite o nuanță deosebită. În anumite situații unele afirmații se impun pentru că sînt legate de stările psihice comune pentru toți pe care dorim să le exteriorizăm prin viu grai: cînd intenționăm să exprimăm siguranța afirmăm prin *sigur*, *bineînțeles*, cînd vrem să dăm expresii acordului prin *bine*, consimțămîntului în ceea ce privește modalitatea prin *asa* etc. Se observă că adverbele de afirmație nu sînt sinonime perfecte între ele. Acolo unde putem răspunde prin *asa* nu se poate răspunde și prin *bine* etc. Dintre toate adverbele de afirmație se desprinde adverbul *da* care a realizat gradul cel mai înalt de abstractizare; el corespunde absolut tuturor situațiilor în care se răspunde afirmativ. *Da* poate înlocui cu succes și pe *bine*, și pe *asa*, și pe *într-adevăr* etc. Adverbul *da* concentrează în el însăși ideea de afirmație, de aceea este cel mai reprezentativ adverb de afirmație al limbii romîne literare.

Studiul procedeele de afirmație duce la concluzia că există *afirmații obiective*, care ne stau la îndemînă în mod obișnuit, (de exemplu adverbele de afirmație, afirmația prin repetare etc.), și *afirmații subiective*, puternice, intensificate, folosite de vorbitori cu intenții stilistice (vezi, de pildă, paragrafele închinare reluării unui adjectiv sau adverb la un grad de comparație superior, răspunsului printr-un cuvînt care aduce amănunte în plus fără a fi cerute de întrebare etc). În primul caz afirmația este direct legată de întrebare: — *Mergi la plimbare?* — *Da*, în al doilea caz afirmația, deși pornește de la datele întrebării, inovează, completează întrebarea: — *Mergi la plimbare?* — *Împreună cu fratele meu mai mic*. Dezvoltarea, completarea răspunsului cerut, arată că și afirmația, nu numai negația, poate fi un procedeu de manifestare a personalității. Existența acestui al doilea tip de afirmație demonstrează că teza lui Marouzeau expusă în articolul « Dire non » apărut în *Mêlanges Bally* după care « a zice *da* nu este dificil și nu conferă prestigiu și a aproba înseamnă a se subordona, a se supune » pare a fi neîntemeiată.

Procedeele de care dispune limba pentru a exprima afirmația sînt bogate și variate după cum s-a văzut din expunerea de mai sus. Scriitorii își însușesc această particularitate a limbii romîne și o folosesc în lucrările lor evitînd repetiția monotona a unor aceleași răspunsuri afirmative. Dăm numai două exemple din Caragiale din care se poate deduce cum minuiesc scriitorii de talent variatele posibilități de afirmație ale limbii noastre:

— *Dar nu e meritată popularitatea aceasta? se va zice.* — *Ba da.* — *Dar nu era în adevăr un om de geniu?* — *Nu mai încape vorbă.* — *Dar nu se cade să ridicăm statuie la asemenea oameni?* — *Negreșit.* CAR. O. III 10.

— *Care va să zică. Românul literar tot mai apare? — Se-înțelege. — Fără Cornel? — Da. — Fără Nora? — Firește.* Id. Ib. 309.

Posibilitățile limbii de a crea noi forme de afirmație sînt determinate de necesitatea de a răspunde cît mai expresiv¹ la conținutul întrebării. Apariția unor noi forme de afirmație în fiecare moment ne dă posibilitatea să constatăm că procedeele de afirmație sînt nelimitate. În funcție de conținutul întrebării fiecare vorbitor are libertatea de a-și alege afirmația care în momentul respectiv îi convine mai mult sau care i se pare mai adecvată, de a înlocui o afirmație gramaticalizată, banală, curentă, cu alta nouă, plină de prospețime și vigoare. Aceasta nu poate duce decît la îmbogățirea posibilităților de expresie ale limbii.

Dacă însă afirmațiile prin repetare, prin construcții interogative (exclama-tive) negative etc., datorită expresivității lor sînt reținute de limbă, limba literară se opune întrebuirii lui *este* afirmativ și nu poate admite formele de afirmație «radicale» ca *absolut*, *categoric* etc. și nici răspunsurile date prin frînturi de propoziție ca adverbe, prepoziții etc.

În ceea ce privește afirmațiile lexicale este evident că astăzi adverbul de afirmație *da* nefolosit încă în toate regiunile țării noastre și cunoscut numai prin școală, este pe cale de largă răspîndire prin influența exercitată de limba literară. Este normal ca tocmai adverbul *da*, dintre toate celelalte adverbe de afirmație, să capete din ce în ce mai mult teren dacă ținem seama de gradul de abstractizare la care a ajuns.

ABREVIATII

ALR	Atlasul lingvistic român, Cluj.
ARGHEZI V,	Tudor Arghezi, Versuri, Buc. 1936.
ALECS, PR.	Vasile Alecsandri, Opere complete: Proza, ed. a II-a, Buc. « Minerva » 1910.
ALECS. T.	V. Alecsandri, Opere complete: Teatru, Buc. « Socec », 1875.
BRĂESCU, S. V.	Gh. Brăescu, Schițe vesele, București, 1924.
CĂL. E. O.	G. Călinescu, Enigma Otiliei, vol. I—II, București, ESPLA, 1946.
CAMILAR, N.	E. Camilar, Negura, vol. I—II, București, Editura de Stat, 1949.
CAR. O. I—III	I. L. Caragiale, Opere vol. I—III, Buc., Editura de Stat, 1950.
CAR. S. M.	I. L. Caragiale, Schițe și momente, Buc. ESPLA, Biblioteca pentru toți.
CORESI, EV.	Coresi, Tetraevangheliarul, 1561.
CR., A.	I. Creangă, Amintiri, Iași 1892.
DELAVER, H. T.	Barbu Delavrancea, Hagi Tudose, Buc. Ed. Socec.
DELAVER, I.	Barbu Delavrancea, Între vis și viață, Buc. Ed. Socec. 1903.
DELAVER, L.	B. Delavrancea, Liniște, Buc. Ed. Socec.
DUMITRIU, D. P.	Petru Dumitriu, Drum fără pulbere, București, ESPLA.
EMINESCU, P.	Mihail Eminescu, Poezii, București, ESPLA, 1950.
FIL. CIOC.,	N. Filimon, Ciocoi vechi și noi, București, ESPLA, Biblioteca pentru toți.
GAL., B.	G. Galaction, Biserița din Răzoare, Buc. Ed. Socec, 1944.
GAL., O.	G. Galaction, Opere, I, București, ESPLA, 1949.
GR. N.	Candrea, Densusianu, Speranța, Graiul Nostru, vol. I—II, București, Ed. Socec, 1906—7.
HEM.	Hasdeu, Etymologicum Magnum Romaniae, tom. I—III, București 1886—93.
HOGAȘ, D.	C. Hogaș, Pe drumuri de munte, București, ESPLA, Biblioteca pentru toți.
ISP., B.	Ispirescu, Legende sau basmele romînilor, București, 1892.

¹ Ch. Bally, *Le langage et la vie*, p. 180 vorbește despre îmbogățirea mijloacelor de exprimare a afirmației și negației din motive afective.

- MIHĂIESCU, Z. N. Gib Mihăiescu, Zilele și nopțile unui student întârziat, Buc. 1934.
 MILLO, B. H. M. Millo, Baba Hîrca, operetă-vrăjitorie, București, 1851.
 NEGRUZZI, I—III C. Negruzzi, Scrierile lui . . . București, Socec, 1872—83.
 PAMFILE, D. C. Pamfile, Diavolul învâjbitor al lumii, Buc. 1914 « Culegere și studii » Ac. Rom.
 CAMIL PETR., T. F. Camil Petrescu, Turnul de fildeș, București.
 CEZ. PETR., C. V. Cezar Petrescu, Calea Victoriei, București 1928.
 CEZ. PETR., 1907 Cezar Petrescu, 1907, București, 1932.
 REBREANU, I. Liviu Rebreanu, Ion, București, 1920.
 SAD., M. C. M. Sadoveanu, Mitrea Cocor, ESPLA, Buc. 1950.
 SAD., O. I—VIII M. Sadoveanu, Opere, București.
 SAD., N. F. M. Sadoveanu, Nada Florilor, Buc. Ed. Tineretului, 1951.
 SDA., N. P. M. Sadoveanu, Nicoară Potcoavă, Buc. Ed. Tineret. 1952.
 SAD., O. U. M. Sadoveanu, Ochi de urs, Buc. Ed. Cartea Românească, 1938.
 SAD., P. M. M. Sadoveanu, Păuna Mică, Buc. Ed. Cartea Românească. 1948.
 SAD., V. M. Sadoveanu, Vechime, București, Editura Cartea Românească.
 SEBASTIAN, T. M. Sebastian, Teatru, Buc. ESPLA, 1948.
 TDRG. Dr. H. Tiktin, Dicț. rom.—germ. Buc. Imprimeria Statului 1903—1924.
 STANCU, H. Zaharia Stancu, Descult, Buc. Editura de stat, 1948.
 VLAHUȚĂ, O. A. Al. Vlahuță, Opere alese, București.

ВЫРАЖЕНИЕ УТВЕРЖДЕНИЯ В РУМЫНСКОМ ЯЗЫКЕ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Вслед за определением утверждения и кратким изложением его исторического развития, автор исследует способы выражения утверждения в румынском языке.

Обычно утверждение появляется в разговоре, в диалоге, иногда и вне диалога. В данной статье, автор, исследуя оба случая, останавливается, главным образом, на утверждении в диалоге, которое бывает: а) утверждением в собственном смысле слова, выраженным утвердительными наречиями, определенными, создавшимися в языке построениями, третьим лицом настоящего времени изъявительного наклонения глагола *a fi* «быть», повторением части предшествующего предложения, формулами вежливости, формулами клятвы, вопросительными (восклицательными) построениями в отрицательной форме и т. п.; б) смягченным утверждением и в) утверждением, усиленным посредством совмещения.

Произведенный анализ показывает, что, с точки зрения языковедческой, понятию утверждения соответствуют: 1) лексические элементы (слова и утвердительные обороты речи) и 2) синтаксические построения. В лексической, части, делается различие между разными утвердительными наречиями, каждый из которых выражает особый оттенок: из всех утвердительных наречий выделяется наречие *da*, которое представляет собой высшую ступень абстрагирования и, благодаря влиянию литературного языка, становится все более распространенным.

Исследование способов утверждения приводит к заключению, что существуют общепринятые *объективные утверждения* (например, утвердительные наречия, утверждение путем повторения) и *субъективные утверждения*, выразительные, употребляемые в разговоре в стилистических целях (например, повторения в превосходной степени прилагательного или наречия). При субъективных утверждениях ответ

возобновляет, дополняет вопрос, это свидетельствует о том, что и утверждение, а не только отрицание, может служить способом проявления личности (как пишет Марузо, в статье „*Dire non*“, напечатанной в „*Mélanges Bally*“).

Язык беспрерывно создает новые способы утверждения, в силу необходимости отвечать, возможно выразительнее, на содержание вопроса. Румынский язык располагает богатыми и разнообразными способами выражения утверждения; наши писатели восприняли эту особенность языка и пользуются ею, в своих произведениях, в стилистических ее значениях.

PROCÉDÉS D’AFFIRMATION DANS LA LANGUE ROUMAINE

(RÉSUMÉ)

Après avoir donné la définition de l’affirmation et un bref aperçu de son développement historique, l’Auteur examine les possibilités d’expression de l’affirmation en roumain.

En général, l’affirmation apparaît dans la conversation, au cours d’un dialogue, et parfois même en dehors du dialogue. L’article étudie les deux cas, tout en se préoccupant spécialement de l’affirmation dans le dialogue à savoir: a) l’affirmation proprement dite (exprimée par des adverbes affirmatifs, par certaines constructions cristallisées de la langue, par la IIIe personne du présent de l’indicatif (du verbe être), la répétition d’une partie de la proposition précédente, par des formules de politesse ou de serment, par des constructions interrogatives exclamatives) avec forme négative, etc.) b) l’affirmation atténuée et c) l’affirmation renforcée par le cumul.

L’analyse qu’on vient d’entreprendre permet de constater que, sur le plan linguistique, la notion d’affirmation trouve son correspondant dans 1. les éléments lexicologiques (mots et locutions affirmatives) et 2. les constructions syntaxiques. Dans la partie réservée au lexique, on fait la distinction entre les divers adverbes d’affirmation qui expriment chacun une nuance différente; parmi tous les adverbes d’affirmation, l’adverbe *da* (oui) se distingue pour avoir atteint le plus haut degré d’abstraction; de plus, il tend à gagner encore du terrain, par l’influence qu’il exerce sur la langue littéraire.

L’étude des procédés d’affirmation permet de conclure qu’il existe des sujets parlants avec une certaine intention qui se rapporte à leur style: *affirmations objectives*, dont nous nous servons couramment (comme les adverbes affirmatifs, l’affirmation par répétition) et les *affirmations subjectives*, puissantes, utilisées par les sujets parlants en vue d’un effet stylistique, (telle, par exemple, la répétition d’un adjectif ou d’un adverbe au degré de comparaison supérieur).

Dans le cas des affirmations subjectives, la réponse renforce, complète la question, ce qui prouve que l’affirmation elle aussi peut constituer un procédé de manifestation de la personnalité et non pas seulement la négation comme le prétend Marouzeau dans son article « Dire non », publié dans les « Mélanges Bally ».

La langue, forcée de répondre de la manière la plus expressive au contenu de la question, crée sans cesse de nouveaux instruments d’affirmation. La langue roumaine dispose de procédés riches et variés pour exprimer l’affirmation; nos écrivains s’approprient cette particularité de la langue et l’utilisent dans leurs travaux avec toutes les nuances de style dont elle dispose.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL DEFINIȚIEI
ȘI CLASIFICĂRII PROPOZIȚIILOR*

DE

SORIN STATI

A. INTRODUCERE

Noțiunea¹ fundamentală cu care operează sintaxa oricărei limbi este propoziția. Specificul sintactic al unei limbi nu poate fi înțeles decât pe baza analizei tuturor tipurilor de propoziții pe care limba respectivă le cunoaște. E un lucru îndeobște cunoscut că asupra acestor două chestiuni elementare — definiția și clasificarea propozițiilor — lingviștii nu s-au înțeles niciodată, deși controversele teoretice se pare că n-au tulburat și nu tulbură studiul gramaticii în școli. Trebuie să adăugăm însă că diferitele soluții propuse au dus la discuții de principiu numai în privința definiției. Clasificarea a fost sau cu totul neglijată din punct de vedere teoretic, sau tratată independent de definiție. Explicația constă probabil în faptul că cercetătorii n-au văzut în clasificarea propozițiilor o problemă de gramatică generală, așa cum considerau definiția.

În adevăr, după o concepție larg răspândită și astăzi, propoziția — obiectul definiției — e o categorie gramaticală existentă în toate limbile, pe când speciile de propoziții — obiectul clasificării — sînt caracteristice fiecărei limbi (sau familii de limbi) în parte și interesează ca atare exclusiv gramaticile speciale.

Această concepție nesocotește un principiu logic însemnat: definiția unei noțiuni și clasificarea obiectelor care intră în sfera noțiunii sînt legate organic. Clasificarea se face pe baza unor criterii, iar criteriile trebuie să fie cuprinse în definiție sau deduse din ea. Însușirile comune și esențiale, abstrase din totalitatea obiectelor aflate în sfera unei noțiuni sînt în același timp elementele definiției și — parte din ele — criterii de clasificare. Definiția și clasificarea propozițiilor

* Comunicare de față a fost prezentată la sesiunea din iulie 1955 a Academiei R.P.R.

¹ Vezi lista de abrevieri, p. 143.

sînt deci probleme teoretice aflate la același nivel de abstractizare și trebuie tratate, în egală măsură, în studiile de gramatică generală¹.

Fără a contesta deosebirile structurale care există între propoziții din limbi diferite (și, eventual, în cadrul unei singure limbi, în perioade istorice diferite), cercetarea noastră își propune să schițeze criterii de clasificare, valabile pentru un număr mare de limbi, dacă nu pentru toate. Studiul de față este o încercare de a stabili ceea ce e comun în propoziții diferite (pentru a ajunge la o definiție) și ceea ce deosebește în mod esențial propozițiile de diferite tipuri (pentru a pune bazele clasificării).

B. DEFINIȚIE

Cum se explică marele număr de definiții date pînă azi propoziției (aproximativ 200)² și, în același timp, tăria argumentelor cu care au fost criticate și înlocuite? Credem că sînt posibile două cauze:

- a) Greșeli de metodă, deci o *cauză formală*;
- b) Imposibilitatea de a defini, din punct de vedere gramatical, propoziția — deci o *cauză materială*.

Cu alte cuvinte, greutatea de a formula o definiție unanim acceptată se datorește sau faptului că cercetătorii n-au găsit o cale bună, sau faptului că o astfel de cale nici nu există.

a) Definițiile cele mai larg răspîndite astăzi au în vedere un tip «ideal» de propoziție, o «schemă universală», de pildă structura bimembră (subiect + predicat), sau structura monomembră verbală (predicat, exprimat printr-un verb finit). Universalitatea celor două tipuri a fost însă contestată, deoarece, pe de o parte, subiectul nu e indispensabil în propoziție și, pe de altă parte, există și propoziții fără verb finit, așa-zisele fraze nominale. Încercarea de a reduce orice propoziție la una din aceste scheme este fără îndoială o greșeală de metodă.

b) Gramatica e studiul unor forme, operează cu categorii d finite după criterii formale. Dacă propozițiile nu sînt reductibile la o schemă (la o *formă*) unică, nici în limbi diferite, nici într-o limbă dată, înseamnă că gramatica nu poate defini *propoziția*, ci numai fiecare *categorie de propoziții* în parte.

Ținînd seama de cele de mai sus, orice studiu asupra definiției propoziției trebuie să pornească de la o cercetare metodologică: *cum e posibilă definiția propoziției?* Se poate ea baza pe elemente formale? În cele ce urmează vom încerca să răspundem la ambele întrebări.

¹ O «gramatică generală» nu înseamnă, desigur, o gramatică valabilă pentru toate limbile. Încercările mai vechi de a constitui o astfel de gramatică (Gramatica de la Port-Royal, Bernhardt-Sprachlehre, Burgraff — Principes de grammaire générale etc.) porneau de la presupunerea unui acord perfect, a unei coincidențe mecanice, între limbă și gîndire și aveau în vedere un număr redus de limbi (în special limbile clasice). «A voi deci a regăsi în toate limbile același formular, abstras din studiul citorva idiome cu o înaltă cultură literară, e o curată utopie» (Săineanu, 27). Cf. ... es auch keine allgemeine Grammatik gibt, die von Grönland bis Australien reicht (Debrunner, ap. Seidel, 78).

Comparînd limbile cele mai deosebite și evoluția lor, se poate ajunge însă la descoperirea unor legi generale de dezvoltare, a unor similitudini de exprimare gramaticală sau a unor coincidențe de sistem (sistemul categoriilor vorbirii, sistemul cazual etc.). Înțeleasă în acest fel, credem că o gramatică generală este posibilă și chiar necesară, ca auxiliar al lingvisticii generale. Cf. Sechehaye, 142 și Hjelmslev, 253. (Acesta din urmă preconizează limitarea cercetărilor de gramatică generală la studiul sincron al limbii, principiu cu care nu putem fi de acord).

² Vezi aceste definiții la Ries și Seidel.

Despre «forma-tip» a propozițiilor

Speciile de propoziții, cu toată varietatea lor, au desigur anumite trăsături care le apropie și care le justifică denumirea comună de propoziții. Aceste trăsături sînt ele formale? Pentru a menține noțiunea de propoziție în domeniul gramaticii, răspunsul ar trebui să fie afirmativ. În adevăr, o categorie care nu e caracterizată printr-o formă oarecare nu poate aparține gramaticii.

După concepția curentă astăzi — cel puțin în învățămînt — un asemenea element formal există: *verbul*, la un mod predicativ¹. Potrivit acestei concepții, propoziția este cea mai mică unitate de vorbire care cuprinde un verb finit. Acolo unde verbul nu apare, am avea a face cu o elipsă. (Se vorbește mai ales de elipsa copulei *a fi*.)

În felul acesta, în urma unei interpretări greșite², se tăgăduiește existența propozițiilor nominale (sau a *frazelor* nominale, cum li se spune în mod obișnuit. Termenul acesta e nepotrivit în gramatica românească, unde *frază* înseamnă numai «îmbinare de propoziții»). De fapt, propozițiile nominale sînt o realitate gramaticală, atît în românește, cît și în alte limbi³. Ele nu cuprind nici verb finit, nici verb copulativ și pot fi alcătuite dintr-un singur cuvînt:

*Ajutor ! Liniște ! Păcat !*⁴

sau din mai multe cuvinte:

Începe să ningă iar. Fulgi tăcuți și fără istor. Petr sc.u, 216.

Despre ce elipsă poate fi vorba într-o propoziție alcătuită numai dintr-un adverb de afirmație sau negație (ca răspuns la o întrebare), sau cum trebuie întreprinse propoziții ca *firește, negreșit*, în frază de felul *Firește că vine*, unde *firește* e propoziția regentă a subiectivei *că vine*?

După unii cercetători, construcțiile nominale reprezintă tipul primitiv de propoziție⁵. Această presupunere e întărită de faptul că folosirea verbului *a fi* cu rol de copulă e un fapt de dată istorică, pentru limbile indoeuropene⁶. Într-o perioadă mai veche, predicatul nominal indo-european era format exclusiv dintr-un nume. Astăzi chiar, sînt limbi care nu cunosc verbul (Șăineanu, 32), sau care n-au verbe copulative, de pildă limbile semitice (ibid.).

În limbile indoeuropene actuale, caracterul verbal al copulei este practic zero, astfel că propozițiile cu predicat nominal sînt foarte apropiate de propozițiile nominale. Într-o situație întrucîtva analogă se află propozițiile infinitivale grecești și latinești sau din unele limbi moderne (Et toute la diligence de rire en regardant les trois chevaux jaunes. «Și toată diligența a început să rîdă privind la cei trei cai galbeni». Daudet, 78).

Trebuie precizat faptul că nu numai predominarea numerică a propozițiilor cu verb finit a dus la concepția că verbul e nucleul oricărei propoziții. La aceasta se adaugă faptul că «în formele personale ale verbului se exprimă direct, concret și morfologic categoriile gramaticale ale persoanei, timpului și modalității, de care

¹ Se spune de fapt *predicatul*, dar prin predicat se înțelege în acest caz un verb finit (Cf. Gramatica, II, 69—74).

² Cf. Sorin Stati, Elipsa, în «Limba română», 2/1955.

³ Despre tipurile de frază nominală, v. L. Hegecüş, On the problem of the pauses of speech, în ALH, III, 1—2, p. 17.

⁴ «Le feu! silence! fâcheux! sont des phrases nominales». Meillet, 4.

⁵ Sechehaye, 58.

⁶ «Făcînd obligatorie întrebuintarea unei copule de origine și caracter verbal, gramatica atribuie verbului funcția predicativă, excluzînd orice altă clasă de cuvinte. Predicat prin excelență, verbul devine în copulă indice de predicatie». Sechehaye, 58.

e legată predicativitatea sintactică, indiciul esențial al propoziției» (Vinogradov, 14).

În concluzie, verbul nefiind un element indispensabil în structura oricărei propoziții, el nu poate servi drept criteriu formal în definiție.

În practica învățămîntului limbilor se apelează și la alt criteriu formal: structura bimembră (subiect + predicat).

Teoria obligativității structurii bimembre a propoziției este unul din rezultatele imixtiunii logicii în domeniul gramatical. Definiția propoziției a ajuns să fie identică, pentru mulți lingviști, cu aceea a judecății. Confuzia aceasta pornește tocmai de la Aristotel, pentru care nu există o separație netă de planuri între lingvistică și logică. Pentru Aristotel, într-o propoziție se spune ceva despre ceva (*κατάφασις δὲ ἐστὶν ἀπόφανσις τινος κατὰ τινος*. De interpret., VI, 1), se afirmă sau se neagă ceva despre ceva (*πρότασις μὲν οὖν ἐστὶ λόγος καταφατικός ἢ ἀποφατικός τινος*. Anal. pr. I, I, 2), se afirmă sau se neagă o relație de subordonare (*ἐστὶ δὲ ἡ ἀπλῆ ἀπόφανσις φωνῇ σημαντικῇ περὶ τοῦ ὑπάρχειν τι, ἢ μὴ ὑπάρχειν*. De interpret., V, 6). Asemenea definiții au fost ulterior interpretate ca fiind în egală măsură valabile pentru judecată și propoziție. În felul acesta s-a născut concepția, devenită tradițională, că propoziția este forma în care se exprimă o judecată. Pentru a fi adecvată conținutului exprimat, propoziția trebuia, potrivit acestei concepții, să aibă aceeași structură cu judecata: un subiect gramatical corespunzînd subiectului logic și un predicat gramatical corespunzînd predicatului logic. Lucrul acesta a fost expus de logicieni și de lingviști în chipuri destul de variate, dar identitatea concepției iese destul de ușor la iveală. Pentru logicianul B. Erdmann, «Forma de bază a propoziției elementare este formularea lingvistică a afirmării predicative bimembre»¹. Pentru lingvistul Bourciez «Propoziția rezultă în chip esențial din atribuirea unei acțiuni sau unei calități unui subiect» (Bourciez, 11). Confuzia dintre propoziție și judecată, rezultat al conceperii unei unități mecanice între limbă și gândire, o întîlnim la lingvistul și logicianul Sechehaye: «Aussi longtemps qu'il y a communication, c'est-à-dire acte, il y a nécessairement un mouvement de la pensée qui va du terme admis comme base, prédonné ou présupposé, au terme d'aboutissement, donc un sujet et un prédicat» (Sechehaye, 31).

Urmarea pe care a avut-o, pentru gramatică, această confuzie a fost considerarea propozițiilor bimembre ca formă-tip, universală. Toate «abaterile» de la acest tip, deci în primul rînd propozițiile nominale, erau socotite propoziții eliptice². «Se aplică în largă măsură și fără nici un temei principiul «subînțelegerii» elementelor care lipseau în raport cu norma» (Vinogradov, 5).

Împotriva acestei concepții se pot aduce două obiecții fundamentale:

1. Nu orice propoziție exprimă o judecată.

2. Există și propoziții monomembre.

Le vom înfățișa pe rînd:

1. Marea varietate de procese psihice exprimate prin limbaj nu se poate reduce la judecăți. Numai propozițiile enunțiative exprimă judecăți (printre alții, Lenz, 30). Lucrul acesta a fost subliniat în ultima vreme de logicienii și lingviștii sovietici. În articolul lor din «Voprosi Filosofii», 6/1953, D. P. Gorski și N. G. Komlev arată că «Propozițiile interogative și imperative nu

¹ B. Erdmann, *Logik*, Halle, 1907, p. 320.

² «Fraza cu termen unic apăsărea, în consecință, incompletă: într-o frază compusă numai din predicat ar fi fost vorba de «elipsa» subiectului». Meillet, 2.

exprimă judecăți, întrucît nu le putem aprecia din punctul de vedere al adevărului sau falsității »¹. Cu ajutorul limbajului se exprimă, în afară de judecăți, și stări afective de diferite feluri. « Comunicările se realizează nu numai în forma judecăților, ci și sub formă de întrebare, poruncă, rugămintă etc. » (Popov, 36). Problema propozițiilor exclamative este mai dificilă, din pricina elementului de constatare pe care îl cuprind. Conținînd un moment de cunoaștere, ele presupun prezența unei judecăți (Popov, 32).

Pentru a evita caracterul prea logic, prea intelectual al unei definiții bazate pe judecata logică, unii lingviști au găsit alți termeni, ca *gîndire* sau *idee*, socotindu-i mai cuprinzători. Definiția cea mai cunoscută a propoziției este « o gîndire spusă sau scrisă ». În Gramatica editată de Academia R.P.R. se vorbește despre « idei de caracter interogativ » sau de « caracter exclamativ ». Structuralistul Hjelmslev socotește și el că ar trebui să se spună că limbajul exprimă nu gîndiri, ci idei — intelectuale, emotive sau volitive (Hjelmslev, 23—24). Dar nu aceasta e adevărata soluție a problemei. Modificările de terminologie trădează totuși punctul de vedere logicist, din care unii lingviști s-au obișnuit să-și construiască teoriile. Numind judecata *gîndire* sau *idee*, nu ne depărtăm prea mult de păreră tradițională că propoziția este, ca formă, ceea ce este judecata ca esență (conținut).

Concluzia care se desprinde din cele de mai sus este că, propoziția nefiind în mod necesar expresia lingvistică a unei judecăți, nimic nu ne îndreptățește să căutăm în orice propoziție un subiect și un predicat. Structura bimembră nu este deci, principal, obligatorie pentru propoziție, așa cum este pentru judecată².

2. Propoziții monomembre sînt propozițiile alcătuite numai din predicat. Acesta poate fi de natură nominală (*Tăcere ! Ajutor !, Foc !*) sau de natură verbală (*Plouă de trei zile. Afară ninge*). Exemplele arată clar că nu poate fi vorba de « elemente omise », de « elipsă ». Așa cum afirmă lingvistul sovietic V. V. Vinogradov, « E de la sine înțeles că ar fi nepotrivit să se caute « subiecte » și « predicate » sau oarecare echivalenți ai acestora în toate tipurile de propoziții monomembre » (Vinogradov, 10).

În ceea ce ne privește, considerăm propoziții monomembre verbale numai pe cele cu predicatul exprimat printr-un verb impersonal sau folosit impersonal. Dacă persoana care săvîrșește acțiunea (subiectul gramatical) este exprimată fie și numai printr-un pronume sau o desinență verbală, atunci propoziția este bimembră³. (*El mănîncă. Dormeați* etc.)

La începuturile graiului omenesc propozițiile erau probabil monomembre⁴. Propozițiile bimembre s-au născut ca urmare a creșterii puterii de analiză a minții omenesti. În limbajul copiilor se observă de asemenea prioritatea propozițiilor monomembre. Destul de frecvente în vorbire, propozițiile monomembre apar în mai mică măsură în scris. Faptul acesta a contribuit fără îndoială la susținerea teoriei obligativității structurii bimembre.

¹ Citatul e luat din traducerea românească a studiului « Cu privire la problema raportului dintre logică și gramatică », apărută în Analele Romîno-Sovietice, seria « Filozofie », nr. 3/1954, p. 66. Aceeași idee, la p. 57.

² « Structura subiectiv-predicativă a judecății simple are un caracter general uman. Ea nu depinde nici de deosebiri istorice, nici de deosebiri naționale ». Vinogradov, 11.

³ Părerea contrară la Meillet, 4: *Je viens, tu dors, il reste* sont des phrases verbales... Il s'agit de phrases à terme unique, composées uniquement d'un « predicat ».

⁴ H. Schuchardt — Brevier, Halle, 1922, p. 208. Aceeași idee exprimată de Brugmann, ap. Schuchardt, op. cit., 215.

Propozițiile monomembre nu au mijloace de exprimare proprii, deosebite de ale celorlalte propoziții. Ele se exprimă prin unul sau mai multe cuvinte, rostite cu o anumită intonație, de felul intonațiilor care apar și la propozițiile bimembre (declarativă, interogativă, exclamativă). După Sechehay¹, propozițiile monomembre ar fi caracterizate prin faptul că «gîndirea e exprimată cu ajutorul tuturor resurselor de exprimare spontană (circumstanță, gest, mimică, intonație) și folosind un semn (signe d'idée) împrumutat din limbă» (Sechehay, 13). Dar astfel de «resurse» pot însoți orice comunicare în limba vorbită (indiferent de structura propozițiilor) și ele nu însoțesc în mod obligator propozițiile monomembre.

După cum am încercat să arătăm, nici propoziția cu verb finit, nici cea bimembră nu pot fi acceptate ca forme-tip. S-a văzut de asemenea că, din punctul de vedere al structurii, există patru tipuri de propoziții:

- a) monomembre nominale: *Ajutor ! Nici o vorbă !*
- b) monomembre verbale: *Ninge liniștit. Afară plouă.*
- c) bimembre nominale: *Ars longă, vita brevis.*
- d) bimembre verbale: *Răsare soarele. Copiii aleargă.*

Un al treilea element formal, despre care a început să se vorbească abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, este *intonația*¹.

Se constată într-adevăr că intonația are în vorbire mai multe funcții, printre care și cea *predicativă*. În primul rînd, numai datorită intonației deosebim o propoziție interogativă de una enunțativă, cînd structura celor două propoziții e identică (*Nu vine? - Nu vine.*). La fel și pentru propozițiile exclamative (*S-a dus ! - S-a dus? — S-a dus.*). În al doilea rînd, elementul afectiv dintr-o propoziție este exprimat adesea numai prin intonație. De pildă, aceeași propoziție exclamativă *Vine !* poate fi rostită cu un sentiment de bucurie, de îngrijorare, de frică, de indignare. În al treilea rînd, — și aceasta e tocmai funcția predicativă, — intonația e uneori singurul element formal care caracterizează o propoziție. Cuvîntul *mașina*, intonat într-un anumit fel, capătă valoare de propoziție: *mașina !* «Atenție, vine o mașină !» La fel se întîmplă și cu îmbinările de cuvinte: de pildă, *Nici o vorbă* poate fi complement direct într-o construcție ca *N-a rostit nici o vorbă*, dar, intonat anume, *Nici o vorbă !* înseamnă «Nu-ți permit să mai vorbești». Se poate deci spune că «Datorită intonației, nu numai îmbinările de cuvinte, ci și cuvinte izolate pot căpăta semnificația unor propoziții» (Vinogradov, 12).

Din exemplele date a reieșit că intonația are rol predicativ în propozițiile monomembre nominale. Prezența unei intonații anumite în construcții de acest fel a fost observată de unii lingviști, dar nu totdeauna a fost sesizat caracterul ei predicativ. Meillet, de exemplu, se rezumă la constatarea că «O trăsătură esențială a frazei cu un singur termen... este importanța tonului cu care e rostită» (Meillet, 3). Lingviștii ruși și sovietici au afirmat însă în repetate rînduri că, în propozițiile monomembre nominale, intonația joacă rolul de predicat și că, de altfel, funcția predicativă a intonației apare în toate propozițiile, însoțind predicatia exprimată prin verb. În definiția lui Șahmatov se spune că «Propoziția este o expresie verbală a comunicării psihologice, îmbrăcată (prin intermediul acordului între părțile componente sau *printr-o intonație corespunzătoare* — subl. ns.) într-un tot gramatical» (Popov, 17). Lingvistul Peșkovski a vorbit despre frază ca *unitate de intonație* și despre intonație ca un *indiciu al predicției* (Popov, 11). Într-o definiție mai veche a lui V.V. Vinogradov, propoziția era

¹ Pentru istoric și bibliografie, cf. Seidel, 36 — 37.

considerată «unitatea de vorbire cea mai mică, limitată ca înțeles, organizată gramatical și închisă ca intonație (subl. ns.), care reflectă...» (Popov, 25).

În concluzie, se vede că, din punctul de vedere al predicăției, intonația are un dublu rol:

a) exprimă caracterul unitar al unei propoziții (prin felul cum sînt legate în rostire cuvintele care alcătuiesc propoziția și prin pauza care desparte adesea o propoziție de propozițiile care o preced și o urmează);

b) are rol de predicat, în propozițiile monomembre nominale.

Cu toate acestea, intonația ca element formal obligator în propoziții prezintă un mare inconvenient: rolul ei predicativ se realizează numai în momentul cînd o propoziție e *rostită*. În *scris*, funcția predicativă a intonației nu poate fi marcată. Faptul acesta nu trădează numai o imperfecțiune — eventual remediabilă — a scrierii, ci o dificultate mai adîncă: nu există o anumită linie melodică, un anumit ritm, o anumită intensitate care să poată fi denumite la un loc *intonație predicativă*. Rostirea se folosește de intonație în cele mai felurite chipuri pentru a da valoare de propoziție unui cuvînt sau unei îmbinări de cuvinte. Această situație face ca nici *intonația* să nu poată fi considerată un element formal identificabil în toate propozițiile.

În concluzie, «o propoziție ca un tip formal definit (als ein bestimmtes Formgebilde) nu pare să existe (sau încă nu există) în limbile mai cunoscute, ci există numai propoziții și diferite tipuri de propoziție» (Ries, 94. Aceeași opinie la Seidel, 78.). Cel puțin pentru limbile indo europene trebuie precizat însă că ele se apropie de un tip de propoziție definibil formal.¹ Majoritatea propozițiilor sînt într-adevăr caracterizate prin verb finit și structură bimembră. Pe lîngă acestea există un număr oarecare de propoziții caracterizate numai prin verb finit. (*Plouă. Ninge.*) și altele numai prin structură bimembră (un le fraze nominale, de tipul *Ars longa, vita brevis*) (Ries, 95, 103). Aceste două tipuri structurale, ca și cele monomembre de natură nominală, au fost puse în minoritate pentru că studiile lingviștilor au cercetat în genere numai stilul «înalt» al limbii, în care organizarea logică a frazei joacă un mare rol. Studiarea limbii de conversație, a limbii vorbite (*Umgangssprache*), modifică simțitor această opinie curentă.²

Dacă nu există o formă tip de propoziție, cum este posibilă definiția propoziției? Oare nu trebuie limitată la o anumită limbă (sau familie de limbi)?³

Despre predicăție ca esență a propoziției

La întrebarea de mai sus răspundem categoric negativ. Ni se pare o deficiență logică să declari imposibilă definirea unei noțiuni, cînd cunoști conținutul și sfera ei. Or, tocmai de conținutul noțiunii de propoziție credem că nu s-a ținut îndeajuns seama. În definitiv pe ce se bazează denumirea de *propoziție*, pe care

¹ Cf.: «Structura bimembră este de fapt o caracteristică a aproape tuturor propozițiilor, deși ea nu e necesară propoziției în sine și pentru sine». (Ries, 103). Tot așa, «Tipul dominant de propoziție se reduce la schema: forma de nominativ a unui substantiv... și forma personală a unui verb». (Vinogradov, 6).

² «În genere, vorbirea nu se compune din propoziții complete, ci numai din simple fragmente de propoziții, care nu se pot completa nici gramatical, nici mental». Lenz, 34.

³ «Definiția gramaticală a propoziției trebuie dată pentru propoziția gramaticală *normală* dintr-o anumită limbă sau familie de limbi, și trebuie să se evite construirea unei definiții gramaticale universale valabile». Seidel, 78.

o dăm tuturor categoriilor de propoziții? — Pe o comunitate de însușiri. Greșeala de metodă de care am vorbit, și care constă în căutarea cu orice preț a unei « forme-tip », a făcut să se piardă din vedere tocmai esențialul: comunitatea de însușiri a propozițiilor trebuie căutată în primul rând în *ceea ce exprimă* propozițiile, deci în *conținutul* lor. O dată stabilit conținutul comun, trebuie să se treacă la studierea felului cum acesta se exprimă. Procedând astfel, se va vedea că, în toate propozițiile, există o *esență* comună, exprimată prin câteva tipuri formale mai însemnate, caracteristice pentru o limbă sau alta, sau existente în cadrul aceleiași limbi. O formă unică de propoziție nu există. Gramatica generală va studia însă numărul — relativ limitat — al formelor constatate, trăgând concluzii asupra felului cum se realizează legătura între conținutul și forma propozițiilor.

Ținem să atragem atenția asupra unei primejdii care amenință pe cercetătorul care abordează în acest fel problema definiției: primejdia de a da o definiție psihologistă, depășind cadrul lingvisticii. Lucrul acesta s-a întâmplat adesea¹. Alegem la întâmplare o definiție bazată numai pe conținut, din numeroasele care s-ar putea cita: « Propoziție, *πρότασις*, propositio, enunciatio este expresia verbală, forma exterioară a unei gândiri (judecată etc.), a unei voințe, dorințe sau întrebări »². Din punct de vedere lingvistic, o atare definiție nu conține nimic. Este evident că, în ceea ce privește conținutul propoziției, psihologia poate fi de mare folos gramaticii, dar definiția gramaticală a propoziției trebuie să conțină un factor în plus: forma — precizarea ei sau o indicație generală asupra ei.

După cum vom arăta mai departe, considerăm ca esență a propoziției *predicația*. La rîndul ei, predicația se exprimă cu ajutorul unor *indici*, pe care îi vom expune sumar, studierea lor detaliată fiind o sarcină a gramaticilor speciale. Definiția noastră își propune deci, să formuleze esența propoziției — explicînd ce înțelegem prin predicație — și să arate că esența se exprimă grație unor indici de predicație.

În concepția tradițională — și idealistă — propoziția este privită ca un raport predicativ între *două cuvinte* (un anumit predicat este legat de un anumit subiect), tot așa cum, pentru logica formală, judecata este un raport între *două noțiuni*, arătîndu-se dacă una — predicatul — « convine » celeilalte.

După cum în logica materialist-dialectică s-a ajuns la concepția că judecata reflectă raportul dintre două *fenomene din realitate*, tot așa, în lingvistica științifică, propoziția trebuie privită ca o unitate de vorbire care comunică ceva din realitate (obiectivă sau subiectivă), ceva considerat în raport cu realitatea. Punctul acesta de vedere necesită explicații suplimentare.

Rostirea succesivă a unor cuvinte înseamnă o înșirare de denumiri (de lucruri, acțiuni, însușiri, persoane etc.). Aceste denumiri reflectă fenomene ale realității, dar ele devin vorbire, îndeplinesc propriu-zis funcția comunicativă, numai cînd sînt *înfățișate* ca oglindind realități, cînd *se arată* că exprimă situații din realitatea obiectivă sau subiectivă. Rostit izolat, cuvîntul *a ninge* are un anumit sens, reflectă o realitate, îl înțelegem. Propoziția *ninge* însă « dă viață » acestui sens, afirmă existența unui proces în realitatea obiectivă. Cuvintele reflectă, prin latura lor semantică fenomene din realitate, dar le reflectă întrucîtva *static*, în ceea ce au ele general, *abstract*. Dimpotrivă, propozițiile reflectă aceste fenomene în chip

¹ Cf. Seidel, întreg capitolul consacrat încercărilor de a defini propoziția ca realitate psihologică.

² R. Eisler, Wörterbuch der philosophischen Begriffe, Berlin, 1927, p. 30.

dinamic, concret, arătînd în ce fel privește vorbitorul producerea, existența lor¹. Într-adevăr, vorbitorul poate afirma o situație, se poate îndoii de ea sau o dorește etc., o privește ca prezentă sau o situează în alt moment etc.

Fie propozițiile:

- a) *S-a întors.*
- b) *Ce-ai cumpărat?*
- c) *Imposibil!*
- d) *De-ar veni mai repede!*

În toate aceste exemple trebuie să distingem trei aspecte diferite și anume:

— *cuvintele ca denumiri de noțiuni*: acțiunile « a se întoarce », « a cumpăra », calitatea « imposibil », acțiunea « a veni », calitatea « repede » etc., cu sensul lor și indicațiile de timp, persoană, grad de comparație pe care ni le dau formele gramaticale ale cuvintelor. Pe această treaptă a analizei noastre, cuvintele din care sînt formate propozițiile a, b, c, d sînt simple « denumiri ale unor noțiuni ».

— *referirea la realitate*: Sinteza (a) dintre pers. a III-a sg. și perfectul compus al verbului *a se întoarce* exprimă o situație: « o anumită persoană a făcut acțiunea de a se întoarce ». Adjectivul *imposibil*, intonat exclamativ, se referă tot la o situație (d. ex.: « ceea ce mi-ai spus e un lucru imposibil »). Pe treapta a doua a analizei noastre, cuvintele discutate exprimă deci situații din realitate, « afirmă », « enunță » ceva.

— *atitudinea vorbitorului*: vorbitorul constată o situație (a), dorește să afle un fragment necunoscut dintr-o situație reprezentată în ansamblu (b), contestă realitatea unei situații cunoscute de interlocutor dintr-o comunicare anterioară (c), dorește realizarea unei situații (d).

În toate propozițiile e cuprinsă o situație și atitudinea vorbitorului față de ea. Cuvintele au proprietatea de a exprima aceste două lucruri deosebite prin sensul lor lexical, prin forma gramaticală și prin intonație. Raportarea la realitate și punctul de vedere al celui care raportează nu sînt denumite de cuvîntul sau cuvintele dintr-o propoziție, nu rezultă din însumarea sensurilor lexicale, noționale², ci sînt exprimate datorită sintezei care se produce între sensul cuvîntului (cuvintelor) și o anumită caracteristică pur gramaticală (acordul) sau muzicală (intonația). Noțiunea « copil » și noțiunea « a alerga » din propoziția *copilul aleargă* sînt legate între ele și se referă la situația pe care vorbitorul o constată, datorită acordului gramatical. În schimb, într-o replică de felul — *Greu de înțeles*, numai intonația dă grupului de cuvinte calitatea de propoziție. Același grup de cuvinte, lipsit de intonație predicativă³, poate fi o sintagmă atributivă în propoziția *Am citit o carte greu de înțeles*.

¹ « Fiecare propoziție arată relația între ceea ce se comunică și realitate, din punctul de vedere al vorbitorului ». Ganshina, 259. De această formulare trebuie apropiată părerea lingvistului Ries, după care « funcția proprie propoziției, și numai ei, constă în stabilirea unei relații între conținutul ei și existența reală, de fapt (die Tatsächlichkeit) a lumii externe ». Ries, 74. Funcția propoziției este, cu alte cuvinte, « stabilirea (Herstellung) unei relații între conținutul de reprezentări și realitate ». Ries, 77.

² « Sensul propoziției nu e pur și simplu suma sensurilor tuturor cuvintelor și îmbinărilor de cuvinte pe care le cuprinde și a relațiilor dintre ele: ea cuprinde ceva mai mult... tocmai ceea ce face din cuvinte moarte vorbire vie, acea referire la realitate ». Ries, 73-74.

³ Vezi *supra*, p. 13. Un exemplu convingător aflăm la E. Lerch, *Satzdefinition und Stimmführung*, în « Résumé des communications » al celui de-al 5-lea Congres internațional al lingviștilor, Bruxelles, 1939, p. 29: « Ajutor » poate fi un cuvînt, dar poate fi și o propoziție (= « Ajutor!! »), după cum îi dăm intonație de cuvînt sau de propoziție » Cf. și opinia lui Peškovski (ap. Popov, p. 4 notă): « Dacă dăm unui cuvînt o intonație vie, o intonație de frază, atunci fiecare cuvînt poate exprima o gîndire, devenind prin însuși acest fapt o frază întreagă »

Numim *predicație* actul de raportare — realizat cu mijloace lingvistice — la realitate a unor reprezentări din conștiința vorbitorului. Esența propoziției, indiferent de conținutul ei concret, este predicația. *Copilul aleargă și imposibil* sînt două propoziții care au comun *predicația*: exprimă o luare de atitudine (constatare, respectiv contestare) față de o situație. Ceea ce le deosebește, din punctul de vedere al conținutului, este faptul că prima *constată*, în timp ce a doua *contestă* o situație — deci *felul predicației*.

Despre predicație au vorbit foarte mult partizanii ideii că între judecată și propoziție există raportul conținut-formă. Prin « predicație » gramatica evului mediu și unii lingviști burghezi înțeleg raportarea predicatului la subiect, adică stabilirea unei relații între noțiunile denumite de cuvintele subiect și predicat. După logica formală, o judecată este afirmarea sau negarea faptului că un predicat logic « convine » unui subiect logic. Adepții corelației mecanice dintre judecată și propoziție au transplatat definiția judecății pe terenul gramaticii, afirmînd că propoziția exprimă relația dintre subiectul și predicatul gramatical. După Überweg, expresia lingvistică a relației de predicație stabilite într-o judecată « este acordul gramatical între subiect și predicat exprimat în flexiunea nominală și verbală »¹. Pentru J. Lohmann propoziția e « expresia unei decizii actuale (einer aktuellen Entscheidung) asupra valabilității predicatului față de subiectul propoziției »². Numind predicația « Thesis » și traducînd de fapt definiția aristotelică a judecății, el afirmă că « Thesis, faptul de a spune ceva despre ceva, este ceea ce face o propoziție »³.

Esența idealistă a acestor concepții constă în faptul că ele reduc predicația la o simplă *asociere de reprezentări*, exprimate lingvistic, neglijînd tocmai esențialul, adică faptul că vorbitorul le *prezintă* ca reflectînd fenomene reale⁴.

Indicații prețioase asupra felului cum trebuie înțeleasă predicația am aflat în lucrarea acad. V. V. Vinogradov citată de mai multe ori în cursul expunerii noastre. Dacă înțelegem bine ideile lingvistului sovietic, e vorba de o totală răsturnare de perspectivă. Relația de predicație nu e o relație între cuvinte (respectiv noțiuni), ci o relație între cuvinte (respectiv conținutul lor noțional) și realitate, din punctul de vedere al vorbitorului. Propoziția este o « unitate care arată raportul dintre vorbitor și realitate » (Vinogradov, 12).

Predicația fiind esența propoziției, urmează să vedem, pe scurt, felul cum se exprimă ea gramatical. Există mai multe categorii de *indici de predicație*:

a) Verbul la modurile personale (finite), numite, tocmai din cauza funcției pe care o îndeplinesc în propoziție, moduri predicative.

¹ Fr. Überweg, *System der Logik*, ed. a V-a, Bonn, 1882, p. 197.

² Joh. Lohmann, Karl Bühlers « Drittes Axiom » în *AL*, vol. III, fasc. I, p. 3.

³ Ibidem, p. 15.

⁴ Așa se explică de ce lingvistica burgheză n-a reușit să definească deosebirea dintre o propoziție și o sintagmă (concepută de noi ca un grup: determinat + determinant). Ries spune, de pildă, că în relația de predicație reprezentările sînt unite prin *Zuordnung* (asociere), pe cînd în relația de atribuție prin *Einordnung* (incluizare, contopire) (Ries, 65). Ar fi vorba deci de o legătură mai mult sau mai puțin strînsă. De fapt, diferența esențială dintre propoziție și sintagmă este — după părerea noastră — că sintagma e o relație între conținutul unor cuvinte (determinant și determinatul), natura acestei relații nefiind *afirmată* în raport cu realitatea. Sintagma nu *afirmă* acest raport, ci îl presupune ca existent în conștiința interlocutorului. « Frază este un act de gîndire în opoziție cu grupul determinant + determinat care este un *rezultat* al gîndirii: Omul e bun — omul bun ». (Sechehayé, 37, citînd părerea lui Noreen.) Din punct de vedere formal, deosebirea dintre propoziție și sintagmă se reflectă, în mod deosebit, în intonație. Sintagma este lipsită de intonația predicativă, caracteristică propoziției.

b) Intonația predicativă, despre care am avut prilejul să vorbim mai sus, la pp. 13 și 21.

c) Ordinea cuvintelor, datorită căreia, într-o propoziție bimembră nominală se deosebește subiectul (termenul prim) de predicat (termenul secund): *Vorba multă, sărăcia omului*¹.

d) Forma adjectivului cu rol de predicat — în propozițiile bimembre nominale: rus. Дом нов, cu forma scurtă a adjectivului новый.

e) Omiterea articolului, în limba elină, în unele propoziții bimembre nominale: χ λεπὰ τὰ καλὰ «lucrurile frumoase sînt greu de obținut», față de τὰ χαλεπὰ τὰ καλὰ «lucrurile greu de obținut și frumoase» — care nu e o propoziție.

Definiția propoziției

Propunem următoarea definiție:

Propoziția este cea mai mică unitate gramaticală, într-o anumită relație cu alte elemente din frază, prin care se comunică, cu mijloace lexicale însoțite de indici de predicție, un proces psihic (logic, afectiv sau volițional) ca fenomen al realității.

În legătură cu elementele acestei definiții socotim necesare unele lămuriri:

a) *Cea mai mică unitate gramaticală* — Prin aceasta, pe de o parte, arătăm că propoziția este o categorie gramaticală², iar pe de altă parte subliniem caracterul unitar al propoziției. Cuvintele care o compun depind unele de altele, sînt organizate într-un tot coerent (exprimat cel mai adesea prin acordul gramatical, iar în rostire prin intonație).

În propozițiile formate dintr-un singur cuvînt (*Wortsatz* sau *Satzwort*), acesta e izolat de context, avînd un caracter accentuat de independență (cf. fraza *Da, cred că ai dreptate*, unde propoziția *Da* e izolată prin intonație și pauză de coordonata ei juxtapusă *cred*). Unitatea de intonație este adesea corespondentul formal al unității de conținut.

Vorbirea, în general, și fraza, în special, sînt o înlănțuire de propoziții. Dar, cu tot caracterul lor unitar, propozițiile nu pot fi delimitate, în cadrul frazei, pe baza unei analize formale. Analiza formelor duce la stabilirea a trei feluri de elemente: sunete, cuvinte și sintagme (sau combinații de cuvinte bazate pe recțiune). «Sätze aber findet eine formale Analyse zufförderst nicht» (Ries, Was ist Syntax? p. 48, ap. Hjelmslev, 38). Insuficiența analizei pur formale — concepută numai ca analiză morfologică și sintactică — e arătată de faptul că vorbitorul «simte» imediat o propoziție și o delimitează mai ușor chiar decît cuvintele. Dacă avem însă în vedere și intonația, alături de criteriile morfologice și sintactice, nu mai pare paradoxal faptul că «în general se poate spune dacă o anumită formă lingvistică este sau nu o propoziție gramaticală, fără ca această afirmație să se bazeze pe o anumită definiție gramaticală a propoziției» (Seidel, 110).

b) *Într-o anumită relație cu alte elemente din frază.* Faptul că propozițiile au caracter unitar nu înseamnă întotdeauna că ele au sens de sine stătător, așa cum se crede adesea (cauza acestei opinii greșite este că cercetătorii s-au ocupat

¹ K. Bühler dă exemplul: *lange Haare kurzer Sinn*, arătînd că, în lipsa altor indicii, ordinea cuvintelor e aceea care diferențiază cei doi termeni dintr-o propoziție bimembră. Bühler, 369.

² Lucru care a fost contestat din pricina succesului definițiilor psihologiste. Hjelmslev afirmă textual că «Fraza nu pare să fie o noțiune de ordin lingvistic» (Hjelmslev, 36).

aproape exclusiv de propozițiile independente). Unele propoziții coordonate (disjunctivele și conlusivele), dar mai ales o mare parte din subordonate nu pot fi înțelese izolat. Aceasta a făcut pe unii lingviști să scoată subordonatele din rîndul propozițiilor (vezi mai departe p. 137). Definiția noastră include atît propozițiile independente, unde relația este zero, cît și pe cele coordonate și subordonate.

c) *Prin care se comunică*. S-a obiectat împotriva termenului « comunicare », care exprimă pentru noi funcția esențială a limbii, că expresia unei dorințe sau a unei întrebări urmărește alt țel și are o semnificație mai bogată decît simpla comunicare a dorinței sau a dorinței de a ști (Ries, 5). S-a afirmat de aceea că termenul « comunică » e potrivit numai pentru propozițiile enunțative. (Pentru întreaga discuție, vezi Seidel, 32.) Desigur *Cine a venit?* și *A venit o persoană al cărei nume nu-l cunosc și vreau să-l aflu* nu înseamnă același lucru. În primul caz, prin întrebare vorbitorul urmărește să *înlătore* o nesiguranță privitoare la o situație reprezentată în ansamblu, iar prin a doua formulare el se mărginește să *constate* ignoranța și dorința sa de a se informa, prezentîndu-le ca pe niște situații reale.

Obiecția aceasta nu ni se pare întemeiată, deoarece se bazează pe un sens restrîns al termenului comunicare (« informare », Kundgabe). În definiția noastră, « comunicare » înseamnă orice exprimare lingvistică, întrucît, indiferent de scopul urmărit în momentul rostirii, vorbirea împărtășește altei (altor) persoane un proces psihic de natură logică, afectivă sau volițională.

d) *Prin mijloace lexice* — unul sau mai multe cuvinte, pe baza sensului cărora indicii de predicatie își pot îndeplini funcția lor specifică.

În încheierea acestor explicații, pentru a scoate și mai bine în evidență deosebirea dintre forma și conținutul propoziției, propunem următoarele două definiții parțiale:

α. *Din punctul de vedere al conținutului, propoziția este un act de comunicare prin care vorbitorul arată că una sau mai multe reprezentări existente în conștiința sa se referă la situații din realitate (obiectivă sau subiectivă).*

β. *Din punctul de vedere al formei, propoziția este o sinteză între unul sau mai multe cuvinte și indici de predicatie (procedee gramaticale sau muzicale).*

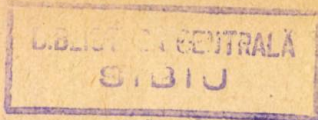
Distincția de mai sus arată ceea ce e comun propozițiilor cu structură diferită, din aceeași limbă sau din limbi diferite (*esența propoziției*) și ceea ce deosebește aceste propoziții (*forma propoziției*)¹.

C. CLASIFICARE

Fiind tratată deosebit de problema definiției, clasificarea propozițiilor n-a deșteptat un interes teoretic deosebit. Gramaticile diferitelor limbi nu cuprind, în general, indicarea criteriilor de clasificare folosite și justificarea alegerii

¹ Nu putem încheia acest capitol fără a reproduce cele două definiții pe care se sprijină în multe privințe definiția noastră. Definiția lui J. Ries: Ein Satz ist eine grammatisch geformte kleinste Redeeinheit, die ihrem Inhalt im Hinblick auf sein Verhältniss zur Wirklichkeit zum Ausdruck bringt (Ries, 99.) (Trebuie să facem aici o rezervă: nu credem că referirea la realitate e ceva deosebit de conținutul (*Inhalt*) propoziției. Considerăm că atît referirea cît și atitudinea vorbitorului — pe care noi le considerăm două lucruri deosebite — fac parte din conținutul propoziției.) Definiția din Gramatica Academiei de științe a URSS., II, partea I: [Propoziția este o] unitate principală și totodată primară, organizată d.p.d.v. gramatical a comunicării prin vorbire, unitate care arată raportul dintre vorbitor și realitate și reprezintă o gîndire relativ încheată (la Vinogradov, p. 12).

lor. Principiul logic care cere ca aceste criterii să fie cuprinse sau deduse din definiție a fost deci ignorat.

Materialul pe care ni-l oferă, în problema clasificării, gramaticile se reduce, de cele mai multe ori, la înșirări de mai multe categorii de propoziții, însoțite, eventual, de indicarea caracteristicilor lor formale (modul la care se află verbul-predicat, topica etc.) Pentru că nu intenționăm să facem un istoric al problemei, iată numai câteva exemple:

Meyer-Lübke deosebește propoziții care exprimă: o simplă enunțare, o exclamație, o dorință, un ordin, o întrebare¹. Care a fost criteriul de clasificare? Probabil că două în același timp: atitudinea vorbitorului și intonația, deci un criteriu de conținut și altul formal. Clasificarea nu e bună, pentru că sferile categoriilor create se întretaie: există propoziții optative enunțative, optative exclamative, imperativele sînt adesea exclamative etc. Cînd operăm simultan cu două criterii, rezultatul trebuie să fie o serie de specii cu două nume sau cu nume care să arate că s-au aplicat ambele criterii. Or, este evident că nu s-a procedat așa.

Gramatica latină (ed. a V-a) de Stolz-Schmalz distinge propoziții enunțative, exclamative (sau afective), cele ce exprimă o dorință sau o poruncă și interogative. Dar interogativele și optativele nu pot fi și ele afective? Care a fost criteriul sau criteriile folosite?

Bourciez (14) vorbește de propoziții care afirmă ceva (pozitiv sau negativ) și care exprimă o îndoială (interogativele), incluzînd în prima categorie exclamativele și optativele. Nici de data aceasta nu ni se arată criteriile folosite. Nu mai insistăm asupra unor greșeli evidente, cum ar fi confundarea dubitativelor cu interogativele (« exprimă o îndoială » este valabil numai pentru unele interogative și pentru dubitative).

Recent Gramatica (II, 27) a stabilit următoarea clasificare «după înțeles»: propoziții enunțative, optative, interogative, dubitative, imperative și exclamative². Dar ce înseamnă « înțeles »? În definitiv, există propoziții interogative care au același « înțeles » cu cele enunțative și totuși *forma* gramaticală, structura lor, e diferită. La o analiză mai atentă se vede însă că s-au aplicat, incomplet, două criterii: atitudinea vorbitorului (enunțative, dubitative, imperative și optative) și intonația (interogative, exclamative). Clasificarea este nesatisfăcătoare și din alte două motive: privește numai propozițiile cu verb la un mod predicativ (*verb finit*) și pe acestea numai dacă sînt principale³.

Bazele clasificării

O dată formulată definiția unei noțiuni, sarcina cercetătorului este să analizeze elementele ei, pentru a le deosebi pe cele constante de elementele variabile. Dintre acestea din urmă trebuie apoi alese cele care se dovedesc a fi cele mai potrivite pentru delimitarea noțiunilor subordonate noțiunii definite (Wundt, II, 48). Elementele variabile din compunerea unei definiții sînt cele mai bune criterii de clasificare a obiectelor din sfera noțiunii definite. Dacă s-a stabilit că definiția unei clase de obiecte cuprinde a, b, c. . . elemente constante și α , β , γ . . .

¹ Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes*, Paris, 1900.

² S-a urmat îndeaproape clasificarea lui N. Drăganu (Elemente de sintaxă a limbii romîne. București, 1945, p. 29 sqq.): propoziții expozitive, interogative, imperative, optative, exclamative. Pentru clasificări, v. Ries, 81–82.

³ Propozițiile secundare sînt amintite numai la capitolul consacrat enunțativelor.

elemente variabile, pentru a face clasificarea obiectelor în discuție se studiază felul cum variază α , β , γ ... devenite *criterii de clasificare*. Aceste criterii trebuie să convină tuturor obiectelor clasificate și variația lor să atragă deosebiri esențiale în obiectele clasate. « Proprietățile care servesc drept bază a clasificării trebuie, pe cât posibil, să fie cele care sînt cauzele, sau cel puțin indiciile sigure, ale multor altor proprietăți » (Mill, IV, VII, 2. Cf. și Wundt, II, 49).

În definiția noastră considerăm

— elemente constante:

- a) cea mai mică unitate gramaticală;
- b) prin care se comunică;
- c) ca fenomen al realității.

Aceasta înseamnă că elementele de mai sus se pot găsi în orice propoziție și că ele nu apar niciodată sub aspecte diferite, variabile.

— elemente variabile:

- α) într-o anumită relație cu alte elemente din frază;
- β) cu mijloace lexicale însoțite de indici de predicatie;
- γ) un proces psihic (logic, afectiv sau volițional).

Elementele din această a doua categorie apar de asemenea în orice propoziție, dar îmbracă forme deosebite. Relația, mijloacele lexicale, indicii de predicatie și procesul psihic sînt de mai multe feluri. Există propoziții coordonate și subordonate, cu indici de predicatie arătînd realitatea, posibilitatea etc. și avînd un caracter mai mult logic, afectiv etc.

După cum reiese din expunerea de mai sus, avem în vedere elemente variabile care, prin schimbarea lor, atrag modificări în esența propozițiilor. Pe baza studierii variabilelor α , β , γ , propunem următoarea clasificare a propozițiilor:

1. Criteriul **RELATIE**, după care propozițiile se clasifică în: independente (relația zero), coordonate și subordonate.
2. Criteriul **CALITATE**, după care deosebim propoziții afirmative și negative.
3. Criteriul **MODALITATE**, după care propozițiile se clasifică în: optative, potențiale, enunțative și imperative.
4. Criteriul **INTONAȚIE**, după care distingem propoziții: declarative, interogative și exclamative.

O b s e r v a Ț i e. Pe baza variabilei β am stabilit două criterii de clasificare (2 și 3), strîns legate între ele. Și în logică s-a propus ca modalitatea și calitatea judecăților să fie contopite într-un singur criteriu de clasificare (Wundt, I, 165 sq.). Despre intonație și legătura cu variabila γ va fi vorba în capitolul consacrat clasificării propozițiilor după intonație.

Clasificarea propozițiilor după relație

La fel ca în alte sectoare ale sintaxei propoziției, amestecul logicii a avut și aici consecințe nefaste. Independența, coordonarea și subordonarea gramaticală reflectă fără îndoială un mod de a concepe, de a vedea o succesiune de idei sau stări afective. Un vorbitor cult, o limbă ajunsă la o mare dezvoltare ierarhizează propozițiile într-o frază; dezvoltarea coordonării și, în special, a subordonării se leagă de progresele gândirii. Totuși nimic n-ar fi mai greșit decît să se considere că raporturile de coordonare și subordonare gramaticală sînt *forma*, iar raporturile logice *conținutul*, că fraza e forma care îmbracă un *raționament*.

De pildă, se observă că adesea mai multe propoziții exprimă o singură judecată (o subiectivă sau o predicativă + regenta ei, periodul ipotetic — în care protaza e subiectul, iar apodoza predicatul unei judecăți categorice¹), deci o frază nu corespunde totdeauna unui raționament.

S-a discutat mult și situația inversă, adică posibilitatea de a avea într-o frază mai multe judecăți decât propoziții². După unii logicieni, *două* coordonate copulative exprimă *trei* judecăți. J. S. Mill afirmă că așa-zișii termeni *sincategorematici* (uneltele gramaticale) adaugă o propoziție la propozițiile pe care le leagă. Uneltele gramaticale prin care se introduc unele propoziții ar fi deci « abrevieri de propoziții »³.

În legătură cu propozițiile subordonate se pune o problemă dificilă, și anume: dată fiind funcția lor în frază, în ce fel pot fi cuprinse alături de principale în definiția propoziției?

Pare poate ciudat, dar realitatea este că aproape toate definițiile date propoziției au avut în vedere propoziția independentă sau principală. Au fost foarte puțini cercetătorii care s-au ocupat și de secundare, despre care, într-adevăr, cu greu s-ar putea spune că « au un sens complet într-o emisiune de suflu »⁴ sau alte definiții similare ale propoziției. Într-adevăr, multe propoziții secundare au « sens » numai prin relație cu regenta⁵. Ca secundară, propoziția *să dormi* poate fi completivă (*încerci să dormi*), subiectivă (*E greu să dormi aici*) etc. În al doilea rând, o serie de subordonate îndeplinesc funcția unei părți (principale sau secundare) din regentă, deci sînt mai de grabă părți de propoziție decât propoziții, d.p.d.v. al sensului⁶.

Unii cercetători s-au mărginit la înregistrarea situației, afirmînd că într-o frază în care se leagă între ele diferite propoziții prin particule, conjuncții și pronume și adverbe relative, « se întîmplă sau să se enunțe în raporturi reciproce propoziții de sine stătătoare, care exprimă prin ele înșile în mod inteligibil o anumită judecată, sau o propoziție devine o parte componentă a altei propoziții » (Sigwart, I, 289);⁷ Ca exemplu de subordonată din prima categorie am putea da:

Și-mi iau strașnică hotărîre-n mine, ca astfel să mă port de azi înainte încît laudele ei să fie vorbe adevărate. Vlahuță, o. A. 428,

și din a doua:

Ea începe să-i înșire ce-a zis doica. Ibid. 287.

Alți cercetători n-au ezitat să tragă anumite concluzii din această situație. Ries a afirmat, de pildă, că propozițiile secundare nu sînt propoziții, ci părți de propoziție (tot așa Seidel, 76). Ele formează trecerea de la îmbinare de cuvinte

¹ Asupra acestei idei, vezi mai departe, pag. 141.

² Pentru răspunsul afirmativ, vezi Șăineanu, 40 și Popov, op. cit.

³ Mill I, IV, 3. Fraza *Cezar e mort și Brutus trăiește* se analizează, după logicianul englez, astfel: 1. Cezar e mort 2. Brutus trăiește 3. Aceste două propoziții trebuie gîndite împreună. Uneori, arată mai departe Mill, o conjuncție abreviază două propoziții. De pildă, fraza *Cezar e mort, dar Brutus trăiește* ar trebui analizată: 1.C.e.m.2.B.t.3. Aceste două propoziții trebuie gîndite împreună, 4. Între aceste propoziții e un contrast (ibidem). Cf. o părere asemănătoare la Sigwart, 291.

⁴ « Un sens complet dans une emission de souffle ». M. Cohen, *Le langage*, Paris, 1950, p. 29.

⁵ Ele au fost denumite, tocmai de aceea, *sinsemantice*. În afara relației cu regenta, ele n-au nici un înțeles sau au cu totul alt înțeles. (Brandenstein, *Kritische Musterung der neuen Theorien des Nebensatzes*, «Indogermanische Forschungen», 44, p. 135. Citat de Bühler, 413.)

⁶ În: *Crede că e persecutat*, subordonata completivă e complement direct în ansamblul care este principală ». Sechehay, 185.

⁷ «Subordonarea se bazează pe faptul că o judecată (și o propoziție) se introduce, în întregime sau cu unul din membrele ei, în altă judecată (altă propoziție)». Überweg, op. cit. 199.

(*sintagmă*, în terminologia noastră) la propoziție. El a arătat că « e cu neputință să definești exact, cu aceeași definiție (a propoziției — n. n.) întregul și în același timp una din părțile sale componente: o astfel de cerință este contradictorie în sine » (Ries, 52-53). Subordonatele ar trebui denumite (*Satz-*) *Gliedsätze*, adică *propoziții-membre (ale unei propoziții)*, « căci ele nu sînt altceva decît părți de propoziție în formă de propoziție » (Ries, 53).

În ceea ce ne privește, credem că această incontestabilă corespondență între părțile propoziției și propozițiile subordonate (subiect-subiectivă, atribut-atributivă etc.) ilustrează două moduri diferite de a gândi și de a exprima aceeași idee. *Atributul* exprimă o noțiune subordonată noțiunii din substantivul determinat. *Propoziția atributivă* are ca subiect un substantiv din regentă pe care-l reia într-o relație de predicatie. Determinarea sintagmatică și cea predicativă pot amîndouă reda același raport de subordonare între două noțiuni. Cf. *O gîndire clară înțelege raționamentul acesta* și *O gîndire care este clară înțelege raționamentul acesta*¹. Noi includem și propozițiile secundare în sfera propoziției, deoarece *predicația* nu « înțelesul deplin » este definitorie pentru propoziție. În treacăt fie spus, există și propoziții principale fără « înțeles deplin », de pildă cele care au subiectul sau predicatul exprimat printr-o subordonată. A considera unele *fraze* formate prin subordonare ca *propoziții* (cf. nota 6 de la pag. 137) ni se pare un lucru absurd, de vreme ce am fi constrînși să admitem că există propoziții cu mai multe predicate. Propozițiile subordonate sînt propoziții, deoarece sînt unități gramaticale prin care vorbitorul arată că una sau mai multe reprezentări din conștiința sa se referă la realitate.

O ultimă problemă care ne preocupă în acest capitol este problema *forme* propozițiilor, în funcție de raporturile diverse în care intră unele cu altele.

Relația dintre propoziții precum și natura ei se exprimă prin *indici de relație* de diferite categorii:

a) Indici de relație lexicali gramaticalizați-unelte gramaticale (particule, conjuncții, pronume și adverbe relative).

b) Indici de relație gramaticali — modul verbului și ordinea cuvintelor.

c) Indici de relație zero — juxtapunerea întovărășită de o pauză² (în rostirea frazei). Să se compare:

Trebuie să pleci imediat, trenul sosește peste o jumătate de oră (regentă + cauzală) — cu pauză, față de:

d) *I wonder you condescend to come back*. « Mă mir că binevoiești să te întorci ». Dickens, 135 (regentă + completivă directă) — fără pauză.

Indicii de relație precizează faptul că două propoziții se află în relație de coordonare sau subordonare. Natura coordonării sau a subordonării trebuie însă adesea dedusă din context, întrucît specializarea indicilor, în interiorul fiecărei categorii, după raportul logic dintre propoziții, este foarte aproximativă.

Clasificarea propozițiilor după calitate

Calitatea pozitivă sau negativă a propozițiilor poate fi marcată prin două categorii de indici de calitate:

¹ Din categoria atributului se desprinde *apozitia*, ca formă de tranziție între atribut (determinarea sintagmatică) și propoziție atributivă (determinarea predicativă). « Apozitia e în fond un predicat de gradul al doilea (di second'ordine) care s-a redus la un element nominal » Herczeg, *Stile nominale nella prosa italiana contemporanea*, în ALH, IV, 1-2, p. 179.

² Lajos Hegedűsh, op. cit. p. 17; cf. în special statisticile de la pp. 17, 21 și 32 în legătură cu pauzele și sintaxa frazei.

a) Indici de calitate lexicali gramaticalizați — adverbe afirmative și negative, pronume negative.

Nu întotdeauna însă o propoziție cu predicatul negativ este negativă. De pildă, exclamativele negative au adesea înțeles puternic afirmativ (*Cîte nu mi-a spus!*)

Asemenea false negații apar și în propozițiile enunțiative.¹

Temporale: *Il quale, stato lì a guardarlo fin che non l'ebbe perso di vista...* «Iar acela, după ce a stat acolo să-l privească pînă ce l-a pierdut din vedere...» Manzoni, 722—723.

Comparative: *...des Übels mehr auf dieser Welt getan, als Gift und Dolch in Mörders Hand nicht konnten.* «Au făcut pe această lume mai mult rău decît ar fi putut face otrava și pumnalul în mîna unui criminal.» Schiller, 125.

b) Indici de calitate gramaticali — În limba engleză, de pildă, propozițiile negative se construiesc cu auxiliarul *to do* (*I learn* față de *I do not learn*).

Considerăm că trebuie studiate tot aici propozițiile al căror predicat e un verb la «modul ireal» sau care arată o «acțiune ireală». Această terminologie, pe cît de răspîndită pe atît de nepotrivită, se referă la următoarea realitate lingvistică: uneori vorbitorul, pentru a exprima în aceeași propoziție posibilitatea realizării (sau nerealizării) unei acțiuni și, în același timp, faptul că acțiunea nu s-a realizat (sau s-a realizat), folosește anumite procedee gramaticale, ca modul optativ sau moduri perifrastice. Dacă prin «ireal» se înțelege «posibil, dar nerealizat», atunci termenul «ireal» nu e potrivit pentru toate situațiile. *Dacă n-aș ști că ești îndatoritor, nu te-aș ruga* înseamnă de fapt *știu că ești îndatoritor și de aceea te rog*; acest period ipotetic negativ exprimă o *posibilitate realizată*. Deosebim mai multe situații în care apar asemenea construcții *potențiale* (nu *ireale*):

— o acțiune (nu) putea să se realizeze și (s-a realizat) nu s-a realizat:

[Își] *simțea brațele deodată atît de tari, încît mai-mai că l-ar fi purtat prin vîzduh spre tîrm.* Dumitriu, 6.

«Lieber Bruder» begann sie mit ihrer rührenden Stimme, die geschwänkt hätte, aber sie gab ihr Nachdruck. «Dragă frate, începu ea cu glasul emoționat gata-gata să tremure, dar și-l întări.» Mann, 191.

— o acțiune (nu) era de dorit sau necesar să se realizeze și (s-a realizat) nu s-a realizat:

She might have had the politeness to send that message. «Putea să fie atît de amabilă și să trimită mesajul acela.» Dickens, 136.

— o acțiune e comparată cu alta care e afirmată (cu ajutorul unei negații) sau negată (avînd formă afirmativă):

[He] *nodded at her... as if he had known all about it...* «I-a făcut un semn cu capul, ca și cum ar fi știut totul despre asta.» Dickens, 136.

— o acțiune e arătată ca fiind condiție a realizării altei acțiuni, indicîndu-se totodată realitatea ambelor acțiuni (prin procedee de negație) sau irealitatea lor (prin procedee de afirmație):

Sé ve l'avessi a raccontare, vi seccherebbe a morte. «Dacă ar fi să v-o povestesc, v-ar plictisi de moarte.» Manzoni, 774.

Clasificarea propozițiilor după modalitate

Atît mijloacele lexicale (cuvintele), cît și indicii de predicatie servesc pentru a arăta cum consideră vorbitorul situația (din realitate) reflectată în reprezen-

¹ Denumite «negații abuzive» de J. Vendryes, în articolul intitulat «Sur la négation abusive» BSL, 1950.

tările din conștiința sa. Fiind vorba de gradul de realitate a unei situații, ni se pare potrivit aici termenul de modalitate. Modalitatea poate deci servi ca criteriu de clasificare și în gramatică, așa cum servește, în logică, la clasificarea judecăților. Analogia nu trebuie însă considerată *stricto sensu*: nu poate fi vorba să găsim propoziții corespunzând întocmai judecăților asertorice, problematice și apodictice. Din punctul de vedere care ne interesează, cel gramatical, deosebim propoziții: enunțative, potențiale, optative și imperative, după cum situația e prezentată ca reală (sau nereală), posibilă (sau imposibilă), dorită (sau nu) și poruncită (sau interzisă). Clasificarea aceasta include deci atât aspectul pozitiv cât și cel negativ al propozițiilor discutate (calitatea). Între criteriile *modalitate* și *calitate* există o strinsă legătură, întrucât ambele se referă la gradul de realitate al situației exprimate. Totuși modalitatea și calitatea nu pot forma un singur criteriu (al « valabilității » cum s-a propus, pentru logică)¹, deoarece enunțativele, potențialele, optativele și imperativele pot fi, toate, afirmative sau negative și este evident că ne aflăm în fața încrucișării a două criterii deosebite.

Modalitatea se exprimă prin mijloace pe care le numim *indici de modalitate* (numai gramaticali).

Indici de modalitate lexicali gramaticalizați nu există. Într-adevăr, nu poate fi vorba de asemenea indici în cazuri ca:

— Adverbe predicative, de felul *firește*, *desigur*, *probabil*, după care urmează o propoziție subiectivă introdusă prin *că* (*Firește că știe*)². Aceste adverbe formează ele singure o propoziție (enunțativă).

— Verbe finite al căror sens lexical este « a dori », « a putea », « a porunci » etc. În fraza *I-am poruncit să vină*, *I-am poruncit* este enunțativă, nu imperativă. Tot enunțativă este și propoziția *doresc*, în fraza *doresc să vină*³. Nuanța modală exprimată în aceste propoziții este pur lexicală, fără ca să intervină vreun factor gramatical (formal). « Înțelesul » nu e un criteriu suficient pentru clasificarea propozițiilor. Dacă am îngloba mecanic, în aceeași categorie, propoziții cu « același înțeles », am putea să ne întrebăm dacă propoziția « Ce cauți aici ? » este o enunțativă (n-ai ce căuta aici) sau o imperativă (= ieși afară !)⁴. Problema aceasta este o chestiune de sinonimie gramatical-lexicală, fără îndoială nu lipsită de interes.

Dintre indicii de modalitate gramaticali cităm: modul predicatului și verbele auxiliare modale ca *a putea*, *a voi* etc. (care formează împreună cu verbul predicativ determinat predicate verbale compuse). Cf. și verbele cu sensul « a lăsa » cu care se construiesc propoziții imperative în germană și engleză (*let*, *lassen*).

¹ « Das verneinende, problematische und apodiktische Urteil stimmen darin überein dass in ihnen ein Urteil von irgend einer Form mit einer Bestimmung über seine Gültigkeit verbunden ist, sei es, dass diese Bestimmung in einer Aufhebung oder in einer Beschränkung oder umgekehrt in einer Bekräftigung der Gültigkeit bestehe. Wir fassen daher diese sämtlichen Unterformen unter den Namen der Gültigkeitsformen des Urteils zusammen. Wundt, I, 165–166.

² Pentru termenul « adverb predicative » și analiza frazelor în care apar asemenea adverb, cf. Gramatica, I, 338.

³ Concepția, după părerea noastră, greșită, potrivit căreia propoziții care au ca predicat un verb cu sensul « a dori » sînt optative etc. a stat la baza redactării capitolului « Felurile propozițiilor după înțeles », din Gramatica, II, 27 sqq.

⁴ Exemplul și argumentarea, din Ries, 31, Cf.: Fragen können Aussagen vertreten, Aussagen können Befehlen ersetzen, darum bleiben sie sprachlich doch was sie sind: der mit ihnen verfolgte Nebenzweck ändert ihr eigenes Wesen nicht (ibid., p. 32). Cf. și « Dacă se cere să se determine calitățile propoziției în limba vorbită, trebuie să se țină seama de ceea ce s-a spus efectiv, și nu de ceea ce uneori s-a gîndit în același timp, nici măcar de ceea ce se adaugă ulterior prin interpretarea logică ». Lenz, 31.

Iată câteva exemple de propoziții potențiale, în care modalitatea e exprimată prin verb:

Așa mi-a spus, că ar fi avînd, la moșie, o babă meșterită. Delavrancea, II, 240.

Je serais d'avis que, dès ce soir, nous renoncions. « Aș fi de părere că, începînd de astă seară, să renunțăm... » Daudet, 84.

Would there be any objection to my taking leave of any one I know? « Ar fi vreo obiecție ca eu să-mi iau rămas bun de la toți cei pe care îi cunosc? » Dickens, 183.

Verbele cu sensul « a dori », la modul optativ, nu pot forma propoziții optative, ci numai potențiale. *Aș dori* arată ezitarea, rezerva în exprimarea unei dorințe: ideea de dorință e mai slabă în *aș dori să merg* decît în *aș merge*.

Sînt propoziții potențiale toate condiționalele și regentele lor, indiferent de modul cu care sînt construite. Nu trebuie să se confunde însă caracterul potențial al condiționalei și al regentei ei cu caracterul categoric, necesar al relației dintre ele. În fraza: *Dacă ți-aș spune, ai crede*, se arată că acțiunea din regentă e o consecință necesară a acțiunii din condițională și de aceea, din punct de vedere logic, ele formează o singură judecată¹.

În categoria potențialelor se încadrează un mare număr de propoziții subordonate, în special dintre cele construite cu subjonctivul. Avem aici în vedere, pe de o parte, subordonate de felul *Se grăbește ca să ajungă la timp*, din care, în secundară, nu aflăm nimic despre gradul de realitate a acțiunii, ci numai că realitatea ei este cuprinsă în intenția celui care o săvîrșește (arată scopul). Pe de altă parte, avem în vedere secundarele care arată propriu-zis posibilitatea realizării acțiunii, ca în:

Si vous me faites des presents dont je ne sois pas entièrement maîtresse, reprenez-les. « Dacă îmi faceți cadouri pe care nu pot fi stăpîna cu totul, luați-le înapoi. » Balzac, 151.

Un alt indice gramatical de modalitate este cazul vocativ, în propozițiile imperative vocative de felul *prietene, întoarce-te!* *Prietene* formează singur o propoziție imperativă, pe care o numim *vocativă*, din pricina cazului.

Clasificarea propozițiilor după intonație

În definiție arătam că propoziția comunică un proces psihic logic, afectiv sau volițional. Natura acestui proces influențează foarte mult intonația, deși nu putem afirma că unui anumit proces sufletesc îi corespunde o anumită intonație. Nici intonația, nici procedeele gramaticale nu izbutesc să deosebească propoziții logice, afective sau voliționale, de aceea o clasificare a propozițiilor după natura procesului sufletesc comunicat nu este posibilă. Există însă trei tipuri fundamentale de intonație, legate întru-cîtva de precumpănirea elementului logic, afectiv sau volițional într-o comunicare.

— Intonația de tip *declarativ*. Ea însoțește de obicei comunicarea unui proces sufletesc logic.

— Intonația de tip *interogativ*. Ea exprimă necunoașterea parțială sau totală a unei situații și, în același timp, dorința de a cunoaște, deci tot un proces sufletesc logic.

Așa cum a arătat logicianul sovietic Popov, « întrebarea este de asemenea un act al legăturii sau corelației dintre mintea cunoscătoare și realitate, dar nu în forma reflectării, ci în forma încercării de a lărgi orizontul cunoașterii » (Popov, 26).

¹ Cf., între alții, Mill, I, IV, 3, Sigwart, 298.

Intonația *exclamativă* e proprie propozițiilor cu conținut afectiv sau volitiv.

Propozițiile *interogative* se împart, după însușirile lor, în mai multe categorii. După răspunsul așteptat, deosebim interogative totale (*Satzfrage*) cu și fără răspuns sugerat (se așteaptă răspuns afirmativ sau negativ) și interogative parțiale (*Wortfrage*). Deosebirea dintre cele două categorii nu este totdeauna prea mare. În adevăr, multe interogative totale pun întrebarea cu privire la predicat. De altfel se știe că nu există interogative parțiale referitoare la predicat.

Situații rare sînt cele în care apar interogative *parțiale duble*:

Grija noastră n-aib-o nime,

Cui ce-i pasă că-mi ești drag? Eminescu, 55.

După nuanțele de sens care însoțesc întrebarea, interogativele pot reda tot felul de idei. Iată un exemplu în care întrebarea are o nuanță de reproș:

— *Pol, iarăși începi cu ororile tale?* Petrescu, 14.

Se intonează interogativ în special propoziții principale, dar și secundare rostite izolat:

— *Achètes-en.* « Cumpără. »

— *Et si monsieur me rencontre?* « Și dacă mă întîlnesc cu conașu? » Balzac, 71.

Interogativele indirecte sînt propoziții interogative dependente gramatical de un verb *declarandi* cu sens interogativ. Considerăm greșită extinderea denumirii de interogative indirecte la un mare număr de propoziții secundare (subiective, complementive) care încep cu un pronume relativ-interogativ. Denumirea e justificată numai atunci cînd, prin trecerea la vorbirea directă, propozițiile în discuție devin principale interogative. De pildă:

L-am întrebat cînd vine devine, în vorbirea directă,

L-am întrebat: cînd vii?

Cînd vine este o interogativă indirectă; în schimb, nu este interogativă indirectă a doua propoziție din fraza:

Nu mi-a spus cînd vine.

În situația de interogative indirecte, propozițiile care în vorbirea directă sînt interogative principale își pierd intonația interogativă, asimilîndu-se ca intonație cu regenta, care este în general declarativă. Într-o frază, în scris mai ales, trebuie să se păstreze unitatea de intonație. În scris, în principiu, o frază nu se poate începe interogativ și termina exclamativ sau invers. Vorbirea cunoaște însă frecvente schimbări de intonație în aceeași frază. Pentru a reflecta o situație de acest fel, scriitorii pun cîteodată semnul întrebării după propoziții interogative indirecte:

O întreabă pentru ce plînge? Bălcescu, Ist. rom. sub M. V. 394.

Propozițiile exclamative sînt de cele mai multe ori, ca și cele interogative, independente (principale sau secundare):

— *Vrei să mă omori! și pentru ce?*

— *Pentru că ești un nelegiuît, strigă fata.* Negruzzi, Zoe.

— *Weg! Wenn jemand käme!...* « Pleacă! Dacă vine cineva! » Schiller.

În frază apar ca exclamative și unele propoziții secundare, de pildă cauzele introduse prin *că, doar, că doar*. O altă observație care trebuie făcută în legătură cu intonarea unei fraze este că *intonația se propagă*. De pildă, dacă regenta este interogativă și se găsește înaintea subordonatelor, se intonează la fel și subordonatele, indiferent de caracterul lor. Tot așa se întîmplă în cazul intonației exclamative.

Fiind legată de expresia unui conținut afectiv sau volițional, intonația exclamativă poate reda infinit de multe nuanțe de sens, imposibil de grupat în cîteva tipuri.

« Întrepătrunderea » categoriilor de propoziții

S-a constatat că adesea propozițiile sînt în același timp enunțiative și potențiale, optative și exclamative etc. și de aceea s-a vorbit de o « întrepătrundere ». În lumina celor arătate mai sus, se vede că « întrepătrunderea » se produce nu adesea ci *întotdeauna*. Nu există propoziții imperative, optative, interrogative etc. Orice propoziție este caracterizată, în același timp, prin indici de calitate, relație, modalitate și prin intonație. Analiza sintactică trebuie să țină seama de toți acești factori. Nu e vorba de o « întrepătrundere » a categoriilor de propoziții, ci de *prezența necesară*, în orice propoziție, a tuturor elementelor variabile cuprinse în definiția dată de noi propoziției. Iată exemple:

a) *De s-ar întoarce mai repede!* Propoziția este independentă, exclamativă, afirmativă, optativă.

b) [Crezi] *că m-ar mai recunoaște?* Propoziția este subordonată, interogativă (ca efect al propagării intonației), afirmativă, potențială.

Pe baza studiului tuturor combinațiilor posibile între cele patru criterii, se poate redacta, pentru fiecare limbă în parte, un interesant capitol de sintaxă a propoziției.

LISTĂ DE ABREVIERI

AGÎRBICEANU	= Agîrbiceanu, Schițe și povestiri, ESPLA, 1953.
AL	= Acta ling istica, Copenhaga.
ALH	= Acta linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapesta.
BALZAC	= H. de Balzac, Eugenie Grandet, Moscova, 1949.
BOURCIEZ	= Ed. Bourciez, Éléments de linguistique romane, ed. a IV-a, Paris, 1946.
BSL	= Bulletin de la Société de linguistique de Paris.
BÜHLER	= Karl Bühler, Sprachtheorie, Jena, 1934.
CREANGĂ	= I. Creangă, Opere, ed. îngrijită de G. Călinescu, ESPLA, 1953.
DAUDET	= Alphonse Daudet, Tartarin de Tarascon, Tartarin sur les Alpes. Moscova, 1948.
DELAVRANCEA	= B. Delavrancea, Opere, vol. I—II, ESPLA, 1954.
DICKENS	= Ch. Dickens, Great expectations, Tauchnitz, 1861.
DUMITRIU	= Petru Dumitriu, Pasărea furtunii, ESPLA, 1954.
EMINESCU	= M. Eminescu, Opere, I, ed. Perpessicius, București, 1939.
GANSHINA	= English grammar by M. Ganshina and N. Vasilievskaya, Moscova, 1953.
GRAMATICA	= Gramatica limbii romîne, ed. Academiei R.P.R., vol. I—II, București, 1954.
HJELMSLEV	= Louis Hjelmslev, Principes de grammaire generale, Copenhaga, 1935.
LENZ	= Rodolfo Lenz, La oracion y sus par es, Madrid, 1925.
MANN	= H. Mann, Die Jugend des Königs Henri quatre, Berlin, 1953.
MANZONI	= Al. Manzoni, I promessi sposi, editată de P. Bellezza, Milano, 1930.
MEILLET	= A. Meillet, Linguistique historique et linguistique generale, tome II, Paris, 1938.
MILL	= John Stuart Mill, S'stème de logique déductive et inductive, trad. Peisse, Paris, 1866.
NEGRUZZI	= C. Negruzzi, Păcatele tinerețelor, Ed. Scrisul Romînesc, Craiova, 1942.
PETRESCU	= Cezar Petrescu, Întunecare, ESPLA, 1953.
POPOV	= P.S. Popov, Judecata și propoziția, trad. Instit. de studii romîno-sovietic.
RIES	= John Ries, Was ist ein Satz? Praga, 1931.
SADOVEANU	= M. Sadoveanu, Opere, vol. VIII, ESPLA, 1953.
ȘĂINEANU	= L. Șăineanu, Raporturile dintre gramatică și logică, București.

- SCHILLER = Schillers Werke, dritter Teil, Deutsches Verlaghaus, Bony și Co.
 SECHEHAYE = A. Sechehave, Essai sur la structure logique de la phrase, 1926.
 SEIDEL = E. Seidel, Geschichte und Kritik der wichtigsten Satzdefinitionen, Jena, 1935.
 SIGWART = Sigwart, Logik, I, Tübingen, 1921.
 VINOGRADOV = Citeva probleme ale studierii sintaxei propoziției simple (pe bază de material din limba rusă), în « Voprosi iazikoznaniia », 1, 1954.
 VLAHUȚĂ = Al. Vlahuță, Opere alese, Editura de Stat, 1949.
 WUNDT = W. Wundt, Logik, vol. I—III, Stuttgart, 1906—1908.

К ВОПРОСУ ОБ ОПРЕДЕЛЕНИИ И КЛАССИФИКАЦИИ ПРЕДЛОЖЕНИЙ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Автор ставит в основу своих исследований логический принцип: классификация предметов, определяемых данным понятием, должна производиться на основе тех или иных критериев, выбранных из элементов самого определения.

Настоящая работа ставит задачу установить, с одной стороны, то, главное и общее во всех предложениях, с целью *определения* и с другой стороны, выявить главные различия между предложениями (с целью их классификации). Цель данного исследования — прийти к выводам общего характера, действительным для большинства языков мира или, во всяком случае, для индоевропейских языков.

Чрезмерное разнообразие, данных до сих пор определений и, в то же время, убедительность доказательств, которыми опровергают все едва лишь установленные определения, объясняются либо причинами формального порядка, либо одним, более значительным, недостатком: невозможностью определить предложение как грамматическую единицу.

Формальными причинами считается метод найти, во всяком предложении, нечто вроде «идеального» (двухсоставное предложение законченная глагольная форма или же типичную интонацию).

Несмотря на структурные различия предложений, все они содержат все же постоянный элемент: это — предикативность, выражаемая посредством некоторых формальных признаков, признаками предикативности. На этой теоретической основе, автор формулирует следующее определение: «*Предложение — это самая малая грамматическая единица, объединенная, известным образом, с другими элементами фразы, которая, при помощи лексических средств и признаков предикативности, выражает мысль, чувство или желание в качестве реального явления.*» Под словами «в качестве реального явления» следует понимать, что в предложении «устанавливается» или «утверждается» что-либо. Иными словами, оно вносит в лексический смысл слов мысль о том, что выражаемое ими, отображает субъективную или объективную реальность. Кроме того, предложение выражает и отношение говорящего, к сказанному им (вопрос, приказ, желание и т. д.).

Классификация предложений должна быть произведена по следующим критериям:

— Отношение (предложения самостоятельные, сочиненные и подчиненные).

- Качество (предложения утвердительные и отрицательные).
- Модальность (предложения желательные, сослагательные, повествовательные и повелительные).
- Интонация (предложения повествовательные, вопросительные и восклицательные).

Все эти критерии содержатся, некоторым образом, в данном определении. Отношение: «соединенное, известным образом, с другими элементами фразы»; интонация: «выражает мысль, чувство или желание»; качество и модальность: «при помощи лексических средств и признаков предикативности».

Отношение, качество и модальность выражаются некоторыми признаками лексического порядка (служебные слова) и грамматического порядка (наклонения глагола, употребление вспомогательных глаголов, порядок расположения слов).

Слабое предложение содержит одним числом больше признаков. Например, предложение: «Я был бы того мнения, чтобы мы, с сегодняшнего вечера, отказались от носильщиков негров (Додэ, 84¹)» — является предложением независимым, изъявительным, утвердительным, условно-возможным.

Таковы положения и выводы, устанавливаемые общей грамматикой. Для более глубокого изучения синтаксиса любого языка, необходимо изучать все возможные сочетания этих четырех критериев. Этот вопрос может найти свое разрешение лишь в специальных грамматиках.

CONTRIBUTION A L'ÉTUDE DE LA DÉFINITION ET DU CLASSEMENT DES PROPOSITIONS

(RÉSUMÉ)

L'Auteur pose comme fondement de ses recherches un principe d'ordre logique: le classement des objets désignés par une notion définie doit se faire d'après certains critères choisis parmi les éléments de la définition.

Cette étude se propose d'établir, d'une part, ce que les propositions ont d'essentiel et de commun (leur *définition*) et, de l'autre, quelles sont les principales différences entre les diverses catégories de propositions (leur *classement*). Le but de cette étude est d'obtenir des résultats d'une portée générale, valables sinon pour la majorité des langues du monde, au moins pour les langues indo-européennes.

La diversité déconcertante des définitions données jusqu'à présent, ainsi que la force des arguments qui renversent toute définition à peine établie s'expliquent soit par des causes d'ordre formel, soit par un vice beaucoup plus grave: celui de l'*impossibilité* de définir la proposition en tant qu'unité grammaticale.

On considère comme causes d'ordre formel les vices de méthode, telle la tentative de retrouver dans toute proposition une espèce de structure «idéale» (structure bipartite sujet-prédicat, forme verbale finie ou une intonation typique).

En dépit de la grande diversité de structure, il y a dans toute proposition un élément constant — la prédication, exprimée par certains indices formels, les

¹. См. список сокращений, стр. 143.

indices de prédication. L'Auteur établit sur cette base théorique la définition suivante: *La proposition est la plus petite unité grammaticale, liée d'une certaine manière à d'autres éléments de la phrase, qui par des moyens lexicaux et des indices de prédication exprime une pensée, un sentiment ou une volition, en tant que phénomène de la réalité.* Par « en tant que phénomène de la réalité » on doit comprendre que la proposition « pose » ou « affirme » une chose. C'est-à-dire, qu'elle ajoute au sens lexical des mots l'idée que ce qu'ils expriment reflète une réalité subjective ou objective. Hormis le sens lexical des mots et la « thesis » (prédication), la proposition exprime l'attitude du sujet parlant envers la situation présentée par lui comme un phénomène de la réalité. Il y a ainsi plusieurs sortes d'indices de prédication, exprimant l'interrogation, l'ordre, le désir, etc.

Le classement des propositions doit se faire d'après les critères suivants:

- la relation (propositions indépendantes, coordonnées et subordonnées),
- la qualité (propositions affirmatives et négatives),
- la modalité (prop. optatives, potentielles, énonciatives et impératives),
- l'intonation (prop. déclaratives, interrogatives et exclamatives).

Tous ces critères sont compris d'une certaine manière dans la définition donnée. *La relation*: « liée d'une certaine manière à d'autres éléments de la phrase »; *l'intonation*: « exprime une pensée, un sentiment ou une volition »; *la qualité* et *la modalité*: « par des moyens lexicaux et des indices de prédication ».

La relation, la qualité et la modalité s'expriment par certains indices d'ordre lexical (des mots grammaticalisés) et d'ordre grammatical (le mode du verbe, l'emploi des verbes auxiliaires, l'ordre des mots).

Toute proposition est caractérisée à la fois par la présence d'au moins un indice appartenant à chacune des quatre catégories de critères. Par exemple, la proposition « *Je serais d'avis que, dès ce soir, nous renoncions aux porteurs nègres* ». (Daudet, 84¹) est indépendante, déclarative, affirmative, potentielle.

Tels sont les principes et les résultats qui relèvent de la grammaire générale. Pour approfondir la syntaxe d'une langue, on doit étudier toutes les combinaisons possibles de ces quatre critères. C'est un problème que seules les grammaires spéciales peuvent résoudre.

¹ Voir la liste des abréviations, *supra*, p. 143.

MIHAIL SADOVEANU, MAESTRU AL LIMBII LITERARE

DE

G. ISTRATE

Cine întîrzie asupra paginilor pe care le-a scris maestrul Sadoveanu, într-o carieră care depășește o jumătate de veac, nu se poate să nu fie impresionat de atașamentul său profund pentru poporul cel mult și necăjit, nu se poate să nu vadă că literatura marelui scriitor este, în realitate, o apărare, o pledoarie pentru acela. Atașamentul acesta a fost subliniat de toată lumea și nu am pretenția că spun un lucru nou. El a fost subliniat cu simpatie de cei care, întocmai ca maestrul Sadoveanu, au considerat că poporul este elementul fundamental, creatorul istoriei noastre și păstrătorul specificului național, și cu oarecare clipire perfidă din ochi, de cei care au căutat originalitatea noastră în altă parte și au văzut în simpatia și înțelegerea scriitorului, pentru nevoile celor mulți, o simplă teză, o tendință pe care nu și-au putut-o explica totdeauna.

Fapt este că întreaga operă sadoveniană s-a dezvoltat în directă legătură cu aspirațiile generale și asta îi dă trăinicie și prosepetime. Așa se explică succesul obținut de unele lucrări mai vechi ale autorului, retipărite astăzi fără cea mai mică modificare. Așa se explică bogăția inegalabilă a limbii sale, și, în același timp, întrebuintarea în chip cu totul desăvîrșit, a mijloacelor de expresie. Se poate spune, fără nici o umbră de exagerare, că în consolidarea limbii noastre literare nimeni n-a adus o contribuție mai importantă, decît Sadoveanu, la îmbogățirea ei sub aspectul artistic, de la Eminescu încoace. Nu trebuie să uităm că a scris extrem de mult și că a fost citit, de la început, de un număr mare de oameni. Proza noastră artistică, din perioada dintre cele două războaie, cunoaște multe nume de scriitori în a căror artă se întrevede influența lui Sadoveanu. Afirmatia este valabilă cu deosebire atunci cînd îi avem în vedere pe moldovenii.

Atașamentul scriitorului pentru popor i-a ușurat înțelegerea tuturor nuanțelor limbii și «turnarea» într-o formă nouă, cu totul superioară, a acestora. La ceea ce a moștenit, în special de la mama sa, scriitorul a adăugat tot ce urechea lui deosebită a distins mai plăcut și mai sonor, tot ce ochiul său de artist a știut să aleagă fără greșală. În munții Sucevei ca și în bălțile Dunării, pe valea Frumoasei ori pe aceea a Moldovei, în lunca mănoasă a Siretului ori în «țara de foc» a Dobrogei, în perioadele învăluite în negură ale trecutului sau în vremea noastră, el a știut să aleagă și să pună în lumină elementul simplu și grav căruia i-a împrumutat frumusețea unică a unei poezii inegalabile. Scriitorul nu s-a

mulțumit, ca atîția alții, cu talentul remarcabil de care dispune, ci a luat, față de limbă, atitudinea unui adevărat lingvist. Preocupările scriitorului au fost, foarte devreme, dublate de cele ale teoreticianului care separă, cîntărește și alege materialul lingvistic după criterii care niciodată nu s-au dovedit nepotrivite. Este cazul să spun că de la Eminescu, Creangă, Caragiale și Coșbuc, n-am avut alt scriitor în a cărui operă să nu găsim nici cea mai ușoară nepotrivire în întrebuițarea unui cuvînt rar sau a unei forme gramaticale neobișnuite. Lucrul este cu atît mai important, cu cît în opera maestrului Sadoveanu ne întîmpină, deopotrivă, elemente moldovenești, ardelenesti sau muntenesti, după cum găsim, pe lîngă ceea ce caracterizează aspectul actual al limbii noastre și numeroase particularități ale limbii din secolele trecute, din literatura istorică. Întrebuițarea aceasta desăvîrșită a limbii se bazează, după cum ne-a spus scriitorul însuși, nu atît pe *intuiție*, cît pe *cunoaștere*. Într-adevăr, în anul 1938, cînd Universitatea din Iași i-a decernat titlul de doctor *honoris causa*, scriitorul a ținut să corecteze o afirmație pe care au făcut-o mai mulți istorici literari mai vechi:

« Prin ce «intuiție» — s-a zis — am putut da în opera mea misterul sau adîncimea sufletului popular?

Poate nu e intuiție, cît cunoaștere.

Fiind în contact neconținut cu poporul, am fost izbit de la începutul carierei mele de un fapt important: între poporul românesc de la țară, între toți acei necunoscuți, umiliți și obijduiți care vin din adîncul istoriei, și între pătura care conduce, am fost forțat să văd că este o desfacere interesantă, dar prea tragică¹.

În partea a doua a citatului, scriitorul se oprește asupra deosebirii de viață, concepție și uneori chiar de limbă între poporul propriu-zis și între clasa conducătoare. Ideea aceasta nu-i subliniată în chip întîmplător. Ea ne întîmpină, de multe ori, în opera lui Sadoveanu. Conviețuirea a două perioade total diferite, din cauza diferenței de « cultură », a mentalității etc., este subliniată în volumul al treilea din « Frații Jderi », în « Cuibul invaziilor », în « Creanga de aur », în « Împărăția apelor », în « Ochi de urs », în « Olanda » etc.

În opera lui Sadoveanu întîlnim numeroase pasaje cu caracter teoretic, în care autorul simte nevoia să lămurească anumite probleme, să ia atitudine, să facă excursii filologice etc. El subliniază uneori pătrunderea neologismelor în limba noastră (Opere, vol.III, 1943, p.468), observă greșelile celor care nu ne cunosc bine limba (Cele mai vechi amintiri, p.61 Opere, vol.II, p.545; Poveștile de la Bradu-Strîmb, p. 182—183; Priveliști dobrogene, p. 19, 20, 25, 115, 116 etc.), subliniază unele caractere specifice vorbirii copiilor, cum ar fi reducerea grupurilor consonantice (*otavă*, în loc de *otravă* și *eu pîng*, pentru *eu plîng*), reducerea silabelor unor cuvinte, în funcție de accentul acestora (*don' Sioc*, în loc de *domnul Busuioc*; *Fina*, *Mistocle*, *Nia*, *Nezu*, în loc de *Eufrosina*, *Teimistocle*, *Ștefania*, *Șaponezu*), face apropieri între graiul din Bihor și cel din raionul Fălțiceni (Cele mai vechi amintiri, p. 201), ori remarcă deosebirile dintre felul cum vorbesc locuitorii din regiunile de munte ale Moldovei sau ale Transilvaniei și cei din deltă (Ochi de urs, p. 181—182). Nu uită să-și spună cuvîntul asupra neologismului francez (Ți-aduci aminte p. 152—159) ori să atragă atenția asupra celui de origine italiană (Priveliști dobrogene, p. 166), după cum se oprește la numele de oameni, deosebite ca origine în Dobrogea (Priveliști dobrogene, p. 203), ori la toponimia nu mai puțin amestecată

¹ « Însemnări ieșene », 1 mai 1939, p. 330.

a acestei provincii (Ostrovul lupilor, p. 11) sau aceea din Munții Sebeșului (Valea Frumoasei, p. 11—15).

În sfârșit, trebuie să mai subliniez că scriitorul nostru se oprește din când în când și asupra unor cuvinte izolate pe care le explică sau le categorisește după nevoie. Voi pomeni doar de lupta dintre *umbrelă* și *cortel*, în Moldova (Paștile Blajinilor, p. 35—36), de etimologia numelui propriu *Cîrloman* (Nada Florilor, p. 133), ori de aceea a lui *rumîn* (Opere vol. II, 1940, p. 371), ori de aceea a lui *rîs*¹ (Bordeenii, p. 190).

Toate acestea au fost posibile numai din motivul că scriitorul a citit cu pasiune anumite lucrări de lingvistică, în special de istorie a limbii, a meditat asupra concluziilor din acele cărți, asupra interpretării faptelor și câteodată, a dat el însuși soluții. Se știe că maestrul Sadoveanu s-a delectat multă vreme cu lectura cărții « Originea romînilor », a lui Alexandru Philippide, că și-a însușit punctul de vedere al aceluia în legătură cu migrațiile romînilor în decursul istoriei, și că, pe alocuri, a propus soluții care au fost acceptate de toată lumea. Așa, spre exemplu, dacă Philippide vorbea de mari mișcări de populație dintr-o parte în alta a teritoriului locuit de strămoșii noștri numai pînă la întemeierea țărilor romînești, maestrul Sadoveanu a afirmat, cu dreptate, că asemenea migrații au avut loc pînă mult mai tîrziu.

În legătură cu preocupările constante ale scriitorului pentru problemele de limbă, nu trebuie uitat că el a fost « chestionat » de anchetatorii Atlasului lingvistic romîn și că răspunsurile sale au și fost publicate, în parte, în volumele apărute ale « Atlasului ».

În sfârșit, trebuie să amintesc că o parte din contribuțiile maestrului Sadoveanu la lămurirea problemelor de limbă au fost adunate în volumul « Evocări », tipărit în cursul anului 1954.

Am stăruit puțin asupra unor aspecte teoretice din opera maestrului Sadoveanu, tocmai din motivul că ele ne ușurează înțelegerea muncii artistului, procesul de creație la acest mare scriitor. « Studiul » pe care l-a întreprins asupra limbii noastre, atenția deosebită pe care a acordat-o nuanțelor celor mai fine, înțelegerea desăvîrșită a tuturor elementelor de limbă capabile să îmbrace într-o formă superioară idei și sentimente, au făcut din autorul « Baltagului », al « Hanului Ancuței », al « Fraților Jderi » și al lui « Nicoară Potcoavă », nu numai scriitorul cu cel mai bogat și mai variat vocabular, cum a arătat, printre alții, academicianul Iorgu Iordan², ci și un neîntrecut poet în proză, fără îndoială cel mai mare din literatura noastră. Bogăția limbii sale se datorește, cum iarăși s-a arătat, pe de o parte, extragerii materialului necesar din toate graiurile romînești și din perioade diferite de timp și, pe de altă parte, din domenii foarte variate, care toate sînt prezentate cu vocabularul respectiv. S-a vorbit, în repetate rînduri, de terminologia referitoare la vînătoare și la pescuit. S-a stăruit mai puțin asupra altor sectoare de activitate, cum ar fi păstoritul sau diferitele meserii. Este bine să se știe că nu există domeniu de manifestare pe care să nu-l găsim reprezentat, cu terminologia lui proprie, în opera maestrului Sadoveanu. Obiceiuri străvechi, pomenite în cronici sau păstrate în colțuri izolate de țară, reînvie sub pana fermecată a marelui scriitor. Gîngăniile cele mai variate și florile cele mai rare își dau întîlnire în paginile cărților lui Mihail Sadoveanu. Toate vin cu numele lor adevărate și ni se înfățișează ca și cum

¹ E vorba de animal.

² Studii și articole închinat lui Mihail Sadoveanu, p. 44.

le-am cunoaște de cînd lumea. Nicăieri nu întilnești interjecții mai numeroase și mai variate decît în opera sadoveniană; faptul acesta este și el o dovadă a bogăției vocabularului scriitorului nostru, o dovadă a posibilităților sale infinite de exprimare.

Spre deosebire de alți scriitori, influențați profund de limba poporului, maestrul Sadoveanu nu transcrie vorbirea acestuia, ci își caracterizează eroii printr-o singură trăsătură specifică regiunii sau categoriei sociale pe care o reprezintă aceștia. Vom recunoaște proveniența moldovenească a unuia numai prin întrebuițarea fonetismului *barbat* pentru *bărbat*, și a lui *harmasar* pentru *armăsar*, a lui *răvoluție*, *răformat*, *zmăoaică*, *jănică*, ori a lui *alghină*, *căpchia*, *chele*, *melitar*, *musafier*, *oglingioară*, *răpegior*, *noată*, *sărvici*, *tiutun*. Tot așa ne vom da seama de originea muntenească a altor eroi numai după exemple izolate ca: *aia*, în loc de *aceea*, *mumă* în loc de *mamă*, *văz* în loc de *văd*, *bă*, în loc de *mă*, sau expresii ca: « *U! Ano, fă! rupe gîtul la găina a peștrită* » (Nuvele și schițe, p. 20); « *E bune și astea, nene Pamfil* » (O întâmplare ciudată, p. 24); *Dă-ne drumul, mă nene* (Aventură în lunca Dunării, p. 40); « *Îl dau dracului pă al dă mă numește Cotoi* » (ibid., p. 39); « *Nu-i nimica puica maichii* » (Opere, vol. II, 1940, p. 306¹), ori întrebuițarea regulată a perfectului simplu în locul celui compus în opere ca « *Mitrea Cocor* » sau « *Aventură în lunca Dunării* ». Mă refer în mod special la aceste lucrări, cu inspirație muntenească, întrucît în altele, cum ar fi « *La noi în Vișcara* », « *Umbre* », « *Frunze-n furtună* » etc. etc., apariția perfectului simplu nu trebuie raportată la originea locală a eroilor, ci la valoarea lui gramaticală și, mai ales, stilistică deosebită. Nu lipsesc din opera maestrului Sadoveanu nici elemente de limbă specifice vorbirii din Transilvania, cum ar fi *Trăian*, în loc de *Traian* (Ochi de urs, p. 60, 73, 87, 88; Valea Frumosei p. 75); *declăra* pentru *declara* (Cele mai vechi amintiri, p. 111), *chiatru*, în loc de *teatru* (Cocostîrcul albastru, p. 13); *paparadă* în loc de *scrob*, *omletă*; *paradaisă* în loc de *pătlăgele roșii*.

Trebuie să mai arăt că, de multe ori, autorul se servește de o simplă formă verbală fără prefix, pentru a atrage atenția că e vorba de un erou din mediul rural și de același verb prefixat, cînd apare în gura unui orășean. Acesta este cazul cu *pușcă* din bucata « *În pădurea Petrișorului* ». Prin forma verbală respectivă, autorul subliniază vorbirea țărănească a pădurarului, care îl informează pe boierul Grigoriță: « *Iaca, aici, la marginea asta, am pușcat cei doi lupi anul trecut* » (Opere, vol. III, 1943, p. 358). La fel stau lucrurile cu *simt*—*simțesc*, cu deosebirea că, de data aceasta, forma *ca* mai scurtă, cea nesufixată, caracterizează vorbirea oamenilor culti, pe cînd *simțesc* este mai aproape de vorbirea populară. De fapt, aici realitatea este puțințel deosebită. Moldovenii și ardelenii de nord preferă pe *simțesc*, pe cîtă vreme muntenii se folosesc, aproape exclusiv, de *simt*. În consecință, această ultimă formă nu apare decît cu totul sporadic, în opera lui Sadoveanu, ca de exemplu în « *Opere* » vol. I, 1940, p. 343, 345, și, dimpotrivă, *simțesc* ne întîmpină aproape pretutindeni.

Asemănător cu exemplul de mai sus, cu verbul *pușcă*, dar mai elocvent decît acela, mi se pare următorul:

« — Dumneata nu *fumezi*, moș Neculai?... »

— Nu. Numai Vasile ista *duhănește* toată ziua ». (Opere, vol. V, p. 479). Aici mediul diferit, din care provin cei doi eroi, este subliniat în chip cu totul

¹ Moldovenii autentici spun *maicăi*. Cf. « nu știu, draga *bunicăi* » (Crearga de aur, p. 101); *bunicăi* i-i somn (Dumbrava minunată), p. 137); « a *duducăi* Aglaia » (Opere, vol. III, 1943, p. 347); « dragul *mămucăi* » (Foi de toamnă, p. 47).

deosebit, prin cele două verbe caracteristice: *fuma* și *duhăni*. Faptul că, la origine, *duhăni* este ardelenism, nu ne interesează. El a fost introdus, ca atâtea alte cuvinte de peste munți, în graiul moldovenesc de nord și trebuie considerat ca atare.

În calitate de moldovean, maestrul Sadoveanu are preferință pentru unele variante specifice graiului său de acasă și, de aceea, va scrie totdeauna *tocmală*, *sară*, *samă*, *cîne*, *mîne*, *pîne* și nu va recunoaște variantele muntenești *tocmeală*, *seară*, *seamă*, *cîine*, *mîine*, *pîine*, impuse în scrisul unora de o minoritate de vorbitori. Pe linia acestei preferințe, îmi permit să fac aici o destăinuire, din care reiese, cum nu se poate mai clar, legătura scriitorului cu graiul său original. În noiembrie 1952, cu ocazia campaniei electorale la Iași, antrenat în probleme de limbă într-o discuție în cadru restrîns, între prieteni, maestrul s-a exprimat în felul următor: « Pe vremea cînd eram la Iași vorbeam literar, fără moldovenisme. De cînd m-am stabilit la București, spun *o fost*, vorbesc fără nici un artificiu. Asta-i vorbirea mea *întimă*. Elimin moldovenismele numai cînd vorbesc într-o adunare ».

N-am pomenit nimic, pînă aici, despre arhaisme în opera lui Sadoveanu și nici n-am lămurit poziția sa în legătură cu neologismul, mai bine spus ce au susținut criticii noștri literari în această direcție.

Arhaismul se confundă, la scriitorul nostru, de cele mai multe ori, cu elementul popular propriu-zis, așa cum autorul însuși a explicat într-o ocazie oarecare¹.

Pentru el este un adevăr incontestabil că țăranul satelor noastre, în special al celor de la munte, a evoluat foarte puțin din perioada străveche pînă astăzi. Așa stînd lucrurile, se înțelege că nici limba n-a evoluat. Din citatele numeroase care ar putea fi invocate aici, mă opresc numai la unul: « Bătrînul mi-a deschis înțelegerea eresurilor, a datinelor, a descîntecelor, a vieții intime a poporului nostru, așa de deosebită de civilizația orășenească. Acest neam trăiește încă în trecut; toți copiii lui care intră la universitate sar veacurile, desfăcîndu-se de el, de rădăcinîndu-se și murînd » (Creanga de aur, p. 12).

Dacă, însă, majoritatea cuvintelor pe care unii sînt înclinați să le considere arhaice, se găsesc în graiurile populare actuale, altele, mai puține, aparțin numai trecutului și nu au nici un suport în vreun grai oarecare. Acestea se referă la domenii speciale (arme, îmbrăcăminte, obiceiuri etc.) și sînt legate strîns de epoca la care se referă, sînt adevărate cuvinte tehnice. Din cauza aceasta, scriitorul este obligat să apeleze la ele ori de cîte ori se referă la epoca respectivă. Iată o bună parte dintre ele. Le dau în context, pentru a se vedea mai ușor sensul pe care-l au. Procedez așa și din alt motiv. Unele dintre cuvintele acestea continuă să fie întrebuințate în vorbire, cu sensuri puțin deosebite, care nu trebuie considerate arhaice. Numai sensurile originare, din limba veche, necunoscute astăzi, ne dau dreptul să vorbim de arhaisme.

Balimez:

Atunci a bubuit sub ferestre balimezul cel mare al slujitorilor nemți (Nunta Domniței Ruxanda, p. 189).

¹ « În ce privește romanele vechi, « Frații Jderi », plasat în secolul al XV-lea și « Zodia Cancerului », plasat în secolul al XVII-lea, m-am folosit de cronici, legende populare, limba poporului și de amintiri personale. Dar izvorul cel adevărat e tot poporul nostru care nu s-a schimbat decît foarte puțin și e tot cel antic, — adică sufletul lui a rămas același în decursul veacurilor » (Camil Baltazar, Scriitor și om, p. 138).

Călimanii smulseră o dată săbiile, dar le lepădară numaidecât. Întinzînd minile în spre coșurile săniilor răstrunate de cai, apucară roțile desfăcute. Cumpăniră cîte una în fiecare mîină; se opintiră trimițîndu-le ca pe niște ghiulele de **balimezuri**. După ce împrôșcară cu una, pe urmă apucară în dreapta și pe cealaltă, făcîndu-i vînt ca dintr-un braț de moară (Frații Jderi, II, p. 268).

Buluc:

Iar **bulucurile** sale de țărani și cazacii de la Nipru îl sprijineau, prăvălind șiruri după șiruri de necredincioși (Opere, I, 1940, p. 5).

Buluc:

Împrejur **s-au bulucit** ordiile, legînd împresurare de pretutindeni (Opere, I, 1940, p. 5).

Cneaghină:

Acolo dorm voievozi și domnițe, boieri și **cneaghine** și pulberile iubirilor (Depărtări, p. 151).

Contăș:

După el veneau cei doi călăreți oșteni ai lui Turculeț; și-n urmă doi oameni de țară cu **contășuri** proaste de suman (Zodia Cancerului, p. 16).

Haini:

Măria-ta, acest Haralambie a fost om tare între neferii Domniei, înainte de **a se fi hainit** (Hanu-Ancuței, p. 22).

Hatman:

Și am fost **hatman** la Dnîpru, purtînd război împotriva dușmanilor creștinătății ... (Nicoară Potcoavă, p. 38).

Hotnog:

Cînd ajunse sus, la focurile călărașilor, straja îl opri. Veni un **hotnog**, ca să-i vadă cartea ... (Frații Jderi, p. 57).

Într-acoace:

Eu mă duc să îndemn carele **într-acoace** și să dau samă duduii (Paștile Blajinilor, p. 126).¹

Junghi:

Degrabă! puneți mina pe sănețe și pe **junghiuri** și la cai! (Opere, I, 1940, p. 145).

Mișel:

Dam laudă lui Dumnezeu că nu mă făcuse **mișel**. Căci **mișelului** i-i rînduit să se ostenească lucrînd pămîntul și crescînd vitele, îngrijind grădinile și paserile, ca să se poată îngrășa stăpînii săi (Poveștile de la Bradu-Strîmb, p. 50).

Pală:

Stai! răcni cu glas mare Cazacul, vînturîndu-și **pala** ... (Opere, I, 1940, p. 175).

Tot atunci Cazacii, cu **palele** în vînt, în două iurășuri grabnice, izbiră cu două vîrtejuri oastea ruptă a șchiopului (Ibid., p. 219).

Potcoavă intră în foc, cosind; **pala** îi vîjîia în mîină (Ibid., p. 220).

¹ Cuvîntul continuă să fie întrebuințat în vorbirea oamenilor din Moldova de nord și lucrul se poate confirma și prin apariția lui într-o carte al cărei subiect n-a fost luat din istorie. Apare, totuși, rar în vorbire și numai pe o arie foarte restrînsă fapt care m-a determinat să-l trec în rîndul arhaismelor.

Unii din răzăși aveau cai buni, mărunți, moldovenеști, și se înălțaseră în șei cu suliță, sau cu **pală** încovoiată, cu moștenire strămoșească (Ibid. p., 542).

Pîlc:

Pîlcul de călăreți grăbea într-adevăr (Zodia Cancerului, p. 33).

Flăcăii noștri, alungînd **pîlcuri** de turci, se aplecau amenințători pe oblincuri (Opere, III, 1943, p. 308).

Pîrcălăbie:

A sosit, ieri, carte la **pîrcălăbia** de Neamțu (Frații Jderi, II, p. 92).

Pîrgar:

Acum cîtiva ani fusese întîi vorba de o fată a unui neamț, **pîrgar** la tîrgul Lio-vului (Frații Jderi, II, p. 233).

Săneată:

Fugeau prin vîrtejuri luminoase de colb, paloșele și **sănețele** scînteiau la soare (Opere, I, 1940, p. 12).

Sotnic:

Tabăra se frămînta vuind surd și glasurile hotnogilor și ale **sotnicilor** se înălțau puternice în lumina și răcoarea dimineții (Opere, I, 1940, p. 217).

Sotnie:

Un freamăt greu umplu cîmpia; porunca trecu din gură în gură, și **sotniile** începură a se frămînta, în luminile zorilor (Opere, I, 1940, p. 215).

Stol:

Caii nechezau sub călăreți bătînd nerăbdători din copite, pedestrirea se mișca înainte la strigătele hatmanului Șah, și deodată, în bubuirea surdă de glasuri, Suliță cu **stolul** lui de cercetași se arătă, se apropie în goană de Domn, și îndată după aceea trîmbițașul lui Potcoavă dădu vestire (Opere, I, 1940, p. 218).

Arhaice trebuie considerate construcțiile de felul următoarelor: « *simți o clipă privirea Tomșei* (Neamul Șoimăreștilor, p. 135); « *domnia Tomșei* (ibid., p. 137)¹; « *războiul Tomșei* » (ibid., p. 144); « *îl știam căpitan în simbria Tomșei* » (ibid., p. 173); « *Și vesteau căderea Tomșei* » (ibid., p. 276); « *Am fost cu văduva Irimiei* » (ibid., p. 92); « *spre doamna Irimiei* » (ibid., p. 175, 176); « *îi plăcea foarte* » (Creanga de aur, p. 21); « *Foarte-mi place rînduiala asta, băiete, zic eu* » (Cele mai vechi amintiri, p. 195); « *Foarte mi-a plăcut cum a alcătuit el legămînt cu Oancea și cu ciobanii* » (Nada Florilor, p. 75); « *întru una din zile* » (Creanga de aur, p. 108); « *a zîmbit a rîde* » (Nunta Domniței Ruxanda, p. 160); « *Ion Stîrcea ședea a dreapta lui* » (Neamul Șoimăreștilor, p. 205)²; « *din a stînga* » (Nunta Domniței Ruxanda, p. 245); « *... mîria-sa a trecut în Divanul mic, dînd poruncile sale lui armaș* » (Zodia Cancerului, p. 331); « *Duceți-o, vorbi el apoi, lui armaș* » (ibid., p. 225); « *... cum îi mersese lui beizada Alecu* » (ibid., p. 15); « *Sînt oameni a lui ava franțuz, mîria-ta* » (ibid. p. 151); « *... văd că-i zîmbește lui ava lucru pe care i-l arăt* » (ibid., p. 189); « *viața păru iarăși bună lui ava franțuz* » (ibid., p. 256); « *am fost cu ea și la petrecerile lui Craiu* » (Neamul Șoimăreștilor, p. 85); « *lui chihaia* » (Nunta Domniței Ruxanda, p. 250); « *... tot am a vă mai întreba a doua oară, ceva* » (Neamul Șoimăreștilor, p. 302); « *... pădurarul se repezi dînd chiot* » (Zodia Cancerului, p. 44); « *... dădu un răcnet către*

¹ La aceeași pagină citim însă « Glasul ascuțit și rău al lui Tomșa ».

² Cf. și Nunta Domniței Ruxanda, p. 245.

neamuri și prieteni » (ibid., p. 94); « *Mă tem să nu fie mustrarea măriei-sale așa de înfricoșată, încât să rămînem scurtați de capete* » (Div. Pers., p. 55); « *E adevărat că măria-ta poți găsi iertare dacă scurtezi pe un fiu de voievod* » (Zodia Cancerului, p. 142); « *Eu zic nici pe Milescu să nu-l scurtezi, căci e un bărbat prea dibaciu . . .* » (ibid., p. 118); « *M-am luptat pentru legea noastră la Camenița păgînă. Dacă pentru asta trebuie să mă scurtați, scurtați-mă* » (Poveștile de la Bradu-Strîmb, p. 57); « *Te rugăm însă noi toți care știm cîtă scădere aduc țării asemenea răutăți și zurbale să dai o pildă neînțelegătorilor* » (Zodia Cancerului, p. 227); « *Vremurile sînt grele, măria-ta și țara-i înscădere și săracă* » (ibid. p., 336); « *. . . purtînd război împotriva dușmanilor* » (Nicoară Potcovă, p. 38); « *. . . pe care l-am miluit și l-am pus în pîne* » (Zodia Cancerului, p. 119); « *. . . dregători ai noștri, pe care i-am pus în pîne* » (ibid., p. 223); « *. . . l-a pus¹ pe avă Paul cu bine în scaunul Iazilor* » (ibid., p. 133).

Alte numeroase exemple ar putea fi citate în sprijinul « revivificării », cum ar zice Eminescu, a elementelor de limbă veche în literatura lui Sadoveanu, dar nu cred că mai este necesar lucrul acesta. Se știe că savoarea arhaică este determinată, în opera sa, nu de cuvinte izolate, față de care scriitorul se arată extrem de măsurat, întocmai cum procedează și cu neologismele sau cu regionalismele, ci de o sumă de expresii specifice literaturii istorice de altădată. Prin ele pot fi prezentate mai viu, mai realist, situațiile proprii epocii respective, obiceiurile vremii sau atitudinile eroilor lui Sadoveanu.

Sub influența lecturii cronicarilor, a împrejurărilor istorice la care se referă, precum și a graiului moldovenesc care cunoaște o mulțime de turcisme, Sadoveanu este, între contemporani, scriitorul la care găsim cele mai multe elemente turcești. Ele sînt dispuse, însă, în operă, în așa fel încît întrebuintarea lor nu devine niciodată supărătoare: *aferim, alei, alișveriş, aman, baclavă, bacșiș, bagdadie, bașca, beglerbei, bei, beilic, beizade, belea, buluc, cadîu, calabalic, caldarîm, casap, ceair, ceam, ceamur, cherhană, chihaie, cialmă, ciorbagiu, ci(u)șmea, dairă, deliu, dugheană, dulamă, dușamea, felegean, feregea, gealat, geambaș, gerid, ghiondăr, ghiordan, giubea, gugiu, guguman, hadîmb, halat, hală, hîngîr, hangîr, harabă, haraci, hasă, hațișerif, haznă, herghelia, hergheliegî, hodge, hordie (ordie, urdie), iahnie, iatac, ienicer, ilic, imam, iurăș, meterhană, minarea, mindir, nacafa, nar-ghilea, nefer, ocă, paia, pașă, patalamă, pehlivân, peșcheș, pezevenghi, raidă, rohatcă, sacă, sacagiu, sarai, săivan, șandramă, șarabană, șiac, taclă, taifas, tamazlic, tejghea, vedea, zahană, zaraf, zărăfie etc. etc.*

Relativ numeroase sînt și elementele de origine grecească, a căror prezență în opera scriitorului se explică prin aceleași împrejurări. În unele opere, cum ar fi « *Nada Florilor* », cuvintele grecești servesc nu numai la crearea unei atmosfere de epocă, aceea de la sfîrșitul secolului trecut, ci și la distincția dintre vorba uncheșului Haralambie, care vine din « *bură și din negură* » pentru a se întoarce tot acolo într-o lume preistorică, și aceea a fițacăi Leona, care simte o adevărată plăcere să apeleze la aceste cuvinte de a căror întrebuintare i se pare că depinde însăși categoria socială căreia îi aparține: *catadicsi, firitisi, meremetisi, sinchisi, zulipî, avlie, catastif, catisma, diată, dichisi, eclipsis, epitropisi, evghenicos, fionc*.

Este momentul să ne oprim, în sfîrșit, o clipă și asupra neologismului care nu-i repartizat egal în opera scriitorului și despre care mulți s-au exprimat că ar fi fost neglijat în activitatea de tinerețe a maestrului Sadoveanu. Lucrul

¹ A ajuns cu el la destinație, l-a dus unde trebuia să-l ducă.

acesta este cu totul neexact din motivul că acolo unde s-a simțit nevoia neologismului i s-a făcut loc și i s-a dat ospitalitate. Dar greșeala criticilor constă în faptul că l-au căutat și acolo unde nu se putea să-l găsească. Scriitorul a arătat cum, de la începutul secolului și pînă în zilele noastre, vorbirea țăranilor s-a schimbat, s-a îmbogățit, datorită, printre altele, tocmai pătrunderii neologismelor la sate. Nu era cu puțință să se folosească asemenea elemente noi în « Crîșma lui Moș Precu », în « Povestiri », în « Dureri înăbușite », din moment ce ele erau cu totul necunoscute eroilor de acolo, iar în « Șoimii » cu atît mai puțin. Este de mirare, în schimb, că vînătorii de neologisme nu și-au dat seama de existența acestora în « Amintirile căprarului Gheorghită » și mai ales în « Însemnările lui Neculai Manea ». Dacă în prima lucrare pomenită chiar acum ele apar transformate, metamorfozate, faptul se explică tocmai prin greutatea pe care o întîmpinau eroii de acolo în însușirea lor. Oamenii simpli de la țară, avînd școală foarte puțină ori de loc, ei învață aceste cuvinte mai mult de frică și n-au răgazul necesar să lege și forma lor de un conținut concret. Cu totul altfel stau lucrurile cu « Însemnările lui Neculai Manea ». În această carte eroii sînt recrutați dintre oamenii cu școală și însușirea, înțelegerea cuvintelor noi nu este pentru ei o problemă de viață și de moarte. Neologismele apar nemutilate în vorbirea lor. Iată cîteva extrase doar din primele pagini ale cărții: *adulter, aplica, bursier, campion, cangrenă, capitol, chestiune, citație, coloniale, consacrat, contemporan, corecțiune, corupe, culminant, damă, desăvîrșire, egalitate, fuma, gradație, important, indignare, interpretare, intrigă, încredință, întîmpiră, literar, manuscript, morală, moraliză, neconținut, obiectivitate, opoziție, ortografie, partizan, pension, publicist, punctuație, real, recunoscător, roman, savant, talent, transcrie, tresări* etc.

Pe măsură ce subiectele cărților lui Sadoveanu sînt luate din alt mediu decît cel rural sau din trecutul îndepărtat, neologismele se înmulțesc și numărul lor a devenit respectabil între cele două războaie mondiale. S-ar putea înșira mai multe sute, dar nu cred că e absolut necesar lucrul acesta; le poate găsi oricine, dacă știe unde să le caute. Spre deosebire de perioada de dinainte de primul război mondial, ele ne întîmpină acuma, e adevărat că în proporții reduse, chiar în literatura istorică. Trebuie să spun însă că scriitorul nu le caută cu orice preț și mi se pare interesant de subliniat faptul că, pînă în momentul de față, preferă vechile substantive *băgare de seamă* și *luare-aminte*, în locul lui *atenție* pe care îl evită sistematic. În orice caz, eu nu l-am înregistrat decît extrem de rar, în vreme ce pentru sinonimul său, popular, *luare-aminte*, am peste două sute de fișe.

Dacă vrem să explicăm această stare de lucruri trebuie să ne gîndim nu la o presupusă antipatie a scriitorului pentru neologisme, care nu poate fi dovedită, ci la faptul că *atenție* este mai sărac în semnificații, mai șters, ca, de altfel, majoritatea neologismelor care n-au avut timpul necesar să-și îmbogățească conținutul. *Luarea-aminte*, dimpotrivă, fiind cuvînt vechi, are un conținut afectiv mai bogat și lucrul acesta duce la o putere de expresivitate mai mare. Această calitate este determinată, nici vorbă, și de faptul că fiind vechi dă impresie de prospețime tocmai din cauza rarei sale întrebuințări în vorbirea obișnuită.

Un exemplu asemănător cu acesta, cu observația că este, totuși, mult mai înrădăcinat în graiurile populare decît *luare-aminte*, ar fi *țiere de minte*, cu variante *ținare de minte*: « *Țiere de minte* ca dînsul n-avea nime. . . » (Zodia Cancerului, p. 128); « . . . și avînd și *țiere de minte* n-am uitat nimica » (Mor-minte, p. 80); « *O samă aveau ținare de minte*, — dar unii degeaba » (Opere, VI,

p. 140); « *Nu este pe lumea asta om care să aibă atîta **ținere de minte** (Divanul Persian, p. 189).*

Bogația limbii în opera scriitorului nostru reiese și din numeroasele sinonime pe care le întîlnim în tot ce a scris el. Și aici se poate vorbi de aspectul teoretic al problemei, întrucît scriitorul însuși a subliniat, în repetate rînduri, necesitatea, pentru limba literară, de a recurge la o cît mai mare varietate în exprimare. Maestrul Sadoveanu a atras atenția asupra paralelismului dintre *omăt-zăpadă-neă*, pe de o parte sau între *praf-corb-pulbere*, pe de altă parte. Faptul că ele sînt perfect sinonime, pentru vorbitorul obișnuit dintr-o anumită regiune a țării, nu ne oprește să procedăm în sensul unei diferențieri, în limba literară, cum face Sadoveanu însuși cînd recomandă să dăm substantivului *zăpadă* sensul obișnuit, să rezervăm pentru *omăt*, pe care el îl pune în legătură cu *nămete*, înțelesul de cantitate enormă de zăpadă, iar prin *nea* să numim praful subțire de zăpadă asemănător cu *ometița*¹, cu *pospaiul* de la moară. Dar aceasta nu însemnează că diferențierea despre care am vorbit trebuie să acționeze fără excepție. Sînt împrejurări în care cuvintele citate își păstrează sensul original și dacă, totuși, ele apar alături unele de altele, lucrul se explică prin nevoia de variație în exprimare, prin înlăturarea repetițiilor care îngreuiază lectura unei cărți. Așa trebuie interpretată prezența sinonimelor *omăt-neă-zăpadă* sau aceea a lui *frigare-țapă-țigla*, în citatele care urmează:

« *Pe la dosuri stăruiau încă grămezi de **omăt**. Frunzișul mort, bine țesut și bătut sub greutatea **zăpezilor** iernii, lucea în stropiturile de soare într-o culoare de sînge vechiu și strîns (Depărtări, p. 153)².*

*Nu vorbea nimeni în toată mulțimea aceea de oameni. Pas cu pas, sforîind caii deschideau pîrtie largă înotînd prin **omăt**; pas cu pas, suflînd greu, pedestrii treceau prin **neaua** măcinată, sprijinindu-se, cu fîlcile înclestate...*

***Zăpada** se strecura prin cizmele rupte la picioare, prin hainele sfîșiate pe trup ei înaintau cu umerile ridicate, cu brațele adînc virîte în tunci subsuoară (Opere, II, 1954, p. 123).*

*Petrișor găsi o frigare; un pui sta pe o măsuță în lumină; îl puse în **țapă**, se apropie liniștit de jar, răsimă **țigla** de o cărămidă și începu să învîrtă (Opere, vol. III, p. 428).*

Nu trebuie să uităm, de asemenea, că diferențierea pe care o face autorul între cuvintele pomenite, nu poate fi realizată totdeauna din punct de vedere practic, și din alte motive, dintre care cel mai important mi se pare a fi acela provocat de originea locală a eroilor respectivi. Vreau să spun că distincția între *omăt*, *nea*, *zăpadă* este foarte bine venită atunci cînd vorbește autorul. Cînd, însă, intervin eroii, lucrurile se schimbă în mod fatal. Pentru ardeleanul din nord-vest, care nu cunoaște decît unul dintre sinonimele pomenite, și anume pe *nea*, *omătul* și *zăpada* rămîn pe un plan secundar. Moldoveanul neînstruit se va folosi, în mod obișnuit, de *omăt*, iar munteanul, încredințat că ceilalți doi termeni sînt « dialectali » îi va neglija cu desăvîrșire și va încerca să-i dea lui *zăpadă* toate sensurile pomenite, în funcție de împrejurările în care apare.

¹ În Opere, V, p. 214, (și apoi în Raiul, p. 33) găsesc un exemplu concludent pentru apropierea aceasta: « Sania luneca acuma lin. Drumul nu era umblat, nu era stricat de cară. Vîntul venea de la spate, ascuțit cu înțepături de ace parcă. În zborul lui spulbera prin jurul săniei o ometiță ușoară ca o negură. Clopotele sunau, în afară de cîntecul lor regulat și de șuieratul vîntului — deosebeam în juru-ne liniștea pustiei ».

Avem, de asemenea exemple și pentru *pospai*: « Astă noapte a nins ușor — parcă ar fi curs puțintel *pospai* de zahăr » (Valea Frumoasei, p. 129). Cf. Olanda, p. 13; Trenul fantomă, p. 94; Măria-sa Puiul Pădurii, p. 243.

² Vezi și Opere, vol. III (ediția 1943), p. 545, unde apar alături *omăt* și *nea* !

Convins fiind că limba literară trebuie să-și îmbogățească posibilitățile de exprimare plecând de la toate graiurile limbii noastre și nu numai de la unul, eventual de la unele, Sadoveanu culege și selectează de pretutindeni. Constatând existența a două verbe sinonime, în limba noastră, *întoarce* și *înturna*, care seamănă destul de mult și din punct de vedere fonetic, el întrebuințează pe cel dintîi pentru a marca o mișcare pe loc, cum ar fi întoarcerea corpului, a feței etc., iar pe al doilea pentru ceea ce se cheamă a face cale întoarsă. Nu-i nevoie să spun că diferențierea nu este categorică nici măcar în opera scriitorului de care ne ocupăm; lucrul acesta nu poate fi realizat așa de repede din cauza situației pe care o au cele două cuvinte în graiuri, împotriva sensului lor original care este, pentru fiecare, cel indicat și care ar pleda pentru o diferențiere netă. Sensurile celor două cuvinte s-au confundat, însă de foarte multă vreme, și așa se face că, pînă în momentul de față, *înturna* caracterizează vorbirea din nordul țării, iar *întoarce* se întâlnește mai ales în sud. Cu alte cuvinte, în locul deosebirii de sens s-a impus una geografică. Ca și la *omăt*, *nea*, *zăpadă* și aici majoritatea oamenilor neinstruiți întrebuințează o singură formă din cele două. Scriitorii moldoveni din secolul al XIX-lea, influențați de graiul lor de acasă, dar și de limba veche, întrebuințează aproape exclusiv pe *înturna*. Alți scriitori exprimă amîndouă sensurile indicate numai prin *întoarce*. Maestrul Sadoveanu, mînat de dorința realizării unei armonii unice, a unei bogății de vocabular și de nuanțe necunoscute în literatura noastră de pînă la el, pune ordine și în folosirea celor două cuvinte pomenite, dînd fiecăruia valoarea lui inițială, etimologică, cum se poate constata, fără greutate, din citatele care urmează:

Noi să ieșim pe-afară cîte oleacă... adăogi el, **întorcîndu-se** către mezin și cuprinzîndu-l cu dreapta de mijloc (Opere, I, 1940, p. 43).

Cela **întorcea** ochii pe dos, se bătea cu palma în piept și îngîna... (ibid., p. 333).

N-au nimic, rosti Oarță **întorcîndu-și** capul spre tufișurile unde țâhneau cîinii (ibid., p. 446).

Dar se opri și se **întoarse** înspre partea unde se înteteau tot mai des glasurile copoilor (ibid., p. 447).

Moș Neculai își frecă palmele, apoi se ridică în picioare, se **întoarse** spre răsărit serios, și-și făcu de trei ori cruce (Opere, V, p. 479).

În soarele cald de primăvară, Ion Ursu închise pleoapele, apoi păru a-și aduce aminte de ceva și se **întoarse** spre mine (ibid. p. 531).

Răspunzînd — cîteodată, **întorcea** și ochii spre mine (ibid., p. 561).

Cînd intră stăpîna, își **întoarseră** încet capetele cu ochii blînzi, (ibid. p. 575).

Domnița **întoarse** capul... (ibid., p. 576).

Domnița tresări și-și **întoarse** capul... (ibid., p. 577).

Ne sculam pe rînd de pe scaunele scunde, ne făceam cruce **întorcîndu-ne** spre răsărit, ne îndreptam spre gospodari și le mulțămeam frumos (Opere, VI, p. 238).

Iaca, **întorceți-vă** toți cu fața încolo, o clipă, și vi-l arăt!... Și se **întorc** toți. Și cît ai număra pîn'la trei: Iaca, uite ici, domnule director! Și cînd se **întoarce** directorul, vede în mîna hoțului fierăstrăușul subțire ca o apă (ibid., p. 288).

Dădaca se **întoarse** de către nepotă-sa c-un obraz înflorit de bucurie (Zodia Cancerului, p. 292).

Întoarse o clipă zîmbet spre închinarea lui Cantemir (ibid., p. 322).

...Vodă se opri se **întorcîndu-se** cu fața către ogradă (Frații Jderi, II, p. 19).

La ceasuri fixe se ducea, la ceasuri fixe se **înturna** acasă (Opere, V, p. 320).

Și din întunericul ocnelor se **înturna** acuma nenorocit și zdrobit, printre oameni (ibid., p. 469).

...locotenenții și sublocotenenții mergeau numai pîn'la poartă, și de acolo se **înturnau** (Opere, VI, p. 225).

...se **înturna** și intra iar de unde ieșise (Aventurile șahului, p. 55).

Distincția aceasta între înțelesul pe care trebuie să-l aibă *întoarce* (capul, fața, ochii, corpul etc.) și *înturna* (din drum) a fost determinată, cum am spus, de tendința scriitorului de a obține cel mai mare efect artistic, din nevoia de a stabili adevărul istoric, adică etimologic, și din aceea de a înlătura monotonia provocată de repetiția aceluiași cuvînt, cum rezultă, iarăși, dintr-un citat ca următorul, în care găsim ambele cuvinte cu sensurile lor originare, bine distincte:

Îmi înțelegea glasul, asculta fluieratul prelung care-i imita numele, se oprea din fuga-i de vînt, **întorcea** capul spre mine, se **înturna** supusă, se lipea de pămînt la picioarele mele... (Opere, V, p. 145).

Să vedem acum și cîteva exemple în care diferențierea n-a avut loc, fie din motivul că e vorba de eroi care se limitează la unul singur dintre cuvintele în discuție, fie din cauză că, în situațiile respective, nu era necesară distincția aceasta:

...copiii se-**ntoarseră** acasă cu săniulele, ș-acuma stăteau zgribuliți pe lingă vetre (Opere, V, p. 517—518).

Cînd trăia gospodarul meu, nu se-**ntorcea** nimeni nemîngîiat de la ușa noastră și eram bucuroși că aveam cu ce sta înaintea unor oaspeți ca dumnea-voastră (ibid., p. 531).

Văduva Nastasia se repezi pe ușă și dădu fuga la drum; dar repede se **întoarce** (ibid., p. 524).

...feciorul cel mai mic al lui Manole Păr-Negru crezu vremea potrivită să se **întoarcă** la părintele Nicodim... (Frații Jderi, I, p. 51).

Mergeau repede, stîrnind cu ciubotele colbul drumului, și vorbeau, **întur-nîndu-se** la fiecare clipă unul spre altul (Opere, III, 1943, p. 193).

Da' lasă căciula, măi Vasile, strigă **înturnînd** capul moș Niculai Prună. (Opere, V, p. 476).

Ei, ce spui mîta, domnule Gavrilescu, urmă părintele **înturnîndu-se** spre mine (ibid., p. 510).

Numeroase cuvinte au, în opera maestrului Sadoveanu, sensuri figurate care se desprind, nici vorbă, din cele obișnuite față de care nu se deosebesc total. Oamenii se *scormonesc* cu ochii, își *aruncă* o privire, eventual un cuvînt, își *rumegă* gîndurile, își *macină* vorbele. Un sinonim al lui *arunca* are valori multiple: clopotele *zvîrl* sunetele lor în văzduh, unii oameni *zvîrl* vorbe, cuvinte ori complimente, flăcăii glume, iar cumetrele înjurături. În aceeași ordine de idei poate fi citat verbul *a fulgera* (cu ochii ori cu vorba!). Boierii din trecut își *greblau* barba și, o dată cu introducerea domniilor fanariote, au început să *împingă* bacșișuri. Domnițele *împungeau* cu zîmbet pe fiii de domni și de boieri, iar aceștia se *duelau*, în afară de sabie, și cu vorba. Unii luptători din neamul Șoimăreștilor erau atît de însetați încît nu se mai dădeau duși din preajma fîntînilor, parcă ar fi fost «căptușiți cu jăratice pe dinăuntru». Lăutarul *sfarmă* o melodie din arcuș, fluierul lui Gheorghe Barbă, din Bordeenii, *fierbe* «trist» și «dulce», sabia luptătorului *mușcă* din carnea celui urmărit întocmai cum curiozitatea *mușcă* din inima omului. Unui boier cu barba lungă i se spune, simplu, *mătură*, celui cu barba scurtă, *arici*, ghebosului că are *ranița* în spate, iar despre cineva care

apare pe neașteptate se zice că *răsare*. Tot așa despre cei pe care amenințările nu-i încovoiaie, ci îi înalță, îi țin cu fruntea sus. Țărcile *rid*, fulgii de zăpadă *roiesc*, roiurile de musculițe se *șes* între ele, iar când umbrele nopții nu mai au puterea să țină, în întuneric, pământul, *se scrie* geană de ziuă. Cine vrea să știe cât este ora nu are decît să *citească* ceasul și va afla. Ochii oamenilor obosiți *asfințesc*, stăpînii *alungă* poruncile cătră slugi, calul bătrîn își *mănîncă* din preț prin însăși înaintarea în vîrstă, iar hoții *ridică* viața celui prins prin potecile greu de străbătut ale codrilor.

Unii oameni au proprietatea de a *bate* sau de a *melița* din gură; zurgălăii *împrăstie* clinchete; bubuitul puștii *sfarmă* tăcerea; țapul sălbatic *soarbe* aer; gerul *mușcă* pe călătorul surprins pe drum. Despre omul înalt se spune că se *desfășoară* ca de pe mosor, când se ridică în picioare, iar trenul nu-i decît *iapa* neamțului. Unda *plînge*, vorba *picură* întocmai ca talanca sau ca omul somnoros, amatorii de jocuri naționale *pilează* bătuta, iar Nicoară Potcoavă își face loc printre dușmani, *cosînd* cu paloșul.

Se înțelege, cred, de la sine, că valoarea afectivă specială a cuvintelor de mai sus nu este contribuția totală a maestrului Sadoveanu. În cele mai multe cazuri, el n-a făcut decît să scoată din uitare și din anonim expresii populare sau, în alte cazuri, să ducă mai departe o tendință deja existentă. Ce aparține poporului propriu-zis și ce aduce absolut nou maestrul Sadoveanu este greu de spus în momentul de față, în stadiul actual al cercetărilor referitoare la limba literară, la mijloacele de exprimare ale artistului. Lucrul acesta va putea fi lămurit abia mai tîrziu.

În opera maestrului Sadoveanu ne întîmpină numeroase dublete, triplete etc., care toate vorbesc în sensul bogăției limbii scriitorului: *raclă* — *sicriu*; *prunc* — *băiet* — *copil* — *fițior* — *flăcău*; *pită* — *pîne*; *prăvălie* — *dugheană* — *bolță*; *grăi* — *vorbi*; *șleah* — *drum*; *oleacă* — *o țîră*; *secure* — *topor*; *cortel* — *umbrelă*; *batîr* — *barem* — *macar*; *standoale* — *coșere*; *bită* — *ciomag*; *codru* — *pădure*; *sarmale* — *găluște*; *ostenit* — *trudit* — *obosit*; *clonț* — *plisc*; *pipă* — *lulea*; *ogradă* — *curte*; *căciulă* — *cușmă*; *taur* — *buhai*; *lemnar* — *stoler*; *rohatcă* — *barieră*; — *mal* — *țarmure* etc. etc.

Cîteodată sinonimia dintre cuvintele acestea este perfectă, alteori sensurile respective nu se acoperă total, unele pe altele. În toate cazurile, însă, avem a face cu reflectarea graiului moldovenesc în limba literară, a unui grai amestecat, în care aproape fiecare noțiune se exprimă prin doi, eventual trei termeni. Tot graiul moldovenesc la care se adaugă și unele influențe străine stă la baza diferențierii de înțeles între unele forme duble de plural, cum ar fi *obraji* — *obrazuri* — *obraz* sau *scoarte* — *scoțuri*. *Obraji* — *obrazuri* sînt pluralele propriu-zise ale lui *obraz*, care este sinonim cu *față*, pe cîtă vreme *obraz* are sensul de *persoane simandicoase*, *persoane sus puse*: « Ploaia furioasă îi învăluie barba, îi sfîchiiu *obraji*, îl opri » (Opere, III, 1943, p. 288).

« Îi tremurau cărmurile pe șolduri și crețurile **obrajilor** » (Baltagul, p. 53).

« Alaiul se mișca la pas, pe ulițe cotite, și încurînd fu înconjurat de o droaie de copii, unii desculți, alții cu capul gol, cei mai mulți cu **obrazurile** și cu boturile nespălate... » (Zodia Cancerului, p. 185).

« Slujbași cu ochii somnoroși și cu **obrazurile** nespălate... » (Trenul fantomă, p. 37).

« Acolo, moș-Precu cu multă smerenie, față de așa **obraz**, cinstite, îi întreabă cum merg cu sănătatea » (Opere, II, 1940, p. 38).

«Acestora li se adaogă **obrazele** simandicoase ale stăpînirii: oameni bîrboși, gr oi și comozi, care se așează pe scaune, înprejurați de slujitorime». (Dep rtări, p. 128).

Citeodată, cele trei forme de plural ne întîmpină în aceeași operă. Așa, spre exemplu, stau lucrurile în «Frații Jderi», v. l. I I, **obrazuri** (pp. 19, 28, 216—217), **obraji** (op. 264) și **obrazе** (pp. 43, 132, 329) și în «Priveliști dobrogone», (pp. 10, 77, 102, 139, 149) **obrazuri**, p. 43 **obraji** și p. 139 **obrazе**. La fel stau lucrurile cu **scoarțe** care este sinonim cu **tartaj**, cu **coajă** etc. **Scorțuri**, în schimb, se întrebuintează ori de cîte ori autorul se referă la țesăturile țărănești sau la covoarele din casă. Cîteva exemple ne vor arăta și aici precis, cum stau lucrurile: «**Scoarțe de mesteacăn** zvîrlite în jur sporiră lucrurile focului» (Cocostîrcul albastru, p. 10); «o condică mare cu **scoarțe de aur**» (ibid., p. 37); «... trase din polița dintre ferestre o carte cu **scoarțe vechi și tari**» (Opere III, 1955, p. 125); «iar nevasta țesea pînă și **scorțuri** care aveau preț la tîrg» (Opere, III, 1943, p. 53); «cu **scorțuri** pe părăți (ibid., p. 459); «cu divanuri moi și **scorțuri** înflorite» (ibid., 612); «cu **scorțurile** din stative» (ibid., p. 613); «spălătoreasa și femeia care țesea **scorțuri** își lăsară lucrul» (ibid., p. 638); «... o găsește la stative, alegînd **scorțuri** (Baltagul, p. 36); «... începu a scoate și a clădi pe colțul patului poclăzi și **scorțuri**» (ibid., p. 94).

Alteori, însă, formele de plural în **-uri** (**etajuri**, **fieruri**, **ghemuri**, **glonțuri**, **secreteuri** etc.) nu se explică prin nevoia de diferențiere între diferitele sensuri, ci prin modificările suferite de cuvintele respective, într-o perioadă de aproximativ o sută de ani. Se știe că o parte dintre substantivele terminate, la plural, în **-e**, aveau mai de mult **-uri**, desinență specifică pentru pluralul substantivelor neutre. Înlocuirea lui **-uri** prin **-e** a fost provocată de influența pe care a exercitat-o asupra cuvintelor acestora categoria femininelor a căror caracteristică la plural este tocmai **-e**. Așa se face că numeroase substantive neutre și-au pierdut caracterul propriu, din punct de vedere formal, și au fost înglobate femininelor. Acad. Iorgu Iordan a explicat lucrul acesta prin slăbirea ideii de neutru în limba noastră prin faptul că neutrul romînesc are un caracter aparte: substantivele respective sînt masculine la singular și feminine la plural și în felul acesta au putut să-și piardă mai ușor elementul caracteristic altădată¹. Trebuie să spun însă că trecerea aceasta de la o declinare la alta nu-i un fenomen izolat și că unele substantive care se terminau mai demult în **-e** la plural, au intrat, de o bucată de vreme, în rîndul celor care se termină în **-i**. Cuvîntul pentru care opera lui Sadoveanu ne pune numeroase exemple la îndemînă este **geantă** — **genți** (cu forma mai veche **gente**): «Aveau **gente mari, pline și grele, la șolduri**» (Opere, III, 1943, p. 193); «Apoi își traseră de la șolduri **gentele**» (ibid., p. 197); «ne îmbarcăm cu **undițele și cu gentele**» (Împărăția apelor, p. 11); «... cercetai și două **gente pline de serii de obiecte necunoscute**» (Depărtări, p. 144). Trecerea aceasta a fost, de asemenea, explicată, în mai multe rînduri, de acad. Iordan.

Un observator atent al limbii, ca maestrul Sadoveanu, nu se putea să nu pună în vorbirea unora dintre eroii săi, și această diferență pe care o subliniază din cînd în cînd în text. Personajul care spune **glonțuri** în loc de **gloanțe** se plasează, prin însuși acest fapt, în trecut, aparține unei generații anterioare.

¹ Afirmatia aceasta este perfect justă și ea poate fi ușor dovedită cu ajutorul textelor din secolul al XIX-lea. Aceasta nu însemnează însă că neutrul ar fi pe cale de dispariție în limba noastră fiindcă, așa cum a arătat acad. Al. Graur, categoria lui se împrospează mereu cu elemente recente, cu neologisme.

Nu cred că este scriitor în literatura noastră la care moțiunea să joace un rol mai important, la care numărul substantivelor feminine, formate de la masculinele corespunzătoare, să fie atât de numeroase ca în opera maestrului Sadoveanu. Dau numai o parte dintre ele: *argată, arhondăriță, aricioaică, asiniță, atee, baroneasă, bălăuroaică, bouroaică, Brăbăntoaică, bucătăriță, căpităneasă, chelăriță, claponăreasă, clucereasă, cocostîrcă, comiscaie, crăpoaică, cucă, Cuciuceasa, (< Cuciuc) cuculeasă, doftoroaie, diaconiță, Ferentoaia, filozoafă, funcționareasă, hoarnă, hulubiță, idoliță, isprăvniceasă, judecătoriță, kanguroaică, logofeteasă, mazăliță, meșteriță, Moviloaia, mistreată, muceniță, notăreasă, ospătăriță, Ploîțioaia, primăreasă, prorociță, pîrcălăbeasă, păstrăviță, Pintilioaia, rîsoaică, serdăreasă, sul-tană, șătrăreasă, șpioancă, vătăviță, vechiliță, vrăciță.*

Cu tot numărul mare de cuvinte întrebuițate în opera sa, autorul știe să înlăture greutățile de înțelegere și cititorul nu întâmpină nici un fel de dificultăți la lectură. Procedeu cel mai obișnuit pentru realizarea acestui lucru este încadrarea cuvîntului respectiv în așa fel, în frază, încît explicarea lui să reiasă cu ușurință. Mă voi opri, mai întîi, la un exemplu pe care îl voi sprijini pe două citate din două lucrări diferite. Este vorba de *standoale*, regionalism curent prin nordul Moldovei, sinonim al lui *coșere*):

*Nu-mi mai pasă nici de dumnezeu, nici de nimica. M-oi duce într-o noapte la Forăști, la **standoale**, unde țin ciocoi grîul și dau foc* (Nada Florilor, p. 43);

*Ce-ai căutat la coșere, cărora le mai zice și **standoale*** (Venea o moară pe Siret, p. 169).

În primul citat, înțelegerea sensului cuvîntului ne este ușurată de context, faptul că acolo « țin ciocoi grîul », iar în al doilea de « traducerea » printr-un sinonim cunoscut. Fiindcă procedeu acesta este foarte des folosit de maestrul Sadoveanu, îmi permit să mai dau un exemplu:

*Cîndva locul se chema Oașa-mică. Pre cît se știe, vorba aceasta nouă, **Oașa** înseamnă în graiul nostru moldovenesc **Branîște**, adică rezervație domnească* (Valea Frumoasei p. 15).

Observăm că de data aceasta n-a mai fost suficientă numai traducerea lui *Oașa* prin *Branîște*, ci și explicarea acestuia din urmă, întrucît întrebuițarea lui se limitează aproape exclusiv în toponimie și, deci, sensul îi rămîne necunoscut, pentru majoritatea vorbitorilor.

Tot în « Valea Frumoasei » (p. 49) găsesc un cuvînt regional ardelenesc, foarte bine plasat în fraza: « Se spune că acel uncheș s-ar fi aflat, cu zeci și zeci de ani în urmă *pădurar*, adică *gornic*, tot în acele locuri, slujind pe stăpînul său, domn mare pe lumea asta ».

Mi s-a întîmplat de multe ori să fiu întebat ce înțeles are verbul *a răstoci* și, uneori, să constat că interlocutorul meu, care nu cunoștea nici din auzite cuvîntul, să pară nemulțumit de răspunsul pe care i-l dădeam. Îi pun, acum la dispoziție unul cu totul convingător, din același volum (Valea Frumoasei, p. 58): « Cine să fi învățat oare pe meșterii noștri cei bătrîni să *răstocească* apa? Unde rîul se bifurcă în două gîrle, opresc pe una, lăsînd apa să curgă numai pe un crac. Iar în gîrla secată pește rămîne fără apă și e urmărit și prins cu ușurință ».

Activitatea neobișnuit de bogată a maestrului Sadoveanu, meșteșugul său unic în întrebuițarea limbii, nu pot fi cuprinse în cele cîteva pagini pe care le-am scris. Eu n-am prezentat, aici, decît o schiță necompletă și cu totul palidă a *cîtorva* surse proprii artei sadoveniene. Pentru fiecare aspect, dintre cele subliniate, s-ar putea scrie pagini, ba chiar volume. La fel pentru altele nepomenite

de mine. Se va găsi, fără îndoială, într-o zi, colectivul sau omul care își va lega numele de studierea limbii din opera celui mai fecund și celui mai valoros prozator român contemporan. Se va arăta, atunci, rolul hotărîtor al lui Sadoveanu nu numai pe linie educativă propriu-zisă sau pentru dezvoltarea sentimentului iubirii de patrie, ci și sub raportul consolidării limbii noastre literare sub aspect artistic care a crescut, prin opera sa, în așa măsură încît sîntem încredințați că nu există idee înaltă și sentiment măreț să nu poată fi cuprins, în toată amploarea și în frumusețea de vrajă a acestei limbi pe care n-au avut-o scriitorii de dinainte de Sadoveanu. Și se va vedea atunci că această limbă unică a rezultat din toate graiurile românești și din toate veacurile, din care avem texte scrise, dar că bogăția ei impresionantă a fost alimentată, în primul rînd, de vorbirea țăranilor moldoveni, de la munte și de la șes. La zestrea pe care au adus-o aceștia, în opera maestrului, s-au adăugat, apoi, contribuțiile celor din alte provincii ca și cele ale cărturarilor mai vechi. Dar cuvintele n-au venit singure. Ele au fost, totdeauna, pline de conținut, trecute prin « inima » celor care le-au adus. Unul era potrivit mai mult pentru bucurie și dragoste, altul pentru luptă și pentru dorul de libertate. Un al treilea venea din perioade întunecate ale istoriei și pronunțarea lui deștepta în mintea cititorului zăngănitul lanțurilor. Pe lângă acestea, altele multe purtau în ele doruri și speranțe care nu puteau înflori. Maestrul Sadoveanu le-a primit pe toate, le-a cîntărit atent și le-a selectat după un criteriu care îi aparține într-un grad atît de înalt, după o metodă care nu poate fi prinsă în rețetă, dar despre care se poate spune că a avut ca element de bază criteriul artistic, cum ne mărturisește autorul singur: « Ascultam cu respect, reținînd după obiceiul meu, ceea ce mi se părea artistic » (Ochi de urs, 183).

Elementul popular și cel vechi se îmbină, în chip armonios cu neologismul, în opera maestrului Sadoveanu. Este cazul să apropiem, din nou, meșteșugul scriitorului din cel al lui Eminescu, singurul dintre înaintași, care a pus aceeași măsură în dozare, același simț artistic în aprecierea nu numai a rezonanțelor specifice cuvintelor, desprinse de context, ci și în realizarea armoniei dintre ele, indiferent de sectorul pe care-l reprezintă fiecare luat izolat.

Bogăție nemărginită, artă desăvîrșită și armonie unică sînt calitățile esențiale ale meșteșugului scriitorului Sadoveanu. Ele presupun o preocupare permanentă pentru limba națională, o înțelegere rară a tuturor fenomenelor, o stăpînire perfectă a nuanțelor celor mai puțin perceptibile, măsură în întrebuiințarea lor, cu un cuvînt o cunoaștere fără egal a tot ce este expresie în limba noastră.

La toate acestea se mai adaugă, însă, altceva și anume: Scriitorul stăpînește în chip cu totul rar, meșteșugul de a pune putere de expresie acolo unde nu te aștepti. În fraza lui, cuvinte nesemnificative în vorbirea de toate zilele, capătă valori noi, trezesc în scriitor ecouri ale unor întîmplări petrecute de mult și dau viață evenimentelor prezentate.

МИХАИЛ САДОВЯНУ — ВЕЛИКИЙ МАСТЕР РУМЫНСКОГО ЛИТЕРАТУРНОГО ЯЗЫКА

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В настоящей статье, автор выявляет некоторые художественные приемы и источники языкового богатства творчества великого румынского писателя. Он подчеркивает неразрывную связь писателя с наро-

дом, с живой народной речью. Автор, кроме того, уделяет внимание лингвистическим воззрениям Михаила Садовяну, который сумел «изучить» все разновидности языка. Садовяну «знает» язык, потому что он его глубоко исследовал, а не потому что он его просто-напросто «прощупывает». Судя по произведениям великого мастера румынского литературного языка, можно прийти к заключению, что для нашего великого художника слова вопросы неологизмов, топонимии, ономастики являются долголетним занятием.

Молдавское наречие, родное писателю, входит в основу языка творчества Садовяну.

Тем не менее, великий мастер румынской литературы не ограничивается только этим; он использует, в большой мере, и остальные румынские наречия, и, конечно, литературный язык предыдущих эпох, наряду с языком древнейших памятников.

Местное происхождение садовяновских героев окрашивается спецификой, выраженной либо архаизмами, либо тюркизмами, либо грецизмами, либо областными выражениями. В статье, отвергается также мнение, согласно которому Садовяну недооценивает значение неологизмов. Основываясь на заявлениях великого мастера румынского слова, автор показывает, как Садовяну мастерски использует, в своем творческом поиске, синонимы, областные выражения, многозначность, архаизмы, неологизмы, словообразующие и формообразующие элементы.

Благодаря всем этим художественным особенностям языка, произведения Садовяну имеют, единственное в своем роде, обаяние, столь ценимое широкой массой читателей.

UN GRAND MAÎTRE DE LA LANGUE ROUMAINE LITTÉRAIRE MIHAIL SADOVEANU

RÉSUMÉ

L'Auteur expose sommairement, dans cet article, les procédés artistiques de Sadoveanu. Il y indique, tout spécialement, les sources auxquelles le vocabulaire des oeuvres du grand maître de la prose roumaine puise ses richesses. Il insiste ensuite, sur les liens permanents qui unissent l'écrivain au peuple et ses écrits à la langue du peuple. L'article met en relief les préoccupations linguistiques de Sadoveanu, son souci d'étudier la langue, sous ses aspects les plus variés, et prouve à quel point le grand prosateur la « connaît », pour « l'avoir étudiée » et non pas la « devine », grâce à son admirable « intuition ». Une étude approfondie de l'oeuvre de Sadoveanu montre que ce maître de la littérature roumaine a non seulement fait l'analyse serrée du néologisme, de la toponymie, de l'onomaistique, du mouvement migratoire des peuples, mais qu'il a abordé, avec succès, certains problèmes que les spécialistes mêmes n'ont pas toujours réussi à épuiser.

Si le parler de Moldavie, petite patrie de l'écrivain, constitue l'élément primordial de la langue, pleine de saveur, de ses oeuvres, toujours est-il que notre prosateur utilise, dans une large mesure, la langue que l'on parle sur toute l'étendue du pays. En même temps, il ne néglige pas, cela va de soi, les ressources que lui fournissent les textes anciens de la langue littéraire de ses prédécesseurs.

L'origine des héros de Sadoveanu se révèle dans leur langage, où éléments qui sentent le terroir, archaïsmes, turcismes, hellénismes, abondent.

L'Auteur rejette l'opinion de tous ceux qui en veulent à Sadoveanu d'avoir méconnu la valeur du néologisme. Bien au contraire, il prouve en s'étayant des déclarations de Sadoveanu même, comment ce grand prosateur sait mettre en oeuvre néologismes, archaïsmes, synonymes, régionalismes, effets polysémantiques, particularités grammaticales, qui donnent de l'éclat à son style.

Si on ajoute à cela le métier, unique en son genre, et la constante préoccupation du style de ses oeuvres, on comprendra le charme fascinant sous lequel Sadoveanu tient ses lecteurs.

CÎTEVA ASPECTE ALE INFLUENȚEI LIMBII ROMÎNE ÎN LEXICUL GRAIULUI CEANGĂU DIN MOLDOVA

DE
I. MĂRTON

1

Studierea influenței unei limbi asupra unui dialect sau asupra unei alte limbi necesită examinarea multor probleme și prezentarea unei serii întregi de aspecte. Una din sarcinile de bază ale lingvistului este stabilirea gradului de intensitate a influenței. Trebuie văzut cum se prezintă această influență pe generații și în diferitele părți ale teritoriului respectiv. În afară de aceasta, trebuie să arătăm care este gradul de intensitate a influenței străine în diferitele aspecte (vorbitură curentă, exprimare artistică etc.) ale dialectului studiat, acordînd o atenție deosebită aspectelor limbii folosite în viața de toate zilele și limbii poeziei populare, care prezintă un aspect mai îngrijit și mai arhaic al dialectelor teritoriale. Trebuie să ne ocupăm neapărat și de limba orășenilor, deoarece aceasta reprezintă un stadiu mai înaintat de dezvoltare a dialectului întreg.

O altă preocupare a cercetătorului trebuie să fie prezentarea influenței străine atît în lexic, cît și în sistemul fonetic și în structura gramaticală a dialectului respectiv. Este cunoscut faptul că dintre elementele limbii, lexicul este cel mai sensibil la influențele străine, deci el va pune cele mai multe probleme. Trebuie examinat căror sfere ale activității omenești aparțin cuvintele împrumutate, precum și adaptarea lor la sistemul lingvistic al dialectului: la particularitățile sale fonetice, morfologice și sintactice.

Studierea influenței străine nu se poate reduce la stadiul actual al limbii. Trebuie analizat procesul istoric al acestei influențe, ca astfel să iasă la iveală tendința de creștere sau de slăbire a influenței. Acest aspect al problemei poate fi studiat pe baza comparației graiului diferitelor generații, ținîndu-se seama de aspectele arhaice ale dialectului, păstrate în poezia populară, și de materialul de arhivă provenit din teritoriul respectiv. Cunoscînd stadiul actual al influenței și trecutul ei, trebuie să ne gîndim și la o apreciere a influenței străine: în ce măsură a contribuit ea la îmbogățirea și perfecționarea dialectului și la formarea particularităților lui caracteristice. Deoarece în majoritatea cazurilor influența nu este unilaterală, ci se manifestă din partea ambelor limbi, trebuie să arătăm în treacăt și latura cealaltă a problemei: în ce măsură influența este reciprocă.

Problemele acestea se cer studiate, toate, și de lingvistul care își propune să cerceteze influența limbii romîne asupra graiului ceangău din Moldova. Inten-

sitatea influenței române și bogăția de învățăminte ce se pot trage din cercetarea acestei influențe, impun și mai mult acest lucru. În articolul de față nu mă angajez să ating toate aceste probleme. Deocamdată voi prezenta doar câteva aspecte ale influenței române în lexicul graiului ceangău, pe baza materialului adunat cu chestionarul mare ¹⁾ în următoarele opt sate: Săbăoani, Valea Seacă, Cleja, Lespezi, Pustiana, Unguri, Onești și Ploscuțeni. Deoarece pe baza unor cercetări efectuate în toate satele cu ajutorul unui chestionar mic punctele acestea au fost găsite ca fiind cele mai caracteristice, constatările făcute pe marginea materialului provenit din aceste opt sate pot fi socotite ca valabile pentru întregul grai.

2

Influența limbii române asupra lexicului graiului ceangău este intensă și multilaterală. Cuvintele de proveniență românească sînt numeroase și aparțin tuturor laturilor vieții și realității înconjurătoare: părțile corpului omenesc, bolile și vindecarea lor, legăturile de rudenie, mediul geografic înconjurător, timpul, agricultura, creșterea vitelor, casa și acareturile, grădinaritul țărănesc, mîncările, portul, obiceiurile, administrația, justiția, milităria etc. Intensitatea influenței limbii române o dovedește în primul rînd numărul mare al cuvintelor împrumutate. În graiul ceangău din Moldova se află sute și sute de cuvinte de origine românească.

Iată câteva cuvinte din domeniul agriculturii și creșterii vitelor ²⁾ : *botoz* (: batoză), *bosztán* (: bostan), *cárina* (: țarină), *cseréale* (: cereale), *esztrament* (: instrument), *hériápká* (: grapă), *huruz* (: cocean de porumb, cf. cucuruz), *klájica* (: clăiță), *kikolcil* (: incolțește), *mácsinál* (: macină), *masina* (: bat-ză), *niriste*, *nyiriste* (: miriște), *munká* (: muncă), *pîndár* (păzitorul cîmpului), *pleáva* (: pleavă), *puj* (: porumb), *pujistyé* (: porumbiște), *rada* (: recoltă, roadă), *rásnyica* (: rîșniță), *rászáríta* (: floarea soarelui), *rekolta* (: recolta), *számínca* (: sămînță), *szekára* (: secară), *szkik* (: spic) *továrásia* (: clacă), *treeral* (: treeră), *zítar* (: păzitorul cîmpului), *szireáda* (: jireadă), *ármászár* (: armăsar), *bács* (: păstor, baci), *biszuszka* (: biciușcă), *cáp* (: țap), *cigája* (: țigăie), *csobán* (: cioban), *gál'át'a* (: găleată), *gínszák* (: gînsac), *gíszka* (: gîscă), *grázsd* (: grajd), *hërgëlija* (: herghelie), *izláz* (: izlaz), *kírlán* (: cîrlan), *kopita* (: copită), *kóma*, *kàma* (: coamă), *kurkán* și *kurka* (: curcan, curcă), *nyívóra* (: mioară de doi ani), *murg* (: murg), *mutál* (: mută stîna), *nyelucca* (: mioară, mielută), *ocol* (: stînă, ocol), *purkár* (: purcar), *rugumál* (: rumegă), *szohát* (: pășune, suhat), *szoprún* (: șopron), *észteňa* (: stînă), *észtrunga* și *sztrunga* (: strungă), *tányistye* (: staniște), *tályéánka* (: talancă), *turma*

¹⁾ Anchetele pentru Atlasul lingvistic al graiurilor maghiare din R.P.R. se fac cu ajutorul a două chestionare. Un chestionar mic, care cuprinde aproximativ 400 de întrebări, și un chestionar mare care cuprinde 2000–2200 de întrebări.

²⁾ Deoarece transcrierea folosită în dialectologia maghiară se deosebește atît de transcrierea internațională, cît și de transcrierea folosită în filologia fino-ugrică (sistemul de transcriere al lui Emil Sétälä), dăm lista acelor semne, care în transcrierea internațională ori nu sînt folosite ori au altă valoare fonetică decît în transcrierea maghiară:

a) *Vocale*: *a* = *á*, *ä* = *a*, *â* = *ä*, *ä* = *ä* mai închis și mai labial, apropiat de *o*, *ó* = *ö*, *ü* = *ü*, *ä* = *ε* foarte deschis, apropiat de *a*, *é* = *ε* deschis *e* = *ε*, *ē* = *e*, *ë* = *e* mai închis, *é* = *ē*, *ê* = *ē*, mai închis, situat între *ē* și *i*, *ö* = *æ*, *õ* = *ä*, *æ* = *ö* cu pronunțare mai deschisă, *ê* = rom. *ä*, *i* = rom. *i*, *ü* = *ü*, *i* = *i*, *ü* = *ü* nelabial, *i* = *i* labial.

b) *Consonante*: *c* = *ts*, *cs* = *č*, *dz* = *z*, *dsz* = *ž*, *gy* = *d'*, *j* = *i*, *ly* = *l'*, *ny* = *n'*, *s* = *š*, *sz* = *s*, *ty* = *t'*, *zs* = *ž*.

c) *alte semne*: *~* = variante, *< >* = formă mai rar folosită, *( )* = formă folosită mai mult de către bătrîni, *[ ]* = formă folosită mai mult de către tineri.

(: turmă), *vakár* (: văcar), *zsunka* (: juncă), *fánác* (: finat), *otáva* (: otavă), *trifoj* (: trifoi) etc.

Intensitatea influenței românești o dovedește, în afară de aceasta, și faptul că, pe lângă substantive și adjective, printre cuvintele împrumutate se află și verbe, adverb, conjuncții și interjecții. De exemplu *amenál* (: r. amina), *biruje* (: r. birui), *csérkál* (: r. încerca), *dóril* (: r. dori), *gicsil* (: r. ghici), *grizsil* (: r. îngrijii), *jubil* (: r. iubi), *opril* (: r. opri), *pácil*, *pacil* (: r. păți), *primil* (: r. primi), *ádika*, *ágyeka* (: r. adică), *áprape* (: r. aproape), *bá* (: r. ba), *dá* (: r. da), *gye fápt* (: r. de fapt) *gye lok* (: r. de loc), *gye tot* (: r. de tot), *doarã* (: r. doară), *kã* (: r. că), *kám* (: r. cam), *máj* (: r. mai), *szigur* (: r. sigur.)

Calcurile lingvistice, care sînt destul de frecvente în graiul ceangău, au și ele o importanță deosebită pentru aprecierea intensității influenței românești. Iată cîteva exemple: *béka* «cîntă» (: r. broască), *ül* «locuiește» (: r. șede), *napszentület* «apusul soarelui» (: r. asfințitul soarelui), *eladódik* (: r. se vinde), *emelkedik* (= emelkedik) (: r. ridică), *jértődik* (= egyetért) (: r. se înțelege cu cineva), *kapódik* (= talá ható) (: r. se găsește), *mzogatódik* (= mzog) (: r. se mișcă), *vivődik* (= megy) (: r. se duce), *csinál inzsekciját* (= injekciót ad) (: r. face injecție), *tart hëjsá* (húz hozzá) (: r. ține la el) etc.

3

După ce am văzut cîteva aspecte referitoare la intensitatea influenței romîne în lexicul graiului ceangău, să examinăm particularitățile cele mai importante ale acestei influențe. Una din particularități este faptul că acest bogat material lexical împrumutat nu este folosit în întregime în graiul tuturor satelor cercetate. Explicația constă în faptul că influența romînească nu este la fel de puternică în toate satele locuite de ceangăi. După cum reiese din cercetările noastre de pînă acum, influența cea mai puternică se manifestă în graiul ceangăilor din nord (Săbăoani, Traian, Pildești), în comuna Ploscuțeni din apropierea Adjudului, a cărei populație de ceangăi e venită din Săbăoani, și în graiul ceangăilor răsfirați prin sate românești. În alte sate: Valea Seacă din apropierea orașului Bacău și satele din jur, ca de pildă Galbeni, Cleja și altele, influența poate fi socotită relativ slabă, iar într-o serie de sate cu populație secuiască, venită în Moldova în ultimele două-trei veacuri, cum sînt de exemplu Pustiana, Lespezi, Unguri (Găiceaua), satele din jurul orașelului Onești etc. influența este slabă. În afară de aceasta, trebuie să avem în vedere și varietatea lexicală a graiului românesc din Moldova. Datorită acestor împrejurări, o serie de cuvinte din materialul adunat nu figurează decît într-un singur sat. Iată cîteva din ele: *burta* (: r. burtă), *făca* (: r. față), *fálka* (: r. falcă), *putere* (: r. putere), *mutra* (: r. mutră), *foloszil* (: r. folosi), *fárfuria* (: r. farfurie), *grágyina* (: r. grădină). O serie de cuvinte au fost notate în 3—4 sate, ca de pildă: *bárba* (: r. barbă), *bërgáta* (: r. beregată), *koasztá* (: r. coastă), *musty* (: r. mușchi), *sztomák* (: r. stomac), *dusmán* (: r. dușman), *frikosz* (: r. ficos), *zgírcsit* (: r. zgîrcit), *szláb* (: r. slab), *leák* (: r. leac), *rána* (: r. rană), *csersáf* (: r. cearșaf), *gáleáta* (: r. găleată). Totodată putem înșira o serie de cuvinte care sînt folosite în toate cele opt sate, deci pot fi socotite ca aparținînd întregului grai ceangău. Din lexicul agriculturii și creșterii vitelor astfel de cuvinte sînt de exemplu: *bosztán* (: r. bostan), *cepusa* (: r. țepușă), *kărăus* (: r. căraș), *pákura* (: r. picură), *prócáp* «oiștea carului de boi» (: r. proțap), *oistea* «oiștea căruței» (: r. oiște), *pui* «porumb» (: r. pui), *resnyic* (: r. rîșniță), *zsítár* «păzitor de cîmp» (: r. jitar), *ármászár* (: r. armăsar), *bredáz* (: r. breaz), *cáp* (: r.

tap), *csobán* (: r. cioban), *iszláz* « pășune » (: r. islaz), *kārlán* « miel de un an » (: r. cîrlan), *kurkán* (: r. curcan), *nyivóra* « miel de doi ani » (: r. mioară), *okol* « stîină » (: r. ocol), *otáva* (: r. otavă), *porkán* (: r. porcan), *purkár* (: r. purcar), *vakár* (: r. văcar), *szunka* (: r. juncă), *sztina* și *esztena* (: r. stîină).

Pentru a avea o oarecare idee despre raportul dintre totalitatea cuvintelor împrumutate și cuvintele care au o răspîndire generală, să examinăm datele următoare: numărul total al cuvintelor provenite din limba romînă referitoare la corpul omenesc, boli și vindecarea lor (înțelegem desigur cuvintele notate de noi) este de 147. Din cele 147 de cuvinte de acest fel, adunate cu ajutorul chestionarului mare, numai 10 sînt folosite în toate cele opt sate studiate (iar din acestea 4 se referă la părțile corpului omenesc și 6 la diferite boli și vindecarea lor). Dintre cele 120—130 de cuvinte referitoare la agricultură 19—20, iar dintre cele 118—120 de cuvinte referitoare la creșterea vitelor 26 au fost înregistrate în toate cele opt sate. Dintre cele 73 de cuvinte referitoare la administrație, justiție și militarie, 23—25 sînt folosite în toate satele. Din aceste date numerice reiese că numărul cuvintelor romînești folosite peste tot este mult mai mic decît numărul total al acestor cuvinte. De asemenea, iese la iveală faptul că influența lexicală în domeniul agriculturii și creșterii vitelor poate fi socotită mijlocie, iar în domeniul administrației și mili-tăriei este mult mai puternică, deoarece în aceste domenii și ceangăii au folosit exclusiv limba romînă.

Pentru ca aprecierea influenței lexicale romînești asupra graiului ceangău să fie cît mai justă, să examinăm vocabularul agriculturii și al pregătirii fînului în graiul de la Lespezi, Valea Seacă și Săbăoani. Am ales tocmai aceste trei sate deoarece ele reprezintă — după cum am văzut — cele trei grade de intensitate ale influenței romînești, iar agricultura este domeniul în care influența romînească este de intensitate mijlocie. În graiul comunei Lespezi, dintre cele 250—260 de cuvinte referitoare la agricultură și pregătirea fînului, adunate cu ajutorul chestionarului mare, 30 sînt de origine romînească. Dintre aceste 30 de cuvinte, 13 se referă la terminologia carului, altele ca de ex. *cîntar*, *tărăboanță* și *rișniță* aparțin agriculturii propriu-zise și numai restul pot fi încadrate în terminologia propriu-zisă a agriculturii și pregătirii fînului. Cuvintele romînești în graiul comunei Lespezi au deci rolul de a întregi într-o măsură oarecare terminologia maghiară a acestui domeniu de activitate.

La Valea Seacă am notat 50 de cuvinte romînești referitoare la agricultură și pregătirea fînului, iar la Săbăoani, unde influența limbii romîne este cea mai puternică, 55 de cuvinte. Examinînd toți termenii care țin de agricultură și pregătirea fînului din aceste două sate, se poate constata la prima vedere că cuvintele romînești au și aici numai rolul de a întregi vocabularul de origine maghiară în ce privește domeniul agriculturii. La Săbăoani, de exemplu noțiunile « car » « a ara », « arătură », « gunoi », « plug », « brazdă », « a sămăna », « sămănătură », « grîu », « se coace », « a secera », « seceriș », « secerător », « seceră », « coasă », « snop », « stog », « treierîș », « paie », « pleavă », « orz », « ovăz », « sapă », « a săpa », « fîn », « lucernă », « iarbă », « greblă » etc. toate au nume ungurești, ceea ce înseamnă că fondul principal lexical al graiului acestei comune s-a menținut pînă astăzi. Credem că ajungem la o concluzie justă, generalizînd această constatare la toate sferile lexicului gr iului ceangău, cu excepția vocabularului referitor la administrație, justiție, militarie și tehnică.

În această ordine de idei se mai pune o problemă: dacă cuvintele de origine romînească au pătruns în fondul principal de cuvinte al graiului ceangău sau se află numai în sferele exterioare ale vocabularului. O parte din cuvinte nu s-a

oprit la periferia lexicului, ci a pătruns în fondul lexical principal al graiului. Justificarea acestei afirmații necesită cercetări speciale. Totuși, pe baza puținelor date pe care le avem, putem afirma că unele cuvinte ca: *kăldăr*, (: r. căldare), *csokán* (: r. ciocar), *tyibrik* (: r. chibrit), *kumpăna* (: r. cumpănă), *kuptor* (: r. cuptor), *gáz* (: r. gaz «petrol»), *ograda* (: r. ogradă «curte»), *grázsd* (: r. grajd), *plita* (: r. plită), *bószán* (: r. bostan), *nyiriste* (: r. miriște), *furtuna* (: r. furtună), *frank* (: r. franc «ban»), *maliga* (: r. mămăliga), *kozónák* (: r. cozonac), *cigára* (: r. țigară), *tábák* (: r. tabac), *kozsók* (: r. cojoc), *plóp* (: r. plop), *brád* (: r. brad), *nepot* (: r. nepot), *vere* (: r. vere), *nyírel* (: r. mirel), *nyírásza* (: r. mireasă), *verisóra* (: r. verișoară), *prétyin* (: r. prieten), *vadán* (: r. vădăna), *esztát* (: r. stat), *plumb* (: r. plumb), «creion», *primil* (: r. primi) etc. au pătruns deja în fondul principal de cuvinte al graiului ceangău. Cuvintele acestea sînt folosite de toți cei care vorbesc acest grai, sînt cuvinte frecvente și au chiar și derivate și compuse. În primul rînd acestea sînt acele cuvinte de proveniență romînească care în domeniul lexicului deoselesc graiul ceangău atît de limba literară cît și de celelalte graiuri ale limbii maghiare.

4

În afară de examinarea faptului dacă cuvîntul romînesc s-a stabilit la periferia lexicului sau a pătruns în fondul principal de cuvinte al graiului ceangău, încadrarea cuvintelor împrumutate are și alte aspecte, dintre care cele mai importante sînt de natură semantică, fonetică și gramaticală.

Împrumutarea cuvintelor de origine străină se face, în majoritatea cazurilor, în scopul de a denumi prin aceste cuvinte lucrurile și noțiunile pe care societatea le-a cunoscut în urma contactului cu un alt popor. Cuvintele acestea, care corespund unei necesități urgente de exprimare, se încadrează relativ ușor în lexicul limbii sau graiului respectiv și ajută la îmbogățirea incontestabilă a lexicului. Constatarea aceasta este valabilă și pentru o serie de cuvinte de proveniență romînească din graiul ceangău. Astfel de cuvinte sînt de exemplu *fábrica* (: r. fabrică), *sztație*, *gára* (: r. stație, gară), *esztát* (: r. stat), *trin* (: tren), *kládire* (: r. clădire), *procesz* (: r. proces), *tribunál* (: r. tribunal), *profeszor* (: r. profesor), *zsudékátor* (: r. judecător), *komperatívá* (: r. cooperativă, în graiurile populare și «comperativă» sau «cumpărativă»), *susáua* (: r. șosea) etc. Lucrurile acestea n-au putut fi denumite de ceangăi decît cu ajutorul cuvintelor împrumutate din limba romînă, deoarece este vorba de elemente noi ale realității sociale și de o sferă de activitate unde au întrebuintat și ei exclusiv limba romînă.

Este însă știut că dacă influența străină este puternică și de lungă durată în limbă pătrund și o serie de cuvinte de care ea nu are nevoie momentan. În astfel de cazuri se nasc dublete. În cazurile acestea există două posibilități: sînt cazuri cînd cuvîntul de origine străină e dublet, însă denumește o variantă mai modernă, mai perfecționată a lucrului sau obiectului respectiv. În asemenea cazuri contradicția dintre cele două cuvinte se rezolvă printr-o diferențiere de sens, adică cuvîntul original servește la denumirea varietății mai vechi a obiectului; iar cuvîntul de origine străină servește la denumirea varietății mai noi, mai perfecționate a obiectului. Printre cuvintele de proveniență romînească din graiul ceangău există și astfel de cuvinte, de exemplu *lepedő* «cearșaf gros, folosit mai mult pentru a acoperi» — *csërsáf* «cearșaf mai subțire», *fűresz* «fierăstrău de mînă» — *bészke* «beschie», *pajta* «grajd mai mic și mai primitiv» — *grázsd* «grajd mai mare și mai modern» etc. Influența romînească a contribuit și în asemenea cazuri

la îmbogățirea lexicului graiului ceangău. Aceste cuvinte au făcut posibilă denumirea unor nuanțe ale lucrurilor.

Sînt însă o serie de cuvinte între care nu poate avea loc o asemenea diferențiere de sens, deoarece obiectul are o singură formă. În astfel de cazuri cuvîntul neaș și cel de origine străină coexistă un timp oarecare, pînă cînd unul dintre ele dispare. Astfel de perechi de cuvinte sînt următoarele: *bütü* — *litëra* (:r. literă), *olvas* — *csitil* (: r. a citi), *rokon* — *ruda* (: r. rudă), *szakál* — *bárba* (: r. barbă), *cukor* — *zahár* (:r. zahăr), *atyafi* — *nyám* (: r. neam, *honcsoktúrás* — *musunoj*) (:r. mușunoi), *ék* — *pána* (:r. pană), *cséplögép* — *batusa* (: r. batoză), *udvar* — *ogradá* (: r. ogradă), *kemence* — *kuptor* (: r. cuptor), *ögyvez* — *vádana* (: r. vădănă) etc. În cazul cînd iese învingător cuvîntul românesc, cum s-a întîmplat de exemplu cu cuvintele *nyirel* și *nyirásza*, lexicul graiului nu se îmbogățește; în asemenea cazuri împrumuturile nu contribuie la îmbogățirea lexicului.

Sînt interesante și acele perechi de cuvinte ambele de origine romînească, ca de exemplu *márka* — *tyimbru* (: r. marcă — timbru), *plikár* — *fáktor* (: plicar — factor), *plumb* — *krejon* (: r. plumb — creion) etc. Dubletele de felul acesta arată că în cazul influenței de durată mai lungă limba care împrumută ține pas adesea cu dezvoltarea lexicului limbii din care se împrumută.

5

Încetățenirea cuvintelor de origine străină are și alte aspecte. Evoluția istorică a limbilor dovedește că introducerea cuvintelor de origine străină nu se limitează numai la încadrarea lor în lexicul limbii, ci încetul cu încetul ele se acomodează și sistemului fonetic al limbii respective. Acomodarea, din punct de vedere fonetic, s-a întîmplat și cu o serie de cuvinte de origine romînească din graiul ceangău. Astfel în graiul comunelor care în loc de *ș* rostesc *s*, și în cuvintele romînești au înlocuit pe *ș* cu *s*: de exemplu *gusza* (: r. gușă), *biszika* (: r. beșică), *masziná* (: r. mașină). Putem înșira o serie de cuvinte la care, dacă conțin un grup de mai multe consoane, una dintre ele dispare sau se intercalează o vocală neetimologică; de exemplu *észgircsit* (: r. zgîrcit), *esztát* (: r. stat), *észtrungár* (: r. strungar), *észfert* (: r. sfert), *észtráda* (: r. stradă), *tányiste* (: r. staniște) etc. Într-o serie de cuvinte cele două sunete speciale ale limbii romîne, *ă* și *î* au fost înlocuite în graiul ceangău cu vocalele cele mai apropiate din limba maghiară; *î* cu *e*, *ő*, *á* sau *u*, iar vocala *ă* a fost înlocuită printr-un *a*, *á*, *o* sau *e*. Ex. *blend* (: r. blînd), *görcsit* (: r. zgîrcit), *káramb* (: r. carîmb), *kantár* (: r. cîntar), *faklia* (: r. făclie), *vakár* (: r. văcar), *lukrator* (: r. lucrător) etc. În graiul satelor care au un *ē* și *ę* sau *ä* (= *ę*) aceste vocale se rostesc și într-o serie de cuvinte de origine romînească; de exemplu *fërmäk* (: r. farmec), *bászike* (: r. beșică), *vurtëzs* (: r. vîrtej), *përgyáva* (: r. perdeauă) *mámë* (: r. mamă) etc.

Este cunoscut însă faptul că în cazul unei influențe puternice, cînd numărul cuvintelor împrumutate este mare, de la un timp oarecare cuvintele împrumutate nu se mai acomodează din punct de vedere fonetic, din contra ele introduc în limba cealaltă chiar și unele sunete care pînă atunci nu se foloseau. Se știe, de exemplu, că sunetele *zs* și *c* (*j* și *č*) ale limbii maghiare sînt de origine slavă și ele au fost introduse în limba maghiară prin cuvintele de origine slavă. Fenomenul acesta este caracteristic și graiului ceangău. D oarece numărul cuvintelor de origine romînească a crescut mereu în decursul veacurilor, deoarece cazurile de bilingvism au devenit mai frecvente, o mare parte a cuvintelor romînești împrumutate nu s-a acomodat din punct de vedere fonetic, ci din contra ele au introdus în

graiul ceangăilor cele două vocale caracteristice ale limbii romîne, *ă* și *i*. Astăzi aceste două vocale, (mai ales vocala *ă*) în graiul multor sate, nu se rostesc numai în cuvinte de origine romînească, ci și în cuvinte maghiare, ceea ce înseamnă că ele fac parte deja din sistemul fonetic al graiului ceangău. Iată cîteva exemple: *kăpu* (: ung. kapu «poartă»), *szămăr* (: ung. szamár «măgar»), *hăsznál* (: ung. használ, «folosește»), *hăsszu* (: ung. hosszú «lung»), *szănyu* (: ung. szomju «sete»), *gînar* (: ung. gúnár «gînsac»). *vîrszie* (: ung. varsa «vîrsie»), etc.

Am putea înșira încă și alte fenomene care dovedesc că influența fonetică se exercită într-o formă foarte variată. Scopul nostru însă nu este să arătăm toate aceste fenomene, ci să documentăm cu cîteva exemple principiul care ne obligă ca atunci cînd studiem influențele lexicale într-o limbă oarecare, aceste cercetări să se extindă și asupra laturii fonetice a influenței, deoarece sistemul fonetic al unei limbi nu influențează ca atare sistemul fonetic al unei alte limbi; această influență exercitîndu-se prin cuvintele împrumutate.

În sfîrșit trebuie să examinăm pe scurt și latura gramaticală a problemei. Dacă cuvintele de origine străină tind să introducă în limba împrumutătoare unele particularități fonetice, ele nu fac acest lucru și în ce privește particularitățile gramaticale. Cuvintele de origine străină se încadrează deci complet în sistemul gramatical al limbii împrumutătoare. În structura gramaticală a graiului ceangău, de exemplu, sînt unele influențe romînești, dar ele au fost transmise nu prin cuvinte izolate, ci prin sintagme sau prin propoziții, deci sînt influențe de natură sintactică.

Cuvintele romînești intrate în graiul ceangău, dacă e vorba de substantive, și-au pierdut genul din limba romînă, deoarece în limba maghiară nu există genuri, și s-au încadrat complet în flexiunea nominală a graiului ceangău. La fel s-a întîmplat și cu verbele: ele s-au încadrat în conjugarea unică în limba maghiară, în schimb au primit cele două desinențe verbale caracteristice limbii maghiare; cele care indică numai subiectul și acelea care indică și complementul direct (de exemplu *látok* «văd», *látom* «îl (o) văd») și așa mai departe.

Influența străină în domeniul sistemului gramatical—altfel destul de redusă—se exercită mai mult în sintaxă decît în morfologie.

Articolul de față nu are pretenția să epuizeze problema influenței romînești în graiul ceangău, ci mai degrabă este o prezentare sumară a cîtorva aspecte din influența lexicală. Cred că am reușit să ating acest scop, să contribui cu cîteva date la îmbogățirea cunoștințelor noastre asupra acestei probleme, care în trecut a fost neglijată atît de lingvistica romînă, cît și de lingvistica maghiară. Cred că în afară de această contribuție modestă am reușit să arăt că cercetarea graiului ceangăilor din Moldova e prețioasă și instructivă nu numai în ce privește arhaismele și inovațiile lui numeroase, ci și din punctul de vedere al influenței romînești. Studiarea acestui grai depășește deci sfera de preocupare a lingvisticii maghiare, formează un teren de cercetare comun pentru lingvistica maghiară și cea romînă.

Problema influenței reciproce a limbilor este una dintre cele mai atrăgătoare și bogate în învățăminte. Studiarea acestei probleme în trecutul îndepărtat al limbilor se izbește de multe ori de greutăți mari. Este deci foarte firesc să dăm atenția cuvenită studierii influenței reciproce romîno-maghiare, deoarece aceste cercetări ne vor da posibilitatea să înregistrăm astfel de forme de mișcare și dezvoltare a limbii, care în trecutul limbilor pot fi descoperite cu multă greutate. Privind problema din acest punct de vedere ne putem da seama foarte ușor și de importanța graiului ceangău, și mai ales de însemnătatea studierii lui pentru lingvistica generală.

НЕКОТОРЫЕ ПРОЯВЛЕНИЯ ВЛИЯНИЯ РУМЫНСКОГО ЯЗЫКА В ЛЕКСИКЕ ГОВОРА ЧАНГЭУ В МОЛДАВИИ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

В настоящей статье, описаны различные проявления влияния румынского языка на лексику говора чангэу в Молдавии. Автор указывает, что румынский язык способствовал обогащению говора чангэу и образованию его характерных особенностей. Влияние румынского языка на лексику говора чангэу значительное и многостороннее. Слова румынского происхождения, в этом говоре, многочисленны и относятся ко всем областям жизни и окружающей действительности.

Значительность этого влияния доказывается также и тем, что наряду с существительными и прилагательными, имеются, среди заимствованных слов, также и глаголы, наречия, союзы и междометия. Имеются также и многочисленные кальки. Многие слова, заимствованные из румынского языка, проникли в основной словарный фонд говора чангэу. Однако автор указывает, что влияние румынского языка не одинаково сильно, во всех селах, оно проявляется, с особой силой, в разговорной речи, северных чангэев.

Предметом исследования другого вопроса является уподобление слов румынского происхождения к фонетическим особенностям говора чангэу. Автор указывает, что поскольку количество румынских слов в говоре чангэу велико, некоторые из этих слов не приспособились, с точки зрения фонетической и, внесли в этот говор, оба, характерных, для румынского языка, гласных *ă* и *î*.

Что касается грамматического строя, то румынские слова подчинились морфологическим и синтаксическим категориям говора чангэу. На основании произведенных исследований, автор делает несколько выводов о значении исследования взаимных влияний языков.

QUELQUES ASPECTS DE L'INFLUENCE DE LA LANGUE ROUMAINE SUR LE LEXIQUE DU PARLER *CEANGĂU* DE MOLDAVIE

(RÉSUMÉ)

Dans cet article, l'Auteur relève quelques aspects de l'influence de la langue roumaine sur le lexique du parler *ceangău* de Moldavie. Il démontre que la langue roumaine a contribué à l'enrichissement de ce parler, ainsi qu'à la apparition de ses particularités caractéristiques. L'influence de la langue roumaine sur le lexique du parler *ceangău* est intense et multilatérale. Les mots d'origine roumaine sont nombreux et se rattachent à tous les domaines de la vie et de la réalité ambiante.

Le fait que cette influence de la langue roumaine soit intense est prouvé par l'existence, dans le parler *ceangău*, non seulement de noms et d'adjectifs, mais encore de verbes, adverbes, conjonctions et interjections empruntés au roumain. Il existe également de nombreux calques. Bien des mots empruntés au roumain ont pénétré dans le fonds principal lexique du parler *ceangău*. L'Auteur montre cependant que l'influence de la langue roumaine n'est pas également intense dans tous les villages; elle est bien plus manifeste dans le langage des *ceangău* du nord.

Une autre question que l'Auteur étudie est celle de l'adaptation des mots d'origine roumaine aux particularités phonétiques du parler *ceangău*. Il montre que, étant donné le grand nombre de mots d'origine roumaine dans le parler *ceangău*, une forte proportion de ces mots ne se sont pas accommodés au point de vue phonétique et ont introduit dans le parler en question les deux voyelles caractéristiques de la langue roumaine: *ă* et *î*.

En ce qui concerne la structure grammaticale, les mots roumains sont rentrés dans le cadre des différentes catégories morphologiques et syntaxiques du parler *ceangău*. En vertu des recherches effectuées, l'Auteur tire certaines conclusions sur l'importance de l'étude des influences réciproques entre les différentes langues.

ASUPRA UNUI TEXT AROMÎN DIN ANUL 1731

DE

VLADIMIR DRIMBA

Cele mai vechi texte scrise în dialectul aromîn, care se cunosc pînă acum, sînt o rugăciune scurtă și un vocabular de 1170 de cuvinte cuprinse în Πρωτοπειρία lui Theodor Cavalioti (1770), și Λεξικὸν τετραγλωσσον, publicat de Daniil Moscopoleanul în lucrarea sa Εισαγωγικὴ διδασκαλία (1794)¹.

În anul 1950 s-a descoperit un nou text — foarte scurt — scris pe o gravură în lemn, din anul 1731, deci cu aproape patru decenii mai vechi decît lucrarea lui Cavalioti. Gravura a fost descrisă de Dh. S. Shuteriqi, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Populară Albania într-un articol publicat în 1952 în *Buletin për shkencat shoqerore* («Buletinul științelor sociale») al Institutului de Științe din Tirana²; întrucît limba albaneză este puțin cunoscută la noi, dăm mai jos traducerea acestui articol³:

«Acum doi ani, Arhiva Institutului de Științe [din Tirana, n.n.] a ajuns în posesia unei gravuri a sfintei Maria, provenind din Ardenica⁴, regiunea Fieri și datînd din anul 1731. Gravura reprezintă pe fecioara Maria cu pruncul Iisus în brațe. Foaia, unică, e de 23 × 16,2 cm. Formatul gravurii e de 15,9 × 10,5 cm. Deasupra figurii sfintei Marii scrie grecește: *I PARTHENOS K(AI) THEOTOKOS ARDHEYOYSA*; dedesubtul figurii: *ANASSA MITRO PARTHENE VOITHISON TOIS DHOYLOISSOY*. Tot jos scrie latinește: *Regina Mater et Virgo auxiliare Servis tuis*. Textul aromîn se găsește în partea stîngă, de sus, a gravurii: *Virgjër Mëmal tu mne zî ôrë prën ôi pe'îi tēni loi* (:?). Textul albanez se găsește în partea dreaptă, sus: *Virgjinë Mame e perëndis uro prë ne fajtorëte*. În partea de jos a gravurii este data 1731, scrisă grecește, și semnătura: ... *Igomēna Nektari* (?)⁵.

¹ Cf. Th. Capidan, *Aromînii. Dialectul aromîn*. București, 1932, p. 49 și urm. Vezi și inscripția (constînd din patru versuri) de pe «vasul Simota», despre care Per. Papahagi credea că ar fi «poate cel mai vechi» document de limbă scris în aromînă (*Din trecutul cultural al aromînilor. Cu prilejul unui document de limbă. Extras din «Analele Academiei Romîne», Seria II, Tom. XXXV, Mem. Sect. Lit., București-Leipzig-Viena, 1912, p. 26*).

² Dh. S. Shuteriqi, *Gjashtë tekste të vjetra shqipe (sh. XVII-XVIII) ... Një fragment greqisht-shqip-arumanisht-latinisht, 1731* («Șase texte albaneze vechi (din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea) ... Un fragment grec-albanez-aromîn-latin, 1731»), în «Buletin për shkencat shoqerore», III (1952), pag. 14-15.

³ După traducerea în limba franceză, comunicată de autor.

⁴ Ardenica (citește *Ardenița*) este azi un sat mic în cîmpia Muzakje, lingă orașul Fieri, unde se află o mănăstire care poartă numele Sf. Maria (comunicat de Dh. S. Shuteriqi).

⁵ Vezi facsimilul gravurii, reprodus din «Buletin për shkencat shoqerore» (n. n.)

Inițiala *V* din textul albanez e identică cu litera *V* întâlnită în alfabetul original întrebuințat în unele manuscrise ale lui Kosta Berati (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea). Alfabetul grecesc al textului albanez de pe gravură se deosebește de alfabetul întrebuințat de Cavalioti (1770) și de Daniil (1802), nu numai prin inițiala *V*, ci și prin litera *ē* [= *ē*, n.n.], pentru care autorii moscopoleni folosesc un *a* cu un semn diacritic dedesubt [= *α*, n.n.], sau chiar un *a* [= *α*, n.n.] simplu¹, în timp ce pe gravură este folosită litera latină *e*.

Interesant este faptul că, cu mulți ani înaintea vocabulelor în trei sau patru limbi ale celor doi autori moscopoleni, limba albaneză apare nu numai alături de limba greacă și aromână, ci și alături de limba latină, în acest fragment din Albania de sud, al cărui autor pare să fie tot un moscopolean, *Nektar Tërpo*².

În anul 1750 s-a publicat în Veneția cartea lui Tërpo *Vivlarion Kaloymenon Pistis*...³. După Legrand, care ne-o descrie, la pag. 9 a acestei cărți s-ar fi găsit « o gravură în lemn, reprezentând pe fecioara Maria cu Iisus în brațe și având inscripția: *I Parthénos kai Theotólos ardheyoysa* (sus), iar jos: *Anassa mitropárthene votthison tois dhoylois soy, Kat toy Nektartoy* »⁴. După cum se vede, această inscripție este identică cu aceea de pe gravura noastră. Dar Legrand nu pomeniște nimic de vreo inscripție albaneză, aromână sau latină. În afară de aceasta, aceeași carte a lui Nektar a fost publicată pentru întâia oară la Veneția, în 1732, având autorizația de publicare din 13.XI.1731. Legrand, care descrie și această primă ediție⁵, nu ne spune dacă avea sau nu gravura despre care e vorba. Este foarte probabil că această gravură a existat și în prima ediție, dar că ea a lipsit din exemplarul pe care-l descrie Legrand. Atragem atenția asupra faptului că uneori Legrand descrie cărți pe care nu le-a văzut el însuși, ci le descrie după informații date de prieteni de-ai lui, care posedau aceste cărți. Data 1731 a gravurii noastre este aceeași cu data eliberării autorizației de publicare a cărții lui Nektar⁶.

Despre o altă ediție a acestei cărți avem o însemnare interesantă a lui Gjergji Haxhi Mihali din Berat, care ne-o dă ca fiind din anul 1733 și care nu pomeniște de gravură. El ne spune că Nektar a fost călugăr la mănăstirea din Ardenica, că a făcut o foarte intensă propagandă împotriva mahomedanismului din țară [= din Albania, n.n.], în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, când mahomedanismul a luat avânt în sud, și că această carte ar fi scris-o chiar în acest scop⁷. În carte se vorbește despre evenimente contemporane, și de aceea opera aceasta prezintă un deosebit interes istoric⁸.

După cum vedem, Dh. S. Shuteriqi redă textul aromân în transliterație, fără să-l interpreteze. Această transliterație necesită unele corectări:

transcrierile *ē* (din *Virgjrē*) și *ē* (din *ōrē*) sînt arbitrare: în text avem, în primul caz, *ε* (*Βήρυ(τ)ρε*), iar în al doilea caz *e* (*Ωρε*);

p (din *prēn*) trebuie corectat în *t* (în text apare clar *τρēν*);

¹ Per. Papahagi, Scriitori aromîni în secolul al XVIII. București, 1909, p. 319–20.

² Este sigur că Nectarie Tărpu era aromîn originar din Moscopole; cf. Per. Papahagi op. cit., p. 11 și nota 6 (n. n.)

³ Titlul ediției din 1750 este, de fapt, BIBAION KAAOYMENON ΠΙΣΤΙΣ (cf. É. Legrand, Bibliographie hellénique, XVIII-e siècle, Vol. I, p. 374. Titlul indicat de Dh. S. Shuteriqi este al ediției întîi, din 1732; corect este: BIBAIAPION KAAOYMENON ΠΙΣΤΙΣ (cf. É. Legrand, op. cit., p. 237) (n. n.).

⁴ É. Legrand, Bibliographie hellénique, XVIII-e siècle, Vol. I. Paris, 1918, p. 374.

⁵ Loc. cit., p. 237–238.

⁶ Cartea a mai avut încă patru ediții (în afară de aceea din 1733): 1755, 1756, 1779 și una după anul 1799; loc. cit., p. 347, 455 și vol. II (1928), p. 299 și 300. Ediția din 1779 are gravuri, dar Legrand nu le pomeniște.

⁷ Revista « Dituria », Tirana, 1927, p. 336–37.

⁸ Într-o scrisoare pe care ne-a adresat-o la 26 septembrie 1953, Dh. S. Shuteriqi dă cîteva informații suplimentare: « Anul acesta, Arhiva Institutului nostru de Științe a achiziționat un alt exemplar al gravurii. Este de notat că acest exemplar, după hîrtia pe care a fost imprimat, este mult mai nou, cu toate că poartă aceeași dată de 1731. Aceasta ne arată că gravura a fost imprimată de mai multe ori de-a lungul secolelor. Exemplarul pe care l-am descris este imprimat pe hîrtie groasă și veche ».

în sfârșit, *e* (din *téni*) trebuie corectat în *o*; în text acest *o* e legat de *l*, ca o continuare a acestuia, deci cu închiderea cercului înspre stînga; aceeași grafie a lui *o* se întâlnește și într-un cuvînt din textul grecesc din josul gravurii, în care apare numele lui Nectarie¹.

Transcriem acum textul, cu litere grecești, grupînd în cuvinte literele și silabele (care în grafia originală sînt uneori izolate, altelei amestecate în cuvinte deosebite):

Βήρυ(ι)ρε Μῆμα-λ τῆμνεζι ὄρε τρε νόι πεκα [sau -ε] τό... λοι

¹ Acest text, pe care Dh. S. Shuteriqi l-a citit (cu semn de întrebare) *Igoména Nektari*, interpretînd litera de după *m* — ca și în lectura sa *téni* — ca *e*, sună cu totul altfel: ... τό (?) 'Ιερομόνα... Νεκτάρι... Este vorba de « ieromonahul Nectarie Târbu », așa cum semnează acesta în titlul opereii sale (cf. É. Legrand, Bibliographie hellénique, XVIII-e siècle, Vol. I, p. 237—238). Ceea ce am reprodus aici se vede foarte clar; punctele de suspensie indică fragmentele de text ilizibile, redată prin împletituri de linii ornamentale. La reconstituirea textului ne ajută indicația dată de Legrand, reprodusă chiar de Dh. S. Shuteriqi (dar care — lucru surprinzător — acestuia i-a scăpat din vedere): *Anassa mitropárthene vóthíson tois dhoylois soy, Kai toy Nektaríoy*. Prin urmare, cele câteva cuvinte ar trebui întregite astfel: Καὶ τοῦ 'Ιερομόναχου [acest cuvînt a fost omis de Legrand] Νεκταρίου.

În primul cuvînt, γ are o prelungire verticală, în jos, atît de pronunţată, încît pare că este urmat de un ι . Neclară este, de asemenea, litera care urmează după χ din ultimul cuvînt; iar litera în locul căreia noi am pus puncte de suspensie este un semn neobişnuit în celelalte scrieri aromîne din secolul al XVIII-lea, constituit (aproximativ) din trei bare verticale tăiate cu o diagonală ascendentă: acest semn redă sunetul ς , iar cuvîntul trebuie citit *păcătoşl'i*.

De altfel întreaga ortografie a textului este cu totul originală şi neunitară: vocala i e redată prin η — probabil şi prin ι — (în Βήρυ(ι)ρε), precum şi prin οι (în articolul - $\lambda\text{οι}$: - $l'i$ din ultimul cuvînt); vocala $\bar{a}$ este redată prin ι (în τδμνεζι), prin e (în $\bar{\alpha}\text{ρε}$), ca şi în textul albanez (vezi observaţia lui Dh. S. Shuteriqi) şi prin ϵ (în τρè şi în prima silabă a ultimului cuvînt); vocala u este redată prin semnul δ , asemănător cu δ chirilic (în Μδμα şi τδμνεζι); sunetul d este redat prin τ şi δ prin ζ (în τδμνεζι), iar l palatal din art. - $l'i$, prin λ (în - $\lambda\text{οι}$ din ultimul cuvînt).

Ortografia textului lui Nectarie Târpă diferă în multe privinţe de ortografia celorlalte scrieri aromîne din secolul al XVIII-lea¹; la acea dată ea nu era încă de loc fixată. De altfel, după cum arată toate aceste texte, nu se poate afirma, cum a făcut Th. Capidan², că ortografia grecească a scrierilor aromîne din secolul al XVIII-lea este unitară.

Acum, după ce am arătat valoarea dată de Nectarie Târpă diferitelor litere, putem transcrie textul în alfabetul latin:

Vîryîră, muma-l dumneḑă', ôră tră noi păcătoşl'i « fecioară, maica lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi păcătoşi ».

El corespunde textului albanez (*... uro prë ne fajtorëte*), — pe cînd textul grecesc corespunde cu cel latin (*... βοηθήσον τοῖς δουλοῖς σου : ... auxiliare Servis tuis* « ajută pe robii tăi »).

Textul din 1731 este mult prea scurt pentru a aduce lucruri prea noi pentru studiul dialectului aromîn. Totuşi, în afară de ortografie, el conţine şi cîteva fapte de limbă interesante:

Fonetismele *dumneḑă'* şi *păcătoşl'i* nu sînt atestate în dialectul aromîn; peste tot întîlnim formele *dumniḑă'* şi *picat*, *picătōs* (alături de *amărtie* şi *amărtios*, de origine greacă). S-ar putea ca grafiile din textul lui Nectarie Târpă să nu redea pronunţarea reală a acestor cuvinte.

Textul conţine două cuvinte de origine albaneză:

*vîryîră*³ (< alb *virgjer*) « fecioară »; cuvîntul este cunoscut; interesant este faptul că în textul albanez autorul foloseşte varianta ghegă *virgjin*⁴;

ôră, imperativul de la *urari* (< alb. *uroj*), cunoscut pînă acum cu sensurile « a ura », « a felicită » şi « a binecuvînta »⁵; în textul nostru e folosit cu sensul (neatestat pînă acum) « a se ruga » (existent şi în albaneză⁶), singurul sens în care verbul se poate construi cu prep. *tră* « pentru »

¹ Vezi tabloul comparativ dat de Per. Papahagi, Scriitori aromîni în secolul al XVIII-lea, Bucureşti, 1909, p. 319—321, care, de altmînteri, nu este complet. Astfel, de exemplu, printre literele greceşti care notează vocala $\bar{a}$ trebuie adăugată şi litera ϵ , care apare, ca şi în textul din 1731, în numeroase cuvinte din scrierea lui Daniil Moscopoleanul: $\iota\sigma\eta\epsilon$ (= *işiră*, p. 116), $\pi\rho\acute{\epsilon}\upsilon\tau\eta\lambda\epsilon$ (= *prăvḑile*, p. 118), $\mu\pi\alpha\nu\acute{\epsilon}\mu\mu\upsilon$ (= *bănămu*, p. 121), $\sigma\epsilon\acute{\alpha}\chi\acute{\alpha}\tau\zeta\epsilon$ (= *se acaḑă*, p. 125), $\sigma\epsilon\mu\pi\alpha\tau\alpha$ (= *sămbăta*, p. 127), $\lambda\acute{\epsilon}\nu\tau\zeta\epsilon\tau\lambda\upsilon$ (= *lăḑetlu*, p. 133) etc.; în aceeaşi scriere se folosesc, foarte rar, şi literele η (de exemplu în $\chi\upsilon\pi\eta\rho\iota\tau\zeta\upsilon$ = *k'ipăriču*, p. 117) şi ι (de exemplu în $\nu\iota\sigma\kappa\omicron\upsilon\rho\epsilon$ = *născură*, p. 117), care de asemenea lipsesc din tabloul lui Per. Papahagi.

² Aromîinii. Dialectul aromîn, Bucureşti, 1932, p. 66.

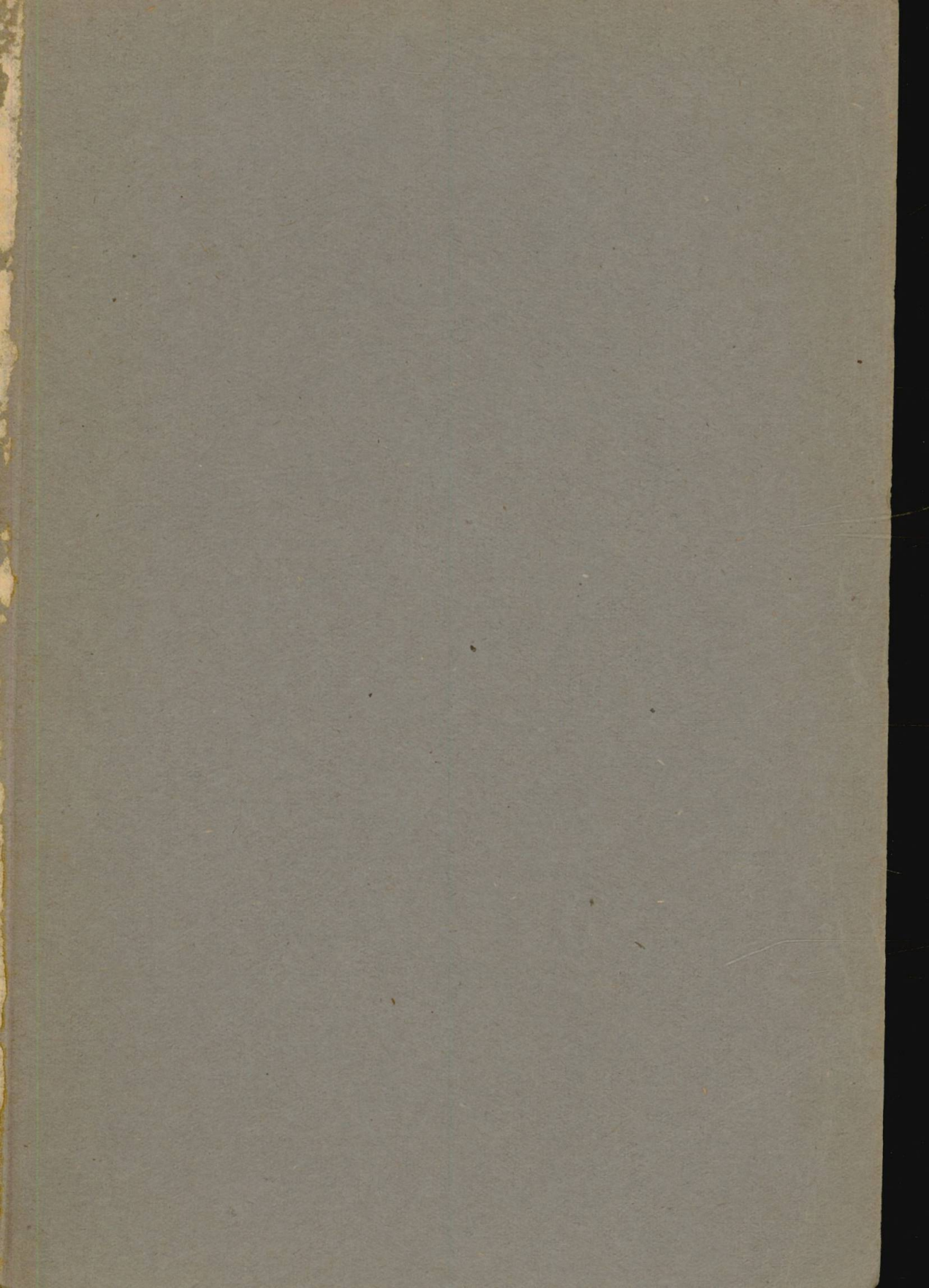
³ γ reprezintă (în sistemul de transcriere fonetică al Atlasului lingvistic român) o fricativă palatală fonică, corespunzătoare afonice h' .

⁴ Forma *viryină* (ca şi alte variante) se întrebuiţează de asemenea în dialectul aromîn; cf. G. Pascu, Dictionnaire étymologique macédo-roumain, Vol. I, Iaşi, p. 186, care-l explică, printr-o evoluţie imposibilă, direct din lat. *virginem*.

⁵ Sensul « a binecuvînta » este atestat de derivatul *urăḑune* « binecuvîntare » (cf. Per. Papahagi, Basme aromîne, Bucureşti, 1905, p. 726).

⁶ Cf. G. Weigand, Albanesisch-deutsches und deutsch-albanesisches Wörterbuch, Leipzig, 1914, p. 96 (« 2. beten, bitten »).

ÎNȚEPRINDEREA
POLIGRAFICĂ Nr. 4
BUCUREȘTI

Lei 5.—

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE ★ ANUL VI, nr. 3-4/1955

16517
ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

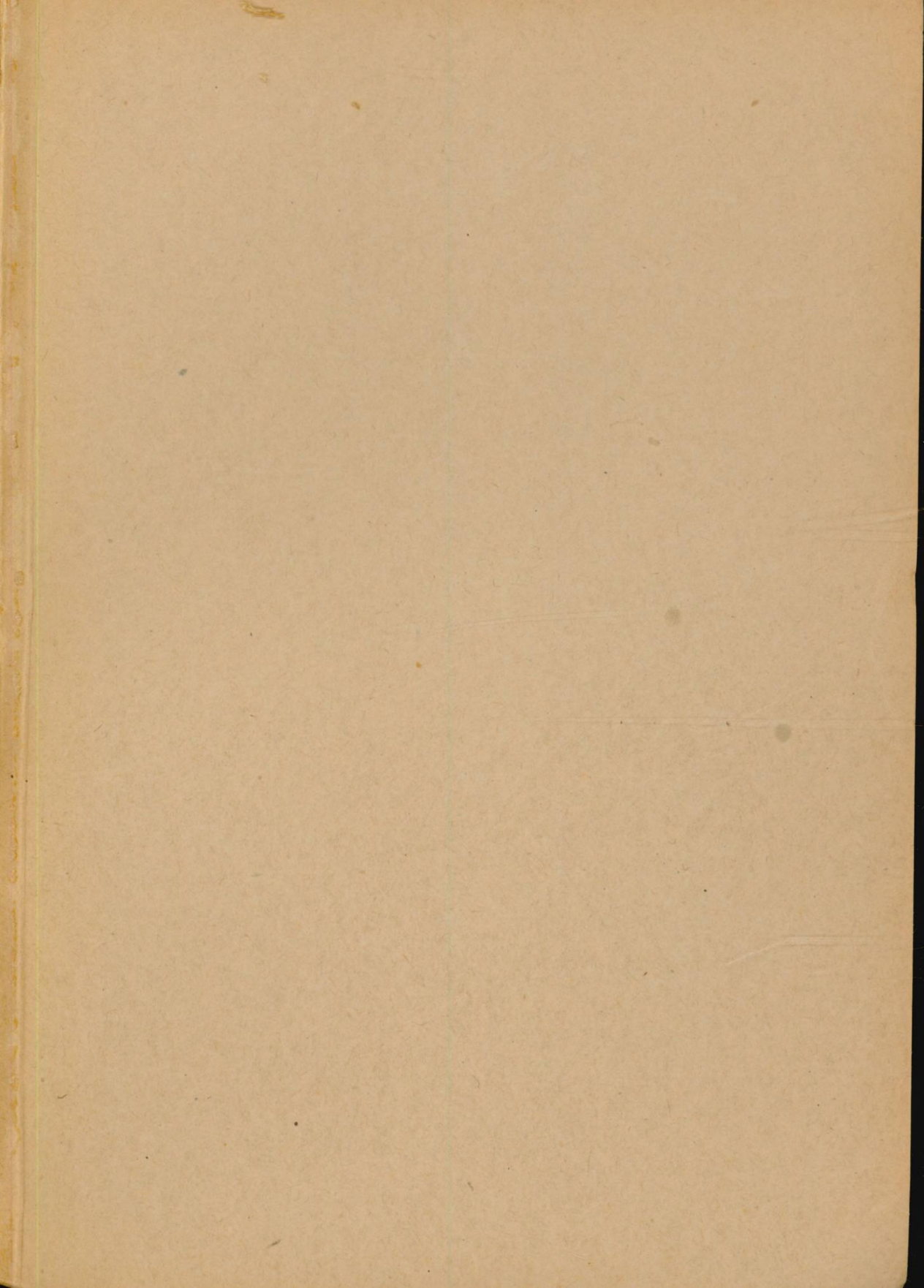
STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

SUPLIMENT LA TOMURILE I—VI

INDICELE VOLUMELOR APĂRUTE ÎNTRE ANII 1950 — 1955
(MATERIE, AUTORI, CUVINTE)

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

6517

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

-- DEC 2014

STUDII ȘI CERCETĂRI LINGVISTICE

SUPLIMENT

INDICELE VOLUMELOR APĂRUTE ÎNTRE ANII 1950 — 1955
(MATERIE, AUTORI, CUVINTE)

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

1956

2754/959.

1964

INDICE DE MATERIE *

A

A, articolul hotărât fem. sg. ~ după consoane palatalizate VI, 31; dialectal ~ > é VI, 33; ~ după consoane palatalizate VI, 31, 32, 33, 35, 37, după č, ě, k', g' + i VI, 32; durata maximă, minimă și medie a lui ~ VI, 22, medie VI, 13, relativă VI, 30; durata lui ~ în ea VI, 8, 30, în ea VI, 8; compararea duratei lui ~ cu ia VI, 8, 18, 19, cu ia VI, 8, 19; ~ fonem VI, 31, fonem regent VI, 47, fonem subordonat VI, 47; înregistrarea lui ~ la chimograf VI, 14-16, 37; palatograma lui ~ VI, 9, 20, 21, 38; ~ morfem regent VI, 46; ~ vocală neutră VI, 161, variantă pozițională (combinatorie) după consoane palatalizate VI, 31-36, în poziție finală VI, 33.

ABSTRACT VERBAL V, 294, 302.

ACCENT, legătura dintre locul ~ și sistemul de derivație al limbii române V, 333, ~ element regent în recțiunea fonologică VI, 47; ~ în limba rusă V, 253.

ACCENTUAREA derivatelor cu două sufixe în limba română V, 333-335.

ACOMODARE sau asimilare? VI, 163, 164.

ACUZATIVUL obiectului direct VI, 58.

ADJECTIV, formarea ~ V, 302-303, ~ posesive slave în -j- IV, 63-87.

ADVERB în Gramatica Academiei R.P.R. VI, 66-68; ~ ca epitet V, 169; ~ local cu sens temporal I, 269-274; ~ de mod în limba rusă VI, 56, ~ predicativ VI, 52-53, 68, 306, exprimând starea statică VI, 55.

AFIRMAȚIE, procedee de ~ în limba română VI 265-288, ~ atenuată VI, 282-283, ~ întărită prin cumul VI, 283-284, ~ obiectivă VI, 285, ~ simplă VI 268-282, ~ subiectivă VI, 285.

AFIX, deosebirea dintre ~ și morfem V, 295, rolul ~ în formarea cuvintelor V, 302.

AGLUTINAȚIE I, 275.

AGNOSTICISM V, 405.

ALTERNANȚE fonologice v. FONOLOGICĂ

ANALIZĂ I, 275.

ANTIISTORISM în lingvistică III, 93, 99, 109.

ANTINOMIE I, 86.

ANTROPOFONICA III, 128.

APOCOPARE III, 141, ~ vocalelor finale III, 165.

APOZIȚIE V, 118-128, VI, 304, funcțiile ~ V, 103-104, 123-125, ~ ca epitet V, 169-170.

ARBORELE GENEALOGIC I, 22.

ARDELENISME la M. Sadoveanu VI, 127.

ARHAISME I, 287, VI, 114, ~ și limba literară V, 367-368, ~ la M. Eminescu V, 359, 360, ~ la M. Sadoveanu VI, 109, ~ și regionalisme VI, 110.

ARHEOGRAFIE IV, 60.

ARMONIE consonantică I, 203, ~ vocalică v. VOCALICĂ

ARTICOL, postpunerea ~ în limba română I, 45, ~ ca morfem al cazului oblic IV, 138-139, ~ nehotărît, valoarea lui afectivă V, 93-97.

ARTICULATORIE, mișcare ~ VI, 9.

ASIMILARE VI, 163, 164, ~ consonantică VI, 232-234, regresivă VI 230-232, ~ vocalică VI, 225-227.

ASOCIATIVE, serii ~ v. SERII.

ASPIRATE, consoane ~ indo-europene în latină IV, 225.

ATEMATICE, forme ~ I 265.

ATRIBUT VI, 304, ~ adjectival ca epitet V, 167-168, ~ substantival V, 99-130.

Ă

Ă fonem subordonat în recțiunea fonologică VI, 47, ~ vocală neutră VI, 161, limbile balcanice și vocala românească ~ VI, 162.

B

B VI, 30, articulare VI, 162, rostirea lui ~ înainte de e VI, 31, variante poziționale ale lui ~ VI, 29.

* Prezentul indice a fost întocmit de Sorin Stati. Pentru fasciculele apărute în 1950 s-a folosit indicele de materie publicat în « Studii și cercetări lingvistice », I, 1950, p. 312-316.

BAZĂ, limbă ~ V, 256.
 BILINGVISM slavo-romanice I, 219.
 B' VI, 32, înregistrat la chimograf VI, 34,
 37, 38, palatograma lui ~ VI, 35, 38, 39.

C

CALC I, 28, 238, 257, VI, 98.
 CANAL bucal VI, 162, ~ vorbitor VI, 162.
 CATEGORII GRAMATICE IV, 23–24,
 ~ și legătura cu istoria societății V, 404.
 CAVITĂȚILE SUPRA-GLOTICE VI, 161.
 CEANGĂU, graiul ~ din Moldova VI,
 331–339.
 CENEMATICĂ V, 395.
 CLASIC, limbi străine ~ III, 103, limbă
 literară ~ III, 103.
 CLASIFICAREA propozițiilor v. PROPO-
 ZIȚIE.
 COARTICULAȚIE VI, 9.
 COMBINATORII, variante poziționale sau
 ~ ale fonemelor VI, 29.
 COMPARAȚII din literatura populară VI,
 99.
 COMPUNERE V, 293.
 CONSOANE finale prezentând corelații de
 timbru III, 165–166, ~ dure I, 192,
 194, 199, 202, 206, V, 46–47, VI, 16,
 202, ~ moi I, 192, 194, 199, 202, 206,
 V, 435, ~ muiate V, 47, VI, 162, 199–205,
 diferența dintre o ~ muiată și o ~ pala-
 talizată V, 434, VI, 162, diferența dintre ~
 dure, moi și muiate V, 47–48, ~ muiate-
 rotunjite III, 170, ~ nemuiate III,
 166, ~ nesonante VI, 162, 164, 165, ~
 neutre III, 170, ~ omorganice VI, 162, ~
 palatale V, 46–47, VI, 199, 202, ~ pala-
 tale în limba bulgară literară V, 45–52, ~
 palatalizate VI, 33–36, 162, 199–205,
 articulația suplimentară la ~ VI, 33, ~
 finală V, 437, VI, 33, ~ nu e sunet com-
 pus VI, 164, palatograma ~ VI, 34, 162, 165,
 ~ înregistrată la chimograf VI, 33, 35,
 ~ urmată de o vocală VI, 34, ~ în
 limbile slave VI, 35, deosebirea dintre ~
 palatalizate și nepalatalizate în finală VI, 31,
 ~ simplu muiate III, 170, ~ simplu ro-
 tunjite III, 170, ~ rotunjite și nero-
 tunjite III, 126–185, ~ în interiorul cu-
 vîntului în limba română III, 166–169,
 170, în limba bulgară III, 170, ~ la finală
 în limba română III, 132–166, notarea
 lor grafică III, 146, forme gramaticale
 care au la sfîrșit o ~ III, 139, 141, 143–
 145, răspîndirea teritorială a ~ III, 136–
 139, ~ în istro-română III, 158.
 CONSONANTISM în limba română I,
 201.
 CONTAMINARE I, 29, 293.
 CONTEXT, definiție V, 224, 235, 237–238,
 rolul ~ în limbaj V, 222–224, variabi-
 litatea sensului cuvintelor după ~ V, 201,
 240, subiect al ~ V, 233, categoriile de ~

V, 228–229, ~ auxiliar, implicit, real, to-
 tal V, 237, ~ lingvistic (discursiv) V, 237.
 CONȚINUT, raportul dintre forma și ~
 cuvintelor IV, 89–97.

COPULA a fi în gramaticile românești VI,
 71–72, 72–73, ~ ca indicator de timp
 al categoriei stării în limba rusă VI,
 55–57, ~ în limba rusă VI, 56–57,
 română VI, 66, 71, ~ în schema lui V. V.
 Vinogradov, VI, 56, ~ ca particulă de
 vorbire VI, 57, 72, ~ în predicatul
 nominal VI, 291.

CORELAȚIA de timbru a consoanelor
 dure și moi I, 172–233, ~ de timbru a
 consoanelor rotunjite și nerotunjite III,
 126–185.

CORESPONDENȚA dintre propozițiile
 subordonate și părțile de propoziție
 VI, 157, 290; corespondența timpurilor
 V, 311–329, factori care influențează
 ~ V, 327, ~ în latina clasică și în limba
 română V, 328–329; ~ la propozițiile
 atributive V, 317–319, cauzale V, 320,
 comparative V, 322, complementive V, 312–
 317, condiționale V, 321–322, conse-
 cutive V, 321, finale V, 321, temporale
 V, 322–326.

CRITICA DE TEXT IV 60. 225, ~ și
 dialectologia VI, 124–125.

CULOAREA ACȚIUNII desemnată de
 verbe VI, 98.

CULTIVAREA limbii IV, 26.

CURRENTUL italianist I, 59, ~ latinizant
 sau romanizant I, 60, 61.

CUVÎNT, definiție V, 388, 415, ~ și
 noțiune v. NOȚIUNE, cele două laturi
 ale ~ V, 203–204, 206; ~ imitative IV,
 91–92, propoziție și ~ V, 288, ~ ca semnal
 V, 204–205, 206–207, funcția logică și
 gramaticală a ~ V, 416, circulația ~ V,
 8–10, cum apar ~ noi V, 417, statistica ~
 limbii române după origine V, 279–280,
 ~ folosite de M. Eminescu V, 12–14,
 de Verlaine V, 13–14.

Č fonem subordonat în reacțiunea fonologică
 VI, 47, ~ în diminutive din limba bască
 VI, 147, ~ din graiul copiilor în Moldova,
 VI, 148.

D

DACO-ROMÂNĂ, comunitatea de limbă ~
 V, 25. 26

DALMATĂ, diftongarea lui *a* accentuat
 în limba ~ VI, 150, împrumuturi din ~
 în istro-română VI, 150.

DATIV, explicarea formei de ~ la decli-
 narea I română IV, 141.

DECLINAREA veche franceză și veche
 provençală IV, 139–140, pierderea ~
 în limbile romanice IV, 137–138.

DEGRADAREA sensului unui cuvînt I,
 245–256.

DENOMINATIV, adjectiv ~ V, 303, substantiv ~ V, 302, verb ~ I 282.
 DERAIERE LEXICALĂ I, 27.
 DERIVARE V, 293, 294, ~ prin sufixe I, 95, V, 300–307, ~ denominativă V, 301, ~ deverbativă V, 301, ~ sinonimică I, 25.
 DERIVATE, accentuarea ~ cu două sufixe în limba română V, 333–335.
 DESCRIERI în poezia populară VI, 99.
 DESTINDERE (metastază) VI, 224.
 DEVERBATIV, adjectiv ~ V, 302–303, derivația ~ V, 301.
 DIACRONISM III, 94.
 DIALECT, limbă și ~ III, 100, ~ și graiuri IV, 39, ~ locale I, 144, și jargoanele I, 124.
 DIALECTAL, anchete ~ I, 298, VI, 109–131, 157.
 DIALECTOLOGIA III, 100, în R.S.S. Moldovenească V, 256–257, ~ și critica de text V, 124–125.
 DIATEZĂ, definiție V, 136;
 diateza medie, definiție V, 139, ~ în limba latină V, 144, ~ în limba română V, 138–139, 145, ~ în limbile romanice occidentale V, 144–145;
 diateza reflexivă, definiție V, 135, ~ în limba română V, 137, 145.
 DICȚIONARUL limbii române literare contemporane V, 277–289, VI, 158, ~ romîn-rus VI, 158, ~ rus-romîn VI, 158, importanța ~ VI, 54–55, ~ Academiei I, 298, ~ inventar V, 281.
 DIFERENȚIERE VI, 163, 164.
 DIFTONGARE I, 306, ~ condiționată V, 436.
 DIFTONGI și pseudo-diftongi I, 178, definiție VI, 10, ~ egali VI, 101, mișcările articulatorii în lămurirea naturii unui ~ VI, 9, ~ ca normă silabică VI, 8; ~ în română V, 433–437;
 ~ ai VI, 161, ~ cu *i* VI, 161, ~ *eo* I, 178, ~ *ie* VI, 161, ~ *io* I, 178, VI, 161, ~ *iu* I, 178, ~ *oa* VI, 161, ~ *oi* VI, 161, ~ *ua* VI, 161;
 ~ *ea* I, 178, VI, 7–27, 30, 158, 161, 162, 165, 183–196, structura ~ VI, 10, 11, durata ~ VI, 11, 13, durata maximă, minimă și medie a ~ VI, 22, relativă VI, 30, durata elementelor ~ VI, 8, 17, 37, diferența de durată între ~ și *a*, VI, 8, 18, 19, ~ în Gramatica Academiei R.P.R. VI, 10, 11, ~ inversat, la magnetofon VI, 9, 19, ~ înregistrat la chimograf VI, 14, 16; ~ normă silabică? VI, 36, palatograma ~ VI, 9, traseul ~ comparat cu traseul lui *e* VI, 8, ~ comparat cu *a* VI, 37, cu *ia* VI, 10, 11, 36;
 ~ *ia* VI, 161, durata elementelor componente VI, 8, 17, 37, ~ normă silabică VI, 10, 11, 36, palatograma ~ VI, 9, ~

înregistrat la chimograf VI, 14–15, ~ în comparație cu *a* VI, 8, cu *ea* VI, 8, 9, 10.
 DIFTONGAREA I, 306, ~ lui *a* accentuat în dalmată VI, 150, ~ lui *o* în poziția *ă* (*a*), *e* VI, 45, ~ condiționată în limba română VI, 162, 163.
 DIFTONGOID, caracterul ~ al vocalelor *e* și *o* în limba română III, 176, în limbile slave III, 181.
 DIGAMMA VI, 165.
 DISIMILARE VI, 226, ~ sau diferențiere? VI, 163, 164.
 DIMINUTIVE în poezia populară VI, 100.
 DURATA, calcularea ~ absolute și relative a sunetelor VI, 30.
 DURĂ, consoană ~ v. CONSOANĂ.
 DURIFICAREA fonemelor moi I, 218.

E

E fonem VI, 45, fonem regent în recțiunea fonologică VI, 46, 47, subordonat VI, 47; ~ desinență de nom. sg. VI, 45; sufixul ~ VI, 162; ~ vocală VI, 30, palatograma ~ VI, 9, 20, 21, 35, ~ element de diftong VI, 161, ~ semiconsoană VI, 10; rolul funcțional al lui ~ în *ea* VI, 10, 11, în *bea* VI, 161, durata lui ~ în *ea*, VI, 8, 161, traseul lui ~ comparat cu traseul lui *ea* VI, 8.
 EA fonem VI, 25–26, ~ fonem subordonat în recțiunea fonologică VI, 47.
 ELIPSA VI, 291.
 EPENTEZA lui *l* VI, 119, ~ lui *r* VI, 119.
 EPITET, definiție V, 165–166, «cristalizat» în poezia populară VI, 100, ~ eminescian V, 165–195, ~ apreciativ V, 173, ~ evocativ V, 174–176, ~ exprimat prin adjectiv V, 167–168, adverb V, 169, apozitie V, 169–170, substantiv în cazul genitiv V, 168–169, în cazul prepozițional V, 168, gerunzii ca ~ V, 362.
 ETIMOLOGIE multiplă I, 22–23, ~ populară I, 29, 288, ~ științifică IV, 50, ~ unică I, 22; etimologia toponimicelor Doftana, Doftana, Doftăneț, Doftănița și a cuvintului *dohot* V, 19–28.
 ETNOLINGVISTICA V, 403, 404.
 EUFEMIE I, 92.
 EXPLOZIE VI, 216.

F

FLEXIUNEA nominală în limba română IV, 137–146, legea simplificării ~ nominale IV, 137, tendința de pierdere a ~ sufixale în limba română actuală IV, 142–145.
 FOND principal de cuvinte I, 154, III, 98, IV, 19, 23, 49–50, V, 284, criteriile pentru stabilirea ~ V, 11–12, schimbarea ~ I, 131, ~ și structura gramaticală I, 118; ~ al limbii române V, 7–16.

FONEM IV, 161, 163, 164, definiție I, 172—173, 174, III, 129, IV, 29, 163, V, 56, 57, 58, 61, rolul ~ V, 50, 59, 60, particularități auditive și de articulare ale ~ V, 49, 50, 51, limitarea pozițională a ~ V, 51, aspectul de bază al ~ I, 182, variantele ~ V, 61, variantele și variațiile ~ I, 181, varianta fundamentală și pozițională a ~ V, 48, VI, 29, diferența dintre sunet și ~ V, 55, 58, 59, VI, 161; ~ consoană de timbru palatal VI, 32, 34, gradul de motivare al succesiunii ~ VI, 44, 45, ~ unități regente în alternanțele fonologice VI, 45.

FONEMATIC, sistem ~ V, 395.

FONEMATICĂ, deosebirea ~ dintre consoane VI, 25, 31, dintre sunete VI, 29—39.

FONETICĂ și fonologie VI, 32, 164, ~ și fonologia în lumina materialismului dialectic V, 55—61; ~ experimentală, metodă de lucru VI, 13, mijloace de cercetare VI, 7, 9, cercetări de ~ în 1954 la Institutul de lingvistică din București VI, 158; ~ sintactică I, 194, VI, 223—238.

FONOLOGIC, sistemul ~ al limbii române V, 57, alternanțe ~ V, 51, VI, 45, opoziții ~ III, 128, opoziție ~ consonantică VI, 26, 31, neutralizarea ei VI, 25, 26, opoziție ~ vocalică VI, 25, 26, opozițiile ~ vocalice și consonantice V, 435, opozițiile ~ după Saussure V, 388, 389, rectiune ~ v. RECTIUNEA, școala ~ de la Moscova I, 172.

FONOLOGIE III, 127, 128, constituirea ~ V, 55, 59, ~ și fonetică VI, 32, 164, fonetica și ~ în lumina materialismului dialectic V, 55—61, concepția lui Trubețkoi despre ~ V, 392—393.

FORMALISM, I, 5, 15, 80, 143, 307.

FORMAREA cuvintelor I, 155, cărei discipline i se încadrează ~ ? V, 294—295, ~ după Tiktin V, 418, ~ cu ajutorul prefixelor V, 297—299, rolul afixelor în ~ V, 294, rolul desinențelor în ~ V, 294, ~ în limba română V, 293—307; formarea adjectivelor V, 302—303, a substantivelor V, 301—302, a verbelor denominative V, 295, a cuvintelor compuse V, 296—297.

FORMĂ, raportul dintre ~ și conținutul cuvintelor IV, 89—97.

FOSFORESCENȚA cuvintelor VI, 102.

FRAZĂ VI, 291, ~ și raționament VI, 295.

FUNCTIV V, 396.

FUNCTIVĂ V, 397.

FUNCȚIILE limbii după Hjelmslev V, 397.

FUNCȚIONALĂ, categorii ~ V, 395.

G

GENUL și categoria stării în limbile rusă și română VI, 55, 56, 70—71.

GEOGRAFIA LINGVISTICĂ V, 63.

GERUNZII românești în ~ ure(a) IV, 233—234, ~ ca epitete V, 362.

GÎNDIRE, limbă și ~ v. LIMBA.

GLOSEMATICĂ I, 305—306, V, 395—397.

GLOTALE, vibrații ~ VI, 161.

GLOTOGONIC, proces mondial ~ IV, 7.

GRAI amestecat, în Dobrogea VI, 126, ~ ceangăilor din Moldova VI, 323—331, dialecte și ~ IV, 39.

GRAMATICĂ V, 232—233, definiție I, 130, IV, 23, trăsătura ei caracteristică I, 130, ~ și geometria I, 130, ~ de clasă I, 123, studiu ~ în școli (sec. XIX) VI, 94, ~ limbii române ed. de Academia R.P.R. VI, 157, ~ românești anterioare acesteia IV, 19—21, ~ din evul mediu V, 384; ~ comparată (intemeietorii ei) V, 384—385, ~ descriptivă IV, 27, ~ generală VI, 290, ~ istorică și descriptivă IV, 25—26, ~ normativă IV, 27; M. Eminescu și problemele de ~ V, 369—370.

GRAMATICAL, categorii ~ IV, 23—24, structură ~ III, 97, IV, 19, 23, ~ și legătura cu istoria societății V, 404.

GRECISME la M. Sadoveanu VI, 312.

G fonem subordonat în rectiunea fonologică VI, 47.

H

H VI, 162.

HAPLOLOGIE I, 29.

HIAT, evitarea ~ în limba română VI, 228—230.

HIPERTROFIA pronumelor I, 35.

I

I VI, 162, 165, palatograma lui ~ VI, 9, ~ semiconsoană VI, 10, durata lui ~ în ia, VI, 7, 8, 161, rolul funcțional al lui ~ în ia VI, 10; ~ fonem VI, 45, regent și subordonat în rectiunea fonologică VI, 47; ~ desinență de nom. pl. VI, 45.

IDEALISM I, 5, 308, ~ burghez în lingvistică IV, 15.

IMITATIVE, cuvinte ~ IV, 91—92.

IMPERFECT, folosirea ~ în rimă VI, 100, probleme ale ~ VI, 157.

IMPERSONAL, construcție ~ VI, 67, 68, expresie ~ nepredicativă VI, 51, 55, 61, formele ~ ale categoriei stării în limba rusă VI, 56.

IMPLOZIE VI, 224.

INDEX contrar al limbii române V, 303—304.

INDICI de modalitate VI, 306, ~ de predicție VI, 290—291, ~ de relație IV, 304.

INFINITIVUL în limba română VI, 256—257.

INFLUENȚA unei limbi asupra alteia IV, 11, VI, 331, ~ maghiară asupra limbii române IV, 211—217, în fonetică VI, 113, 114, în lexic IV, 215—216, ~ maghiară

asupra limbii române prin intermediul slav I, 88–90, ~ maghiară în graiul crișean IV, 213, 215, ~ slavă asupra limbii române I, 88, IV, 11, 12, în sistemul fonologic III, 180–183, în sistemul fonetic VI, 162.

INOVAȚII în limbă I, 309.

INTERFERENȚĂ între nume și verb I, 95.

INTERECȚIE VI, 72, teoria ~ în problema originii graiului IV, 94–95, 96–97.

INTONAȚIA V, 233–234, funcțiile ~ VI, 294–295, tipurile de ~ VI, 307–308, modularea ascendentă și descendentă a ~ V, 95, ~ predicativă VI, 295, ~ propozițiilor VI, 294–299.

IOD VI, 162, 165.

IODIZAREA lui *e*- în romină VI, 162.

ISTORIA limbii și istoria poporului IV, 48–51, 52.

ISTORICO-COMPARATIVĂ, metoda ~ v. METODĂ.

ISTROROMINĂ, împrumuturi din dalmată în ~ VI, 159.

ITALIENISME VI, 91, 95, 96.

IZOMORFISM V, 396, 402.

I

Î vocală neutră VI, 161, ~ în limba română și în limbile balcanice VI, 162.

ÎMPRUMUT lexical, rolul ~ în derivare și compunere V, 293, asemănările și deosebiri dintre ~ și formarea cuvintelor V, 293–294.

ÎNCHIDEREA vocalelor în limba latină I, 30.

ÎNCRUCIȘARE I, 22, 29, 134, 135, 149, 150–151, IV, 7, 11, 12, ~ latino-slavă în formarea infinitivului românesc VI, 255–264.

ÎNRUDIREA limbilor III, 93–94.

J

J fonem subordonat în recțiunea fonologică VI, 47.

JARGOANE I, 119, 154.

JUDECATĂ și propoziție VI, 303.

J' VI, 32.

L

L intervocalic > r VI, 45.

LABIALE, consoane ~ moi urmate de *a* devin dure I, 196.

LABIALIZARE, originea ~ consoanelor finale în limba romină III, 152–159.

LATINIST, curentul ~ VI, 95.

LEGILE limbii V, 386, 387–388, ~ interne de dezvoltare a limbii I, 135, III, 104, 113, IV, 26, 32–33, 36–37, V, 83, 396–413, 438, caracterul lor obiectiv V, 351, ~ fonetice V, 413, ~ pancronice V, 396, ~ limbii române IV, 25, rotacismul lui *-l-*

intervocalic VI, 259, 263, reducerea flexiunii nominale ca ~ în limbile romanice IV, 25, ~ limbilor națiunilor socialiste IV, 38, 41.

LEXEM I, 39, V, 295.

LEXICALE, raporturile dintre graiurile din Moldova și Transilvania VI, 115.

LEXICOGRAFIA sovietică V, 283–284.

LEXICOGRAFICĂ, opera ~ a lui Tiktin V, 419–430.

LIMBA, definiție III, 8, 15, IV, 13, V, 383, 388, 402, 403, trăsăturile caracteristice ale ~ I, 120, 128, 129, 132, 133, ~ creație a poporului VI, 92; funcțiile ~ III, 91, IV, 13–14, 43–44, ~ analitică și sintetică III, 94–95; sistemul ~ III, 95, IV, 51, V, 393–394; ~ academică V, 153, ~ artificială V, 417, ~ balcanice I, 132 ~ basic-english V, 405, ~ bază V, 256, ~ comună primară I, 138, ~ familiară (de conversație) V, 153, ~ internațională IV, 43–44, ~ mixtă V, 419, ~ universală (volapük) V, 413; limba literară, III, 103, IV, 45–46, V, 151–163, 418–419, definiție V, 156–157; limba poporului ca bază a ~ V, 367, VI, 92, 93, 94, 95, 97, 104, ~ și limba națională V, 156–158, ~ și limba operelor literare V, 155, ~ și graiurile V, 356, VI, 129, ~ clasice III, 103; ~ folosită în publicații (sec. al XIX-lea) VI, 93, în scrierile tehnice (sec. al XIX-lea) VI, 93; formarea ~ române vechi I, 10, V, 31–32, rolul clasicii literaturii în formarea ~ române V, 361–367, 375, VI, 96, păreriile lui Delavrancea despre ~ VI, 83–107; Eliade despre ~ V, 348, M. Eminescu despre ~ V, 347–376;

limba lui Neculce V, 337–345;

limba « manuală » I, 145;

limba moldovenească V, 259;

limba națională, formarea și dezvoltarea ~ din Orient III, 102, legile de dezvoltare a ~ din U.R.S.S. IV, 38–41, ~ nu au caracter de clasă I, 123;

limba populară, resursele ei artistice V, 153, VI, 97, M. Eminescu și ~ V, 351–357;

limba romină, formarea ~ IV, 11, V, 258, 373, ~ limba de tip consonantic I, 213, 216, III, 171–172, ~ vechi V, 357–361, ~ literară contemporană IV, 147–148, V, 285, M. Eminescu și istoria ~ V, 357–361.

limbă scrisă și vorbită VI, 94–95, ~ scrisă și literară V, 154–155;

limba sonoră și limba « manuală » I, 145;

limbi zonale I, 151;

istoria ~ și istoria poporului IV, 48–51, 52, V, 404–414, ~ de clasă I, 122, 124–125, 156, ~ și activitatea de producție I, 121, ~ și baza I, 139, ~ și clasele sociale I, 119, 122, 123, 142, IV, 17–19, VI, 92, ~ și societatea IV, 15, V, 414, ~ și suprastructura I, 117, 118–121, 139,

- IV, 14, ~ și uneltele de producție I, 119; ~ și dialectele III, 100, ~ și gândirea IV 14, 56–58, V, 294, 358, 386, 389, 404, ~ și limbaj, V, 203, ~ și vorbirea III, 95, V, 60, 61, 390;
«degradarea» ~ V 387, 418;
cultivarea ~ IV, 26.
LIMBAJ V, 202–203, formarea ~ V, 386, ~ afectiv I, 91, 96, limbă și ~ V, 203.
LINGVISTIC, concepția ~ a lui Hjelmslev V, 393–398, Humboldt, V, 385–386, Saussure V, 388–392, Schleicher V, 386–387.
LINGVISTICA descriptivă V, 401, 402, ~ diacronică V, 391, ~ externă IV, 15, V, 391, ~ genealogică I, 22, ~ internă IV, 15, ~ sincronică V, 391, caracterul de știință al ~ V, 383; istoria ~ V, 384–405, în antichitate V, 384, în evul mediu V, 384, ~ burgheză contemporană V, 383–405, ~ română până la Tiktin V, 409–410
I' VI, 32.

M

- M VI, 162.
MAGHIARISME în graiul moldovenesc VI, 122, ~ în limba română VI, 122.
MAI MULT CA PERFECT V, 327.
MANUSCRIS autograf al lui Neculce, dovezi de autenticitate V, 337–339.
MĂiestRIA ARTISTICĂ a poeziei populare VI, 98, 103, exprimarea concretă a ideilor și ~ VI, 101, proprietatea și precizia cuvintelor în legătură cu ~ VI, 101, Delavrancea și problemele de ~ VI, 102.
MENTALISM V, 403.
METAFONIE V, 436, VI, 163.
METODA de cercetare în formarea cuvintelor V, 295, ~ comparativă istorică (istorico-comparativă) I, 137, III, 106–110, V, 265, 387.
MIJLOACE principale de formare a cuvintelor V, 295.
MIȘCARE articulatorie v. ARTICULATORIE.
MOALE, consoană ~ v. CONSOANĂ.
MOD ireal VI, 305.
MODALE, cuvinte ~ în limba română VI, 68.
MODERNIZAREA limbii la editarea textelor clasice VI, 174.
MOLDOVENISME la M. Sadoveanu VI, 127.
MONOFTONGARE I, 307, ~ diftongului ea în lege V, 438.
MORFEM, distincția dintre afix și ~ V, 295, ~ al categoriei stării în limba rusă VI, 57, ~ de timp în limba rusă VI, 57, 73, ~ de derivație tripartit V, 333, ~ multiplu, elementele lui V, 333; articolul ca ~ al cazului oblic IV, 138–139.

- MORFOLOGIC, paralelism ~ între graiurile din Transilvania și Moldova VI, 114–115, rectiunea ~ v. RECTIUNEA.
MORFOLOGIA, legăturile formării cuvintelor cu ~ V, 294–295.
MOTIVARE, gradul de ~ a formei sonore a cuvintului VI, 43, gradul de ~ al succesiunii fonemelor cu funcție lexicală VI, 44, 45.
MUIEREA consoanelor VI, 164, după regiuni I, 177.
M' VI, 32.

N

- N VI, 162, trecerea lui ~ la r (disimilare) VI, 45.
NEGATIE abuzivă VI, 305.
NEOGRAMATICI V, 387–388.
NEOLOGISME, originea ~ I, 32, ~ după Tiktin V, 426, schimbarea genului ~ I 73, ~ intrate în română din franceză prin intermediul lb. ruse I, 59, ~ și limba literară V, 368–369, ~ la M. Sadoveanu VI, 320–321, ~ pătrunse în nordul Moldovei VI, 128; dicționar de ~ I, 303.
NEPALATALE, deosebirea dintre consoanele palatalizate și ~ în finală VI, 31.
NESONANTĂ, consoană ~ v. CONSOANĂ.
NEUTRU sau ambigen? I, 233, ~ în limba română, introdus sub influența slavă I, 235, genul ~ la substantivele din limba rusă VI, 56.
NOTIUNEA și semnificația cuvintului V, 218–219, legătura dintre cuvânt și ~ V, 415–417, 424–425.
NUCLEUL semnificativ al cuvintelor V, 216–220.
NUMELE de acțiune V, 301, ~ de agent V, 301–302, rezultatul acțiunii și abstractul verbal V, 302.
NUMERAL ordinal, procedeul de formare a ~ IV, 218–220.

O

- O accentuat în poziția *ă* (*a*), *e* VI, 45, ~ fonem subordonat în rectiunea fonologică VI, 47.
OA fonem subordonat în rectiunea fonologică VI, 47.
OCLUSIV, consoanele ~ la sfârșitul cuvintelor V, 437–442.
OMONIME I, 31, V, 207–209, 415.
ONOMASTICA română VI, 123.
ONOMATOLOGIE V, 266.
ONOMATOPEE, teoria ~ în problema originii graiului IV, 92–94, 96–97, Delavrancea și problemele referitoare la ~ VI, 98.
OPOZIȚII fonologice v. FONOLOGICĂ, ~ consoană dură—consoană moale, la finală V, 434, 436.

ORGANICISMUL în lingvistică V, 317—418.
ORIGINEA graiului IV, 89—97.
ORTOEPIE VI, 158, M. Eminescu și problemele de ~ V, 370—371, 372, M. Eminescu și problemele de ~ și pronunțare scenică V, 371—372.
ORTOGRAFIA fonetică la Tiktin V, 411, ~ limbilor popoarelor din URSS III, 117—121.

P

P + $\dot{z}$ > k' VI, 45.
PALATALĂ, vocală ~ v. VOCALĂ, consoană ~ v. CONSOANĂ.
PALATALIZAREA labialelor I, 105, etapele ei I, 214, ~ consoanelor finale în fonetică sintactică VI, 234, ~ dentalelor în Transilvania IV, 211—212.
PALATALIZATĂ, consoană ~ v. CONSOANĂ.
PANCRONIC III, 93, legi ~ V, 396.
PANCRONIE V, 395, 396.
PARTICIPIUL în limba română V, 295, valoarea verbală a ~ în limba română V, 302.
PARTICULE pronominale pe lângă expresii impersonale în limba rusă VI, 56.
PĂRȚI DE PROPOZIȚIE, corespondența dintre propozițiile subordonate și ~ VI, 157.
PĂRȚILE VORBIRII, definiție VI, 53, ~ în limba română VI, 66, în rusă VI, 59, trecerea cuvintelor de la o parte de vorbire la alta VI, 60, 64—65.
PLEREMATICA V, 395.
PLURAL confundat cu singularul I, 200.
POLISEMIE V, 209—210.
PORT, termeni referitori la ~ și semnificația lor socială IV, 99—136.
POSTPUNEREA articolului în limba română I, 45.
POZITIVISM V, 404, 405, ~ logic V, 394—395, ~ pragmatic V, 401.
POZIȚIA tare sau slabă a fonemului I, 181.
PRAGMATISM V, 400—401.
PREDICAT VI, 290, 292, ~ exprimat printr-un adverb VI, 70, prin categoria stării VI, 60, 73; ~ nominal în gramatica română și rusă VI, 69, conținutul morfolologic al ~ în română VI, 69—70, ~ ca epitet V, 170.
PREDICATIVĂ, intonația ~ VI, 295.
PREDICAȚIE VI, 295—296, 298, indici de ~ VI, 296, 298—299, relație de ~ VI, 298.
PREFIXARE, sistemul de ~ în latina populară VI, 240.
PREFIXE, metode pentru studierea valorii ~ V, 303.
PREZENT, valorile ~ V, 327, ~ istoric la Bălcescu VI, 169.

PROCEDEE tehnice determinate de caracterul recitativ al poeziei populare VI, 100.
PROGRESUL în limbă după Tiktin V, 415.
PROLEPSĂ I, 54.
PRONUME personal «de prisos» I, 40, «pleonastic» I, 51, de «repetare» I, 47, «retoric» I, 41, 47, 51; ~ postpus I, 48; concurența dintre ~ *care* și *ce* VI, 157.
PROPOZIȚIE, definiție VI, 289—300; clasificarea propozițiilor VI, 289—290, 300—308, criterii de ~ VI, 300, 301, 302, ~ după calitate VI, 304—305, intonație VI, 307, modalitate VI, 305, relație VI, 302—304;
~ atributivă VI, 304, ~ bimebră VI, VI, 293, 294, ~ coordonate VI, 300, ~ dubitativă VI, 301, ~ enunțativă VI, 301, 305, 306, ~ exclamativă VI, 301, 308, echivalența ~ exclamative cu propozițiile cu articol nehotărât V, 96, ~ expozitivă VI, 301, ~ imperativă VI, 293, 301, 306, ~ independentă VI, 303, ~ interogativă VI, 293, 301, 308, ~ monomembră VI, 293, 294, ~ nominală VI, 291, ~ optativă VI, 301, 306, ~ potențială VI, 306, 307, ~ principală VI, 303, sintaxa ~ principale VI, 157, ~ secundară VI, 301, 308, ~ sinsemantice VI, 303, ~ subiectivă VI, 304, ~ subordonată VI, 300, 303, 304, 307, corespondența dintre ~ subordonate și părțile de propoziție VI, 157;
~ și cuvânt VI, 296, ~ și judecată VI, 292—293, 303, ~ și sintagmă VI 298.
PROTEZA consonantică în limbile slave III, 180, 181.
PROVINCIALISME VI, 110.
PSEUDOPREFIXE (prefixoide) V, 297.
PUNCTUAȚIE, tratatul de ~ elaborat de Academia RPR VI, 157, ~ și intonația V, 234.
P' înregistrat la chimograf VI, 34.

R

RAȚIONAMENT, frază și ~ VI, 295.
RECONSIDERAREA operei lui Tiktin V, 409—430.
RECTIUNEA VI, 43—48, în condiționarea formei sonore a cuvântului VI, 43, 45, ~ condiționată de existența unei anumite unități lingvistice VI, 46, ~ modalitate a condiționării reciproce a fonemelor VI, 43, 44, ~ normă a înlănțuirii sintagmatice a unităților lingvistice VI, 44; ~ fonologică VI, 46, 47, ~ morfolologică VI, 46, 47.
REGIONALISME I, 287, VI, 114, ~ la M. Eminescu V, 355, ~ la M. Sadoveanu VI, 109, 110, 126, distincția dintre arhaisme și ~ VI, 110.
REGULARIZAREA conjugării I, 266.
RELATII sociale oglindite în cuvinte VI, 112—113.

REZONATORUL bucal VI, 161.

RITM, legătura dintre ~ frazei și obiectul descris VI, 102.

ROTACISMUL lui -l- intervocalic VI, 259, 263.

RUDENIE, termeni de ~ și fondul principal lexical VI, 150, afectivitatea lor VI, 146, 149.

R' VI, 32.

S

SCHIMBĂRI în limbă IV, 34—36.

SCRIERE etimologică și pseudoetimologică I, 73, ~ fonetică I, 72.

SEMANTEM regent în recțiunea morfologică VI, 46.

SEMANTICA (semasiologia) I, 140—141, IV, 51, V, 398, Delavrancea și problemele de ~ VI, 98.

SEMANTICISM III, 93, 94, 96, IV, 7, 16, V, 398—400, 416.

SEMIAUXILIAR, verb ~ v. VERB.

SEMIOCCLUSIVE VI, 162.

SEMIOLOGIE V, 390, 396.

SEMIVOCAL VI, 162, ~ e VI, 162, 165.

SEM N LINGVISTIC III, 95, V, 397.

SEMNIFICAȚIE și sens V, 220—221, noțiunea și ~ cuvintului V, 218—219.

SENS V, 237, ~ lexical al cuvintelor V, 263—264, variabilitatea ~ cuvintelor după context V, 201—240, ~ și semnificație V, 220—221, modificarea ~ cuvintelor în funcție de mediul geografic VI, 120.

SERII asociative VI, 44.

SILABICĂ, vocală ~ v. VOCALĂ.

SIMBIOZA slavo-română I, 244, în Ardeal I, 88, ~ romîno-maghiară în pusta Ungariei I, 88.

SINCATEGOREMATICI, termeni ~ VI, 303.

SINCOPEARE VI, 227—228.

SINCOPEARE, forme ~ I, 265.

SINCRONIC III, 94.

SINONIME I, 29, V, 415, ~ la M. Eminescu V, 354.

SINONIMIE lexicală VI, 116, ~ la M. Sadoveanu VI, 117, 314—316, 318.

SINTAGMA VI, 44, 304, ~ și propoziția VI, 298.

SINTAXĂ funcțională V, 266, ~ română în sec. al XVI-lea și azi IV, 25.

SISTEM fonologic III, 128, 129, 184, 185, al limbii române III, 180, 189, ~ limbii IV, 51, V, 393—394, ~ vocalic românesc III, 184, legătura dintre locul accentului și ~ de derivație al limbii române V, 333, ~ de sufixație V, 306.

SLAVE, înrudirea de limbă dintre națiunile ~ I, 138.

SOCIOLOGISMUL lui Saussure III, 95, IV, 7, V, 391.

SONANTE VI, 164.

SONORĂ, consoană ~ v. CONSOANĂ.

STADIALITATE I, 133.

STARE, noțiunea de ~ VI, 68, ~ dinamică VI, 54, 68, ~ statică în limba română VI, 69, rusă VI, 64, ~ exprimată prin adjectiv în română VI, 70, rusă VI, 54, 55, ~ exprimată prin adverb VI, 70, numeral VI, 70, participiu VI, 55, predicat nominal în limba română VI, 70, rusă VI, 54, ~ exprimată prin pronume VI, 70, substantiv VI, 54, 69;

categoria stării VI, 51—77, definiție VI, 54, ~ în gramaticile ruse VI, 47, 51—64, române VI, 64—77, în schema lui V. V. Vinogradov VI, 52, caracteristicile morfologice ale ~ în limba română VI, 70, rusă VI, 55—61, genul neutru în ~ VI, 55 gradele de comparație ale ~ în română VI, 71, rusă VI, 56, formele de timp și mod ale ~ în română VI, 71, rusă VI, 56—57, legile acordului în ~ VI, 57, funcția sintactică a ~ VI 60, 73; omonimia cu alte părți de vorbire VI, 74, acțiunea legilor recțiunii ~ în română VI, 73, construcții românești analoge cu ~ în rusă VI, 66, ~ în română, trecerea spre valori lingvistice noi VI, 65; gruparea cuvintelor în ~ VI, 61—64, 74—76, mijloace de exprimare ale ~ VI, 54, 73, ~ exprimată prin adverb VI, 62, 66, cuvinte și construcții impersonale VI, 61, 67, participiu VI, 62, 66, substantiv, VI, 62, БЫТЬ VI, 61, a fi VI, 71, 73, unități frazeologice în rusă VI, 62; elemente morfologice ale ~ în românește VI, 66, nucleul gramatical al ~ în rusă VI, 55, trecerea la categoria stării a unor părți de vorbire în română VI, 70, 73, rusă VI, 60—61; ~ folosită singură, în rusă VI, 59, ~ pe lingă dativ VI, 59, genitiv VI, 59, locativ VI, 59, infinitiv VI, 59, circumstanțial, în română VI, 73, ~ cere acuzativul obiectului direct, în rusă VI, 58; ~ exprimă o circumstanță VI, 64, 76, nuanțe modale VI, 64, 76, rezultatul unei activități VI, 64, 76, situația înconjurătoare VI, 63, 75, starea atmosferică VI, 63, 75, starea fizică VI, 63, 75, starea psihologică VI, 63, 75.

STIL narativ VI, 101, 102, ~ narativ popular VI, 99, ~ al lui Alecsandri VI, 100, Gr. Alexandrescu VI, 101, Ispirescu VI, 101, Odobescu VI, 100—101, M. Sadoveanu VI, 101; culoarea ~ VI, 102, variația ~ VI, 102, figuri de ~ VI, 102; stilurile limbii V, 159—160.

STILISTICE, adaptarea mijloacelor ~ la conținutul operelor literare VI, 102.

STILISTICA III, 115.

STRUCTURA fonologică III, 128, a limbii române III, 131, ~ gramaticală I, 155, IV, 19, 23, și fondul principal de cuvinte I, 118, 132.

STRUCTURALISM I, 17, 304, III, 92, IV, 7, 16, V, 392—398.

SUBIECT VI, 290, 292, 304, ~ al contextului V, 233.

SUBSTANTIV denominativ V, 302, gradul comparativ la ~ în limba română VI, 71.

SUBSTRAT V, 256, ~ tracic VI, 214.

SUFFIX, derivarea cu ~ V, 300–307, criteriile de clasificare a ~ V, 300, funcțiile ~ V, 301, împrumuturi de ~ V, 306, productivitatea ~ românești V, 304–305, combinarea ~ în derivatele cu două sufixe V, 334, ~ atrag deplasarea accentului în limba română V, 333–334, ~ diminutival I, 91, 92, 93, ~ diminutival în spaniolă VI, 147, ~ nominal trecut la verb I, 97.

SUFIXAȚIA în limba latină IV, 137.

SUNET VI, 161, 163, diferența dintre ~ și fonem V, 55, 58, 59, VI, 161, ~ vorbit, recunoașterea lui pe traseu VI, 9, valoarea expresivă a ~ IV, 90.

S' VI, 32.

Ș în diminutivele din graiul copiilor în Moldova VI, 148.

Ș

Ș fonem subordonat în recțiunea fonologică VI, 47.

T

T fonem subordonat în recțiunea fonologică VI, 47.

TENSIUNE (catastază) VI, 224.

TERMINOLOGIA științifică în sec. al XVIII-lea V, 36–40, ~ tehnică IV, 41, 42.

TEXTE românești vechi, caracterul geografic și dialectal al ~ VI, 114, 129.

TIMBRU VI, 216.

TIMPURI absolute V, 327, ~ relative V, 327, corespondența ~ v. CORESPONDENȚĂ.

TOPICA afectivă V, 234.

TOPONIMIA și istoria IV, 85–86.

TOPONIMICE românești VI, 123, ~ având la bază adjective posesive slave în -j- IV, 63–87.

TRECERE de la conjugarea a II-a la a III-a (rar invers) I, 310.

TROPI V, 555.

TURCISME, adaptarea ~ în limba română VI, 119, ~ în graiul moldovenesc VI, 122, ~ la M. Sadoveanu VI, 312; trecerea de la -ă la -ă neaccentuat în ~ din română VI, 120, aromână VI, 120.

T

ȚINUTA (moment ploziv) VI, 224.

U

U VI, 162, 165, -u V, 437–442, VI, 171, -u la imperfect, pers. III pl. VI, 172; semivocală ~ VI, 162; variantele condiționale ale lui ~ VI, 29 ~ fonem subor-

donat în recțiunea fonologică VI, 47, ~ final în dialecte și limba română veche VI, 114.

UNELTE GRAMATICALE, adverbe ca ~ V, 96, articolul nehotărît V, 97, elemente de vocabular V, 96, prepoziții V, 96, procedee fonetice V, 97.

UNITATEA dintre limbă și gândire v. LIMBĂ.

V

V VI, 162.

VARIANTĂ fundamentală VI, 163, ~ pozițională sau combinatorie a unui fonem VI, 29, ~ a unui sunet VI, 163.

VERB, definiție VI, 54, 68, ~ exprimând starea VI, 54, ~ copulativ v. COPULĂ, ~ finit VI, 291;

verbe reflexive sau pronominale? V, 145, ~ reflexive construite cu dativul V, 135–146, medii V, 143–145, 146, obiective indirecte V, 136–138, 146, participative V, 138–139, 146, posesive V, 139–142, 146, reciproce V, 142–143, 146, confuzia dintre ~ participative, posesive și obiective V, 140–141;

~ semiauxiliar de mod VI, 157.

VERBALE, abstracte ~ în limba română V, 294.

VIITORUL I în limba moldovenească V, 262, ~ anterior V, 327.

VIBRAȚII GLOTALE VI, 161.

VOCABULAR I, 155, V, 247, definiție I 130, structura ~ I, 130, V, 7, ~ și limbă I, 130, schimbarea ~ I, 121, mijloace de îmbogățire a ~ V, 293, legăturile formării cuvintelor cu ~ V, 294–295, metoda statistică în studiul ~ V, 15; ~ științific și tehnic compoziția istorică a limbii române V, 10, ~ românesc în sec. al XVIII-lea V, 33–41, tehnic oglindind relațiile dintre moldoveni, ardeleni și maramureșeni VI, 123, elementul latin în ~ limbii române V, 279, albanez V, 11, francez V, 15–16; ~ moldovenesc V, 259, elementul latin în ~ limbii franceze V, 11, în limbile moderne din Orient III, 102;

~ arhaic și regional la M. Eminescu V, 367–369, la M. Sadoveanu VI, 109, 110, 111.

VOCALE, ciclurile atipice în traseele ~ VI, 10, ciclurile tipice și traseele ~ VI, 10, structura ~ VI, 10, traseul ~ la fonograf VI, 10, timbrul ~ VI, 161, variantele ~ VI, 29, ~ precedate de consoane moi I, 184, de consoane palatale I, 184–185, variația ~ accentuate din radical în raport cu vocala din silaba următoare V, 333, schimbarea timbrului ~ după timbrul consoanei precedente I, 207; ~ diftongate VI, 8, neutre VI, 101, palatale VI, 162, ~ reunite în aceeași silabă VI, 10, ~ silabice VI, 161;

vocalele limbii române III, 172–179, clasificarea ~ VI, 207–227, anterioare VI, 208, labiale VI, 218, nelabiale VI, 218, mediale VI, 216, medio-anterioare VI, 216, medio-posterioare VI, 216, posterioare VI, 216, posterioare labiale VI, 218
 VOCALICĂ, armonie ~ în limbile aglutinante VI, 47, ~ în limba română V, 438.
 VOCALOID III, 136.
 VOCATIV VI, 307, ~ feminin în -o VI, 125–126.

VORBIRE și limbă III, 95, la Saussure V, 390, deosebiriile dintre ~ bărbaților și ~ femeilor VI, 127.

Y

Y consoană VI, 36, ~ + a în limba română VI, 36–40, durata consoanei ~ VI, 37, durata absolută și relativă VI, 40, ~ înregistrat la chimograf VI, 39, palatograma lui ~ VI, 20, 37, 38, 39.

Z

Z fonem subordonat în recțiunea fonologică VI, 47.

INDICE DE AUTORI *

A

AARON, I, 58
 ABAL, III, 101
 ABAKUMOV, S. I., III, 125
 ABAS, A., VI, 10
 ADAMESCU, G., v, 87, 219, 282; vi, 133, 138, 144
 AGIRBICEANU, I., I, 52; VI, 309
 AHMANOVA, O. S., v, 393, 395, 396, 401; VI, 29, 46, 158, 230
 ALECSANDRI, V., I, 85, 244, 245, 248; III, 76, 189; IV, 103, 104, 106, 107, 108, 112, 113, 114, 116, 117, 120, 125, 152, 155, 162, 163, 167, 168, 170, 171, 172, 175, 176, 179, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 191, 192, 193, 194, 195, 205, 206, 207, 208, 209, 210; v, 88, 89, 96, 136, 141, 142, 171, 178, 179, 180, 188, 189, 195, 209, 285, 318, 324, 349, 354, 355, 357, 361, 362, 363, 366, 375, 412, 414, 424; VI, 80, 95, 96, 100, 104, 121, 141, 145, 269, 270, 271, 275, 277, 281, 282, 286
 ALEKBERLI, G. G., v, 55
 ALEXANDRESCU, Gr., III, 71; IV, 117, 173, 174, 182, 198; v, 89, 104, 106, 195, 198, 352, 357; VI, 95, 101
 ALEXANDRESCU, P., VI, 79–81
 ALEXANDROV, G. F., I, 255
 ALEXI, I., VI, 80
 ALEXICI, I, 83
 ALMAZOV, B. N., VI, 58
 AMANJOLOV, S., III, 101
 AMFILOHIE HOTÎNIUL V, 37, 38, 39, 42
 ANGHEL, D., IV, 174, 178, 186, 203
 ANDREICIN, L., III, 170; IV, 63; v, 45, 46
 ANTIPA, G., v, 421
 ANTONOV, N., v, 217
 APOLZAN, L., IV, 119
 APULEIUS, IV, 226

ARALBAEV, I., IV, 58
 ARDELEANU, C., IV, 180
 ARGHEZI, T., III, 52; VI, 114, 277, 286
 ARISTOTEL, V, 34, 384; VI, 292
 ARTIHOVSKI, A. V., III, 108
 ARUTINOV, IV, 53
 ÂRVAY, J., v, 19
 ÂSRATIAN, E. A., v, 220, 232, 238
 AUERBACH, M., VI, 240, 250
 AUEZOV, M., III, 101; IV, 40, 41
 AUGIER, E., IV, 128
 AVANESOV, R. I., I, 172, 173, 181, 182, 206, 216; III, 100, 104, 180; v, 55, 59, 60, 63, 264; VI, 210
 AVENARIUS, v, 402
 AVRAM, A., VI, 7–25, 183–197, 209–222
 AXINTE URICARIUL, v, 36, 41, 89

B

BAADER, Th., VI, 7
 BABEȘ, III, 53, 65
 BACALBAȘA, A., IV, 115
 BAGHIROV, IV, 53
 BAHNER, W., VI, 159
 BAILLY, F. A., I, 261
 BAJENOV, IV, 29; v, 130
 BALAKAEV, M., IV, 57, 58
 BALLY, Ch., III, 91; v, 388; VI, 274, 285, 286
 BALOTĂ, A. B., I, 241
 BALTAZAR, C., VI, 317
 BALZAC, H. DE, VI, 299, 300, 301
 BANUȘ, M., v, 120, 121
 BARABAS, IV, 103
 BARAC, I., v, 89
 BARANGA, A., IV, 201
 BARBELENET, D., v, 298
 BARBIER DE MEYNARD, A. C., I, 290, 291, 292, 294, 295, 296

* Indicele de autori și de cuvinte a fost întocmit de Flora Șuteu. Pentru fasciculele apărute în 1950 s-a folosit indicele de autori și de cuvinte publicat în « Studii și cercetări lingvistice », I, 1950, pag. 316–343.

BARBU, N. I., i, 278
 BARBUL, E., iv, 126
 BARHUDAROV, S. G., iv, 27; v, 130, 267, 268
 BARIȚIU, G., v, 8, 279
 BARONZI, G., iii, 189
 BART, E., iv, 155, 159, 160, 163, 165, 169, 183, 194, 204, 209
 BARTAL, ANTONIUS, i, 238, 239, 241
 BARTOLI, M., iv, 38; vi, 133, 138, 150, 151, 152
 BARTOŠ, FR., i, 282; vi, 136
 BASKAKOV, N. A., iii, 105
 BASSARABESCU, I. A., iv, 189
 BATMANOV, I. A., iii, 99
 BĂDĂRĂU, v, 421
 BĂDULESCU, T., iii, 74—75
 BĂLĂCESCU, C., iv, 106
 BĂLĂNESCU, I. N., iii, 49—67, 70, 78
 BĂLCESCU, N., iii, 41, 48, 53, 65, 76; iv, 152, 162, 169, 176, 183, 194, 209; v, 115, 119, 123, 195, 227, 285, 314, 318, 321, 325, 352, 355, 357, 361, 362, 375, 424; vi, 96, 165—174, 308
 BEAULIEUX, L., i, 217, 218; v, 45, 46, 52; vi, 203
 BEHAGEL, O., i, 94
 BELDICEANU, N., iv, 114
 BELDIMAN, A., v, 89, 219
 BELETŢKI, A. A., iii, 105; iv, 97; v, 265
 BELKIN, D., i, 145
 BENA, A., iv, 77
 BENEŠ, P., vi, 255—264
 BENIUC, M., iii, 52, 79; iv, 161, 178, 179, 182, 184, 194; v, 108, 109, 117, 120, 124, 356; vi, 110
 BENVÉNISTE, E., i, 305; v, 300, 302
 BÉRAUD, i, 51
 BEREZIN, V. I., iii, 122
 BERKELEY, G., v, 400
 BERNEKER, E., i, 84; iv, 119; v, 21, 23; vi, 150
 BERNHARDI, A. F., vi, 290
 BERNSTEIN, S. B., i, 218; v, 46, 55, 59, 259, 260, 262; vi, 136, 150
 BERTAGAEV, T. A., v, 55
 BERTELS, E. E., v, 267, 268
 BIANU, I., i, 81, 82; iv, 219; v, 38, 39, 42, 425
 BIANU V., iii, 53; v, 287
 BIBICESCU, I. G., iv, 160, 165, 190
 BIRABEAU, i, 51
 BIRIUKOV, D. A., v, 203
 BIKOV, vi, 159
 BÎRLEA, I., i, 287; vi, 148
 BÎRSEANU, A., i, 272; iv, 176, 177, 178, 203, 204, 205, 208, 209, 210; v, 104, 105, 108, 109, 120, 127, 424
 BLAGOI, D., iv, 227
 BLAKE, FR., iv, 51
 BLÉDY, G., iv, 77; v, 22, 81
 BLOCH, O., v, 11, 13
 BLOOMFIELD, L., iv, 15; v, 401, 402, 403, 404, 405
 BOCCACIO, v, 145
 BOCEANU, I., vi, 146

BOGDAN, D. P., v, 79
 BOGDAN I., iii, 151; iv, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 79, 81; v, 63, 79
 BOGDAN, N. A., i, 83, 85; iv, 107
 BOGOIAVLENSKI, D. N., v, 221, 236
 BOGREA, V., iv, 72, 118, 119, 125, 126, 224; vi, 244
 BOGZA, G., iv, 159, 160, 164, 166, 169, 172, 178, 179, 204
 BOIKO, I., v, 205
 BOLLIAC, C., iv, 120, 121; v, 352
 BOLINTINEANU, D., iv, 127, 161, 168, 204; v, 89, 167, 178, 179, 180, 183, 188, 189, 195, 352, 362
 BONFANTE, G., iv, 38
 BOPP, F., v, 385, 418
 BORISOV, iv, 55
 BOTEZ, C., v, 358
 BOTEZ, I., iii, 59
 BOURCIEZ, E., iv, 140; vi, 65, 239, 240, 251, 292, 301, 309
 BOUTIÈRE, J., vi, 150
 BOZBICI, C., i, 284
 BRANDENSTEIN, W., vi, 303
 BRĂESCU, GH., v, 128; vi, 277, 286
 BRĂTESCU-VOINEŞTI, i, 17
 BRÉAL, M., v, 417
 BROCH, O., i, 217, 218; v, 45; vi, 203, 217
 BRÖNDAL, V., i, 37, 38; iii, 92; iv, 16; v, 393
 BRUGMANN, K., v, 300, 387, 418; vi, 293
 BRUNOT, F., iv, 140; v, 144
 BUBRIH, D. V., iii, 99, 109
 BUD, TIT, i, 287
 BUDAGÓV, R. A., i, 35—56; v, 14, 210, 217, 218, 220, 234, 259; vi, 51, 54, 151
 BUDAI-DELEANU, I., iv, 192; v, 278; vi, 123
 BUDDE, E. F., iii, 100
 BUJOR, P., iv, 186, 203, 205, 206
 BULAHOVSKI, L. A., iii, 105, 113; v, 221, 223, 225, 226, 416, 417
 BULGĂR, GH., iii, 58, 61; v, 347—381; vi, 104
 BUNESCU, P., iii, 31—36, 38
 BURGRAFF, vi, 290
 BUSLAEV, iii, 126
 BUTURAS, ATH., iv, 105, 106, 111, 118, 134
 BÜHLER, K., iii, 94; vi, 299, 303, 309
 BYCK, J., i, 40, 42, 80—87, 194, 298, 301; iii, 190, 191; iv, 20, 21; v, 31—43, 100, 101, 110, 118, 129; vi, 65, 66, 68, 69, 71, 159, 171, 247
 BYHAN, A., vi, 133, 141, 149, 150

C

CÁCCIA, J., iv, 122
 CAESAR, v, 325
 CAMILAR, E., i, 284; iii, 53, 76, 79; iv, 168, 170, 173, 179, 186, 190, 193, 194, 195, 204, 206, 207, 208, 210; v, 109, 114, 115, 116, 123, 124, 125; 324; vi, 122, 271, 276, 280, 284, 286
 CANDREA, G., iv, 118

- CANDREA, I. A., I, 274, 281, 285, 287; III, 150, 157; IV, 99, 100, 105, 108, 111, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 127, 130, 139, 141, 142, 144, 218, 219, 220; V, 10, 11, 14, 20, 63, 75, 79, 81, 87, 219, 282, 427; VI, 112, 129, 133, 138, 144, 246, 286
- CANTEMIR, D., I, 105, 269; III, 188; IV, 70; V, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 120, 423
- CAPIDAN, TH., I, 49, 290, 291, 293, 294; III, 139, 148, 155, 156, 176, 181; IV, 122, 129, 221, 222, 223; V, 74, 75; VI, 117, 133, 141, 149, 215, 216, 243, 244, 341, 344
- CARACAȘ, R., V, 42
- CARACOSTEA, D., I, 17
- CARAGEA, I, 83
- CARAGIALE, I. L., I, 77, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 279; III, 23, 65, 75, 184; IV, 124, 131, 161, 165, 168, 179, 184, 185, 186, 188, 192, 193, 201, 207, 212; V, 15, 93, 94, 95, 96, 104, 107, 115, 119, 124, 125, 128, 140, 203, 233, 317, 322, 323, 409; VI, 89, 96, 123, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286
- CARAGIALE, M., I, 254, 255; IV, 191, 196; V, 211, 315, 316
- CARNAP, R., I, 17; III, 93, 96; IV, 16; V, 394, 395, 396, 398, 416
- CASSIAN, N., IV, 170, 186, 189
- CASSIRER, E., IV, 57
- CASSIODORUS, I, 95
- CATANĂ, V, 89
- CATUL, IV, 225
- CAVALLIOTTI, TH., III, 148; VI, 341
- CAZABAN, AL., I, 52
- CAZACU, B., I, 88—98, 257—264, 274, 276, 280—283, 298, 330; III, 59; IV, 99—146; V, 163, 301, 303; VI, 142
- CAZACU, T., V, 201—245
- ÇABEJ, EQREM, IV, 222
- CĂLINESCU, G., I, 78; III, 69; IV, 164, 173, 206; V, 93, 94, 95, 315, 352; VI, 111, 270, 272, 275, 279, 280, 281, 283, 286
- CĂLUGĂRU, I., IV, 154, 159, 164, 167, 171
- CEAUȘIANU, C. F., I, 84; III, 48; IV, 105; VI, 145
- CÉLINE, I, 17
- CERNÎH, P. I., III, 75; V, 12, 209
- CERNÎȘEVSKI, N. G., IV, 60
- CESNOKOV, D., IV, 34, 36
- CHANTRAINE, P., V, 304, 306
- CHASE, ST., III, 96; IV, 16; V, 398, 399
- CHENDI, I., V, 355
- CHERESTESIU, V., III, 12, 13, 14—30, 36, 39, 43, 45, 67, 70, 78, 80, 81, 82—83, 85
- CHIRÎTESCU, I, 49
- CHLUMSKÝ, J., VI, 200
- CHRÉTIEN DE TROYES, VI, 266
- CHRIST, IOH., I, 74
- CHRISTU, V., I, 290, 295
- CIANKOV, J., IV, 66
- CICERO, IV, 123; V, 312
- CIHAC, A. DE, I, 280; III, 24, 42; V, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 22, 279, 280, 286, 348, 409, 410, 427, 429; VI, 243, 255
- CIKOBAVA, A. S., I, 142; IV, 14, 94, 96, 148; V, 202, 285, 356, 390
- CIOBANU, I. D., V, 257, 261
- CIOCULESCU, Ș., VI, 123
- CIPARIU, T., IV, 20, 21; V, 278, 370, 409, 414, 418, 419; VI, 125
- CLEDONIUS, I, 95
- COCEA, N. D., IV, 193
- COCENAI, S., VI, 7—25
- COCIAN, C., VI, 7—25
- CODRU-DRĂGUȘANU, I., IV, 116
- COHEN, M., IV, 140; VI, 303
- COLIN, V., IV, 210
- COLOȘI, V., IV, 278
- COMAN, P., I, 288
- CONACHI, C., I, 281; V, 89, 358
- CONEA, I., IV, 100, 101
- CONFORTH, M., III, 96; V, 384, 394, 398, 399, 400
- CONSTANT, P., III, 52, 65
- COPILU CHEATRĂ, III, 52
- CORBEA, T., V, 35, 37, 41
- CORDIGNANO, FULVIO, I, 290, 291, 294
- CORESİ, I, 81, 82, 289; III, 46, 60; IV, 141, 142, 219; V, 31, 89, 117, 414, 423; VI, 269, 275, 286
- CORLĂTEANU, N. G., V, 257, 261
- COSTĂCHESCU, N., IV, 65, 68, 69, 71, 74
- COSTIN, M., I, 81, 261, 285; III, 11; IV, 127; V, 33, 89, 314, 325, 337, 361, 440
- COSTIN, N., V, 37, 38, 39, 337, 424
- COSTINESCU, III, 69
- COȘBUC, G., I, 285; IV, 123, 130, 174, 175, 176, 178, 193, 207, 210; V, 15, 103, 104, 108, 109, 113, 114, 115, 116, 117, 124, 125, 126, 127, 135, 137, 138, 139, 409; VI, 104, 111, 112, 115, 121, 123
- COTEANU, I., I, 99—100; III, 54, 61
- COURTENAY, BAUDOUIN DE, V, 55, 56; VI, 52
- COUSIN, I, 265
- CREANGĂ, I. I., I, 27, 44, 45, 50, 84, 108, 269, 270, 271, 272, 273, 281; III, 41, 187, 189; IV, 104, 116, 120, 155, 162, 165, 168, 171, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 182, 186, 187, 189, 191, 192, 194, 195, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210; V, 15, 71, 88, 89, 93, 94, 103, 107, 160, 211, 313, 314, 315, 355, 367, 409, 421, 423; VI, 121, 126, 141, 262, 270, 274, 276, 280, 281, 282, 283, 284, 286, 309
- CREȚIA, P., III, 54; V, 311—331
- CREȚU, G., V, 41
- CSÁNKI, D., III, 150; IV, 68, 73, 77, 78, 79, 80
- CUGLER-PONI, M., VI, 100

D

- DAL, III, 17; IV, 110, 129, 132; V, 247
- DALAMETRA, I., I, 290; IV, 222
- DAMÉ, F., V, 282, 286; VI, 80, 117

DAMOURETTE, J., v, 139, 140, 141, 142
 DAN, P., iv, 168
 DANIIL, I, 83
 DANIIL MOSCOPOLEANUL, VI, 341, 344
 DANTE, VI, 258
 DAUDET, A., I, 51; VI, 291, 307, 309
 DAUZAT, A., IV, 115, 119; VI, 133, 138, 136, 152, 266
 DAVIDOGLU, M., IV, 175, 195
 DAVILLA, AL., IV, 195
 DĂIANU, G., III, 72-74
 DEBRUNNER, A., IV, 282
 DEÉR, I., IV, 73
 DELAPORTE, L., I, 233; v, 36, 37, 38, 39, 40, 42
 DELAVRANCEA, B., I, 271; IV, 155, 176, 180, 185, 202, 205, 206, 207, 208, 209; v, 89, 96, 108, 109, 124, 125, 227; VI, 83-107, 272, 273, 274, 277, 281, 284, 286, 307, 309
 DELBRÜCK, B., v, 385, 386
 DEMETRESCU, T., IV, 109, 110, 126, 173
 DEMETRIUS, L., VI, 281
 DENSUSIANU, O., I, 81, 88, 274, 286, 287, 288; III, 44, 149, 150; IV, 21, 80, 100, 101, 119, 143, 215, 218, 219, 221; v, 63, 76, 82, 129, 342, 427, 428; VI, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 125, 127, 133, 223, 225, 232, 237, 241, 243, 286
 DEPĂRĂȚEANU, VI, 269
 DESNIȚKAIA, A. V., III, 108, 109
 DEȘLIU, D., IV, 168, 180, 182, 183, 207; v, 110; VI, 125
 DEWEY, J., v, 400, 401
 DIEFENBACH, VI, 151
 DICKENS, CH., VI, 304, 305, 307, 309.
 DICULESCU, E., v, 427
 DIELS, P., VI, 203
 DIETZ, FR., v, 373, 385
 DIMITRESCU, FL., v, 93-98; VI, 265-288
 DINU, T., VI, 136
 DIONISIE ECLESIARHUL, I, 80
 DOBRININ, M. C., v, 267
 DOBROMISLOV, V. A., III, 122
 DONAT, I., IV, 75
 DONICI, AL., v, 257, 361, 362
 DOROSZEWSKI, W., v, 302
 DOSOFTEI, I., 83, 84, 86, 106; III, 11, 64, 69, 71; IV, 219, 220; v, 33, 34, 36, 37, 89; VI, 148
 DRAGOMIR, M., IV, 187; v, 112
 DRĂGANU, N., I, 81, 285; IV, 68, 73, 139, 141; v, 63, 71, 77, 78, 81, 100, 101, 105, 110, 112, 113, 114, 118, 120, 121, 125, 126, 129; VI, 66, 69, 70, 71, 129, 246, 268, 301
 DRĂGHICI V. SERDARIUL, IV, 192; v, 89
 DRIMBA, V., I, 290-296; IV, 218-224; VI, 341-344
 DUMITRIU, P., III, 52, 79; IV, 159, 162, 172, 174, 178, 179, 180, 187, 188, 203, 205; v, 103, 113, 116, 117, 118, 120, 122, 125, 190, 318; VI, 283, 286, 305, 309
 DUNĂREANU, CH., IV, 159
 DURAND, M., VI, 8

E

EDMONT, E., VI, 133
 EFTIMIU, V., IV, 178
 EFIMOV, A. I., v, 163
 EGE, NIELS, I, 305, 306
 EISLER, R., VI, 296
 EKBLOM, R., v, 45, 46, 49, 52; VI, 203
 ELIADE-RĂDULESCU, I., IV, 19, 20, 26, 103; v, 348, 351, 352, 361, 362, 363, 364; VI, 91, 95, 104, 125, 172
 EMINESCU, M., I, 252, 272; III, 41, 78, 187; IV, 154, 162, 168, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 182, 183, 186, 192, 193, 194, 196, 204, 205, 207, 208, 210; v, 10, 12, 13, 14, 15, 88, 89, 94, 102, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 136, 138, 140, 163-199, 312, 315, 318, 319, 322, 324, 347-381, 357, 409, 414, 421, 423, 424, 425; VI, 96, 104, 111, 112, 205, 284, 287, 308, 309, 329
 ENGELS, FR., I, 18, 19, 124, 125, 138, 140, 147, 148, 149, 154, 306; III, 45, 89, 93; IV, 25, 26, 50, 52, 56, 89, 93, 95, 96, 122, 153, 156, 166, 171; v, 357, 358, 383, 391, 404
 ERDMANN, O., VI, 292
 ERNOUT, A., I, 239, 265, 266; IV, 145, 225, 226; VI, 152, 239, 243, 244, 246, 251
 ESSEN, O. von. VI, 30, 32, 164
 EUSTATHIEV, D., IV, 20; v, 34, 35, 41
 EVGHENIEVA, A P., v, 249, 251

F

FARITOV, IV, 58
 FEIST, S., I, 94
 FERETIC, I., v, 80, 83
 FERRARI, C., IV, 122
 FEUERBACH, L., III, 70
 FILIMON, N., IV, 119, 121, 127; v, 312, 313; VI, 272, 278, 282, 287
 FILIN, III, 101, 104
 FILIPESCU, C., v, 287
 FINKEL, IV, 29; v, 130, 266
 FIRA, C., I, 84; IV, 105
 FISCHER, I., IV, 225-227; v, 299-310; VI, 240
 FLAUBERT, G., v, 144
 FORCELLINI, IV, 226
 FORCHHAMMER, J., VI, 219
 FORTUNATOV, III, 126
 FRAENKEL, E., IV, 99
 FRANCE, A., I, 51
 FRANCK, O., IV, 66, 68, 73, 76, 80, 85
 FREIMAN, A. A., III, 105
 FRIMU, I. C., III, 45
 FRÎNCU, T., IV, 118, 119
 FRUNZESCU, D., IV, 67, 70, 71, 72, 75, 76, 79, 82, 83; v, 19, 20
 FUNCK, A., I, 94
 FUNDESCU, I. C., IV, 116
 FURER, S., I, 145

G

GAFUROV, IV, 52
 GAKKEL, L. B., v, 214
 GALACTION, G., IV, 182, 183, 185, 202, 204, 205, 207; v, 96, 101, 116, 117, 121, 122; VI, 124, 145, 267, 269, 270, 273, 278, 279, 284, 285, 286
 GALAN, EM., IV, 155, 157, 186, 188, 192
 GÁLDI, L., IV, 73; v, 37, 42
 GALKINA-FEDORUK, E. M., v, 205, 207, 210, 218, 222, 223, 231; VI, 51, 52, 53, 55, 58, 62
 GAMILLSCHEG, E., I, 17
 GANE, I., I, 300
 GANSHINA, VI, 297, 309
 GARTNER, TH., IV, 223; v, 429; VI, 151
 GARWIN, P. L., v, 404
 GASTER, M., I, 81; IV, 72; v, 348, 358, 360, 409; VI, 133, 138, 141
 GAUTHIER, TH., IV, 118
 GĂLUȘCĂ, G., III, 147, 157
 GĂZDARU, I, 17
 GEAGEA, CHR., I, 295
 GEHEEB, R., VI, 240, 250
 GELGART, v, 249
 GEMMELI, A., VI, 10
 GEORGESCU-BUZĂU, GH. I., IV, 100, 107, 117, 131
 GHEORGHIU, V., v, 267
 GHEORGHIU-DEJ, GH., III, 25, 38, 53, 54, 59, 64, 69, 79; IV, 13, 27, 154, 156, 164, 169, 173, 181, 188; v, 22, 112, 119, 125
 GHEORGHIU, ȘT., III, 45
 GHEREA, I., IV, 108, 125, 126, 131, 155, 158, 179, 195, 204
 GHICA, I., IV, 104, 116, 117, 127, 135, 153, 179, 202, 209; v, 104, 108, 116, 123, 124, 125, 126, 285
 GHINSBURG, R., v, 217, 218, 231
 GHÎȚU, G., VI, 7—25, 183—197
 GIDE, A., I, 17
 GILLIERON, J., VI, 133
 GINNEKEN, J. VAN, III, 94
 GIUGLEA, G., VI, 246, 247, 248
 GÎLCESCU, T., VI, 146
 GÎRLEANU, EM., IV, 168, 210
 GODEFROY, FR., VI, 151
 GOGOL, N., IV, 60
 GOLESCU, D., IV, 174
 GOLESCU, I., IV, 100, 101, 286
 GOMBOCZ, Z., III, 151
 GONCOURT, P., I, 51
 GORJAN, I. GH., I, 271; v, 143
 GORKI, M., III, 17, 18; IV, 44, 52; v, 247, 283; VI, 58
 GORNUNG, B. V., III, 105
 GROVEI, A., III, 79, 176; IV, 192, 193; v, 88, 90, 421
 GORSKI, D. T., v, 205; VI, 293
 GRADENWITZ, O., v, 303
 GRAFENBACH, IV, 66
 GRAMMONT, VI, 226, 230, 237

GRANDEA, GR., IV, 120, 124
 GRANDGENT, IV, 225
 GRAUR, AL., I, 22—34, 45, 92, 93, 94, 100, 108, 174, 194, 234, 265—268, 273, 298, 299, 301; III, 19, 26, 27, 28, 29, 54, 57, 59, 61, 78, 80, 82, 83, 84, 159, 184, 188, 189, 190, 191; IV, 22, 89—97, 118; v, 15, 57, 59, 89, 90, 140, 144, 303, 305, 306, 333, 394, 427, 434; VI, 26, 34, 43, 79, 133, 134, 145, 148, 159, 164, 204, 210, 218, 231, 243, 247, 249, 250, 265, 326
 GRAY, L., v, 402
 GRECEANU, R., v, 33
 GRECU AL., I, 237—243
 GREKOV, B. D., VI, 113
 GRIBOEDOV, I, 41
 GRIERA, A., VI, 152
 GRIGORESCU, M., v, 99—134
 GRIGORIEVA, A. D., v, 12, 209, 218
 GRIMM, J., IV, 94; v, 385
 GRINCENKO, B. D., v, 21
 GRINKOVA, N. P., III, 101
 GRÖBER, G., v, 411
 GRUBER, v, 409
 GUDKOVA-SENCHEVICI, V. V., III, 105, 109
 GUHMAN, M. M., IV, 15; v, 217, 401, 403, 404; VI, 46, 65
 GUMEROV, IV, 58
 GURICEVA, M. I., VI, 146
 GUZDÎ, N., IV, 227
 GUȚU, V., v, 255—263
 GVOZDEV, A. N., III, 125, 126, 152; v, 55, 225, 226

H

HABEKERN, I, 238, 239, 240, 242
 HAHALOV, IV, 55
 HÁLA, B., v, 50
 HANEȘ, P. V., IV, 100
 HASDEU, B. P., I, 82, 280, 281, 307; III, 10, 22, 24, 41, 67; IV, 124, 220; v, 9, 10, 96, 280, 281, 348, 357, 360, 371, 409, 410, 412, 413, 420, 427, 440; VI, 104, 105, 133, 136, 138, 144, 145, 158, 248, 269, 283, 286
 HAȘEGANU, I., I, 300
 HATZFELD, H., IV, 103, 111, 118, 122, 127, 128, 129, 132
 HAVRÁNEK, B., III, 177, 184
 HAYAKAWA, IV, 57
 HEGEDÜS, L., VI, 291, 304
 HEGEL, v, 386
 HEINITZ, V., VI, 30
 HERCZEG, VI, 304
 HERDER, VI, 92, 93, 94
 HERODOT, I, 81
 HEYSE, AUG., I, 94
 HIL, I, 58
 HJELMSLEV, L., I, 305; III, 93; IV, 16; v, 393, 394, 395, 396, 397; VI, 45, 46, 290, 293, 299, 309
 HODOȘ, E., IV, 208; v, 90
 HODOȘ, I., v, 8, 279

HOGAŞ, C., iv, 164, 165, 168, 171, 182, 192, 193, 195, 202, 209, 312, 316, 322, 324; vi, 111, 287
 HOLOPOV, A., i, 146, 149
 HOMER, i, 308
 HORÁLEK, K., v, 46
 HORTOPAN, GR., v, 287
 HROMETZ, N.G., iii, 122; iv, 93
 HUGO, V., v, 375
 HUMBOLDT, W. VON, iv, 94; v, 385, 386, 387, 388, 392, 393, 403, 404
 HUME, D., iii, 46, 48
 HUSSERL, v, 395, 400

I

IAKOVLEV, N., iii, 178
 IANKO-TRINIŢKAIA, N.A., v, 12
 IAROŞCENKO, iv, 33, 37
 IBRĂILEANU, G., i, 105, 106; iv, 165, 170, 187, 194, 348, 349, 350; vi, 110
 ILIEV, A., iv, 68, 69, 76, 79
 ILINSKAIA, I.S., i, 299
 IOAN DIN VINŢII, i, 85
 IOANOVICI, iii, 11, 35
 IONAŞCU, AL., v, 255-263
 IONAŞCU, R., iv, 19
 IONESCU, i, 83
 IONESCU-BOTENI, iii, 69
 IONESCU DE LA BRAD, iv, 115, 179
 IONESCU-GULIAN, iii, 36-38, 39, 45, 47, 70, 71
 IONESCU, I., VI, 80
 IONESCU-RION, iv, 198
 IORDAN, I., i, 57-79, 97, 100, 106-108, 269-279, 298, 299, 303-305, 309-311; iii, 11, 19, 26, 27, 28, 29, 36, 37, 49, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 70, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 129, 188, 189, 190, 191; iv, 20, 21, 22, 65, 66, 69, 72, 79, 80, 83, 109, 115, 122, 123, 124, 125, 130, 132; v, 27, 63, 71, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 100, 101, 106, 110, 114, 118, 128, 129, 151-163, 300, 304, 305, 331-346, 428; vi, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 114, 126, 127, 133, 134, 141, 146, 147, 159, 223, 225, 229, 233, 241, 245, 255, 261, 268, 271, 272, 281, 282, 326
 IORGA, N., i, 81, 82, 281, 282, 283; iv, 114, 115, 116, 120, 130; v, 41, 360; vi, 133, 138, 141, 145
 IOSIF, ST. O., iv, 178
 IRENEO DELLA CROCE, F., v, 83
 ISACENKO, vi, 144
 ISPIRESCU, i, 83, 85, 239, 240, 269, 271, 275; iv, 162, 174, 175, 176, 177, 178, 185, 188, 189, 194, 202, 204, 205, 206, 207, 208; v, 94, 140, 209, 314, 319, 321, 324, 325, 354, 425; vi, 96, 101, 271, 278, 282, 287
 ISTRATE, G., i, 283-289, 300; iii, 75-78; v, 73; vi, 109-131, 313-330
 ISTRATI, I., iv, 180, 188, 190, 191, 192, 193
 ISTRINA, E.I., iv, 27; v, 130
 ITELSON, L.D., v, 236

IUBAŞU N., i, 106
 IUDIN, P., iv, 149; v, 283
 IVANOV-SMOLENSKI, G., v, 214, 215, 216
 IVĂNESCU, G., i, 104, 105, 106, 287; iv, 213; vi, 71
 IVIREANU, A., v, 33

J

JABERG, K., iv, 103, 132; vi, 133, 134, 140, 141, 142,
 JAKOBSON R., i, 17; v, 56
 JAMES, G., v, 400
 JANA, A., vi, 146
 JAR, AL., iv, 121, 176; v, 139, 140, 142
 JARNIK, I., 272; iv, 176, 177, 178, 203, 204, 205, 208, 209, 210; v, 104, 105, 108, 109, 120, 127, 424
 JDANOV, V.A., iv, 227
 JELEHOVSKI E., v, 21
 JESPERSEN, iii, 94
 JIPESCU, i, 84; iv, 105, 121, 123, 124
 JOHANSEN, S., v, 396, 397
 JUD, J., vi, 133, 136, 152
 JUVENAL, iv, 110

K

KALINOVICI, vi, 136
 KALKANGIEV, P., v, 45
 KANT, EM., v, 385, 395, 404
 KARAĖIĆ, i, 239; vi, 136, 150
 KARLGREN, B., i, 96
 KARR, ALPH., i, 239
 KARTEVSKI, S., v, 56
 KASIANOV, N., iv, 47, 59
 KATKOV, M.N., iii, 181, 182
 KAŢNELSON, S.D., i, 40
 KELÉKIAN, D., i, 290, 291, 295
 KLOPSTOCK, iii, 48
 KIPARSKI, V., v, 306
 KIRCHER, G., v, 55
 KIRILEANU, G. P., v, 71
 KIRILLOVSKAIA, N., iii, 176
 KNIEZSA, I., iv, 71, 73, 75, 77, 79, 80, 84, 85; v, 25
 KOGĂLNICEANU, M., i, 81, 271; iv, 70, 162, 173, 189, 196, 198, 202; v, 32, 195, 285, 337, 358, 361, 375; vi, 104
 KOGĂLNICEANU PSEUDO-ENACHE, i, 85
 KOMLEV, N.G., vi, 293
 KONDRĂŞOV, N.A., iv, 93, 94, 95, 96, 97
 KORNEEVA, A.V., v, 225
 KORNEVSKI, E.I., iii, 125
 KOSTOV, N., iii, 170; iv, 63; v, 45, 46, 52
 KOVACS, G., iv, 105
 KÖRTING, G., v, 427
 KRASNOGORSKI, N.I., v, 231, 232
 KRAVKOV, S.V., i, 262; v, 204
 KRĚPINSKÝ, M., vi, 260
 KRIUCIKOV, S.E., iii, 125; iv, 29; V, 130, 254; vi, 52, 53
 KRUSZEWSKI, N., v, 56

KUL'BAKIN, St., VI, 203, 260, 261
 KUMMER, K., I, 94
 KURYLOWICZ, V, 295, 301, 334
 KUZMIN, T.T., VI, 57, 72
 KUZNETOV, P. S., III, 105, 130 154, 185; VI, 54

L

LACEA, C., I, 300; V, 77
 LACEA, A. DE, VI, 9, 10
 LAFARGUE, I, 125, 126, 133
 LAMBRIOR, A., III, 16, 24, 81; IV, 19, 20;
 V, 348, 409, 411
 LARIN, B.A., V, 247
 LAURIAN, A. T., I, 59; III, 10, 22, 67; IV, 20; V,
 8, 279, 352, 360; VI, 91, 171
 LAVISSE, E., IV, 132
 LAVROSKI, N., VI, 134, 148
 LĂZĂREANU, B., V, 411
 LEBEDEV, B.I., III, 122
 LEGRAND, E., I, 291; IV, 119; VI, 342, 343
 LEHIN, I.V., I, 102, 103, 303-305; IV, 149;
 V, 283
 LEHTMAN, I.B., V, 204
 LEKOV, I., V, 45, 51, 52
 LENIN, V.I., I, 18, 19, 127, 128, 147, 148,
 152; III, 15, 17, 18, 20, 25, 43, 44, 46,
 89, 110; IV, 50, 57, 61, 62, 153, 154, 156,
 157, 163, 180, 181, 194, 196, 197, 199;
 V, 49, 205, 247, 254, 283, 383
 LENZ, R., VI, 200, 292, 306, 309
 LEON, III, 53
 LEONTE, L., VI, 165-174
 LEONTIEV, A.N., V, 205, 220
 LEOPARDI, G., V, 141
 LERCH, E., VI, 297
 LESKIEN, A., I, 89; VI, 203
 LESKOV, VI, 58
 LESNEA, G., III, 53; IV, 188
 LEŠKA, O., V, 266
 LEUMANN, M., I, 265; VI, 239, 251
 LEVIN, V. D., III, 105; IV, 146; V, 163
 LÉVI-STRAUSS, C., V, 392
 LÉVY-BRÜHL, L., IV, 56, 57
 LIFȘIȚ, V. A., VI, 71, 72
 LIPSZKY, IV, 77
 LIVESCU, J., III, 45-46, 69
 LITKIN, V. I., III, 105; V, 55, 59, 265
 LOCUSTEANU, IV, 131
 LOHMANN, JOH., I, 233; VI, 298
 LOKOTSCH, K., I, 291, 293
 LOMBARD, ALF., I, 48, 49, 176, 177, 182,
 206; IV, 220, 221, 223, 224; V, 90; VI,
 199, 213, 218, 223, 229, 244, 248
 LOMONOSOV, M.V., III, 101
 LOMTEV, T.P., I, 172, 173, 174
 LONGINESCU, S.G., IV, 219, 220
 LÖFSTEDT, E., V, 144
 LUCRETIEU, IV, 227
 LUKI, E., III, 150
 LUKINICH, IV, 84
 LUKNIȚKI, I.A., V, 55
 LUNACEARSKI, III, 17, 20; V, 247

LUNDELL, J. A., III, 182
 LUNGIANU, V, 106; VI, 97
 LUPȘA, IV, 220
 LUPU, V., I, 82

M

MACARIE, IV, 20; V, 41
 MACEDONSKI, IV, 125, 159, 164, 168, 182,
 185, 200, 205, 210; V, 106; VI, 92
 MACH, V, 402
 MACHEK, V., I, 282
 MACREA, D., III, 13, 80-82; IV, 13-29;
 V, 8, 15, 7-17, 84, 99, 280, 296, 358,
 400, 409; VI, 104, 112, 140, 157, 159, 259
 MAIOR, P., I, 269; III, 69; V, 278
 MAIORESCU, T., I, 248, 249; III, 45, 48, 53,
 54, 65, 69, 71, 72; V, 83, 358
 MAKEEV, S. A., V, 55
 MAKOGONENKO, G., IV, 227
 MALECKI, M., III, 184
 MALENKOV, G. M., IV, 8, 26, 42, 43, 44, 46,
 48, 53, 55, 59, 184; V, 153, 160
 MALMBERG, W., VI, 7
 MALTEV, M. D., III, 101
 MANLIU, I., I, 94
 MANN, H., VI, 305, 309
 MANOLACHE, C., I, 92
 MANOLE, I., VI, 121
 MANZONI, V, 144; VI, 305, 309
 MARBE, K., V, 213
 MARCOVICI, III, 71
 MARGULIÉS, A., V, 136, 138, 139
 MARIAN, S.F., I, 84; IV, 112; VI, 148
 MARINESCU, III, 53
 MAROUZEAU, VI, 43, 285
 MARR, N.I., I, 17, 19, 37, 99, 100, 136,
 137, 138, 140, 141, 142, 143, 145, 146,
 152, 153, 154, 155, 157, 172, 173, 302;
 III, 15, 89, 90, 92, 94, 97, 98, 99, 100, 104,
 105, 106, 108, 109, 112, 117, 121, 122;
 IV, 7, 10, 11, 12, 15, 17, 24, 43, 56, 152,
 153, 156, 258, 265, 270, 383, 404, 405
 MARTIAL, IV, 110
 MARTIN, M., IV, 128
 MARTON, I., VI, 331-339
 MARX, K., I, 18, 19, 39, 124, 138, 140, 141,
 147, 148, 154, 306; III, 15, 51, 70, 78, 89,
 93, 127; IV, 14, 36, 50, 52, 56, 89, 92, 93,
 156, 166, 171, 173, 196, 197, 200; V,
 57, 58, 206, 383, 404,
 MASLOV, G.G., V, 267
 MASSIM, I. C., I, 59; III, 10, 22, 67; IV, 20;
 V, 8, 279, 360; VI, 91
 MATIČENKO, A.S., VI, 69
 MATHESIU, D., V, 266
 MATUSEVICI, N. I., III, 145, 174, 176, 181;
 V, 55; VI, 32, 33, 158, 164, 200, 217, 224,
 225, 237
 MAXIMOV, L., VI, 48, 53
 MAŽURANIĆ, VL., VI, 146
 MĂCĂRESCU, V, 370
 MAUPASSANT, G., I, 51

MEILAH, B., iv, 227
 MEILLET, A., i, 233, 235, 239, 265, 266;
 iii, 130, 154, 185; iv, 226; v, 298; vi, 202,
 203, 239, 243, 244, 246, 251, 265, 266, 272,
 291, 292, 293, 294, 309
 MELANDER, J., i, 49
 MELICH, J., v, 22
 MELTER, E. M., v, 12
 MENZERATH, P., vi, 9, 10
 MEŞCIANINOV, I. I., i, 17, 20, 40, 96, 100,
 136; iii, 121, 122
 MEŞCERIKOV, T. M., v, 235
 MEYER, G., vi, 133, 136, 151
 MEYER-LÜBKE, W., i, 81; iv, 138, 144; v, 87,
 88, 90, 137, 300, 409, 429; vi, 133, 146, 151,
 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248,
 255, 266, 269, 274, 278, 284, 301
 MICLE, V., v, 354; vi, 100
 MICU, S., iv, 20, 278
 MIHALCI, D. E., v, 255, 257
 MIHALE, A., iv, 180
 MIHĂESCU, III, 53, 65; vi, 276, 282, 287
 MIHĂILEANU, ST., i, 290, 292, 293, 294, 295,
 296; iv, 222
 MIKLOSICH, F., i, 89, 239, 241, 283, 290,
 292, 293; iv, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 73, 74,
 75, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 85, 138; v, 21,
 25, 27; vi, 249, 251
 MILETIĆ, L., i, 218, 232; iii, 154
 MILL, J. ST., vi, 302, 303, 307, 309
 MILLER, III, 105
 MILLO, VI, 269, 287
 MINAR, O., vi, 124
 MINULESCU, I., vi, 277
 MIRONESCU, I. I., i, 279; v, 71
 MÎNDRESCU, v, 90
 MLADENOV, ST., i, 89, 290, 291; iv, 71; v, 45, 46
 MOHL, G., vi, 243
 MOLDOVAN-TOGAN, IV, 74, 84
 MOLNAR, I., v, 33, 34,
 MORARU, N., iv, 167, 169, 201, 205
 MORARU, T., vi, 127
 MOROZOVA, N. G., v, 237
 MORRIS, C., III, 96
 MOSKATOVA, P. G., iv, 53
 MOVSESIAN, A., iv, 56
 MUHAMMEDOV, Z. B., III, 98
 MUMULEANU, v, 351
 MUSABAEV, G., iv, 58
 MUSSAFIA, v, 348

N

NAHTIGAL, R., III, 180, 181
 NANU, v, 83
 NAUM, AL., III, 53
 NĂDEJDE, I., v, 409
 NEACŞU, III, 58
 NECULCE, I., i, 84, 273; III, 11, 41; v, 32,
 39, 71, 111, 119, 120, 318, 321, 324, 326,
 337—346, 361; vi, 138, 141
 NECULUŢĂ, TH., III, 45; v, 409

NEGRUZZI, C., i, 260, 271, 272; III, 73, 76;
 iv, 115, 162, 165, 167, 175, 176, 182, 186,
 187, 189, 190, 192, 194, 195, 196, 201,
 202, 203, 204, 207, 208, 210; v, 89, 104,
 107, 108, 115, 116, 119, 120, 123, 195,
 219, 220, 257, 285, 313, 314, 315, 318,
 322, 348, 349, 353, 354, 355, 361, 362,
 366, 367, 372, 375, 423, 425; vi, 95, 287,
 308, 309
 NEGRUZZI, I., v, 424
 NEGULESCU, P. P., III, 52, 65
 NEGULICI, I. D., i, 58; v, 278
 NEIESCU, P., vi, 34, 37, 39
 NEMETH, M., III, 70—71
 NESMEIANOV, A., iv, 55
 NICHITA, AL., III, 42, 45, 46,
 NICULESCU, AL., i, 301; vi, 83—107
 NIEDZWIEDZKIEGO, W., vi, 136
 NIEMEYER, III, 147
 NIIAZOV, iv, 52
 NIKIFOROVA, O. L., v, 221, 222, 225, 227,
 230, 233
 NIKOLOV, E., III, 170; iv, 63
 NOVIKOV, M., III, 72
 NOIRE, L., iv, 96
 NONNIUS, iv, 227
 NOREEN, vi, 298
 NOVINSKI, I. I., v, 203
 NYROP, KR., i, 95; iv, 110, 111, 128, 129;
 vi, 282
 NYSTRÖM, N., v, 42

O

OBNORSKI, S. P., i, 102—104
 ODOBESCU, AL., i, 84; iv, 109, 127, 136, 153,
 155, 157, 162, 168, 173, 174, 182, 187, 188,
 189, 190, 195, 198, 203, 205, 206, 207,
 209, 210; v, 89, 108, 113, 115, 120, 121,
 124, 125, 354, 361, 366, 367, 405, 423,
 424; vi, 92, 96, 100, 104, 282
 OGAREV, N., vi, 58
 OIŢĂ, I., v, 247—255
 OJEGOV, S. I., III, 20, 21, 23, 39, 102—104;
 iv, 149; v, 16, 156, 247—255, 268, 283,
 288; vi, 136—158
 OLDEROGGE, D. A., III, 105
 OLSEN, H., i, 37, 43, 44, 49, 54; v, 100, 106,
 107, 110, 141
 ONCIUL, C., iv, 116
 ORLOVA, V. G., v, 264
 ORZEA, G., III, 67—70, 187—192
 OSTHOFF, H., v, 387, 418
 OVSEANNIKO-KULIKOVSKI, D. N., vi, 69, 72

P

PAICU, L., v, 267—270
 PALADE, I., i, 83
 PAMFILE, T., vi, 145, 280, 287
 PANAITESCU, H., III, 78—80
 PANAITESCU, P. P., v, 440

- PANN, A., I, 271; IV, 130, 175, 177, 178, 195, 202, 205, 206, 296; V, 303, 361, 424; VI, 124, 283
- PANOV, N. V., V, 55
- PAPAHAGI, PER., I, 292; IV, 222, 223; VI, 341, 342, 344
- PAPAHAGI, T., I, 287, 291, 292, 294, 295; IV, 110, 118, 119, 143; VI, 118, 125
- PAS, I., IV, 104, 108, 113, 115, 117, 121, 157, 164, 167, 172, 173, 178, 179, 180, 185, 186, 190, 191, 195, 205
- PASCOLI, G., I, 261
- PASCU, G., I, 17; III, 48-49; IV, 222; V, 294, 303, 333, 334, 335; VI, 118, 129, 344
- PASSY, P., VI, 230
- PASTORI, G., VI, 10
- PAȘCA, ȘT., I, 281, 283, 284; IV, 99, 119, 224; V, 76
- PATOLICEV, IV, 53
- PAUL, H., III, 95; V, 306
- PAULY, I., 240
- PAVLOV, I. P., III, 55, 56; V, 204, 205, 214, 221, 232, 234
- PĂCALĂ, V., IV, 105, 120
- PĂSCULESCU, IV, 184, 191
- PĂTRUȚ, I., IV, 211-217
- PĂUN-PINCIO, III, 45; IV, 205
- PEKMEZI, IV, 145
- PERPESSICIUS, I, 254
- PEȘKOVSKI, A., I, 36, 41, 47; III, 123; VI, 69, 72, 294, 297
- PETICĂ, ȘT., IV, 123
- PETRAȘINCU, D., III, 53
- PETRE, I. ȘT., V, 41
- PETRESCU, CAMIL, IV, 131, 155, 174, 175, 176, 201; V, 120, 125, 312, 314, 316, 318, 319, 323, 324, 325; VI, 270, 287
- PETRESCU, CEZAR, I, 40; IV, 108, 126, 183, 202, 210; V, 93, 94, 104, 108, 121; VI, 270, 271, 273, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 287, 291, 308, 309
- PETRONIUS, IV, 225
- PETROV, F. N., I, 102, 303-305; IV, 149; V, 283
- PETROVA, E. N., III, 122
- PETROVICI, E., I, 89, 172-232; III, 38-42, 49, 76, 77, 127-185; IV, 7-12, 63-87, 109, 144, 211, 212, 216, 220, 221; V, 19-29, 59, 64, 73, 74, 81, 99, 100, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442; VI, 25, 29-42, 68, 75, 112, 118, 123, 125, 142, 144, 159, 163-165, 204, 205, 209, 210, 216, 218, 219, 223, 224, 226, 227, 228, 232, 233, 234, 237
- PETROVSKI, F. A., IV, 227
- PETRUS, V. P., III, 108
- PHILIPPIDE, AL., III, 10, 22, 67, 133, 190; IV, 138, 221, 223; V, 281, 439; VI, 57, 66, 113, 122, 126, 258, 315
- PICOT, E., VI, 262
- PIOTROVSKI, R. G., V, 69, 72, 255, 259, 260, 261, 262
- PISCUPESCU, V, 89
- PLATON, IV, 89, 90; V, 395
- PLAUTUS, I, 85, 86, 100
- POENARU, D., I, 58
- POIROT, J., III, 134
- PONTI, III, 46
- PONTBRIANT, I, 57
- POP, D., IV, 221
- POP, G., V, 442; VI, 256
- POP, S., VI, 133, 228
- POP, T., V, 287
- POP-BARCIANU, III, 69
- POP-RETEGANU, I, 80, 84, 272; IV, 168, 175, 176, 177, 178, 182, 188, 190, 193, 204, 209; V, 88, 105
- POPA, IV, 203
- POPESCU, I, 84
- POPESCU, G. M., IV, 105
- POPESCU, R., V, 120
- POPESCU, V., I, 57; V, 278
- POPOV, D., V, 45
- POPOV, P. S., V, 202; VI, 293, 294, 295, 297, 303, 307, 309
- POPOVICI, I., V, 83, 412; VI, 133, 138, 141, 150, 204, 219
- POSKREBÎȘEV, IV, 48
- POSPELOV, IV, 23; VI, 51, 57, 60
- POTEBNEA, A. A., I, 47; IV, 35, VI, 69, 72
- PRECUP, E., I, 286
- PREDA, M., I, 91; IV, 155, 176
- PROKOPP, I, 94
- PROTOPOPESCU, E., I, 57; V, 278
- PROUDHON, V, 206
- PUMNUL, A., I, 66; IV, 26; V, 358
- PUȘCARIU, S., I, 17; III, 10, 22, 26, 27, 28, 29, 36, 37, 60, 62, 65, 67, 68, 70, 78, 81, 85, 101; IV, 21; V, 90, 91, 281, 427; VI, 121, 228, 241, 244, 245, 248
- PUȘKIN, A. S., III, 17, 18, 41; V, 15, 247, 283

Q

QUICHERAT, J., IV, 103, 128, 129, 132

R

RABELAIS, V, 414

RACA, R., I, 106

RACOVITĂ, IV, 145

RADLOV, G., IV, 118

RALETTI, D., IV, 115

RASK, R., III, 93; V, 385

RASTORGUEV, P. A., III, 100

RĂDULESCU-CODIN, III, 79; V, 125

RĂDULESCU-NIGER, III, 46, 69, 79

REBREANU, L., I, 52; III, 69; IV, 158, 179, 191, 192, 193; V, 95, 96, 103, 115, 124, 125; VI, 287

REDHOUSE, J. W., I, 290, 292

REFORMĂȚKI, A. A., III, 105; V, 55, 59

REȘETOV, V. V., III, 98

REZNIKOV, L. O., I, 18; V, 205

RICHARDS, I. A., V, 405

RIEMANN, O., VI, 266

RIES, J., VI, 290, 295, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 306, 309
 RINGENSON, K., VI, 200, 202
 RIZESCU, I., v, 263—267, 407—432
 RİBAKOV, B. A., III, 104
 ROHLFS, G., I, 276; v, 145; VI, 133, 147, 151, 152
 ROJANSKI, A., I, 234, 299; IV, 92
 ROLLER, M., IV, 117; VI, 258
 ROMAN, IOAN, N., I, 287
 ROQUES, M., I, 82
 ROSSETI, AL., I, 95, 104—106, 174, 179, 219, 220, 233—236, 286, 287, 293, 298, 299, 306—307; III, 15, 19, 26, 27, 28, 29, 43, 44, 57, 58, 68, 69, 79, 80, 84, 91, 133, 141, 144, 146, 147, 151, 153, 154, 155, 159, 180, 184, 189, 190, 191; IV, 20, 21, 22, 68, 141, 142, 211, 215, 218, 221, 222, 223; v, 55—62, 71, 79, 82, 100, 101, 110, 118, 123, 129, 342, 343, 433—444; VI, 7—27, 34, 65, 66, 68, 69, 71, 111, 114, 117, 118, 129, 133, 159, 161—163, 164, 165, 183—207, 210, 212, 213, 215, 218, 219, 224, 226, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 225, 236, 241, 242, 243, 258, 260, 261, 262
 ROSSET, TH, VI, 7
 ROUDET, L., VI, 200, 216, 217
 ROUSSELOT, VI, 195, 196, 200, 202, 204
 ROZENTAL, IV, 149; v, 283
 ROZWADOWSKI, v, 45, 52
 RUSSEL, v, 396
 RUSSEV, E. M., v, 257
 RUSSO, A., IV, 100, 103, 104, 116, 176, 198, 201, 206; v, 285, 349, 352, 354, 355, 357, 361, 375

S

SACHS, v, 414
 SADOVEANU, I, 53, 54, 84, 282; III, 11, 41, 42, 69, 76, 77, 78, 187; IV, 105, 108, 130, 147, 152, 157, 158, 168, 171, 174, 175, 176, 178, 179, 182, 184, 186, 189, 190, 191, 192, 194, 195, 196, 203, 204, 207, 209, 210; v, 15, 71, 93, 96, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 123, 124, 126, 127, 128, 135, 136, 138, 139, 140, 142, 144, 160, 182, 211, 257, 285, 312, 313, 314, 315, 317, 318, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 375, 376; VI, 101, 109, 110, 111, 112, 113, 127, 129, 158, 159, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 287, 309, 313—330
 SAHAROV, I., III, 29
 SAHIA, AL., IV, 163, 167, 170, 178, 187, 188, 195, 209; v, 107, 108
 SAIAHMETOV, IV, 52
 SALA, M., VI, 133—155, 223—238
 SANDEAU, J., IV, 128
 SANDELD, KR., I, 37, 44, 49, 54; III, 190; v, 100, 106, 107, 110, 141, 142; VI, 281
 SANDU-ALDEA, IV, 185, 193

SANIELEVICI, H., IV, 119
 SANJEEV, G. D., I, 142, 144; IV, 97
 SAPIR, E., v, 403, 404, 405
 SAUSSURE, F. DE, I, 305, 306; III, 94, 95, 96; IV, 15, 16, 25, 91; v, 60, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 401, 402
 SAUVAGEOT, A., IV, 104, 122, 129; v, 405
 SÄVULESCU, T., III, 8—13, 21, 26, 83—87
 SBIERA, I. G., III, 147; IV, 174, 176, 188, 192, 193, 194, 208, 209, 218; v, 88, 441; VI, 145
 SCALIČKA, v, 267
 SCHERR, V., v, 351
 SCHILLER, VI, 308, 310
 SCHLAUCH, M., v, 401, 402
 SCHLEICHER, A., I, 20; v, 386, 387, 418
 SCHMALZ, IV, 225; VI, 251, 301
 SCHUCHARDT, H., III, 94; v, 419; VI, 255, 293
 SCHÜRR, F., I, 306—307
 SCHWARTZ, L. A., v, 204
 SCORPAN, GR., I, 300; VI, 212
 SCRIBAN, A., I, 17; v, 427; VI, 248
 SCROB, C., VI, 100
 SCURTU, v, 359; VI, 118
 SEBASTIAN, IV, 150, 158, 159, 184; v, 94; VI, 271, 273, 279, 280, 281, 284, 287
 SECHEHAYE, III, 91; v, 388; VI, 290, 291, 292, 298, 303, 310
 SEELMANN, IV, 225
 SEIDEL, E., I, 219; IV, 139; VI, 290, 294, 295, 296, 299, 300, 310
 SEIDEL-SLOTTY, I., I, 35, 53, 95; VI, 248
 SEIGNOBOS, CH., I, 240
 SELİŞÇEV, A. M., IV, 63, 64, 65, 85, 219; v, 21; VI, 203
 SEREBRENNIKOV, III, 105, 109; v, 256, 261, 268, 387, 404; VI, 146
 SERGHIEVSKI, M. V., v, 257, 258, 259
 SEPILOV, D., IV, 37
 SETÄLÄ, E., VI, 332
 SEVASTOS, M., IV, 177; v, 89, 90
 SHUTERIGI, DH. S., VI, 341, 342, 343, 344
 SIDOROV, V. N., I, 172, 181, 182, 206, 216, 299; III, 105, 180
 SIGWART, VI, 303, 307, 310
 SIHLEANU, IV, 107, 111, 112, 116
 SIMENCHSY, TH., I, 307, 308
 SIMEON, v, 42
 SIMION, GH., III, 46—48
 SIMION, ŞT., v, 31, 33
 SIMOËS, F. de, VI, 151
 SIMONESCU, D., IV, 106, 127
 SION, G., IV, 113
 SİRKINA, V. E., v, 205, 221, 237
 SKOK, P., I, 89; IV, 222; v, 26
 SKUTSCH, I, 265
 SLAVE, E., I, 100
 SLAVICI, I., I, 52; IV, 126, 184, 186, 187, 189, 191, 193, 203, 210; v, 93, 106, 115, 117, 313, 314, 317, 322, 324, 349, 358, 367, 368, 370; VI, 104, 136, 284
 SLIUSAREVA, N. A., v, 55
 SMIRNIŤKI, A. I., III, 105; IV, 90, 138; v, 226, 387, 393, 395; VI, 43

SMIRNOV, A.A., v, 205
 SNECICUS, IV, 52
 SMOCHINĂ, N.P., I, 17
 SOBOLEVSKII, v, 22
 SOHIN, F.A., v, 232
 SOFRONIE, L., VI, 146
 SOLMSEN, F., I, 265; IV, 99
 SOMMER, I, 265, 266, 267
 SOMEȘAN, L., VI, 127
 SOPHOCLE, I, 261
 SPERANȚIA, TH. D., I, 274; III, 150; IV, 100; VI, 286
 SPIRKIN, A.G., IV, 93, 94, 95, 96, 97; v, 59, 204
 SPITZER, L., IV, 56; VI, 147
 SREZNEVSKI, III, 126
 STALIN, I. V., I, 18, 19, 20, 117—151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 173, 215, 219, 302, 308, 311; III, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 29, 38, 44, 46, 49, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 68, 70, 71, 72, 78, 79, 84, 90, 91, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 104, 105, 108, 110, 111, 112, 116, 117, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 156, 158, 183, 185, 187, 188, 190; IV, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 48, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 89, 90, 94, 96, 102, 133, 147, 148, 156, 157, 163, 164, 180, 181, 184, 189, 198, 199, 200, 201, 211, 218; v, 7, 12, 15, 16, 32, 40, 55, 57, 59, 61, 63, 83, 84, 130, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 202, 209, 232, 253, 255, 257, 267, 284, 299, 368, 383, 387, 395, 405; VI, 255, 257, 259
 STAMATI, T., I, 66, 67, 68, 75; v, 257, 278
 STANCIU, I., VI, 159
 STANCU, Z., IV, 113, 126, 131, 155, 184, 185, 186, 187, 188, 193, 208; VI, 274, 275, 287
 STATI, S., v, 135—149; VI, 268, 289—311
 STĂNOIU, D., I, 44, 83
 STEFURCĂ, St., v, 413
 STEINITZ, W., VI, 164
 STEPANOV, G.V., v, 163
 STOIAN, I., VI, 140
 STOIKOV, St., v, 45—54; VI, 35, 36, 200, 202, 203, 204
 STOLZ, IV, 225; VI, 239, 251, 301
 STRELLER, FR., IV, 221
 SVETLAEV, M. V., IV, 29; v, 130, 254; VI, 52, 53
 SUB, T., III, 29
 SUTTONIUS, IV, 123
 SUHOTIN, V.P., v, 255, 268
 SUSLOV, M.A., IV, 46
 SZINNYEI, I., VI, 146

§

ȘAHMATOV, A.A., III, 100, 123, 126, 154; VI, 294
 ȘANDRU, I., 17
 ȘAPIRO, III, 113, 125

ȘARADZENIDZE, IV, 97
 ȘAINEANU, L., I, 281, 290, 293, 294, 295; IV, 107, 125, 126, 222; v, 282; VI, 282, 290, 291, 303, 309
 ȘCEMIKIN, T. N., IV, 57
 ȘCERBA, L.V., III, 126, 152, 174, 176; v, 56, 423; VI, 200, 204
 ȘCOLERIU, v, 34, 35, 41
 ȘERBAN-CORNILĂ, G., IV, 213
 ȘERBĂNESCU, T., VI, 100
 ȘIADBEI, III, 59; VI, 84
 ȘINCAI, GH., IV, 20; VI, 147
 ȘIRALIEV, III, 101
 ȘIȘMAREV, V.F., v, 15, 255, 258; VI, 258
 ȘORHOVA, E.V., v, 203, 204, 205
 ȘTEFAN, N., VI, 51—78
 ȘTEFANELLI, v, 358
 ȘTEFĂNESCU, M., IV, 86
 ȘTEFULESCU, A., IV, 70, 71, 76, 77, 82, 85, 89
 ȘUTEU, V., VI, 7—25, 157—160, 183—197

T

TAPPOLET, E., VI, 133, 140, 144, 148, 151, 152
 TARASENKO, A., v, 163
 TÂRDIEU, A., v, 306
 TASSO, TORQUATO, I, 284
 TEODOREANU I., III, 46, 53, 69
 TEODORESCU, A., I, 241
 TEODORESCU, G.D., III, 79; IV, 101, 121, 124, 165, 174, 183, 186, 188, 205, 207, 208, 209; v, 89, 109, 123, 124, 125, 127, 143, 312; VI, 145
 TEODORI, A., v, 278
 TEODOROV-BALAN, A., v, 45, 46
 TEODOROVICI, I., v, 278
 TERENTIUS, I, 86
 TERRACHER, A., I, 32
 THALES, IV, 58
 THOMPSON, v, 74
 THUMB, A., v, 213
 TIGERSTEDT, R., III, 134
 TIKTIN, H., I, 49, 81, 84, 85, 257, 276, 281, 282, 283; III, 16, 25, 81; IV, 19, 20, 107, 108, 119, 122, 124, 224; v, 20, 87, 88, 100, 101, 105, 110, 114, 118, 120, 121, 122, 126, 127, 129, 227, 241, 242, 243, 244, 248, 249, 250, 269, 275, 282, 286, 407—432; VI, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 133, 138, 145, 158, 244, 248, 251, 282, 287
 TITUS LIVIUS, I, 86
 TOCILESCU, GR., IV, 112
 TODORAN, R., I, 106—107; v, 63—85
 TOHĂNEANU, G., I, 299, 300; III, 58, 59
 TOLSTOI, L., IV, 60; VI, 58
 TOLSTOV, S.P., III, 109
 TOMA, A., IV, 182, 189, 190, 210
 TOMAȘEVSKI B. V., v, 163, 247
 TOMESCU, M., VI, 138
 TOPÎRCEANU, IV, 167, 200
 TREML, L., I, 89
 TROMBETTI, III, 94
 TRUBETZKOY, N.S., I, 17; III, 110; v, 45, 56, 60, 392; VI, 32, 33, 36, 164

TURDEANU, III, 59
TURGHENIEV, I., I, 41
TAHER, O. H., III, 128; v, 55, 59
TINTIUS, V. I., III, 99
TIPLEA, III, 69

U

UCUTA, C., III, 148
UHLENBECK, C. C., III, 94
ULDALL, H. I., v, 395
URECHE, GR., I, 269, 285; IV, 70; v, 37, 111, 337, 361, 424; VI, 115, 163, 262
URECHIA, V. A., v, 34, 41, 42
USMANOV, A., IV, 58
UŞAKOV, D. N., I, 102, 103; III, 19, 20, 21, 26, 36, 39, 42, 61, 62, 125; IV, 110, 119, 122, 129, 132; v, 247, 249, 268, 283; VI, 158
UŞINSKI, III, 126

Ü

ÜBERWEG, VI, 298, 303

V

VAHMISTROV, V. V., v, 12
VAILLANT, A., I, 235; III, 181; IV, 219; VI, 202, 203
VALLETTE, IV, 226
VARLAAM, I, 82, 83, 106, 269, 272; III, 11, 12, 46, 60, 64; IV, 220; v, 32, 79, 359, 360, 440; VI, 141
VASILIU, A., I, 277
VASILIU, AL., I, 281
VASILIU, EM., IV, 137-147; v, 87, 92, 333-336, 411; VI, 43-49, 239-253
VĂCĂRESCU, I., IV, 206; v, 350
VĂCĂRESCU, E., I, 80, 279; v, 33, 34, 35, 36, 41, 89, 350
VĂRTICEAN, I. C., v, 260, 262
VELLEMAN, A., VI, 151
VENDRYES, J., I, 96, 261, 265; v, 418; VI, 305
VENTURA, GR., IV, 117
VERESS, A., IV, 103
VERLAINE, P., v, 13, 14
VIANU, T., III, 44; v, 163-199; VI, 102, 284
VIERU, I., v, 263-267
VINOGRAOV, V. V., I, 36, 93; III, 105, 123, 128, 158; IV, 8, 27, 29, 31-62, 102, 111, 129, 137; v, 7, 8, 12, 14, 15, 83, 136, 138, 163, 247, 255, 263, 264, 267, 269, 284, 295, 351, 423, 424; VI, 32, 51, 52, 54, 55, 56, 58, 60, 61, 62, 64, 65, 67, 72, 158, 292, 293, 294, 295, 307, 310.
VINOKUR, V. O., v, 247
VISSARION, IV, 180; VI, 145
VITENCU, AL., I, 281
VITNER, I., III, 69; IV, 159, 166

VITRUVIUS, IV, 226
VIRTOSU, E., v, 41
VLAHUŢĂ, AL., I, 48, 49, 83, 275; IV, 108, 154, 155, 161, 162, 168, 170, 183, 188, 205, 210; v, 93, 94, 108, 109, 111, 116, 121, 122, 124, 125, 127, 142, 409, 421, 424; VI, 271, 276, 283, 284, 287, 303, 310
VOGT, W., v, 399, 400
VONDRÁK, W., IV, 63; v, 21
VOSSLER, K., IV, 56
VOSTOKOV, AL., v, 385
VOSTRIKOV, A. V., v, 96
VULPIAN, VI, 273

W

WACE, v, 74
WAGNER, M. L., VI, 134, 151
WALD, L., I, 100, 299; v, 383-408
WALLACH, I, 238, 240, 242
WARTBURG, W. VON, VI, 133, 134, 151
WATSON, J. B., v, 401
WEIGAND, G., I, 282; IV, 71, 80, 85, 118, 119, 218, 220; v, 20, 72, 77, 422; VI, 133, 149, 262, 344
WEISS, A. P., v, 401
WELSOVÁ-SLAVIKOVA, K., VI, 263
WHITNEY, W. D., IV, 94; v, 389
WHORF, L. B., IV, 57; v, 404
WIJK, N. VAN, VI, 203
WINTER, J., VI, 219
WISSOVA, I, 240
WUNDT, W., III, 95; VI, 301, 302, 306, 310

X

XENOFON, I, 261

Y

YOUSSEF, R., I, 290, 296; IV, 223

Z

ZAMFIRESCU, D., IV, 166, 188, 190, 192, 201
ZAMFIRESCU, G. M., IV, 126
ZAMFIRESCU, I., VI, 7-25
ZANNE, IULIU A., I, 272
ZANKOV, I. V., v, 232
ZDRENGHEA, M., v, 81
ZELENIN, D. C., III, 100
ZELENÎI, G. P., v, 239
ZEMSKII, A. M., IV, 29; v, 130, 254; VI, 52, 53
ZIALIAI, L. Z., III, 101
ZINDER, L. R., v, 55
ZINGARELLI, W., VI, 134
ZVEGHINTEV, V. A., IV, 145; v, 375, 418

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ

-aj (suf.) IV, 222, 223
 -anj (suf.) IV, 222, 223
budall I, 291
bukur V, 11
bukurë V, 11
gjumës IV, 121
gjus IV, 121
gjusëm IV, 121
hendek I, 294
kallaüs I, 292
kapak I, 293
kjerë VI, 244
lalë VI, 136
 -lare (term.) IV, 222
mal IV, 145
malafrentsë VI, 248
mali IV, 145
malit IV, 145
maliu IV, 145
malt IV, 145
moë V, 11
pingë IV, 122
shkrep VI, 242
shtrep VI, 247
tsopë IV, 119
unë VI, 151
unk' VI, 151
uroj VI, 344
virgjër VI, 344
virgjin VI, 344

ALTAICĂ

автономнад область
 III, 120
 автономный область
 III, 120
 коммунистический партия
 III, 120
 общежитие III, 119
 партия III, 119
 революция III, 119

ARABĂ

budala I, 291

AROMÎNĂ

abdâl I, 290, 291
se acafă VI, 344
 -ad' (desin. pl.) IV, 223
adancă V, 75
adîncă V, 75
aduî VI, 202
afendî VI, 149
ahândă V, 75
ahîndă V, 75
atr olsun I, 295
alavdu III, 156
alik'escu III, 156
aluptu III, 156
al'umtrea IV, 223
al'urea IV, 223
amărtie VI, 344
amărtios VI, 344
 -ân (desin. pl.) IV, 221—223
 -aî (suf.) IV, 222, 223
apostol IV, 222
apostolan IV, 222, 223
aprindu III, 156
arhiergaî IV, 223
aslan IV, 223
aslan IV, 223
asman IV, 223
asmaî IV, 223
asicmécă I, 296
aşcolsun I, 291

babağëan I, 291
babandân I, 292
barbat-nu V, 75
băna VI, 149
bănămu VI, 344
băsmad' IV, 221
băsmă IV, 221
bruţo-vlahii IV, 110
bugat VI, 216
buî VI, 202

čacîr V, 75
cafëgađ' IV, 221
cafëğî IV, 221
calar V, 74
calugur VI, 216
canapé IV, 221
canapeđ' IV, 221
cap-di-cine IV, 223
cap-di-cînean IV, 223
capitiîu V, 74
caşari V, 74, 75
catrani V, 75
čacîr V, 75
călar V, 75
căläuz I, 292
căliüz I, 292—293

cănără' I, 293
cănărăđi I, 293
cănărău I, 293
căpác I, 293
căpak'e I, 293—294
căpăk'i I, 293, 294
cărnar I, 293
cărnărău I, 293
cărnără'u I, 293
căşari V, 74
cătrane V, 75
căpitanu V, 74
căliyuz I, 292
căpak'i I, 293
crescu III, 156
cuî VI, 202
cupác I, 293
cusurin VI, 149
Dadalar IV, 222
dadă VI, 149
dedu III, 157
dzişu III, 157
dumneđă VI, 344
dumniđă' VI, 344

gan (suf.) IV, 222, 223
endéc I, 294
endeşt I, 294
escu III, 156
fălangu I, 295
fălăcă'(u) I, 295
fălăngă(u) I, 295

ghiusmepingani, IV, 121
ghiusmepingă IV, 121—122
gkrunniu III, 148
guğă IV, 222
guğan IV, 222, 223
gutun VI, 202

hatrula I, 295
has I, 295—296
hăşáp I, 293
h'erbu III, 156
hindak'e I, 294

javăs I, 296
indeşt I, 294
işiră VI, 344
Iudeean IV, 222
k'indisiri IV, 101
K'indisiřil'i IV, 101
k'ipariču VI, 344

lală VI, 150
lălăî IV, 222
lali VI, 146
lăliî IV, 222
lănđetlu VI, 344
lar (desin. pl.) IV, 223

mai VI, 149
 maiă VI, 146
 mamje V, 75
 mană VI, 149
 masăya V, 75
 masăya V, 74, 75
 marat V, 75
 maratü V, 74
 mămji V, 75
 mărăt V, 74
 măsăya V, 74
 mîlğazim IV, 222
 mîlğaziman IV, 222
 moş VI, 141
 mumî VI, 202
 muscupulean IV, 222, 223
 muscupulean IV, 222, 223
 mussatu III, 148
 nafoară V, 75
 nal'urea V, 75
 nauntru V, 75
 năfoară V, 75
 născură VI, 344
 năuntru V, 75
 ncalar V, 74
 ncălar V, 75
 nizam IV, 222
 nizaman IV, 222, 223
 nizan IV, 222
 nuntru V, 75
 ôră VI, 344
 ortođocs IV, 222
 ortođocsan IV, 222

pap VI, 149
 paratsi V, 75
 păcătoşli VI, 344
 păgin VI, 202
 pāratsi V, 75
 păsă IV, 222
 păsălar' IV, 222
 picat VI, 344
 picătos VI, 344
 prăvdile VI, 344
 puñ VI, 202

ridif IV, 222
 ridifan IV, 222
 ridif' IV, 222
 rugaciune V, 74, 75
 rugăciune V, 74
 satrazam IV, 222
 satrazaman IV, 222
 satrazan IV, 222
 săglam IV, 223
 săglan IV, 223
 sămbăta VI, 344
 săriñe VI, 118
 scul'ad' IV, 221
 scul'ò IV, 221
 serafim IV, 222
 serafiman IV, 222
 sirina VI, 118

sintu III, 157
 skl'imur VI, 244
 skumfă III, 155
 skumpe III, 155
 skumpu III, 155
 skunk'i III, 155
 sprimeare VI, 243
 spun VI, 202
 şica't' IV, 221
 şică IV, 221
 şkl'opicare VI, 242
 tambaro-vlahi IV, 110
 tată IV, 222
 tătân IV, 222
 tătîn IV, 222
 tét'i VI, 137
 tétă VI, 137
 tiată VI, 149
 tră VI, 344
 tutume I, 296

ţăpac I, 293
 ţopă IV, 119
 urari VI, 344
 urăciune VI, 344
 valice V, 74, 75
 vălice V, 74
 vindu III, 156
 viryină VI, 344
 viryiră VI, 344
 Vrétan IV, 222
 zanate V, 75
 zarzavuli IV, 223
 zarzavulean IV, 223
 zălhăne I, 293
 zănate V, 75
 zăraf IV, 222, 223
 zărafan IV, 222, 223
 zărah' IV, 222
 zinate V, 75
 zugraf IV, 222
 zugrafan IV, 222, 223

ARMEANĂ

Djaponia III, 121
 Japonia III, 121
 fraz III, 121
 fraza III, 121

BASCĂ

tinka VI, 147
 t'inka VI, 147

BASCHIRĂ

идея III, 121
 идеяли III, 121
 идеялылык III, 121

картуф III, 121
 кирбес III, 121
 кәршәк III, 121

BULGARĂ

abdal I, 290
 баба V, 49
 babadan I, 292
 баә VI, 136,
 бай VI, 136, 151
 бал V, 51, 52
 б'ал V, 51, 52
 банка V, 49
 вестъ I, 175
 брачка VI, 248
 бреза IV, 65
 Brézova IV, 77
 budala I, 291
 бял V, 52

vălce IV, 80
 Vălce IV, 80
 Vălk IV, 80
 vărh IV, 63
 vĕkz V, 24
 vĕra VI, 203
 vlükü IV, 80
 vranŭ IV, 83
 въглен III, 180
 Вълк IV, 81
 вълк, IV, 63
 Вълкан IV, 81
 вълча IV, 63, 80
 Вълча IV, 81
 вълче IV, 63
 Вълчи IV, 63
 вървши V, 51
 вървя V, 51
 върв'ъ V, 51

град V, 51
 градеки V, 51
 градът V, 51
 гратски V, 51
 groz'á VI, 203
 grozja VI, 203
 гръд V, 46
 гюм V, 52

dal I, 217
 d'al I, 217
 darovati I, 89
 dărveno maslo I, 28
 dărvo I, 28
 đeal III, 170
 děl' V, 24
 декъ V, 51
 ден V, 51
 де'ня' V, 51
 дошел I, 218
 дошъл I, 218

dohod V, 20
dohtor V, 22, 24
doktor V, 24
 долина IV, 63
 Дълбока IV, 81
Eleni vārĥ IV, 63
eleni IV, 63
ezikāt III, 154
 женски V, 49
 жетва I, 218
 жито I, 218
 жъна I, 218
 жътва I, 218
jito I, 218
zašto ne VI, 281
zārno I, 218
zerno I, 218
zlati IV, 85
zlaštī IV, 85
 зъб V, 51
 зъбат V, 51
 зъбен V, 51
 зъби V, 51
 зъбла V, 51
 зъбна V, 51
 зъбче V, 51
 зъп V, 51
 зъпче V, 51
iziku III, 154
kapak I, 293
 клоч IV, 92
 кнежа IV, 66
 кобила IV, 63, 67, 68
 кобилица IV, 68
 кобилешки IV, 63
 кози IV, 63
 конски V, 49
korċe VI, 248
 крови IV, 64
 крап IV, 73
 кръчма I, 283
 къпина V, 24
 къорав V, 52
 кюп V, 52
 лакът V, 46
lalā VI, 150
las I, 217
l'as I, 217
luba I, 217
l'uba I, 217
 люто V, 52
mā I, 218
mana I, 217
m'ana I, 217
maslo I, 28
mādār III, 155
me I, 28
me I, 218
medvēžda IV, 75
město VI, 203

меча IV, 75
 мечи IV, 75
 мечька IV, 75
mlěko VI, 203
mōndrū I, 89, 90
motċe I, 235
motiċe I, 235
nam I, 217
 нам V, 51, 52
 н'ам V, 51
n'am I, 217
nāie I, 218
 ние I, 218
noga IV, 215
 нож V, 51
 ножче V, 51
 ножът V, 51
noze IV, 215
 нош V, 51
 ношче V, 51
 ням V, 52
 няма V, 52
 огън V, 46
oficer I, 33
 онзи V, 49
 Орли Врѣх IV, 76
 Орля IV, 76
 пес IV, 64
 песни IV, 64
 пилащ IV, 85
 поток IV, 63
 праща IV, 71
prās I, 218
 през I, 218
 пълк IV, 81
 път V, 46, 51
 п'ътъ' V, 51
rak III, 156
rāseto I, 218
 река IV, 63
 рибник IV, 81
 р'ѣтя V, 51
sā I, 218
se I, 218
sin I, 218
skorivan VI, 248
skorna VI, 248
 смърдещ IV, 71
 смърдя IV, 71
 стълп IV, 81
 сянка V, 49
sin I, 218
 танко V, 49
tā I, 218
te I, 218
teleta IV, 78
 тетин VI, 151
tetka VI, 150
 учител V, 46

frāli VI, 249
carjat VI, 203
tsāret VI, 203
 чичо VI, 136, 151
 шепта I, 218
 шито I, 218
 шъпта I, 218
šito I, 218
 шука IV, 71

BURIAT MONGOLĀ

гузеен III, 118
 гузоон III, 118
 национальна III, 119
 общежити III, 119
 обьективнэ III, 120
 партийна III, 120
 революци III, 119
 трактор III, 120
 урээр III, 119
 уроор III, 119
 экономическэ III, 120

CATALANĀ

avoncle VI, 152
berre VI, 244
ensugar VI, 244
escaldar VI, 241
escapar VI, 242
escopir VI, 243
espantar VI, 243
estarzir VI, 243
esventira VI, 242
oncle VI, 151
suar VI, 242

DALMATĀ

spantegar VI, 242
sterpa VI, 246

DIALECTUL CEANGĂU

ādika VI, 333
āgyeka VI, 333
amenāl VI, 333
āprape VI, 333
ārmāszār VI, 332, 333
atyafi VI, 336
bā VI, 333
bács VI, 332
bārba VI, 333, 336
batoza VI, 336
bāsnike VI, 336
bēka VI, 333

bészke VI, 335
 bërégáta VI, 333
 bírúje VI, 333
 biszika VI, 336
 biszuszka VI, 332
 blend VI, 336
 bosztán VI, 332, 333, 335
 botoz VI, 332
 brád VI, 335
 breáz VI, 333
 burta VI, 333
 büttü VI, 336
 cáp VI, 332, 333
 cárina VI, 332
 cepusa VI, 333
 cigaja VI, 332
 cigára VI, 335
 cséplőgép VI, 336
 csergále VI, 332
 csérkál VI, 333
 csérsáf VI, 333, 335
 csinál inzsekcijokat VI, 333
 csitil VI, 336
 csobán VI, 332, 334
 csokán VI, 335
 cukor VI, 336
 dá VI, 333
 doarā VI, 333
 dóril VI, 333
 dushman VI, 333
 ék VI, 336
 eladódik VI, 333
 emeledik VI, 333
 esztát VI, 335
 eszténa VI, 334
 esztrament VI, 332
 észfert VI, 336
 esztát VI, 336
 eszténa VI, 332
 esztráda VI, 336
 esztrunga VI, 332
 esztrungár VI, 336
 ézgircsit VI, 336
 fábrika VI, 335
 fáca VI, 333
 faklia VI, 336
 fáktor VI, 336
 fálka VI, 333
 fárfuria VI, 333
 fánác VI, 333
 fërmäk VI, 336
 foloszil VI, 333
 frank VI, 335
 frikosz VI, 333
 furtuna VI, 335
 füresz VI, 335
 galeata VI, 333
 gára VI, 335
 gáz VI, 335
 gäl'át'a VI, 332
 gicsil VI, 333

ginar, VI, 337
 ginszák VI, 332
 giszka VI, 332
 göröcsit VI, 336
 grázsd VI, 332, 335
 grägyina VI, 333
 grizsil VI, 333
 gusza VI, 336
 gye fápt VI, 333
 gye lok VI, 333
 gye tot VI, 333
 hässzu VI, 337
 häsznál VI, 337
 hërgëlija VI, 332
 hëriäpka VI, 332
 honcsoktúrás VI, 336
 huruz VI, 332
 izsláz VI, 334
 izláz VI, 332
 jértodik VI, 333
 jubil VI, 333
 káma VI, 332
 kám VI, 333
 kantár VI, 336
 káramb VI, 336
 kapódik VI, 333
 kã VI, 333
 kãldár VI, 335
 kãpu VI, 337
 kãräus VI, 333
 kãrlán VI, 334
 kemence VI, 336
 kikolcil VI, 332
 kirlán VI, 332
 klädire VI, 335
 kläijica VI, 332
 koaszta VI, 333
 kóma VI, 332
 komperätiva VI, 335
 kopita VI, 332
 kozonák VI, 335
 kozsóok VI, 335
 krejon VI, 336
 kumpána VI, 335
 kuptor VI, 335, 336
 kurka VI, 332
 kurkán VI, 332, 334
 látok VI, 337
 látom VI, 337
 leäk VI, 333
 litera VI, 336
 lopedő VI, 335
 lukrator VI, 336
 máj VI, 333
 maliga VI, 335
 mämë VI, 336
 märka VI, 336
 masina VI, 332
 maszina VI, 336
 mäcsinál VI, 332
 mozgatódik VI, 333

munkä VI, 332
 murg VI, 332
 musty VI, 333
 musunoj VI, 336
 mutál VI, 332
 mutra VI, 333
 napszentület VI, 333
 nepot VI, 335
 niriste VI, 332
 nyelucca VI, 332
 nyám VI, 336
 nyirásza VI, 335, 336
 nyirel VI, 335, 336
 nyiriste VI, 332, 335
 nyivóra VI, 332, 334
 ográda VI, 335, 336
 ojisteá VI, 333
 okol VI, 332, 334
 olvas VI, 336
 opril VI, 333
 otáva VI, 333, 334
 ögyvez VI, 336
 pacil VI, 333
 pajta VI, 335
 pána VI, 336
 päcil VI, 333
 päkura VI, 333
 perdeauä VI, 336
 përgyáva VI, 336
 pindár VI, 332
 plëáva VI, 332
 plikán VI, 336
 plita VI, 335
 plóp VI, 335
 plumb VI, 335, 336
 porkán VI, 334
 prétyin VI, 335
 primil VI, 333, 335
 prócáp VI, 333
 procesz VI, 335
 profeszor VI, 335
 puj VI, 332, 333
 pujistye VI, 332
 purkár VI, 332, 334
 putere VI, 333
 rada VI, 332
 rána VI, 333
 räsnyica VI, 332
 räsäräta VI, 332
 rekolta VI, 332
 resnyic VI, 333
 rokon VI, 336
 ruda VI, 336
 rugumál VI, 332
 susáua VI, 335
 szakál VI, 336
 számár VI, 337
 számínca VI, 332
 szännyu VI, 337
 szekára VI, 332

szigur VI, 333
szikik VI, 332
szláb VI, 333
szohát VI, 332
szoprum VI, 332
sztácia VI, 335
sztina VI, 334
sztomák VI, 333
sztrunga VI, 332
szunka VI, 334
tábák VI, 335
tálygánka VI, 332
tányistye VI, 332, 336
tart hējzā VI, 333
tovāršia VI, 332
treeral VI, 332
tribunál VI, 335
trifoj VI, 333
trin VI, 335
turma VI, 332
tyibrik VI, 335
tyimbru VI, 336
udvar VI, 336
ül VI, 333
vadána VI, 335
vádana VI, 336
vakár VI, 333, 334, 336
vere VI, 335
verisóra VI, 335
vivüdik VI, 333
vīrszie VI, 337
vurtēzs VI, 336
zahár VI, 336
zgircsit VI, 333
zítar VI, 332
zsireáda VI, 332
zsítar VI, 333
zsudēkátor VI, 335
zsunka VI, 333

CEHĀ

baraňat' I, 282
beraniti I, 282
cisti VI, 260
Dechtáre V, 27
Dechtary V, 27
dehet V, 21
dehte V, 21
dehtu V, 21
homon VI, 248
Hofin IV, 65
Hofině Ves IV, 65
ít VI, 263
itit VI, 263
jest VI, 263
jestit VI, 263
jíl III, 180

imū III, 180
jomu III, 180
Kozí IV, 72
Kozli IV, 73
* medvėdji IV, 65
nedvėz IV, 65
Nedvėz IV, 65
Nedvėzi IV, 65, 76
nėst VI, 263
nestit VI, 263
pástit VI, 263
plesti VI, 260
pomocit VI, 263
prirōstit VI, 263
strýc VI, 136
teleci IV, 65
Teleci IV, 65
vyvėstít VI, 263
vyvėztit VI, 263
zlat IV, 85

ENGLEZĀ

bird VI, 217
bluestocking IV, 135
Bluestocking IV, 128
Ĵ. Bull IV, 125
but VI, 217
cock IV, 118
comb IV, 118
coxcorn IV, 118
glide VI, 184
here V, 226
let VI, 306
love I, 96
(to) love I, 96
(to) stir VI, 248
there V, 226
yes VI, 265
Wall-Street V, 399

FRANCEZĀ

à (prep.) IV, 138, 140
abhorrer I, 25
accoutumer V, 299
administration I, 64
adorer I, 24, 25
-age (suf.) I, 67
dial. akore VI, 243
allait VI, 26
allez VI, 26
allure VI, 217
amatorisme I, 32

ami I, 253
amuseur VI, 81
antain VI, 144
attaque I, 235
au(x) IV, 138
avette I, 32
bagatelle III, 72
bas-bleu IV, 128, 135
Bethincourt I, 239
boire I, 95, 98
bonbon VI, 136
bonnet rouge IV, 128
Jacques Bonhomme IV, 125
bureau VI, 217
butin I, 284
buvoetter I, 95, 98
car V, 415
carmagnole IV, 111, 135
carrossable I, 28
carrosse I, 28
cerise I, 26
chanter I, 95; VI, 259
chantonner I, 95, 98
chauffeur VI, 217
Chaussat IV, 119
chausse IV, 119
Chaussé IV, 119
v. fr. cloch VI, 246
clocher VI, 242
clochier VI, 246
v. fr. clop VI, 243, 246
collet-monté IV, 114
collet noir IV, 128
collet rouge IV, 128
cordon bleu IV, 128
corps I, 94
corset I, 94
cour I, 239
court I, 239
culotte IV, 132
culottin IV, 106
cul terreux IV, 126
v. fr. culvert IV, 125
danseur VI, 81
de IV, 138
des IV, 137
directeur I, 32
domaine I, 240
échanger VI, 242
échapper VI, 242
échoir VI, 241
écopir VI, 243
écourter VI, 243
v. fr. ef I, 32
entendre I, 260
épée IV, 115
épouventer VI, 243
épreindre VI, 243
épuiser VI, 239
v. fr. eschauder VI, 241
v. fr. escourre VI, 243

espèce I, 71
v. fr. espoenter VI, 243
essaim I, 32
essuier VI, 244
v. fr. estramadure VI, 246
éteindre VI, 242
étréper VI, 243
éventer VI, 242
façon I, 235
fileter VI, 261
finir VI, 259
fouetter IV, 92
froc IV, 111
pop. frocard IV, 111
grisette IV, 129
goutte I, 85
guigne I, 26
guignon I, 26
Héricourt I, 239
heuses IV, 119
Heuzé IV, 119
Heuzey IV, 119
ici V, 226
il VI, 266
ille IV, 138
imbécile I, 291
kaki IV, 127
là V, 226
lait VI, 26
lampe I, 23
les VI, 26
lierre VI, 262
Longuépée IV, 115
Lépée IV, 115
v. fr. lues I, 81
mal V, 415
maman VI, 136
masse V, 207
mouchette I, 32
v. fr. mur IV, 140, 142
v. fr. murs IV, 140, 142
v. fr. murs-mur IV, 141
v. fr. o VI, 266
officier I, 32
oil VI, 266
ökle VI, 134, 148, 153
dial. okyot VI, 144
oncle VI, 134, 146, 148, 149, 151
v. fr. onclin VI, 144, 151
ordonance V, 207
oui VI, 265, 266
un paletot IV, 110
pantalon IV, 103
pantalons IV, 132
papa VI, 136
parfaitement VI, 271
patriote IV, 134
peigner VI, 204

personne I, 283
personnel I, 283
petit collet IV, 114
peut-être I, 276; VI, 282
pigeon IV, 92
planteur VI, 81
point I, 85
préexistant I, 62
préexistence I, 62
première culotte IV, 106
puiser VI, 239
racourcir V, 299
rattraper V, 299
recevoir VI, 259
rendre VI, 259
reussir VI, 259
saboteur VI, 217
Sacquépée IV, 115
saison I, 235
s'alterner V, 144
sans-culotte IV, 130, 132, 134, 135
v. fr. s'apparaître V, 144
s'arroger V, 139
sauter I, 95
sautiller I, 95
se V, 137, 143
v. fr. se cesser V, 144
s'écrier V, 144
v. fr. se consentir V, 144
s'écrouler V, 144
se diminuer V, 144
se finir V, 144
se jouer V, 144
se mourir V, 144
s'en aller V, 145
s'enguerir V, 139
sentir I, 260
se refugier V, 144
se rire V, 144, 145
se saisir de V, 144
se venger V, 145
v. fr. soi dormir V, 144
v. fr. soi remanoir V, 144
v. fr. soi vivre V, 144
suer VI, 242
surtout IV, 107
talon rouge IV, 128
terre I, 287
tête I, 26
tourde VI, 246
dial. unkles VI, 148
dial. unklett VI, 144
dial. unklu VI, 144
va-nu-pieds IV, 130, 132
Jean Va-Nu-Pieds IV, 132
ver VI, 244
vieillard V, 302
vieille perruque IV, 118
dial. vier VI, 244
vieux V, 302

visiteur VI, 81
vivoter I, 95
vièvre I, 95

GERMANÄ

anmutig schön V, 184
barfuss IV, 133
Barfüsser IV, 133
bejachen VI, 268
Blaujacke IV, 128
Blaustrumpf IV, 128, 135
Blick VI, 248
Blitz VI, 248
Bock I, 24
Braunhemd IV, 128
Bund I, 94
Bundschuh IV, 122
Bündel I, 94
daher V, 226
Direktor I, 32
dorthin, V, 226
-(e)l(-le) (suf.) I, 94, 98
Franzosen VI, 248
freundlich ernst V, 184
Gelbfüssler IV, 128
gewisslich wahr V, 184
(ich) habe I, 94, 98
(ich) habe I, 94, 98
hässlich-grün V, 184
Herr I, 240
Hof I, 262
Hosenbumpes IV, 106
Hosenbunkes IV, 106
Hosenmatz IV, 106
ja VI, 265, 268
Kanzlei I, 71
Kapuze IV, 118
Kaputziner IV, 118
dial. Kindle I, 94
Kindlein I, 94
Kohle VI, 216
Kriminalgericht III, 73
Kriminalisch III, 73
lachen I, 94, 98
Lampe I, 23
Land I, 242
Langrock IV, 99
lassen VI, 306
lächeln I, 94, 98
-lein (term.) I, 94
dial. Mädle I, 94
Mädlein I, 94
dial. Mägdle I, 94
Mägdlein I, 94
Metrik V, 368

Osia IV, 77
 Papiermühle V, 40
 Rotschuch IV, 99
 schmecken I, 259
 Schönrock IV, 99
 Schuhflicher IV, 122
 Schule VI, 216
 Schwarzhemd IV, 128
 spötteln I, 94
 spotten I, 94
 Stelle, I, 81
 v. germ. storen VI, 248
 (auf)stören VI, 248
 tanzen I, 94
 tänzeln I, 94
 Versfussologie V, 368
 warten I, 280
 Weisshut IV, 99
 welthistorisch V, 297
 (ich) will I, 94, 98
 (ich) willele I, 94, 98
 Zopf IV, 119

GERMANICE

barbas VI, 151, 152
 dara I, 86, 87
 hara I, 86, 87
 hera I, 86, 87

GOTICĂ

gaman VI, 249

GREACĂ

αἰσθάνομαι I, 258, 261
 ngr. ἀκούω I, 258
 ἀλέξω I, 308
 ἀμύνω I, 308
 Ἄξεινος I, 25
 ἀποκρύπτεσθαι V, 139
 Ἀρβανίτες IV, 106
 ngr. βράκκα IV, 105
 ngr. βρακαφόροι IV, 105-106
 ngr. Garaguni IV, 129
 γλυκύρριζα I, 29
 ngr. guna IV, 129
 διοικέω V, 427
 δίπλα V, 427
 δότωρ V, 302
 dromos V, 427
 ngr. εἶν VI, 272
 ngr. εἶναι VI, 272

ἐκτικός V, 24
 ἐξ VI, 239
 εὖ I, 25
 Εὐξείνους I, 25
 ἦπαρ I, 24
 λατήρ V, 302
 ἱλιός III, 180
 ngr. καλαούζης I, 292
 ngr. καμάρα I, 30
 ngr. καπάκι I, 293
 ngr. καπότα IV, 111
 ngr. rcara IV, 129
 ngr. Caraguni IV, 129
 ngr. κεντῶ IV, 101
 κύμβη I, 30
 kyrios I, 241
 λαμπάς I, 23, 24
 ngr. μαλαφράντζα VI, 248
 μάλον I, 25
 ngr. μαυροφόρος IV, 127
 ngr. μπουνταῖς I, 291
 ξένος I, 25
 οἰκορύλαξ V, 296
 ngr. ὄχτικας V, 24
 ngr. παλιός IV, 111
 ngr. παλιοκαπότεις IV, 111
 παρασκευάσθαι V, 139
 περίοδος I, 24
 ngr. πιπέριες IV, 118
 ποιότης I, 25
 ῥέω IV, 90
 ῥοδοδάκτυλος V, 296
 σίτοιο δοτῆρες V, 302
 ngr. τζοκκοῖνητζες IV, 119
 ngr. τὸν πατέρα IV, 116
 ὕδρα III, 180
 ngr. φάλαγγος I, 295
 φιλοσοφία I, 30
 ngr. φουστανέλλα IV, 106
 φορῶ IV, 105
 ngr. χαρά I, 27

INDO-EUROPEANĂ

*ong- III, 180
 *raksna IV, 93

ISLANDEZĂ

ess- VI, 239

ISTROROMÎNĂ

arata, V, 81
 basê'rica V, 74

bârful'eț V, 74
 betâr III, 158
 bevu III, 158
 byârba VI, 135
 căiș VI, 149
 calcuân' V, 74
 cap III, 158
 cascua V, 74
 câscu III, 158
 căzi III, 158
 câvту III, 158
 cl'emi III, 158
 cûcâ VI, 149
 damarețe V, 81
 dâmărețe V, 81
 demăneatâ V, 81
 doi fecior III, 158
 doi frăț III, 158
 doi lup III, 158
 doi mer III, 158
 facut V, 74
 facut V, 74
 făcut V, 74
 lasă V, 74
 lu omu IV, 139
 lu ratze IV, 139
 lucrât III, 158
 lup III, 158
 lup' III, 158
 lup° III, 158
 marîta V, 74
 marîtâ V, 81
 me marîtu III, 158; V, 74
 me nsoru III, 158
 me spâm III, 158
 mer III, 158
 moș VI, 141
 mûâie VI, 149
 nascut V, 74
 nono VI, 149
 nsori III, 158
 ntربی III, 158
 obraz III, 158
 om III, 158
 orb III, 158
 os III, 158
 pleșiv III, 158
 poți III, 158
 sarâta V, 74
 spunu III, 158
 striț VI, 135, 150, 153
 tatâ VI, 149
 teta VI, 149
 tetîc VI, 137, 150
 tirar III, 158; V, 81
 tirâr V, 81

ITALIANĂ

a (prep.) IV, 138
abbracciare V, 299
-aggio (suf.) I, 67
aló (veron.) I, 81
andarsi V, 144
as- (pref.) VI, 242
asciugare VI, 244
bagaglio III, 72
dial. barba VI, 148, 153
baronare I, 280
beffarsi V, 144
bottino I, 284
bramare, I, 280
burlarsi V, 144
capitare VI, 241
cappuccino IV, 118
cappuccio IV, 118
čuké (piem.) VI, 242
dandoglielo V, 137
dandocela V, 137
de (prep.) IV, 138
des- (pref.) VI, 240
dicendosì V, 137
dimenticarsi V, 144, 145
dirsi V, 137
direttore I, 32
dord (milan.) VI, 246
dromu (sicil.) V, 427
duca I, 76
durmi (lo) I, 234
esporre VI, 242
este III, 157
forne (abruzz.) IV, 144
furne (abruzz.) IV, 144
già I, 75
kapelle (abruzz.) IV, 144
kapille (abruzz.) IV, 144
le mani III, 157
v. it. le mano III, 157
nudare VI, 239
Pantaleone IV, 103
parca (calabr.) I, 276
pàreca (calabr.) I, 276
pàrere (calabr.) I, 276
partirsi V, 145
pénsuca (calabr.) I, 276
penzolo VI, 243
péssichi (calabr.) I, 276
puó dirmi V, 137
puó dirsi V, 137
ridersi V, 144, 145
riuscire VI, 259
s- (pref.) VI, 242
šarvidu (sicil.) VI, 246
sbagliarsi V, 144

sbarrare VI, 239
scacciare VI, 239
scadere VI, 241
scaldare VI, 241
scalzare IV, 133
scalzo IV, 133
scambiare VI, 242
scamiciarsi IV, 132
scamiciato IV, 130, 132
v. it. scangiare VI, 242
scapigliare IV, 119
scapigliato IV, 119
scappare VI, 242
scienza V, 33
scordarsi V, 145
scorrere VI, 242
v. it. scortare VI, 243
scotolare VI, 243
scuotere VI, 243
šupar (bellun.) VI, 243
se V, 137
(lo) seme I, 134
sentire I, 260
sfermare VI, 239
sfuggire VI, 239
si V, 143; VI, 265, 266
skote (veletri.) VI, 243
(s)kotulare (calabr.) VI, 243
skutro (venet.) VI, 243
(s)kutelá (abruzz.) VI, 243
skuzzulá (cors.) VI, 243
snudare VI, 239
sono III, 157
(s)pandeká (abruzz.) VI, 242
v. it. spantare VI, 243
spantegar (lomb.) VI, 242
spaventare VI, 243
spavirse (lomb.) VI, 243
spendekare (nap.) VI, 242
(s)penzolare VI, 243
spremere VI, 243
šrtepe (abruzz.) VI, 246
stenze (piem.) VI, 242
sterpare VI, 243
streppa (arcev.) VI, 246
strippa (sicil.) VI, 246
sudare VI, 242
sventare VI, 242
sventolare VI, 247
v. it. svolgere VI, 244
teorie da scamiciato IV, 132
testa I, 26
tordo VI, 246
turdu (gen.) VI, 246
tsiu VI, 144
ufficiale I, 32
vendicarsi V, 145
verro VI, 244
dial. zianu VI, 144
zio VI, 134, 152
dial. zion VI, 144

ziu VI, 148, 155
zoccolo IV, 122
zoccolone IV, 122

LATINĂ

abhorreo I, 25
abstergere VI, 243
ad (prep.) IV, 138; VI, 44, 45
ad- (pref.) V, 298, 299
*ademo I, 31
ad + illaei IV, 138
ad + ille IV, 138
ad + illi IV, 138
adimo I, 30, 31
administratio I, 64
adorare I, 24
*adrationare V, 299
adunare VI, 255
aecrophagiae IV, 226
albidus VI, 246, 247
allongare V, 299
al'uina I, 31
alumnus V, 183
altus V, 209
(sibi) ambulare V, 145
amicus I, 244, 253
amita VI, 151
*ammisticare I, 32
amphitheater IV, 226
ampliteatur IV, 226
-anem (suf.) VI, 144
ante VI, 44
-anum (suf.) VI, 144
apem I, 32
apis I, 32
apud VI, 44
aries I, 280
arietare I, 280
*arrectare V, 81
*attitiare V, 298
-ator (suf.) VI, 79
audax V, 183
audire VI, 255, 260
auri I, 304
aunculis VI, 152
avñcñlus VI, 134, 136, 146, 149, 150, 151
avus VI, 136, 151
axungia I, 214
barbaneus VI, 152
barbanus VI, 152
barbatus V, 63, 81
battuo VI, 242
bellum I, 29
bene I, 25
Beneuentum I, 25
bibliotecar IV, 226
bibō VI, 239, 242
brachium IV, 226
bubalus III, 145

cadunt III, 157
caelum V, 207
calaeptio IV, 226
calcaneus V, 427
calceos mutare IV, 123
caliga IV, 123
caligatus IV, 123
camara I, 30
cambiare V, 298
camera I, 30
cantabam I, 41
cantabant I, 41
cantabat I, 41
canto III, 156
capero VI, 242
capio I, 30
cappa VI, 242
capra, -ae IV, 140
caput I, 26
carbonarius I, 32
caria VI, 244
caries VI, 244
carilium VI, 244
carminare VI, 242
carnarius I, 293
casa I, 234
ce I, 72
ceresea I, 26
ci I, 72
circa IV, 226
circha IV, 226
circuitus I, 24, 28
circum I, 24
ciuitas I, 238
ciuitatem I, 238
*cloppicare VI, 242
cloppus VI, 243, 246, 247
*coavunculus VI, 151
cohors I, 238, 239
cohorta I, 238
cohortem I, 238
colibertus IV, 126
colyphium IV, 226
complexio I, 64
confacio I, 30
conficio I, 30
congyro V, 88
*conrimor VI, 242
consobrinus VI, 149
conspuere VI, 243
consul VI, 233
contra V, 299
cōquo VI, 242, 246, 251
cospio VI, 243
cosul VI, 233
l. pop. cottizo III, 156
crescere VI, 259
cristianus VI, 227
cubitum III, 145
cubo VI, 243
cumba I, 30
curia I, 239
cūrro VI, 242, 246, 251

curtare VI, 243
curtus VI, 247
curtem I, 238
curtis I, 238, 239
cutere VI, 243

dao III, 156
de I, 28, 31; IV, 138
dece(m) I, 214
defectus I, 25
deke(m) I, 214
demane V, 81
de manitia V, 427
demo I, 31
dempsi I, 31
*derimor VI, 242
des- (pref.) VI, 240
deutio I, 64
dexter I, 86, 87
dic I, 265
dice I, 265
dicō I, 265
dico I, 214
digita I, 234
dirimo I, 31
dis I, 31
distantia I, 66
dō I, 267
domesticus V, 427
dominium I, 240
dominus I, 240, 241, 242
domnus I, 240
domus VI, 46
dūcō I, 265
duim I, 267
duint I, 267
duis I, 267
duīt I, 267

ē- (prep.) VI, 239
ēbibō VI, 239
ec- (prep.) VI, 239
eccum I, 27, 29
eccum+ sic VI, 269
ē-dicō VI, 239
edim I, 265
edō I, 265, 266, 267
efferō VI, 239
effervesco VI, 239
efficio VI, 239
ego non sum III, 156
ēgredior VI, 239
ē(i)iciō VI, 239
ēligō VI, 239
ēmittō VI, 239
emo I, 30, 31
ēnato VI, 239
eō I, 266, 267; VI, 43, 239
eporus VI, 239
erigō VI, 239
ērudiō VI, 239
es I, 265
ēs I, 265

esco V, 295
esse I, 265
est I, 265; III, 157, 180
ēst I, 265; III, 180
estis I, 265
ēstis I, 265
etiam VI, 266
-ettam (suf.) VI, 144
euehō VI, 239
euentum I, 25
euentus I, 25
euinciō VI, 239
ēuitō VI, 239
ex (prep.) VI, 239
ex- (pref.) VI, 239—253
ex-alba VI, 246
ex-albidus VI, 246
examen I, 32
exbattuo VI, 242, 244
ex-battuo VI, 245
exbibō VI, 242, 244
ex-bibo VI, 245
*excado VI, 241, 244
*excaldō VI, 241, 243
ex-caldō VI, 244
ex-cal(i)d-o, -as, -at VI, 251
excallidus VI, 243
excambiare V, 298
*excambio VI, 242
*ex-cambio VI, 245
excandescō VI, 239
ex-capeso VI, 245
*excappare VI, 242
*excapito VI, 241
ex-capito VI, 245
excariare VI, 244
ex-cario VI, 244
excarmīno VI, 242
ex-carmīno VI, 244
*excavūlo VI, 248
*ex-clamitus VI, 246, 247
*exclamoro VI, 244
exclopico VI, 242
ex-cloppico VI, 244
*excloppicare VI, 247
*excloppitare VI, 243
*excloppus VI, 246, 247
*excōrimo VI, 242
ex-conrimo VI, 244
*excōquo VI, 242
*ex-coquo VI, 244, 246, 251
ex-corrinare VI, 248
excotere VI, 243
*excotio VI, 243, 244
excūbūlo VI, 243
ex-clūbūlo VI, 244
*excuro VI, 242, 244
*ex-curro VI, 244, 246, 251
excūrtare VI, 247
excūrto VI, 243
excūrtus VI, 246, 247
excūtio VI, 243
*excūtūlo VI, 243

ex-cūtūlo VI, 244
*ex-kappare VI, 244
exdentare VI, 239
exeō VI, 239
exequor VI, 239
exhauriō VI, 239
e(x)hibo VI, 245
exmiculo VI, 244
exmulgeo VI, 242
ex-mulgeo VI, 244, 246
exnodare VI, 239
*expaentare VI, 243
expandere VI, 246
expansus VI, 246
*ex-pantico VI, 242, 244
expassus VI, 246
expaventāre VI, 243
*expamentare VI, 243
expavento VI, 243, 247
ex-pa(v)ento VI, 244
expaveo VI, 243
ex-paveo VI, 244
*expavimen VI, 246
*expavimen VI, 246
expaviment VI, 247
expello VI, 239
*experlauare V, 298; VI, 243
ex-per-lauare VI, 240
*expērlāvo VI, 243, 245
*expertēridus VI, 247
*expōno VI, 242
ex-pōno VI, 244
exprimo VI, 243
ex-primo VI, 244
*expūlvēro VI, 242
*ex-pulvero VI, 244
exscopio VI, 243
*ex-scopio VI, 244
exstinguo VI, 242
*extirpus VI, 246
extō VI, 239
exsuo VI, 244
ex-suo VI, 244
exsuo VI, 242
ex-sudo VI, 244
extempero VI, 242
extērgo VI, 243
ex-tergo VI, 245
extingēre VI, 242
ex-ting(u)o VI, 244, 246
extirpare VI, 243, 247
*extirps VI, 246
*extirp(u)s VI, 247
extollō VI, 239
extōrqueo VI, 242
ex-torqueo VI, 244
extortio VI, 244
*ex-tortio VI, 244
ex-tortionem VI, 244
extraho VI, 239
*extraicio I, 108
*extrama VI, 247
extramare VI, 247

*extramatura VI, 247
*extramo VI, 246
*extrepidus VI, 247
ex-trepidus VI, 247
extrico VI, 243
ex-trico VI, 244
ex-trucidare VI, 244
*extruncionare VI, 244
*exvento VI, 242, 244
*exventulo VI, 242, 247
*exventilo VI, 247
ex-verres VI, 244
exvōlo VI, 244
facere VI, 255
facia I, 214
facio I, 30; VI, 239
faciō I, 265
facō III, 156
facunt III, 157
fagus IV, 92
fer I, 265
*fere I, 265
feret I, 265, 266
*ferim I, 265, 267
ferimus I, 267
feris I, 266
ferit I, 265
fero I, 100
ferō I, 265, 266, 267
ferre I, 265
fers I, 100, 265, 266
fert I, 100, 265
fertis I, 100, 265, 266
fertu I, 266
ficatum iecur I, 24
ficus I, 24
*filianus VI, 227
fluuius IV, 91
foris V, 299
gelu I, 214
ghelu I, 214
gingilipho IV, 226
Giton IV, 225
Githon IV, 225
gluttio IV, 92
gredior VI, 239
gregarius IV, 123
grauis I, 86, 87
greuis I, 86, 87
gutta I, 85
gutturē I, 234
gyro V, 89
haeda III, 184
hauriō VI, 239
hic I, 273
hoc VI, 266
homo ille I, 46
homo-ille I, 45, 46
iecur I, 24
illam III, 145
illam hederam VI, 262

ille I, 45, 46; IV, 138
illud I, 234
in- (pref.) V, 298, 299; VI, 246
inalbesco V, 298
incapio I, 30
incipio I, 30
inde V, 299
insenesco V, 297
instantia I, 66
inter V, 299
intīngo VI, 242
in-ting(u)o VI, 246
inuersio I, 64
inueterasco V, 297
-inum (suf.) VI, 144
-ire (term.) VI, 261
ita VI, 266
iurare V, 90
kymbe I, 30
lana VI, 258
laxare I, 277
laudas VI, 162
laudes VI, 162
legas VI, 162
legem V, 438
leges VI, 162
legis VI, 162
lepore(m) I, 214
lepūs I, 27
leuis I, 86, 87
liberto I, 27
lignum I, 28
liquiritia I, 29
liquor I, 29
littera V, 154
loco I, 81
macero VI, 249
machinor VI, 249
Maleuentum I, 25
malus I, 25
mantana VI, 241
manu VI, 258
manus III, 157
maritare V, 81
marmorem I, 234
marmoreum V, 307
matertēra VI, 151
matia IV, 226
matheis IV, 226
matteis IV, 226
mēdianus VI, 121
mel I, 31
mensa V, 207
mensūra V, 89
*mensūro V, 87, 88, 89
mergat V, 436
mica I, 85
miles V, 427
minus V, 299
minutus VI, 45

Mitridate IV, 226
mola VI, 45, 259
morio III, 156
mos I, 29
mulgeo VI, 242
muri IV, 140
muros IV, 140
murum IV, 140
murus IV, 140, 141
musca I, 32

ne- (pref.) V, 299
nescius V, 299
nihil I, 85
nubilus III, 145

occillo I, 94
occo I, 94
octo III, 180
-olare VI, 243
olla III, 184
-onem (suf.) VI, 144
-ottum (suf.) VI, 144

palumbes I, 31
pantex VI, 242
pappus VI, 149
partire V, 144
partiri V, 144
patrius VI, 151
paveo VI, 243
paueo VI, 244
pavimen VI, 247
pavor VI, 243
peccatum V, 63, 81
pecovarius V, 207
pendeo V, 235, 237
pendere VI, 243
per- (pref.) V, 299; VI, 240
percolabant VI, 226
perteridus VI, 247
pertero VI, 247
philosophia I, 30
pilosopia I, 30
pilus V, 207, 208
pipio IV, 92
pirus V, 207, 208
placere VI, 255
pōno VI, 242
posse VI, 255
*possitis I, 267
possumus I, 267
pressūra V, 89
*pressūro V, 88
pro I, 31
providens I, 31
prudens I, 31
pulcherimum IV, 226
pūlois VI, 242
putare V, 144

quaero V, 207
*quaesitis I, 267
quaesumus I, 267
qualitas I, 25

quis V, 435
rana IV, 93
-re (term.) VI, 261
redīmo I, 30
rethores IV, 226
rethores IV, 226
rex I, 100
rima VI, 242
rēmo VI, 242
rimor VI, 242
Roma VI, 43
rosa IV, 140
rota I, 29
rudis VI, 239
sale VI, 259
salva VI, 246, 247
sanare I, 29; V, 144
(sibi) sanare V, 144
*sanatoria I, 29
sane VI, 266
sanus I, 29
scema IV, 226
scemas IV, 224, 226
schemas IV, 225
schemata IV, 225
Schintilla IV, 226
Scintilla IV, 226
scuppire VI, 243
skuppire VI, 243
se V, 143
senexter I, 86, 87
sentire I, 260
sibi V, 143, 144
sibilo IV, 92
sic I, 27, 29, 214; VI, 266
sim I, 265
singultus IV, 92
sinister I, 86, 87
sinister I, 86, 87
sint III, 157
sole VI, 45, 259
sonare I, 29
sorbeo I, 94, 98
sorbillo I, 94, 98
spento VI, 242
sperare V, 144
spiritus V, 38
sportula IV, 110
stīrps VI, 247
statim I, 81
stola IV, 110
*stupire VI, 243
sub-alba VI, 246
sudo VI, 242
sum I, 265, 266, 267
(non)sum III, 157
(non) sunt III, 157
talio III, 156
templum I, 234
tempora I, 234
tempus I, 234
teneo I, 214

tenerus V, 81
teredo VI, 247
terra I, 241, 242
testa I, 26
thumatula IV, 226
thorum IV, 226
-tione(m) (suf.) I, 214
togata IV, 110, 135
togatus IV, 110
tomacula IV, 226
torqueo VI, 242, 244
tortio VI, 244
tortiono VI, 244
torum IV, 226
trama VI, 246, 247
*tramatura VI, 247
trēmūlo V, 87
trepidus VI, 247
tricae VI, 243
Trimalchio IV, 225
Trimalcio IV, 225
tūrbūlo V, 87
*turd VI, 247
tūrdus VI, 246

ubi I, 273
uel I, 265, 266
uelim I, 265
uelis IV, 224
uelle I, 265
uenator I, 32
uentilo V, 87
uentūlo V, 87
uentus IV, 92; VI, 242, 244
uero VI, 266
uērres VI, 244
uidens I, 31
nident III, 157
uinea I, 214; IV, 84
uincio VI, 239
uirginem VI, 344
ūitō VI, 239
uius IV, 92
-ūl- (suf.) V, 87, 90
-um (term.) IV, 137
una III, 145
unctum I, 28
uoles IV, 224
uolet IV, 220
*uolitis I, 267
uolō I, 266, 267
uolt I, 265
uoltis I, 265
uolumus I, 267
uolunt III, 157
urceus III, 180
-urus (suf.) V, 90
ūstūlo V, 87
uulpe(m) IV, 141
uulpi IV, 140, 141
uulthur IV, 92

zea mays I, 31

LITUANIANĂ

anglis III, 180
imū III, 180
ū'dra III, 180

MACEDONEANĂ

pole IV, 63
ovče IV, 63
Ovče Pole IV, 63

MAGHIARĂ

ágyás IV, 216
agyért VI, 333
akár- IV, 216
akárhó IV, 216
akárki IV, 216
akármennyi IV, 216
akármikó IV, 216
akármint IV, 216
alkotni I, 89
almu III, 151
álmom III, 151
Alsómarosvárda IV, 75
Al-Torja IV, 79
Aranyos IV, 85
asztalos IV, 215
bács VI, 147
bagó III, 73
bántani I, 89, 90
bárány I, 281
befőtt IV, 216
beka-só VI, 119
beszéd IV, 216
beszél IV, 216
bocskor IV, 122
bocskoros nemes IV, 122
bolond I, 90
Borbáth V, 81
börvágó IV, 216
Brázova III, 150; IV, 77
Brazua III, 150; IV, 77
Bucsum III, 150
Budurásza III, 150
bukelája V, 80
Brusztur III, 150; IV, 80
Bukorvány IV, 78
Buyul III, 151
bütyök IV, 216
Chigisti III, 151
cop IV, 119
cserép IV, 215
csuhá IV, 111
csuhás IV, 111
dahat V, 22
dahatt V, 22
deget V, 24, 28
Dehtar V, 27

*Dehtene V, 24
Dejtár V, 22, 27
deszka IV, 211
dió IV, 211
dohat V, 22
dohot V, 22
dohott V, 22
Döjtene V, 19, 22
Döjtene V, 19, 22, 23, 24, 27, 28
Döjtöne V, 19, 22, 24
Dragus III, 150
édes VI, 147
édes testvér IV, 216
édes unokatestvér IV, 216
egy IV, 211
emelkedik VI, 333
Eszmény IV, 78
félre IV, 216
félrebeszél IV, 216
Fel-Torja IV, 79
festeni IV, 215
Fichur III, 151
franc(u) VI, 248
galáta IV, 77
gelata IV, 77
gereben IV, 216
gond I, 89, 90
Gross III, 150
guba IV, 111
gubás IV, 111
gúnár VI, 337
gyalú IV, 213
gyolcs IV, 213
hámfa IV, 215
használ IV, 329
Hegesd III, 151
Hegyesd III, 151
hercág V, 80
hintó IV, 215
hosszú VI, 337
Hroz(a)wlla IV, 78
húz hozzá VI, 333
Hunádyára IV, 75
Hunádin III, 176
igen VI, 265
inas IV, 215
injekciót ad VI, 333
Iztyen IV, 78
juha IV, 215
-ka (suf.) V, 25
Kabalapatak IV, 67
kalap IV, 129
kalapacs IV, 216
kalapos kisasszony IV, 129
Kampur III, 150; IV, 80
Kanizsa IV, 66
kapu VI, 337
Karbunár III, 150
kecel V, 80

kecske IV, 73
Kecskés IV, 72
kerek VI, 248
kermolny VI, 248
Kerpenyes III, 150
ketrán V, 80
ki IV, 216
kissszaony IV, 129
kormany VI, 248
Kornicel III, 150
kostolni IV, 215
koyác IV, 75
Kozla IV, 72
Kozolya IV, 73
Kozjelye IV, 73
köműves IV, 215
Kövesd IV, 75
Küűezdi IV, 75
lámpa I, 23
Lázur III, 150
ma IV, 212
Magur III, 150
megy VI, 333
melegdgy IV, 215
mozog VI, 333
nadrág IV, 105
nadrágos ember IV, 104
nerávás V, 80
neteró V, 80
-ni (term.) I, 89
Oslo IV, 77
pálinka IV, 215
pék IV, 215
Plop III, 150
Poganest III, 150
Poján III, 150
Pojeny III, 150
Polyen III, 150
Popesty III, 150
Qrud III, 151
rács IV, 216
Radamlja IV, 78
Radamlja IV, 77
Radeest III, 150
Resinár III, 150
Reusor III, 150
Rozália IV, 78
Rozávlja IV, 78
Seszur III, 150
sógor IV, 215; VI, 146, 147
Solymospetrász III, 150
szabó IV, 215
Szalánc V, 25
Szalónka V, 25, 28
számár VI, 337
Szirb III, 150
szomju VI, 337
takarmány IV, 216
található VI, 333

találni I, 89
 Tauc III, 150
 téglă IV, 215
 tél IV, 211
 temető IV, 215
 tiszta IV, 211
 tok IV, 215
 Thorya IV, 79
 Timişuara IV, 75
 tyúk IV, 211

űarás IV, 75
 űarás III, 176
 Űlm III, 150
 út III, 151
 utu III, 151

várakozni I, 280
 várás I, 280
 várát I, 280
 váratni I, 280
 várni I, 280
 varstă VI, 337
 *Velcs IV, 75
 Veck IV, 75
 Vécş IV, 75
 vereb VI, 114
 Verzár III, 150
 Vicsa IV, 80
 vőfély IV, 216; VI, 218
 Völcs IV, 74, 75, 80
 Vrány IV, 84
 Wlch IV, 74, 75
 Wyeccha IV, 80
 Zalasd IV, 84
 zöldség IV, 216

MEGLENOROMÂNĂ

ášconsum I, 291
 báĵě VI, 151, 153
 byău VI, 215
 budalq I, 291
 căpác I, 294
 căpate I, 294
 čiči VI, 151
 cusurin VI, 149
 dēdi VI, 149
 fuăc VI, 215
 l'umintrea IV, 223
 l'urea IV, 223
 mamu VI, 149
 masęayă V, 75
 moş VI, 141
 primaver VI, 149
 taten VI, 149
 tete VI, 149

tetca VI, 149
 tetin VI, 151, 153
 ver VI, 149

MOLDOVENEASCĂ

aist V, 261
 amu V, 261
 bogat V, 259
 bolniĵă V, 260
 boroană V, 259
 brazdă V, 259
 brigadă V, 260
 caracter organizat V, 261
 casa de cultură V, 260
 a se căi V, 259
 cerneală V, 259
 cinste V, 260
 a citi V, 259
 coasă V, 259
 colhoz V, 260
 covrig V, 260
 cozoroc V, 260
 de V, 262
 duhovnic V, 259
 gătiŋă V, 261
 greblă V, 259
 iamuş V, 261
 icoană V, 259
 -ime (suf.) V, 261
 -inĵă (suf.) V, 261
 inventarul indeobştit V, 260
 -itate (suf.) V, 261
 întrecerea socialistă V, 260
 j'in V, 261
 a jurui V, 261
 k'atră V, 259
 k'işor V, 261
 la V, 262
 lapte V, 259
 lină V, 259
 masi V, 261
 mîneştergură V, 261
 molitvă V, 259
 mucenic V, 259
 -nic-ie (suf.) V, 261
 norod V, 260
 niic V, 261
 oaie V, 259
 obştime V, 261
 oi minca V, 261
 operativitate V, 261
 or duce V, 261
 ovăş V, 259

partiditate V, 261
 pe V, 262
 piatiletcă V, 260
 plug V, 259
 post V, 259
 poveste V, 259
 povestire V, 259
 praznic V, 259
 prizidatele V, 260
 prost V, 260
 puşcă V, 259, 260
 răsccoală V, 259
 război V, 259
 revoluţie V, 260
 rob V, 259
 rodnicie V, 261
 sabie V, 259
 schimnic V, 259
 slugă V, 259
 snop V, 259
 sovhoz V, 260
 soviet V, 260
 strajă V, 259
 tractor V, 260
 trudozi V, 260
 uşi V, 261
 veşnicie V, 261
 viteaz V, 259
 vlădică V, 259
 vodă V, 259
 vreme V, 260
 zi de odihnă V, 259
 zvenou V, 260

OSCO-UMBRIANĂ

ē- VI, 239

POLONEZĂ

biada III, 182
 chodackowy IV, 122
 čma VI, 203
 dziegiu V, 21
 dziegieć V, 21
 dzień VI, 203
 franca VI, 248
 gomon VI, 248
 gomonie sie VI, 249
 Koszuta IV, 70
 Niedzwiedza IV, 76
 oficer I, 33
 s (prep.) VI, 239
 świat III, 182
 węgiel III, 180
 wola IV, 83

wuj VI, 136
wujás VI, 136
woli IV, 83
z (prep.) VI, 239

PORTUGHEZĂ

cortar VI, 243
enxugar VI, 244
escaldar VI, 241
escappar VI, 242
escorrer VI, 242
escupir VI, 243
espantar VI, 243
esquecer VI, 241
expôr VI, 242
logo, I, 81
se V, 143
sim VI, 265
suar VI, 242
terra I, 241
tordo VI, 246

PROVENSALE

clop VI, 243, 246
clopchar VI, 242
eisugar VI, 244
ensugar VI, 244
escambiar VI, 242
escapar VI, 242
escaudar VI, 241
escazer VI, 241
escoire VI, 243
escopir VI, 243
escorer VI, 242
escortar VI, 243
espaventar VI, 243
espône VI, 242
espremer VI, 243
estenher VI, 242
esterpar VI, 243
esterzer VI, 243
esventar VI, 242
konka VI, 146, 150
oc VI, 265
ounce VI, 151
suzar VI, 242
tordo VI, 246
verre VI, 244

RETOROMANĂ

dorde (friul.) VI, 246
krësar VI, 259

sk'aldá (friul.) VI, 241
sk'oder (eng.) VI, 241
skuder (suprasilv.) VI, 243
sk'upî (tirol.) VI, 243
spaventer (eng.) VI, 243
spentié (tirol.) VI, 242
stainger (eng.) VI, 242
sterpa (tirol.) VI, 246
sterpe (friul.) VI, 246
suá (friul.) VI, 242
suér (eng.) VI, 244
süür (eng.) VI, 242
sugá (friul.) VI, 244
sventuler (eng.) VI, 247
svintulá (friul.) VI, 247
svoler (eng.) VI, 244
ver (eng.) VI, 244
verl (eng.) VI, 244
viru (friul.) VI, 244
zvintá (friul.) VI, 242
zvolá (friul.) VI, 244

ROMANICE

avünculus VI, 152
barba VI, 151, 152
re- V, 299

ROMÂNĂ

A

a (prep.) IV, 141; V, 104, 105
a (aux.) V, 343
(-)a (art.) IV, 138, 218
a- (pref.) V, 299; VI, 239
-a (suf.) V, 295
abâ I, 58; VI, 38
abad I, 60
abandonament I, 60
abatagiu I, 66
abc V, 36
abecedar III, 54
abiè IV, 342
abjectâ I, 60
abjúr V, 87, 90
ablativ V, 35
abmutație I, 60
abonâ I, 74
abortâ I, 62
abscisă III, 53
absenție I, 66
absimil I, 60
absolut VI, 271
absolutamente V, 305
abstinență I, 63
abstinință I, 63
abstract III, 53, 54
abstractizare III, 54
abstracție I, 65

abstracțiune I, 65
absurd III, 55
abține I, 74
abundant I, 63
abundanță I, 63
aburu V, 441
ab'ya VI, 37, 38, 39
ac V, 334
academii I, 73
academist I, 74
acapara VI, 128
acar (conj.) IV, 224
acar- IV, 216
acarcare IV, 216
acarcare IV, 216
acarcine IV, 216
acarcind IV, 216
acarcit IV, 216
acarcum IV, 216
acarunde IV, 216
acas' III, 141
acastilagiu I, 66
acâr- IV, 216
acesie I, 65
accidenta VI, 128
acclama I, 61
acclima'â I, 61
âcolladâ I, 61
acomoda I, 61
acompaniâ I, 61
aceea VI, 316
acela V, 224
acelaș VI, 171
același III, 141; VI, 171
(a)celle I, 61
acentu V, 35
acesta V, 224
acestu V, 441
acfilon V, 38
achiemăciune I, 66
aci I, 270, 271; V, 226
acicea I, 271
acid IV, 150
acieși I, 270, 271
acii I, 270, 271
aciia I, 270, 271
aciiași I, 271
acilea I, 270
aclamație I, 66
aclimata I, 74
acoladâ III, 62
acolo I, 272; III, 52; V, 224, 226
acomodare III, 62
acord V, 35
acordor VI, 79, 80
acărăște I, 201
acrește I, 201
act III, 57
act gratuit III, 45
activa III, 63
activist III, 63
activistă III, 63

activitate III, 63
 acție I, 66
 acți(un)e I, 65
 acționa III, 62
 acționar III, 57
 acțiune III, 63
 acuarală I, 62
 acuitate III, 62
 acum I, 270, 275; VI, 116
 acurat III, 62
 acurateță III, 62
 acustic III, 62
 acușor V, 334
 acuzativ V, 35
 acuzație I, 66
 acuzăciune I, 66
 acvarală I, 62
 acvilă III, 62
 adagiu III, 62
 adamască III, 62
 ad'aș IV, 216
 adecă VI, 172
 Adevăiro! I, 97
 adevărat VI, 269
 Adevêrul I, 97
 adică V, 120
 adinc V, 174, 175, 193, 194
 adinc° III, 155
 adincit V, 193
 adincitură III, 32
 adink° III, 155
 adjûr V, 87, 90
 administrare V, 304
 administrație I, 64, 102; V, 11, 39, 304; VI, 128
 administrați(un)e I, 79
 administrațiune I, 64
 admisie I, 65
 admoni I, 60
 ado! I, 97
 adopție I, 66
 adragant I, 60
 adu! I, 97
 (a) aduce I, 97; V, 143
 (a-și) aduce V, 143
 adulter VI, 321
 aduna VI, 255
 adunare V, 306
 aduni VI, 202
 adverbii V, 35
 aerifica I, 68
 aerolit IV, 178
 afar' III, 141
 afără VI, 212
 aferim VI, 320
 affabil I, 61
 affacere I, 61
 affectă I, 61
 affinitate I, 61
 affirmă I, 61
 afirma V, 305
 afirmare V, 305
 afirmație V, 305

(a) așîea I, 185
 așîșor I, 74
 așînată V, 182
 (a) afla V, 315
 (am) aflat V, 327
 afolare III, 68
 afurisenie IV, 158
 afurisi IV, 158
 agalari IV, 222
 agenda I, 74
 agerație I, 60
 agglomeră I, 61
 agita VI, 128
 agitație VI, 128
 -agiu (suf.) I, 66, 67
 agiunge V, 343
 agiungere V, 35
 agiunsu V, 343
 agraf I, 73
 agregatie I, 74
 agresie I, 65
 agru I, 50
 ai (pl. an) VI, 111, 112, 114
 ai (art.) IV, 138
 -ăi (suf.) V, 334
 aia VI, 316
 aiē' III, 141
 aice I, 271
 aicea I, 270, 271
 aici I, 269, 270, 271, 272; V, 224
 aieptă I, 58
 aitari VI, 116
 -ăiță (suf.) V, 334, 335
 aiu I, 58; IV, 223
 aiurea IV, 223
 -aj (-agiu) (suf.) I, 66-67
 ajutorul I, 61
 ajungă VI, 128
 (a) ajunge V, 422
 akră III, 155
 akre III, 155
 akri III, 155
 akru III, 155
 al (art.) IV, 138
 al (pron.) I, 209
 -al (term. adj.) V, 305
 -ălă (suf.) V, 334
 alătură VI, 31
 alătura VI, 31
 alb I, 184; V, 166, 178, 190, 193
 alb° III, 155
 albastre IV, 123
 albastru I, 94; IV, 123-124, 136; V, 192, 193
 albă V, 182
 albăstri IV, 123
 albăstrime IV, 123-124, 127, 136
 albăstriță I, 94
 albăstrin IV, 123
 albi I, 184; VI, 193

albinar V, 207
 albină I, 32; V, 207
 albinărie V, 207
 albu III, 155
 albumin I, 73
 alcătui I, 88, 89, 90; VI, 257
 aldui I, 89; VI, 127
 ale (art.) IV, 138
 aleanu V, 441
 alee I, 210
 (imi, îti) aleg V, 146
 alege IV, 213
 (își) alege V, 145
 alegorist I, 74
 alegresă I, 62
 alegreță I, 62
 alei VI, 320
 alfavit V, 36
 alfavite V, 33
 algebrist I, 74
 algi III, 155
 alghină VI, 316
 alhimie I, 72
 alhimista V, 38
 alianție I, 66
 aliform I, 60
 alimentar I, 74
 alimente V, 214
 alimentos I, 74
 alișverîș VI, 320
 allegorie I, 61
 alianță I, 61
 alloca(ție) I, 61
 almariu I, 58
 almințer III, 141
 -alnic (suf.) I, 283; V, 335
 al-său V, 33
 altfel° III, 139
 altfel° III, 139
 altier I, 60
 altminterea IV, 223
 altor° III, 139
 alumin I, 73
 alun V, 183
 alunec V, 304
 alungă VI, 325
 alură VI, 218
 aluvie I, 66
 am I, 182
 am° III, 139, 156, 179
 amabil I, 29
 aman VI, 320
 amant VI, 128
 amar III, 137; V, 174, 190, 193
 amară III, 164
 amarină V, 79
 amator I, 32
 amatorism I, 32
 amărunte VI, 172
 ambala VI, 128
 ambiționa I, 74
 ambulare I, 60
 amează I, 193

- amenaja* VI, 256
amenința I, 278
amenințătoare I, 278
americano-englez V, 296
amerința VI, 172
amesteca I, 32
amfi- V, 297
amfiteatru V, 39
amiază I, 195
amiazăz III, 141
amiazăz III, 141
amiazzi I, 193
amic I, 244, 245, 246—255
amice I, 245
amicie I, 74
amiciție I, 74, 244, 245
amicul I, 250
aminti VI, 257
(a-și) aminti V, 135, 316
amîna VI, 333
amîndoao III, 179
amîndoi V, 343
amortizor VI, 79, 80
ammoniac I, 61
amoare I, 74
amor I, 74
amplificator I, 79
amputăciune I, 66
amputație I, 66
amuș VI, 116
amușit III, 137
amuzator VI, 81
an III, 130
an III, 129, 130; VI, 36
an° III, 139
-ân (suf.) V, 333, 334
-ana (suf.) V, 20
anachronism I, 72
anahronism I, 72
analcid VI, 128
analitic IV, 153
analiz I, 73
analiză IV, 153
analizat IV, 153
analizator III, 55; IV, 153
analiză IV, 153
analoagă IV, 154
analog IV, 154
analogic IV, 154
analogie IV, 154
ananas IV, 155
anănghie IV, 155
anăpăda IV, 155
anăpést IV, 155
anaplastie IV, 155
anăpoda IV, 155
anărhic IV, 155
anarhie IV, 156
anarhism IV, 156
anarhist IV, 156
anarho-individualism IV, 157
anarho-sindicalism IV, 157
anarho-sindicalist IV, 157
anasina IV, 157
anasón IV, 157, 168
anastatic IV, 157
anastigmat IV, 157
anastigmatic IV, 157
anastigmatism IV, 157
anastomoză IV, 157
anastrofă IV, 157
anătemă IV, 158
anătemă IV, 158
amatemiză IV, 158
anatemizat IV, 158
anatomic IV, 158; V, 38
anatomie IV, 158
anatomist I, 74; IV, 158
anatomo-patologic IV, 158
anatoxină IV, 158
Ană VI, 126
-ăncă (suf.) V, 335
ancestral IV, 158
anchetă IV, 158
anchetator IV, 158
anchetă IV, 158
anchiloză IV, 159
anchilozăre IV, 159
anchilozăt IV, 159
anchiloză IV, 159
âncie IV, 159
ancoră IV, 159
âncoră IV, 159
ancoraj IV, 159
ancorăre IV, 159
ancorăt IV, 159
andănte IV, 160
andantino IV, 160
andezit IV, 160
andezită IV, 160
ândivă IV, 160
ândivie IV, 160
andosă IV, 160
andosânt IV, 160
andosare IV, 160
andosăt IV, 160
andrea IV, 160
andróc IV, 160
androceu IV, 160
androcîn IV, 161
androgen IV, 161
anecdôtă IV, 161
anecdotic IV, 161
anelid IV, 161
anemia IV, 161
anemiât IV, 161
anémic IV, 161
anemie IV, 161
anemiere IV, 161
anemograf IV, 161
anemometrie IV, 161
anemometru IV, 161
anemonă IV, 161
aneroïd IV, 161
anestezia IV, 161
anestezic IV, 161
anestezie IV, 162
anevoie IV, 162
anevoînță IV, 162
anevoios IV, 162
anevrism IV, 162
anex I, 73
anexa IV, 162
anexare IV, 162
anexat IV, 162
anexă IV, 162
anexionist IV, 163
anexită IV, 163
anexiune IV, 163
anfiladă IV, 163
angajă IV, 163
angajament IV, 164
angajare IV, 164
angajăt IV, 164
angară IV, 164, 165
angărie IV, 165
angel I, 74
angelic IV, 165
anhela, ie I, 60
anghelică IV, 165
ângHEMAHT IV, 165
anghinare IV, 165
anghină IV, 165
angînă IV, 165
angiosperm IV, 165
anglie IV, 165
anglican IV, 165
anglicanism IV, 165
anglo-american V, 296
angoli V, 37
angóra IV, 165
angrenă IV, 165
angrenaj IV, 166
angrenare IV, 166
angrenat IV, 166
angro IV, 166
angrosist IV, 166
anhidridă IV, 166
anhidru IV, 166
ani I, 175; VI, 202
Anica IV, 142
Anicăi IV, 142; VI, 126
anihilă IV, 166
anihilare IV, 166
anihilat IV, 166
anilină IV, 166
anima IV, 166
animabil I, 29
animal I, 29; IV, 166
animălic IV, 167
animalier IV, 167
animat IV, 167
animator IV, 167
animăție IV, 167
animism IV, 167
animist IV, 167
animozitate IV, 168
anin IV, 168

anină IV, 168
 anindre IV, 168
 aninăt IV, 168
 aninătoare IV, 168
 aniniș IV, 168
 aniniște IV, 168
 anison IV, 157, 168
 anișor IV, 168
 aniversă IV, 169
 aniversăr IV, 169
 aniversără IV, 169
 aniversare IV, 169
 annale I, 61
 annexa I, 61
 annū I, 61
 annuar I, 61
 annulă I, 61
 annunță I, 61
 Ano VI, 126
 anód IV, 169
 anódă IV, 169
 anódic IV, 169
 anodín IV, 169
 anofél IV, 169
 anomalía V, 36
 anomalie IV, 169
 anonim IV, 169
 anonimăt IV, 169
 anorgánic IV, 169
 anormal IV, 170
 ánost I, 196; IV, 170
 ánost IV, 170
 ánoșt' I, 196
 anotimp IV, 170
 ansámblu IV, 170
 -ant (term. adj.) I, 62-63
 antagonic IV, 170
 antagonism IV, 170
 antagonist IV, 171
 antál I, 58; IV, 171
 antaluri IV, 171
 antántă IV, 171
 antarcic IV, 171
 ánte- IV, 171
 antebelic IV, 171
 antebraț IV, 171
 antedecénte IV, 171
 antedeluvian IV, 171
 antediluvian IV, 171
 antemeridian IV, 171
 anténă IV, 172
 antepenultim IV, 172
 anteproiect IV, 172
 anteră IV, 172
 anteréu IV, 172
 anterioară IV, 172
 anterior IV, 103, 172
 anterior IV, 115
 anterf I, 107
 antestatură I, 60
 antét IV, 172
 antetren IV, 172
 antetrupită III, 12; IV, 172

antevorbitor IV, 171, 172
 anthraxi V, 39
 ánti- IV, 172
 antiaerian IV, 173
 antialcoolic IV, 173
 antibiôtic IV, 173
 antibraț I, 61
 antic IV, 173; V, 194
 anticămeră IV, 173
 anticăr IV, 173
 anticariát I, 74; IV, 174
 anticatód IV, 174
 anticatodă IV, 174
 antică IV, 174
 anticărie IV, 174
 anticronism I, 72
 antidatá IV, 174
 antidatát IV, 174
 antidot V, 39
 antifarmac V, 39
 antigoriu I, 67
 antimoniu I, 67
 antinațional IV, 173
 antipatic VI, 128
 antipodal I, 60
 antistatal IV, 173
 antiștiințific IV, 173
 antitoxină IV, 173
 antimpiner VI, 128
 antreprenor VI, 128
 antret I, 74; VI, 128
 antreu I, 74
 anume V, 120
 anunțător VI, 80
 aol(e)o! V, 344
 ap' VI, 228
 apa I, 278
 Apa Corogenilor IV, 70, 86
 apanagiu I, 66
 apare I, 309
 aparentă I, 63
 aparință I, 63
 apă I, 120, 193; V, 7, 214;
 VI, 7, 8, 16, 17, 19, 30, 192
 apăi VI, 228
 apăi VI, 215
 apă/oj VI, 215
 apărea I, 309; VI, 256
 apătos VI, 116
 ape IV, 141
 ap'e I, 193
 apei IV, 141
 apelpisi I, 58
 apercepție III, 57
 apersevabil I, 60
 aplica VI, 321
 aplomb I, 74
 aplumb I, 75
 apo VI, 228
 apoi VI, 228
 apos VI, 116
 apostolat I, 75
 apostolie I, 75

apostrofu V, 35
 apoteoză I, 75
 apothecariu V, 39
 aparat I, 61
 appare I, 61
 appartement I, 61
 appel(à) I, 61
 appetit I, 61
 applică I, 61
 appoziție I, 61
 approbă I, 61
 approfondă I, 61
 approvizionă I, 61
 aprecia VI, 128
 apreciere VI, 128
 aprehensie I, 65
 aprețiă I, 71
 aprig I, 58
 aprinde V, 304
 (iți) aprinzi V, 145
 aproape VI, 333
 aproape așa VI, 282
 aprobător VI, 80
 apropiă V, 38, 143
 apsidă I, 72
 apsolvi I, 72
 aptică V, 39
 aptitudine III, 56; VI, 128
 apu VI, 228
 apunea VI, 194, 192
 ar' VI, 36
 -ar(iu) (suf.) III 159, 160,
 162, 163; V, 27, 28, 207,
 305, 306, 334, 335; VI, 114
 -ar' (suf.) III, 141
 -ar' (suf.) III, 139, 141
 aranja I, 197
 arata V, 71
 ară I, 223, 229
 Arănieș IV, 85
 arăta V, 344
 arătos V, 193
 (iți) arăți V, 145
 arbitrá I, 75
 arbitragiu I, 66
 arbore I, 58
 arc I, 58
 arcaism I, 72
 arcană I, 75
 Ardeleanu VI, 123
 are I, 208; III, 169; V, 209
 are I, 223, 229
 argat VI, 115
 argatá VI, 327
 Argeș IV, 81
 (de) argint V, 133
 argintiu V, 192, 193
 argintos V, 192
 argot I, 75
 argument V, 36
 arhaism I, 72
 arhi- V, 297
 arhitectură V, 39

arhivâr I, 75
 arhivist I, 75
 arhondăriță VI, 327
 aricioaică VI, 327
 arin IV, 168
 ariniș IV, 168
 ariniște IV, 168; V, 305
 aripă III, 32
 arithmetică V, 36
 arithmetichii V, 36
 -ariță (suf.) V, 335
 arit VI, 113
 arjintu IV, 215
 arjint¹ VI, 214
 armăsar VI, 316, 332, 333
 armilă I, 60
 armistiția V, 39
 armistițiu I, 67
 -arnic (suf.) V, 334, 335
 (a-si) aroga V, 138
 arpagon I, 74
 arpent I, 60
 arpentagiu I, 66
 arrangea I, 61, 67
 aranjament I, 67
 arrättind I, 61
 arrestă I, 61
 arrogă I, 61
 Arșița Ungurului VI, 123
 artelnic V, 306
 articol IV, 201; V, 34
 articol V, 34
 articule V, 38
 artificier I, 75
 artilerie V, 11
 artizan I, 75
 arunca V, 209
 aruncă VI, 324
 arund(in)ă I, 60
 ascensie I, 65
 asculta I, 273
 ascunsul inimii V, 36
 ascură I, 60
 asemenea VI, 31
 asemen'a VI, 31
 aserție I, 65
 asfințesc VI, 317
 asigur V, 87
 asigura VI, 128
 asigurător VI, 80
 asiniță VI, 327
 asistant I, 62
 asistent I, 62
 asistență I, 62
 asocia I, 70
 asociație V, 206
 asociere V, 206
 asolament V, 286
 asorta VI, 128
 asoția I, 70
 asoțiație I, 71
 aspirăciune I, 66

aspirație I, 66
 assaltă I, 61
 assassină I, 61
 assecura I, 62
 assemenea I, 61
 assentiment I, 61
 assiduu I, 61
 assigură I, 61
 assimilă I, 61
 assioma I, 62
 assistă I, 61
 associă I, 61
 assonanță I, 61
 astaliș IV, 215
 astaluș IV, 215
 astar I, 58
 astăz III, 141
 astăzi III, 141
 astăzi I, 208
 asterisc I, 75
 astimpăra VI, 242
 astră I, 73
 astrolav V, 37
 astrolog V, 37
 astronom V, 33, 37
 astronomie V, 33
 astronomia V, 37
 astru I, 73
 asud VI, 239, 244
 asuda VI, 242
 asupra-stările V, 36
 -aș (suf.) VI, 144
 așa I, 27, 29, 222, 223, 228;
 VI, 269, 270, 285
 așă I, 222, 223, 228
 așază I, 200, 222, 228
 așază I, 222, 228
 -aşcan (suf.) V, 334
 -aşcu (suf.) V, 334
 așe IV, 213; V, 342
 așé VI, 213
 așea I, 185, 191, 222, 228
 așează I, 222, 228
 așé/ă VI, 211
 aședzimint V, 344
 așijderea I, 29; IV, 223
 a-si face griji V, 136
 -at (suf.) IV, 109
 ataj V, 39
 atare I, 58
 atav I, 60
 atee VI, 327
 -atec (suf.) V, 182
 atelagiu I, 67
 atelier I, 75
 atelier(r) I, 75
 atenție VI, 321
 aticesc V, 40
 atins° III, 139
 atitudină I, 62
 atitudă I, 62
 atit° III, 139
 atitica I, 85

atlanta V, 37
 atom V, 38
 -ator (suf.) VI, 79—81
 atrăgător V, 193
 attac(ă) I, 61
 attenta(t) I, 61
 attestă I, 61
 attitudine I, 61
 attrage I, 61
 attribut I, 61
 atunc' III, 141
 atunce I, 271; V, 343; VI, 172
 atuncea I, 71; V, 343
 atunci I, 271
 a'ă I, 197
 a'e I, 197
 ați I, 270
 -ație (suf.) I, 68; V, 304
 ația I, 270
 ațita V, 298
 ațitător la război V, 260
 au (conj.) IV, 224
 -au (suf.) V, 334
 aud III, 139
 aud° III, 156
 audace V, 183
 audienție V, 39
 auditor I, 75
 aur VI, 228
 aurea V, 183
 auree V, 183
 aurele V, 183
 aurigă I, 60
 auri(re) I, 58
 aurit V, 303
 auros V, 183
 austru V, 38
 automnal I, 75
 auz° III, 139, 156
 auză I, 189
 auzam° III, 139
 auzi I, 257, 259, 260, 273;
 VI, 255, 257, 260, 261
 auzia VI, 171
 auziij° III, 139, 143, 157
 auzind° I, 197; III, 139
 auzind I, 197
 auzire VI, 261
 auzit° III, 139
 auzit I, 190
 av'am VI, 36
 avans VI, 128
 avanbraț I, 60, 62
 avantagiu I, 66, 67
 avantaj I, 66
 avé V, 340, 342
 avea IV, 174—178; VI, 36,
 248, 253
 aveam VI, 9, 19, 36
 avede I, 259
 aventurios I, 62, 75
 aventuros I, 62
 avere V, 340; VI, 261

Averestii de jos IV, 130
Averestii de sus IV, 130
averi (conj.) IV, 224
aversie I, 65
avertin I, 60
August V, 341
aviz VI, 128
avizat I, 76
avizii V, 36
avlie VI, 320
avorbii V, 35
avortă I, 62
(n-au) avut V, 440
avufie IV, 144
avufiei IV, 144
avufii IV, 144
axiomă I, 62; V, 36
axon V, 37
az III, 141
aș III, 141
azi I, 175; VI, 164
aș'în I, 197

A

-ă (suf.) V, 333, 334
ăi (art.) VI, 211
ăl (art.) VI, 211
ăl (pron.) I, 209; III, 145, 179
ăla I, 208
ăle (art.) VI, 211
-ălog (suf.) V, 334
-ărie (suf.) V, 27, 28, 334
ăsta I, 208
-ăt (suf.) V, 305, 334
-ătă (suf.) V, 334
-ător (suf.) VI, 79—80
ău (suf.) I, 293

B

ba I, 175, 195; V, 226; VI, 25, 30, 31
b'a I, 175; VI, 31, 35, 36, 37, 38, 39
b'a I, 195
babă V, 67; VI, 142, 184
ba bine că nu VI, 271, 281
baborniță I, 29
bač' III, 141
bač° III, 139, 141
Bacău V, 333
baci III, 152; VI, 135, 137, 147, 153
baci dulce VI, 135, 147
baciu III, 152
baclava VI, 320
baçiş VI, 320
ba da VI, 269, 278
bade V, 82; VI, 127, 134, 135, 137, 139, 143, 147, 153
badică V, 64, 82
badie V, 82
badită V, 82

badinagiu I, 67
bad'ô I, 196
bag I, 274, 277; III, 73
bag samă I, 274, 277
bag seamă I, 274, 275
bagabond III, 72; IV, 150
bagabont V, 287
bagagiu I, 66, 67
bagalii III, 72
bagatea III, 72
bagatel I, 73
bagdadie III, 74; VI, 320
baghetă III, 33, 73
bai VI, 122
baiăr I, 208
baider III, 76
baie III, 28, 31, 32, 46
baié VI, 153
baier I, 208
baieră III, 28
baiharac III, 74
baillif I, 60
baışam I, 274
Balan V, 71
balcon VI, 117, 128
balimes IV, 183; VI, 317
balotagiu I, 67
baltă V, 214
b'am VI, 36
bampir I, 78
ban I, 58
banală V, 173
bancă V, 57, 209
bandagiu I, 67
bani I, 44, 47, 73, 175
ba nu VI, 272
barabule VI, 116
baragladină III, 28
baran I, 281, 282
baranat I, 282
barani I, 281
baranță I, 282
barba VI, 134
barbăt V, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 77, 79, 80, 81; VI, 316
barbaț V, 69
barbă VI, 333, 336
barbie V, 66
barbișon I, 75
Barbos V, 79
bare III, 169
barem VI, 116, 325
barereliefuri V, 40
barieră VI, 325
barișnic VI, 115
baroneasă VI, 327
basam I, 274, 277
basâm I, 277
basăma I, 277
băsăma I, 274, 275, 277
basma VI, 116
bastion I, 75

bașca VI, 320
bat I, 70, 175, 195, 221, 227; V, 435; VI, 7, 8, 11, 13, 17, 18, 19, 22, 25, 183, 184, 185, 190, 192, 194
b'at I, 175; V, 435, 436
b'ât I, 195
batagiu I, 67
bataia V, 71
bataie V, 64, 65, 71, 76
batalie VI, 174
bată I, 195, 196, 201, 205; III, 164, 166, 170; VI, 7, 8, 14, 17, 19, 25, 30, 39, 40, 184, 192
b'ată I, 193, 194, 195
b'ată III, 170; VI, 34, 39, 40
b°ată III, 166, 170
batăi V, 82
batâr VI, 116
bate V, 209; VI, 113, 184, 245, 246
(a se) bate V, 142; VI, 245
bat'e I, 196; IV, 211, 212
(a-și) bate joc V, 136
batir VI, 116, 325
bat-o I, 196
bat'ô I, 196
batrin V, 64, 68, 70, 71, 73, 77, 78, 79, 80, 81
bă VI, 316
băcăuân V, 333
bădic VI, 136
bădică V, 68, 71
bădie V, 68, 71
bădiță V, 68, 71; VI, 135
băga I, 275; III, 28, 45, 49, 62, 70, 73
băgare de seamă VI, 321
băgător III, 72
băgău III, 73
băgic III, 73
Băhnița III, 76
băi III, 73
băiaș III, 77
băiaș III, 77
băiat V, 67; VI, 116
băierile III, 75
băiet VI, 325
băiețas V, 305
băiețel V, 305
băiețoi III, 152
băiețoiu III, 152
băitânaș VI, 116, 123, 124
bălai III, 152
bălaiu III, 152
bălaur V, 81
bălăunz I, 107, 108
bălăunzi I, 108
bălăuroaică VI, 327
Băleșoie V, 79
bălmăjeală IV, 178
bălmăji IV, 178

bănuî I, 88, 90; V, 143
(a-şi) bănuî V, 143
bărbănesc I, 280
tă-ăni I, 280, 281, 282
bărbat III, 22; V, 59, 63, 67, 68, 69, 71, 81, 83; VI, 124, 211, 316
bărbăt VI, 211
bărbăt VI, 213
bărbat III, 147
bărbatu III, 148
bărbat VI, 124
Bărbateşti V, 79
bărbatul V, 72
bărbat V, 69,
bărbat V, 57, 59
bărbie V, 67, 68, 71
bărbii V, 68, 71
bărbatu III, 147
bărbău IV, 186
bărbădeşte IV, 216
bărbăie V, 67, 68, 71
bărbăie VI, 33
bărbău V, 302
bărbău III, 155
bărbău V, 69
bărbă VI, 47
bărbă I, 201; V, 302
bărbă VI, 113, 114
bărbă VI, 113
bea I, 195; VI, 10, 25, 30, 31, 32, 38, 39, 161, 165, 187, 192, 242, 245, 246
beam VI, 36
beat I, 221, 227; V, 435, 436; VI, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 19, 22, 25, 30, 47, 183, 184, 186, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 251
beată I, 193, 201; VI, 14, 25, 26, 30, 184, 188, 189, 191, 192, 194
beau III, 156
bee IV, 92, 94, 97
befău IV, 216
beglerbei VI, 320
behăi IV, 92
bei VI, 320
beilic VI, 320
beizade VI, 320
belea VI, 120, 320
beleaua VI, 120
beleauă VI, 120
beleuă I, 107
beleuă I, 107
belex I, 107
belt VI, 114
bem I, 208
benedictionar I, 60
beneficia VI, 128
benghi VI, 250
berbec V, 259
berbec I, 282

(a) berbeci I, 282
Berezeni IV, 65
beseadă IV, 216
bestiol I, 60
beşică VI, 214
bete I, 193; V, 435; VI, 8, 15, 25, 26, 188, 191, 192, 205
b'et'e I, 205
beşe VI, 47
b'et'e I, 204, 205
beşi V, 435, 436; VI, 47
beut I, 201
bgicaş VI, 119
bgiclaş VI, 119
bgihul VI, 113
bgis VI, 113
biat I, 193, 195; VI, 7, 8, 9, 14, 17, 19, 25, 37
biat I, 193
biām I, 208; III, 176
bici VI, 115
biciuşcă VI, 332
biete I, 193; V, 436; VI, 25, 192
bigar I, 60
-bil (suf.) V, 305
biļ VI, 250
bine I, 214; VI, 74, 270, 285
binele VI, 74
bineînfeles VI, 285
biniş IV, 103
b'ir I, 195
birjar I, 222, 228
birj'ar I, 198, 222
birjea I, 191, 222, 228
birou I, 71, 195; VI, 217
birui I, 88
Bistriţa IV, 81, 85
biţ VI, 136
biurou I, 195
b'urou I, 195
bivol V, 334
bivolită V, 334
bizui I, 88
bihi III, 74
biţău III, 142
biţii III, 152
biţiu III, 152
biţ VI, 121
bintui I, 88, 89, 90
bir! I, 195
Birgău VI, 123
birsa V, 422
bit VI, 143
bită VI, 116, 252, 325
Bitca Primătarului VI, 123
biti VI, 260
bitule VI, 143
blagoslovi VI, 261
blană IV, 109
blestema IV, 158
blid IV, 73

blind V, 178, 179, 190, 193, 297, 328
blind III, 155
blindă III, 155
blinde III, 155
blinz' III, 155
bloca VI, 128
blocaş I, 67
blond III, 155
blondă III, 155
blonde III, 155
blonduri I, 75
blonţ III, 155
bluzar IV, 109
bluză IV, 109
boabă I, 85; VI, 184
boagă I, 198
boala hronică V, 39
boaltă IV, 182
boambă IV, 184
boanghen III, 28
boantă IV, 187
boazuri V, 38
bob' VI, 36
bobi VI, 202
bobinator VI, 79
bocet V, 35, 305
boclucri VI, 116, 127
bogat V, 259
bogaţia V, 79
Bogăteşti III, 149
boi VI, 116
Boiangiu I, 78
boier IV, 111
boier(i) V, 340
boj I, 197, 198, 200
boj' I, 197, 198
bolă IV, 212
Bolătăie VI, 123
bolborosi IV, 184, 189
boldar V, 422
bolfeul V, 422
bol IV, 178
bolid IV, 178
bolişte IV, 178
bolind I, 89; IV, 148
bolmojălă IV, 178
bolmoj IV, 178
bolnăv I, 174, 196; IV, 179; V, 297
bolnav IV, 179
bolnav III, 139
bolnavi I, 174, 175
bolnăvi IV, 179
bolnăvicios IV, 179
bolnăvior IV, 179
bolnăvit III, 150
bolniţă IV, 179
boloboc IV, 179
bolobocel IV, 179
bolohân IV, 179, 180
bolovan I, 282; IV, 179
bolovăni I, 282; IV, 180

- bolovănire* IV, 180
bolovăniș IV, 180
bolovănit IV, 180
bolovănos IV, 180
bolșevic IV, 180, 181
bolșevism IV, 181
bolșeviză IV, 181
bolșevizare IV, 181
boltăș IV, 182
boltă IV, 182, 183; VI, 127, 325
bolte IV, 182
boltii IV, 182
boltire IV, 183
boltit IV, 183
boltitură IV, 183
boltită IV, 183
bolț IV, 183
bolțuri V, 211, 215
bolund I, 89
bombă IV, 183
bombardă IV, 183
bombardament IV, 183
bombardare IV, 183
bombardă IV, 183
bombardier IV, 183
bombare IV, 183
bombastic IV, 183
bombăt IV, 184
bómbă IV, 184
bombăneală IV, 184
bombăni IV, 184, 185
bombănit IV, 185
bombănitor IV, 185
bombeu IV, 185
bombiță IV, 185
bomboană IV, 185
bombonerie IV, 185
bomboni IV, 184, 185
bombonieră IV, 185
bomfaier IV, 185
bompres IV, 185
bon IV, 185
bónă IV, 185
bonc IV, 185
bonca IV, 185
boncăi IV, 185
boncălăit IV, 186
boncălui IV, 186
bondar IV, 186; V, 422
bondă IV, 186
bondărăș IV, 186
bondiță IV, 186
bondoc IV, 186
bonetă IV, 186, 187
bonefică IV, 187
bong IV, 187
bongodse IV, 187
bonier IV, 187
bonifică IV, 187
bontificare IV, 187
bonificăție IV, 187
bonjur IV, 187
bonjurism IV, 187
bonjurist IV, 187
bonom IV, 187
bonomie IV, 187
bont IV, 187
bontăni IV, 188
bontănitură IV, 188
bonton IV, 188
bonț IV, 188
bonz IV, 188
bor III, 145; IV, 188, 189
borangic IV, 188
boranță I, 282
borât IV, 189
borax IV, 189
borbonă IV, 189
borbonat IV, 189
borborosi IV, 189
Borca VI, 123
borcân IV, 189
borcănaș IV, 189
borcănat IV, 189
borceag IV, 189
borcút IV, 189; VI, 122
bord IV, 188, 189
bordéi IV, 189, 190
bordeiaș IV, 190
bordeiu I, 75
bordel IV, 190
borderou IV, 190
bordo IV, 190
bordură IV, 190
boreal IV, 190
boreasă IV, 190
borfaș IV, 190
borfăi IV, 190
borhót IV, 190
boric IV, 191
boricăt IV, 191
bori IV, 191
borit IV, 191
boritură IV, 191
bormașină IV, 191
bornă IV, 191
bornat IV, 191
bornă IV, 191; VI, 128
boroană IV, 191; V, 259
boroboată IV, 191
boronă IV, 191
boroni IV, 191
boronit IV, 191
borș IV, 191
borși IV, 192
borșit IV, 192
borșincă IV, 192
bortă IV, 192; VI, 116
borteli IV, 192
bortelit IV, 192
bortii IV, 192
bortică IV, 192
bortili IV, 192
bortilit IV, 192
bortit IV, 192
bortós IV, 193
bortii IV, 192
borțos IV, 193
bórviz IV, 193
borzac VI, 122
borză VI, 122
boscăr IV, 193
boscărie IV, 193
boschet IV, 193
boscirtă IV, 193
boscodină IV, 193
bosconi IV, 193
boscorodii IV, 193
boscorodeală IV, 193
bosmă IV, 194
botă VI, 116
Boul IV, 76, 83
bour III, 145
bouroaică VI, 327
Boușorul IV, 83
box V, 422
boxer VI, 79, 80
boz III, 154
brabantă I, 75
bracinari V, 79
Brad III, 152
brad III, 152; V, 342
brad° III, 139
Braniște VI, 327
braslă I, 202, 225, 230
*bras'l'e I, 202
braț° III, 139
brazdă V, 259
braz'd'e I, 202
Brăbăntoaică VI, 327
brădet V, 305
brău VI, 214
breslă I, 202, 225, 230
Breaza V, 28
brezdă I, 202
Brezova III, 150; IV, 77
b'r'es'l'e I, 202
b'fezd'e I, 202
briazdă VI, 127
brigadier V, 286
brigandagiu I, 67
brindziei IV, 143
brindzii IV, 143
brinză V, 214
broască V, 207
broboadă VI, 116
brobona IV, 189
brobonit IV, 189
brudărie VI, 128
Brusturi III, 150; IV, 80
buăr III, 145
bubui IV, 92, 97
bubuşlie V, 39
bucat'e IV, 214
bucătăreasă VI, 116

bucătărie VI, 115
 bucătăriță VI, 327
 buchet VI, 115
 bucin I, 289
 buciun I, 289; VI, 248, 249
 Bucium^o III, 150
 buciumaș VI, 110
 bucoavnă V, 36
 bucoavne V, 33
 Bucoroaia IV, 78
 Bucur V, 11
 bucur V, 87
 Bucura V, 11
 (a se) bucura V, 11
 București V, 11
 bucurie IV, 144; V, 11
 bucuriei IV, 144
 bucuos V, 11; VI, 170
 bucvat V, 36
 bucvare V, 33
 budala I, 291
 Budul V, 342
 Budureasa III, 150
 budză IV, 143
 buhai VI, 325
 buhaiu VI, 116
 Bujor III, 152
 bujor III, 152
 bulevard I, 75
 bulgăr VI, 236
 bulgăre IV, 180
 bulon VI, 128
 buluc VI, 318, 320
 buluci VI, 318
 bulughene VI, 116
 bulzar VI, 119
 bun I, 174, 196; III, 155, 165; V, 173
 bun (văr) VI, 116
 buñ I, 174, 196; III, 165
 bun^o III, 155, 165
 bunatate V, 79
 bună I, 224
 bună I, 196, 223, 224, 229, 230; III, 155, 164, 179
 buñă I, 224, 230
 bunăstarea V, 296
 bunăvoință V, 426
 bundă IV, 186
 bundiță IV, 186
 bunduc IV, 186
 buñe I, 197, 229; III, 155
 buñ'e I, 224
 buñe I, 214, 229
 buñeistări V, 296
 bungur III, 28
 buñi I, 174, 175; III, 155; VI, 202
 bunic VI, 140, 142
 bunică VI, 140
 bunratati V, 79
 bunt IV, 187
 bunu III, 151, 155

buor V, 342
 buoru III, 151
 burancic IV, 189
 burangic IV, 189
 bură I, 195; V, 368
 burcút IV, 189
 burgezie I, 75
 burghenzie I, 103; IV, 16
 burijandriu V, 64
 burnița VI, 257
 burniți VI, 257
 bursier VI, 321
 burtă-verde IV, 135
 burtăverde IV, 124—127
 Burtăverdescu IV, 125
 burtăverdism IV, 125
 burtăverzime IV, 124—127
 burtăverzism IV, 125
 burungic IV, 189
 būrvagău IV, 216
 būt'ög IV, 216
 butin I, 283, 284, 285
 butinar I, 283, 284
 butnar I, 284
 butoaie V, 215, 216
 butonier I, 73
 Butul V, 342
 buzat VI, 119
 buzat III, 137
 buză I, 190, 197; IV, 142, 143
 Buzău IV, 81
 buze (sg.) IV, 142
 buzunar VI, 115
 byatā VI, 39—40

C

ca V, 112, 113, 186
 cabană I, 75
 cadă I, 196; III, 31; V, 435
 cade I, 309
 cad'e I, 196
 cadiu VI, 320
 cadu III, 157
 cafea VI, 36
 caftan IV, 107
 caftanliu IV, 107
 ăag VI, 113
 ăagornită VI, 113
 cai V, 433
 caiet I, 74
 caieu I, 74
 cal I, 107, 306; V, 259, 334
 calabalic VI, 320
 calarașii V, 71
 calare V, 71, 359
 calci'i V, 64
 calcii V, 71
 cald V, 214; VI, 241, 245
 caldarim VI, 320
 caldă I, 223, 224, 229, 230
 caldă I, 224, 230
 calde III, 165
 cald'e I, 224, 229
 cald'ă I, 224, 230
 calendar V, 33
 calorie IV, 150
 calorifer I, 55
 calu IV, 67
 calv I, 60
 cam VI, 282
 camaraș V, 71
 camară V, 79
 cam așa VI, 282
 camă IV, 150
 caméșă V, 64
 campion VI, 321
 canal, V, 38, 39
 canară VI, 119
 cancelar I, 72
 cancelarie I, 70, 72
 cancelariu I, 70
 candid V, 174
 cangrenă VI, 128, 321
 canochial V, 37
 canțelariu I, 70
 canțelarie I, 70, 71
 canțelarișt I, 72
 canțiler V, 39
 caos I, 72; VI, 174
 căp VI, 224
 căp VI, 216
 capac I, 293, 294; VI, 116
 apăucă IV, 194
 căpă IV, 194
 căpăt III, 69; IV, 194, 208
 căpău IV, 195
 capcană IV, 195, 207
 capdeoperă IV, 195
 cap d-ôperă IV, 195, 202
 capelân IV, 195
 capelă IV, 195
 capelmaistru IV, 195
 căperă IV, 195
 căpeș IV, 195
 capete V, 36
 capichehaie IV, 195
 căpie IV, 195
 capigiu IV, 195
 capilar IV, 196
 căpiște IV, 196
 capilaritate IV, 196
 capișon IV, 196
 capital IV, 196, 198; V, 399
 capitală IV, 198
 capitalie IV, 198
 capitalism I, 103; IV, 16, 198
 capitalist IV, 199, 200
 capitaliza IV, 200
 capitalizare IV, 200
 capitalizat IV, 200
 capitație IV, 200
 capită'uță IV, 200
 capitél IV, 200
 capitol IV, 201; VI, 321

- capitonă* IV, 201
capitonat IV, 201
capitos III, 68; IV, 201
capitul IV, 201
capitulă IV, 201
capitulant IV, 201
capitulard IV, 201
capitulare IV, 201
capitulație IV, 202
capitulațiune IV, 202
capituluri V, 36
căpiu IV, 202
capîntortură IV, 202
capóc IV, 202
capodoperă IV, 195, 202
caporal IV, 202
capót IV, 202
capotă IV, 202
capótă IV, 203
caprafoi IV, 203, 204
capră IV, 140, 203, 208
capricios IV, 203, 204
capriciu IV, 204
capriciuri IV, 204
capricorn IV, 204
caprifoi IV, 203, 204
capriție VI, 174
caprițios IV, 204; VI, 174
capșon IV, 196
capț'iu VI, 113, 114
capucheaiă IV, 195
capugi IV, 195
car I, 221, 227; III, 164; V, 415; VI, 25, 44
cara V, 71
caracterizator VI, 80
cară III, 164
(te) cară I, 95, 97
cară te I, 97
č'ară III, 166, 169, 170
č'ară III, 166, 170
č'ără III, 171, 172
č'ără III, 172
care I, 310; V, 60, 171, 224; VI, 157
caregode IV, 216
car III, 164
carieră III, 31
cariu III, 164
car III, 164
carne V, 214
carnolit IV, 150
carotieră IV, 150
carrarile V, 79
carrefur I, 60
carta I, 196
cart'a I, 16; VI, 203
cartă VI, 174
carte IV, 25; VI, 47
cartea VI, 7, 8, 16, 17, 18, 22, 184, 192, 194, 203
cartof I, 184, 195
cartof' I, 195
cartofi I, 184; VI, 116
carul I, 198
car'ul I, 198
carunt V, 64
carunți V, 67
č'as III, 177
casa IV, 145
casap VI, 116, 320
casă I, 196, 197, 233; III, 164; IV, 141, 142, 143; V, 333; VI, 43, 47, 184
casă VI, 224
casăi IV, 143
cascai V, 64
casca IV, 25
cașe I, 196
case IV, 140, 141, 142; VI, 43
casei IV, 142, 144
casei IV, 143, 145
casele IV, 143
caselor IV, 143
casii IV, 143
casii IV, 143
casincă VI, 116
casnică I, 301
castravete VI, 116
caș I, 185
ca și V, 374
caștie I, 58
catadisci VI, 320
catane V, 71
catanele V, 76
cataplasmă I, 76
catarracte V, 38
catastif VI, 320
categoric VI, 271
categorii V, 36
catindat V, 287
catismă VI, 320
catrință V, 426
cauț VI, 228
cauț VI, 229
cauză III, 47; V, 33
caval I, 58
cavaler I, 240
caz I, 222, 228
cazanașul V, 71
cazi I, 222
cazură V, 79
că I, 192, 297, 298; VI, 284, 308
čă I, 200
č'ă III, 177
căci VI, 36
căciulan IV, 117
căciular IV, 115, 117
căciulari IV, 134
căciulă VI, 325
(a se) căciuli IV, 117
căciulit IV, 117
cădea VI, 241, 245
cădere V, 35
căderi V, 34
că doar VI, 308
căftăni IV, 114
căftănit IV, 106, 107
căi VI, 260
(a se) căi V, 259
čăică VI, 134, 137, 145, 146, 150, 153
Căilean VI, 123
căl' VI, 115
Călăment VI, 113
călbaș VI, 116
călchie I, 212
călcii V, 427; VI, 36
călciniu III, 147
călcinú (l) I, 196
căldărar IV, 217
căldură IV, 167
călduri IV, 141
căldurie IV, 141
căloiu I, 107
Călpunea IV, 119
călpun IV, 119; V, 81
căluș VI, 250
călușel V, 334
cămașă I, 202, 225, 230
cămeșoi IV, 99
cănără VI, 119, 120
cănțalare I, 71
cănțălărie I, 71
cănțălerie I, 71
căpăta V, 76
căpătă IV, 212; VI, 241, 245, 248
căpătat IV, 204, 205
căpătăi IV, 205, 206
căpătii IV, 205
căpătui IV, 206
căpătuală IV, 206
căpătuire IV, 206
căpătuit IV, 206
căpățină IV, 206, 207
căpăținós IV, 206, 207
căpățină I, 197; IV, 206; VI, 141
căpăținós IV, 206, 207
căpcănă IV, 195, 207
căpcăun IV, 207
căpchia VI, 316
căpcin IV, 207
căpeneág IV, 207
căpestérie IV, 207, 208
căpetenie IV, 207, 209
căpețală IV, 208
căpeșea IV, 208, 209
căpeșel IV, 208
căpiă IV, 208
căpiat IV, 208

căpicioară IV, 208
 căpistere IV, 207, 208
 căpitân IV, 208
 căpităneasă VI, 327
 căpitănie IV, 207, 209
 căpiténie IV, 207, 209
 căpița VI, 257
 căpiță IV, 208, 209
 căpițea IV, 208, 209
 căpițel IV, 208, 209
 căpiți VI, 257
 căplăug IV, 210
 căpoteș IV, 210
 căpos IV, 210
 căprar IV, 210
 căprărie IV, 210
 căprésc IV, 210
 căprină VI, 117
 căprioară IV, 210
 căprior IV, 210
 căprioréală IV, 210
 căpriori IV, 210
 (a se) căra I, 92
 cărbunar I, 32
 Cărbunari III, 150
 cărbunari IV, 217
 cărbune I, 32
 cărel I, 91, 92, 94, 95,
 97
 cărel-păzește I, 91
 cărel poteca I, 91
 cărind I, 198
 Cărpinișiu III, 150
 cărți IV, 25; VI, 47
 cărunț V, 68, 71
 căruță I, 28
 (a) căruța I, 28
 cărușabil I, 28
 cărușabilă I, 28
 căs VI, 114
 căsuță V, 333; VI, 43, 47
 cășmă III, 176
 căști IV, 25
 (a se) cășuna V, 144
 (a-și) cășuna V, 144
 cătinel VI, 127
 cătră V, 359, 374
 către V, 113
 cățâ VI, 213
 cățîș VI, 211
 căuaci IV, 75; VI, 115
 căz(ă)ască V, 341
 căzînd I, 197
 când VI, 171
 ce V, 171, 224, 342; VI, 157
 ȕ'e III, 177
 ȕȕ VI, 213
 ceair VI, 320
 ceam VI, 320
 ceamur VI, 320
 cearei IV, 143

cegade IV, 216
 ȕeie VI, 113
 ceință V, 36
 ȕ'e^o III, 139
 cel(e) V, 340
 celofibră IV, 129
 celui VI, 122
 ȕema VI, 113
 cenătui VI, 122
 ceoricar IV, 105
 ȕept IV, 212
 ȕep'ar VI, 113
 cer I, 202; V, 207; VI,
 36
 cer I, 202
 ȕ'er^o III, 139, 165
 ȕer^o III, 139
 ȕ'er III, 172
 cerbi VI, 164
 cerc V, 37, 230
 cerdac VI, 116, 117
 (a-și) cere voie V, 136
 cerebralitate III, 45
 cerep IV, 215
 cerére I, 309
 cerní I, 58
 ceriul I, 202
 ceriure V, 359
 Cernatescul V, 79
 cerneală V, 259
 certa V, 142
 certifi(c)a I, 68
 cerul I, 202
 cerul I, 202
 cesie I, 65
 cestie I, 62
 cetate I, 237, 238
 cetatea I, 238
 cfadrat V, 37
 cfartana V, 39
 cfadrat V, 37
 cfidditas V, 36
 cheag VI, 32
 cheală VI, 25
 cheamă VI, 25
 chef IV, 204
 cheie IV, 182
 chel I, 208
 chelăriță VI, 327
 chele VI, 25, 316
 cheltuală V, 340
 chem VI, 199
 chema VI, 246, 247
 chemi VI, 25
 chendru V, 37
 chentru V, 37
 chepeneag IV, 207
 cherchez VI, 113
 cherhand VI, 320
 chestie I, 62
 chestiune VI, 321
 chetruit VI, 128
 c'i I, 62

chiabur III, 58
 chiaburime III, 58
 chiam(ă) V, 340
 chiar I, 221, 227; VI,
 25
 chiatru VI, 114, 316
 chibrit VI, 335
 chidie VI, 115
 chiftea III, 73
 chihaie VI, 320
 chimeșe I, 202, 225,
 230
 chimet IV, 66
 chimieș IV, 215
 chimir VI, 115
 chin I, 289
 chindie VI, 116
 Chineja IV, 65-67,
 82
 chinez IV, 66; VI, 113
 chirie IV, 144
 chiriei IV, 144
 chirole VI, 114
 chisea VI, 36
 chiște VI, 116
 chithară V, 40
 ci I, 32
 cialmă VI, 320
 cică I, 276
 ciconie I, 60
 cifră V, 36
 cimitir VI, 116
 cimotoie VI, 122
 ȕ'înă III, 177
 ȕině I, 190
 cinchi VI, 127
 cinci I, 213
 cine VI, 36
 cinegade IV, 216
 ȕingă VI, 113
 cinste IV, 142
 cinsti VI, 256, 257,
 261
 ciob VI, 127
 cioban VI, 36, 116, 122,
 127
 ciocni VI, 97
 ciocoi IV, 119
 ciocoiu IV, 111
 ciocotnici IV, 119
 cioflingar IV, 122
 ciomag VI, 116, 325
 ciorap VI, 121
 ciorbagiu VI, 320
 ciovee VI, 116
 cipru verde V, 176
 circol V, 37
 circoncie I, 69
 circonlocuție I, 69
 circonscrie I, 69
 circonspect I, 69
 circonspecție I, 69
 circonscripție I, 69

- circonstanță* I, 69
circonstanțial I, 69
circonvalație I, 69
circonveni I, 69
circonvenție I, 69
circonvoluție I, 69
circuit I, 24
circum- (pref.) I, 69
cirep IV, 215
cirip IV, 214, 215
citadin I, 75
citație VI, 321
 (să) *citească* VI, 325
citi VI, 257, 260, 261, 267
titit V, 302
citire VI, 262
ciubotar V, 334
Ciubotă IV, 99, 119
ciubotă IV, 150; V, 334
ciubotărie V, 334
ciudă IV, 142
ciuhă VI, 116
ciui VI, 113
ciupă III, 31
ciur VI, 36
ciurgău VI, 116
ciușcă IV, 142
ci(u)șmea VI, 320
ciuște IV, 142
civili I, 73
cizmă IV, 122; V, 335
cizmărie V, 335
ciine VI, 317
cilnic V, 426
cîmpii rizători V, 177
Cîmpina V, 24, 28
cîmpul muncii V, 220
Cîmpuri III, 150; IV, 80
čină III, 177
činč I, 200
cînd I, 192, 273; V, 323, 437; VI, 128
cîndgode IV, 216
cîndu V, 440
cîne VI, 317
cîn'it'ist'e VI, 113
cînt V, 304
cînta I, 41; V, 304; VI, 115, 260
 (ei) *cînta* I, 41
 (el) *cînta* I, 41
 (eu) *cînta* I, 41
cîntai III, 147
cîntaiu III, 147
cîntare V, 304; VI, 260
cîntarea cîntărilor V, 111
cîntarul pietrelor VI, 117
cîntat V, 304
cîntă I, 223; V, 227
cîntă V, 227
cînt'e I, 223
cîntec V, 35
cîntu III, 156
cînti VI, 164
Cîrcinov IV, 67
Cîrloman VI, 315
cîrmaș VI, 122
cîrmă VI, 122
cîrni VI, 248
cîrstei III, 152
cîrsteiu III, 152
cîslă VI, 127
cît V, 112, 113, 323, 440
cîtgode IV, 216
cîtință V, 36
cît timp V, 323
cîtvă I, 48
cîț'va I, 218
cîț'va I, 220
cîț'va I, 218
clacă VI, 332
clacheor I, 75
claie III, 130
clanie III, 130
claponăreasă VI, 327
clar VI, 128
clădi VI, 257
clăpaci IV, 216
clăpăug IV, 210
clăți VI, 257
cleios I, 301
cleiu I, 301
cleștar III, 33
clește VI, 212
cleveti VI, 260, 261
climat V, 38
climă V, 38
clipă VI, 249
clipi VI, 248
clisă VI, 127
cloci IV, 92
clonț VI, 325
clop VI, 116
clucer IV, 73
clucereasă VI, 327
cneaghină VI, 318
Cneaja IV, 65
cneaz IV, 66, 67
Cneja IV, 65
cnez IV, 66
Cnidu V, 441
coace VI, 242, 246
coadă V, 436
coafor VI, 79, 80
coajă VI, 119, 248, 325
č'oară III, 169
coarjă VI, 119, 248
coasă IV, 212, 214, 259; VI, 184
cșasă IV, 212
cșdsă IV, 212
coate-goale IV, 130
Coate-goale IV, 131, 132
cobe IV, 68
Cobia IV, 67-68, 69, 82, 83
Cobia-jos IV, 67
Cobia de sus IV, 67
Cobie IV, 67, 82
cobilă IV, 68, 69
cobilită IV, 68, 69; VI, 127
Cobia IV, 69
Cobila IV, 67, 68-69
Cobilia IV, 68-69
Cobiliea IV, 69
cobori VI, 248, 249
cocoană I, 75
cocon VI, 116
cocor I, 29
cocostîrc I, 29
cocostîrcă VI, 327
cocoșă VI, 257
cocoși VI, 257
codistă V, 220
codru VI, 225
coeziune I, 65
cohesie I, 65
cohesiune I, 65
colaborator VI, 79
colb IV, 150; V, 354, 359, 368; VI, 116, 322
colea I, 272
colectiv III, 57; VI, 128
colectivă III, 57, 63
colectivism III, 45
colectivist III, 57, 63; IV, 15
colectivitate III, 45
colectivizare III, 45, 57
colector VI, 79
colegian I, 75
coleşăr VI, 127
colet(ă) I, 75
colf V, 38
colfuri V, 38
colhoz III, 20
colhoznic V, 260, 306
colindă I, 90
colizie I, 65
collaboră I, 61
colo I, 272, 273
coloane V, 40
colocă I, 60
colonadă V, 368
colonial I, 104
coloniale VI, 321
coloniza I, 67
colonizație I, 68
colossos V, 40
colțun VI, 121

Comarnicu V, 441
 combină III, 12; IV, 150;
 V, 286
 comedie V, 35
 comercial I, 70
 comerciant I, 71; VI, 128
 comerčiu I, 70, 71
 comercant VI, 128
 comerț I, 70, 71
 comercial VI, 172
 comerțiom V, 40
 comes V, 33
 comet I, 73
 cometă V, 33
 comic VI, 128
 comis IV, 150
 comisie V, 11
 comision I, 75
 comisionar I, 75
 comisoaie VI, 327
 comita V, 37
 comită V, 37
 comitet V, 11
 comitis V, 37
 comind VI, 124
 comod I, 73
 compasi(un)je I, 65
 competență I, 63
 competență I, 63
 complace I, 309
 compect VI, 128
 completamente V, 305
 complicație VI, 128
 compresor IV, 150
 complexie I, 65
 complexant I, 62
 complexență I, 62
 compoziție VI, 128
 comprehensie I, 65
 compresă I, 65
 compresie I, 65
 comunism IV, 181; V, 399;
 VI, 128
 comutare V, 220
 concentrare I, 69
 concentrație I, 68, 69
 concesi(un)je I, 79
 condamna VI, 256
 condamnație I, 68
 condeae V, 36
 condensator VI, 79
 condescendanță I, 63
 condescinde I, 63
 condiment I, 71
 condiție I, 66
 condur V, 88
 confederație V, 39
 confrunțatie I, 68
 congiuntivă V, 35
 congiunțione V, 35
 conglăsure V, 35
 coniuncție V, 37
 coniuncțion V, 37

conjor V, 89
 conjugatie I, 68
 conjur V, 89
 conjur V, 90
 consacrat VI, 321
 consecuinți VI, 174
 conservație I, 68
 consiliar V, 39
 consistent I, 63
 consistentă I, 63
 consolidatie I, 68
 conspirație III, 71
 constător VI, 80
 constelație V, 37
 constitui VI, 257
 constituție I, 102; V, 399
 construi VI, 128, 256, 257
 conștiință III, 71
 contăs VI, 318
 contemporan VI, 321
 conteni VI, 112, 257
 contemporan VI, 172
 contemporaneitate I, 75
 contimpuran VI, 172
 contimpurean VI, 172
 continuație I, 68
 continuator VI, 80
 contor VI, 79, 80
 contrafacere I, 69
 contrafact I, 60
 contrafacție I, 69
 contrariu I, 67; III, 71
 contribuție I, 66
 controlor VI, 79
 converga I, 74
 conversie I, 65
 convicție VI, 174
 convietui VI, 257
 convoacă VI, 45
 convoc VI, 45
 convoliu IV, 40
 cooperație III, 59
 copaie IV, 78
 copanie IV, 84
 copcă VI, 248, 249, 250
 copia V, 209
 copie III, 152
 copii III, 152
 copii III, 152
 căpil III, 152; V, 167, 192;
 VI, 116, 325
 copilandru VI, 116
 copilas V, 305
 copilel V, 305
 copită IV, 209
 copită IV, 209
 copoi IV, 195
 copoias IV, 210
 copou V, 422
 coprinde VI, 171
 copt V, 174
 cor V, 212
 cō'or' III, 172

corăbii I, 73
 corăbioară III, 166
 corb I, 174, 195
 corb' I, 174, 195
 corbi I, 174
 corbaci VI, 115
 corcerită VI, 116
 corecțiune VI, 321
 corector VI, 80
 corespondent I, 63
 corespondență I, 63
 corespondință VI, 174
 corfos V, 38
 corinthiesc V, 40
 corjeică VI, 119
 corman VI, 248
 cormana V, 422
 cormană VI, 249
 cormănă VI, 248
 cormăni VI, 248
 cormuni VI, 248
 cormină VI, 248
 cormulă VI, 248
 cormună VI, 248
 corn VI, 248, 249
 Cornițel^o III, 150
 cornu III, 149
 corogă VI, 248, 249
 coroană V, 39
 Corogea IV, 69—70, 74, 86
 corogi VI, 248
 coromisla IV, 69; VI, 127
 Corova IV, 70
 Corovia IV, 70
 corrige I, 74
 corsagiu I, 67
 cortel VI, 116, 315, 325
 (a) cortu IV, 139
 corupe VI, 321
 corvet I, 73
 cōsă IV, 212
 cosire V, 304
 cosit V, 304
 cosiie VI, 117
 cosind VI, 325
 cosmopolitism III, 59
 Cosovia IV, 74
 costelația V, 37
 coș I, 187
 coșere VI, 116, 325, 327
 coși I, 187
 coștei VI, 116
 Coșuste IV, 70
 Coșuste IV, 70—71, 87
 Coșuste-Furcă IV, 70
 Coșuștița IV, 70—71, 87
 cot III, 145
 cot (vb.) I, 259
 cotoi III, 152
 cotoiu III, 152
 cotovi I, 107, 108
 covor persan V, 166
 Covurlui IV, 81

- crește* III, 45; VI, 47, 256
Cozia IV, 71—72, 73, 82
Coziile IV, 73
Cozla IV, 72—73
cozlă IV, 72
cozmografie V, 33, 37
cozonac V, 214
crai V, 259
crainic VI, 117, 124
Crainicești V, 79
crăpă I, 201
crăpă I, 201, 202, 230
Crapia IV, 86
crater IV, 150
cravată roșie IV, 109
Cravia IV, 70, 73—74, 86
Crăciun I, 90
Crăciunestii-Cobie IV, 67
crăpa VI, 116
crăpoaică VI, 327
creangă I, 92
creapă I, 201, 202
crede IV, 316; VI, 272, 273
credit V, 40
credință I, 66
creier III, 55
creieri III, 55
crenguță I, 92, 97
crenvurști III, 33, 35
creolină III, 35
cresc VI, 47
creozot III, 33
crep III, 69
crepină III, 34
crepuscul III, 34
creșcândă V, 362
cresta III, 34
creștătură III, 32, 34
creștătică III, 33
crește III, 45; VI, 47, 256
creștere III, 32
creștet III, 73
crești VI, 47
creștin III, 38, 73; VI, 227
creștinătății V, 80
cretaceu III, 75
cretacic III, 75
cretin III, 28
creton III, 35
creuzet III, 78
creuzot III, 35
cric III, 35
cric (interj.) III, 77
criminal III, 73
criminalic III, 73
criminalicesc III, 73
criminaliza I, 67, 68
crimiți III, 73
crincă III, 33
crintar III, 73
cristal III, 33
cristaliza I, 67
crișan III, 33
critică III, 45
crivat VI, 127
cromă I, 73
crud V, 174
crudelitate V, 33
crug I, 58
crunt I, 58
crupe VI, 250
cruță I, 58
cu (prep.) IV, 138; V, 103, 113, 117, 168, 340, 343,
cuadratură I, 75
cuart III, 35
cuasă IV, 212
cuărb III, 176
ăuărbă III, 176
cuât III, 145
cucă VI, 327
cuceri VI, 257
Cuciuc VI, 327
Cuciuceasa VI, 327
cucos VI, 171
Cucuiestii-Doftenei V, 19
cucuiu III, 142
cuculeasă VI, 327
cucuvea IV, 92
cuestie I, 62
cugetului IV, 213
cuhe VI, 115
cui I, 62
cuiejdiu IV, 75
cuiăică VI, 127
cuija VI, 124
cuijeica VI, 119
culegem IV, 214
culeșă VI, 116, 117, 122
culișări VI, 115
culișăriu VI, 115
culișer VI, 117, 122
culminant VI, 321
culminație I, 68
culmine I, 73
culoare V, 231
culoarea VI, 74
cultura pomilor V, 368
cum V, 324
cum de nu VI, 281
cum de să nu VI, 281
cumgode IV, 216
cuminte I, 75; V, 296
cumnat III, 151; VI, 137, 147
cumnatâi VI, 126
cumnatul mamei VI, 147
cum nu VI, 281
cumpăra VI, 248, 249
cum (să) nu VI, 281
ăuîng III, 172
cuñjur V, 87, 88, 89
cuñjura V, 88
cu plăcere VI, 278
cupolă IV, 182
cuprinde V, 304; VI, 171
cuprins VI, 127
cuprinse VI, 171
(să) cuprinză VI, 171
cuprinzînd VI, 171
cuptioriu I, 203
cuptor I, 203
cupt'or' I, 203
cura I, 201; VI, 246
curagiu I, 67
curaj I, 66
curant I, 75
curat V, 174
curată V, 182
cură I, 201
curcan IV, 117
curea I, 201; VI, 115
curechi VI, 116
curge VI, 242, 245
curma VI, 242, 245
curșu III, 157
curta I, 74, 196
curt'a I, 196
curte I, 237, 238; VI, 325
curtea I, 239
curteni I, 74
curtenii I, 239
Curugea IV, 69—70, 86
curundu V, 440
cuscru VI, 137
cu siguranță VI, 271
cușmă IV, 150; VI, 325
cuștălesc IV, 215
cuștul(u)esc IV, 215
cuta I, 196
cut'ă I, 196
cutez I, 174, 190, 197; V, 434, 435
cutez' I, 174, 190, 197
(eu) cutez I, 190
((tu) cutez) I, 190
cutezi I, 174; V, 434, 435
cutezu III, 156
cutia IV, 144
cutiei IV, 144
cutrémur V, 87
cutulu III, 151
cuțit V, 214
cuțitaș V, 305
cuțitel V, 305
cuvă I, 60
(a se) cuveni V, 135; VI, 257
cuvetă I, 75
cuvînt III, 59, 60, 61
cvarțir VI, 127
cvarț III, 35
cvintă-esenția V, 38

D

- da* V, 226; VI, 265, 266, 267, 268, 284, 285
da (vb.) I, 175, 196, 221; V, 342; VI, 25, 256

- da și nu* VI, 283
d'a I, 175
d'à I, 196
(să) dai I, 196
dai VI, 36
dairă VI, 320
d'al III, 177
dalb V, 178
damă I, 75; VI, 321
dansator VI, 79, 81
d-a-mboulea VI, 97
dar I, 89; III, 170
d'ar III, 170
d°ar III, 170
dară III, 166
d°ară III, 166
dar (ă) VI, 268
dare VI, 262
dare-ar VI, 262
dat° III, 141, 159
dativ V, 35
dati III, 133
dată III, 133; V, 342
daș III, 156
dă I, 44, 200, 202, 230
dădăcă IV, 185
dăm(un) I, 195
dă-um-ün I, 195
dăru I, 89; VI, 257, 261
dă domnul V, 224
*Dăfteana V, 24
dărim VI, 242
dărimare V, 40
dăș- (prsf.) I, 194, 200
d'as III, 177
de (conj.) V, 321
de (prep) I, 28, 80, 180, 200, 202, 224, 230, 269, 270; III, 10; IV, 139, 140, 141; V, 101, 105, 111, 112, 113, 114, 117, 168
de- (pref.) I, 69, 200, 202
de acord VI, 271
de bună seamă VI, 271
de ce nu VI, 281
de loc I, 80, 87
dea I, 221, 227; VI, 25
dăgașet VI, 212
deal I, 178, 217; V, 24, 433, 434; VI, 7, 9, 19, 32, 184, 189, 190, 192, 194, 195
Dealul Dotăriei V, 27
d°al VI, 162
de-alungul I, 198
deasă I, 193
debandament I, 60
debelă I, 60
decadentism I, 103
decalcă I, 75
decalitră I, 73
decapagiu I, 76
decede I, 74
decide VI, 128
decifra VI, 174
declamația V, 35
declara VI, 316
declăra VI, 316
deconsideră I, 70
deconsilia I, 75
dedesubt° III, 139
dediu III, 147, 157
defect I, 25; VI, 128
defecție I, 65
defendă I, 60
definitiv VI, 128
*Defteana V, 24
degageă I, 67
deget VI, 211, 212
degetu III, 138
de gitlegău V, 296
*Dehteana V, 22, 28
dejă I, 76; VI, 128
dejurnă I, 76
(a fi) dejurnă I, 76
de la V, 105
delăsa I, 75
delin VI, 97
deliu VI, 320
demarcator VI, 80
demenreției IV, 142
deminți I, 70
demoazelă I, 75
demobiliza I, 70
democrat-popular V, 307
democrat(ic) I, 77
democrație I, 103
(a) demonta I, 70
de mult° III, 139
denii I, 288, 289
denunță I, 70, 71
denunțare I, 71
denunțator I, 71; VI, 80
de odată I, 201
deodată I, 193, 201, 206
deosebi VI, 257
depandă IV, 150; V, 287
depăși VI, 257
de pe VI, 173
dependență I, 63, 66
dependenție I, 66
dependință I, 63
de perete frecătoriu V, 296
depinde VI, 128
depozita VI, 128
deprinde V, 304
deranjă I, 67; VI, 128
derep(ă)tu III, 149
derept VI, 114
dereptăției IV, 142
derepteei IV, 142
des I, 178, 179, 180, 224, 230; V, 90
d'es III, 177; IV, 211, 212
des- (pref.) I, 69, 70, 194, 200, 202; V, 299; VI, 44
desăvîrșire VI, 321
des(s)ărez I, 70
desbrac VI, 45
descindință I, 63
descoronă I, 70
descortică I, 70
descredită I, 70
descult IV, 101, 130, 131
descurajă I, 67
desenteria V, 33
desfac I, 70
desfavorabil I, 70
desfășoară VI, 325
desfășur V, 87, 90
desigur VI, 68, 270, 306
desinfectant III, 35
desmădulare I, 75
despătur V, 87
despicătură VI, 113
despica VI, 116
despicătură VI, 122
despopulă I, 70
desposedă I, 70
despotiză I, 67
despotiză I, 67
desprinde V, 304
desputații V, 36
dessacra I, 70
desseca I, 70
destinare I, 69
destinație I, 69
destrăma VI, 246
destrona I, 70
destructibil I, 70
destruge I, 70
(a) desertu IV, 139
deși V, 374
deșteptul deșteptilor V, 111
deșt'ide VI, 113, 114
detalonare IV, 150
determinare I, 69
determinație I, 69
determinism III, 47
detrona I, 70
detunare I, 69
detunație I, 69
deține I, 309
devastare I, 69
devastație I, 69
deveni I, 279; VI, 257
devotie I, 65
dez- (pref.) VI, 44
dezarmație I, 68
dezbarcă I, 70
dezbat I, 70
dezblocă I, 70
dezbrac VI, 45
dezbrăcă V, 299
dezinfectant III, 35
deziniță I, 63
dezmobiliza I, 70
dezmontă I, 70

- diaconiță* VI, 327
dialect V, 34
dialog V, 35
diametru VI, 128
diaree VI, 128
diată VI, 320
dibace I, 223, 224, 229
dibaci I, 184; III, 152
dibač' III, 141, 159
dibač' III, 139, 159
dibaciu III, 152
dichisi V, 427; VI, 320
dictator VI, 79
dictionar V, 36
djes I, 179
difere I, 74
diferenție I, 66
diftonghi V, 34
dihoniță V, 21
dihot V, 21
Dihteneț V, 26
Dihtineț V, 26
dimensie I, 65
dimensiune VI, 128
dimineața V, 427
dimocrație V, 39
dinprotivă VI, 172
din (prep.) I, 200, 202, 224, 230; IV, 138; VI, 234
d'int'e III, 177
dintîie I, 289
dintîi' III, 139
dintre I, 202
dintru I, 202
dint' III, 160
dîodată III, 178
diplă V, 427
dîpou VI, 128
direapta VI, 114
direct III, 44
director I, 32
direcție V, 304
direcțiune V, 304
dirept VI, 114
direptate VI, 114
dirigea I, 67, 74
dirigere I, 74
dirijor VI, 79, 80
dis- (pref.) I, 70
discernămint III, 44
disciplină III, 44
discredita I, 70
discuitor III, 12
discuție I, 66
disenterie V, 39
disimulare I, 69
disimulație I, 69
dispare I, 309
displace I, 309
dispozitiv VI, 128
dispre V, 343
distanță I, 66
distanție I, 66
distracție I, 75
district I, 238
distruge I, 70
d'îfel IV, 212
diurn I, 75
diurnă I, 76
divergea I, 74
diversie I, 65
diversifia I, 68
diversiune V, 430
divide V, 430
divorța VI, 128
dî I, 180
dîcă VI, 214
dîcē VI, 214
dila VI, 214
Dîlboca IV, 81
dîmb V, 437
Dimbovița IV, 81, 85
dîn I, 200, 202, 230
dîndu V, 440
dîntre I, 202
dîntru I, 202
dirjală I, 107
dirjale I, 107
dirjea I, 107
dirstele VI, 115
dirșală I, 107
dirz V, 427
dîșe VI, 213
doagă I, 198
doamnă I, 73
doao III, 179
doar V, 424, 425
doare VI, 162
doarme I, 48
doc V, 212
doctor I, 28
d-odată I, 201
d'odată I, 201
d'-odată I, 201
Doftana V, 19, 20, 21, 23, 24, 28
Doftana Mare V, 19
Doftăneț V, 20, 21, 22, 26, 27
Doftănețul V, 24
Doftănețul Mare V, 20
Doftănețul Mic V, 20
Doftănița V, 19, 26
Dofteana V, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 28
Doft(e)ana V, 27
Dofteana-mare V, 19, 27
Dofteana-mică V, 19, 20
Dofteana-sat V, 19
Doftenița V, 20, 26
doftor V, 22
doftoroaie VI, 327
dogmatică V, 33
dogmaticeste V, 33
dogmă V, 430
dohod V, 22
*Dohodeana V, 20
dohot V, 20, 21, 22, 23, 26, 27
dohotar V, 27
Dohotari V, 27
Dohotariul V, 27, 28
Dohotăria V, 27, 28
dohotărie V, 27
*Dohteana V, 20, 22
dohotniță V, 21
dohotor V, 22
doi I, 213; VI, 36
al doilea IV, 218; V, 343
al doile V, 343
al doileasprezece IV, 219
al doisprezecelea IV, 218
doleanță V, 430
Dolh IV, 65
Dolheni IV, 65
Dolj IV, 81
domen VI, 174
domesnic V, 427
domn I, 237, 240, 241; VI, 127
dona VI, 128
donator VI, 79
dor I, 196, 253
d'-ôr I, 196
dore IV, 212
dori V, 424
(aș) dori VI, 307
doricesc V, 40
dormi I, 289
dormică I, 92, 93, 97
(să) dormici I, 92
dorminde V, 362
dormire-ați VI, 262
Dorohoi IV, 74, 81, 86
dos VI, 116
dospi V, 427; VI, 260
(Pe) Dotărie V, 27
(a) doua IV, 218
(a) doua spre zece IV, 219
(a) douăsprezecea IV, 218
(a) douăzecea IV, 218
(al) douăzecilea IV, 218
dō'ua VI, 216
dō'uozičē VI, 216
dovedi V, 427; VI, 257
doved'ind I, 196
dragă I, 175, 198, 221, 227; VI, 25
dragă I, 175
drăgă I, 198
dragoste IV, 142
dragostea VI, 203
Dragotescul V, 79
draguț V, 64
Drajna V, 28
drapel V, 399
dramatist I, 76
Drăguș III, 150

drăguț V, 68, 71
 dreagă I, 227; VI, 25
 director V, 39
 drept VI, 114
 drept (văr) VI, 116
 dreptar V, 430
 dreptate V, 209
 dreptu V, 342
 dresor VI, 79, 80
 dristi VI, 115
 drochie VI, 127
 drog I, 71
 drot VI, 115
 drum V, 427; VI, 116, 121, 325
 dubălar VI, 115
 dubălărie VI, 115
 dublu VI, 128
 ducă I, 76
 duce I, 76
 (a se) duce V, 135
 duci VI, 36
 d'ud'u I, 196
 Dudu I, 196
 duelau VI, 324
 dugeană VI, 116
 dugheană VI, 320, 325
 duhăni VI, 317
 duhnesc V, 36
 duhód V, 22
 duhot V, 22
 duhovnic V, 259
 duhu V, 441
 duhul vinului V, 38
 duhut V, 22
 duios V, 191, 193
 dulamă VI, 320
 dulap I, 73
 dulău V, 422
 dulce V, 174, 179, 190, 193
 (văr) dulce VI, 116
 dumbrava VI, 124
 dungat V, 303
 după ce V, 328
 dupe VI, 173
 dură VI, 119
 dură VI, 119, 120
 dureros V, 303
 durmii I, 289
 dușamea VI, 320
 dūya VI, 215
 dyóuo VI, 216
 đ/zě/đčă VI, 211
 džišu III, 147, 157
 džišu III, 157
 dzic V, 207
 džiya VI, 215
 dzuo III, 175, 179
 dzuya VI, 215

E

e (vb.) III, 157
 - e (suf.) V, 333
 ea III, 152
 - eana (suf.) V, 20, 21
 e amar VI, 75
 e amiază VI, 76
 e a ploaie VI, 75
 e arșiță VI, 75
 ebenin V, 167
 e bine VI, 74
 (mi-)e bine VI, 75
 - ec (suf.) V, 304
 e cald VI, 75
 (mi-)e cald VI, 75
 ecaliu I, 67
 e caraghios VI, 75
 e ceață VI, 75
 ecfatore V, 37
 ecfatoriu V, 37
 ecfilater V, 37
 echeriu I, 67
 echinops I, 62
 echinoptiu I, 62
 e chinuitor VI, 75
 echipa I, 62
 (mi-)e ciudă VI, 75
 ecleragiū I, 67
 editor VI, 79, 80
 eclezie I, 60
 eclipsis V, 37; VI, 320
 e comod VI, 75
 e confortabil VI, 75
 economisi VI, 257
 ecstelenzi V, 39
 ecuinox I, 62
 ecuipă I, 62
 - ed (suf.) V, 333
 * edă III, 184
 e devreme VI, 76
 edifi(c)a I, 68
 edificiu I, 67
 editor VI, 79, 80
 (mi-)e dor VI, 75
 e dureros VI, 75
 (mi-)e foame VI, 75
 (mi-)e frică VI, 75
 (mi-)e frig VI, 75
 e frumos VI, 75
 eftinu V, 441
 - eg (suf.) V, 334
 - egăi (suf) V, 334
 egalitate V, 209; VI, 321
 ei (aux.) IV, 221
 a ei IV, 138
 el I, 40, 41, 42, 43, 208, 209; III, 176; VI, 259
 el° III, 179
 e ger VI, 75
 (mi-)e greată VI, 75
 (mi-)e greu VI, 75
 (mi-)e groază VI, 75
 e iarnă VI, 76
 e în amurg VI, 76
 e înădușeală VI, 75
 e înghesuitor VI, 75
 e îngrozitor VI, 75
 e întuneric VI, 75
 e larg VI, 75
 (mi-)e lene VI, 75
 e liniște VI, 75
 e lumină VI, 74, 75
 e lună VI, 75
 (mi-)e milă VI, 75
 e murdar VI, 75
 e nevoie VI, 76
 e noapte VI, 76
 e noroi VI, 75
 e o grozăvie VI, 75
 e o infamie VI, 75
 e păcat VI, 75
 e pe inserate VI, 76
 e posomorit VI, 75
 e praf VI, 75
 e primăvară VI, 76
 e pustiu VI, 75
 e răcoare VI, 75
 (mi-)e rău VI, 75
 e rece VI, 74, 75
 (mi-)e rușine VI, 75
 (mi-)e scîrbă VI, 75
 e seară VI, 76
 e senin VI, 75
 (mi-)e sete VI, 75
 (mi-)e somn VI, 75
 e soare VI, 75
 e spațiu VI, 75
 e tîrziu VI, 76
 e toamnă VI, 76
 e trist VI, 75
 e un calvar VI, 75
 e un chin VI, 75
 e urît VI, 75
 (mi-)e ușor VI, 75
 e vară VI, 76
 e vîfor VI, 75
 e vijelie VI, 75
 e vînt VI, 75
 e în zori VI, 76
 -el (suf.) I, 91—92; V, 333, 334
 Elciu IV, 74—75, 80, 82
 elecție I, 65; V, 39
 eleghii V, 35
 eleimozină I, 60
 element V, 38
 elementuri V, 38
 eliometru I, 72
 elioscop I, 72
 elocuent VI, 174
 emanțipație VI, 172
 embargo I, 76
 (g)emi- I, 304
 eminamente I, 247; V, 305
 emisfero V, 37
 emisie I, 65

emite VI, 128
 emplastru I, 76
 energhie V, 38
 energie V, 213
 engros IV, 166
 enonciație I, 65, 70, 71
 -ent I, 62—63
 -ență I, 62—63
 enuncia I, 71
 enunțiație I, 65, 70, 71
 enunțativ I, 71
 enunțator VI, 80
 epidimie V, 39
 epilepsiu I, 73
 epistim V, 33, 34
 epistimie V, 33, 34
 epitropișt VI, 320
 epocă I, 208
 epuiza VI, 128
 epuizant I, 60
 -er (suf.) III, 159, 160, VI, 79-81
 -er° III, 141
 -er° III, 139, 141
 era I, 202; VI, 73, 114
 eram I, 208, 225, 230
 erea I, 202
 eream I, 230
 eresu V, 441
 ermenevitică I, 72
 eroare VI, 128
 -esc (desin.) V, 295, 303
 escroc VI, 128
 Escu IV, 75
 escuza VI, 172
 esențid I, 76
 esențial VI, 128
 existență VI, 174
 expediție VI, 174
 expresie VI, 174
 espune VI, 174
 esemplu VI, 174
 essila VI, 174
 esspatria VI, 174
 est V, 38
 este I, 208; III, 157, 180;
 V, 340; VI, 72, 73, 76,
 259, 268, 272
 este adevărat VI, 76
 este aranjat VI, 75
 este autorizat VI, 76
 este cald VI, 70
 este frig VI, 66
 este imposibil VI, 76
 este interzis VI, 70, 76
 este jenant VI, 76
 este necesar VI, 76
 este neplăcut VI, 75
 este permis VI, 76
 este plăcut VI, 75
 este posibil VI, 76
 este prescris VI, 76
 este probabil VI, 76
 estimație I, 69

-eș (suf.) V, 333
 Eș V, 340, 342
 etajuri VI, 326
 etapă VI, 128
 etern V, 193, 194
 eteroclit I, 72
 eterodox I, 72
 eterogen I, 72
 etofă I, 60
 etimologhia V, 35
 etymologhia V, 34
 etymologhie V, 34
 etymologhie I, 34
 eu I, 42, 208
 eucaristie I, 72
 euharistie I, 72
 Eufrosina VI, 314
 eugenetică III, 59
 eugenie III, 59
 europeism III, 45
 ev V, 368
 eveniminte (pl.) VI, 174
 eventual VI, 128
 eventualitate VI, 128
 evghenicos VI, 320
 evocator VI, 79
 -ét (suf.) V, 305
 -et (suf.) V, 305
 exact VI, 128
 excavator VI, 79
 excelență I, 62
 excursie I, 76, 102
 exercițiu I, 62, 67
 exersis I, 62
 exigea I, 74
 existenție I, 66
 exodiu I, 67
 expedelui V, 40
 expediție V, 40
 experienția V, 38
 experiență VI, 128
 exploatare I, 208; IV, 16
 explozie I, 208
 exploziv V, 255
 expozant I, 76
 expre VI, 128
 exselență I, 62
 extra I, 76
 extrage VI, 128
 extraordinar VI, 128
 extravagantie I, 66
 exțentrum V, 37
 -ez (desin.) V, 295
 ezact VI, 128

F

fabrică V, 40, 426
 fabula V, 35
 fabuliza I, 67
 fac I, 70; V, 82; VI, 47
 (că) făcă I, 190
 (a) face I, 120; IV, 212,
 213; V, 7, 209, 281, 426;

VI, 236, 255, 256
 face negoș I, 120
 fă'em° III, 139
 (a) facere VI, 262
 faci VI, 36
 facsimil, I, 76
 facsimilat I, 76
 facție I, 65
 factorie I, 76
 facu III, 157
 făcut V, 64, 82
 fagadă'u V, 67
 Fagarașamul V, 79
 făgi I, 190
 fain VI, 116
 fak° III, 139, 156, 157, 164
 (el să) fak III, 164
 fală V, 427
 falcă VI, 248, 249
 falciform I, 60
 falcic V, 191, 193, 423
 falsificator VI, 79
 fanfaronă I, 76
 fanină V, 79
 fantastic V, 33, 193
 fapt V, 81; VI, 112
 faptă I, 75, 89
 fapțurile V, 81
 farbă I, 195
 f'ărbă I, 195
 farmec V, 183
 de farmec V, 191
 farog VI, 241
 fascism V, 399
 fas'e IV, 215
 fașe IV, 213
 fașă V, 90
 fașe IV, 215
 Fașetul-Cobie IV, 67
 fasolă IV, 142
 fasole IV, 142
 (o) fatăt V, 64
 fată I, 201, 205; V, 82; VI, 47
 fătă I, 194
 fatuți V, 82
 fatăi VI, 126
 fatigă I, 60
 fața I, 205, 214; VI, 325
 făcea VI, 32
 făcēm I, 309
 făcu VI, 236
 făcusă V, 343
 ei făcuse VI, 171
 făkusem° III, 139
 făkuserăt° III, 139
 făcut VI, 47, 236
 făcut de zi VI, 112
 făcutără V, 437
 făgădui I, 88, 90
 făină V, 72, 214
 făkuī° III, 139
 făptui I, 89
 făr° III, 141

fără (de) V, 113, 117
 fărădelegi IV, 213; V, 426
 fără doar și poate VI, 271
 fără indoială VI, 271
 Fărcașa VI, 123
 fărîmă VI, 113
 fășe VI, 33
 fărîmă VI, 241, 251
 fărîmă VI, 248, 249
 făt I, 195, 201, 204; VI, 250
 feară I, 193
 feată VI, 25
 fec^o III, 157
 feciu III, 157
 fechoară IV, 143
 fechoriță IV, 143
 fecundație VI, 128
 fedeu VI, 116
 feeric V, 193
 fel I, 202; VI, 274
 fel^o III, 139
 fel^o III, 139, 164
 felegean VI, 320
 felelui I, 89
 felicită VI, 128
 felinar VI, 116
 feli(u) I, 202
 felucă I, 60
 femei VI, 189, 191, 192
 ferea VI, 32
 feredeu III, 31
 feregea VI, 320
 Ferențoaia VI, 327
 fermecat V, 191
 fermecător V, 191
 festin I, 60
 a festi IV, 215
 fet I, 201
 fetelor III, 183
 fete VI, 25, 47
 feță IV, 143
 f'ef' I, 204
 f'ef'e I, 205
 f'efi I, 195, 204
 (a) fi I, 95; VI, 71, 72, 256, 257, 261, 276, 291
 -fiă (suf.) I, 68
 fiară I, 193
 fiarbă I, 193, 195
 -fică (suf.) I, 68
 ficat I, 24; VI, 116
 fîcior V, 343; VI, 325
 ficție I, 65
 fie I, 199, 214
 fiecăre I, 48
 fierbe I, 199; VI, 325
 fideu VI, 122
 fierar VI, 115
 fieruri VI, 326
 figurabilitate I, 60
 figură V, 33
 figuri gramaticești V, 35

fiindcă I, 274, 276
 fiind + că I, 276
 fiindure că IV, 224
 ființă V, 423, 424
 fișor VI, 113
 fiul VI, 172
 filatură III, 45
 fileta VI, 256
 filetare VI, 261
 filipic I, 73
 filolog I, 243
 filozof III, 48; VI, 71
 filozoafă VI, 327
 filozofie I, 30
 filozofism I, 76
 f'in I, 195
 fin V, 174; VI, 128, 227
 fin IV, 227
 Fina VI, 314
 fîncă I, 276
 fionc I, 193; VI, 320
 fir VI, 128
 fire VI, 261, 262
 fire-ar VI, 262
 firește VI, 68, 270, 291, 306
 firimituri V, 214
 firitisi VI, 320
 fissă I, 62
 fiu-meu I, 199
 fixa I, 62
 fizicesc V, 38
 fizionomie VI, 128
 4ilfăt V, 305
 4ilfiit V, 305
 fin I, 195; III, 172
 firși VI, 241
 firtai VI, 127
 firtat VI, 98
 fișie VI, 248, 249
 flacău VI, 325
 flamă I, 60
 flamur V, 430
 flatator I, 60
 flăcău VI, 166
 flăcăuș VI, 116, 123
 flămînzii V, 175
 flecmatic VI, 128
 flegma V, 36
 flegmatică V, 36
 fleoncăie I, 193
 flexiune I, 65
 4lacău V, 82
 floare IV, 91; V, 214; VI, 45
 floarea florilor V, 111
 fl'oncăie I, 198
 flori I, 198; VI, 45
 fluier VI, 115
 flus V, 38
 flûștur V, 87
 flûtur V, 87
 fluviu I, 67; IV, 91
 foarte VI, 279
 foc V, 8; VI, 98

foișor VI, 128
 foiță de țigară VI, 116
 (a) folosi VI, 256, 257
 folositoare V, 173
 foltău VI, 122
 f'onc I, 195
 fonf I, 195
 formă VI, 274
 forță V, 213
 fosil I, 73
 fost I, 196
 (a) fost VI, 73, 76
 fostu V, 440
 foșalău VI, 122
 foșnet V, 305
 foșt' I, 196
 fotă V, 426
 franc VI, 335
 frate V, 149
 frate dulce IV, 216; VI, 147
 franțeză VI, 172
 frați I, 220
 frații I, 189
 fraților III, 183
 frați I, 189
 frăsinet V, 305
 frăi'ie I, 189
 frăție I, 188
 frîșine-miu V, 79
 (a) freca I, 65
 frecție I, 65
 frecvenție I, 66
 frențe VI, 248, 249
 frenți VI, 248
 freza VI, 256
 frezor VI, 79
 fricție I, 65
 friguroasă V, 181
 fripon(erie) I, 60
 frizer VI, 79
 frontispiciu I, 67
 fronton VI, 128
 fructe V, 214
 frumoasa frumoaselor V, 111
 frumoasă IV, 143
 frumos V, 193; VI, 47, 70, 116
 frumos^o III, 139, 155
 frumosu III, 151
 frumoși VI, 47
 frumusețe V, 359
 fumușu III, 176
 frumusețe V, 424
 f'û I, 195
 f'û I, 195
 fuăc III, 176
 fuăcosu I, 307
 fuără I, 307
 (el să) fug III, 164
 (eu) fug^o III, 164
 fuge IV, 212, 215
 fușe IV, 213, 215
 fușe IV, 212

fuje IV, 212, 213, 215
 (a) fulgera VI, 324
 fum V, 334
 fuma VI, 317, 321
 fumăgău V, 334
 funciarmente V, 305
 funcționareasă VI, 327
 fundament VI, 116
 fundație VI, 128
 funeraiu I, 73
 funerare V, 183
 fur I, 58
 furca VI, 119
 Furca-Coșuștei IV, 70
 furcă VI, 127
 furnicular VI, 128
 fus(ă)să V, 343
 fusesse VI, 73
 futur I, 60
 fuze IV, 212
 fuze IV, 212, 213, 215
 fuziune I, 65
 fvecoru I, 307
 fveră I, 307
 fvoștiu I, 307
 fyzic V, 38

G

gabinet V, 39
 g°ăgă III, 171, 174, 177
 gagiū I, 67
 gaide VI, 250
 gaj I, 66
 galactea V, 37
 gală III, 170
 gală III, 170
 galbăn V, 359
 galben V, 192, 193
 galben° III, 155
 galerie V, 39
 Galeșiu III, 133
 Galeși III, 133
 galițe VI, 116
 g°alkă III, 170
 galonat IV, 113—114
 galopin I, 60
 galvanizator VI, 79
 ganglione I, 73
 garafă VI, 127
 gardă V, 416
 garderobă I, 76
 gardirop I, 76
 gare III, 169
 garoafă V, 334
 garofiță V, 334
 gata I, 198
 gata I, 198
 găță I, 193
 gaură VI, 248
 gaz VI, 127
 gazdă bogată VI, 127

gazeturi V, 36
 găitănăș VI, 123
 gălbui III, 152, 192
 gălbuiu III, 152
 găleată I, 202, 225, 230; IV, 77
 găluște VI, 325
 gām I, 190
 gār I, 190
 gāsi VI, 257
 gāsise I, 45
 gătejele VI, 122
 găuri V, 81
 găvojdī VI, 121
 găvozđ VI, 116
 găvozdi VI, 121
 gealat VI, 320
 geam VI, 32
 geambaș VI, 115, 320
 geantă VI, 326
 g|d'ēgāk|t'ē VI, 213
 g|d'ējūtul VI, 214
 geliv I, 60
 gendarm I, 67
 general I, 198
 general' I, 198
 generație I, 66
 genitură I, 60
 geniu I, 67
 gentil V, 167
 genuchi VI, 173
 genunchi III, 152
 genunchiu III, 147, 152
 genunchiu III, 140
 genune III, 78; VI, 110
 Genune VI, 111
 Genunea de la Arinu VI, 110
 Genunea de la Crucea VI, 110
 Genunea Colacului VI, 110
 Genunea Maganului VI, 110
 Genunea de la Ortoaia VI, 110
 Genunea Ruscă: VI, 110
 geme VI, 212
 gente VI, 326
 genți VI, 326
 g'enunk' VI, 31
 ger I, 214
 gerid VI, 320
 germă I, 60
 gheleată I, 202, 225, 230
 ghemuri VI, 325
 gheneri V, 35
 ghenitiv V, 35
 gheografia V, 37
 gheometricesc V, 36
 gheometriia V, 36
 ghetē VI, 25
 ghibăci VI, 114
 (a) ghici I, 202
 ghiine VI, 128
 ghimion VI, 128
 ghinionist VI, 128
 ghioagă III, 166

ghiocel V, 230
 ghiol I, 212, 227; VI, 25
 ghionder VI, 320
 ghiordan VI, 320
 ghitan VI, 122
 ghiuj I, 198; VI, 116
 ghiuj' I, 198
 gialău IV, 213
 giletcă IV, 103
 giminastică VI, 114
 gindă I, 198
 gine I, 214
 gingaș IV, 215
 gingaș' III, 155
 g'ngaș' III, 155
 g'ingășă III, 155
 g'ingase III, 155
 gioi IV, 213, 215
 gios V, 343
 giosu IV, 213
 gițel IV, 212
 gițel IV, 212
 giubea IV, 103; VI, 320
 giubeaua IV, 107, 115
 giubeliu IV, 106, 107, 135
 giuca IV, 213, 215; VI, 171
 giugu IV, 213
 giulgiu IV, 215
 giumătate IV, 213, 215
 giunghere IV, 213
 giuriu V, 343
 givint° III, 141
 (a) gici I, 202; VI, 36
 gind I, 89, 90, 198
 (a) gindī V, 424; VI, 257, 273
 gindire III, 71
 gindu V, 441
 gîniere I, 190
 gîrbaci VI, 248, 249, 250
 gîrbăci VI, 250
 glajă VI, 116, 127
 glasnice V, 34
 glasu V, 441
 glăvoacă VI, 241
 Gligori V, 344
 Glimboaca IV, 67
 gloanțe VI, 326
 glod IV, 150
 glonțuri VI, 326
 gluton I, 60
 goală VI, 47
 gobăi VI, 116
 gōc V, 207
 gōc I, 198
 -gode IV, 216
 goi I, 289
 gōi I, 198
 gob III, 183; IV, 130; VI, 25, 47

göl I, 175, 198, 221, 227
 g'ol I, 175; III, 183
 göl I, 198
 göl III, 177
 golan IV, 101, 130
 Golani IV, 130
 golänime IV, 130
 goli I, 289: VI, 111
 goli (subt. pl.) VI, 114
 golomet I, 107
 golomoz I, 108
 gomon VI, 249
 gomoni VI, 249
 goni VI, 260, 263
 Gorj IV, 81
 gornic VI, 327
 gospodar I, 241
 gospodăria I, 241
 gospodarul I, 241
 gospodin I, 241
 Gotea VI, 127
 gothicească V, 40
 gotovi I, 107, 108
 grad V, 37
 grada I, 76
 gradație VI, 321
 gradua I, 76
 grafie IV, 150
 grai V, 34
 grajd I, 196, 202;
 grajd' I, 196
 grajdi(u) I, 202
 grajdii(l) III, 173
 gramatică V, 34
 gramaticesc V, 34
 gramaticii V, 33
 gramă I, 73
 (de) granit V, 166
 granula I, 60
 grapă VI, 332
 gras III, 137; V, 214, 343
 gratifi(c)a I, 68
 grădină I, 202
 gră'dină IV, 216
 grădiște IV, 86
 Grădiștea IV, 86
 grăi VI, 116, 325
 grea VI, 192, 194
 grea(a)băn IV, 216
 Greaca IV, 65
 (a) grebla V, 254
 greblau VI, 324
 greblă I, 235: V, 259
 gredină I, 202
 greoi III, 152
 greșaste VI, 172
 greu V, 174: VI, 67
 grij I, 222, 228
 grij'ă I, 197
 grijam I, 197
 grij'am I, 198
 grijă I, 223, 229
 grij'e I, 223, 229

griji I, 222, 228
 gripsor VI, 250
 griu VI, 215
 griu VI, 215
 griu VI, 215
 groapă VI, 116
 groaznic V, 427
 gros V, 343
 Groși III, 150
 grot'ită VI, 113
 grumadz V, 427
 grumaz V, 427
 grunio III, 148
 grup I, 74
 grupi I, 73
 gubalăi IV, 99
 gubernă I, 72
 gubernator V, 39
 gudur V, 87
 gueriă I, 60
 ġig I, 198
 gugiu VI, 320
 gugiuman VI, 320
 gugoasă V, 39
 guilement I, 62
 gujbăliți VI, 116
 ġ'ul'ă III, 177
 gulerat IV, 101, 111, 113
 gulerăți IV, 113
 ġumatate V, 76
 gunoi IV, 66
 ġur I, 198
 Gura-Cobie IV, 67
 Gura-Porcului IV, 67, 83
 gurmadz V, 427
 gust I, 262
 gustoasă V, 214
 guverna I, 72
 guvernămînt I, 72, 76

H

haba I, 199
 h'aba I, 199
 hadimb VI, 320
 haină IV, 68
 Hainăroșie IV, 99
 haini VI, 318
 (h)airusum I, 295
 halal I, 27
 halam I, 27
 halat VI, 320
 halău VI, 116, 122
 halcă VI, 120, 320
 halcă VI, 120
 halice VI, 127
 ham I, 182, 183
 han I, 182, 183
 hang VI, 122
 hanger VI, 320
 hangiu VI, 320
 hanfău IV, 215
 hapuri V, 39
 harabă VI, 320

haraci VI, 119
 haraciu VI, 320
 harag VI, 119
 haram I, 26, 27
 h'arā I, 193
 (sā)ġ'arġā I, 199
 hardughie V, 40
 harmasar VI, 316
 harmasarii V, 71
 harmăsar VI, 127
 harmonie V, 40
 harta VI, 17, 18, 22, 184, 192, 194
 hartughie V, 40
 hasă VI, 320
 hasnă VI, 122
 hatișerif VI, 320
 hatman VI, 318
 hatmanul V, 440
 haznă VI, 320
 hazul I, 197
 hăbăic V, 211, 215
 (a) hăcui V, 211
 hăi VI, 126
 hălăunzi I, 108
 hămesit I, 202
 hăolitură V, 35
 (a) hărâni VI, 114
 (a) hărțui VI, 97
 hățuri I, 199
 hemesit I, 202
 hendec(hiu) I, 294
 Ĥ'erbe I, 199
 herd'elije VI, 113, 114
 hergheliegii VI, 320
 herghelia VI, 320
 herghelie VI, 124
 he-rup IV, 96
 h'ețe I, 199
 hi V, 343
 hiare VI, 172
 hibă VI, 122
 h'ibă I, 199
 h'idră I, 199
 hidrocentrală V, 286
 hidrogen IV, 150
 Ĥ'ie I, 199, 214
 h'ihoti I, 199
 hilizi I, 107
 himeric V, 191, 193
 himie I, 72
 hindichiu I, 294
 h'ingher I, 199
 hinteu IV, 215
 hire V, 343
 hirean VI, 113
 hiribe VI, 113, 114
 Hîristos VI, 113, 114
 hîrurg I, 72: V, 38
 (sā)Ĥ'iu I, 199
 Ĥ'iu-meu I, 199
 hid IV, 69: VI, 115
 hîrb VI, 127

hirt(i)e IV, 216
hitru IV, 69
hoarnă VI, 327
hod VI, 125
hodeț VI, 125
Hodin III, 176
hodulemn VI, 125
hoge VI, 320
hogeag VI, 116
hojma VI, 127
holercă VI, 116
holîrcă VI, 116
holtei III, 152
holteiu III, 152
hop așa I, 27
hop pașa I, 27
horă VI, 115
hordie VI, 320
horn VI, 116
hornar IV, 217
hotări VI, 257
hotnog VI, 110, 318
hoț I, 199
hrana VI, 258
hrană I, 45 ; V, 214
hrani-mă V, 79
hrăni VI, 261
hrăpitor VI, 172
Hreasca IV, 65
hronică VI, 172
*Huădin III, 176
hudiță VI, 121, 122
Huedin III, 176
huhur V, 87
huhurez I, 199
hulub I, 116
Hulubăț IV, 66
Hulubățul IV, 65
hulubiță VI, 327
Hușiaduara IV, 75
*Huședin III, 176
Hupca IV, 65

I
i (pron.) V, 141
ia III, 152
iacobin I, 41
*iadă III, 184
iadu V, 441
iahnie VI, 320
iași VI, 148
Ialomița IV, 81, 85
iambi V, 82
Ianache Burtă-verde IV, 125
Iapa IV, 67
iapa VI, 192
iapa neamfului VI, 325
iapă V, 433 ; VI, 7, 8, 15, 17, 19, 30
iar VI, 36
iarnă VI, 32, 47
urnă V, 340

îarnă III, 173
iarovizare III, 12 ; V, 260, 286
iatac VI, 320
iată I, 188
iate V, 80
îăl I, 208
îăl III, 176
îău I, 208
Ibăneasa IV, 68
Ibănești IV, 73
-ic (suf.) V, 296
-ică (suf.) I, 92, 93 ; V, 335
icoană V, 259
idea V, 36
idee I, 210
ideie I, 210
identifi(c)a I, 68
idiotism(ă) V, 34
idoliță VI, 327
idololatri V, 33
idoloslugăși V, 33
idraulic I, 72
ie VI, 268
-ie (suf.) I, 64—65 ; V, 334, 335
Ieciu IV, 75
*iedă III, 184
ieștin VI, 36
ieși VI, 148
iel I, 208 ; III, 176, 180 ; VI, 259
iel^o III, 139, 176, 179
Ielciu IV, 74, 75
ienicer VI, 320
iepcă I, 208
iepure I, 27, 214
-ier (suf.) V, 306
ier III, 141, 172
ieram I, 208, 225, 230
ieream I, 225
Ierhan VI, 123
ierhă VI, 116
ierna I, 188
ierni VI, 47
ieroglif I, 72
ieroglifia V, 36
ierte I, 27
iesc^o III, 156
Iescu IV, 75
iesăle VI, 113
ieste VI, 259
ieșcăle VI, 114
(a) ieși V, 224, 230
ieșit V, 344
ieșu VI, 214
ieventual III, 181
ieexploatare I, 208, 210
ieexplozie I, 208
Ighinat VI, 113
îimaș I, 208
în I, 188, 208 ; III, 172
îinimă I, 208, 224, 230 ; III, 180

îinițial I, 208
îintră I, 212, 224, 230
îintri I, 212
îintru I, 212
îistorie I, 208 ; III, 181
il-(perf.) I, 69
ilău V, 368
Ileano VI, 125
ilegitim I, 69
Ilfov IV, 81
Ilfovul IV, 67, 82
ilic VI, 320
ilimitat I, 69
iluvios I, 60
im-(pref.) I, 69
imagerie III, 68
imam VI, 320
imaș I, 208
imaterial I, 69
imediat VI, 128
imfinitiv V, 35
immanent I, 61
immangeabil I, 60
immediat I, 61
immens I, 61
immersie I, 65
imobil I, 61
immolă I, 60
immoral I, 61
imoderație I, 69
imodest I, 69
impațient I, 71
imperativă V, 35
impopular I, 69
important VI, 128, 321
importantă VI, 174
impozit VI, 128
impmeditație I, 69
improbabil I, 69
improbabil I, 69
impulsie I, 65
in I, 188, 208
in (prep.) I, 212
in-(pref.) I, 69, 70 ; V, 299
inamicie I, 74
inarmonios I, 69
inaș IV, 215
(aș) *inchis* I, 211
(aș') *inchis* I, 212
inchiziție I, 62
incomoda VI, 128
incompatibil VI, 128
incomplet I, 69
inconstanță I, 69
incuiziție I, 62
incursie I, 76
indecizie I, 69
indefinit I, 69
independență I, 63
independință I, 63 ; VI, 172
indescifrabilitate IV, 93
indeterminat I, 69
index V, 36

indicativ V, 35
indiferent VI, 128
indignare VI, 321
indisponibil I, 69
indistinct I, 69
indocil I, 69
inemă V, 207
inept I, 76
infeconditate I, 69
infecție VI, 128
infecți(un)e I, 79
inferioară V, 173
infertil(itate) I, 69
infesta I, 60
inflecție I, 65
influență I, 66
(a fi) informat V, 315
infra- V, 297
infracție I, 65
inhiba III, 56
inhibitor III, 56
inhibiție III, 56
inierbat I, 183
inimă I, 208; V, 207, 426
inimicie I, 76
inimiciție I, 76
iniște V, 305
inițial I, 208
inordonabil I, 60
inorganic I, 69
inovator VI, 79
(un) ins I, 213
insaturabil I, 69
insect I, 73
insecta VI, 128
insectat VI, 128
inspector VI, 79
inspirator VI, 80
instalator VI, 79
instalație VI, 128
instanță I, 66
instanție I, 66
instigator VI, 80
instrucție I, 66, 102
instrument VI, 332
insultător VI, 80
inși I, 212
a integra V, 213
intemperanță I, 69
intendanță I, 62
intentator VI, 80
inter- V, 299
interdict I, 60
interieșione V, 35
internațională V, 250
interpretare VI, 321
interprete I, 74
intimida VI, 128
intona I, 70
(a) intra I, 212
intră I, 212
(ei) intră I, 212

(noi) intrăm I, 212
(ați) intrat I, 212
(ați') intrat I, 212
(voi) intrați I, 212
intri I, 212
intrigă VI, 321
introduce I, 69
introducție I, 69
(eu) intru I, 212; III, 145, 156
intru I, 212, 213
inturna I, 289
-ință (suf.) I, 63
inventator VI, 79
inventariu I, 67
i(n)venție VI, 128
inversie I, 65
investi(tură) I, 70
invitație I, 70
inundație VI, 128
iobag I, 188
ionicesc V, 40
i'orgu III, 173
Iovu V, 441
iperbolă I, 72
ir VI, 122
iremă V, 207
Irodu V, 441
irondelă I, 60
Isacu V, 441
isca VI, 260
iscodi I, 108
islaz VI, 334
ispiti VI, 261
isprăvi VI, 261
isprăvniceasă VI, 327
istef I, 222, 228
istefi I, 222, 228
istorico-mondială V, 297
istorie I, 208
istovu V, 441
istrument V, 40
ișit V, 344
ișlic IV, 103
ișlicar IV, 107, 115-116, 135
ișlicul IV, 115
-ișor (suf.) V, 426
-ită (suf.) V, 304
ithica V, 36
-iță (suf.) V, 26, 333, 335
-iu (suf.) I, 67
Iubăneasa IV, 73
iubi IV, 73; VI, 260, 333
iubire VI, 262
iuhă IV, 215
-iune (suf.) I, 64-65
iuo III, 175
iurăș VI, 320
iute VI, 36
i'ute III, 172, 173, 177
iuyă III, 175
Ivancea IV, 83
ivi VI, 260

iz I, 259
iză (suf.) I, 67
izbăvi VI, 261
(a) izbi VI, 97, 261
izbindi I, 108
izbuti VI, 260
izecleanu V, 441
izgodi I, 108
izlaz VI, 332
izmănar IV, 105
izvoară V, 359

I

-ice (suf.) V, 335
ii III, 144
il I, 42, 43, 209; III, 144, 145, 179; VI, 226
il° III, 139
im-(pref.) III, 144
imbăta VI, 251
imbla V, 359
imblat V, 343
imblănit IV, 109
imblăti VI, 113
imble IV, 343
imblindure IV, 224
imblînzi V, 297
imblu III, 145
imbogăți VI, 257
imbolnăvi IV, 179; V, 297
imbóur V, 87
imbrăcat V, 71
imbrăca V, 299

(se) imbrăcă V, 227
imbúcur V, 87
imbunătățesc I, 283
imbunătăți VI, 257
imi III, 144
imi iau V, 145
impac I, 183
impaltonat IV, 109-110
imparația V, 79
imparșit-au V, 81
impărat V, 437; VI, 225
impărația V, 79
impărătuscă V, 340
(ei își) împărtășesc V, 145
impărtășire V, 34

impătur V, 87
impăleca VI, 113
imperechea VI, 32
impietri V, 297
(să) împingă VI, 324
implu III, 145
implut IV, 343
imprăstie VI, 325
impregiur-stările V, 36
imprejor V, 88
imprejór V, 89
imprejúr V, 87
*imprejur V, 88, 89
imprejur V, 89

impresura V, 89
impresór V, 89
impresúr V, 87
impresur V, 88
impresúr V, 89
impresura V, 89
impresunare V, 35, 37
impungeau VI, 324
invăţ VI, 224
+
invitaţie I, 70
in (prep.) I, 183, 208, 212, 288; III, 144, 179; V, 113, 117, 168, 230; VI, 225, 234
in -(pref.) III, 144; IV, 109; V, 70, 88, 90, 182, 297; VI, 234, 251
in VI, 224
+
înainte I, 292, 293
înainte-punere V, 34
înalt V, 209, 216, 218
înalt° III, 155
înaltă V, 173, 182
înalt° III, 155
 (a) *înălţa* V, 209, 216
înălţare V, 216
înălţător V, 216
înăuntru I, 301
înăina VI, 113
încalec V, 304
încalecaşi V, 79
 (să) *încapă* I, 205
încă I, 208
încălţat IV, 131
încălzesc VI, 211, 212
încălzi VI, 257
încăpea I, 30; VI, 36
*încătro III, 176
*încătruă III, 175
încega VI, 113
înceia VI, 113
incepe I, 30; VI, 256
incepure V, 80
inceput I, 211
încerca VI, 333
încet V, 191, 193; VI, 76
înceţa VI, 113
încheiare V, 34.
închid I, 183
închina VI, 113
 (a se) *închipui* V, 144
 (a-şi) *închipui* V, 143, 144, 316
închis I, 211
 (a) *închis* I, 211
 (am) *închis* I, 211
 (aţ) *închis* I, 212
închisoare V, 369
închină VI, 113
încinǎ I, 183
încǎing III, 172
încoace V, 224, 225
încoalea I, 272

încolo I, 269, 270, 272
încolţeşte VI, 332
încondor V, 88
încondór V, 89
încondúr V, 87
încondur V, 88
încóndur V, 89
încondura V, 89
înconjor V, 88
înconjur V, 88
încotro III, 176
încredinţá VI, 321
încremenit V, 174
 (a) *încungiura* VI, 172
încungiurată VI, 172
încungiuraţi VI, 172
 (il) *încungiură* VI, 172
încunjurări IV, 213
încunnoştiinţare I, 61
încur V, 87
încúr V, 90
îndat' III, 141, 159
îndată ce V, 324, 325
îndatori VI, 257
îndărát VI, 111
îndărăpta VI, 127
îndeminatec V, 182
îndepliní VI, 257
îndeterminat I, 69
 (a se) *îndrepta* V, 137
îndoít VI, 36
înduplecări V, 34
îndúr V, 87, 90
înfăşur V, 90
înfăptui VI, 257
înfăş V, 90
înfăşór V, 90
înfăşur I, 183; V, 90
înfăşurám V, 90
înfăinat VI, 128
înflorea VI, 36
înfloresc° III, 156
înflori VI, 257
îngădui I, 88, 89
îngálbenit V, 192, 193
îngenunchez I, 183
îngenuncheai VI, 31
îngheţ I, 183
îngheţat I, 211
înghit IV, 92
înginător VI, 80
îngloba VI, 257
înglobi VI, 257
îngraş I, 200; III, 141
îngrijea VI, 32
 (în) *grozi* VI, 261
îngust I, 208
înham I, 183
înjghebez I, 183
înjung III, 159, 163
înjung° III, 159, 163
înjunghi III, 163

înjunghii III, 152
înjungǎi° III, 159
înjungǎi III, 159
înjunghiu III, 152
înjunghiu III, 163
înjur V, 87, 90
înk'ep'e I, 205
înlătur V, 87
în-loc-de-numele V, 34
în-loc-de-numirile V, 34
înlocui VI, 257
înmămunk'aw VI, 31
înmănuşat IV, 109
în-mijloc-aruncare V, 35
înmulţit V, 35
înnoi V, 250
înprotiva VI, 172
înroşi VI, 251
înroua I, 108
îns I, 213
înscri(e) I, 74
înscriş I, 211
înscriu I, 183
însemnare VI, 262
însufleţi VI, 257
însuşi VI, 257
 (a-şi) *însuşi* V, 138, 143
 (ne) *însuşim* V, 145
înşeuat V, 164
înşir I, 183
înşoşonat IV, 121
întâi V, 343
întări VI, 257
întărire V, 220
în timp ce V, 323, 324
înt'ina VI, 113
 (in) *ting* VI, 246
înt'ingă VI, 113
 (in) *tinge* VI, 242
înt'ipiă VI, 113
înt'is VI, 113
întitulă I, 70
întitula I, 70
întii I, 289
întii III, 139
întiia-punere V, 34
întiie I, 289
întilni I, 90
întimpina VI, 128, 321
întoarce I, 289; VI, 116, 323
întoarce (finul) VI, 115
întocmai VI, 270
întocmai ca V, 186
întona I, 70
întracastă V, 341
într-acoace VI, 127, 318
într-adevăr VI, 270, 271, 285
întrare V, 35
întraţi I, 212
întră I, 212
întrăm I, 212
între V, 299
întreb I, 221, 227

(a) întreba V, 305
 întrebare V, 305
 întrebi I, 221, 227
 întrebîndu V, 440
 întrec V, 91
 întreceri V, 220
 întreprinde V, 304
 (între) prinsserăm I, 61
 întreprinsserăm I, 74
 întreveđe I, 309
 (tu) întri I, 212
 (a se) întrista V, 135
 întru III, 143; VI, 111
 întunerec VI, 225
 înturna VI, 116, 323
 înțarc V, 82
 (a) înțelege VI, 273, 274
 înțelegîndu V, 344
 înțelept I, 75; V, 341
 invăț I, 183
 invățăminte VI, 47
 invățămînt VI, 47
 invățător I, 201
 invățător III, 159
 invățător° III, 139, 159
 invățătoriu III, 147
 învechit V, 194
 în vecii vecilor V, 111
 invenina VI, 113
 inverzi VI, 257
 investit I, 70
 investitură I, 70
 invinețit V, 193
 învîrți VI, 257
 învîrți (finul) VI, 115
 înzadar I, 183
 is (vb.) III, 144
 is° III, 139
 îți III, 144

J

ja I, 75
 jacașii V, 71
 jalău IV, 213
 (de) jale V, 179
 Jaleș IV, 81
 jalnic V, 178, 179, 190, 193
 zamanări V, 64
 jamașă VI, 116
 Japonezu VI, 314
 jar V, 334
 jăchilă VI, 116
 jăcui V, 344
 jăcuit V, 344
 jăn IV, 212
 Jănică VI, 316
 jăp VI, 115, 122
 jăratie I, 200
 jărăgai V, 334
 jecui V, 344
 jecuit IV, 344
 jelintă I, 107

jeliță I, 107
 zeme IV, 215
 jenere IV, 212
 jeografie IV, 212
 jeologie IV, 212
 jeratic I, 200
 jghiab VI, 115
 zîn IV, 215
 jîr I, 200
 jîr I, 197, 198
 jireadă VI, 332
 jitar VI, 333
 jîr I, 197, 200
 jîrîbîie VI, 215
 jîrîbîie VI, 215
 joa-ă V, 90
 jobenat IV, 115, 117
 joc I, 198; V, 207; VI, 115
 joci VI, 36
 joi I, 197, 198; IV, 213
 joi I, 197, 198
 zoi IV, 213
 jolj IV, 213
 jongler VI, 80
 jor V, 90
 jori V, 90
 jos V, 224, 426
 josnic V, 173
 juca IV, 213
 zuca IV, 213
 jude IV, 66, 150
 judecată III, 71
 judecător VI, 335
 judecătorită VI, 327
 judecătoriale IV, 213
 judecăți-ei IV, 144
 Judeeani IV, 222
 judiciar I, 70
 iudiciu I, 60
 judițiar I, 70
 jug I, 198
 Jugur III, 149
 jumătate V, 79
 jumate VI, 261
 jumătate IV, 213; VI, 261
 zumătate IV, 213
 jumătate de satu III, 149
 Jumetate V, 79
 juncă VI, 333, 334
 june V, 167, 192; VI, 127
 jung III, 164
 (eu) jung° III, 164
 junghi VI, 116, 318
 jup I, 73
 jur I, 197, 198; V, 87, 90
 jîr I, 197, 198
 jurăm V, 90
 jurîbîie VI, 215
 jurnă I, 76
 jurnal I, 76
 juventute I, 60

K

kad° III, 156
 kal° III, 139
 kald III, 165
 kald' III, 165
 kald° III, 165
 kald'e III, 165
 kale III, 166, 170
 k'ale III, 166, 170
 kanguroaică VI, 327
 kapoate III, 156
 kapot° III, 141, 156
 kar I, 175, 198; III, 170, 172
 (eu)kar° III, 164
 k'ar I, 175; III, 170
 k'ar I, 198; III, 172
 kar° III, 164, 165
 k'arā I, 193
 k°arā III, 170
 kare III, 169
 k'atră I, 214; VI, 45, 206
 k'atră I, 193
 k°asā III, 172
 kasā III, 172
 kase III, 169
 k°ase III, 169
 k'āl I, 208
 kalcîi° III, 143
 (p)k'ele IV, 212
 k'ept IV, 212
 kiemaiu III, 157
 k'inu V, 441
 k'ip° III, 141
 kipu V, 441
 kițu VI, 141
 kind° III, 139
 kint° III, 139, 156
 kintai° III, 141
 kintai° III, 139, 141, 157
 kintam° III, 139
 kintarāt° III, 139
 kintaserāt° III, 139
 kintāt° III, 139
 kintām° III, 139
 kintînd° III, 139
 kirăie I, 198
 kit° III, 139
 koate III, 156
 kolak° III, 156
 korb° III, 139
 kor I, 198
 k'or I, 198
 kot III, 156
 kotul° III, 139
 kr'astă VI, 36
 kred° III, 156
 kres° III, 156
 krud° III, 155
 kruž III, 155
 kub I, 198
 k'ub I, 198

kum° III, 139
 kuraj° III, 139
 kurind° III, 139
 kurt'a III, 178
 kurt'e III, 178
 kutez° III, 156

L

la (prep). I, 198; IV, 138, 139, 141; V, 105, 374
 l'a I, 198
 laborà I, 60
 laboratoriu I, 67, 76
 lac I, 175, 198, 221, 227; V, 342, 415, 434, 435; VI, 25
 l'ac I, 175; V, 434
 l'ac I, 198
 lacata V, 71
 lacatà V, 71; VI, 127
 lacate V, 71
 lak III, 183
 l'ak III, 183, 184
 lakrâm°âră III, 171
 lala VI, 148
 lalà IV, 222; VI, 139, 140
 lambă I, 23; III, 72
 laminator VI, 79, 80
 laminor VI, 79, 80
 lampă I, 23
 langagiu I, 60, 67
 lantern I, 73
 lanțuguri V, 71
 lapte V, 259
 largu V, 342
 laringa V, 38
 larvă VI, 128
 las° III, 141
 lasă I, 198, 205, 276
 l'asă I, 198
 las'că I, 276
 lase III, 169
 lat I, 198; III, 170
 l'at III, 170
 lat° III, 139
 l'at I, 198
 l'atâ III, 170
 latră III, 170
 l'atră III, 170
 latură I, 283
 lațul I, 197
 lavyrinth V, 40
 laxativ I, 76
 laz III, 141
 lazur (pl.) III, 144
 lazuri III, 150
 lăcrămioară III, 166
 lăcui VI, 172
 lăkrâm°are III, 170
 lămpaș VI, 116
 lămuri VI, 257
 lăsare I, 277
 lătoc VI, 116
 lăturalnic I, 283
 lăudind I, 196
 lăz I, 190
 lăz I, 190
 lăzi III, 141
 le (pron.) I, 192; V, 141
 -le (art.) IV, 218
 -lea (art.) IV, 218
 leac I, 84, 87, 221, 227; III, 184; V, 434, 435; VI, 25, 32,
 (de) leac I, 80, 83, 84, 85, 86, 87
 (fără) leac I, 84
 (nici de) leac I, 84
 (o) leacă I, 84; VI, 115, 116
 leafă VI, 115
 leăgane V, 76
 leagă VI, 47
 leagăn I, 178; IV, 203; V, 433
 leage V, 436, 438
 leas I, 217
 leasă VI, 25
 lecție I, 102
 legare V, 35
 legător VI, 79
 legătură V, 35
 lege I, 89; V, 399, 436, 438
 legea IV, 213
 legi I, 73; V, 436
 legiui I, 89
 leîtnant I, 76
 leje IV, 212, 213, 215
 lele V, 67; VI, 116, 148
 lembic V, 38
 lemn I, 28
 lemnar VI, 325
 lent VI, 128
 learcă VI, 219
 leorpăe III, 184
 leorpăie I, 178
 lese VI, 25
 (să) l'es'e I, 205
 leșăscu V, 440
 lexicon V, 36
 leze IV, 213
 liăgan V, 76
 liăganât V, 64
 libă-libă VI, 122
 libelă I, 60
 liberator VI, 79
 liberație I, 68
 libertate V, 209, 399
 libertinagiu I, 67
 librar I, 62
 librărie I, 62
 librerie I, 62
 librier I, 62
 licență I, 66
 licenție I, 66
 lichidator VI, 79
 licoare VI, 45
 licori VI, 45
 licur V, 305
 liliac V, 214
 limbaj III, 59, 60; VI, 128
 limbă III, 59, 60
 limbut V, 303
 lin V, 174, 179; 190, 193
 l'ină I, 198
 linea V, 35
 liniști VI, 257
 linzi I, 107
 lioarcă III, 166, 173
 liorcăie I, 178
 lipi VI, 261
 lipsi VI, 257
 lira V, 40
 Liscovelul IV, 66
 Liscovul IV, 66
 Lișcovul IV, 66
 literar VI, 321
 liurcă I, 193; III, 173
 lînă I, 198; V, 259; VI, 214, 258
 lîngorii IV, 143
 loc I, 80, 87, 272
 (pe) loc I, 80
 localiza I, 67
 locandă I, 76
 loc-de-nume V, 34
 logofeteasă VI, 327
 lojică IV, 212
 lom III, 179
 lor I, 198
 lor° III, 139
 -lor° III, 139
 l'orcă I, 198
 l'orpăie III, 184
 lot VI, 128
 lotru VI, 120
 Lotu V, 441
 lovi VI, 97, 260
 lozodromă IV, 150
 lu VI, 114
 (a) lua III, 152; VI, 256, 268
 luare-aminte VI, 321
 luase I, 43, 46, 48
 lûat III, 179
 lûat VI, 217
 lûă/or III, 176
 luă I, 44
 L'uban IV, 73
 L'ubăneasă IV, 73
 luceafăr VI, 218
 lucind V, 191
 lucitor V, 191
 lueiu V, 191, 193, 426
 lucra VI, 256
 lucrare I, 75
 lucrat III, 179
 lucrată V, 437
 lucră III, 179

lucrăm III, 179
lucrător VI, 79
lucrînd III, 179
lucrîndă V, 437
lud I, 58
ludaie I, 108
ludău I, 108
lulea VI, 116, 325
lume IV, 143, 144; V, 423
lumei IV, 143, 144
lumiei IV, 142
lumină VI, 116
luminii VI, 74
luminos V, 178
lumînare VI, 116
luă VI, 31
luna IV, 143
luă VI, 31, 165
lună IV, 143; V, 57
lunea VI, 32
lûnec V, 91
lun-ei IV, 143
luñi IV, 143
luo III, 175, 179
luom III, 179
luomu III, 175, 179
lûot III, 179
lup I, 184; IV, 141; V, 437
lup' I, 184
lup° III, 141
lupi I, 184; IV, 141; VI, 199
(a) lupta VI, 97, 256
luptă I, 198
lupu III, 153; V, 437
lupul IV, 143, 145
lupului IV, 143, 145
l'ur ä I, 198
luyât III, 179
luyă III, 175
luyăm III, 175, 179
luyă/om III, 179
luyînd I, 200; III, 175
luyom I, 200; III, 175, 179
luund III, 175, 179
lux VI, 128

M

ma (pron.) V, 82
macar V, 79; VI, 116, 325
machiaveliza I, 67
macrocozmos V, 36
maculare I, 60
maculator I, 74, 76
madamă I, 76
madem III, 31; V, 38
mademoazelă I, 76
madzare V, 76
maestat V, 39
(cu) magie V, 191
magnetiza I, 67
magnetizare I, 68
magnifica I, 68
magnis V, 38

mahină V, 40
mai (adv.) III, 152; V, 426
maî III, 139, 141, 179
maî° III, 139, 141, 143
mai așa VI, 282
mainte VI, 122
majoritate VI, 128
maiu III, 152
makaz° III, 141
mal V, 415; VI, 325
mal° III, 141
malai V, 71
malaiul V, 71
maleabilitate IV, 93
maledicție I, 60
maltăr VI, 115
malul VI, 36
Malureni V, 79
mama VI, 149
mama (pădurii) I, 29
mamă VI, 126, 140, 142, 149, 316
mamăi VI, 126
mamorniță I, 29
manastire V, 67, 79
manea VI, 9, 19
manevră I, 76
manevră I, 76
manierist I, 76
manifest V, 39
manifestație I, 102
manoperă I, 76
manoperă I, 76
Mantarosie IV, 99
mantă VI, 174
manține I, 75
manufacturar I, 76
manuscript VI, 321
mapă V, 37
Mara I, 198
marcă VI, 336
mare I, 278; III, 166, 169, 170; V, 58, 60, 182
mare III, 166, 170
(să) margă I, 205; IV, 343
margă I, 195; V, 436
m'argă I, 195
marhă (sg. și pl.) IV, 143
Mario VI, 126
maritagiul I, 60
marmeladă I, 76
(de) marmoră V, 192
marmoreu V, 192
marșal V, 39
martiriza I, 67
marț VI, 165
marț'a VI, 31
marțea VI, 32, 165
marxism I, 103
masa V, 71
masă I, 201, 205; V, 58, 207, 231, 436; VI, 47
(pe) masă V, 231

m'asă I, 194
mase V, 399
masur V, 64
masură V, 79
mașină VI, 336
maș'ină I, 185
mașina I, 185
Matasă V, 79
matematici V, 36
materializa I, 67
materialuri V, 40
materială V, 40
materie V, 38
matematic VI, 271
matragură V, 67
matreață V, 65
matuș V, 69
matușă V, 64, 66, 69
matușoi V, 67
mață I, 188
maț'e I, 188
mavrofor IV, 127
mavrofori IV, 127
mavzolele V, 40
maziliță VI, 327
may VI, 36
mayul VI, 36
mă (pron.) I, 192, 201; V, 67, 137
mă (interj.) VI, 316
măcar VI, 116
măcelar VI, 116
măcina VI, 249
Măguri III, 150
mălai V, 214
mămăligari VI, 115
mămăligă V, 214; VI, 116
mănăstire V, 72
mănincă VI, 325
Măntulesi I, 73
mănuchi VI, 173
mănule IV, 213
mănunk' VI, 31
mănunt VI, 45
mănușat IV, 109
mănușă IV, 109
mări VI, 257
măr I, 204; III, 145
măr III, 172
mărg I, 204
mărînd I, 198
mărîta V, 81
mărsau V, 343
mărsu V, 343
mărturisi VI, 257
mărunt VI, 45
mășă VI, 211, 213
măsea V, 68, 71; VI, 120
măseauă VI, 120
mășele VI, 213
mășor V, 88, 89, 90

- *măsur V, 87
 măsur V, 88, 89, 90
 măsurăm V, 90
 mătincă I, 276
 *mător V, 90
 mătrață I, 201
 mătreață I, 201; V, 67, 68, 71
 mătur V, 87, 90
 mătură VI, 325
 măturător VI, 79
 mătușă I, 185
 mătușă I, 185
 mătușă I, 185, 186; V, 67, 69, 71; VI, 140, 142
 mătușă «tante» V, 68
 mătușă «soția unchiului» V, 68
 mătuș'e I, 185
 mătuș'ile I, 185
 mătușile I, 185
 mătușoi VI, 137, 147, 148, 153
 mătușoi VI, 137, 148
 mda VI, 282
 me I, 201
 meana I, 217
 meargă V, 435; VI, 25, 47
 measă I, 194, 201; V, 436; VI, 25
 measă VI, 127
 mecaniza I, 67
 Mecea IV, 75
 mediatiza I, 67, 68
 mediator V, 39
 medicament VI, 128
 medicină VI, 128
 mediu I, 67
 Medveajde IV, 71, 87
 melancolici V, 182
 melanholia V, 36
 melanholic V, 36
 melanholie V, 39
 melanhonia V, 33
 mele V, 141
 (a) mele VI, 171
 meleatcă VI, 119
 melegar IV, 215
 melesteu VI, 115, 117, 122
 melestui VI, 122
 meletcută VI, 119
 melitar VI, 316
 (a) melița VI, 325
 melodie V, 40
 memoar I, 62
 memorial V, 39
 memoriu I, 62
 menageă I, 67
 menajă I, 67
 -mente (suf.) V, 305
 m'er I, 204
 merăriță VI, 327
 mercator I, 60
 mere I, 31
 m'ere I, 204, 205
 me're VI, 213
 meremetisi VI, 320
 merg VI, 25, 47
 *mergă V, 436
 (a) merge I, 120; V, 8; VI, 47
 mergem I, 309
 mergi V, 435, 436
 meridan V, 37
 merișor V, 426
 mesă IV, 143
 mese VI, 25, 47
 m'es'e I, 205
 mesei V, 231
 mesozoic III, 35
 mesteca I, 32
 mestecălău VI, 127
 mestecător I, 108
 mestecău I, 108
 mestelnic I, 108
 meșină VI, 119
 meșter I, 75
 meșteriță VI, 327
 metafizic V, 36
 metaliza I, 67
 metalon V, 38
 metamorfosis V, 38
 meterhaneă VI, 320
 metod I, 73
 meu VI, 128
 Mezilă VI, 121
 mezin VI, 119, 120
 mezozoic III, 35
 mi (pron.) V, 136, 140, 141
 mia I, 193
 miazănoapte V, 426
 mic V, 212
 microcosmos V, 36
 mie I, 214
 mieluță VI, 332
 miere de albine I, 31
 migăi I, 108
 migăli I, 108
 Mihalcea IV, 83
 mihani V, 40
 mihanicesc V, 40
 Mihăo VI, 36
 mijină VI, 119
 mijlocăș V, 260
 miliard° III, 139
 milion° III, 139
 Militu V, 441
 m'ilos I, 195
 milui VI, 261
 minar I, 76, 77
 minarea VI, 320
 mină I, 76; V, 38; VI, 162
 mindir VI, 127, 320
 miner I, 77; VI, 76
 mineraliza I, 67
 miniatură I, 76
 minieră V, 38
 ministru I, 242; V, 39
 ministurgură VI, 116
 minken VI, 114
 mintean VI, 127
 minut VI, 45
 mioară VI, 332, 334
 mira V, 344
 (a se) mirare VI, 262
 mirător VI, 80
 mire V, 58, 60, 427
 mireasă VI, 335
 mirel VI, 335
 miriște VI, 332, 335
 (a) mirosi I, 257
 Miscăl'ea VI, 114
 miscelane I, 74
 miscibil I, 60
 misie I, 65
 misiune I, 65
 misterios V, 191, 193
 mistifica I, 68
 Mistocle VI, 314
 mistreață VI, 327
 mistui I, 88, 90
 (se) mișcă VI, 333
 mișel V, 423; VI, 112, 318
 mite V, 359
 Mitilinu V, 441
 mititel I, 208
 mitițial I, 208
 mituri V, 359
 mizericordios I, 76,
 mișn III, 157
 miune VI, 317
 milos I, 195
 min (pl.) III, 143
 min III, 157
 min III, 157
 min° (pl.) III, 143
 min° III, 157
 mină I, 192; III, 130, 131, 143, 157; VI, 258
 mină III, 130
 minăle VI, 114
 minătărci VI, 114
 mincare V, 214, 306
 mincat V, 302
 mincind V, 437
 mindră III, 155
 mindre III, 155
 mindri III, 155
 mindru I, 89, 90; III, 155; V, 191, 193; VI, 116
 (să) mine III, 130, 131; VI, 317
 minge III, 130
 minhe III, 130
 (să) minhe III, 129
 minie III, 130
 mîngăi III, 152
 mîngîtos V, 368

mîngîiu III, 152
minîș III, 130
minîș III, 130
minîș V, 303
minu (pl.) III, 143, 157
minule III, 157
mînuș III, 157
mnisarăș VI, 116
moaie I, 223, 224, 229
moale I, 76
moară VI, 45, 47, 259
moară de hirtie V, 40
moare VI, 47
moarei IV, 143
moașă V, 11; VI, 137
mobiliza I, 67
mobilizator VI, 79
mobilizație VI, 68
mocan VI, 116, 127
moču VI, 148
modele V, 35
modern VI, 128
modifica VI, 128
modist I, 76
modru VI, 127
mohor V, 424
moi III, 152
moș III, 141
moș° III, 139, 141, 143
moiu III, 152
mojic VI, 112
molatec V, 174
Moldavia VI, 172
Moldova IV, 85
molitvă V, 259
monîie VI, 116
monachism I, 72
monah I, 199
monah' I, 199
monahism I, 72
monarc I, 72
monarcu V, 39
monarh I, 72; V, 39
monarhicesc V, 39
monarhie V, 39
monarșesc V, 39
monarșic VI, 174
moniție I, 60
mono- I, 304
monopoliza I, 67
monta VI, 128
montator VI, 81
montgolfieră I, 76
montor VI, 81
monument V, 40
mor VI, 47
mor III, 141, 159, 160
(tu) mor III, 164
m°or III, 172
mor° III, 156
mor° III, 139, 141, 156, 159
 160, 164, 165
m'-or I, 195

m'or I, 195
m-or I, 195
morală VI, 321
moraliza I, 67; VI, 321
moralizație I, 68
moralizator VI, 80
morar I, 201
morar° III, 139
morar° III, 139
morav I, 29, 74
morătoare I, 108
m'orc I, 195
mori VI, 47
moriu III, 156
(eu) mori III, 164
m'orlăie I, 195
mormăi IV, 184
mormintare V, 183
mornăie I, 195
Moroșan VI, 123
mort I, 195
mortier IV, 183
mortifica I, 68
moschiască V, 341
moșu VI, 148
moș I, 184, 185, 187, 200,
 222, 228; III, 141, 159;
 V, 11; VI, 115, 134, 135,
 136, 137, 138, 140, 142,
 144, 145, 146, 153
(doi) moși III, 159
moș' III, 141
(doi) moș' III, 159
moș° III, 139, 141, 159
(un) moș° III, 159
moș° III, 139, 141
(un) moș° III, 159
moși I, 73, 222, 228; III,
 141
moșie V, 11; VI, 140
moșu IV, 144
moșneag V, 11; VI, 140, 143
Moș-Teacă IV, 115
moșteni V, 11; VI, 140
moștenire V, 11
moștenitor V, 11
moșu VI, 148
motet I, 73
Moș IV, 118, 119
moție I, 65
Moviloaia VI, 327
mozaist I, 76
mparătūs V, 67
mucenic V, 259
muceniță VI, 327
muieri IV, 143
Mujgagă VI, 141
muierō I, 198
mulge VI, 242, 246
muliebru I, 160
mult V, 341
multiplator VI, 79
multor° III, 139

multu III, 151
mulți I, 213
(a) multumi V, 426
mumă VI, 316
munca III, 179
muncă III, 179; V, 399;
 VI, 332
(a) munci V, 423, 424; VI,
 257, 260
munte I, 120; V, 8; VI, 224
muntenască V, 340
mur V, 359, 368
mura VI, 47
mură I, 198
murătoare I, 108
murdară V, 214
mure V, 60
Mureș-Turda IV, 81
muře I, 198
murim VI, 47
muritor V, 303
murmur V, 87
murmura IV, 184
murufă IV, 143
musafier VI, 316
muscă I, 32
mustul I, 196
mușard III, 68
mușc VI, 47
mușcă VI, 325
mușchi III, 152
mușchiu III, 152
muște VI, 47
mut III, 137
mută VI, 332
mutilație I, 68
mutră VI, 333
muzică V, 33, 40

N

na I, 175, 196, 221, 227;
 VI, 25
na I, 175; VI, 36
na I, 196
nacafa VI, 320
nacialnic V, 33
naduș'ală V, 64
naframă VI, 116
naft VI, 116
naftică V, 40
n-am I, 175, 196; VI, 25
nam I, 175
nâm I, 196
nana VI, 148
naña VI, 148
nanaș V, 64, 76
nanășă V, 64, 76
nană VI, 150
napi VI, 116
narator VI, 79
n-are III, 169
narghilea VI, 320

nastăvi-vă V, 79
 naș I, 185, 187
 nașa I, 185, 186
 naș(ă) V, 69
 natural VI, 128
 naturaliza I, 67
 naturalizație I, 68
 nație I, 66
 națiune V, 399
 na-ț-o I, 197
 na-ț'-o I, 197
 na-ț-un I, 197
 na-ț'-un I, 197
 navăstă V, 64
 navrant III, 68
 nazaiă I, 60
 (s-o) nazariu V, 67
 nălavăstă V, 64
 nădrag IV, 105
 nădrăgi IV, 105
 nădrăgar IV, 105, 133
 nădrăgă IV, 105
 nădrăgoiu IV, 105
 năimi VI, 111
 năl III, 176
 nănaș V, 68, 69, 71
 nănașă I, 186; V, 68, 69, 71
 Năneasa V, 20
 năpastă I, 89, 202
 năpaste I, 202
 năpăstui I, 89
 năpăstoc III, 154
 năpraznic V, 427
 năpuată I, 207; III, 175
 năpuat'ă I, 207, 208; III, 175
 năpusti VI, 260
 nărav I, 29
 năravu V, 441
 năsipu V, 441
 năvăstă V, 64
 năvăstăiță V, 67
 năuc I, 27
 (i)ncarcătă V, 64
 (a)'nchis I, 211
 ne I, 192
 ne- (pref.) I, 69; V, 299
 nea I, 221, 227; VI, 9, 19, 25, 116, 322, 323
 Neagoie V, 25
 neagră I, 178; V, 433; VI, 47
 neam I, 217; VI, 25, 32
 Neamț IV, 81
 neamuri V, 35
 neavindurea IV, 224
 (nece)cum I, 81
 (nece) cu un chip I, 81
 necesariu I, 67
 necesitate VI, 128
 necontentit VI, 321
 nectar VI, 128
 Neculcea V, 343

nefer VI, 320
 nefiindurea IV, 224
 nega VI, 128
 neghiob I, 75
 negiob I, 75
 negligea I, 67
 Negoii V, 25
 negoția I, 71
 negreșit VI, 271, 291
 Negrila V, 79
 negru V, 192, 193; VI, 47
 Nehoiașu V, 25
 Nehoiu V, 25
 neică VI, 148
 neleapcă VI, 119
 nemțoaică IV, 185
 (intru) nemic I, 81
 nemica I, 81, 85, 86
 nemică I, 81, 82
 (intr-o) nemică I, 81
 nemică I, 82
 nemică I, 82
 nene VI, 135, 136, 137, 140, 142, 148, 153
 neolog I, 77
 neologism I, 77
 nepoată III, 168
 nepoate I, 207
 nepot III, 151, 342
 nepoț' I, 189
 nepoți I, 189, 197
 nepoți I, 220
 năpuat'ă I, 207; III, 176
 neputindure IV, 224
 neștiință V, 34
 neutral V, 39
 neutraliza I, 67
 neutru V, 35
 nevastă V, 423
 nev'astă I, 194
 năv'astă V, 64
 nevoie IV, 68
 nevrîndu V, 440
 Nezu VI, 312
 ni I, 192; VI, 12
 nianio VI, 148
 nișapôt V, 64
 nișavăstă V, 64
 -nic (suf.) V, 305, 334, 427
 nicăir III, 141
 (nice) cum I, 81, 82
 nici I, 69
 nici discuție VI, 271
 nici vorbă VI, 271
 nie I, 214
 nișavăstă V, 64
 nișe VI, 141
 nimăt VI, 115
 nimic III, 141
 nimica I, 81, 82
 (cu) nimică I, 81
 Nimigean VI, 123
 nișasă VI, 128

nife VI, 128
 niște V, 94, 95, 96; VI, 184, 190, 193, 195, 196
 nivelafie I, 68
 n-o I, 196
 noao III, 175, 179
 noată VI, 316
 noauă III, 175
 noășuo III, 179
 nobil I, 240
 noi III, 179
 nome V, 34
 nominativ, V, 35
 nopci VI, 113
 nopturn VI, 74
 nor I, 184, 198; III, 145
 nor I, 198
 nor° III, 139
 nori I, 174, 184; III, 148
 norș III, 148
 norș III, 148
 nord V, 38
 nord-american V, 296
 norodos V, 38
 nort V, 38
 notăreasă VI, 327
 nouă III, 175, 179; VI, 217
 nouă/o VI, 217
 nouo III, 175, 179; VI, 217
 nume adiectiv V, 35
 nume substantiv V, 35
 numi VI, 257
 nun(ă) V, 69
 nu-s° III, 139, 156, 157
 nu-su III, 157
 (i)nfărcat V, 82
 nu I, 69; V, 226, 299; VI, 271
 nu și da VI, 283
 nuăpteă/a VI, 217
 nuă/oj III, 176
 nubă I, 60
 Nucet IV, 72
 nuclear V, 286
 nucleu VI, 128
 nula VI, 116, 128
 numai III, 139
 nume V, 34
 nutri VI, 257
 nutritură I, 60

0

o (art.) III, 176; V, 94-95, 96
 o (aux.) IV, 221
 o (pron.) III, 176
 o (interj.) VI, 126
 *oa (aux.) IV, 221
 -oăică (suf.) V, 335
 oaie V, 259; VI, 47
 oaie VI, 228
 -oaie (suf.) VI, 148
 oameni V, 434

-oâncă (suf.) V, 335
 Oarda de jos IV, 75
 oare (conj.) IV, 221
 oare- IV, 221
 oarecare IV, 221
 oarece IV, 221
 oarecine IV, 221
 oarecui IV, 221
 oarecum IV, 221
 oaste VI, 47
 Oaşa VI, 327
 o(b) d'ală IV, 212
 obgălă IV, 212
 o(b) gălă IV, 212
 obicinuî I, 283
 obiectivitate VI, 321
 obișnuî I, 283; VI, 257
 oblici VI, 111
 oblicindu-l V, 440
 oblicvă V, 37
 oblinti I, 108
 obloji VI, 261
 oblu VI, 127
 obori VI, 248
 obosi VI, 257
 obosit VI, 116, 325
 obraji VI, 325
 obraz I, 283; V, 82; VI, 325
 obrazări V, 64, 82
 obraze VI, 114, 325
 obrazuri VI, 325
 obrăzalic I, 283
 obrintit I, 108
 obscur V, 174
 obscură I, 60
 obsede I, 74
 obște V, 424
 obștesc V, 35
 obține I, 74
 oc IV, 212
 ocă VI, 320
 ocazionă I, 77
 ocărăște I, 202
 ocărește I, 202
 occidentalism III, 28
 oceli I, 108
 ochean V, 37
 oche I, 234; III, 147
 ochi III, 152
 ochi (pl.) III, 163, 176; V, 252; VI, 199
 ochincar IV, 99
 ochi^u III, 140
 ochiu III, 147, 152, 163
 ochiuri I, 234
 oči VI, 113
 ocnă III, 31
 ocol I, 29
 odihni VI, 257
 odolean VI, 125
 ofensor I, 60
 oficiu I, 71, 77
 ofili I, 108

ofișer I, 32, 33
 ofta V, 22
 oftică V, 22, 24
 -og (suf.) V, 334
 ogar V, 422
 oglingioară VI, 316
 ogodi VI, 261
 ogradă VI, 325
 (a) ohta V, 22
 ohtică V, 22
 oi III, 176, 221; VI, 47
 -oi (suf.) IV, 74; VI, 148
 oier VI, 127
 oier' III, 159
 oier^o III, 159
 oiște VI, 116
 ok' III, 153; IV, 212
 ok^o III, 139, 153
 ol (pron.) I, 209; III, 145
 olariu III, 147
 *olă III, 184
 oleacă VI, 325
 olfact I, 60
 Olga IV, 142
 Olgăi IV, 142
 oloagă V, 339
 ológ V, 333
 Olt IV, 81
 oluș VI, 127
 om I, 120, 208; V, 7
 om (aux.) IV, 221
 om liber I, 240
 omăt IV, 150; VI, 115, 116, 322, 323
 ometiță VI, 322
 omisie I, 65
 omi III, 133
 omletă VI, 316
 omnibus I, 77
 (a) omori I, 202
 omoria VI, 172
 (a) omori I, 202; VI, 261
 om^u III, 133, 138
 omul I, 46
 omul^o III, 139
 -on (suf.) IV, 74
 onoare V, 260
 onoarei IV, 143
 operator VI, 79
 opinca V, 426
 opincar IV, 101, 119-121, 122
 Opincă IV, 99
 opincă IV, 119, 121, 122
 opincărime IV, 121
 opozitie VI, 321
 opreg V, 426
 opresie I, 65
 opresor VI, 81
 opri VI, 333
 oprimator VI, 81
 oprime I, 74

(au) oprit V, 440
 opritu V, 440
 opt^o III, 139
 optație I, 68
 or (aux.) IV, 221
 -or (/er) (suf.) III, 159, 160; V, 79-81, 89
 -ór V, 334
 -or' III, 141
 -or^o III, 139
 -or^o III, 139, 141
 Oradea III, 176
 oral VI, 128
 oraș III, 176; V, 20
 Orașul Stalin V, 20
 orator V, 35
 orația V, 35
 orb I, 208; III, 175, 176; V, 302
 orbeș V, 302
 órcare I, 218
 orchestrul V, 40
 órçit I, 218
 orden V, 40
 order V, 40
 ordie VI, 320
 ordinanș V, 39
 ordonanță V, 207
 orfan I, 58
 organiza I, 67
 organizator VI, 79
 ori III, 176; IV, 224; V, 226
 ori- IV, 216
 oricare I, 218
 oricăre I, 48
 óricăre I, 48
 óricare lucru I, 48
 orice I, 48
 órice lucru I, 48
 oricine I, 217; IV, 216
 oricine IV, 224
 oricind I, 247; IV, 224; VI, 234
 oricind I, 220
 oricit I, 218; VI, 234
 oricum IV, 216
 orificiu VI, 128
 -oriu (suf.) VI, 114
 orizon V, 37; VI, 174
 orindui VI, 257
 Orle IV, 82
 Orlea IV, 76
 Orlești IV, 76
 ornament V, 295
 ornamenta V, 295
 ortac VI, 127
 orthografie V, 34
 ortografie VI, 321
 os III, 137, 176
 -os (suf.) V, 182
 osindză I, 214
 osinză I, 214

Oslea IV, 76—77
 Osmanu V, 440
 ospătăriță VI, 327
 ospel I, 60
 ostenit VI, 325
 ostie VI, 119
 ostrozu V, 441
 ostrozu Delta V, 38
 oști VI, 47
 ot' IV, 212
 otativ V, 35
 otavă VI, 314
 ot'ins VI, 113
 ot'elari VI, 113
 otuzo V, 37
 -ov (suf.) V, 334
 -ovân (suf.) V, 334
 ovariu I, 67
 ovăz V, 259
 ovelischii V, 40
 ovest V, 38
 oxid IV, 150
 oxie V, 35
 -oză (suf.) V, 304

P

pacat V, 81
 pacatul V, 71
 paçe IV, 212
 pace I, 301; IV, 212, 213, 215
 pacifica I, 69
 pacificație I, 68
 paciinte I, 70
 pacurăriul V, 64
 pag I 194
 p'ăg I, 194
 pagiu I, 67
 pagi'n V, 64
 pahar I, 92
 pahară V, 359
 pahărel I, 92, 97
 pai° III, 150
 pai° III, 139
 păiă VI, 216
 p-aici I, 201
 p'ăici I, 201
 p'ăici I, 201
 *paing VI, 227
 paing VI, 227
 pașpe VI, 261
 paj' I, 198
 paj I, 66, 198
 palancă I, 58
 palat V, 39
 pală V, 368; VI, 110, 318
 palefrenier I, 60
 palit V, 64
 palos I, 44
 palpă I, 77
 palpebră I, 60
 palton IV, 109
 paludament I, 60

panagiu I, 77
 pană I, 205; VI, 116, 121, 127
 p'ănă I, 194
 pancartă I, 77
 pandur I, 58
 panificație I, 77
 pantalonar IV, 103—105, 107
 133, 135
 pantaloni IV, 103
 pantofi I, 175
 pantofil I, 50
 pap VI, 34
 pap' VI, 33, 34
 paparadă VI, 316
 papă I, 92, 93; IV, 142; VI, 116
 papir VI, 116
 par I, 174; III, 150
 par' I, 174
 par' (pl.) III, 150
 pară VI, 320
 paradaisă VI, 316
 paragraf IV, 201
 paraliza I, 67, 68
 parat I, 60
 paralele V, 37
 paralelo V, 37
 paralelogram V, 37
 parapet VI, 128
 pară I, 193, 201, 205; V, 415; VI, 47
 p'ără I, 193
 parău V, 82
 parcană V, 71
 parcă I, 276
 parchet VI, 113
 parcura I, 74
 pare I, 309
 parfumat V, 214
 pari I, 174; III, 150
 parinte V, 66, 73
 parinț V, 66
 Paring IV, 76
 parinț V, 64
 parolă I, 77
 p'arta III, 178
 parte V, 81
 particulă V, 212
 partid III, 63; V, 251; VI, 128
 partid(ă) I, 73
 partinic III, 63; IV, 15; V, 305; VI, 128
 partinitate VI, 128
 partișipie V, 34
 partișipiu V, 34
 partizan VI, 321
 pas III, 137; V, 343
 pasarăuică V, 67
 (îmi) pasă I, 205
 pasămite I, 276
 pască I, 276

pas'e IV, 212
 pașe IV, 212, 213, 215,
 pasuri V, 359
 pașa I, 27
 pașalari IV, 222
 pașă VI, 320
 pașaste V, 79
 pași V, 359; VI, 164
 patalamă VI, 320
 pată I, 205; III, 170; VI, 184
 p'ată I, 194
 p'ată III, 170
 pat'et VI, 113
 patient I, 70, 71
 patimă I, 288
 patinator VI, 81
 patinor VI, 81
 patrangolo V, 37
 p'atră I, 193
 patriarși VI, 174
 patrie V, 399
 patron IV, 16
 patru VI, 7, 8, 15, 17, 19, 25, 184, 192
 patrusprezece VI, 261
 Paunul V, 79
 pavid I, 60
 păle VI, 224
 pă I, 194, 200, 202, 224, 230
 păcat V, 63, 81
 păcurar V, 207, 208; VI, 116
 păcurari V, 22
 păcură V, 22, 27, 207; VI, 333
 Păcureși V, 27
 Păcuricea V, 20
 păduchios III, 137
 pădurar VI, 327
 pădure I, 120; VI, 325
 pălărie IV, 103; VI, 116
 pălea VI, 32
 pălincă IV, 215
 pălindă V, 362
 palmi VI, 114
 pălțișor V, 426
 pămînt I, 120, 241, 242; V, 81
 pămîntul I, 241
 pănă VI, 171
 păn(ă) V, 343
 pântălon IV, 109
 pămură VI, 127
 (a) păpa I, 93
 (n-ai) păpicat I, 92
 păpică I, 92, 93, 97
 (să) păpici I, 92
 pār I, 201, 204; V, 182, 207, 208
 pārât VI, 225
 Părăul Ungurului VI, 123
 părea I, 309; V, 316 VI, 256

- păreche* I, 154
păreare VI, 274
părinte V, 67, 68, 71
părinț III, 160
părinți V, 68, 69, 71
păros V, 182, 343
părtășire V, 34
părți(*î*) IV, 143
părțile cuvintului V, 34
părților° III, 139
păru III, 138
păs I, 108
(a) păsa I, 108, 276
păstrăviță VI, 327
pășea VI, 32
pătălele roșii VI, 316
pătrat V, 230
pătrătură I, 75
pătul I, 108
păzea VI, 32
păzi VI, 261
pcele IV, 212
pčilug VI, 113
pčiron VI, 113
pčišca VI, 113
pčişoc VI, 113
pe I, 194, 200, 202, 224, 230 ;
     IV, 138 ; VI, 172, 183, 184,
     185, 187, 189, 190, 192,
     193, 194, 195, 196, 234
p'e I, 194
pe aici I, 201
pe-aici I, 201
pe cîntea mea VI, 281
pe cînd V, 324
pe cuvînt de onoare VI, 281
pe cuvîntul meu VI, 281
pe onoarea mea VI, 281
peană VI, 25, 127
peană VI, 127
peară I, 193, 201 ; VI, 25
peată VI, 127
peatră I, 193
pec IV, 215
Pecica I, 220
pedagogie IV, 212
pedanterie III, 71
pedepsi VI, 257
pehlivân VI, 320
pejcarî IV, 217
pele I, 307
pene VI, 25
p'en'e I, 213
penetră I, 60
pension VI, 321
pentru I, 202, 224, 230 ;
     V, 113
pepene VI, 116
pepinieră I, 77
per I, 201
p'er' I, 204
peră IV, 143
pere VI, 25, 47
p'er'e I, 205
p'ereche I, 194
perfect VI, 271
perfectiona VI, 128
periodist I, 77
peristolă V, 40
permite VI, 128
pernă V, 333
perniță V, 333
perpendicularare V, 37
perseverant I, 63
perseveranță I, 63
persistanță I, 63
personifica I, 68
personificație I, 68
perturbație I, 68
perversie I, 65
(să-mi) p'es'e I, 205
peșceș VI, 320
pește I, 120
Peșteana V, 21
pete I, 205
Petre I, 193
Petreasa III, 150
petrece V, 340
petrecere I, 75
petrifica I, 68
pezevenghi VI, 320
piară I, 193, 195
piără I, 193
piatră I, 193, 195, 214 ; V,
     297 ; VI, 7, 8, 15, 17, 19,
     25, 45, 184, 192, 204
piatră I, 193
piază I, 193, 195
piăi I, 208
pic I, 85
(fără) pic I, 85
(fără) pic de I, 85
(nici) pic I, 85
(nici un) pic I, 85
(un) pic VI, 115
Pictorian I, 78
(cît e) picul I, 85
picur V, 87
picură VI, 325
piei I, 208
piele I, 307
piept I, 234
pieptu III, 138
pierde-vară IV, 90
(i-am) pierdut V, 146
(mi-am) pierdut V, 146
pișcă VI, 214
pietre I, 193 ; VI, 25
pilot VI, 128
piluc I, 108
pilug I, 108
pilula V, 39
pimniță IV, 81
pin I, 58
p'in I, 194
p(r)in I, 200, 202, 224, 230
p'ini I, 193
pintenii I, 212
Pintillioaia VI, 327
p(r)între I, 202
pionaru I, 77
pionier I, 77
pipă VI, 116, 325
pipăiu III, 142
piramidă V, 40
pirostrii VI, 124
pisălog V, 334
piscur V, 87
pisează VI, 325
pisex V, 334
piste V, 343
pistolă I, 73
pită VI, 116, 325
pită de griu VI, 127
pitonce VI, 114
piuo III, 179
piвніță IV, 81
pivălă V, 39
piine V, 214 ; VI, 317
pîlc IV, 81 ; VI, 319
pin I, 194, 200, 202, 224, 230
pin' III, 141
pină I, 269, 270 ; V, 326 ;
     VI, 171
pine VI, 116, 317, 325
(eu) ping VI, 314
pini I, 193
pîntec(e) VI, 245
pîntre I, 202
pîntre I, 202, 224, 230
piraște VI, 172
Pirăul Corogenilor IV, 70
Pirăul Sărat V, 26
pircăleab IV, 150
pircăleabă VI, 327
pircălebie VI, 319
pirci III, 152
pirciu III, 152
pirgar VI, 319
(să) piriè V, 342
Piriul Primătarului VI, 123
place I, 309
plai VI, 250
plajă I, 197
plaje I, 200
plaj'e I, 197, 198
planetă V, 33
planeta V, 37
planic V, 296
planificat V, 296
planita V, 37
planor VI, 79
plantagiu I, 60, 67
plantator VI, 81
plature V, 211, 215
plată V, 173
(a) plăcea I, 309 ; VI, 255
plăti VI, 261
plean I, 285

pl' easă VI, 127
pleavă VI, 332
(a-și) pleca V, 143, 145
(a) pleca V, 143, 315, 328
plecări V, 34
plescăi VI, 257
plesul V, 422
plicar VI, 336
plimb I, 184
plimbă I, 195
plimb'e I, 195
plimbi I, 184
plin V, 174
plisc VI, 325
plută VI, 335
plinge VI, 115, 325
plinset V, 305
ploaie V, 214
Ploiaia VI, 327
plop VI, 335
plop' VI, 36
plop° III, 139
plopi I, 175; VI, 164
Plopi III, 150
ploscă I, 198
pl' oșcăie I, 198
plotog I, 108
plug V, 259
plumb VI, 335, 336
plumonie I, 77
plusvaloare IV, 16
plutaș VI, 122
pluți VI, 260
poancă I, 108
poarcă VI, 117
poartă I, 233; IV, 25
poartă-voce I, 77
poată VI, 184
poate I, 276; VI, 47, 68
(se) poate VI, 76, 273, 282
poč° III, 139, 156
pocale I, 193
p'-ò cale I, 193
pod V, 212
podagria V, 39
podlog I, 108
podu V, 441
poet I, 210; V, 35; VI, 71
poetic V, 33, 35
poetica V, 35
poetiza I, 67
poezie I, 210; V, 35
(a) pofti V, 22; VI, 260
poftim VI, 278
Pogănești III, 150
poghiar VI, 111
(a) pohti V, 22
Poiana Țapului IV, 73
Poieni III, 150
poiet I, 210
poiezie I, 210
poiticos V, 33

pol' VI, 36
pol V, 37
pol antartic V, 37
pol artic V, 37
poli V, 37
poli- V, 297
politehnic I, 73
politic I, 249; V, 39
politică V, 39
politicesc V, 39
poliță V, 40
poloboc IV, 179
polobocel IV, 179
polus V, 37
polus antarcticus V, 38
polus arcticus V, 38
pom I, 174, 195, 221, 227, 233; V, 434, 435, 436; VI, 26, 205
pom' I, 174, 195; V, 434; VI, 33, 36
pom° III, 139
pomeșană VI, 127
pomi I, 174, 175, 221, 227; V, 434, 435, 436; VI, 26, 164, 199, 202, 205
pomî IV, 216, 434
pomologia V, 368
pomu III, 151
pomu IV, 216
ponciș I, 108
(a se uita) ponciș I, 108
pop' VI, 36
Popa Șapcă IV, 118
popă IV, 142; VI, 184
Popești III, 150
popi VI, 202
popol VI, 174
popor V, 260
popri VI, 260
populadă I, 60
popular I, 77
popularitate I, 77
populariza I, 67
populație I, 128
porii V, 39
porni VI, 257
porlog I, 108
pornitu V, 440
port IV, 25; V, 40, 88, 90
porta III, 178
p°rta III, 178
portică V, 40
porți IV, 25
porțiune VI, 128
porumb I, 31; VI, 116
porumbel I, 31; VI, 116
porumbiște V, 305, 324
poruncă VI, 124
(a) porunci VI, 112
posada VI, 117
posadă VI, 117
posibil V, 283

pospai VI, 322
post V, 259
posti VI, 261
pot VI, 47
pot° III, 139, 186
potasă I, 73
potcovar VI, 115
potestate I, 60
potopu V, 441
Potopul IV, 67
potrivi VI, 257
poveste V, 259; VI, 47
povesti VI, 261
povestire V, 259
povești I, 175; VI, 47
poznă IV, 191
practical I, 77
praf V, 354; VI, 322
praf° III, 139
prag° III, 139
prah VI, 248, 249
prah° III, 139
Prahova IV, 81; V, 24, 28
praștie IV, 71
praznic V, 259
prăpădim V, 81
(de-a) prăstăgala I, 108
prăstăgală I, 108
pră tăvală I, 108
prăvălie VI, 116, 325
prăvăliri V, 40
prăvătari VI, 123
prăzi(î) IV, 143
pre V, 359; VI, 172
pre- (pref.) V, 298, 299
precauționă I, 77
precede I, 74
precept(ă) I, 73
preceptoriza I, 67, 68
precis VI, 271
precis(ie) I, 73
preconiza I, 67
preconizație I, 68
precum V, 186
precum I, 48
precum zici VI, 273
precupeț' I, 200
predator VI, 128
Predeal V, 24, 28
predicație I, 68
predicție I, 65
predispoza I, 74
predis pune I, 74
(a) pregăti VI, 256, 257
preexistent I, 62
preexistentă I, 62
preface V, 298
prefera I, 74
preferi I, 74
prehensie I, 63
prelinge V, 298
prelucra V, 220, 298

prelud I, 74
prelungi V, 298
premeditație I, 68
premiu I, 67
premindă VI, 116
premoție I, 65
prenoție I, 65
prenoțiune I, 65
preocupație I, 68
preparator VI, 79
preparatoriu I, 67
prepelicar V, 422
preponderant I, 63
preponderanță I, 63
prepunire V, 34
preschimba V, 299
prescurta V, 299
presie I, 65
presteță I, 60
preste VI, 172
presupoza I, 74
președinte I, 74; VI, 128
pretinde VI, 128
pretutinderi VI, 31
pretutinderii VI, 31
pretutindenea I, 271; IV, 223
pretutinderea IV, 223
preumblare I, 76
preumblă V, 227
preumblă' V, 227
prevede I, 309
previzie I, 65
prezent I, 74
prezident I, 74
prezidiu I, 77
prezinte I, 74
prian VI, 115
(a se) pricepe V, 315
pricepă V, 340
(să) pricepă V, 342
prieten I, 244, 246, 249, 252, 253, 254, 255
prietenie I, 248
prieteni I, 245, 246
prigitoare V, 426
prîia VI, 115
prîian VI, 115
prîimi VI, 172
(vâr) primar VI, 116
prim- I, 304
primăreasă VI, 327
primăvară V, 296
primeiveri V, 296
primejdie V, 225
primejdioasă V, 173
primi VI, 257, 260
prin IV, 138
princip VI, 128
principal VI, 128
principial V, 220
prinde V, 304
prinsoare V, 369

prinsu V, 343
prințip I, 71; V, 39; VI, 171, 174
prințipesă V, 39
prisacă VI, 116
prispă VI, 116
priveg VI, 31
privega VI, 31
privegam VI, 31
privegal' VI, 31
privi VI, 257
privileghii V, 39
prizon V, 369
prizonerie VI, 128
proastă V, 173
probabil VI, 68, 306
probe V, 36
procede I, 74
proces VI, 335
procesie I, 65
procurație I, 66
procură I, 66
procuror VI, 79
prodigă I, 61
(a) produce I, 120
profanație I, 68
profesie I, 66
profetiza I, 67
profund V, 193
profuzie I, 65
prognostic V, 36
progres V, 399
proletari I, 220
proletariat I, 103
promisie I, 65
promite VI, 128
promoroacă VI, 115
promulgație I, 68
pronome V, 34
pronume V, 34
pronume dobînditoriu V, 35
pronume personal V, 35
pronunța(re) VI, 128
pronunțatie I, 68
propozit V, 36
propoziție V, 34
proprietar I, 241
propunere V, 34
prorocită VI, 327
prorumpe I, 61
proslăvi VI, 111
prosodie V, 35
prosop VI, 116
prost I, 196; V, 182, 334; VI, 112
prostatac V, 182
prostitută I, 74
prostovân V, 334
prostu V, 441
protasis V, 36
protecta I, 74
protecție I, 102
protegea I, 74

proteja VI, 128
protestație I, 68
protivnic VI, 172
proto- I, 304
provede I, 74
provedință VI, 174
provenanță I, 63
proveni I, 63; VI, 128
proverbialist I, 77
providenția V, 33
provință VI, 172
provlina V, 36
provocație I, 68
prunc VI, 116, 127, 325
pruniște V, 305
pseudo- V, 297
pt'atră VI, 113, 114
puartă VI, 214
puăt III, 176
publică V, 39
publicăului V, 36
publicist I, 77; VI, 321
pueriliza I, 67
pui I, 184; III, 152, 163; V, 215, 216; VI, 36
puj III, 159
puj (pl.) III, 163
puj° III, 143, 159, 163
puiu III, 152, 163
pulbere V, 354; VI, 116, 245, 322
pulmonie I, 77
pulveriza I, 67
pun I, 193
p'un I, 193
punctuație VI, 321
pune VI, 242, 245
p°une III, 172
punt VI, 174
puerta III, 178
pușă VI, 184
purgatoriu V, 33
purifica I, 68
purificație I, 68
puroi III, 142
purtăm IV, 25; V, 88, 90
purtător VI, 79
purur' VI, 31
purura VI, 31
purure IV, 213
pururea IV, 223
puse V, 227
pusti VI, 260, 261
pușca VI, 234
pușcă VI, 316
pușcă V, 259
puști VI, 164
pușt'u VI, 36
pușt'ul I, 196
pusu III, 157
(a) putea V, 315; VI, 36, 256, 273, 274, 306
putem° III, 139

putere V, 209, 340
 putină III, 31
 Putna IV, 81
 putreface I, 68
 putrefacție I, 68
 putui^o III, 139
 Puturoasa IV, 71
 Puturosul IV, 71
 puțin VI, 116
 puț'in I, 189
 puțin I, 188
 pyatră VI, 45

R

ra I, 201, 224; VI, 213
 ra VI, 36
 rabdă I, 205
 rač' III, 156
 rachiu VI, 116
 raci IV, 216
 Raciul IV, 77, 82
 raclă VI, 116, 325
 Rada I, 196
 rade III, 166
 radical VI, 128
 Radimna IV, 77—78
 86, 87
 radiodifuziune IV, 150
 radioficare V, 286
 radios I, 74
 Rado I, 196
 rad'-ò! I, 196
 radză IV, 143
 raf VI, 116
 rağ'e III, 170
 r°ağ'e III, 170
 raid VI, 320
 rak° III, 139, 141, 156
 rană IV, 144; VI, 258
 rane IV, 144
 ranița VI, 325
 rapid VI, 128
 raportor VI, 79
 rareface I, 68
 rarefia I, 68
 rariște V, 305
 rarunchi V, 64
 rasă I, 202
 rase III, 169
 rasipi V, 344
 rată III, 166
 r°ată III, 166
 rată I, 188, 189, 202, 225, 230
 raț'e I, 188, 189, 202
 rați III, 156
 rați(un)e I, 65
 ravașe V, 71
 ravân I, 201
 razăm I, 201
 ră I, 201
 ră- (pref.) VI, 248
 răbda V, 334

răce I, 201
 răcătă VI, 113
 răcături VI, 116
 răcnet V, 305
 răcori V, 190
 Rădești III, 150
 rădica V, 344
 rădiche I, 225, 230
 răformat VI, 316
 răle I, 201
 răle VI, 213
 rămas V, 344
 rămîne I, 309
 rămînea I, 309
 rămîneare-aș VI, 262
 rări IV, 144
 răpede I, 201, 202; V, 359
 răpedzi V, 344
 răpedzit V, 343
 răpegior VI, 316
 răport V, 39
 răpublică V, 39
 răpune I, 202
 rărunchi V, 71
 rărunchiu V, 68
 rărunchiu III, 140
 răs- (pref.) V, 298
 răsare I, 202; VI, 325
 răsări VI, 257
 răsărinda V, 362
 răsăritul V, 169
 răsboiu VI, 171
 răscoală V, 259
 răscumpăra VI, 248
 rășfoi V, 298
 rășfringe V, 298
 rășipască V, 343
 rășpublică V, 39
 răspund I, 202
 răspunsu V, 342, 343
 răspunzabil VI, 128
 răspunzîndu V, 440
 răstălmăci V, 298
 Răstoaca I, 108
 răstoacă I, 108
 răstoci VI, 327
 răsuna VI, 248
 rășe VI, 213
 Rășinari III, 150
 răș'îia VI, 113
 rău I, 202; V, 173
 rău VI, 214
 răvoluție VI, 316
 răz- (pref.) V, 299
 Răzăși IV, 130
 răzbel I, 29
 răzbi VI, 261
 război V, 259
 războiu I, 29
 (a se) răzbuna V, 144
 (a-și) răzbuna V, 144, 145
 răzgîndi V, 298
 răzident V, 39

re- (pref.) V, 299
 -re (suf.) VI, 259, 262
 rea I, 201, 224; VI, 25, 36
 reacție IV, 150
 realism I, 103
 real VI, 321
 realitate IV, 93
 realiza I, 67, 68
 realizator I, 79
 reasă I, 202
 reață I, 23, 202, 225
 reavân I, 201
 reazăm I, 201
 rē/ācā VI, 211
 (să) r'ebd'e I, 205
 rebel V, 39
 rebelă I, 61
 rebelie I, 65; V, 39
 recapitulatie I, 68
 rece I, 201; V, 174, 181, 193;
 VI, 74
 recensie I, 77
 recoltă VI, 332
 reconciliație I, 68
 rectangul' I, 61
 rectifi(c)a I, 68
 rectificație I, 68
 recuiziție I, 77
 recunoscător VI, 321
 redacție VI, 128
 reducere I, 69
 reedifi(c)a I, 68
 refacție I, 77
 refector VI, 128
 referendar V, 39
 reflector VI, 79, 80
 reflux V, 38
 regisor I, 77
 regiune I, 238
 regisor VI, 80
 regn IV, 167
 rele I, 206; VI, 25
 religie I, 66
 religiune I, 66
 remarcă IV, 142
 remarce IV, 142
 remarci IV, 142
 remărci IV, 142
 remorcă VI, 128
 renta VI, 128
 renunțatie I, 68
 reorganiza I, 67
 (re)organiza I, 68
 repede I, 201, 202; VI, 76
 repede VI, 213
 repere VI, 128
 repeta I, 74
 repeți I, 74
 report V, 39
 reproducție I, 69
 repune I, 202
 resare I, 202
 responsabil V, 220

respund I, 202
respunde VI, 171
retorica V, 35
reț'e I, 202
rețeta V, 39
reține I, 74
reu I, 202
 (a) *reuși* VI, 257, 259
 (a-și) *reveni* V, 143
revistă I, 77
revizui VI, 257
revocație I, 68
revoluție I, 102, 103
rezidenție V, 39
rid I, 202
 (a) *ridica* I, 202
 (a se) *ridica* V, 137
rezervor VI, 79, 80
reziduuri IV, 190
rezon I, 77
 (se) *ridică* VI, 333
ridiche I, 202, 225, 230
ridici I, 192
ridiculiță I, 61
ridik I, 176, 198
ridik' I, 176, 198
ridikă I, 198
ridik'e I, 198
rijițe VI, 214
rimnic I, 202
Rimu V, 441
rind I, 202
rinichi III, 152
rinichiū III, 152
rinichi' III, 140
ris I, 202
 (a) *risipi* I, 202
ritorică V, 33
 (a) *ritorică* V, 33
ritoricii V, 33
ritorism V, 35
riu I, 202
-riu I, 67
*Ribnic IV, 81
rid I, 202; VI, 325
 (imi) *rid* V, 145
 (a) *ride* V, 143
 (a-și) *ride* V, 135, 143, 145
 (a) *ridica* I, 202
ridiche I, 202
rima VI, 242
rimnic I, 202
Rimnic IV, 81
Rimnicul IV, 82
Rimnicul-Sărat IV, 81
Rimnicul-Vilcea IV, 81
rind I, 192, 202
 (de) *rind* I, 76
rindu V, 441
ris I, 202; VI, 315
risipi I, 202; V, 359
risoaică VI, 327
riu I, 202; IV, 90

Riușor° III, 150
roade III, 166
roată I, 29, 196
roat'e I, 196
rob V, 259
rocă IV, 142
roce IV, 142
 (unei) *roci* IV, 142
rodi VI, 260
rodu V, 441
rodul VI, 36
 (mă) *rog* I, 92, 95, 97
 (mă) *rogel* I, 92, 94, 95, 97
 (mă) *roguță* I, 92, 97
rohatecă VI, 320, 325
roiesc VI, 325
roinic V, 368
roiū I, 32
rol(ă) I, 73
roman VI, 128, 321
Roman V, 334
romanțier I, 71
romașcan V, 334
romînesc V, 303
Romîn-verde IV, 125
Rosia VI, 174
roș VI, 251
roșii IV, 127, 134
roșiori IV, 127
roșu V, 231
roti VI, 257
rotocol I, 29
royă VI, 228
roy VI, 36
royul VI, 36
roz V, 231
Rozavlea IV, 78, 86
rudă V, 416; VI, 116
 (a se) *ruga* V, 135
ruginit V, 219
rumegă VI, 324
rumîn VI, 315
rumpe VI, 111
rup I, 184
rupea VI, 7, 17, 18, 22, 184, 192, 194
rupi I, 184
Rusalii I, 90
rythm V, 35

S

(eu nu-)s° III, 156, 157
 s- (pref.) VI, 239, 240, 241, 245, 247, 249, 250
Sabasa VI, 123
sabău IV, 215
sabie V, 259
sabotor VI, 217
sač' III, 156
sacă VI, 320
sacagiu VI, 320
sacară V, 79

sacă I, 189
sacrifica I, 68
sacrificator VI, 79
sacure V, 79
s-a făcut VI, 275
Saftă VI, 126
Saftăi VI, 126
sak° III, 156
salăș V, 64
s'alău VI, 122
salbă VI, 247
salle I, 61
salutare I, 68
salutație I, 68
salvă VI, 246
sană I, 189, 277; V, 435; VI, 171, 317
s'amă VI, 36
samăn I, 189
sanatos V, 67
sanctifica I, 68
sancti(un)e I, 65
sanda I, 107
sandală I, 107
sanguin I, 62
s'apă VI, 215
sapient I, 61
sar V, 82
sař (pers. II) III, 166
 (el) *sařa* III, 166
sarác V, 64
saraci V, 71
saracul V, 71
sarai VI, 320
sară I, 175, 185, 196; III, 170, 197, 200, 222, 228; VI, 25, 317
 (să) *sară* I, 196
s'ară I, 174; III, 170
sarbăd I, 189
sarcofag(iu) I, 74
sare III, 166, 169, 170, 183; VI, 259
s°are III, 166, 170, 176, 183, 184
sarit V, 82
sarma I, 107
sarmală I, 107
sarmale VI, 325
sarūt V, 64
sarutăt V, 64
sat III, 149; V, 437
sat° III, 134, 149
satiriza I, 67
satu III, 134, 149
sătur V, 87
sau IV, 224
savant VI, 321
să I, 192; VI, 277
săc I, 189
săcară I, 200
săcăluș VI, 110
săcera I, 189

- săceriș* I, 189
săci VI, 115
săciui VI, 115
săcretar V, 39
săcrii V, 69
săcui VI, 127
săin VI, 117, 118
săivan VI, 320
sălaș VI, 116
Sălăgean VI, 123
Sălătruc III, 149
sămăna I, 189
sămînță I, 203, 204, 225, 231
sămn I, 189
sănătos V, 67
sănătate I, 29
să[ană]latati VI, 214
*sănătoare I, 29
sănătos V, 68, 71
săneată VI, 319
săngelui IV, 213
sănîn III, 177
săniîn III, 175
sănin III, 177
sănun VI, 117
sănune VI, 118
săpa VI, 7, 17, 18, 184, 192, 194
(eu) sār III, 166
(el) sārā III, 166
sārāc V, 69
Sārata V, 25
sărbători VI, 257
sărbăt^uori III, 176
sărē VI, 213
sărez I, 70
sări I, 189, 197
(tu) sārī I, 196
sārīn I, 289; VI, 113
sārune VI, 118
sārut V, 68, 71
sārviči VI, 316
sāvīrși VI, 257
sboru V, 441
scađe I, 309
scafirlîja V, 67
scaldă I, 205; III, 31
scaloiu I, 107
scamă I, 195
scame I, 195
scamota I, 69
scandaliza I, 67
scap I, 174, 193; III, 165
scap' I, 174, 193
scapasă V, 71
scapă I, 205
scap^ă III, 165
scap^ă III, 165
scapi I, 174
scapi III, 165
scarpă I, 69
scatiu I, 26
scaun I, 233, 234
scaune I, 233, 234
scădea VI, 239, 241, 244, 245, 256
scălda VI, 241, 243, 244, 245
s-căld-a-, -ăm, -ați VI, 251
scăldătoare III, 31
scăldușă III, 31
scăldușcă III, 31
scăluș VI, 250
scăpa VI, 239, 241, 242, 244, 245
scăpăra VI, 242, 245
scăpăta VI, 239, 241, 245
scări V, 116
scărmăna VI, 242, 244
scenă VI, 199
scheamăt VI, 246, 247
scheuna VI, 246
schimba VI, 242, 245
schimb-o I, 195
schimb'-o I, 195
schimb-un I, 195
schimb'-un I, 195
schimnic I, 259
(a) schinci I, 202
schinteie I, 202
schior VI, 79, 80
schipticesc V, 36
schipticii V, 36
schiptr V, 39
Schiridon VI, 113
scintilație I, 61
scincet V, 305
(a) scinci I, 202
scinteie I, 202; V, 217
scîrțăia I, 208
scîrțăie I, 208
scîlpi VI, 248, 249
scoace VI, 242, 244, 246
scoală-te V, 224
scoarțe VI, 325
scoate VI, 243, 244, 245, 248
scobitură III, 32
scobori VI, 248, 249
scoc VI, 115, 116
scociori VI, 248
scofilci VI, 248, 249
scopcă VI, 248, 249, 250
scopci VI, 248, 249, 250
scormonesc VI, 324
scormoni VI, 248, 249
scorni VI, 248, 249
scoroji VI, 248, 249
(a se) scoroji VI, 248
scortă I, 69
scortă I, 69
scorturi VI, 325
scotoci VI, 248
screme VI, 243, 244, 245
scrie I, 286
(se) scrie VI, 325
(a) scriere VI, 262
scriu III, 179
scris^o III, 139
scroafă VI, 117
scrob VI, 116, 316
scrupos VI, 250
scrupulă I, 73
scufunda VI, 240
scuipa VI, 243
scuipi VI, 243
scula VI, 243, 244, 245, 248
scump I, 75; III, 154
scumpăra VI, 248, 249
scura VI, 242, 244, 246
scurge VI, 240, 244, 245
scurma VI, 240, 242, 244, 245, 248
scurt V, 238
scurta VI, 243
scuti VI, 257
scutier I, 77
scătur V, 87
scutura VI, 243, 244, 245
scuzație I, 68
seamă I, 277; V, 436; VI, 36, 317
seamăn I, 178; V, 433
seanță I, 62
seară I, 222, 228; V, 435; VI, 25, 32, 47, 317
searbăd VI, 246
seateci IV, 142
secară I, 200
secerii IV, 143
secetă V, 214
secret I, 75
secretariul V, 33
secreturi VI, 326
sectator I, 77
secular I, 62
seculariza I, 67
secularizație I, 68
seculier I, 61, 62
secur I, 62
secure VI, 115, 116, 325
seditie I, 65
selbă I, 61
semi- I, 304
semință I, 203
semințe I, 203
semințe I, 231
sem'int'e I, 204, 225
semnalizare V, 220
semne V, 340
senător V, 33, 39
senatorcă V, 33
senin I, 289; V, 191, 193, 214
senior I, 240
seniorul I, 240
sensibil VI, 128
sentenție V, 36
sentinelă V, 416
separa VI, 128
separat VI, 128

- separator* VI, 128
ser VI, 128
serdăreasă VI, 327
serenitate I, 61
sergent I, 77
seri I, 192; V, 435; VI, 25, 47
s'eri I, 196
servagiu VI, 171
servaj VI, 171
servant-ă I, 77
servi VI, 128
sesie I, 65
sete VI, 211, 212
seu I, 234
sfadă V, 368
sfară I, 33
sfarmă VI, 325
sfarog VI, 241
sfârma VI, 240, 241, 248, 249, 251
sfât VI, 250
sfera cerească V, 37
sferă V, 37
sferic V, 37
sfert VI, 336
sfînt' I, 204
sfînt I, 204; V, 168, 192, 193, 436
sfîntu V, 441
sfîrlă VI, 249
sfîrlează VI, 249
sfîrnăr' VI, 115
sfîrşesk III, 139
sfîrşi VI, 241, 257
sfîrşu' III, 139
sfîşia VI, 248, 249
sf(o)ară I, 33
sfoară I, 33
sfoară-n tară I, 33
sfrenţi VI, 248, 249
sfrenţie VI, 248
sgăuri VI, 248, 249
sgîrcit I, 75
shismă I, 72
sholiastic V, 33
Sibiu IV, 81
sicriu VI, 116, 325
-sie (suf.) V, 304
sigur I, 62; VI, 68, 271, 285
sigur că nu VI, 271
silabiza I, 67
(au) silit V, 440
simboliza I, 67
simbolizaţie I, 68
simetriza I, 67
simfonie V, 33
simfonist I, 77
simpatiza I, 67
simplamente V, 305
simplifica I, 68
simplificaţie I, 68
simt VI, 316
simtiment VI, 171
simt I, 200
simţesc VI, 316
simţi I, 261
(se) simţi I, 74
simţiment VI, 171
sinchisî VI, 320
sincron I, 61
sindicat I, 77
singulariza I, 68
singurit V, 35
sine I, 40, 44, 200
Sionu V, 441
sir IV, 215
Siret I, 202
Siret° III, 139
Siret° III, 164
Sireţi(u) I, 202
sistemaliza I, 68
sistemalizaţie I, 69
situator VI, 80
skē'ăşeră VI, 211
silă I, 190
simbrie I, 190; VI, 115
simt I, 190
simţesc VI, 215
sin I, 192
sine I, 200
sineafă VI, 110
singur I, 190
sinze IV, 215
sint I, 95
sint « sfint » V, 168
sint° III, 139, 157
(io) sintăsc I, 261
Sirbi III, 150
sirmă VI, 115
sittie IV, 143
(el) skap III, 165
(tu) skap' III, 165
(eu) skap° III, 165
(să) sk'eld'e I, 205
(să) sk'ep'e I, 205
ski'opatjēd V, 64
(te) skoli III, 148
skump III, 155
skump' III, 155
skump° III, 155
skumpă III, 155
skumpe III, 155
skumpu III, 155
skunk'i III, 155
slab VI, 31
slab' VI, 31
Slăstiul IV, 84
Slăstiul Sec IV, 84
*slănic V, 26
Slănic V, 24, 25, 28
Slănicel V, 25
Slănicul V, 26
Slimnic IV, 81
Slivnik IV, 81
slomnirea V, 34
sloi VI, 115
slova V, 34
slovnirea V, 34
slugarnic V, 334
slugă V, 259, 334; VI, 115
slujbee IV, 142
sluji VI, 257
slujile IV, 215
sm'ad VI, 36
smăcina VI, 240
smîcur V, 87
smicura VI, 240, 244
smintină VI, 241
smintini VI, 241
smird VI, 113
Smîrdeşteţ IV, 71
(de) smoală V, 166
smulge VI, 242, 244, 246
snoavă IV, 187
snoş V, 259
snoşi IV, 216
snoş' IV, 216
snoşuri V, 359
soarbe VI, 325
soare III, 184; V, 214; VI, 45, 259
şpare III, 176
soarea I, 77
soarele VI, 192, 194, 196
soarte VI, 117, 118
socăciţă VI, 116
socialism I, 103; VI, 128
socialmente V, 305
societate V, 206
(a) socoti V, 135
sofisma V, 36
soldiu I, 74
solichismon V, 33
solichismos V, 35
solidifica I, 68
Soloneţ V, 24, 25
*Soloneţ V, 25
*Solon(e)ţ V, 25
Soloneţ V, 24, 25
*Soloneţ V, 25, 28
somariu I, 67
somniloc I, 78
son I, 78
sondaţie I, 69
sonerie V, 215
s-o-nnăscut VI, 215
soră VI, 149
sorb III, 34
Sorbele IV, 76
sori VI, 45
soara I, 97; VI, 126
soroacă I, 108
soroc I, 108
sosea VI, 32
(a) sosi V, 315
sotnic VI, 110, 319
sotnie VI, 110, 319
sof III, 141, 153, 160

- (doi) soț III, 159, 162
 soț' III, 160, 162
 soț° III, 141, 153, 159, 162
 soți III, 141, 160
 soțial VI, 171, 172
 soțietate I, 71
 sovhoz V, 260
 sovietic III, 63
 sovran V, 39
 soyul VI, 36
 spaimă VI, 246
 (a) sparge norma V, 220
 spas VI, 246
 spasmodic V, 368
 spatame V, 71
 spatar V, 344
 spată I, 58
 spăima VI, 240
 spăiminta VI, 243, 244, 246
 spăl I, 204; V, 136
 (mă) spăl V, 136, 145
 (il) spăl V, 145
 spăla V, 298; VI, 243, 245
 (a se) spăla V, 135, 137
 spăiminta VI, 243
 spătar V, 334
 specie I, 70, 71
 specifica I, 68; VI, 128
 specificație I, 69
 spectabil I, 78
 specul I, 61
 sp'el' I, 204
 speria VI, 243, 244
 *spertred VI, 247
 speță I, 70
 spinteca VI, 240, 242, 244, 245
 spiritualiza I, 68
 spițer I, 78
 spițerie I, 71; V, 39
 spinteca VI, 245
 spînzur V, 87
 spînzura VI, 243, 245
 sp'ai VI, 250
 splanadă I, 69
 sponsalie I, 61
 spori VI, 257
 spre IV, 218
 spre-graiu V, 35
 spregrăire V, 35
 sprehuî VI, 248, 249
 sprepus V, 35
 spri/inčânî VI, 214
 spu° III, 156
 spulbera VI, 242, 244, 245
 spun° III, 156
 spune VI, 242, 244, 245, 246
 (s) puñem I, 390
 spușiu III, 157
 spușu III, 157
 spuîu III, 142
 *ssuc VI, 239
 *ssud VI, 239
 sta VI, 7, 8, 17, 18, 19, 22, 184, 186, 187, 192, 194
 stacoj I, 198
 stacoj' I, 198
 stag I, 202
 stagna VI, 128
 stahanovist IV, 15
 stajar V, 71
 standoale VI, 116, 325, 327
 Stanești V, 79
 staniște VI, 332, 336
 staor I, 92
 starpezăsc V, 67
 stat V, 39
 statuie V, 40
 statút V, 64
 stație I, 78
 staul I, 289
 stăpin I, 241
 stăpinu(l) I, 196
 stări I, 73
 stărp I, 202
 stea I, 182; VI, 7, 8, 17, 18, 19, 22, 30, 120, 184, 186, 188, 192, 194
 stęq VI, 213
 steag I, 202
 steaua I, 206
 steauă VI, 120
 (de) stele V, 166
 stemă V, 39
 steră I, 73
 stereotipă I, 78
 sterp I, 202; VI, 243, 246
 sticlă VI, 116
 sticlete I, 26
 stihie V, 38
 stihotvorț V, 35
 stihuri V, 35
 stihuri iamvicești V, 33
 stil V, 159, 160
 stimafie I, 69
 stincă I, 202
 stinge I, 202; VI, 242, 244, 246
 stins V, 174
 stîlp IV, 81
 stîlpări VI, 112
 stînă VI, 332, 334
 stîncă I, 202
 stîngaci III, 152, 163
 stîngač' III, 163
 stîngač° III, 163
 Stîngaciu III, 152
 stîngaciu III, 152, 163
 stînge I, 202
 stîrc I, 29
 stîrlici VI, 250
 stîrni VI, 248, 249
 stîrpi VI, 243
 stoarce VI, 242, 244, 245
 st'ob I, 196
 stofă I, 196
 *Stoiaia IV, 78
 Stoiana IV, 78
 stol VI, 319
 stol° III, 141
 stoler VI, 325
 stolnică VI, 116
 Straja IV, 86
 strajă IV, 86; V, 29
 stramă VI, 246
 stramutăt V, 64
 strană VI, 124
 straniu VI, 128
 stranút V, 66
 straste I, 288; VI, 111
 strategist I, 78
 stratifica I, 68
 stră- (pref.) V, 298, 299
 străbate V, 298
 străctoare I, 108
 strădui VI, 260
 străfulgera V, 298
 străgeată VI, 115
 străluci V, 298; VI, 257
 strămătură VI, 246
 strămutare V, 38
 strănut V, 67, 68, 71
 (a) străpunge V, 230, 298
 străvede I, 309
 strecătoare I, 108
 strecur V, 90
 (a) strecura I, 108; V, 90
 strecurătoare I, 108
 *streped VI, 247
 strepede VI, 247
 strica VI, 243, 244, 245
 strigaî° III, 143
 strigăt V, 305
 strimt I, 202
 strimțar IV, 109
 string I, 202
 strivi VI, 128
 strica V, 343
 stricat V, 343
 strimt I, 202
 string I, 202
 (noi ne) stringem V, 145
 stroncâni VI, 240
 (nici) strop I, 85
 strudi VI, 240
 strungar VI, 336
 strungă VI, 332
 struț I, 26; VI, 115
 student I, 78
 studenți V, 33
 studia VI, 128
 studiat I, 78
 studii V, 33
 stuf VI, 250
 stufiș VI, 250
 stult(iție) I, 61

stupi VI, 243
 stupină VI, 116
 stur VI, 111
 stura VI, 111
 stură VI, 115, 129
 sturi VI, 111
 sturi VI, 111
 sturuitură VI, 111
 sturz VI, 246, 247
 (eu nu-)su III, 156
 suare III, 176
 suareă I, 78
 subit VI, 128
 subiet VI, 174
 subscriu VI, 29
 subsiste I, 74
 substanție V, 36
 substare V, 36
 subtiliza I, 68
 subțire I, 197
 subțire I, 189
 suburbiu I, 73
 subversie I, 65
 succede I, 74
 succese I, 65
 Suceava IV, 81, 85
 sucitoriu I, 200
 sud V, 38
 sud'it IV, 212
 suferi VI, 257
 suferință I, 289
 (a) suferire VI, 262
 suflor VI, 79
 sufragiu I, 66 ; V, 208
 sufragiu I, 208
 sufragiu universale V, 208
 (eu) sughit III, 161
 sughit° III, 162
 sughiț III, 162 ; IV, 92
 sughiț IV, 216
 (tu) sughit III, 162, 163
 sughiț° III, 163
 sughiț' III, 161
 (eu) sughit III, 162, 163
 (tu) sughit III, 163
 sughiți III, 162
 sugiț IV, 212
 sugiț IV, 212
 suhareă I, 78
 suhat VI, 332
 sui III, 152
 sui III, 159
 sui° III, 159
 suin III, 152
 sulfuros V, 304
 sulfuric V, 304
 sulfuros V, 304
 sultană VI, 327
 sulul I, 198
 sumariu I, 67
 sumănar IV, 111
 sumțasc VI, 215

sună I, 29; VI, 248
 sunătoare I, 29
 superb V, 368
 superficiu I, 61
 superfin I, 78
 superstiție VI, 128
 suplică I, 78
 supoza I, 74
 supsuuără III, 174
 supt-stările V, 36
 sur V, 193; VI, 118
 surd III, 137
 suroricid I, 78
 surorilor III, 183
 surprinde V, 304
 surs I, 73
 surtuc IV, 103, 107
 surtucar IV, 101, 104, 105,
 106, 107—109, 110, 113, 115
 suscrie VI, 174
 suspenda VI, 128
 suspendat I, 74
 suspens I, 74
 suspicie I, 65
 suspin IV, 216
 suspinindă V, 185
 susține I, 74, 309
 sursur V, 87
 sută I, 235
 suvenir(e) I, 73
 suzeran I, 240
 suziț IV, 212
 sveniment I, 61
 Svinecea IV, 78, 87
 sylavă V, 34
 sylloghismos V, 36
 syntaxis V, 35
 systima V, 36

Ș

șade VI, 333
 șagă I, 283
 șală V, 39
 șalvaragiu IV, 105
 șalvari IV, 105
 șandramă I, 185; VI, 119, 320
 șândrama I, 185
 Șandru VI, 123
 șanț I, 185
 ș'ant I, 185
 șapă IV, 215
 șapcaliu IV, 118
 Șapcaliu IV, 118
 șapcē nēvōi VI, 214
 șapte III, 166, 169, 170
 șapte III, 166, 170
 șarabană VI, 320
 șăsă VI, 213
 șatră VI, 117
 șavă V, 64
 șād I, 184, 200
 șād'ai I, 196

șade I, 184
 șadem I, 185
 șagalnic I, 283
 șândrămă VI, 119, 120
 șântuleț III, 32
 șās I, 185
 șătrăreasă VI, 327
 Șchei VI, 163
 șchioapă III, 166
 șchiop VI, 246
 șchioapăta VI, 242, 243, 244
 șchiopătător VI, 80
 școală I, 198 ; VI, 47
 școal'e I, 198
 școlari I, 73
 școli VI, 47
 ședem I, 185
 ședință I, 62
 ș'es I, 185
 șesuri III, 150
 și I, 192, 214, 229
 șiac VI, 320
 șicoală VI, 114
 ș'ē/āșă VI, 211
 ș'ină I, 185
 ș'indrilă I, 184
 șir I, 200, 223
 ș'ir I, 229
 șir IV, 215
 șiură I, 191
 și I, 184, 223, 229
 și VI, 214
 șie/ārpil'i VI, 211
 șină I, 185 ; VI, 116
 șindrilă I, 184
 șir I, 184, 200, 223,
 229
 șleah VI, 116, 127, 325
 șoapte III, 169
 șofer VI, 79, 80, 217
 șogor IV, 215 ; VI, 137, 145,
 146, 147, 153
 șolă IV, 119
 șold I, 185
 ș'old I, 185
 Șolea IV, 119
 șomer VI, 79, 80
 șopirlăiță V, 334
 șopirlă V, 334
 șopotindă V, 185
 șoricar V, 422
 șosea VI, 116
 șpioancă VI, 327
 șpuri VI, 122
 șpuroaică VI, 122
 Ștefania VI, 314
 ș'tele VI, 113
 șterg V, 334
 șterge VI, 243, 245
 ști I, 285, 286 ; VI, 111,
 115
 (a) ști V, 34, 315, 316

știe I, 285, 286
 știința numărării V, 36
 știință I, 66; V, 34
 șt'op VI, 113
 știu V, 327
 știubei III, 184
 știucă IV, 71
 ștrimp VI, 121
 știubei III, 184
 ștuc I, 196
 șt'ucă I, 196
 Ștucia IV, 79
 șubred I, 185
 ș'ubred I, 185
 șuiera IV, 92
 șupăi I, 108
 șupi I, 108
 șură I, 184
 șușit'or I, 204
 șuvoi I, 185
 ș'uvoi I, 185

T

-t (sufix verbal) V, 306
 t'a VI, 36
 tabac VI, 335
 tabarin I, 61
 taă I, 175, 196, 221, 227;
 III, 166, 170; VI, 7, 8,
 13, 15, 17, 18, 19, 22, 25,
 26, 161, 184, 194, 205
 t'ucă I, 175, 196, 221, 227;
 III, 166; VI, 205
 t'acă III, 166
 tače VI, 47
 Tache VI, 113
 taclă VI, 320
 tahigraf I, 72
 t'ag VI, 113
 tai I, 184; III, 147, 152;
 V, 82
 taj III, 141, 159
 taj° III, 139, 141, 143, 156,
 159
 taiat V, 82
 taica V, 344
 taică VI, 146
 taică moș VI, 137
 taie I, 223, 229
 taifas VI, 320
 taim VI, 119
 tain VI, 119, 127
 (in) taină V, 180
 tainic V, 180, 188, 190, 193
 taitu III, 147, 152
 tațu III, 156
 tak VI, 47
 takă III, 170
 t'akă III, 170
 t°akă III, 170
 talancă VI, 332
 talent VI, 321
 tal'u III, 156

talharii V, 71
 talpă IV, 144
 talpe IV, 144
 tamazlic VI, 320
 t'amă III, 176, 182
 (mă) tāmădesc V, 67
 tamăduje V, 82
 Tanasă V, 71
 tanti IV, 149
 tapagiu I, 67
 tapajos III, 68
 tare III, 169; V, 60, 209;
 VI, 76
 tartaj VI, 325
 tartuf I, 78
 tasma VI, 116
 tașcă VI, 116
 tata VI, 140, 147, 148, 149;
 150
 t'at'a VI, 148, 153
 tatar V, 71
 tată III, 166, 167, 169;
 IV, 142, 143; V, 82; VI,
 184
 t'ată III, 167, 169, 177
 t°ată III, 176, 182
 (unui) tată IV, 142
 tată-ne miu V, 79
 tată bătrîn VI, 136
 tatăi VI, 126
 tată vitreg VI, 139
 -tate (suf.) V, 306
 t'at'e VI, 153
 tatovă I, 78
 tatucă V, 82
 tatuț V, 82
 tauletă VI, 128
 taur VI, 116, 127, 325
 tay VI, 36
 t'ă III, 176
 tăbăcar VI, 115
 tăbăcărie VI, 115
 tăceri I, 73
 tăj°se III, 173, 177
 tăjât III, 179
 tăjâm III, 179
 tăjē III, 179
 tăjem III, 179
 tăjēm III, 179
 tăjet III, 179
 tăjet III, 179
 tăind° III, 139
 tăj°os III, 177
 tăjînd III, 179
 tălpi IV, 144
 tāmăduje V, 64
 tāmîiet V, 181
 Tăpălagă VI, 123
 tărcat VI, 115
 tărtăcută VI, 98
 tășulcă VI, 116
 t°ăt III, 177
 Tăuți III, 150

tăya VI, 36
 tăyé VI, 33
 te I, 192
 t'ē III, 176
 teacă I, 175, 176, 177, 192,
 221, 227; III, 170, 174; VI,
 7, 8, 9, 13, 14, 17, 18, 19,
 22, 25, 26, 161, 183, 184,
 185, 189, 192, 193, 194
 țacă I, 221
 teamă I, 178, 193; III, 176;
 IV, 142; V, 433
 teatru V, 33; VI, 316
 tehnică I, 72
 Tecuci IV, 81
 teđiu I, 61
 teglar IV, 217
 teglă IV, 215
 tehnică I, 72
 tehnologia V, 34
 Tei IV, 68
 teintură I, 62
 tejshea VI, 320
 tel' IV, 68
 (p) t'ele IV, 212
 Teleorman IV, 81
 telul VI, 36
 (mă) tem I, 276
 *t'emă III, 182
 temelie VI, 116, 128
 temerariu I, 67
 temere IV, 142
 temere I, 309
 temeri IV, 142
 temeteu IV, 215
 Temistocle VI, 314
 temniță V, 369
 tempestate I, 61
 tencuială VI, 115
 tendință I, 63
 tenebre V, 368
 teneri I, 203
 teneru I, 203
 t'ept IV, 212
 termina VI, 256
 terrană I, 62
 terren I, 62
 testament V, 33
 t'et'a VI, 148
 tetac VI, 137, 145, 146,
 153
 tetă VI, 150
 tete VI, 127, 135, 136, 137
 147, 148, 150, 153
 t'et'e VI, 153
 tetea VI, 148
 tetiuc VI, 127
 tey VI, 36
 teyul VI, 36
 Thel IV, 68
 thron V, 39
 tiacă I, 227
 t'iacă I, 221

- ticărau* VI, 127
ticăru VI, 127
tjě III, 176
t'igormiser VI, 113
tilscopeo V, 37
timbru VI, 336
Timiş IV, 81
Timişuara IV, 75
timp I, 234; V, 260
timpi I, 234
timpure I, 271
timpuri I, 234, 271
tină VI, 127
t'inăr I, 203
t'in'ăr'ă I, 225
Tinco VI, 126
Tinctorian I, 78
tinctură I, 62
tincturier I, 78
tiner I, 203
tinef I, 203
t'in'er' I, 203, 225, 230
t'in'er' I, 204
t'inefe I, 203, 225, 231
tineresc V, 303
tineri VI, 47
t'ineri I, 196
t'in'iră I, 231
tioc III, 173
tiran VI, 71
tiraniza I, 68
tirannie V, 39
t'isor VI, 113
titul V, 30
(a) tituli V, 39
tjüč' III, 178
tiuciu III, 173
tiuci(u) I, 178
tiutiün III, 173; VI, 316
tjü/ulifjieri VI, 218
tilni VI, 234
tinăr I, 192, 196, 203, 204; V, 192, 193, 225, 230; VI, 47
tinără I, 203, 204, 225, 230
tinguios V, 179
tinguitor V, 179
tirgoveţ I, 189, 197
Tirgu Bulgiului VI, 121
tirție-brtu IV, 114—115
tirție-obeală IV, 114
tirție-oghiele IV, 114
tirție-vătrai IV, 115
tirlici VI, 250
tirn VI, 248, 249
Tirnavă IV, 81, 85
tirnaţ VI, 117
Tirsinar IV, 121
tirsină IV, 121
toacă III, 170, 174; VI, 161, 184
toarce VI, 242, 245
toată III, 166, 167, 169; VI, 184
tqată III, 176
toc I, 196; IV, 215
t'óc I, 196
tócmăi I, 48
tocmal(ă) V, 343
tocmală VI, 317
tocmeală VI, 317
tocmi VI, 257
tocorman IV, 216
toga IV, 110
tokmai III, 139
tolbă VI, 116
tombateră IV, 116—117
topci VI, 113
topi VI, 261
topor III, 176; VI, 115, 116, 325
topo⁴ru III, 176
t'op'or III, 176
toporişte de coasă VI, 117
t'opti VI, 113
-tor (suf.) V, 303, 306
torşon I, 61
tot III, 166, 176
(de') tot I, 86
t'ot III, 176, 177
t'o/ăt III, 177
*t'otă III, 182
tot'ilă VI, 113
totuş III, 141
totuş' III, 139, 145
toţi I, 213
tovarăş I, 200
tovarăşă I, 184, 185
tovarăşe I, 185, 200
tractat V, 33
tractate V, 39
tractor I, 22, 23
tractorist IV, 90
tragodie V, 35
Traian VI, 316
traista I, 288
traistă I, 287, 288
tramversa VI, 128
transformare VI, 262
transcrie VI, 321
transfiguraţie I, 69
transmisie I, 65
tranversa VI, 128
traste I, 288
trasu III, 157
trăgea VI, 32
trăgediua V, 35
trăgindu V, 342
trăi VI, 257
Trăian VI, 316
trăisti VI, 111
trăist'i I, 287, 288, 289
trămătari VI, 123
treanţă VI, 250
treaz VI, 47
trebui VI, 249
trebuie VI, 76
trec V, 91
trece VI, 256
trecere V, 340
(au) trecut V, 440
treeră VI, 332
trei I, 213; VI, 36
treji VI, 47
tremîndul V, 167
tremur V, 87
tren VI, 335
trepte VI, 116
tresări VI, 321
tribunal VI, 335
trienat I, 78
trietate I, 78
trijoi VI, 333
trigon V, 37
triü V, 343
triüangolu V, 37
trimes V, 344
trimis V, 344
(au) trimis V, 440
trinitate I, 78
triplicat I, 78
trist V, 192, 193
tristă V, 173
trişcă VI, 115
triumfalnie-poartă V, 40
triumfător VI, 80
troacă VI, 116
troahnă V, 39
tronc VI, 240
troncăni VI, 240
troian I, 90
tropic IV, 204
(a se) trudi VI, 260
trudit VI, 116, 325
trunchi I, 234
trunchiuri I, 243
trupete IV, 123
t'şacă I, 221, 227
tuată III, 176
tüč I, 206
tuciu I, 206
tufă VI, 250
tufiş VI, 250
tulbur V, 87
tulpan VI, 116
tun I, 196; IV, 97
t'un III, 177
tunar IV, 97
tunerec VI, 225
Tur IV, 79—80
Turbateşti V, 79
Turda-Arieş IV, 81
Tureacă IV, 119
tureacă IV, 122
Turia IV, 79
Turia de jos IV, 79

Turia de sus IV, 79

Turie IV, 79, 82

turmă VI, 333

tuă/ot III, 176

tuot^u III, 176

turn V, 39

tusa I, 189

tusă I, 189

Tutova IV, 81

turtulor VI, 172

tuturor VI, 172

t'ut'un I, 196

Tuzluc IV, 119

tuzluci IV, 119

tyrännie V, 39

T

tap I, 24; IV, 210; V, 225;
VI, 332, 334

tapă I, 188, 200

t'apă I, 188

tapăn I, 188, 222, 228

t'apăn I, 188, 222

t'apăn I, 228

tara I, 242

tarami V, 71

tară I, 197, 241, 242

Tarigrad V, 341

Tarigradu V, 341

tarină VI, 332

tarțamuri VI, 116

tastă I, 197

t'astă I, 197

tață VI, 116

tațai VI, 126

tațo I, 197

tălină I, 188, 189

tărămonie V, 33

tăpi I, 188

tăpos I, 188

tărăi IV, 143

tărcălam V, 33

tărmure VI, 325

tărti IV, 143

tăs I, 200

teapă VI, 32, 47

teapăn I, 222, 228

teară VI, 171

teastă IV, 207

té/ăliniili VI, 211

t'elină I, 188, 189

t'ep' I, 188

tepi VI, 47

t'epos I, 188

tepusă VI, 333

teremonie V, 39

tes I, 200; IV, 215

ti I, 141

țiacă I, 221

-ție (suf.) V, 304

ifre arăpești V, 36

țigăie VI, 332

țigan VI, 115

țigară VI, 335

țiju III, 142

țin I, 200, 214; IV, 215

t'in I, 188, 189

t'ină I, 197

ține I, 309

(a) ține I, 74; VI, 256

ține la el VI, 333

ținea I, 309; VI, 187, 194,
195

ținere de minte VI, 321

țintirim VI, 116

(de) țintirim V, 166

țințar VI, 115

țircumstanțele V, 36

țiiitor VI, 128

țin I, 188, 189

țină I, 197

țințar IV, 169

țiră VI, 127

(o) țiră VI, 115, 116, 325

(nici o) țiră I, 85

țircălam V, 37

țitti VI, 115

țoafă VI, 115

țoabă VI, 115

țobică VI, 115

Țop IV, 118, 119

țopăie I, 188

Țopi IV, 118

Țopchi IV, 118

turtur I, 188; V, 87

U

u- VI, 239

uală III, 184

uămen III, 173, 174

uărbă III, 177

uăre III, 169

uăse III, 169

uă (art.) III, 145, 176

uă (pron.) III, 176

uăi III, 176

uăile VI, 215

uak' III, 176; VI, 217

uă/ok' VI, 215

uăr' III, 176

uărade III, 176

Uăradia IV, 75

uăraș III, 176; IV, 75

uărb III, 176, 177

uo/ărb III, 176

uăs III, 176, 180

-ui (suf.) I, 89; VI, 261

-uică (suf.) V, 335

uică VI, 134, 135, 136, 137,

140, 141, 144, 145, 146, 153

uimire I, 75

(a-și) uita V, 143, 145

(a) uita V, 143

uitase I, 43

(se) uită V, 227

(iți) uiti V, 145

ujină VI, 116

ul (pron.) I, 209; III, 145;
VI, 226, 227

ulei III, 35

uleiu I, 28; III, 75

Ulmi III, 150

ultimat I, 78

uluc VI, 116

ul'ul I, 198

umanism I, 103; V, 250

umanitate IV, 93

umaniza I, 68

(a) umbla V, 143

(a-și) umbla V, 143, 145

umblase I, 45

umblat V, 302

umblu III, 145, 156

umbrelă VI, 116, 315, 325

(1-) ūmpéd'ič VI, 215

umflare III, 32

umple I, 309

umplea I, 309

umplu III, 145, 156

un (art.) III, 151; V,

93-94, 95, 96; VI, 225

unče VI, 113

unche VI, 138, 142

uncheoale VI, 134

uncheș VI, 115

unchi III, 152; VI, 133-155,
199

unchi «fratele tatălui» VI, 135,

137, 138, 139, 143

unchi «soful mătușii» VI,

137, 138, 139, 143

unchiaș I, 187; VI, 135, 136,

137, 138, 143, 144, 146, 153

unchieș VI, 127

unchișor VI, 144

unchiu III, 152

unchi^u III, 140

unchiule VI, 142

unchiușor VI, 144

unchiuț VI, 144

Unclăta VI, 138

unde I, 108, 187

undegode IV, 216

undrea IV, 160

ung I, 176, 198

ung' I, 176, 198

unghiū III, 147, 152

ung'o III, 139

ungul I, 198

Ungureanu VI, 123

uni- I, 304

uni VI, 257

unifor VI, 128

unk' III, 159

unk'o III, 159

urk'i VI, 140

urk'iu VI, 140, 144

urk'i^u VI, 140

unt I, 28, 208; V, 214
 untdelemn I, 28
 unt'iu VI, 135
 untră I, 212; III, 145
 untri I, 212; III, 145
 untru I, 212; III, 145
 unu I, 208; III, 151
 uo IV, 221
 uo/ăk' VI, 217
 uok' III, 141, 182; VI, 217
 uok'° III, 141, 182
 uok'i III, 182
 uok'ü III, 182
 uol (pron.) III, 179
 uolă III, 184
 uoraș III, 176
 uorb III, 175, 177
 uordine III, 181
 uos III, 180
 uovăs° III, 139
 uovăz° III, 139
 -ur (suf.) V, 87, 88, 89, 90, 334
 uraște VI, 172
 ură IV, 143
 -ură (suf.) V, 334
 urdie VI, 320
 Urdugașu III, 151
 urei IV, 143
 urek'ă III, 179
 urek'ă III, 179
 urek'e III, 179
 urek'ē III, 179
 urek'ē III, 179
 (a) uri I, 202
 -uri (desin.) VI, 326
 uric I, 58
 uri I, 192
 (a) uri I, 202
 urit VI, 115
 urlou I, 75
 usca VI, 244
 uscat V, 214
 ustur V, 87
 usuc VI, 239, 244
 -uș (suf.) V, 334
 ușa I, 184
 ușa I, 184, 185, 186, 223, 229
 -ușcă (suf.) V, 335
 uș'e I, 223, 229
 ușea I, 185, 191
 -ușel (suf.) V, 334
 ușile I, 184
 ușor V, 180, 190, 193; VI, 184
 -ușor (suf.) V, 334
 -uș (suf.) IV, 84
 -ușă (suf.) V, 333; VI, 43
 uuup IV, 96
 yung° III, 139
 yunk° III, 139
 yușă III, 175, 177, 180

yutil III, 181
 yuntră III, 145
 yuntri III, 145

V

va IV, 220, 221; V, 343
 vac I, 195
 v'ac I, 195
 vacanță I, 66
 vacanție I, 66
 vacariul V, 79
 vacă V, 259; VI, 7
 vaccina I, 73
 vaccinație I, 69
 vacilație I, 61
 vadănă V, 64, 77
 vadană V, 69, 71
 vadane V, 69, 77
 vadane V, 77
 vadani V, 69
 vadă VI, 47
 (să) vadă I, 205
 vadăi V, 64
 vadoi V, 69
 vade-mecum I, 78
 (s-o) vaduit V, 67
 vaduvoi V, 67
 vagabond III, 72
 vak IV, 221
 Valea Bercutului VI, 123
 Valea Boului IV, 83
 Valea Caprei IV, 72
 Valea Cobia IV, 67
 Valea Cobiei IV, 67
 Valea Horincea IV, 65
 Valea Iepe I, 67
 Valea Liscovelului IV, 66
 Valea Liscovului IV, 66
 Valea Măgarului IV, 77
 Valea Orlei IV, 76
 Valea Ursului IV, 76
 Valea Vacii IV, 70
 Valea Zlaștiu IV, 84
 vampir I, 78
 vapor I, 73
 vapoare I, 73
 vaporiza I, 68
 vară I, 201, 205; V, 81
 v'ără I, 194
 vară dulce IV, 216
 v'arbă I, 196
 vare (aux.) IV, 220—221
 varecarele IV, 221
 varece IV, 221
 varecui IV, 221
 vargă I, 196, 205
 varișoară V, 81
 varsat V, 64
 varsat V, 82
 varsă I, 205
 varză I, 205; VI, 116
 vas III, 30
 vasă priimitoare V, 39

Vaslui IV, 81
 vataman IV, 66
 vatamât V, 64
 vataș V, 71
 vatașii V, 71
 vatră I, 205
 vă I, 192
 vād I, 50, 201, 204, 225, 231; VI, 47, 316
 vāi° III, 139, 156, 157
 vādănă V, 68, 69, 71, 77
 Vādănă V, 77
 vādănu V, 69
 vād'au I, 196
 vādăni V, 69
 vādăni V, 69, 77
 vādăi V, 69
 vādău III, 175, 179
 vādăule III, 175
 vādăuș III, 175
 vādăușale III, 175
 vādăușioară III, 166
 vādăzindu V, 343
 vāi VI, 36
 vālău V, 81
 vānudutu III, 147
 vānuduts III, 147
 vānudutu III, 148
 (amu) vān(ă)dutu III, 149
 vāpaie VI, 249
 vār I, 196, 204
 vār dulce IV, 216; VI, 147
 vārăbet'e VI, 114
 Vārărean VI, 123
 vārdaică VI, 250
 vārs I, 204; V, 82
 vārsat V, 82
 Vārزاری III, 150
 vātāmāt V, 68, 71
 vātāmātor VI, 79
 vātāviță VI, 327
 vātrai IV, 115
 vāz I, 204, 225, 231; VI, 316
 vāz° III, 139, 156
 vāzindure IV, 224
 vāzui° III, 139, 157
 vāzuserām° III, 139
 (a) vāzut I, 260
 vāzut° III, 139
 veac V, 24; VI, 25
 vğadră VI, 127
 veară I, 201; VI, 25
 vearbă I, 193
 vechi I, 72; III, 152; V, 193, 194
 vechiu I, 182; III, 152
 vechiță VI, 327
 veči VI, 25
 veci VI, 113
 (de) veci V, 194
 vecinic V, 194
 ved I, 201

- vede* I, 300; VI, 47
v'ed'e I, 205
v'ede VI, 214
(a) vedea I, 259, 260;
 VI, 32, 98, 260, 256, 273,
 274, 320
vedeare VI, 260
vedem° III, 139
vedetă I, 78
vegé III, 179
vegem III, 179
veghea VI, 32
vegiind III, 179
veg'ind III, 179
vek° III, 164
vek' III, 164
vek'ă III, 179
vek'ě III, 179
vek'e III, 179
venea VI, 32
veneau I, 287
venetic VI, 128
(a-și) veni V, 143
(a) veni I, 97, 277, 279;
 V, 143, 315; VI, 257
venin I, 289
venitără V, 437
venitu V, 440
venriu III, 147
ventuozitate I, 61
v'er' I, 204, 205
verb V, 34
verde V, 180, 190, 193, 231
verdele covor V, 178
vere VI, 335
v'erğ I, 205
veri I, 175, 192; IV, 224;
 VI, 25
v'eri I, 196
verifica I, 68
verin I, 289; VI, 113
verinos VI, 113
versant VI, 128
(să) v'erse I, 205
versifica I, 68
versiune VI, 128
versuri V, 35
vers V, 33, 35
v'erś I, 204
vers de jale V, 35
vertical VI, 128
v'erže I, 205
verzi IV, 127
verzișori IV, 127
vesperă I, 61
vest(e) V, 340
vest-german V, 296
vesti VI, 257, 261
vestiariu I, 67
vestit I, 182
veșted VI, 47
veștezi VI, 47
vești I, 175
v'etr'e I, 205
veți VI, 234
v'ez' I, 204, 225, 231
vi I, 192
viarbă I, 193, 195
vibrinde V, 362
Vicea IV, 75, 80, 82
vidjé VI, 33
viduitate I, 61
vie I, 214, 286
vię III, 179
vier VI, 244
vidersuri V, 35
(un) viespe VI, 114—115
vii VI, 36
viță III, 179
vițe III, 179
vilen I, 61
vin° III, 156
vin' III, 141
vină IV, 84
vinars VI, 116, 127
vină VI, 162
v'ină I, 196
vine III, 130
vin'e „vie“ III, 130
viné IV, 84
v'ine I, 204
viner' VI, 31, 165
vinera VI, 31, 165
vinere VI, 127
vinerea VI, 32
vinete I, 204
v'ineț' I, 204
vinie V, 342, 343
vinit V, 343
vinu I, 97; V, 224
vinzi VI, 47
v'inż' I, 204
vioaie I, 223, 224,
 229
violent VI, 128
Vioricăi VI, 126
viorie V, 182
vioriu V, 193
virgin V, 167
vis III, 137; V, 343
visăz I, 190
visceră I, 74
vis'ez I, 190
vișină V, 214
vișiniu V, 231
viteaz V, 259
vitejaște VI, 172
vițea VI, 120
vițeauă VI, 120
vių III, 156
vivifica I, 68
viya VI, 36
vizitator VI, 81
viziune I, 65
vizor V, 128
vij VI, 116
Vilcan IV, 81
Vilcea IV, 75, 79, 80—82
Vilciul IV, 75, 82
Vilcu IV, 81
vina I, 32
(a) vina I, 32
vină I, 196, 204
vinăi I, 204; V, 193
vinătă I, 204
vinător I, 32
vinăt I, 204
vind VI, 47
vinez III, 141, 159
vinez (pers. I și II) III,
 160
vinez° III, 141, 159
vint VI, 242
vint'or V, 90
vintur V, 87
v'ntur V, 90
vintura I, 108
vinturat VI, 247
vinz I, 204
vinzoli VI, 249
virfui VI, 123
(a) viri I, 202
(a) viri I, 202
virian VI, 249
virlugă VI, 249
virtej VI, 336
(a) visli V, 254
Vladimir IV, 82
Vladimiri IV, 82
Vladimiri IV, 82
Vladimirul IV, 82
Vlaștiul IV, 84
Vlădimir IV, 82
Vlădeni III, 149
vădică IV, 142; V, 259
v-o I, 196
v-ó I, 196
* voa IV, 220, 221
voao III, 179
* voare IV, 220, 221
vodă V, 259
voevod I, 240, 241
(a) voi VI, 306
Voia IV, 67, 82—83
voiagea I, 67
voie IV, 68; VI, 274
voievod IV, 150
voi (pron.) III, 152
voi° III, 139
Voinești III, 149
voiu III, 147, 152
volcani V, 38
voltigea I, 61
voluntariu I, 67
vopsi VI, 116
vor III, 179
vor° III, 157

vorbă V, 34 ; VI, 274
 vorbe I, 73
 vorbește în lături IV, 216
 vorbești pe înțeles V, 169
 vorbi VI, 116, 257, 325
 vornic IV, 66
 vornicel IV, 66
 Voroneț IV, 83
 voru III, 157
 vōūfiu IV, 216
 voya VI, 36
 voyos VI, 36
 vōūfiū VI, 218
 vrabia IV, 144, 145
 vrabie IV, 144
 vrăbiū IV, 144
 Vrača IV, 84
 vraci III, 152
 vraciu III, 152
 * Vrai IV, 84
 vrajmașie V, 79
 vrajmașulu V, 79
 Vrañ IV, 84
 Vrance IV, 83
 Vrancea IV, 83
 Vrani IV, 84
 vrăbeț'e VI, 114
 vrăbiū IV, 145
 vrăciță VI, 327
 vrăjmășie I, 74
 Vrancean IV, 83
 Vranceni IV, 83
 Vranceoiaie IV, 83
 Vranceoiaia IV, 83
 Vraniuț IV, 84
 Vrañuț IV, 84
 vrea IV, 223 ; V, 212
 vread I, 108
 vregld'e VI, 213
 vrej I, 200 ; III, 141, 159
 vrej° III, 139, 141, 159
 vrej' III, 159
 vrej° III, 139, 159
 vrejī III, 141
 vremală VI, 123
 vreme V, 340
 vremi V, 359
 vremui VI, 123
 vremuri V, 359
 vriău VI, 213
 vriet IV, 92
 vulgarriu I, 67
 vulnă I, 61
 vulp' IV, 142
 vulpe IV, 141, 142, 144
 vulpea IV, 144, 145
 vulpei IV, 144
 vulpi IV, 140, 141
 vulpi IV, 144
 vulpiei IV, 145

vultanas V, 71

W

Wracha IV, 84

Y

yapă VI, 37
 yată VI, 39, 40
 yerme VI, 224
 yie I, 214
 ypohondriac V, 39

Z

z- (pref.) VI, 239, 241, 248,
 249, 250
 za I, 197
 ză I, 197
 zabălă V, 65
 zabală V, 76
 zac V, 334
 zăcătă V, 334
 zaceale V, 36
 zahară VI, 320
 zaharicale IV, 185
 zahăr VI, 336
 zale III, 166, 170
 z°ale III, 166, 170
 zamă I, 189, 200, 222, 228
 zămă I, 222, 228
 zaraf VI, 320
 zare III, 169
 zavelgă V, 426
 zăbală V, 67, 68, 69, 71
 ză/abală V, 76
 zăbea V, 68, 71
 zăce I, 189, 200
 zăgneată I, 108,
 zăgneatā I, 108
 zămos I, 189
 zăpada V, 182
 zăpadă V, 230 ; VI, 115, 116,
 322, 323
 zăr I, 197
 zărăfie VI, 320
 zăstre I, 189
 zău VI, 282
 (să) zăvistuē V, 342
 zăvod V, 422
 zbate VI, 242, 244, 245 246
 zbea VI, 242, 244 245, 246
 zbe(n)g VI, 248, 250
 zbhghi VI, 250
 zbhgui VI, 248
 zbe(n)gui VI, 250
 zbiera VI, 244
 zbilt VI, 250
 zbirci VI, 248, 249
 zboară VI, 46, 47
 zboare VI, 47
 (să) zboare VI, 45
 zbor VI, 46, 47
 zbori VI, 45, 46, 47
 zborși IV, 198

zbuciuma VI, 248, 249
 zbura VI, 244, 245
 zburām VI, 47
 zdreanță VI, 250
 zdruncina VI, 244
 zeamă I, 178, 222, 228 ; V,
 433 ; VI, 25, 32
 zece I, 200, 214
 zemuri VI, 25
 zero VI, 116, 128
 zgaide VI, 250
 zghiltag VI, 129
 zgîrbaci VI, 248, 249
 * zgîrbaci VI, 250
 * zgîrbăci VI, 248, 250
 zgîrcit VI, 333, 336
 zgîria VI, 244
 zglăvoacă VI, 241
 zgodi VI, 108
 * zgomoni VI, 250
 zgomot VI, 248, 249, 250
 zgomota VI, 249
 zgripsor VI, 250
 zial I, 76
 zic I, 200, 214 ; V, 207
 (imi) zic V, 145
 (a) zice VI, 273
 zici VI, 36
 zicindurea IV, 224
 zid I, 202
 zid' I, 196
 zid° III, 139, 164
 zidar III, 162, 163
 zidar' III, 141, 159, 160, 162,
 163
 zidar' (sg. și pl.) III, 160, 163
 zidar° III, 162
 zidar° III, 141, 159, 160, 162,
 163
 zidi(u) I, 202
 zidiu(l) III, 173
 zidr^u III, 143
 zik III, 182
 zik° III, 182
 zik^l III, 182
 zik^u III, 182
 zin IV, 215
 zto III, 175
 zioa III, 174
 zis° III, 139
 zisei° III, 143
 zisei° III, 157
 ziș° III, 157
 ziț VI, 127
 ziua III, 174
 ziua I, 200
 ziua III, 169, 179
 ziua I, 200 ; III, 175, 179
 ziă/uo III, 179
 zi VI, 215
 zic I, 190, 200
 zid I, 190

zîmbește I, 48
zîmbu I, 190
ziua VI, 215
zlab IV, 84
zlaşcul IV, 84
Zlaşti IV, 84-85, 87
Zlaştiu-sec IV, 84
Zlăştene IV, 84
zmăcina VI, 249
zmăoaică VI, 316
Zmîrdăşteful IV, 71
zoi IV, 213
zor I, 197
zōūdşiguri IV, 216
zūca IV, 213
Zugravu I, 78
Zugrăvescu I, 78
zulipsi VI, 320
zurbă VI, 120
zumătate IV, 213
zūca VI, 215
zūca VI, 215
zvăpăia VI, 249
zvărdaică VI, 250
zvînta VI, 242, 244, 247
zvîntura VI, 242, 247
zvînturat VI, 247
zvînzoli VI, 249
zvîrl VI, 324
(a) zvîrli V, 241
zvîrlugă VI, 249, 250

RUSĂ

Администрация I, 64
 анализ I, 73
 ателье I, 75
atomnii, I, 304
 баран I, 281
 бархат IV, 129
 бархатник IV, 129
 беда III, 182
 белоподкладочник IV, 128
 белый IV, 128
 береза V, 28
 беречься V, 138
 близко VI, 64
 больно VI, 63
 боязно VI, 63
 будет VI, 76
 буравой V, 249
 бухгалтер V, 252
 бывало VI, 57
 было VI, 61
 быстро VI, 61
 быть VI, 56, 57, 60
 вдухе VI, 62
 велено VI, 64
 велик VI, 64
 верь I, 75
 весело VI, 63
 вести V, 253

вёстей V, 253
 весь I, 36
 ветрено VI, 63
vecinosti V, 261
 взгрустнулось VI, 61
 взял VI, 32
 ви́ден VI, 64
 видно VI, 64
 вода I, 173; V, 253
 водить V, 253
 воду I, 173
 волк IV, 63
 волна I, 218
 вольно I, 218
 в.г. Володимер IV, 63
 в.г. Володимер IV, 63
 волчий IV, 63
 волчье IV, 63
 волчья IV, 63
 вона III, 180
 восемь III, 180
 воспрещено VI, 64
 враг IV, 64
 вражий IV, 64
 в ряд IV, 108
vsemirnoistoriceskii V, 297
 всяк VI, 32
 всякий VI, 36
 выполнено VI, 64
 высоко VI, 64
 выходить V, 226
 вьюжно VI, 63
 гадко VI, 63
 глаз V, 252
 глубоко VI, 64
 Годун IV, 74
 голодно VI, 63
 голоштанник IV, 130, 132
 голый IV, 132
gomoni VI, 248
 горазд VI, 55, 61, 64
 Горбун IV, 74
 горком V, 251
 город III, 182
 горшит VI, 61
 горько VI, 61, 63
gotovnosti V, 261
 грести V, 254
 грех VI, 63
 громко VI, 61
 грустно VI, 61, 62, 63
 грязно VI, 63
 грязь I, 175
gumanizm I, 304
 гуманизм V, 205
da, VI, 265
 давать V, 253
 далеко VI, 64
 дань I, 175
 дева I, 93
 девочка I, 93
 дегтяная V, 22

Дегтянка V, 21
 Дегтяное V, 21, 22
 Дегтярёв V, 27
 Дегтярка V, 27
 Дегтярная V, 27
demokratija I, 305
den VI, 203
deñ V, 434
 деревянный V, 21
 дежурный I, 76
 Дехтерев V, 27
 Дехтяное V, 21, 22
 дёття V, 21
 дёготь V, 21
dictatura proletariata I, 305
direktor I, 32
 дистанция I, 66
 дождливо VI, 63
 дозволено VI, 64
 должен VI, 55, 61, 64
 должно VI, 56, 64
 долина V, 63
 дорога V, 253
 дорожка V, 204
 дорожная V, 28
 досадно VI, 63
 другой I, 37
 дунь I, 175
 дурио VI, 63
 душно VI, 63
 дядя VI, 136
 ей-ухнем IV, 96
 ест III, 180
 есть III, 180
 ёж III, 152
 жалко VI, 63
 жаль VI, 63
 жарко VI, 63
 журнал I, 76
 жутко VI, 63
 жуть VI, 62, 63
 замо́к V, 253
zámok V, 253
zapastis V, 139
 запрещено VI, 64
zarplata III, 20
 застрелиться V, 138
 защищался V, 138
 здоров VI, 64
 знойно VI, 63
idealizm I, 305
 идейность III, 121
 идейный III, 121
 идёт себе V, 145
imperializm I, 305
 иной I, 37
 инстанция I, 76
 интернационал V, 250
interatiional(izm) I, 305
-iia I, 67, 102

камень V, 249
 канцелярист I, 72
 канцелярия I, 72
 картофель III, 121
 каторга VI, 63
 километр V, 253
 километр V, 253
 кирпич III, 121
 кисейная барышня IV, 129
 кисейница IV, 129
 кисея IV, 129
 княжа IV, 66
 княжий IV, 63
 князь IV, 63
 кобыла VI, 63, 67
 кобылий IV, 63
 коза IV, 63
 козий IV, 63
 Козье IV, 72
 ком(м)ерция I, 71
komunizm I, 305
komunisticeskii I, 305
 комната I, 93
 коммунистическая партия III, 120
 конь III, 182
 корвет I, 73
 корова IV, 64
 коровий IV, 64, 74
 коровье масло IV, 64
 короп IV, 73
 коршок III, 121
kosmopolitizm I, 305
 кровь I, 175
 куплено VI, 64
 кушать I, 93
 кто V, 22, 24
 к(ь)то V, 22
 купина V, 28
 лавр V, 254
 лавры V, 254
lamp I, 23
 лапотник IV, 122
 лапоть IV, 122
 Левун IV, 74
 легко VI, 62, 64
 лейтенант I, 76
 лень VI, 62, 63
 лёг IV, 36
literaturnii V, 156
 лицо I, 306
 личный I, 306
 ловить I, 94
 ловушки I, 94
 любой I, 36
 людно VI, 63
 мал VI, 64
marxizm I, 305
 мать III, 182; IV, 212
 медведь IV, 64
 медвежий IV, 64
 медленно VI, 161

метод I, 73
 мёд III, 195
 могу IV, 215
 может IV, 215
 можно VI, 56, 64
 молчите себе V, 154
 морозно VI, 63
 мощь III, 152
 мудр III, 155
 мука VI, 63
 мучительно VI, 63
 мята VI, 32
 мяч III, 152
 на VI, 45, 46, 47
 навеселе VI, 62
 надо VI, 62, 64
 надобно VI, 64
 намерен VI, 61, 64
 намыв V, 249
 написано VI, 64
narod V, 209
natsionalizm I, 305
 национальный III, 119
natsional-sotsialist I, 305
 невозможно VI, 64
 неволя VI, 63
 недосуг VI, 63
 нельзя VI, 56, 64
 неохота VI, 64
 необходимо VI, 64
niet VI, 272
 нота V, 249
 ночь III, 152
 нужно VI, 56, 64
 обидно VI, 63
 обновить V, 250
abščestvennosti V, 261
 объективный III, 120
 один IV, 212
dial. олень I, 84
 он III, 180
 она III, 180
operativnosti V, 261
organizovannosti V, 261
-osti (suf.) V, 261
oficer I, 33
 парно VI, 63
 партией V, 251
 партийный III, 120; V, 251
partinii V, 305
partinosti V, 260
 партия III, 119; V, 251
 партком V, 251
 партор V, 251
 парторганизация V, 251
 пасмурно VI, 63
 пастух IV, 63
 пастуший IV, 63, 64
 пациент I, 71
 пере- (pref.) V, 28
 передел V, 28

Переяслав IV, 63
 Переяславль IV, 63
 песчаный V, 21
 печально VI, 63
 пёк IV, 36
 пес IV, 64
 песий IV, 64
 питочки I, 93
 пить I, 93
 плакать IV, 215
planomernii V, 296
 плач III, 152
 плачу IV, 215
 плачь III, 152
 плац III, 152
plodordnosti V, 261
 по (prep.) IV, 35
 повесть I, 93
 подкладка IV, 128
 позволено VI, 64
 поздно VI, 64
 позор VI, 63
 покойно VI, 63
 политика V, 251
 политический V, 251
 полки V, 253
 полки V, 253
 пора VI, 62
 порох V, 24, 28
 поручено VI, 64
 посеяно VI, 64
postroitsia V, 139
 поток IV, 63
 потом V, 253
 потом V, 253
 потягушечки I, 93
 потянуть I, 94
 прах V, 24, 28
 пре- (pref.) V, 28
 предел V, 28
 предписано VI, 64
 предположено VI, 64
 преступник III, 74
 прибрано VI, 64
 приказано VI, 64
 принесён V, 253
 принесён V, 253
 принято VI, 64
 приятно VI, 63
 противно VI, 63
 просторно VI, 63
 пусто VI, 63
 пустынно VI, 63
 путь IV, 36
 рад VI, 55, 61, 64
 рада VI, 55
 радостно VI, 63
 разрешено VI, 64
rac IV, 215
 рано VI, 64
razizm I, 305
 рацы IV, 215

река IV, 63
 рекомендовано VI, 64
 решено VI, 62
 решето I, 218
 рожь III, 152
 роль III, 152
 рост I, 94
 ростушечки I, 94
 рысий IV, 64
 сам I, 37
 свет III, 182
 светло VI, 63,
 свинячий IV, 78
 свободно VI, 63
 сделано VI, 64
 себе V, 138
 себя V, 138
se'ektsija I, 305
 семь I, 175
 сенсуализм V, 249
 сермяга IV, 110
 сермяжник IV, 110, 111
 сидеть VI, 68
 сказано VI, 64
 скучно VI, 63
 слово V, 249
 слышать I, 281
 смешно VI, 63
 совестно VI, 63, 65
 солнечно VI, 63
 солон V, 28
 спатки I, 93
 спать I, 93; VI, 68
 специя I, 71
 срам V, 63
 стихотворец V, 35
 стоит V, 253
 стбит V, 253
 страх VI, 63
 стрич IV, 36
 страшно VI, 63
 стыд VI, 63,
 стыдно VI, 63, 65
 суждено VI, 64
 сумрачно VI, 63
 сыпь I, 175
 сыро VI, 63
 съ V, 138,
 сюда V, 226
 сюртук IV, 107
 ся V, 138
 те I, 218
 те I, 218
 телята IV, 64, 78
 телячий IV, 64
 тембр V, 252
 темнеет VI, 61
 темно VI, 61, 63
 темп V, 252
 тенденциозный V, 252
 тенденция V, 252
 тендер V, 252

теплеет VI, 61
 тепло VI, 55, 61, 62, 63
 тесно VI, 63
 тихо VI, 62, 63
t'ma VI, 197
 тошно VI, 62, 63
 тоскливо VI, 63
 триумфальные ворота V, 40
 тропинка V, 204
 трудно VI, 64
ti (art.) IV, 145
 туда V, 226
 туманно VI, 63
 туш III, 152
 тушь III, 152

уголовный преступник
 III, 74

уголь III, 180
 удобно VI, 63
 узко VI, 63
 указано VI, 64
 унтер офицер I, 77
 ухо III, 180
 уютно VI, 63

fašizm I, 305
feodalizm I, 305

халат IV, 110
 халатность IV, 111
 халатный IV, 110
 ходить I, 94
 ходушечки I, 94
 холодно VI, 55, 56, 63
 хорошо VI, 63
 хохол IV, 118
hto V, 24

целый I, 36

человек IV, 63
 человеческий IV, 63, 64
 член V, 251

шериф V, 249
 широко VI, 63
 штаны IV, 132
 шумно VI, 63

щекотно VI, 63

экономический III, 120

iazik V, 156
 -ян (suf.) V, 21
 Ярослав IV, 63, 64
 Ярославль IV, 63, 64
 Ярославль город IV, 64
 Ярополк IV, 63
 Ярополчь IV, 63
 Ярун IV, 74

SARDĀ

assugare (log.) VI, 244
berre (log.) VI, 244

ihhuzzula (sass.) VI, 243
iskudere (log.) VI, 243
iskurrere (log.) VI, 242
izventare (log.) VI, 242

kunku VI, 151

spamintā, (gallur.) V, 243
strežiri (campid.) VI, 243

tio VI, 152

tiu VI, 134

tsiu VI, 134

unka VI, 151

unku VI, 152

DIALECTUL SĂSESC

belaur V, 81
Keltsun V, 81
propedin V, 81

SÎRBO-CROATĂ

aldovati I, 89
bantovati I, 89
budà'a I, 291
čača VI, 146, 149, 150
čajko VI, 146
čovečji IV, 63
čovek IV, 63
diple, V, 427
 долина IV, 63
Dragun IV, 74
drumu V, 427

engedovati I, 89

telelovati I, 89

griliti VI, 249

(h) *endek* I, 294

kapač I, 293

kmet IV, 66

Knežje IV, 66

Kneža IV, 66

-ko (suf.) VI, 146

кобила IV, 67

Kobilja IV, 68

Kobilja Glava IV, 68

Kobilje IV, 68

kogode IV, 216

kopča VI, 248

korbač VI, 248

Košuta IV, 70

Košute IV, 70

Kozalj vrh IV, 73

Kozja IV, 72

Kozje IV, 72

kozji IV, 63, 64

Kozji Vrh IV, 72

Kožlje IV, 73
 krava IV, 64
 krapu IV, 73
 krapu IV, 73
 Krapje IV, 73
 Krawlja IV, 73
 krawlji IV, 64
 Krawlji Dol IV, 73
 Leskovac IV, 66
 lokva IV, 63
 Meči Dol IV, 75
 mečja IV, 75
 mečje IV, 75
 mečji IV, 75
 medved IV, 65
 medvedj IV, 65
 Medvedja IV, 76
 mudar III, 155
 Orlja IV, 76
 Orlje IV, 76
 pas IV, 64
 pasji IV, 64
 поток IV, 63
 peka IV, 63
 Rodim IV, 78
 Rodimlja IV, 78
 sbjeg VI, 248
 štogod(e) IV, 216
 stric VI, 136, 146, 150
 svinjeća IV, 78
 svinja IV, 78
 svinjeći IV, 78
 tele IV, 78
 teleća IV, 78
 teleći IV, 65, 78
 teleta IV, 65, 78
 tetak VI, 146, 150
 ujak VI, 146
 ujka VI, 146
 -un (suf.) IV, 74
 vlićij IV, 80
 Vlićijgromi IV, 80
 Vlićijtrini IV, 80
 Vranj IV, 84
 vrljati VI, 249
 Vuća IV, 80
 vučja IV, 63, 80
 Vučja Lokva IV, 63
 vučje IV, 63
 Vučje IV, 64
 Vučje selo IV, 64
 vučji IV, 63, 80
 vuk IV, 63
 Vuk IV, 80

SLAVĀ

-ar- (suf.) V, 22
 -ati (suf.) VI, 261
 bēgŭ VI, 248
 blagosloviti VI, 261
 bljudŭ IV, 73
 bl'udŭ IV, 73
 бѣзѣ III, 154
 Vālk IV, 82
 vilča IV, 80
 vilči IV, 74, 75, 80, 81
 vilkŭ IV, 74
 Vladimiriŭ IV, 82
 Vladimiriŭ IV, 82
 vol'a IV, 68, 82
 volŭ IV, 83
 vrači IV, 84
 vračŭ III, 180
 vranec IV, 83
 vran(i)ča IV, 83
 vranici IV, 83
 vranŭ IV, 83, 84
 vraŭ IV, 84
 vrŭlŭ IV, 241
 вѣторъ IV, 219
 вѣторъ на дѣсѣтѣ IV, 219
 vydra III, 180
 гавѣтъ VI, 260
 gnoi IV, 66
 govēdo I, 235; IV, 63
 govēždi IV, 63
 gomoni VI, 249
 gomoniŭ VI, 248
 goniti VI, 260, 263
 гонити VI, 260
 gora IV, 65
 gorod I, 238
 gospodin I, 241
 grad I, 238
 gradište IV, 86
 gradŭ III, 182
 greblo I, 235
 Grozavlja IV, 86
 grozinu V, 427
 groziti VI, 261
 darovati VI, 261
 dvor I, 239
 *degŭtēna V, 24
 *degŭtēna V, 24
 *Deg(ŭ)ēna V, 22
 *Degŭtēnica V, 26
 *degŭtēnŭ V, 26
 *degŭtēnŭ V, 26
 *degŭtŭ V, 21, 22, 24, 28
 Dehtar V, 22
 *Dehteana V, 24
 *Dehtēna V, 24
 *Dektēna V, 22, 24
 *dektēna V, 24
 dīni VI, 197

dolina V, 21
 dolŭ V, 26
 domestiknu V, 427
 *Dorogun IV, 74
 дорогоуни IV, 74
 доросѣскаго IV, 74
 доросѣскаѣ IV, 74
 доросѣк IV, 74
 доросѣк IV, 74
 Doroguniŭ IV, 86
 dospeti V, 427
 dospēti VI, 260
 dovesdi V, 427
 Dragobrača IV, 85
 Dragobrat IV, 85
 Dragobud IV, 85
 Dragobužda IV, 85
 drēčēna V, 21
 drēčēnŭ V, 21
 drēvo V, 21
 druzu V, 427
 дѣва IV, 219
 дѣва на дѣсѣтѣ IV, 218, 219
 дѣва на дѣсѣтѣ IV, 219
 Elixovŭ IV, 82
 -ēno- (suf.) V, 21
 -ēti (suf.) VI, 261
 zemlja I, 242
 Zlašti IV, 85
 Zlatan IV, 85
 Zlate IV, 85
 Zlatko IV, 85
 zlato IV, 85
 Zlatoj IV, 85
 Zlatoslav IV, 85
 -lj- (suf.) IV, 63-87
 -inu (suf.) V, 427
 -ikŭ (suf.) V, 25
 is (prep.) VI, 239
 исѣти VI, 260
 ispraviti VI, 261
 -ište (suf.) IV, 71
 iti VI, 261
 iz (prep.) VI, 239
 iz- (pref.) VI, 240
 izbaviti VI, 261
 izbiti VI, 261
 izŭbyti VI, 260
 -j- (suf.) IV, 63-87
 iastŭ III, 180
 iestŭ III, 180
 iis VI, 239
 iiz VI, 239
 kajati VI, 260
 кѣтѣти VI, 260
 kladnja III, 130
 крѣстѣти VI, 260
 klevetati VI, 260
 kl'učari IV, 73
 knez IV, 66

- кнѣжа IV, 65
 кнѣжа IV, 65
 kobil IV, 68
 кобѣлѣн IV, 69
 кобыла IV, 69
 kobyła IV, 69
 kovači IV, 75
 kosa IV, 72
 koža VI, 248
 коза IV, 71
 Козја планина IV, 72
 kozija IV, 72
 koz(i)ja IV, 73
 koz(i)l'a IV, 73
 koz(i)lja IV, 73
 kozil'i IV, 63
 kozilŭ IV, 63, 72, 73
 козѣ IV, 71
 козѣ IV, 71
 козѣ IV, 71
 kolač' III, 156
 kolak III, 156
 kolačк III, 156
 конь III, 182
 kopaňa IV, 84
 kopanja IV, 78
 kópina V, 24
 *Korovja IV, 86
 Korovija IV, 86
 коровѣ IV, 70
 *Koropja IV, 86
 košušta IV, 70
 košuti IV, 64
 košuta IV, 64 70, 71
 košutja IV, 70
 *košutište IV, 71
 krap(i)ja IV, 73
 krap(i)je IV, 73
 krava IV, 73
 Kravija IV, 86
 kravja IV, 73
 *Kravja IV, 86
 Krapija IV, 86
 крѣчка IV, 283
 lěska IV, 66
 lipiti VI, 261
 липитъ I, 283
 локити VI, 260
 Любанка IV, 68
 люкити VI, 260
 ljubiti VI, 262
 mati III, 182
 medvědi IV, 64
 medvěždi IV, 64
 milovati VI, 261
 mlěko košušte IV, 64
 мѣкити VI, 260
 mondro III, 155
 на IV, 218
 на Ковѣлѣ IV, 68
 на Ковѣлѣ IV, 68
 naprasinu V, 427
 папрѣтъкъ III, 154
 ne V, 299
 něstu VI, 272
 nevol'a IV, 68
 neukŭ I, 27
 ničesože I, 86
 ničtože I, 86
 obloziti VI, 261
 nraui I, 29
 obložiti VI, 261
 oboriti VI, 248
 -ovati (suf.) I, 89; VI, 261
 okolŭ I, 29
 orilŭ IV, 63
 or(i)lja IV, 76
 or(i)lje IV, 76
 orilŭ IV, 63
 osil'i IV, 63
 os(i)lja IV, 76
 osilŭ IV, 63, 76, 77
 otici IV, 63
 от Ковѣлѣ IV, 68
 от Ковѣлѣ IV, 68
 otŭ IV, 141
 otolěko I, 84
 урѣ IV, 76
 урѣ IV, 76,
 урѣ IV, 76
 урѣ IV, 76
 pajokŭ VI, 227
 paziti VI, 261
 pěščana V, 21
 пѣсѣ IV, 21
 pěščana V, 21
 pěščanŭ V, 21
 pešt'ana V, 21
 petino V, 436
 platiti VI, 261
 plenŭ I, 285
 плѣти VI, 260
 pleti VI, 260
 pluti VI, 260
 плѣти VI, 260
 pohŭtŭti V, 22
 poprŭti VI, 260
 postiti VI, 261
 potokŭ V, 26
 pre- (pref.) V, 298, 299
 přědŭ V, 24
 приѣмѣти VI, 260
 прѣкѣ IV, 219
 прѣкѣ на дѣсѣ IV, 219
 поустити VI, 260
 pustiti VI, 261
 Radim IV, 77, 78
 Radimlja IV, 77
 raz- (pref.) V, 298
 razbiti VI, 253
 razboj I, 29
 rakŭ IV, 77
 ракомъ IV, 77
 rakŭ III, 156
 ракъ IV, 77
 rači IV, 77, 82
 rači III, 156
 родити VI, 260
 раці IV, 77
 rybinikŭ IV, 82
 svĕtu V, 423
 svĕtŭ V, 436
 skompŭ III, 154
 skvara I, 33
 (s)kora VI, 248
 -скѣн (suf.) IV, 74
 *Slanikŭ V, 25
 *Slanьсь V, 25
 смрѣдѣ IV, 71
 *solnikŭ V, 25
 *solnŭ V, 25
 *solньсь V, 25
 *Solonьсь V, 25
 *solъ V, 25
 cob IV, 119
 *Stojanja IV, 78
 страдати VI, 260
 straža IV, 86
 štuka IV, 79
 štuč(i)ja IV, 79
 sŭ- (pref.) VI, 240
 (sŭ)bĕgnŭti VI, 248
 sŭkrenŭti VI, 248
 sŭto I, 235
 takože I, 29
 teleta IV, 78
 -ti (suf.) VI, 260
 tima VI, 203
 topiti VI, 261
 третин IV, 219
 третин на дѣсѣ IV, 219
 три на дѣсѣ IV, 219
 три на дѣсѣ IV, 219
 трѣ IV, 219
 трѣ на дѣсѣ IV, 219
 трѣдѣ IV, 219
 trŭnĕnŭ V, 21
 trĕnŭ V, 21
 turja IV, 79
 turje IV, 79
 turji IV, 79
 turŭ IV, 79, 80
 ugoditi VI, 261
 umoriti VI, 261
 S kаkŭdŭ IV, 82
 S kŭ IV, 68
 chal'ina IV, 68
 chochotati VI, 260
 chraniti VI, 261
 Hrozavlja IV, 86
 hrŭlŭ VI, 249
 hvala V, 427
 *hvrŭliti VI, 249
 хѣтѣ VI, 260
 чистѣ VI, 260

cisti VI, 261
človekū IV, 63
človeči IV, 63
 -čes (suf.) V, 25, 26

ІЄДИНО НА ДЕСАТЬ IV, 219
 ІЄДИНЪ IV, 219
 ІЄДИНЪ НА ДЕСАТЕ IV, 218, 219
 ІЄДИНЪИН IV, 219
 ІЄДИНЪИН НА ДЕСАТЕ IV, 219
 ЮЕЪНКА IV, 68

SLOVACĀ

dehet V, 22
pást VI, 263
pástit VI, 263

SLOVENĀ

Kneža IV, 66

SPANIOLĀ

a (prep.) IV, 138
barba VI, 151
cortar VI, 243
de (prep.) IV, 138
dormirse V, 144
-echó (suf.) VI, 147
el VI, 242
enjuar VI, 244
escaldar VI, 241
escapar VI, 242
escarmenar VI, 242
v. sp. escaecer VI, 241
escorrer VI, 242
v. sp. escudir VI, 243
escupir VI, 243
escurrir VI, 242
espantar VI, 243
esponer VI, 242
estarcir VI, 243
estremadura VI, 246
(lo) hermozo I, 234
-icho (suf.) VI, 147
lo I, 234
luego I, 81
saberse V, 144
se V, 143
si VI, 265, 266
sudar VI, 242
tierra I, 241
tio VI, 134
tordo VI, 246

-ucho (suf.) VI, 147
venirse V, 144
(lo) verdadero I, 234

TURCĀ

abdal I, 290
-an (desin. pl.) IV, 223
aşk olsun I, 291
babacan I, 291
babadan babaya I, 292
bagdâdi III, 74
budala I, 291
čeşma III, 176
falaka I, 295
gözkapağı I, 294
ğube IV, 107
halka VI, 120
handak I, 294
has I, 296
has ekmek I, 296
hayır ola I, 295
hayır olsun I, 295
hendek I, 294
hoş kalsın I, 291
is VI, 240
içlik IV, 115
kalmak I, 291
kanara I, 293
kapak I, 293, 294
kılağuz I, 293
kılavuz I, 292
kız IV, 72
kopça VI, 248
kyrbaç VI, 248
-lar (suf. pl.) IV, 222
papuğy IV, 122
pencerekapağı I, 294
*saat kılavuz (u) I, 292
sarrafan IV, 223
sert I, 296
şagırdan IV, 223
şapka IV, 118
şapkaly IV, 118
yavaş I, 296
yen kapağı I, 294
zabitan IV, 223
 ȚIGĂNEASCĂ
dibla V, 427
su I, 33
suvara I, 33
suvar I, 33

UCRAINEANĀ

балакати IV, 74
 балакун IV, 74
 баран I, 281
 береза IV, 65; V, 28
 брехати IV, 74
 брехун IV, 74
 ведмедя IV, 64
 ведмежий IV, 64
 ведміль IV, 64
 вовк IV, 63
 вовча IV, 63
 вовче IV, 63
 вовчий IV, 63
 Воронец IV, 83
 вухо III, 180
 гид IV, 69
 голова IV, 66
 голуб IV, 66
 голубец IV, 66
 Гориславичі IV, 65
 Губка IV, 65
 Грецька IV, 65
 деготь V, 21, 23
 дегтя V, 23
 *дегтяна V, 24
 Дегтяри V, 27
 діготь V, 21, 23
 дігтя V, 21, 22, 23
 дігтяна V, 21, 22, 24
 Дігтянець V, 23
 Дігтянец V, 26
 дігтяний V, 21, 22
 довгий IV, 65
 доготь V, 21, 22, 23
 долгий IV, 65
 долина IV, 63
 дорог- IV, 74
 дорожка V, 28
 *Dorohun IV, 74
 dohot V, 28
 дьоготь V, 21
 дьогтю V, 21
 Дьогтяри V, 27
 дядько VI, 134
 -ець (suf.) IV, 66
 князь IV, 63, 66
 Княжа IV, 66
 Княже IV, 66
 княжий IV, 63, 66
 кобила IV, 63, 67
 kobylja IV, 69
 кобиля IV, 69
 кобилячий IV, 63, 69
 козячий IV, 63
 korovja IV, 74
 коромисло IV, 69
 короп IV, 73
 корова IV, 70

коровя IV, 70
 коровячий IV, 70
 кто V, 22
 купина V, 28
 ліска IV, 66
 Ліски IV, 66
 Лісковате IV, 66
 лисковий IV, 66
 личний I, 283
 медведя IV, 64
 медвежа IV, 76
 медвідь IV, 64
 ніготя V, 23
 ноготь V, 23

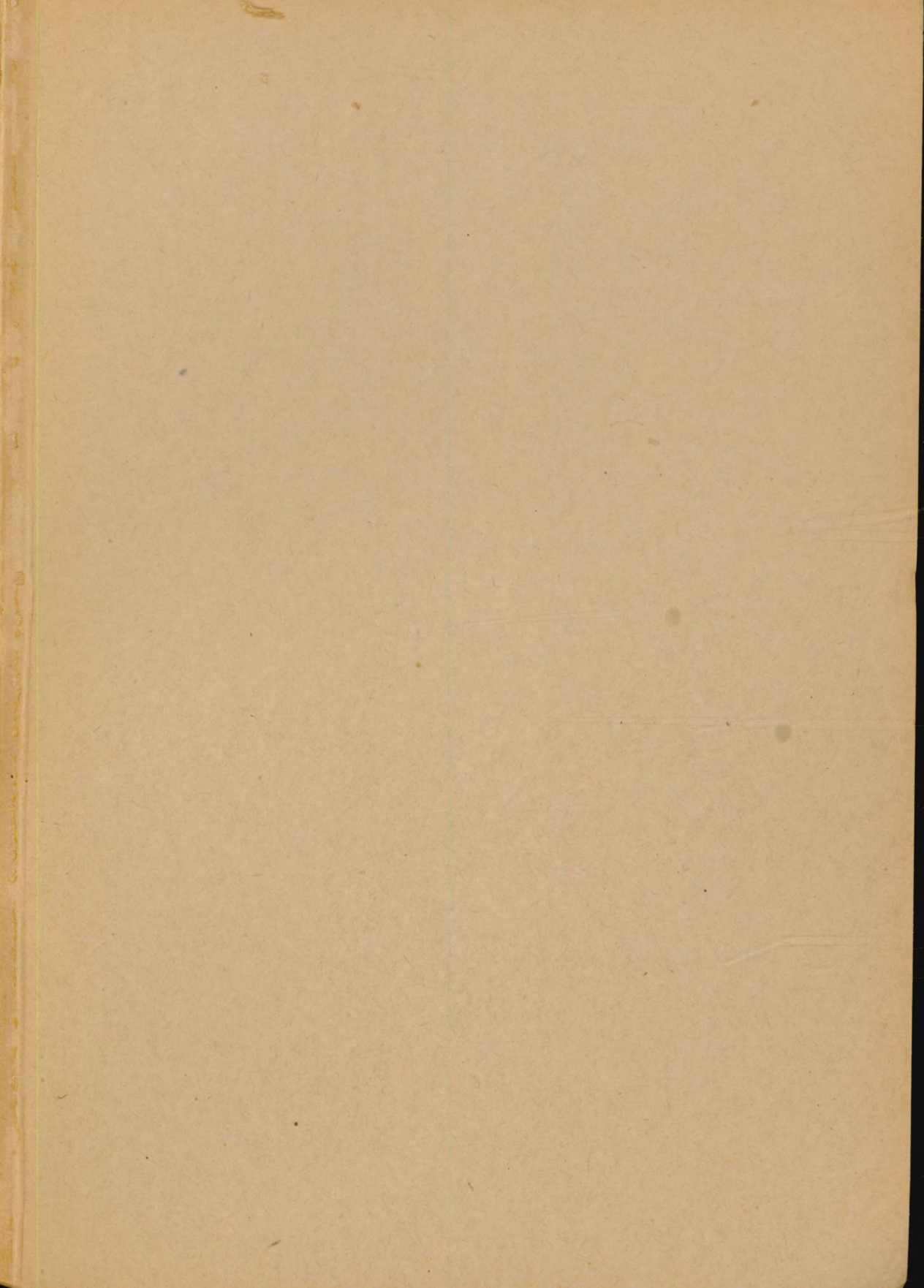
пастуший IV, 63
 педеділ V, 28
 пастух IV, 63
 пере- (pref.) V, 28
 прах V, 24
 пре- (pref.) V, 28
 порох V, 24
 потік IV, 64
 ріка IV, 63
 свинячий IV, 78
 скакати IV, 74
 скакун IV, 74
 солон V, 28

телята IV, 64, 78
 телячий IV, 64
 хитрий IV, 69
homon VI, 248
Hrozav IV, 78
 хто V, 24
 -ян (suf.) V, 21

UNANGANĀ (ALEUTĀ)

k'adä I, 96
k'adadä I, 96

ÎNȚEPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 4
BUCUREȘTI
